។ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

អនុទីបនីបាឋ

១. ចិត្តសង្គហអនុទីបនា

អនន្តញ្ញាណំ នត្វាន, លោកាលោកករំ ជិនំ;
ករិស្សាមិ បរមត្ថ-ទីបនិយា នុទីបនី។

[តត្ថ, លោកាលោកករន្តិ ទសសហស្សិលោកធាតុយំ ចតុស្សច្ចធម្មទេសនាលោកការកំ។ បរមត្ថទីបនីតិ ឯត្ថ អត្ថោ ទុវិធោ បធានត្ថោច បរិយាយត្ថោច។ តត្ថ បធានត្ថោ បរមត្ថោនាម, បធានត្ថោតិច បទវាក្យានំ មុខ្យត្ថោ ឧជុកត្ថោ។ បរិយាយត្ថោបិ កោចិ, យុត្តរូបោ អត្ថោ បរមត្ថោ យេវ។ បរមត្ថំ ទីបេតិបកាសេតីតិបរមត្ថទីបនី]។ តំបរ មត្ថទីបនីករោន្តោអាចរិយោ បឋមំតាវ ពុទ្ធស្សភគវតោ បណាមំករោតិ "ឧទយាយស្សា"តិអាទិនា។

តត្ថ "ឧទយា"តិ ឧទយតោឧគ្គមនតោ។ "យស្សា"តិ យស្ស សព្ពញ្ញុពុទ្ធមហាសូរស្ស។ "ឯកស្សា"តិ អទុតីយស្ស, អសទិ សស្សវា ។ "សទ្ធម្មរំសិជាលិនោ"តិ ឯត្ថសទ្ធម្មោតិសត្ថុសា សនធម្មោវុច្ចតិ។ តត្ថច ចតុរាសីតិសហស្សធម្មក្ខន្ធសង្ខាតោ ទេសនាសទ្ធម្មោឥធាធិប្បេតោ។ សទ្ធម្មសង្ខាតំរំសិជាលំអស្ស អត្ថីតិ សទ្ធម្មរំសិជាលី។ តស្សសទ្ធម្មរំសិជាលិនោ។ "បពុជ្ឈិំសូ"តិ វិកសឹសុ, ចតុស្សច្ចញ្ញាណវិកាសំតញ្ញាណសម្ពុល្លំ បាបុណឹសុ។ "ជនម្ពុជា"តិ ជនសង្ខាតាអម្ពុជា។ តត្ថជនានាម ឥធពោធនេយ្យសត្តា អធិប្បេតា, យេសព្ពញ្ញុទេសនំ សុត្វា ចតុស្សច្ច ធម្មំ ពុជ្ឈិស្សន្តិ។ អម្ពុជាតិបទុមា។ "ជាតិក្ខេត្តេមហាសរេតិ" ជាតិក្ខេត្ត សង្ខាតេ ជនម្ពុជមហាសរេ។ តត្ថ ជាតិក្ខេត្តំ នាមទសសហស្ស ចក្កវាឡំ, យំ ឯកំ ពុទ្ធក្ខេត្តន្តិ វុច្ចតិ។ យត្ថ ច មហាពោធិសត្តានំ ពុទ្ធភាវត្ថាយ បឋមមហាភិនីហារកាលាទីសុ ឯកប្បហារេនបថវិកម្បនាទីនិបវត្តន្តិ។ យត្ថចវសន្តាទេវព្រហ្មានោ ពុទ្ធបរិសាហោន្តិ។ ជាតិក្ខេត្តេមហាសរេយស្ស ឯកស្ស សទ្ធម្មរំសិជាលិនោ មហាសូរស្ស ឧទយា តស្មិំ ជាតិក្ខេត្តេមហាសរេ ជនម្ពុជាបពុជ្ឈិំសូតិយោជនា។

"តំ មហាសូរ"ន្តិ សព្ពញ្ញុពុទ្ធមហាសូរិយមណ្ឌលំ។ ជនម្ពុជ សន្តានេសុបវត្តំ មហន្តំ មោហតមំនុទតិ អបនេតិ, សទ្ធម្មរំសិជាលំ វិស្សជ្ជន្តោ អន្តរធាបេតីតិ មហាមោហតមោនុទោ។ តំ "មហាមោហតមោនុទំ"។

ឯវំ ពុទ្ធស្សបណាមំ កត្វា អត្តនា ឥច្ឆិតំ បណាមប្បយោជនំ បរិណាមេន្តោ "សញ្ជាត"ន្តិអាទិមាហ។ "សោមហាសូរោមយ្ហំ ហទយេ សញ្ជាតំ តមោខន្ធំ បនូទត"ន្តិយោជនា។ តត្ថ "សញ្ជាត"ន្តិ សុដ្ឋុជាតំ, អនមតគ្គេសំសារេ ទឡ្ហំ បវត្តន្តិ អត្ថោ។ "តមោខន្ធ"ន្តិ មហាមោហតមោខន្ធំ។ សព្ពកិលេសតមោខន្ធំ វា។ អន្តរាយករានិ ឧបវិឡកោបឃាតកកម្មានិបិ តមោខន្ធេ សង្គហិតានិ ឯវ។ តថា រោគាទយោ អន្តរាយ ធម្មាបិ តមោជាតិកាឯវតមោតមបរាយនោតិអាទីសុ។ "បនូទត"ន្តិ បនូទតុ, អបនេតុ, អន្តរធាបេតុ។

ឯវំ សប្បយោជនំ បណាមំ កត្វា ឥទានិ សនិទានំ គន្ថប្បដិញ្ញំ ករោន្តោ "បោរាណកេហី"តិអាទិមាហ។ តត្ថ និទានំ នាម គន្ថប្បដិញ្ញាយ អាសន្នការណំ។ កតជំបនគន្ថិ, សារត្ថាភិមានីនំ យាចនញ្ចសង្គហស្សវិបុលត្ថតា ច។

តត្ថ ទ្វីហិ គាថាហិ សការណំ យាចនំ ទស្សេតិ។ បុន ទ្វីហិ គាថាហិ សឧបមំវិបុលត្ថតំទស្សេតិ។ "តស្មា"តិអាទិនា គន្ថប្បការ គន្ថគុណេហិ សហគន្ថប្បដិញ្ញំ ទស្សេតិ។ តត្ថ អាទិគាថាយំ "អភិធម្មត្ថសង្គហេ បោរាណកេហិ វិញ្ញូហិ វណ្ណិតា ពហូវណ្ណនា ឥធលោកម្ហិទិស្សន្តី"តិ យោជនា។ "វណ្ណនា"តិ បោរាណដីកាយោ វុច្ចន្តិ។ ឯវញ្ចសតិ កស្មា អភិនវំ វណ្ណនំ យាចន្តីតិ។ "យេ សារត្ថាភិមានិនោ, តេ គាហិពហូហិ បោរាណវណ្ណនាហិតុដ្ឋឹ ន វិន្ទន្តិ។ តស្មា តំ យាចន្តី"តិយោជនា។ ឯតេន អប្បសារត្ថា ឯវ តាបោរាណវណ្ណនាយោតិបិ ទីបេតិយេវ។ តត្ថ "តុដ្ឋិ"ន្តិ សន្តុដ្ឋឹ។ នវិន្ទន្តិនបដិលភន្តិ។ "យេ"តិយេជនា។

សារត្ថមេវ អភិមានេន្តិ, វិសេសេន នន្ទន្តិសីលេនាតិ សារត្ថាភិមានិនោ។ តេនវិន្ទន្តីតិបុរិមេនសម្ពន្ធោ។ បុន "តេ"តិ គាហិ តុដ្ឋឹ អវិន្ទន្តា តេជនា។ "ម"ន្តិ អត្តានំ និទ្ទិសតិ។ "សង្គម្មា"តិ សមាគន្ត្វា។ យស្មា បរមត្ថស្សទីបនំ យាចន្តិ, តស្មា ឥមិស្សាដីកាយ "បរមត្ថទីបនី"តិ នាមំបិ សិទ្ធំហោតិ។ "មហណ្ណវេ"តិ

មហាសមុទ្ទេ។ “រតនានី”តិ សុវណ្ណរជតាទីនិ រតនានិ។ “ឧទ្ធរិត្វា”តិ ឧទ្ធំ អាហរិត្វា។ “យថិច្ឆកំវី”តិយថិច្ឆិតំបិ។ យត្តកំ ឥច្ឆន្តិ, តត្តកំវីតិ អធិប្បាយោ។ “ទជ្ជេយ្យុំ”តិ ទទេយ្យុំ។ កាមំ ទទន្តូតិ អត្ថោ។ ឯយ្យាទិវចនានំ អនុមតិអត្ថេបវត្តនតោ។ “នវត្តព្ពាវឩនតា”តិ មហណ្ណវេរតនានំ ឩនតាហានិតា នវត្តព្ពាវ។ កស្មា, អបរិមាណ រតនាធិដ្ឋានត្តា មហាសមុទ្ទស្ស។ យតោ សោ សាគរោតិ វុច្ចតិ, សានំធនរតនានំ គេហគព្ភសទិសត្តាសាគរោតិ ហិស្ស អត្ថោ។

“តថេវត្ថា”តិ ឯតស្មឹ អភិធម្មត្ថ សង្គហេតថេវ។ “វិបុលត្ថា”តិ មហន្តា អត្ថា។ “រតនូបមា”តិ មហណ្ណវេរតនសទិសា។ “សតក្ខត្តុំបី”តិ អនេកសតវារំបិ។ “វណ្ណេយ្យុំ”តិ កាមំវណ្ណេន្តុ។ “បរិយាទិន្នា”តិ បរិតោ អនវសេសតោ អាទិន្នា គហិតា។ បរិក្ខីណាតិ វុត្តំ ហោតិ។ “នហេស្សរេ”តិ នហេស្សន្តិ នភវិស្សន្តិ។ “តស្មា”តិ យស្មាច យាចន្តិ, យស្មាច បរិយាទិន្នានហេស្សន្តិ, តស្មា។ “តាសុវណ្ណនាសូ”តិ តាសុ បោរាណដីកាសុ។ “វណ្ណន”ន្តិ អភិនវវណ្ណនំ, អភិនវដីកំករិស្សន្តិ សម្ពន្ធោ។ កីទិសំវណ្ណនំ ករិស្សតីតិ អាហ “នានាសារត្ថ សម្បុណ្ណ”ន្តិអាទិ។ តត្ថ “ឧត្តានបទព្យញ្ជន”ន្តិ ឧត្តានបទញ្ច ឧត្តានវាក្យញ្ច។ “នាតិសង្ខេបវិត្ថារ”ន្តិ នាតិសង្ខេបំនាតិវិត្ថារញ្ច។ មន្ទា ពុទ្ធិ យេសំ តេ មន្ទពុទ្ធិនោ។ “មន្ទា”តិ មុទុកា។ “ពុទ្ធី”តិ ញាណំ។ មន្ទពុទ្ធិនោ សោតុជនេ បពោធេតិ វិកាសេតិ, ញាណ វិកាសំបាបេតីតិ មន្ទពុទ្ធិប្បពោធនា។ “ករិស្ស”ន្តិ ករិស្សាមិ។ “ត”ន្តិ តំវណ្ណនំ។ “បរមត្ថេសុបាដវត្ថិនោសុណន្តូ”តិ យោជនា។ បដុនោភាវោបាដវំ។ បដុនោតិ ព្យត្តស្សបណ្ឌិតស្ស។ បាដវេន អត្ថោ យេសំ តេ បាដវត្ថិនោ។ ឥតិសទ្ទោ បរិសមាបនជោតកោ។ សោ ហិ គន្ថារព្ភវិធានស្ស ឥធបរិសមាបនំ បរិនិដ្ឋានំ ញាបេតុំ គន្ថារព្ភវាក្យស្សបរិយន្តេ យោជិតោ។ អវយវ វាក្យានំ បិយោជីយតិយេវ។ ឯសនយោសព្ពត្ថ។

គន្ថារព្ភគាថាវណ្ណនានិដ្ឋិតា។

១. ឯវំ គន្ថារព្ភវិធានំ កត្វា ឥទានិ អាទិគាថាយ សម្ពន្ធំ ទស្សេន្តោ “អភិធម្មត្ថសង្គហ”ន្តិអាទិមាហ។ សម្ពន្ធន្តិ ការណប្ផលសំយោគំ។ តត្ថ គាថាបវត្តនំ ការណំ នាម។ បញ្ចបិណ្ឌត្ថ ទស្សនំ ផលំ នាម។ ការណប្ផលសំយោគោ សម្ពន្ធោនាម។ “សប្បយោជនេ”តិ ផលប្បយោជនសហិតេ។ គន្ថេន អភិធាតព្ពោ កថេតព្ពោតិ គន្ថាភិធេយ្យោ។ និបតស្ស កម្មំ និបច្ចំ។ និបច្ច កិរិយា, និបច្ចាការោ, និបច្ចការស្សករណន្តិ សមាសោ។ “សា”តិ រតនត្តយវន្ទនា។ ទស្សិតាតិសម្ពន្ធោ។ “អភិហិតា”តិ កថិតា។ បកាសិតាតិ វុត្តំ ហោតិ។ “បធានត្ថភូតា”តិ អធិប្បេតត្ថភូតាតិ អធិប្បាយោ។ ទុវិធោហិ អត្ថោវចនត្ថោ ច អភិធានត្ថោច។ តត្ថ គច្ឆតីតិ គតោ, បុរិសោតិ វុត្តេគច្ឆតិ បទេន វុត្តោ យោកោចិ គច្ឆន្តោ វចនត្ថោនាម។ បុរិសោតិ បទេនទស្សិតោ បធានត្ថោ អធិប្បេតត្ថោ អភិធេយ្យត្ថោ នាមាតិ។ “អភិធម្មត្ថា”តិ។

> តត្ថ វុត្តាភិធម្មត្ថា, ចតុធា បរមត្ថតោ;
> ចិត្តំ ចេតសិកំ រូបំ, និព្ពានមិតិ សព្ពថា។ តិ

ឯវំ វុត្តា អភិធម្មត្ថា។ ឯវំ វុត្តត្ថាយេវច តេចត្តារោ អភិធម្មត្ថា ឯវ ឥធបធានត្ថភូតាតិ ច, - បធានត្ថាឯវ ឥធគន្ថាភិធេយ្យ ភាវេន អធិប្បេតាតិ ចវិញ្ញាយតីតិ អធិប្បាយោ។

កេចិបនវទេយ្យុំ, តេអភិធម្មត្ថា សង្គហប្បករណំ បត្តា វិសុំ សង្គហត្ថានាមភវេយ្យុំ, នអភិធម្មត្ថា នាម។ ឥធ ច សង្គហត្ថា ឯវ អភិធេយ្យភាវេន អធិប្បេតាតិ វុត្តំ អភិធេយ្យោ អភិធម្មត្ថ សង្គហប្បទេនាតិ។ វុច្ចតេ។ តេអភិធម្មត្ថា សង្គហប្បករណំ បត្តាបិ អភិធម្មត្ថា ឯវនាម ហោន្តិ, ន វិសុំ សង្គហត្ថានាម។ តត្ថ វុត្តាភិធម្មត្ថាតិហិ វុត្តំ, នតុវុត្តំ តត្ថ វុត្តាសង្គហត្ថាតិ។ ឯវញ្ចសតិ សង្គហិតភាវមត្តំ វិសិដ្ឋំ ហោតិ។ តទេវ ឥធ អភិធេយ្យោ នាម សិយាតិ វុត្តំ “សង្គហិតភាវោបិ អភិធេយ្យោ យេវា”តិអាទិ។ តត្ថ “សង្គហិតភាវោ”តិចិត្តសង្គហោ, ចេតសិកសង្គហោតិអាទិនា សង្គហណកិរិយា។ សា សង្គហិតេហិ ធម្មេហិ អញ្ញា នហោតិ។ តេស្វេវធម្មេសុសង្គយ្ហតីតិ វុត្តំ “សង្គហិតភាវោបិ អភិធេយ្យោ យេវា”តិ។ កិញ្ចាបិតេហិ អញ្ញានហោតិ, តេ ស្វេវ សង្គយ្ហតិ។ សាបន គន្ថស្សបធានត្ថោ នហោតិ។ ឥធ ច បធានត្ថោវ អធិប្បេតោតិ វុត្តំ “តំន សុន្ទរ”ន្តិ។ កស្មា នសុន្ទរន្តិ អាហ “នហិសោ”តិអាទី។ ឯត្ថចហិសទ្ទោ ឥមស្ស វាក្យស្សហេតុវាក្យភាវំ ជោតេតិ។ ឯសនយោបរត្ថបិ។ “ឥតោបដ្ឋាយ ចា”តិអាទិ គន្ថ គរុទោសវិវជ្ជនំ។ តត្ថ “ឥមស្សសង្គហស្សា”តិ ឥមស្ស អភិធម្មត្ថសង្គហស្ស។ “ទុតីយា”តិទុតីយាដីកា។ “ទ្វេបី”តិ ទ្វេបិដីកាយោ។ “វិសុទ្ធិមគ្គេមហាដីកា”តិ អាចរិយធម្មបាលត្ថេរេន កតាបរមត្ថមញ្ជូសានាមដីកា។ សា ព្រហ្មរដ្ឋេ តិរិយបព្ពតវាសិនា ថេរេនកតំ ចូឡដីកំ ឧបាទាយ មហាដីកាតិ បាកដា។ តំសន្ធាយេតំ វុត្តំ។

គន្ថប្បការោច បការវន្តេហិ ធម្មេហិ សហេវសិជ្ឈតិ, វិនា នសិជ្ឈតីតិ អធិប្បាយេន “សោអភិធម្មត្ថប
ទេនា”តិ វុត្តំ។ កាមញ្ច សោ តេហិ សហេវសិជ្ឈតិ, វិនានសិជ្ឈតិ។ អភិធម្មត្ថបទំ បន សង្គហណកិរិយាបការេន
វទតីតិ វុត្តំ “តំ នសុន្ទរ”ន្តិ។ ទុវិធំ នាមំ អន្វត្ថនាមំ រុឡ្ហិនាមន្តិ។ តត្ថ, អត្ថានុគតំ នាមំ អន្វត្ថនាមំ, យថា
សុខិតស្សជនស្ស សុខោតិនាមំ។ អត្ថរហិតំ អារោបិតំ នាមំ រុឡ្ហិនាមំ, យថា ទុក្ខិតស្សជនស្ស សុខោតិ នាមំ។
ឥធ បន អន្វត្ថនា មន្តិទស្សេតុំ “អត្ថានុគតា”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ “អត្ថានុគតា”តិ សកត្ថានុគតា។ សទ្ទប្បវត្តិ
និមិត្តានុគតាតិ វុត្តំ ហោតិ។ “គន្ថសមញ្ញា”តិ គន្ថសម្មុតិ។ គន្ថស្សនាមន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ សង្គហគន្ថោនាម
បាឡិយំតត្ថ តត្ថ វិប្បកិណ្ណេធម្មេ ឯកត្ថ សភាគរាសិករណវសេន បវត្តោ គន្ថោ។ តំ ឧគ្គណ្ហន្តោ អប្បកេន
គន្ថេនពហុកេធម្មេសុខេនជានាតិ។ “តទុគ្គហបរិបុច្ឆាទិវសេនា”តិ តស្សឧគ្គហោច បរិបុច្ឆាចាតិ ទ្វន្ទោ។ អាទិ
សទ្ទេន ធារណាទីនិ សង្គណ្ហាតិ។ តត្ថ បាឋស្សវាចុគ្គតករណំ ឧគ្គហោនាម។ ឧគ្គហិ តស្សបាឋស្ស អត្ថគ្គហណំ
បរិបុច្ឆានាម។ “អនាយាសតោ”តិ និទ្ទុក្ខេន។ “លទ្ធព្វំផលានុផល”ន្តិ សម្ពន្ធោ។ សរូបតោ អវពុជ្ឈនំ
សរូបាវពោធោ។ អាទិសទ្ទេន លក្ខណាវពោធោ រសាវ ពោធោតិអាទី សង្គណ្ហាតិ។ អនុបាទាបរិនិព្ពានំ អន្តោ
បរិយោសានំ យស្សាតិ អនុបាទាបរិនិព្ពានន្តំ។ តត្ថ “អនុបាទាបរិនិព្ពាន”ន្តិ តណ្ហាទិដ្ឋីហិ ខន្ធេសុ អនុ
បាទាយបរិនិព្ពានំ។ អនុបាទិសេស បរិនិព្ពានន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ “ផលានុផល”ន្តិ ផលញ្ចេវ អនុផលញ្ច។ តត្ថ
“ផល”ន្តិ មូលប្ផលំ។ “អនុផល”ន្តិ បរម្បរប្ផលំ។ បយោជេតីតិ “បយោជនំ”។ បយោជេតីតិ និយោជេតិ។ កឹ
និយោជេតិ។ ផលត្ថិកំជនំ។ កត្ថ និយោជេតិ។ ផលនិព្ពត្តកេកម្មេ។ កិមត្ថាយ និយោជេតិ។ តស្សកម្មស្ស
ករណត្ថាយាតិ។ ផលានុភវនត្ថាយ តត្ថតត្ថ ផលានុភវនកិច្ចេសុ បយុជ្ជីយតីតិ បយោជនន្តិ បិវទន្តិ។
“សាមត្ថិយតោ”តិ វចនសាមត្ថិយតោ។ កឹ វចនសាមត្ថិយន្តិ។ ការណវចនំ ផលំបិទីបេតិ។ ផលវចនំ ការណំបិ
ទីបេតិ។ យថាតំ អសុកស្មឹ រដ្ឋេ សម្មាទេវោ វុដ្ឋោតិ វុត្តេ តំ រដ្ឋំសុ ភិក្ខន្តិ វិញ្ញាយតិ។ អសុករដ្ឋំ សុភិក្ខន្តិវុត្តេ តស្មឹ
រដ្ឋេ សម្មាទេវោ វុដ្ឋោតិ វិញ្ញាយតីតិ។ បយោជនំ បន អភិធម្មត្ថ សទ្ទេន ទស្សេតព្ពំ នត្ថិ,
សង្គហវចនសាមត្ថិយេនេវ សិទ្ធំ ហោតីតិ អធិប្បាយេន “សង្គហសទ្ទេនា”តិ វុត្តំ។ សាមត្ថិយទស្សនេ បន សុដ្ឋុ
បរិបុណ្ណវចនំ ឥច្ឆិតព្ពំ ហោតិ។ ឥតរថា អនិដ្ឋត្ថប្បសង្គោបិ សិយាតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេតុំ “តំ ន សុន្ទរ”ន្តិ វត្វា
“នហី”តិអាទិនា ហេតុវាក្យេន តទត្ថំ សាធេតិ។

២. ឯវំ សប្បយោជនេ បញ្ចបិណ្ឌត្ថេតិ ឯត្ថ បញ្ចបិណ្ឌត្ថេ ទស្សេត្វា ឥទានិ តេសំបញ្ចន្នំ បិណ្ឌត្ថានំ វិសុំវិសុំ
បញ្ចប្បយោជនានិ ទស្សេន្តោ “តត្ថា”តិអាទិមាហ។ “តត្ថា”តិ តេសុបញ្ចសុ បិណ្ឌត្ថេសុ។ នសង្ខាតព្ពន្តិ
អសង្ខ្យេយ្យំ។ សង្ខាតុំអសក្កុណេយ្យន្តិ អត្ថោ។ នបមេតព្ពន្តិ អប្បមេយ្យំ។ បមេតុំ អសក្កុណេយ្យន្តិ អត្ថោ។ ឯវំ
កិច្ចបច្ចយានំ កត្ថចិ សក្កត្ត ទីបនំ ហោតិ។ សកវចនំ បាឡិវចនេន សាធេតុំ “យថាហា”តិ បុច្ឆិត្វា បាឡិគាថំ
អាហរិ។ តត្ថ “យថាហា”តិ កថំ អាហ ឥច្ចេវត្ថោ។ អនន្តរេ វុត្តស្ស អត្ថស្ស សាធកំ វចនំ កថំ បាឡិយំ អាហ, កថំ
អដ្ឋកថាយំ អាហ, កថំ ដីកាយំ អាហាតិ ឯវំ យថារហំ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ “តេតាទិសេនិព្ពុតេ អកុតោភយេ
បូជយតោ”តិ យោជនា។ តត្ថ “តេ”តិ ពុទ្ធ ពុទ្ធ សាវកេ។ “តាទិសេ”តិ តថា រូបេសិ លក្ខន្នាទិគុណ សម្បន្នេ។
“និព្ពុតេ”តិ កិលេស និព្ពានេន និព្ពុតេ។ នត្ថិ កុតោចិ ហេតុតោ ភយំ យេសំ តេ អកុតោ ភយា។ អនាគាមិ
ខីណាសវា។ “ភយ”ន្តិ ចិត្តុត្រាសភយំ។ “បូជយតោ”តិ បូជេន្តស្ស។ “តំ បយោជន”ន្តិតស្សារតនត្តយ វន្ទនាយ
បយោជនំ។ “សង្គហការា”តិ ពុទ្ធឃោសត្ថេរាទយោ បច្ឆិម អដ្ឋកថាការា វុច្ចន្តិ។ តេហិ បោរាណដ្ឋកថាសុ តត្ថ
តត្ថ វិប្បកិណ្ណេបកិណ្ណកវិនិច្ឆយេយុត្តដ្ឋានេសុ សង្គហេត្វា អភិនវ អដ្ឋកថាយោ ករោន្តិ។ តស្មា សព្ពាអភិនវ
អដ្ឋកថាយោ សង្គហា នាម ហោន្តិ។ តេ ច អាចរិយា សង្គហការា នាម។ តេន វុត្តំ “សង្គហការាតិ ពុទ្ធឃោស។
បេ.... វុច្ចន្តី”តិ។ តេ អន្តរាយ នីវារណមេវ ឥច្ឆន្តីតិ កថំ វិញ្ញាយតីតិ ចេ។ តេសំ វចនេន វិញ្ញាយតីតិ ទស្សេតុំ
សង្គហការ គាថំ អាហរិ។ “រតនត្តយេកតស្ស ឯតស្សនិបច្ចការស្ស អានុភាវេន អន្តរាយេ អសេសតោសោសេ
ត្វាតិ យោជនា។ “ហី”តិ ញាបកហេតុ ជោតកោ។ “វុត្ត”ន្តិ អដ្ឋសាលិនិយំ វុត្តំ។

៣. “កថញ្ចហោតី”តិ សម្ពន្ធោ។ ឥតិ អយំ បុច្ឆា។ “វុច្ចតេ”តិ វិសជ្ជនា កថីយតេ។ “ហី”តិវិត្ថារជោតកោ។
“វន្ទនា កិរិយាភិនិប្ផាទកោ បុញ្ញប្បវាហោ”តិ សម្ពន្ធោ។ “អនេក...បេ.... វារេ”តិ អច្ចន្ត សំយោគត្ថេ ឧបយោគ
វចនំ។ “បុញ្ញាភិសន្ទោ”តិ បុញ្ញាភិសោតោ, បុញ្ញប្បវាហោតិ តស្សេវ វេវចនំ។ “សោ ច បុញ្ញាតិស្សយោ ហោតី”តិ
សម្ពន្ធោ។ កស្មា សោ បុញ្ញា តិស្សយោ ហោតីតិ។ ខេត្ត សម្បត្តិយា ច អជ្ឈាសយ សម្បត្តិយា ច ហោតីតិ ទស្សេតុំ
“អនុត្តរេសូ”តិអាទិមាហ។ សំវឌ្ឍិត្វាតិ សំវឌ្ឍិតោ។ បុញ្ញាភិសន្ទោ។ សំវឌ្ឍិតស្សភាវោ សំវឌ្ឍិតត្តំ។ សុគន្ធេហិវិយ សុ
បរិសុទ្ធំវត្ថុំ បរិភាវីយិត្ថាតិ បរិភាវិតោ។ បុញ្ញាភិសន្ទោយេវ។ បរិភាវិតស្ស ភាវោ បរិភាវិតត្តំ។ ឧភយត្ថាបិ ហេតុ
អត្ថេ និស្សក្កវចនំ។ “មហាជុតិកោ”តិ មហាតេជោ។ “មហប្ផលោ”តិ មូលប្ផលេន មហប្ផលោ។
“មហានិសំសោ”តិ អានិសំសប្ផលេន មហានិសំសោ។ អានិសំសប្ផលន្តិ ច បរម្បរា ផលំ វុច្ចតិ។ អញ្ញំ បុញ្ញំ អតិក្ក
មន្តោ សយតិ បវត្តតីតិ អតិស្សយោ។ បុញ្ញញ្ច តំ អតិស្សយោចាតិ បុញ្ញាតិស្សយោ។ អតិស្សយបុញ្ញំ, អធិក
បុញ្ញន្តិ អត្ថោ។ “សោ អនុពលំ ទេតិ, ឱកាសលាភំ ករោតី”តិ សម្ពន្ធោ។ កថញ្ច អនុពលំ ទេតិ, កថញ្ច
ឱកាសលាភំ ករោតីតិ អាហ “សយំ បយោគ សម្បត្តិភាវេបត្វា”តិអាទី។ តត្ថ បយោគសម្បត្តិនាម អតីត បុញ្ញ

កម្មានំ ពលវតរំ ឧបត្ថម្ភកកម្មំ ហោតិ។ “ពហិទ្ធា”តិ ពហិទ្ធសន្តានតោ។ “វិបត្តិបច្ចយេ សម្បត្តិបច្ចយេ”តិ
យោជេតព្ពំ។ តត្ថ, វិបត្តិបច្ចយានាម-រាជតោវា ចោរតោវា-តិអាទិនា អាគតា ទុក្ខុប្បត្តិបច្ចយា។
សម្បត្តិបច្ចយានាម កាយចិត្តានំ សប្បាយ បច្ចយា។ ចត្តារោ បច្ចយា ច ឧបដ្ឋាកកុលានិ ច អារក្ខ
ទេវតាទយោ ច សុខុប្បត្តិ បច្ចយា។ តេហិ បច្ចយេហិ បាមោជ្ជ ពហុ លស្ស ថេរស្ស សន្តានេ វត្តិទិវំ បីតិបស្សទ្ធិ
សុខសមាធីនំ បវត្តិយា អជ្ឈត្តភូតា ឧតុចិត្តាហារា ច អតិ បណីតា ហោន្តិ។ តេហិ សមុដ្ឋិតា សរីរដ្ឋកធាតុយោ
ច អតិបណីតា ឯវ ហុត្វា ឧបព្រូហន្តិ។ តត្ថ សរីរដ្ឋកធាតុយោ នាម បថវិ អាទយោ វាតបិត្តសេម្ហាទយោច។
“អនុពលំទេតី”តិអភិនវំថាមពលំ បវត្តេតិ។ “បុញ្ញន្តរស្សា”តិ បវត្តិវិបាកជនកស្ស ពហុវិធស្ស បុញ្ញ កម្មស្ស។
“អថា”តិ តស្មឹ កាលេតិ អត្ថោ។ “ពលវពលវន្តិយោ ហុត្វា”តិ បកតិ ពលតោ អតិពលវន្តិយោ ហុត្វា។ “តស្មឹ ថេរ
សន្តានេ”តិ សម្ពន្ធោ។ “ឥដ្ឋប្ផលយនបូរិតេ”តិ ឥដ្ឋប្ផលភូតានំ រូបសន្តតីនំ យនេន បូរិតេ។ “ឱកាសោ នាម
នត្ថី”តិ បតិដ្ឋានោកាសោ នាម នត្ថិ។ “ឥតី”តិ តស្មា។ “ទូរតោ អបនីតានេវ ហោន្តី”តិ សម្ពន្ធោ។ ឥដ្ឋប្ផល
សន្តានំ វិពាធន្តិ នីវារេន្តីតិ ឥដ្ឋប្ផលសន្តានវិពាធកានិ ឧបបីឡកូបឃាតកកម្មានិ។ អនិដ្ឋប្ផល សន្តាន
ជនកានិ, អកុសល ជនក កម្មានិ, អបុញ្ញ កម្មានីតិ តានិតិវិធានិ អកុសលកម្មានិ ទូរតោ អបនីតានេវ
ហោន្តិ, តេសំ វិបាកស្ស អនោកាសករណេនាតិ អធិប្បាយោ។ តេនាហ “នហី”តិអាទឹ។ “តតោ”តិ តស្មា អបុញ្ញ
កម្មានំ ទូរតោ អបនីតត្តា។ អភិវាទេតព្ពានំ មាតាបិតុ សមណព្រាហ្មណាទីនំ អភិវាទនកម្មេគរុំករណំ
អភិវាទន សីលំ នាម។ តំ អស្ស អត្ថីតិ អភិវាទនសីលី។ គុណវុទ្ធវយវុទ្ធេ អបចេតិ អត្តានំ នីចវុត្តិ ករណេន
បូជេតិសីលេនាតិ វុទ្ធាបចាយី។ ឧភយត្ថាបិសម្បទាន វចនំ។ ឯវន្តិអាទិនិ គមន វចនំ។ និគមន្តិ ច
និដ្ឋង្គមនំ។ តស្មាតិអាទិ លទ្ធគុណ វចនំ។ លទ្ធគុណោតិ ច តំតំបសង្គ វិសោធនំ បរិបុណ្ណំ កត្វា លទ្ធោវិសុទ្ធោ
អត្ថោ វុច្ចតិ។ តថា វចន សាមត្ថិយេន លទ្ធោ អត្ថន្តរោបិ អយមិធ អធិប្បេតោ។ “នកេវលញ្ច ថេរស្សេវ អនន្ត
រាយេន បរិសមាបនត្ថំ ហោតី”តិ យោជនា។ “សោតូនញ្ចគហណ កិច្ច សម្បជ្ជនត្ថ”ន្តិសម្ពន្ធោ។ សុណន្តីតិ
សោតារោ។ តេសំ។ “គណ្ហន្តាន”ន្តិ ឧគ្គណ្ហន្តានំ។ “វន្ទនាសិទ្ធិយា”តិវ តនត្តយេវន្ទនា បុញ្ញស្សសិទ្ធិតោ។ ជវន
វិនិច្ឆយេ យស្មា អន្តរាយ នីវារណំនាម ទិដ្ឋធម្មេ ឥច្ឆិតព្ពំ ផលំ ហោតិ។ ទិដ្ឋ ធម្មោ ច បឋម ជវនស្ស
វិបាកក្ខេត្តំ។ តស្មា ឧបត្ថម្ភន កិច្ចំ បត្វាបិ បឋម ជវន ចេតនា ឯវ ឥធបរិយត្តាតិ អធិប្បាយេន “ទិដ្ឋធម្ម
វេទនីយភូតា”តិ វុត្តំ។ សា បន បឋម ជវន ចេតនា ឧបត្ថម្ភន កិច្ចំ បត្វាបិ សព្ពទុព្ពលា ឯវសិយា។ កស្មា, អ
លទ្ធាសេវនត្តា។ សេស ចេតនាយោ ឯវ ពលវតិយោ សិយុំ។ កស្មា, លទ្ធា សេវនត្តាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ “សត្តជវនបក្ខេ
អធិប្បេតត្តា ឧបលទ្ធព្ពត្តា តំ នសុន្ទរ”ន្តិ សម្ពន្ធោ។ “ឥតី”តិ វាក្យបរិសមាបនំ។ “យថា អប្បមត្តកំ ហោតិ។ ឯវ
មេវំ អប្បមត្តកំ ហោតី”តិ យោជេតព្ពំ។ “តថាហី”តិ តតោ ឯវាតិ អត្ថោ។ បដ្ឋានេបិ=កពឡីការោអាហារោ
ឥមស្សកាយស្ស អាហារ បច្ចយេនបច្ចយោ=តិវិភត្តោ។ ឥតរថា ‘កពឡីការោ អាហារោ អាហារសមុដ្ឋានានំ
រូបានំ អាហារបច្ចយេន បច្ចយោ’តិ វិភត្តោ សិយាតិ។ “អធុនាវា”តិ ឥមស្មឹ ភវេ ឯវ។ ឯវំ វន្ទនាយបយោជនំ
ទីបេត្វា ឥទានិ សេសានំ បិណ្ឌត្ថានំ បយោជនំ ទីបេតុំ “យស្មាបនា”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ,
“អាទិតោវិទិតេសតី”តិអាទិម្ហិ-ភាសិស្សំ អភិធម្មត្ថ សង្គហ-ន្តិ បទំ សុត្វា វិញ្ញាតេសតិ, “ឧស្សាហោជាយតិ”។
ឥមំ ឧគ្គហេត្វា សុទុល្លភេ អភិធម្មត្ថេ ច អនាយាសេន ជានិស្សាម, តម្មូលកស្ស ច អនុបាទា បរិនិព្ពានន្តស្ស
បយោជនស្សភាគិនោ ភវិស្សាមាតិ ចិត្តុប្បាទ សម្ភវតោតិ អធិប្បាយោ។

បិណ្ឌត្ថានុទីបនា និដ្ឋិតា។

៤. បទត្ថេ។ “ពុជ្ឈី”តិ អញ្ញាសិ។ “ឯត្ថា”តិ ឯតស្មឹ បទេ។ ច សទ្ទោ វាក្យារម្ភ ជោតកោ។ វាក្យា រម្ភោតិ ច
មូលវាក្យេ យំ យំ វត្តព្ពំ អវុត្តំ, តស្ស តស្ស កថនត្ថាយ អនុវាក្យស្ស អារម្ភោ។ ពុជ្ឈនកិរិយាវុច្ចតិញាណំ។
កថំបនអវិបរីតត្ថេ បវត្តោ សម្មាសទ្ទោ អសេស ព្យាបនំ ទីបេតីតិ បុច្ឆាយ បុរិមត្ថមេ វព្យតិរេកតោ ច
អន្វយតោ ច បុន វិត្ថារេន្តោ “តថាហី”តិអាទិមាហ។ តត្ថ, “តថាហី”តិ តស្ស វចនស្ស អយំ វិត្ថារោតិ ជោតេតិ។
“អវិបរីត”ន្តិ កិរិយាវិសេសន បទមេតំ។ “អត្តនោ វិសយេ ឯវា”តិ អត្តនោ ញាណវិសយេ ឯវ តេសំ វិសយោចាតិ
សម្ពន្ធោ។ យស្មា ឯកោបិ ធម្មោ កាលទេសសន្តានាទិភេទេន អនន្ត ភេទោ ហោតិ។ តស្មា បទេសញាណិកា
បច្ចេកពុទ្ធាទយោ ឯកធម្មំបិ សព្ពាការតោ ជានិតុំ ន សក្កោន្តិ។ តេនាហ “តេហី”តិអាទឹ។ តត្ថ “សព្ពា
ការតោ”តិ សភាវតោ, ហេតុតោ, បច្ចយតោ, ផលតោ, និស្សន្ទតោ, កាលតោ, ទេសតោតិអាទិនា អាការេន។
“យត្ថា”តិ យស្មឹ អវិសយេធម្មេ។ “តេ វិបរីតំ ពុជ្ឈេយ្យុំ, សោ អវិសយោ នាមធម្មោនត្ថី”តិយោជនា។ តំ
វិត្ថារេន្តោ “តេហី”តិអាទិមាហ។ តត្ថ, “តិយទ្ធគតេ”តិ តីសុកាលេសុ គតេ បវត្តេ។ “អទ្ធាមុត្តកេ”តិ កាលត្តយ
វិមុត្តកេ។ “ហត្ថមណិកេវិយា”តិ ហត្ថ តលេ ឋបិតមណិរតនានិវិយ។ “សព្ពេ ធម្មា”តិអាទិ បាឡិសាធកំ។ តត្ថ,
“អាបាត”ន្តិ អភិមុខំ បតនំ។ អាពាធន្តិបិ បាឋោ, ឱត្ថរិត្វា ឧបដ្ឋានន្តិ អត្ថោ។ “សព្ពញ្ញុមហាភវង្គ”ន្តិ
សព្ពេសំសព្ពញ្ញុពុទ្ធានំ បច្ឆិមភវេ បដិសន្ធិតោ បដ្ឋាយ បវត្តំ អដ្ឋសុ មហាវិបាកេសុ បឋមមហាវិបាកំ ភវង្គ
ចិត្តំ។ “តត្ថា”តិ តស្មឹ មហាភវង្គេ។ “និច្ចកាលំ ឧបដ្ឋហន្តី”តិ សព្ពកាលំ ឧបដ្ឋានាការ បត្តា ហុត្វា តិដ្ឋន្តិ។ ក
ស្មា, កស្សចិ អាវរណស្ស អភាវតោ។ ឥទំបិហិ ឯកំ ឧបដ្ឋានំ នាមាតិ។ “អាវជ្ជនាយា”តិ មនោទ្វារាវជ្ជន ចិត្តេន។

ធម្មា មហន្តា។ ភវង្គំ បរិត្តកំ។ តស្មា បរិត្តកំ ភវង្គំ ឯកក្ខណេ មហន្តានំ ធម្មានំ នបហោតីតិ ចោទកស្ស អធិប្បាយោ។ “នចោទេតព្ពមេត”ន្តិ ឯតំ ឋានំ នចោទេតព្ពំ។ “បរមុក្កំសបត្តាន”ន្តិ ឯត្ថ “ឧក្កំសោ”តិ អច្ចុគ្គមោ អច្ចុត្តរោ។ បរមោ ឧក្កំសោ បរមុក្កំសោតិវិគ្គហោ។

ឯវំ សម្មាសទ្ទស្ស អត្ថំ វិចារេត្វា ឥទានិ សំសទ្ទស្ស អត្ថំ វិចារេន្តោ “សំសទ្ទោបនា”តិអាទិមាហ។ តត្ថ, “ឧបសគ្គោ”តិ ឧបសគ្គបទំ។ “បដិវេធធម្មេសូ”តិ បដិច្ចសមុប្បាទាទីនំ បដិវិជ្ឈនញ្ញាណេសុ។ នត្ថិ អាចរិយោ ឯតស្សាតិ អនាចរិយោ។ សមាសន្តេ កការេន សហ អនាចរិយកោ។ អនាចរិយកស្ស ភាវោ អនាចរិយកតា។ តំ អនាចរិយកតំ។ តតីយា រុប្បសមាបត្តិ នាម អាកិញ្ចញ្ញាយតនជ្ឈានំ។ តំ ភគវា អាឡារស្ស សន្តិកេ ឧគ្គណ្ហាតិ។ ចតុត្ថារុប្បសមាបត្តិ នាម នេវសញ្ញា នាសញ្ញាយតនជ្ឈានំ។ តំ ឧទកស្សសន្តិកេ ឧគ្គណ្ហាតីតិ វុត្តំ “អាឡារុទកមូលិកា”តិ។ “អនលង្កវិត្វា”តិ អាវជ្ជនសមាបជ្ជនាទិវសេន អនលង្កវិត្វា។ អនាសេវិត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។ “ឆឌ្ឌិតត្តា”តិ ឯតាសមាបត្តិយោនាលំ ពោធាយ, អថ ខោ យាវទេវ តតីយ ចតុត្ថារុប្បភវប្បដិលាភាយ សំវត្តន្តីតិ ឯវំ អាទីនវំ ទិស្វា ឆឌ្ឌិតត្តា។ “ពុជ្ឈនកិរិយាយា”តិ បដិវេធញ្ញាណស្ស។ “កុតោ បដិវេធធម្មា”តិ តា កុតោ បដិវេធធម្មា ហោន្តិ។ បដិវេធធម្មា ឯវ ច ពុទ្ធភាវាយបទដ្ឋានាហោន្តីតិ អធិប្បាយោ។

បាឡិយំ។ “បុព្ពេ អននុស្សុតេសុធម្មេសូ”តិ ឥមស្មឹ ភវេ ឥតោ បុព្ពេ កស្សចិសន្តិកេ អននុស្សុតេសុចតុស្សច្ច ធម្មេសុ។ “អភិសម្ពុជ្ឈី”តិបទេ អភិសម្ពោធិសង្ខាតំ អរហត្តមគ្គញ្ញាណំ វុត្តំ។ តទេវ ញាណំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណស្ស បទដ្ឋានំ ហោតិ។ តប្បច្ចយា តទនន្តរា ឯវសព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ បាតុព្ភវតីតិ វុត្តំ “តត្ថ ច សព្ពញ្ញុតំ បាបុណាតី”តិ។ “តទនន្តរា”តិ ច អរហត្ត មគ្គវីថិយាច ចតុន្នំ បច្ចវេក្ខន វារានញ្ច អនន្តរេ កាលេតិ អត្ថោ។ “និមិត្តត្ថេ”តិ និមិត្ត ហេត្វត្ថេ។ “ភុម្ម”ន្តិ អដ្ឋកថាសុអាគតំ សត្តមីវិភត្តិយានាមំ។ តាសុ ហិ បច្ចត្តវចនំ, ឧបយោគវចនំ, ករណ វចនំ, សម្បទាន វចនំ, និស្សក្កវចនំ, សាមិវចនំ, សុម្មវចនន្តិ ឯវំ អនុក្កមេន សត្តន្នំ វិភត្តីនំ នាមានិ អាគតានីតិ។

“ទសពលញ្ញាណេសូ”តិ ឋានាឋាន កោសល្លញ្ញាណាទីសុ ទស ញាណពលេសុ។ “វសិភាវ”ន្តិ ឯត្ថ អត្តនោ វសំ វត្តេតុំ សមត្ថតា សង្ខាតោសត្តិ វិសេសោ វសោនាម។ វសោ ឯតស្ស អត្ថីតិ វសី-វសិកណេហីតិអាទីសុវិយ។ វសិនោ ភាវោ វសិភាវោ។ តំ វសិភាវន្តិ អត្ថោ។ តេនាហ “វសិភាវ”ន្តិ ឥស្សរភាវន្តិ។ កត្ថចិ បន “វសី”តិ ឥត្ថិលិង្គបទំបិ ទិស្សតិ=តត្រិមា បញ្ចវសិយោ អាវជ្ជនវសីសមាបជ្ជនវសី=តិអាទីសុ។

សម្មាសម្ពុទ្ធបទ។

៥. អតុលបទេ ។ អនេកេហិគុណបទេហិ បវត្តិតាវន្ទនា “អនេកគុណបទវិសយានាម”។ “ឥតិកីទុតីយេនា”តិ ឥតិ តស្មា ទុតីយេន អតុលបទេន កី បយោជនំ អត្ថីតិ អត្ថោ។ “នន សមត្ថា”តិ ន សមត្ថា ន ហោតីតិ យោជនា។ សមត្ថា ឯវាតិ អធិប្បាយោ។ “មត្តការិនោ”តិ បមាណការិនោ។ “ថេរោ ច តេសំ អញ្ញតរោ”, តស្មា មត្តំ ន ករោតិ, ទុតីយំ អតុល បទំ អាហរីតិ អធិប្បាយោ។ “អបិចា”តិ កិញ្ចិ វត្តព្ពំ អត្ថីតិ អត្ថោ។ “នកេវលំ វន្ទនាយ អន្តរាយនីវារណមេវ ឥច្ឆិ តព្ពំ ហោតី”តិ យោជនា។ “វន្ទនាយា”តិ វន្ទនាហេតុ។ សោបិ បញ្ញាបាដវាទិ អត្ថោ។ “គន្ថបារិសុទ្ធិយា”តិ គន្ថទោសានាម បទទោស វាក្យទោស អត្ថទោសាទយោ អត្ថិ។ តេហិ ទោសេហិ ឥមស្ស គន្ថស្ស បារិសុទ្ធិយា។ កថំ បន វន្ទនាយ បញ្ញាបាដវាទិ អត្ថោសម្ភវតីតិ វុត្តំ “អនុស្សតិដ្ឋានេសូ”តិអាទិ។ អនុស្សតិដ្ឋានានិ នាម ពុទ្ធ ធម្ម សង្ឃសីលាទីនិ។ ចិត្តសមាធានំ អាវហតីតិ ចិត្ត សមាធានាវហោ។ “តិក្ខាសូរាហុត្វាវហតី”តិ គម្ភីរេសុ អត្ថ ព្យញ្ជន បទេសុ អមន្ទា វិស្សដ្ឋា ហុត្វា វហតិ។ “តទត្ថាយបី”តិ បញ្ញាបាដវាទិ អត្ថាយបិ។ គុណនាមបទានំ គុណត្ថោនាមវិគ្គហ វាក្យេសុ បាកដោ, សិទ្ធបទេសុ អបាកដោ។ តស្មា តានិ វិគ្គហត្ថំ អជាននន្តានំ សន្តិកេ នាម មត្តានិ សម្បជ្ជន្តីតិ វុត្តំ “យថាវុត្ត វចនត្ថយោគេបិ...បេ.... បវត្តត្តា”តិ។ “សភាវនិរុត្តឹ ជានន្តាន”ន្តិ មាគធ ភាសំ ជានន្តានំ។ មាគធភាសាហិ មូលភាសាតិ ច អរិយភាសាតិ ច មាគធភាសាតិ ច បាឡិភាសាតិ ច ធម្មនិរុត្តីតិ ច សភាវនិរុត្តីតិ ច វុច្ចតិ។ “ភាវត្ថសុញ្ញ”ន្តិ ឯត្ថ គុណនាមានំ គុណត្ថោ ភាវត្ថោ នាម។ សោ ឯវសកត្ថោតិ ច វចនត្ថោតិ ច វិគ្គហត្ថោតិ ច វុច្ចតិ។ កិរិយនាមាទីសូបិ ឯសេវនយោ។ “សត្ថូ”តិ សត្ថុនោ។ “សមញ្ញាមត្ត”ន្តិ នាមសញ្ញាមត្តំ ភវិតុំ នារហតិ។ តថាហិ អនាថបិណ្ឌិកោសេដ្ឋិ រាជគហំ អនុបត្តោ ពុទ្ធោ លោកេ ឧប្បន្នោតិ សុត្វា ឧទានំ ឧទានេសិ=ឃោសោបិ ខោ ឯសោ ទុល្លភោ លោកស្មឹ យទិទំ ពុទ្ធោ=តិ។ តស្មា ពុទ្ធោតិ នាមំបិ លោកេ មហន្តំ សុទុល្លភំគុណបទំ ហោតិ។ សម្មាសម្ពុទ្ធ នាមេវត្តព្ពមេវនត្ថីតិ។ “សភាវនិរុត្តឹ អជានន្តានំ បន បទសហស្សំ វុច្ចមានំបី”តិ តិដ្ឋតុ ឯកំ អតុលបទំ, បទសហស្សំបិ វុច្ចមានំ សត្ថុសមញ្ញាមត្តមេវ សម្បជ្ជតិ។ តាទិសាហិ ជនា ឥទំ លោកេ មហន្តំ គុណបទន្តិបិ នជានន្តិ។ ភាវត្ថំ កីជានិស្សន្តិ។

“អតុលោ”តិ អញ្ញេន សោ អសទិសោតិ វា, អញ្ញោ វា តេន សទិសោ តស្ស នត្ថីតិ វា, - ទ្វិធាបិ អត្ថោ លព្ភតិ។
សាធកគាថាយំ “បដិបុគ្គលោ”តិ យុគគ្គាហីបុគ្គលោ។ កិញ្ចាបិ មក្ខលិ បូរណាទយោ វិសុំ វិសុំ - អហំ សព្ពញ្ញូ
សព្ពទស្សាវី - តិច, អហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ-តិច បដិជាននា្ត យុគគ្គាហិនោ ហុត្វា វិចរន្តិ។ ធម្មតោ បន សិនេរុ
បព្ពត រាជស្ស សន្តិកេ សក្ខរ កថលានិ វិយ សម្បជ្ជន្តីតិ។ “អនច្ឆរិយ”ន្តិ នតាវ អច្ឆរិតព្ពំ ហោតីតិ អត្ថោ។
“ពុទ្ធភូតស្សា”តិ ពុទ្ធភាវំ ភូតស្ស បត្តស្ស។ “យំ ពុទ្ធ ភូតស្ស អតុលត្តំ, ឯតំ អនច្ឆរិយ”ន្តិ យោជនា។ យទិ ចេតំ
អនច្ឆរិយំ ហោតិ, កតមំ បន តាវ អច្ឆរិយំ ភវតីតិ អាហ “សម្បតិជាតស្សា”តិអាទី។ តត្ថ “សម្បតិជាតស្សា”តិ
អជ្ជេវជាតស្សបិ អស្ស ភគវតោ។ កថំ អតុលតា បញ្ញាយតីតិ អាហ “តទាហី”តិអាទី។ “ឯកង្គណានី”តិ
ឯកតលានិ។ តទាហិ ពោធិសត្តស្ស បុញ្ញានុភាវេន អតិមហន្តោ ឱភាសោ បាតុព្ភវតិ។ = ឧឡារោ ឱភាសោ បាតុ
រហោសិ អតិក្កម្មទេវានំ ទេវានុភាវ=ន្តិហិ វុត្តំ។ តេន ឱភាសេន ផរិតា សព្ពេ បថវិ បព្ពតាទយោ ជាតិ
ផលិកក្ខន្ធា វិយ សុប្បសន្នា ហោន្តិ។ ទសសហស្ស ចក្កវាឡានិ ឯកតលំ ហុត្វា បញ្ញាយន្តិ។ តេន វុត្តំ “អនេកានិ
ចក្កវាឡសហស្សានិ ឯកង្គណានិ អហេសុ”ន្តិ។ “បរមាយ បូជាយាតិ ថុតិមង្គលវចនបូជាយ។ “លោកស្សា”តិ
សព្ព សត្តលោកតោ។ ឯវំ អច្ឆម្ភិ វាចំ និច្ឆារេសិ ធម្មតាយ សញ្ចោទិតត្តាតិ អធិប្បាយោ។ តត្ថ “អច្ឆម្ភិវាច”ន្តិ
វិសារទវាចំ។ អាសភី វាចន្តិបិ បាឋោ។ ឧត្តមវាចន្តិ អត្ថោ។ “និច្ឆារេសី”តិ ឧទាហរតិ។ ឥទម្បិ អនច្ឆរិយំ, អញ្ញំ
បិតតោ អច្ឆរិយតរំ អត្ថីតិ ទស្សេតុំ “យទាបនា”តិអាទិ អារទ្ធំ។ បារមិតា គុណេហិ តេន សទិសោ កោចិនត្ថេវ
ថបេត្វា អញ្ញេ ច មហាពោធិ សត្តេតិ អធិប្បាយោ ។ “អស្សា”តិ តេន សទិសស្ស។ “នត្ថិភាវោ ទីបេតព្ពោ”តិ
សម្ពន្ធោ។ “ទីបេតព្ពោ”តិ ពុទ្ធវំសបាឡិតោ អាហរិត្វា ទីបេតព្ពោ។ “កុតោសាវកពោធិសត្តានំ សតសហស្សំ
សក្ខិស្សតី”តិ យោជនា។ បារមិយោ បការេន វិចិនន្តិ ឯតេនាតិ បារមិបវិចយោ។ ញាណំ។ តំបន ញាណំ មហា
ពោធិសត្តានំ ឯវ ឧប្បន្នំ នហោតិ។ បច្ចេកពោធិសត្ត សាវកពោធិសត្តានំបិ ឧប្បន្នមេវ។ តទេវ ច សព្ពេសំបិ
ពោធិសត្តានំ និយតព្យាករណប្បដិលាភេ បធានការណន្តិ ទស្សេតុំ “សាវកពោធិសត្តាបី”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ
ពោធិវុច្ចតិ វិមោក្ខញ្ញាណំ។ អរិយមគ្គស្សេតំ នាមំ។ ពោធិម្ហិ សជន្តិ លគ្គន្តីតិ ពោធិសត្តា។ “លគ្គន្តី”តិ
តប្បដិលាភត្ថាយ និយត ចិត្តា ហោន្តីតិ អត្ថោ។ ពោធិ អត្ថាយ បដិបន្នា សត្តា ពោធិសត្តាតិបិ យុជ្ជតិ។ ពុទ្ធ
សុញ្ញេបិ លោកេ កម្មស្សកតាញាណេ ឋត្វា វដ្ដទុក្ខតោ មោក្ខធម្មបរិយេសិនោ សត្តាតិ វុត្តំ ហោតិ។ “សម្ភារ
ធម្មេ”តិ ទសវិធេ បារមិ ធម្មេ។ វដ្ដំ អនុសរន្តិ អនុគច្ឆន្តីតិ វដ្ដានុសារិនោ។ បថវិយំ បំសុចុណ្ណានិ វិយ បកតិយា
វបុថុភូតា ជនាតិ បុថុជ្ជនា។ មហន្តា បុថុជ្ជនាតិ មហាបុថុជ្ជនា។ វដ្ដានុសារិនោ ច តេ មហាបុថុជ្ជនា ចាតិ
សមាសោ។ តេសំ ភាវោតិ វិគ្គហោ។ អយំ ភាវោ យេវ តេសំ ភូមីតិ ច វុច្ចតិ។ អត្ថតោ បន មោក្ខធម្មនិរបេក្ខតា
ឯវ។ អច្ឆន្ទិកតាតិបិ វុច្ចតិ។ “ឱក្កន្តា”តិ បវិដ្ឋា។ តយោ និយតា, ពោធិសត្តនិយតោ ច ចូឡសោតាបន្ននិយតោ
ច អរិយ សោតាបន្ននិយតោ ច។ តត្ថ ពោធិសត្តនិយតោ ពោធិសម្ភារពលេន សិទ្ធោ។ ចូឡសោតាបន្ន
និយតោ បច្ចយាការានុពោធញ្ញាណពលេន។ អរិយសោតាបន្ន និយតោ សោតាបត្តិ មគ្គញ្ញាណ ពលេន។ តេសុ
ពោធិសត្តនិយតោ ឥធ អធិប្បេតោតិ វុត្តំ “ឯកេន បរិយាយេនា”តិអាទិ។ វត្តព្ពមេវ នត្ថិ តេសំ ទ្វិន្នំ ពោធិ
សត្តានំ បារមិ បវិចយញ្ញាណ សម្បត្តិយា វិនា និយតព្យាករណ លាភា សង្កាយ ឯវ អភាវតោតិ អធិប្បាយោ។

បទសិទ្ធិវិចារេយំ វុត្តំ វិភាវនិយំ=តុលាយសមិតោ តុល្យោ។ តុល្យោ ឯវ តុលោ យការ លោបវសេនា=តិ។
តំសន្ធាយ “យ ការស្សវាវសេនា”តិ វុត្តំ។ យញ្ចវុត្តំ តត្ថេវ=អថវា សមីតត្ថេ អការបច្ចយវសេន
តុលាយសមីតោ តុលោ=តិ។ តំ សន្ធាយ “អការស្សវាវសេនា”តិ វុត្តំ។ តត្ថ “តុលាយា”តិ លោកេ ធារណតុលា
សទិសាយ បញ្ញាយាតិ អត្ថោ។ “សមីតោ”តិ សមំ កតោ។ នហិ តុលសទ្ទោ ភវិតុំ នយុត្តោ។ យុត្តោ ឯវាតិ
អធិប្បាយោ។ កថំ វិញ្ញាយតីតិ អាហ “តុលយិតុ”ន្តិអាទី។ តត្ថហិ “តុលយិតុំ អសក្កុណេយ្យោ”តិវចនេន តស្ស
កម្មសាធនត្តំ ទស្សេតិ។ “កម្មសាធនេនេវា”តិ បុព្ពេ-តុលយិតព្ពោ អញ្ញេន សហ បមិតព្ពោតិ តុលោតិ ឯវំ ឥធ
វុត្តេន កម្ម សាធន វចនត្ថេនេវ។ “តទត្ថសិទ្ធិតោ”តិ តស្ស វិភាវនិយំ វុត្តស្ស ទុវិធស្ស អត្ថស្ស សិទ្ធិតោ។
“តតោ”តិ តុលសទ្ទតោ។ ចិន្តាយ កី បយោជនំ អត្ថិ។ នត្ថិ យេវាតិ អធិប្បាយោ។ វទតិ សីលេនាតិ វត្តា។ វាទី
បុគ្គលោ។ វត្តុនោ ឥច្ឆាវត្តិច្ឆា។ វត្តុំ ឥច្ឆាវត្តិច្ឆាតិបិ វទន្តិ។ វត្តិច្ឆំ អនុគតោ សម្មុតិ សង្កេតវោហារ សិទ្ធត្តាតិ
សមាសោ។ “ឯត”ន្តិ ឯតំ ទ្វិធាសិទ្ធវចនំ។ “ចេ”តិ ចេវទេយ្យ។ “នា”តិ នយុត្តំ។ “យថាសុត”ន្តិ តុល ឥតិ សុតំ។
“យុត្ត”ន្តិ យថាសុត និយាមេនេវ យុត្តំ វជ្ជេត្វា។ “អស្សុតស្សា”តិ ធារណតុលាបរិយាយស្ស ឥត្ថិលិង្គតុលាសទ្ទស្ស។
តតោយេវយការ យុត្តស្សតុល្យសទ្ទស្ស ច អស្សុតស្ស។ ឥត្ថិលិង្គេសតិ, តតោបិ ឯកោ អការោតិ កត្វា សមីតត្ថេ
ទុតីយោ តទ្ធិត អការោបិ អស្សុតោ យេវនាម ហោតិ។ “បរិកប្បនាយា”តិ បរិកប្បេត្វា កថនាយ។ ប
យោជនាភាវតោ ន យុត្តន្តិ សម្ពន្ធោ។ អតុលបទំ។

៦. ឯវំ ទ្វិន្នំ បទានំ បទត្ថ សំវណ្ណនំ កត្វា ឥទានិ តេសំយេវ អត្ថុទ្ធារសំវណ្ណនំ ករោន្តោ “ឥមេហិ
បនា”តិអាទិមាហ។ តត្ថ “សម្បទា”តិ សម្បត្តិយោ។ “ពោធិសម្ភារសម្ភរណំ នាម” សមតឹ សបារមីនំ បរិបូរណំ។
“មហាវជិរញ្ញាណ”ន្តិ ភគវតោ អាសវក្ខយញ្ញាណម្បិ វុច្ចតិ។ តស្ស បុព្ពភាគេ ពុទ្ធភាវត្ថាយ អនុបទ
ធម្មវិបស្សនាវសេន ឆត្តឹស កោដិ សតសហស្ស សង្ខានំ ទេវសិកំ វឡញ្ជនកប្ឋលសមាបត្តីនំ បុព្ពភាគ

វិបស្សនាញាណម្បិ មហាវជិរញ្ញាណន្តិ វុច្ចតិ។ សព្ពម្បេតំ មហាដីកាយំ វុត្តំ។ “មហាពោធិយា”តិ សព្ពញ្ញុ ពុទ្ធានំ អភិសម្ពោធិ សង្ខាតស្ស អគ្គមគ្គញ្ញាណស្ស។ បហិយ្យន្តិ បហាតព្ពា ធម្មា ឯតេនាតិ បហានំ។ បជហន្តិ បហាតព្ពេធម្មេឯតេនាតិវា បហានន្តិ កត្វា តំ អគ្គមគ្គញ្ញាណម្បិតំ វិបស្សនាញាណម្បិ បហានន្តិ វុច្ចតីតិ ឥមិនា អធិប្បាយេន “បហានសម្បទាយំ វា សា សង្គហិតា”តិ វុត្តំ។ បញ្ចសីលានិ។ បាណាតិបាតស្ស បហានំសីលំ, វេរមណិសីលំ, ចេតសិកំសីលំ, សំវរោសីលំ, អវីតិក្កមោសិលន្តិអាទីសុវិយ ឯត្ថហិ បហានសីលំ នាម យថា វុត្តេន អត្ថេន វេរមណិសីលមេវាតិ យុជ្ជតិ។ បហានំ នាម កោចិធម្មោ នហោតីតិ អធិប្បាយេ បន សតិបហានសីសេន បហានសាធកំ តទេវញាណទ្វយំ ឧបចារេនបហានន្តិ គហេតព្ពំ។ ឥតរថា បហានសម្បទា នាម អសារា អផលាតិ អាបជ្ជេយ្យាតិ។ បច្ចេកពុទ្ធ ពុទ្ធសាវកា កិលេសេ បជហន្តាបិ វាសនាយ សហ អប្បជហនតោ ចិត្តសន្តានេ មោហវាសនាយ វិជ្ជមានត្តា សព្ពញ្ញុ ភាវំ នគច្ឆន្តិ។ តស្មា យថាតេសំ កិលេសប្បហានំ បហានសម្បទា នាម នហោតិ។ នតថាសព្ពញ្ញុពុទ្ធានន្តិ អាហ “សហវាសនាយា”តិអាទី។ វិភាវនិយំញាណសម្បទា បឋមំ វុត្តា។ តតោ បហាន សម្បទា។ ដីកាយំ បន បហានសម្បទា បឋមំ វុត្តា។ តតោ អធិគម សម្បទានាម វុត្តា។ តតោ ញាណសម្បទា។ បហានសម្បទាយញ្ច អគ្គមគ្គញ្ញាណំ ទស្សិតំ។ អធិគម សម្បទាតិ ច សព្ពញ្ញុតញ្ញាណប្បដិលាភោ វុត្តោ។ ញាណសម្បទាយម្បន តេហិ ទ្វីហិ ញាណេហិ អវសេសានិទសពលញ្ញាណាទីនិសព្ពញ្ញាណានិទស្សិតានិ។ ឥធបិ ដីកានយមេវ សម្មាវន្តោ “បហានសម្បទាយេវបនា”តិអាទិមាហ។ “សព្ពញ្ញុតញ្ញាណប្បទដ្ឋាន”ន្តិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណស្សបទដ្ឋានំ, អាសន្ន ការណំ។ “ន ហិ មគ្គញ្ញាណតោ អញ្ញា បហានសម្បទានាម អត្ថិ”។ បរមត្ថតោ នត្ថីតិ អធិប្បាយោ។ ឥទញ្ច វិសុទ្ធិមគ្គេ=បហានន្តិ កោចិ ធម្មោនាម នត្ថិ អញ្ញត្រ វុត្តប្បការានំ បាណាតិបាតាទីនំ អនុប្បាទមត្តតោ=តិ អាគតត្តា វុត្តំ។ បហាយកធម្មសមាទានេន បន បហាតព្ព ធម្មានំ អនុប្បាទោ នាម ឯកោបណីត ធម្មោហោតិ។ ឯកំ សន្តិ បទំ ហោតិ។ តថាហិ វុត្តំ បដិសម្ភិទា មគ្គេ=ឧប្បាទោ ភយំ , អនុប្បាទោ ខេមន្តិ សន្តិបទេ ញាណំ។ បវត្តិ ភយំ, អប្បវត្តិ ខេមន្តិ សន្តិបទេញាណ=ន្តិ។ តទង្គប្បហានំ បនតទង្គអនុប្បាទោ នាម។ វិក្ខម្ភនប្បហានំ វិក្ខម្ភន អនុប្បាទោ នាម។ សមុច្ឆេទប្បហានំ សមុច្ឆេទ អនុប្បាទោ នាមាតិ វត្តព្ពំ។ ឥធ បន អនុប្បាទ សម្បាបកំ វិបស្សនា ញាណញ្ច មគ្គញ្ញាណញ្ច ឧបចារេន បហានន្តិ អធិប្បេតំ។ កស្មា, ឧបរិញាណ សម្បទាទីនំ បច្ចយត្តាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ “សម្បទាសង្ខរោ”តិ សម្បទាសម្ពោទោ, សម្បទាសម្មិស្សោ។ “ញាយាគត”ន្តិ យុត្តិតោ អាគតំ។ “សីលាទិគុណេហី”តិ សីល សមាធិ បញ្ញា វិមុត្តិ វិមុត្តិញ្ញាណទស្សន គុណេហិ។ “ឥទ្ធិធម្មេហី”តិ ឥទ្ធិវិជាភិញ្ញាទីហិ ឥទ្ធិគុណេហិ។ “លក្ខណានុព្យញ្ជនប្បដិមណ្ឌិតស្សា”តិ ទ្វត្តឹសមហាបុរិសលក្ខណេហិ ច អសីតិ ខុទ្ទកលក្ខណេហិ ច បដិមណ្ឌិតស្ស។ “អាសយោ”តិ ចិត្ត សន្តានេ អធិសយិតោ ឥច្ឆាវិសេសោ។ “អជ្ឈាសយស្សា”តិ អលោភជ្ឈាសយាទិកស្សអជ្ឈាសយស្ស។ “ឧឡារតា”តិ បណីតតា។ “ហិតជ្ឈាសយតា”តិហិតកាមតា។ អបរិបាក គតិន្ទ្រិយានំ សត្តានំ ឥន្ទ្រិយបរិបាកកាលាគមនញ្ច ឯត្ថ វត្តព្ពំ។ “អភិញ្ញាតាន”ន្តិ អតិបាកដានំ។ “ទ្វេបហានសម្បទា”តិ ទ្វេបហាន សម្បទា ញាណសម្បទា។ សម្មាសម្ពុទ្ធបទេ។ “សាមំ សច្ចានិ អភិសម្ពុជ្ឈី”តិ ឯត្ថ អភិសម្ពោធិសង្ខាតំ អគ្គមគ្គញ្ញាណំ គហិតំ។ តញ្ច បហានកិច្ចប្បធានំ ហោតិ។ “តត្ថ ច សព្ពញ្ញុតំ បត្តោ”តិ ឯត្ថ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ។ “ពលេសុ ច វសិភាវ”ន្តិ ឯត្ថ ទសពលញ្ញាណានិ គហិតានិ។ តេន វុត្តំ “ទ្វេ…បេ…. សម្មាសម្ពុទ្ធបទេនវិភាវិតា”តិ។

សម្បទានិដ្ឋិតា។

៧. សសទ្ធម្មគណុត្តមបទេ។ យថា=សសង្ឃំលោកនាយកំ នមស្សិស្សំ=តិ ឯត្ថសហសទ្ទស្ស សមវាយត្ថត្តា អហំលោកនាយកញ្ច សង្ឃញ្ច នមស្សិស្សន្តិ ឯវំ សមវាយត្ថោ វិញ្ញាយតិ។ តថា ឥធបិ សម្មាសម្ពុទ្ធញ្ចសទ្ធម្មញ្ច គណុត្តមញ្ច អភិវាទិយាមីតិ ឯវំ កិរិយាសមវាយត្ថោ សហសទ្ទេន ទីបិតោតិ ទស្សេតុំ “ទូរតោហំ…បេ…. ឯវមិទំ ទដ្ឋព្ព”ន្តិ វុត្តំ។ “ឥទ”ន្តិ សសទ្ធម្មគណុត្តមបទំ។ ឯត្ថ ច“សមវាយោ”តិ ទ្វិន្នំ តិណ្ណំ ពហូនំ វា អត្ថានំ ឯកស្មឹ ទព្ពេវា គុណេវាកិរិយាយវាសមំ អវេច្ច អយនំបវត្តនំ សមវាយោ។ បច្ឆានុតាប បច្ឆានុមោទនាទិឋានេសុ=អហំ បុព្ពេទានំ នទទិស្សំ, សីលំ នរក្ខិស្សំ។ - អនេកជាតិ សំសារំ សន្ធាវិស្ស=ន្តិអាទិនា អតីតេបិកាលេ អនាគតវចនំ បយុជ្ជតីតិ អាហ “នមស្សិស្ស”ន្តិ នមស្សីតិ។ “គុណីភូតាន”ន្តិ សមាសបទេ វិសេសនភូតានំ, អប្បធានភូតានន្តិ អត្ថោ។ អព្ភូត តព្ភាវេចាយំ ភ្លីការោ។ យថា, កាកោ សេតី ភវតិ, ពកោ កណ្ហីភវតីតិ។ ឯត្ថ ច “សេតី ភវតី”តិ អសេតបុព្ពោ សេតោភវតិ។ “កណ្ហីភវតី”តិ អកណ្ហបុព្ពោ កណ្ហោភវតីតិ អត្ថោ។ តថា ឥធបិ។ ពុទ្ធំ ធម្មញ្ច សង្ឃញ្ចវន្ទិត្វា-តិអាទីសុ វិសុំវិសុំ បធានត្តា អគុណភូតាបិ ធម្មសង្ឃា ឥធសមាសបទេ អញ្ញបទត្ថស្សគុណភូតាហោន្តិ។ អយំ អព្ភូតតព្ភាវត្ថោ នាម។ “អភិវាទិតភាវោ”តិ វុត្តោ តបច្ចយស្ស ពហុលំ អតីតកាលវិសយត្តា បុព្ពេគន្ថារម្ភកាលេ ធម្ម សង្ឃានំបិ ថេរស្ស វន្ទនាសិទ្ធិ ទស្សិតា ហោតិ។ “អភិវាទេតព្ពភាវោ”តិ វុត្តេបន តព្ពបច្ចយស្សកាលសាមញ្ញវិសយត្តាន តថា ទស្សិតា ហោតិ។ ទានំ ទាតព្ពំ, សីលំ រក្ខិតព្ពន្តិអាទីសុ វិយ ធម្មសង្ឃានាមសព្ពកាលំបិ អភិវាទេតព្ពាតិ។ ឯវំ ធម្មសង្ឃានំ សព្ពកាលំបិ អភិវាទនារហគុណោ ឯវ ទស្សិតោតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេតុំ “តត្ថា”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ, “អភិវាទន”ន្តិ ឥទំ កិរិយាសមវាយទស្សនតោ វុត្តំ។ កាលវិសេសំ បន នទីបេតិយេវ។ “អត្តនោ និទស្សនេនា”តិ សបុត្តទារោ អាគតោតិ អត្តនា នី

ហរិត្វា ទស្សិតេន បយោគេន។ សោហិ បយោគោ កិរិយា សមវាយស្សេវ។ នគុណសមវាយស្សាតិ។ ឯត្ថ ច ថេរស្ស វន្ទនាវចនេ ថេរោ តមេហិ យេវបទេហិ រតនត្តយំតីហិទ្វារេ ហិវន្ទតីតិ គហេត្វា “អភិវាទិយា”តិ ឯត្ថ អភិវាទិយាធីតិ ច អត្ថំ នីហរន្តិ។ អប្បធាន កិរិយាបទេ បន តទត្ថ នីហរណំ អសម្ភាវេន្តោ “អបិចា”តិអាទិមាហ។ តត្ថ “អបិចា”តិ កិញ្ចិ វត្តព្ពំ អត្ថីតិ អត្ថជោតនេ អយំ និបាតសមុទយោ។ “គន្ថប្បដិញ្ញាយា”តិ គន្ថប្បដិញ្ញាវចនេន។ “សហយដេត្វា”តិ ឯកតោ សម្ពន្ធិត្វា។

វចនត្ថេ ។ សធនោ បុរិសោ, ធនវាបុរិសោ-តិ អាទយោ សមាសតទ្ធិតសទ្ទា យេភុយ្យេន អតិស្សយត្ថ ទីបកា ហោន្តិ។ នហិ អប្បកេន ធនេន តថា វោហរន្តិ។ តស្មា ឥធាបិ តថា រូបំ អតិស្សយត្ថំ ទស្សេតុំ “អត្តនានិម្មិតេន…បេ…. សរណភូតេនា”តិ វុត្តំ។ តត្ថ, “អត្តនានិម្មិតេនា”តិ អត្តនា ឧប្បាទិតេន។ “នហី”តិអាទិនា តទត្ថមេវ ព្យតិរេកតោ វិវរតិ។ តត្ថ, “បរនិម្មិតេនា”តិ ពុទ្ធនិម្មិតេនាតិ អធិប្បាយោ។ “តថា ថោមន”ន្តិ សសទ្ធម្ម គណុត្តមន្តិ ថោមនំ។ “ឥទំបី”តិ ទុតីយត្ថ សម្បិណ្ឌនេ អយំបិការោ។ នកេវលំ បុរិមបទទ្វយមេវ សត្ថុ អសាធារណគុណបទំ ហោតិ។ អថ ខោ ឥទំបិ បទំ សត្ថុ បច្ចេកពុទ្ធាទីហិ អសាធារណ បទមេវហោតីតិ យោជនា។

ធម្មវចនត្ថេ។ “ធារេតី”តិ វហតិ។ គាថាយំ “រក្ខតី”តិ អបាយាទិទុក្ខតោរក្ខតិ។ “យេស”ន្តិ កិលេសានំ។ “តមស្មឹ អត្ថេ”តិ កិលេសសមុច្ឆិន្ទនសង្ខាតេ ធារណត្ថេ។ “និព្ពានញ្ចនិប្បរិយាយតោ ធម្មោ នាមា”តិ កស្មា វុត្តំ, ននុ និស្សរណប្បហានមេវ និព្ពានស្ស កិច្ចំ, ឥទញ្ច សមុច្ឆេទប្បហានន្តិ ចោទនំ បរិហរន្តោ “អរិយ មគ្គាហី”តិអាទិមាហ។ “និព្ពានេន សហេវ ហុត្វា”តិ អារម្មណាធិបតិភូតំ អារម្មណូ បនិស្សយភូតញ្ច និព្ពានំ អត្តនោ បតិដ្ឋំ កត្វាតិ អធិប្បាយោ។ អបិច, សមុច្ឆេទោតិ ច និស្សរណន្តិ ច អត្ថតោ សមានគតិកំ ហោតិ។ តស្មា និស្សរណំបិ មុខ្យធារណ មេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ និស្សរណមេវវា បធានធារណន្តិ បិយុជ្ជតិយេវ។ “ធារណូបាយោយេវហោតិ”។ នមុខ្យធារណំ។ កស្មា, សមុច្ឆេទ កិច្ចាភាវតោ។ “ឯតេបញ្ច បរិយាយធម្មាយេវ”។ កស្មា, និព្ពានស្សរិយមគ្គានំ សមុច្ឆេទ កិច្ចេ អសហាយត្តាតិ។ ឯត្ថ ច “សាមញ្ញប្ផលានី”តិ សមណស្ស ភាវោ សាមញ្ញំ។ អរិយមគ្គស្សេតំ នាមំ។ សាមញ្ញស្សផលំ សាមញ្ញប្ផលំ។ ទុតីយវិកប្បេ អកិច្ច បច្ចយភូតាបិ កេចិកិតកបច្ចយា កម្មត្ថេគតា កិច្ចបច្ចយានំបិ អត្ថំ ទីបេតិ។ យថា, ទិដ្ឋំ, សុតំ, មុតំ, វិញ្ញាតន្តិ វុត្តំ “ធារណារហោ”តិ។ “យថា វុត្ត ធម្មា យេវា”តិ បញ្ចមុខ្យធម្មា, បញ្ចបរិយាយធម្មាយេវ។ “កេចី”តិ ចត្តារោ មគ្គា។ បុន “កេចី”តិ និព្ពានមេវ។ ពហុវចន សោតេបតិតត្តា ឯត្ថ ពហុវចនំ វុឡ្ហំ។ បុន “កេចី”តិ ចត្តារោ សាមញ្ញប្ផល ធម្មា។ “កេចី”តិ បរិយត្តិធម្មោ។ ឯត្ថាបិ ពហុវចនំ សោតបតិតមេវ។ “ធារេន្តេ”ន្តិ ធារេន្តំ បុគ្គលំ។ តតីយ វិកប្បេ “អបតមានំ វហន្តី”តិ អបតមានំ កត្វា វហន្តិ។ ចតុត្ថ វិកប្បេ “ឯត្ថា”តិ ឯតស្មឹ ធម្មេ។ ធម្មោវទីបំ ឯតេសន្តិ ធម្មទីបា។ ធម្មោវ បដិសរណំ ឯតេសន្តិ ធម្មប្បដិសរណា។ ធម្មទីបា ភិក្ខវេ ភវថ ធម្មប្បដិសរណា, អនញ្ញប្បដិសរណា តិហិ វុត្តំ។ លទ្ធា បតិដ្ឋា ឯតេសន្តិ លទ្ធប្បតិដ្ឋា។ យុជ្ជតិយេវ។ ធម្មទីបបាឋានុលោមត្តាតិ អធិប្បាយោ។ ធម្មវិចារណាយំ, ចោទកោបដិបត្តិ ធម្មំ ទសវិធ ធម្មតោ អញ្ញំមញ្ញមានោ “កស្មា”តិអាទិនា ចោទេតិ។ សោ បន បដិបត្តិ ធម្មោ តតោ អញ្ញោន ហោតិ, តត្ថេវ អន្តោគធោតិ ទស្សេន្តោ “សោបនា”តិអាទិមាហ។ “មគ្គស្ស បុព្ពភាគប្បដិបទា ហោតី”តិ យថា អម្ពរុក្ខោ អម្ពបុប្ផអម្ពប្ផលស្ស បតិដ្ឋា ភាវេន បុព្ពភាគ និស្សយោ ហោតិ។ កស្មា, ឥតោយេវតស្ស បុប្ផប្ផលស្ស ជាតត្តា ឯត្ថេវសំ វឌ្ឍិតត្តា ច។ តថា បដិបត្តិ ធម្មោបិ អរិយ មគ្គប្ផលស្សបតិដ្ឋាភាវេន បុព្ពភាគូបនិស្សយប្បដិបទាហោតិ។ កស្មា, ឥតោយេវ តស្សជាតត្តា ឯត្ថេវសំ វឌ្ឍិតត្តា ច។ វុត្តញ្ហេតំ មហាវគ្គ សំយុត្តេ។ សេយ្យថាបិ ភិក្ខវេ យេកេចិ មេពីជគាមភូតគាមាវុឌ្ឍឹ វិរុឡ្ហឹ វេបុល្លំ អាបជ្ជន្តិ។ សព្ពេតេ បថវឹ និស្សាយ បថវឹ បតិដ្ឋាយ។ ឯវមេវ ខោ ភិក្ខវេ ភិក្ខុសីលំ និស្សាយ សីលេបតិដ្ឋាយ អរិយំ អដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ ភាវេន្តោ វុឌ្ឍឹ វិរុឡ្ហឹ វេបុល្លំ បាបុណាតិ ធម្មេសូតិ។ “បុព្ពចេតនាវិយទានេ”តិ យថា តិវិធំ បុញ្ញំ, ទានមយំ បុញ្ញំ សីលមយំ បុញ្ញំ ភាវនាមយំ បុញ្ញន្តិ វុត្តេ ទានវត្ថុ បរិយេសនតោ បដ្ឋាយ ទានំ អារព្ភបវត្តា សព្ពា បុព្ពភាគ ចេតនា ទានវចនេ សង្គហិតា ទានន្វេវ សង្ខ្យំគតា។ ឯវំ សោ បដិបត្តិ ធម្មោ អរិយ មគ្គវចនេ ឯវសង្គហិតោ, អរិយមគ្គោ ត្វេវ សង្ខ្យំ គតោតិ វុត្តំ ហោតិ។

ឥមស្មឹ ធម្មសំសន្ទនេ អបរម្បិ វត្តព្ពំ វទន្តោ “អបិចា”តិអាទិមាហ។ តត្ថ “យទគ្គេនា”តិ យេនការណ កោដ្ឋាសេន ធារណូបាយោតិអាទិនា ការណភាគេនាតិ អត្ថោ។ វន្ទនំ អរហ តីតិ វន្ទនេយ្យោ។ តស្មឹ វន្ទនេយ្យេ។ “បុថុជ្ជនកល្យាណកោ”តិ ឯត្ថ តិវិធោ កល្យាណកោ វិនយកល្យាណកោ សុត្តន្តកល្យាណកោ អភិធម្ម កល្យាណកោតិ។ តត្ថ វិនយេ បញ្ញត្តាយ កល្យាណប្បដិបត្តិយា សមន្នាគតោ ភិក្ខុ វិនយកល្យាណកោ នាម។ សោ ឥធ ភិក្ខុ បាតិមោក្ខ សំវរសំវុតោ វិហរតិ អាចារ គោចរ សម្បន្នោ, អណុមត្តេសុ វជ្ជេសុ ភយទស្សាវី សមាទាយ សិក្ខតិ សិក្ខាបទេសូតិ ឯត្ថ វេទិតព្ពោ។ តត្ថ វិនយេ បញ្ញត្តាកល្យាណប្បដិបត្តិទុវិធា, អាទិ ព្រហ្មចរិយកសីលំ អភិសមចារិកសីលន្តិ។ តត្ថ, ឧភតោវិភង្គបរិយាបន្នំ សីលំ អាទិព្រហ្មចរិយកំ នាម។ ខន្ធកបរិយាបន្នំ សីលំ អភិសមចារិកំ នាម។

សុត្តន្តេសុ វុត្តាយ កល្យាណប្បដិបត្តិយា សមន្នាគតោ គហដ្ឋោ វា បព្ពជិតោ វា សុត្តន្ត កល្យាណកោ នាម។ សោ ចតូហិ ភិក្ខវេ ធម្មេហិ សមន្នាគតោ អរិយសាវកោ សព្ពំ ទុគ្គតិភយំ សមតិក្កន្តោ ហោតិ។ កតមេហិ ចតូហិ។ ឥធ ភិក្ខវេ អរិយសាវកោ ពុទ្ធេ អវេច្ចប្បសាទេន សមន្នាគតោ ហោតិ ឥតិ បិសោ ភគវា...បេ.... សត្ថាទេវមនុស្សានំ, ពុទ្ធោ, ភគវាតិ។ ធម្មេ អវេច្ចប្បសាទេន សមន្នាគតោ ហោតិ ស្វាក្ខាតោ ភគវតា ធម្មោ... បេ.... បច្ចត្តំ វេទិតព្ពោ វិញ្ញូហីតិ។ សង្ឃេ អវេច្ចប្បសាទេន សមន្នាគតោ ហោតិ សុប្បដិបន្នោ ភគវតោ សាវកសង្ឃោ...បេ.... អនុត្តរំ បុញ្ញក្ខេត្តំ លោកស្សាតិ។ អរិយកន្តេហិ សីលេហិ សមន្នាគតោ ហោតីតិ ឯត្ថ វេទិតព្ពោ។ តត្ថ ពុទ្ធេ អវេច្ចប្បសាទោ នាម អរហំ, សម្មាសម្ពុទ្ធោ, តិអាទិកានំ គុណបទានំ អត្ថ ជាននញ្ញាណេន យុត្តោ បសាទោ។ អរិយេហិកាមីយន្តិ ឥច្ឆីយន្តីតិ អរិយកន្តានិ។ សុបរិសុទ្ធស្ស អាជីវដ្ឋមកសីលស្សេតំ នាមំ។ ចត្តារិមានិ ភិក្ខវេ សោតាបត្តិយង្គានិ។ កតមានិ ចត្តារិ។ សប្បុរិសសំសេវោ, សទ្ធម្មស្សវនំ, យោនិសោ មនសិការោ, ធម្មានុ ធម្មប្បដិបត្តីតិអាទីនិ ពហូនិ សុត្តន្តានិ ឥធ វត្តព្ពានិ។

អភិធម្មេ វា សុត្តន្តេសុ វា វុត្តាយ កល្យាណប្បដិបត្តិយា សមន្នាគតោគហដ្ឋោ វា បព្ពជិតោ វា អភិធម្ម កល្យាណកោ នាម។ សោ ឥធ សុតវា អរិយសាវកោ អរិយានំ ទស្សាវី អរិយ ធម្មស្សកោវិទោ អរិយធម្មេសុ វិនីតោ។ សោ រូបំ អត្តតោ ន សមនុបស្សតីតិ ឯត្ថ វេទិតព្ពោ។ តត្ថ, "សុតវា"តិ ឯត្ថ ខន្ធា, យតន, ធាតុ, បដិច្ចសមុប្បាទ, សតិបដ្ឋានា, ទីសុ ឧគ្គហ បរិបុច្ឆា វិនិច្ឆយញ្ញាណ សមន្នាគតោ គហដ្ឋោ វា បព្ពជិតោ វា សុតវា នាមាតិ អដ្ឋកថាសុ វុត្តោ។ សោ ឯវ បុថុជ្ជន កល្យាណកោតិ ច វុច្ចតិ។

> ទុវេ បុថុជ្ជនា វុត្តា, ពុទ្ធេនាទិច្ចពន្ធុនា;
> អន្ធោ បុថុជ្ជនោ ឯកោ, កល្យាណោកោ បុថុជ្ជនោ។ តិ

ច វុត្តំ។ អង្គុត្តរេ បន ចតុក្កនិបាតេ កតមោ បុគ្គលោ អប្បស្សុតោ សុតេន ឧបបន្នោ ហោតិ។ ឥធេកច្ចោ ធម្មំ សុណាតិ ឯកាយបិ ចាតុប្បទិកាយ គាថាយ អត្ថ មញ្ញាយ ធម្ម មញ្ញាយ ធម្មា នុ ធម្មប្បដិបន្នោ ហោតិ។ អយំ អប្បស្សុតោសុតេន ឧបបន្នោតិ វុត្តំ។ សុតវាតិ ច សុតេន ឧបបន្នោតិ ច អត្ថតោ ឯកន្តិ។ បុថុជ្ជន កល្យាណកោ សង្ឃេ សេក្ខេសុសង្គហិតោ។ វុត្តំហេតំ បរិវារេ កេ សិក្ខន្តីតិ។ បុថុជ្ជន កល្យាណកេន សទ្ធឹ សត្ត អរិយបុគ្គលា សិក្ខន្តិ។ អរហា ខីណាសវោ សិក្ខិតសិក្ខោតិ។ ទក្ខិណ វិភង្គសុត្ត អដ្ឋកថាយំ បន។ តិ សរណ សរណំ គតោ ឧបាសកោបិ សោតាបត្តិផលសច្ឆិកិរិយាយ បដិបន្នេ សង្គហិតោតិ វុត្តំ។ តត្ថ, សោតាបត្តិផលសច្ឆិកិរិយាយ បដិបន្នោនាម សោតាបត្តិ មគ្គដ្ឋោ អរិយបុគ្គលោ។ "សោហិសង្គហិតោ"តិ សម្ពន្ធោ។ "ឯត្តាវតា បដិក្ខិត្តំ ហោតី"តិ សម្ពន្ធោ។ "សង្ឃេ អសង្គហិតោ"តិ សង្ឃំសរណំ គច្ឆាមីតិ ច, សុប្បដិបន្នោ ភគវតោ សាវកសង្ឃោតិ ច, ឯវរូបេសុ ឋានេសុ អាគតេ សង្ឃ វចនេ អសង្គហិតោ។ "ន ហិតំ សរណំ គច្ឆន្តស្សសរណគមនំ សម្បជ្ជតី"តិ ឥទំ សង្ឃំសរណំ គច្ឆាមីតិ ឯត្ថ សង្ឃ វចនេតស្សបុគ្គលស្ស អសង្គហិត ភាវសាធនត្ថំ វុត្តំ។ តេនាហ "តំ បដិក្ខិត្តំ ហោតី"តិ។ សចេ បន សព្ពំ ភគវតោ សាវកសង្ឃំ អនុទ្ទិស្សតមេវ បុគ្គលំ សង្ឃំសរណំ គច្ឆេយ្យ អាយស្មន្តំ សរណំ គច្ឆាមីតិ។ សរណ គមនំ ន សម្បជ្ជតិយេវ។ អថ សព្ពំ ភគវតោ សាវកសង្ឃំ ឧទ្ទិស្ស តស្ស សន្តិកេ សរណំ គច្ឆេយ្យ សង្ឃំ សរណំ គច្ឆាមីតិ។ សម្បជ្ជតិយេវ ។ ឥទញ្ច ទហរកាលេ សព្ពប្បថមំ សរណគមនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ឥទញ្ហិ សរណ គមនំ នាម សកឹ គហេត្វា រតនត្តយេ សទ្ធំ អជហន្តស្ស យាវជីវំបិ ន ភិជ្ជតិ។ បុនប្បុនំ គហណ កិច្ចំ នត្ថិ។ បុនប្បុនំ គណ្ហន្តេបិ ទោសោនត្ថិ។ បុនប្បុនំ បុញ្ញំ វឌ្ឍតិ។ សព្ពប្បថមំ គហណកាលេ ច អញ្ញេន ទិន្នត្តា លទ្ធំ នហោតិ។ អត្តនោវចី ភេទេន លទ្ធំ ហោតិ។ តស្មា អញ្ញស្ស សន្តិកេ អគ្គហេត្វា សយមេវ វចីភេទំ គណ្ហន្តស្ស គហដ្ឋស្ស សរណ គមនំ សម្បជ្ជតិយេវ។ តថា សព្ពានិ គហដ្ឋសីលានីតិ។ សាមណេរ សរណ គមនម្បន ភិក្ខុនាទិន្នមេវ លព្ភតិ។ តញ្ច ខោ ឧភិន្នំបិឋានករណ សម្បត្តិយា សតិ ឯវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ "វោ"តិ តុម្ហាកំ។ យោធម្មោ ច ទេសិតោ យោវិនយោចបញ្ញត្តោ។ "មមច្ចយេនា"តិ មមាតិក្កមេន។ មយិ បរិនិព្ពុតេតិ វុត្តំ ហោតិ។ សត្ថា ភវិស្សតីតិ បាឋសេសោ។ "សំវណ្ណិតោ"តិ សុដ្ឋុតវំវណ្ណិតោ ថោមិតោ។ "កល្យាណប្បដិបត្តិយំ ឋិតោបី"តិ តីសុកល្យាណប្បដិបត្តីសុ អញ្ញតរប្បដិបត្តិយំ ឋិតោបិ។ "អដ្ឋិតោបី"តិ សព្ពប្បដិបត្តិពាហិរោ ទុស្សីលោបាបធម្មោតិ អធិប្បាយោ។ វិសេសតោ បន វិនយប្បដិបត្តិ ឯវ ឥធ បរិយត្តាតិ ទដ្ឋព្ពា។ "សោ"តិ សោទុស្សីលោ បាបធម្មោ។ អត្តនោបិ សរណំ នហោតិ។ អវស្សំ អបាយគាមីយេវ សោ ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ "កុតោ សរណំ ភវិស្សតី"តិ យោជនា។ "អនេកេសុ សុត្តសហស្សេសូ"តិ វិនយេបិ ពហូនិ គរហសុត្តបទានិ ទិស្សន្តិ សុត្តន្តេសុបិ។ វិសេសតោ បន អគ្គិក្ខន្ធោបមសុត្តាទីសុ។

សទ្ធម្មវចនត្ថោ។ កិលេសេសមេន្តិ វូបសមេន្តីតិ សន្តោតិ វចនត្ថំ សន្ធាយ "សមិតកិលេសាន"ន្តិ វុត្តំ។ សន្ត សទ្ទោ បន បសត្ថេច, បូជិតេច, សប្បុរិសេច, បណ្ឌិតេច, ទិស្សតីតិ ឥមំ អភិធានត្ថំ សន្ធាយ "បសត្ថាន"ន្តិអាទិវុត្តំ។ "សច្ចោវា ធម្មោ សទ្ធម្មោ"តិ យោជនា។ ឯតេន សភាវតោ អត្ថិសំវិជ្ជតីតិ សន្តោតិ ទស្សេតិ។ "សោ"តិ អញ្ញតិត្ថិយ ធម្មោ។ "ធារេន្តស្សា"តិ សវនុគ្គហធារណប្បដិបជ្ជនាទិវសេន ធារេន្តស្ស។

អហិតោយេវ សម្បជ្ជតិ, យេភុយ្យេន ទុគ្គតិ វិបាកត្តាតិ អធិប្បាយោ។ “អយំ បនា”តិ សត្ថុ សទ្ធម្មោ បន។ “តថា ធារេន្តស្សា”តិ អយំ មេ ហិតោតិ ធារេន្តស្ស ហិតោយេវសម្បជ្ជតិ, សុគតិ និព្ពាន សម្បាបកត្តាតិ អធិប្បាយោ។

“សមានទិដ្ឋិសីលាន”ន្តិ សមានទិដ្ឋិកានំ សមានសីលានញ្ច។ ឯតេន សមានទិដ្ឋិសីលា ជនា គណីយន្តិ ឯត្ថាតិ គណោ។ សំហនីយន្តិ ឯកតោករិយន្តិ ឯត្ថាតិ សង្ឃោតិ ឥមមត្ថំ ទីបេតិ។ សហ ឯកតោ ធម្មំ ចរន្តីតិ សហធម្មិកា។ ឯកស្ស សត្ថុនោ ធម្ម វិនយេ បព្ពជិតា។ តេសំ សហធម្មិកានំ។ ភគវតោ សាវកសង្ឃោ ឧត្តមគណោ នាម។ យេ កេចិ លោកេ សង្ឃាវា គណាវា។ តថាគតស្ស សាវកសង្ឃោ តេសំ អគ្គមក្ខាយតីតិ ហិ វុត្តំ។ សោយេវ ឥធ គណុត្តមោតិ វុច្ចតិ វិសេសន បរ និបាត វសេនាតិ អធិប្បាយោ។ ឧត្តមសទ្ទស្ស គុណនាមត្តា “គុណម្ហិយេវ បវត្តតី”តិ វុត្តំ។ “តេនា”តិ ឧត្តម សទ្ទេន។ “គណោតិ សង្ឃោយេវ វុច្ចតិ” សង្ឃសទ្ទស្សបិ សមូហដ្ឋេ និរុឡ្ហត្តា, “សោ វិនយកម្មេសុ បសិទ្ធោ”តិ បញ្ចសង្ឃា ចតុវគ្គសង្ឃោ, បញ្ចវគ្គសង្ឃោ, ទសវគ្គសង្ឃោ, វីសតិវគ្គសង្ឃោ, អតិរេកវីសតិវគ្គសង្ឃោ, ចតុវគ្គករណីយំ កម្មំ, បញ្ចវគ្គករណីយំ កម្មន្តិអាទិនា បសិទ្ធោ បាកដោ។ ទក្ខិណា វុច្ចតិ កម្មញ្ច កម្មផលញ្ច សទ្ទហិត្វា អាយតឹ វិបាកប្បលប្បដិ លាភត្ថាយ ទិន្នំ ទានកម្មំ ទក្ខន្តិ វឌ្ឍន្តិ សត្តា ឯតាយាតិ កត្វា។ តំទក្ខិណំ បដិគ្គណ្ហិតុំ អរហតីតិ ទក្ខិណេយ្យោ។ “អរហតី”តិ ច អនុត្តរ បុញ្ញក្ខេត្ត វិសេសត្តាទាយកេន ឥច្ឆិត បត្ថិតស្ស អាយតឹ ផលស្ស សុដ្ឋុសម្បាទនវសេន ទាយកស្ស ច អវិរាធនតោ អសង្ខ្យេយ្យាប្បមេយ្យវឌ្ឍិ អាវហនតោ ច បដិគ្គណ្ហិតុំ អរហតិ។ ឯវរូបំហិទានំ នាម ឧឡារទានំ ហោតិ។ តំ យេសុទុស្សីលេសុទិយ្យតិ។ តេសំ ខេត្ត ទុដ្ឋត្តា ទាយកេន ឥច្ឆិតបត្ថិតំ ផលំ ន សម្បាទេតិ។ និប្ផលំ វា ហោតិ។ អប្បប្ផលំ វា។ ឯវំសតិ, តេ ទាយកញ្ច វិរាធេន្តិ នាម។ បុញ្ញប្ផលានិ ច វិនាសេន្តិ នាម។ សយញ្ច តំទានំ បដិគ្គហណតោ វា បរិភោគតោ វា សទ្ធាទេយ្យំ វិនិបាតនតោ វា ទុគ្គតិ ភាគិនោ ហោន្តិ។ តស្មាតេ ឯវរូបំ ទានំ បដិគ្គណ្ហិតុំ នារហន្តីតិ។ “ឧបសម្បទាកម្មំ សម្មុតិ នាមា”តិ ឯកេន បរិយាយេន សម្មុតិ កម្មំ នាម។ តញ្ហិ កាមំតេរ សសុសម្មុតិ កម្មេសុនាគតំ។ ញត្តិ ចតុត្ថ កម្មវាចា សង្ខាតាយ បន សង្ឃសម្មុតិយា សិទ្ធត្តា តេន បរិយាយេន សម្មុតិ កម្មន្តិ វុច្ចតីតិ។ “ឧបសម្បន្នភូមី បត្វា”តិ ឧបសម្បន្នភូមិ សង្ខាតំ ឧបរិឋានន្តរំ បត្វា។ តថា ហិ វុត្តំ វិនយេ ភិក្ខុ វិភង្គេ។ ញត្តិ ចតុត្ថេន កម្មេន អកុប្បេន ឋានារហេនាតិ។ តត្ថ, “ឋានារហេនា”តិ ឧបសម្បន្ន ភូមិសង្ខាតំ ឋានន្តរំ បាបេតុំ អរហេនាតិ អត្ថោ។ “ឧបសម្បន្នភូមី”តិ ច ឧបសម្បន្ន សីលំ វុច្ចតិ។ “វិនយកម្មេសុ បសិទ្ធោ”តិ។ សុណាតុមេភន្តេ សង្ឃោ តិអាទីសុ បាកដោ។ អបិច “សម្មុតិ សង្ឃោ”តិ, ទេវសង្ឃា សមាគតាតិអាទីសុ វិយ ពហូនំ សមូហនដ្ឋេន លោកសម្មុតិយា សិទ្ធោសង្ឃោ សម្មុតិ សង្ឃោតិបិ យុជ្ជតិ។ “អរិយបុគ្គលសមូហោ”តិ បុថុជ្ជនកល្យាណកោ ភិក្ខុ បុព្ពេ វុត្តនយេន សោតាបត្តិ មគ្គដ្ឋេ សង្គហិតោតិ, តេន សហ អដ្ឋវិធោ អរិយ បុគ្គលសមូហោ។ “សម្មុតិ សង្ឃេ អន្តោគធោយេវា”តិ ឯតេន ទក្ខិណេយ្យសង្ឃោ នាម វិសុំ នវត្តព្ពោ។ តស្មិញ្ច នវត្តព្ពេ សតិ, សម្មុតិ សង្ឃោតិបិ វត្តព្ព កិច្ចំ នត្ថិ។ ភគវតោ សាវកសង្ឃោ ត្វេវ វត្តព្ពំ ហោតីតិ ទស្សេតិ។ សច្ចមេតំ។ ឥធ បន សង្ឃរចនេន អាគតដ្ឋានស្ស ទុវិធត្តា សង្ឃស្ស ទុវិធតា វុត្តា។ តត្ថ សម្មុតិ សង្ឃស្ស អាគតដ្ឋានំ វិនយកម្មេសូតិ វុត្តមេវ។ ឥទានិ អរិយសង្ឃស្ស អាគតដ្ឋានំ ទស្សេន្តោ “តថាបី”តិអាទិមាហ។ តត្ថ សរណ គមន…បេ…. អនុស្សតិដ្ឋានេសុ ឧបសម្បន្នភូតោ ភិក្ខុសង្ឃោវ គហេតព្ពោ។ ទក្ខិណាវិសុទ្ធិដ្ឋានេ បន បុគ្គលិកទានេសុ ចតូហិ សោតាបត្តិយង្គេហិ សមន្នាគតោ ឧបាសកោបិ សាមណេរោបិ យុជ្ជតិ។ សង្ឃិក ទានេសុ បន ភិក្ខុសង្ឃោវ។ “តថា តថា សំវណ្ណេត្វា”តិ អាហុនេយ្យោ, បាហុនេយ្យោ, ទក្ខិណេយ្យោ, អញ្ជលិករណីយ្យោ, អនុត្តរំ បុញ្ញក្ខេត្តំ លោកស្សា, តិអាទិនាសុដ្ឋុ ថោមេត្វា។ សោ ទក្ខិណេយ្យ សង្ឃោ។ “បុថុជ្ជន សង្ឃោ”តិ ឥទំ អរិយ សង្ឃេន វិនាកេវលំ បុថុជ្ជនសង្ឃំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ឯត្ថ ច សង្ឃ វចនេន សង្ឃ បរិយាបន្នោ ឯកោបិ ភិក្ខុ គហេតព្ពោ។ សោ សចេ បុថុជ្ជនោ ហោតិ, អនុត្តរំ បុញ្ញក្ខេត្តំ នហោតិ។ យទិ អរិយ បុគ្គលោ ហោតិ, អនុត្តរំ បុញ្ញក្ខេត្តំ ហោតិ។

ទក្ខិណវិភង្គសុត្តេ សង្ឃិកទានេ ភវិស្សន្តិ ខោ បនានន្ទ គោត្រភុនោ កាសាវកណ្ឋា ទុស្សីលា បាបធម្មា។ តេសំបិ សង្ឃំ ឧទ្ទិស្ស ទានំ ទស្សន្តិ។ តទាបានន្ទ សង្ឃគតំ ទក្ខិណំ អសង្ខេយ្យំ អប្បមេយ្យន្តិ វទាមីតិ វុត្តត្តា សង្ឃិកដ្ឋានំ បត្វា កោចិ ភិក្ខុ ទក្ខិណេយ្យ សង្ឃេ អសង្គហិតោតិ នត្ថីតិ ទដ្ឋព្ពោ។

ខេត្តំ ទូសេន្តីតិ ខេត្តទុដ្ឋានិ។ តិណានិ។ ខេត្តទុដ្ឋា កិលេសា។ វុត្តញ្ហិធម្មបទេ។

តិណទោសានិ ខេត្តានិ, រាគទោសា អយំបជា;
តស្មាហិ វីតរាគេសុ, ទិន្នំ ហោតិ មហប្ផលំ។

តិណទោសានិ ខេត្តានិ, ទោសទោសា អយំបជា;
តស្មាហិ វីតទោសេសុ, ទិន្នំ ហោតិ មហប្ផលំ។
តិណទោសានិ ខេត្តានិ, មោហទោសា អយំបជា;

តស្មាហិ វីតមោហេសុ, ទិន្នំ ហោតិ មហប្ផលន្តិ។

ឥជ បន សាតិស្សយតោ ខេត្តទុដ្ឋេ កិលេសេ ទស្សេតុំ “សក្កាយទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆានុសយាន”ន្តិ វុត្តំ។ “សព្ពាវា”តិ សន្តស្ស វិជ្ជមានស្សភាវោ សព្ពាវោតិវិគ្គហោ។ “អស្សា”តិ បុថុជ្ជន សង្ឃស្ស។ “សទ្ធម្មបទេ វុត្តនយេនា”តិ អបិចយទគ្គេនាតិ វុត្តនយេន។

សសទ្ធម្មគណុត្តមបទត្ថានុទីបនី និដ្ឋិតា។

៨. “អភិវាទិយា”តិ សុខីហោហិសប្បុរិសាតិ ឯវំ អភិវទាបេត្វា។ អភិវាទនញ្ច នាម វន្ទនាមេវាតិ វុត្តំ “វន្ទិត្វា”តិ។ វន្ទន្តោហិ វន្ទនេយ្យេ វុទ្ធេ តថា វទាបេតិ នាម។ តថា វទនញ្ច វន្ទនេយ្យានំវុទ្ធានំ វត្តំ។ “បច្ចុបដ្ឋាបេត្វា”តិ បដិមុខំ ឧបដ្ឋាបេត្វា។ “តិវិធា”តិ ទ្វារ ភេទេន តិវិធា។ “វន្ទនេយ្យាន”ន្តិ ពុទ្ធាទីនំ។ “និបជ្ជន្តោ”តិ និបតន្តោ។ “អវន្ទិយេស្វ”តិ ភិក្ខូហិ អវន្ទិតព្ពេ សុនវកតរាទីសុ។ “គុណបទានី”តិ គុណទីបកានិ អរហំសម្មាសម្ពុទ្ធោតិអាទិបទានិ។ ឯត្ថចកាយេនវន្ទតីតិអាទិ ឧបចារ វចនំ ហោតិ។ យថា ចក្ខុនា រូបំ បស្សតីតិ។ តថាហិ វុត្តំ អដ្ឋកថាសុ ចក្ខុនា រូបំ ទិស្វាតិ ករណវសេន ចក្ខូតិ លទ្ធវោហារេន រូបទស្សន សមត្ថេន ចក្ខុវិញ្ញាណេន រូបំ ទិស្វា។ បោរាណា បនាហុ ចក្ខុ រូបំ ន បស្សតិ, អចិត្តត្តា។ ចិត្តំ ន បស្សតិ, អចក្ខុត្តា។ ទ្វារារម្មណសង្ឃដ្ដនេ បន សតិ ចក្ខុ បសាទវត្ថុ កេនចិត្តេន បស្សតិ។ ឦទិសី បនេសា កថា ធនុនា វិជ្ឈតីតិអាទីសុ វិយ សសម្ភារ កថានាម ហោតិ។ តស្មា ចក្ខុនា រូបំ ទិស្វាតិ ចក្ខុ វិញ្ញាណេន រូបំ ទិស្វាតិ អយមេវេត្ថ អត្ថោតិ។ ឯត្ថហិ “កាយេនា”តិ កាយ វិញ្ញត្តិសង្ខាតំ ទ្វារ រូបំ ករណំ ហោតិ។ តស្មា ចក្ខុនាតិ វចនេ ឧបចារ វចនេ សតិ កាយេនាតិ វចនំបិ ឧបចារ វចនន្តិ វិញ្ញាយតិ។ តថា ចក្ខុនាតិ បទេ ចក្ខុវិញ្ញាណេនាតិ អត្ថេ សតិ កាយេនាតិ បទេបិ កាយកម្មេនាតិ អត្ថោ វិញ្ញាយតិ។ វាចាយ វន្ទតិ, មនសាវន្ទតី,តិ បទេសុបិ ឯសនយោ។ ឯវញ្ច សតិ, កាយ កម្មេនវន្ទាមិ, វចីកម្មេន វន្ទាមិ, មនោកម្មេន វន្ទាមិ, តីហិ កម្មេហិ វន្ទាមីតិ ឥទមេវ មុខ្យវចនន្តិ សិទ្ធំ ហោតិ។ សព្ពមិទំ ឥន្ទ្រិយ សំវរសីលដ្ឋានេ អដ្ឋកថាសុ អាគតត្តា វុត្តំ។ ចក្ខុនាតិ ឥទំ បន មុខ្យ ករណ វចនមេវ សម្ភវតិ។ កស្មា, ចក្ខុស្ស ទស្សនសង្ខាតស្ស ចក្ខុវិញ្ញាណស្ស វត្ថុ បុរេជាតិន្ទ្រិយបច្ចយវិសេសត្តា។ សោតេន សទ្ទំសុត្វាតិអាទីសុបិ ឯសនយោ។

កាយេនវន្ទតិ, វាចាយវន្ទតី,តិ ឯត្ថ តំកាយវចីវិញ្ញត្តិ រូប ទ្វយំ កិញ្ចាបិ សហជាត ចេតនា កម្មេន ជាតំ ហោតិ។ ន តំ ចេតនាកម្មំ វិញ្ញត្តិ ទ្វយេនជាតំ។ ឯវំ សន្តេបិ តំ រូប ទ្វយំ តស្សាចេតនាយ កាយវន្ទនាកម្ម, វចីវន្ទនាកម្ម សិទ្ធិយា ឧបនិស្សយ បច្ចយវិសេសោ ហោតិ។ យថាតំ មាតិតោ ជាតោ បុត្តោ វុទ្ធិ បត្តោ តំ តំ កម្មេសុ មាតុយា ពល វូបនិស្សយោ ហោតិ។ ឯវញ្ច កត្វា តំ រូបទ្វយំ អភិធម្មេ ទ្វាររូបន្តិ វុត្តំ។ តស្មា ‘កាយេន, វាចាយា,តិ ឥទំបិ មុខ្យ ករណ វចនមេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ កាយេនាតិ បន កាយកម្មេនាតិ អត្ថេ សតិ, តស្សកម្មស្ស វន្ទនាកិរិយាយ សហ អភេទោ អាបជ្ជតីតិ ចេ។ នាបជ្ជតិ។ កស្មា ចេតនាហំ ភិក្ខវេ កម្មំ វទាមិ, ចេតយិត្វា កម្មំ ករោតិ ‘កាយេន, វាចាយ, មនសាតិ ឥមស្មឹ សុត្តេ យថាហិ “ចេតយិត្វា”តិ បុរិមចេតនាហិ ចេត យិត្វា ។ “កម្មំ ករោតី”តិ បច្ឆិមំ សន្និដ្ឋាបន ចេតនា កម្មំ ករោតីតិ អត្ថោ។ តថា ឥធបិ បុរិមបច្ឆិមចេតនា សម្ភវតោតិ។ ឯត្ថ ហិ “កាយកម្មេនា”តិ បុរិមចេតនា កម្មំ គយ្ហតិ។ “វន្ទតី”តិ បច្ឆិម សន្និដ្ឋាបនចេតនាកម្មន្តិ។

៩. “រចយន្តោ”តិ វិទហន្តោ។ “រចយិស្សតី”តិ អបច្ចក្ខេ អតីតេ អនាគតវចនំ។ “បោត្ថការុឡ្ហ”ន្តិ បោត្ថកបត្តេសុលិខនវសេន អារុឡ្ហំ។

១០. អភិធម្មត្ថបទេ។ “អភិធម្មេ”តិ អភិធម្មប្បករណេ។ “ឯត្ថ, ឯតេនា”តិ វចនេហិ សង្គហសទ្ទស្ស ឯកសេសវិធានំបិ វិញ្ញាយតិ។ “អញ្ញំបាឡិទ្វយំ វុច្ចតិ”។ កស្មាតំ បាឡិទ្វយំ អភិធម្មោ នាមាតិ វុត្តំ “តញ្ចា”តិអាទិ។ “យថាបវត្តោ”តិ អត្តនោ បច្ចយានុរូបំ បវត្តោ។ “បរមត្ថធម្មេ ឯវា”តិ ទ្វេ មេ ភិក្ខវេ បុគ្គលា, តយោមេភិក្ខវេ បុគ្គលាតិអាទិនា បញ្ញត្តិវោហារេន បវត្តាបិ ទេសនា បរមត្ថ ធម្មេហិ វិនា នបវត្តតិ។ បរមត្ថធម្មានំ នានត្តវសេនេវ បុគ្គលានំ នានត្តសម្ភវតោ។ តស្មា បរមត្ថធម្មេ ឯវ ទីបេតិ។ ន អាណាវិធានំ ទីបេតិ។ “ទ្វីសុធម្មេស្វ”តិ និទ្ទារណេ ភុម្មវចនំ។ “យោឥតរតោ”តិ និទ្ទារណីយំ។ “យោ”តិ យោ ធម្មោ។ “ឥតរតោ”តិ ឥតរធម្មតោ សុត្តន្ត ធម្មតោ។ “ឯវញ្ច កត្វា”តិ ឥមិនាការណេនាតិ អត្ថោ។ អដ្ឋកថាសុ វុត្តន្តិ សម្ពន្ធោ។ ទេសេតព្ពប្បការានំ អនវសេសវិភត្តិវសេន អតិរេកតា, សុទ្ធ ធម្មាធិដ្ឋាន ទេសនា បវត្តិវសេន វិសេសតាយោជេតព្ពា។ “យតោ”តិ យស្មា អនវសេសវិភត្តិតោ, អតិវិត្ថារទេសនាភាវតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ កស្មា ទេវេសុ ឯវ ទេសេន្តីតិ អាហ “ន ហិ មនុស្សា”តិអាទី។ តត្ថ “ន ហិ មនុស្សា បដិគ្គហេតុំ សក្កោន្តី”តិ សម្ពន្ធោ។ “បវត្តនយោគ្យា”ន្តិ បវត្តនត្ថាយ បហោន្តំ។ “កថាមគ្គ”ន្តិ ទេសនាកថាបពន្ធំ។ “ឯកមាតិកានុ ពន្ធា”តិ កុសលា ធម្មា អកុសលា ធម្មាតិអាទិកំ ឯកំ អភិធម្ម មាតិកំ អនុគតា។ “តស្សា”តិ អភិធម្មស្ស។ អតិរេក វិសេសតន្តិ

សម្ពន្ធោ។ “តត្ថា”តិ តិស្សំ អដ្ឋសាលិនិយំ។ អាទិម្ហិយេវេតត្ថ កេនដ្ឋេន អភិធម្មោ, ធម្មាតិរេក ធម្មវិសេសដ្ឋេ នា-តិ វត្វា តទត្ថំ វិត្ថារេន្តោ សុត្តញ្ហិ បត្វា បញ្ចក្ខន្ធា ឯកទេសេនេវ វិភត្តា, ននិប្បទេសេន។ អភិធម្មំ បត្វា បន និប្បទេសតោវ វិភត្តា-តិ វុត្តំ។ តេនាហ “ធម្មនាមិកាន”ន្តិអាទី។ “ធម្មោ បនា”តិ បាឡិទ្វយមាហ។“ឯវំ សន្តេបី”តិ អដ្ឋសាលិនិយំ ឯវំ វិចារិតេបិសតិ។ “សព្ពជេដ្ឋកោ”តិ តិណ្ណំ បិដកានំ មជ្ឈេសព្ពជេដ្ឋកោ។ កស្មា សព្ពជេដ្ឋកោ សិយាតិ អាហ “វិនយំ វិវណ្ណេន្តស្សហី”តិអាទី។ តត្ថ “វិវណ្ណេន្តស្សា”តិ គរហន្តស្ស។ ចរតិ បវត្តតីតិ ចក្កំ។ លោកស្មឹ កេនចិ សមណេន វា ព្រាហ្មណេន វា ទេវេន វា មារេន វា ព្រហ្មុនា វា បដិនិវត្តិតុំ អសក្កុណេយ្យំ អាណាវិធានំ អាណាចក្កំ នាម។ តថា អសក្កុណេយ្យំ ទេសនា វិធានំ ធម្មចក្កំ នាម។ តត្ថ, យោ បន ភិក្ខុ មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវតិ, បារាជិកោ ហោតិ អសំវាសោ-តិអាទិនា នយេន បវត្តំ អាណាវិធានំ អាណាចក្កំ នាម។ ចត្តារិមានិ ភិក្ខវេ អរិយសច្ចានី-តិអាទិកំ ទេសនាវិធានំ ធម្មចក្កំ នាម។ តទុភយំបិ កោចិ ភិន្ទិតុំ បារាជិកំ វា ភិក្ខុំ អបារាជិកំ កាតុំ ចតុស្សច្ចំ វា ធម្មំ អសច្ចំ កាតុំ នសក្កោតិ។ អថ ខោ ករោន្តោយេវ ទេវទត្តោវិយ អា បាយិកោ ហោតិ។ បារាជិកោច ភិក្ខុ អត្តានំ សុទ្ធំ អករោន្តោ អបាយគាមីយេវ ហោតិ។ ឯវំ សព្ពេសុ វិនយ សិក្ខា បទេសុ។ ឯវំ កេនចិ បដិនិវត្តិតុំ អសក្កុណេយ្យត្តា តទុភយំបិ អប្បដិវត្តិយំ ចក្កំ នាម ហោតិ។ “វិនយោ នាម សាសនស្ស មូល”ន្តិ វិនយេ ឋិតេ ភិក្ខុសង្ឃោ បញ្ញាយតិ។ ភិក្ខុ សង្ឃេ បញ្ញាយន្តេ តិវិធោបិសទ្ធម្មោបញ្ញាយតិ, តិវិធំបិ សត្ថុសាសនំ តិដ្ឋតិ។ ឯវំ វិនយោ តិវិធស្សសាសនស្ស មូលំ ហោតីតិ។ កថញ្ចបរិយត្តិសទ្ធម្មេ បញ្ញាយន្តេ តិវិធំបិ សាសនំ តិដ្ឋតីតិ។ វុច្ចតេ។ តត្ថ សាសនំ តិដ្ឋតីតិ កិត្តកំកាលំ តិដ្ឋតីតិ។ បញ្ចវស្សសហស្សានិ តិដ្ឋតីតិ បោរាណដ្ឋកថាសុកថយឹសុ។ មិច្ឆាវាទិនោបនវទន្តិ វិនយេ ចូឡវគ្គេភិក្ខុនិក្ខន្ធកេ សចេ អានន្ទ មមសាសនេ មាតុគាមោ បព្ពជ្ជំ នលភេយ្យ។ វស្សសហស្សំ សទ្ធម្មោ តិដ្ឋេយ្យ។ ឥទានិ មាតុគាមស្ស បព្ពជ្ជា អនុញ្ញាតា គោតមិយា បុនប្បុនំ អាយាចនំ ឧបាទាយ។ បញ្ចេវទានិ អានន្ទ វស្សសតានិ សទ្ធម្មោឋស្សតីតិ វុត្តំ។ តស្មា ពុទ្ធ សាសនំ បញ្ចវស្សសតានិ ឯវ តិដ្ឋតិ។ តតោបរំ ឯកទិវសំបិ ន តិដ្ឋតិ។ ឥទានិ សាសនប្បដិ រូបកមត្តំ ហោតីតិ។ តំ តេសំ មិច្ឆា វចនមត្តំ។ “បញ្ចេវវស្សសតានី”តិ ឥទំ បន សន្និដ្ឋាន វចនំ នហោតិ។ មាតុគាមានំ អាទីនវ ទីបនមត្តវចនំ។ សោ ច អាទីនវោ អដ្ឋគរុធម្មេ សណ្ឋបេត្វា សត្ថារា ឯវ បដិពាហិតោ។ បុន “វស្សសហស្ស”ន្តិ ឥទមេវសន្និដ្ឋាន វចនំ ជាតន្តិ។ ឯត្ថបិកេចិវទន្តិ វស្សសហស្សមេវ សាសនំ តិដ្ឋតិ, តតោបរំ ឯកទិវស មត្តំបិ ន តិដ្ឋតិ, អន្តរធាយតិ។ តទា សីមាយោបិ អសីមា ហោន្តិ។ បច្ឆាតាសុ ឧបសម្បាទិតាបិ អនុបសម្បន្នា ហោន្តិ។ ឥ ទានិ សាសនប្បដិ រូបកមត្តំ ហោតីតិ។ ឥទំបិ តេសំ អត្ថញ្ចការណញ្ច អទិស្វា អជានិត្វា វុត្តត្តា មិច្ឆា វចនមត្តំ ហោតិ។ អយំ បនេត្ថ អត្ថោ។ “វស្សសហស្សំ សទ្ធម្មោ តិដ្ឋេយ្យា”តិ វស្សសហស្សមេវ សទ្ធម្មោ អបរិហាយមានោ តិដ្ឋេយ្យ។ តតោបរំ បន ន តិដ្ឋេយ្យ, អនុក្កមេន បរិហាយមានោ គច្ឆេយ្យាតិ។ កថំ បន អបរិហាយមានោ តិដ្ឋតិ, កថញ្ច បរិហាយមានោ គច្ឆតីតិ។ វុច្ចតេ។ បញ្ចសង្ឃា វេទិតព្ពា។ យេសុ សង្ឃេ សុសទ្ធម្មោ តិដ្ឋតិ។ កតមេ បញ្ច។ ខីណាសវសង្ឃោ, អនាគាមិសង្ឃោ, សកទាគាមិសង្ឃោ, សោតាបន្នសង្ឃោ, បុថុជ្ជនកល្យាណក សង្ឃោ,តិ។ តត្ថ, វស្សសហស្សព្ភន្តរេ សព្ពេបញ្ចសង្ឃា បញ្ញាយន្តិ។ ឯវំ វស្សសហស្សំ សទ្ធម្មោ អបរិហាយមានោ តិដ្ឋតិ។ តតោបរំ ខីណាសវសង្ឃោ ន បញ្ញាយតិ។ សេសានិ ចត្តារិវស្សសហស្សានិ អនុក្កមេន សេសានំ ចតុន្នំ សង្ឃានំ ខេត្តានិ ជាតានិ។ ឯវំ តតោបរំ បរិហាយមានោ គច្ឆតីតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។ ការណំ វុច្ចតេ។ “សទ្ធម្មោ តិដ្ឋេយ្យា”តិ ឯត្ថ តិវិធោ សទ្ធម្មោ ‘បរិយត្តិសទ្ធម្មោ, បដិបត្តិសទ្ធម្មោ, បដិវេធសទ្ធម្មោ,តិ។ សោ ឯវ តិវិធំ សាសនន្តិ ច វុច្ចតិ។ តត្ថ, បរិយត្តិ សទ្ធម្មោ នាម សាដ្ឋកថានិតីណិបិដកានិ។ សោច ឯតរហិ បរិបុណ្ណោ តិដ្ឋតិ។ កថំ បរិយត្តិ សាសនំ បដិរូបកមត្តំ ភវេយ្យ។ ភិក្ខូ ច បរិយត្តិកម្មិកា អនេក សតសហស្សមត្តា បញ្ញាយន្តិ។ កថញ្ហិទំ សាសនំ តតោបរំ ឯកទិវសំបិ ន តិដ្ឋេយ្យ។ តេ ច ភិក្ខូ សីលប្បដិបត្តិយំ ឋិតា អនេក សតសហស្ស មត្តា ឯតរហិ សន្ទិស្សន្តិ។ កថញ្ច បដិបត្តិ សាសនំ តតោបរំ ន តិដ្ឋេយ្យ។ បរិយត្តិយាច បដិបត្តិយាច តិដ្ឋ មានាយបដិវេធសទ្ធម្មោបិ ន តិដ្ឋតីតិ ន វត្តព្ពោ។ យថាហិ-ឯកោ ធនសេដ្ឋិ នាម អត្ថិ។ សោ បុត្តធីតុ បរម្បរានំ អត្ថាយ មហន្តានិធនិធយោ ភូមិយំ ពហូសុដ្ឋានេសុ និទហិត្វា ឋបិតា ហោន្តិ។ បោត្ថកេសុ ច តេសំ បវត្តឹ បរិបុណ្ណំ លិខិត្វា ឋបេតិ។ តត្ថ និមីសុ ច បោត្ថកេសុ ច អក្ខរេសុ ច ធរន្តេសុ តេនិធយោ នស្សន្តិ អន្តរធា យន្តីតិ ន វត្តព្ពាយេវ។ ឯវមិទំ សាសនំ ទដ្ឋព្ពំ។ តត្ថហិ និធីនំនិធានភូមិសទិសំ តេបិដកំ ពុទ្ធវចនំ, ធនរតន សទិសានិ ធម្មរតនានិ។ យថា ច សេដ្ឋិវំសេជាតោ ពលសម្បន្នោ បុរិសោ បោត្ថកំ បស្សិត្វា សុដ្ឋុ ខណន្តោ តានិ រតនានិ លភិស្សតិយេវ។ ឯវមិធបិ ពលសម្បន្នោ ភិក្ខុ ទេសនាធម្មំ សុត្វា សុដ្ឋុ បដិបជ្ជន្តោ តានិធម្មរតនានិ លភិស្សតិយេវ។ លភមានេ ច សតិ, កថំ តានិធម្មរតនានិ អន្តរហិតានិ។ សីមានញ្ច បវត្តិវានិវត្តិ វា អាណា ចក្កស្សេវ វិសយោ ហោតិ។ ន ធម្មចក្កស្ស។ យញ្ច វុត្តំ-បញ្ចេវវស្សសតានិសទ្ធម្មោ ឋស្សតីតិ ច, - វស្សសហស្សំ សទ្ធម្មោ តិដ្ឋេយ្យាតិ ច។ ឥទញ្ច វចនំ ធម្មចក្កមេវ ហោតិ, ន អាណាចក្កំ។ ពទ្ធសីមាយោ ច និវត្តមានា ទ្វីហិ ការណេហិ និវត្តន្តិ អន្តរធាយន្តិ។ អាណាចក្កភូតាយ កម្មវាចាយ សមូហននេន វា, សាសនស្ស វា អន្តរធានេន។ តត្ថ វស្សសហស្សបរិយន្តេ កម្មវាចាយ សមូហននញ្ច នត្ថិ។ សាសនន្តរធានញ្ច នាម អនាគតេ ធាតុ បរិនិព្ពានេន បរិច្ឆិន្នំ ហោតិ។ ធាតុបរិនិព្ពានេហិ ជាតេ សព្ពំ អាណាចក្កំ វិគតំ ហោតិ, អន្តរធាយតិ។ ធម្មចក្កំ បន ទេវលោកេសុ យាវានាគតពុទ្ធកាលាបិ បវត្តិស្សតិយេវ អាឡវកបុច្ឆាគាថាយោ វិយ។ អបិចយោ វោ អានន្ទ

មយា ធម្មោ ច វិនយោ ច ទេសិតោ បញ្ញត្តោ។ សោ វោ មមច្ចយេន សត្ថា-តិ វុត្តំ។ សោចតិ បិដកភូតោ ធម្ម វិនយោ សត្ថា ឯតរហិ តិវិធំបិ សាសនំ លោកស្ស ទីបេន្តោ បកាសេន្តោ តិដ្ឋតិ។ យតោពុទ្ធភាសិកានំ ទេវ មនុស្សានំ នានា ពាហិរកេហិ ជនេហិ អសាធារណោ មហន្តោ ញាណាលោកោ ឯតរហិ វិជ្ជោតមានោ បវត្តតិ។ តេហិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន ទេសិតានិ ឯតរហិធរមានានិ ចតុរាសីតិ ធម្មក្ខន្ធ សហស្សានិ សុត្វា អនមតគ្គេ សំសារេ អនន្តាសុ លោកធាតូសុ សព្ពំលោកត្តយប្បវត្តិញ្ច, សព្ពំធម្មប្បវត្តិញ្ច, សព្ពញ្ញុតញ្ញាណានុគតិកេន សុគម យញ្ញាណេន ជានន្តិ។ អាយតិញ្ច សគ្គត្ថាយ ច មគ្គផលនិព្ពានត្ថាយ ច នានាបុញ្ញកិរិយវត្ថូនិ អារភន្តិ, បព្ពជន្តិ។ បរិយត្តិំ បរិយាបុណន្តិ។ បដិបត្តិំ បូរេន្តិ។ ភាវនំភាវេន្តិ។ ឥទំ សព្ពំ សាសនប្បដិរូបកមត្តំន ហោតិ។ ឯកន្ត សាសនំ ហោតិ។ កស្មា, យថា ធម្មំ យថា វិនយំ បដិបជ្ជនតោ។ ឥមាយ ច បដិបត្តិយា អាយតិំ សគ្គមគ្គផល និព្ពានប្បដិលាភាយ សំវត្តនិកត្តាតិ។ ឯត្តាវតា សព្ពំ មិច្ឆាវាទីនំ មិច្ឆាវចនំ វិធមិតំវិទ្ធំសិតំ ហោតីតិ។

បណាមគាថាវណ្ណនា។

១១. ទុតិយគាថាវណ្ណនាយំ។ “អាទិគាថាយា”តិ បឋមគាថាវាក្យេន។ “តំ តំ បយោជនសហិតេ”តិ តេនតេនបយោជនេន សហិតេ។ “បញ្ច អត្ថេ”តិ បញ្ចបិណ្ឌត្ថេ។ “តេអភិធម្មត្ថេ”តិ អភិធម្មត្ថបទេ ទីបិតេ តេ អភិធម្មត្ថេ។ “តត្ថា”តិ តិស្សំ ទុតិយគាថាយំ។ “នតុ វុត្តា”ន្តិ នបនបករណំបិ បុព្ពេវុត្តំ ហោតិ។ អភិធម្មត្ថា កុតោបុព្ពេវុត្តា ហោន្តីតិ យោជនា។ ឯវំតីសុ អត្ថវិកប្បេសុ បឋមស្ស កាលវិរោធំ ទស្សេត្វា ឥទានិ ទុតិយ តតីយានំ សទ្ទតោវិរោធំ វត្តុំ “នចា”តិអាទិមាហ។ តត្ថ “អាទិម្ហិ យេវា”តិ ឯតេន យទាកទាចិ បច្ចាមសនំ អប្បធានន្តិ ទស្សេតិ។ “អប្បធានបទានី”តិ អភិធម្មត្ថសង្គហន្តិ ឥមស្មឹ ឯកស្មឹ សមាសបទេ បុរិមានិ វិសេសន បទានិ។ តត្ថ សព្ពថាបិ វុត្តាតិ យោជិតេ សតិ, តស្មឹ អភិធម្មត្ថសង្គហប្បករណេ តស្មឹ អភិធម្មត្ថ បទេវា សព្ពថា មយា វុត្តាតិ អត្ថោ ហោតិ។ សោ ន យុជ្ជតិ។ តស្មឹ អភិធម្មេ ពុទ្ធេន ភគវតា សព្ពថា វុត្តាតិ អត្ថោ យុជ្ជតិ។ អប្បធានបទំ បច្ចាមសតីតិ ទោសោបន អាបជ្ជតេវ។ តេនាហ “ឯវញ្ហិសតី”តិអាទឹ។ តត្ថ, “ឯវញ្ហិសតី”តិ អដ្ឋសាលិនិយំ វិយ ឥធ អភិធម្មត្ថសង្គហបទំ បច្ចាមសន្តេ សតិ។ ហិសទ្ទោ ផល វាក្យជោតកោ។ លទ្ធគុណ ជោតកោតិបិ យុជ្ជតិ។ “បដិក្ខិត្តា ហោតិ” តស្មឹ អភិធម្មត្ថសង្គហបទេ មយា សព្ពថា វុត្តាតិ អត្ថស្ស សម្ភវតោ។ ន កេវលំ សោ ឯវ ទោសោ អាបជ្ជតិ។ អបរោបិទោសោ អត្ថីតិ ទស្សេតុំ “សាហី”តិអាទិមាហ។ ធាតុកថាយំ វុត្តេនសង្គហាសង្គហាទិប្បការេនាតិយោជនា។

១២. បរមត្ថបទវណ្ណនាយំ។ វិសេសនបទំ នាម កត្ថចិ ភូតកថនត្ថាយវា បយុជ្ជតិ កណ្ហោកាកោ, សេតោពកោ,តិ។ កត្ថចិ អញ្ញនិវត្តនត្ថាយ វា បយុជ្ជតិ នីលោបដោ, នីលំបុប្ផ, ន្តិ។ ឥធ បន អញ្ញ និវត្ត នត្ថាយាតិ ទស្សេតុំ “ទុវិធានិហិសច្ចានី”តិអាទិមាហ។ បញ្ញាបិយតីតិបញ្ញត្តិ។ បញ្ញាបនញ្ច នាម សមគ្គានំ ជនានំ វោហារេន ច សម្បដិច្ឆនេន ចាតិ ទ្វីហិ អង្គេហិ សិជ្ឈតីតិ អាហ “តេចមហាជនា”តិអាទឹ។ “តស្មាតេ សម្មុតិ សច្ចន្តិ វុច្ចន្តី”តិ សម្ពន្ធោ។ “សម្មតត្តា”តិ វោហរិតត្តាចេវ សម្បដិច្ឆិតត្តា ច។ “វចីសច្ចវិរតិសច្ចាន”ន្តិ ឯត្ថ វចីសច្ចំ នាម មុសាវាទរហិតំ សច្ចវចនំ។ វិរតិសច្ចំ នាម សម្មាវាចាវិរតិ។ សាហិ មុសាវាទាទីហិ វចីទុច្ចរិតេហិ វិរមណមត្តេន វចីសច្ចន្តិ វុច្ចតិ។ “វត្ថុភូតត្តា”តិ អធិដ្ឋានភូតត្តា។ សម្មុតិសច្ចន្តិ វុច្ចន្តិ, សម្មតត្តា សម្មុតិ ច, សា សច្ចានំ វត្ថុភូតត្តា សច្ចញ្ចាតិ កត្វា។ សម្មុតិយា សិទ្ធំ សច្ចំ សម្មុតិសច្ចន្តិបិ យុជ្ជតិ។ “សម្មាបដិបជ្ជន្តា”តិ បាណោ នហន្តព្ពោ, សព្ពេសត្តា អវេរា ហោន្តូតិអាទិនា សម្មាបដិបជ្ជន្តា។ “សព្ពលោកិយសម្បត្តិយោ”តិ ទានសីលាទីនំ បុញ្ញកិរិយវត្ថូនំ ផលវិបាកភូតា សព្ពលោកិយសម្បត្តិយោ។ សព្ពេ “ពោធិសម្ភារធម្មេ”តិ ទាន បារមិសីលបារមិអាទិកេបារមិធម្មេ។ “អារាធេន្តី”តិ សម្បាទេន្តិ។ “មិច្ឆាបដិបជ្ជន្តា”តិ ទុច្ចរិត ទុរាជីវមិច្ឆា ជីវាទីនំ វសេន មិច្ឆាបដិបជ្ជន្តា។ “ឯវំ មហន្តំ សម្មុតិ សច្ច”ន្តិ ឯតេន អហំ បរមត្ថ សច្ចមេវគណ្ហាមីតិ សម្មុតិ សច្ចំ នភិន្ទិតព្ពំ។ ភិន្ទន្តោហិ សព្ពសម្បត្តីហិ បរិពាហិរោ អស្សាតិ ទស្សេតិ។ កថញ្ច តំ ភិន្ទតីតិ។ សត្តោ នាម នត្ថិ។ សត្តស្ស ភវតោសង្កន្តិ នាម នត្ថិ។ ភវនិព្ពត្តកំ កុសលាកុសលកម្មំ នាម នត្ថីតិ គណ្ហន្តោ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិយំ តិដ្ឋតិ។ សព្ពសម្បត្តីហិ បរិពាហិរោ ហោតិ។ អបាយ បូរកោ ភវតីតិ។ “វិជ្ជមានន្នេវ គណ្ហាបេតី”តិ សញ្ញា ចិត្តទិដ្ឋិ វិបល្លាសានំ វត្ថុភាវេន គណ្ហាបេតិ។ តេនាហ “សក្កាយទិដ្ឋី”តិអាទឹ។ “ឯវំ វិបរីតញ្ហិ សម្មុតិសច្ច”ន្តិ ឯតេនសម្មុតិ សច្ចមេវទឡ្ហំ គហេត្វា បរមត្ថ សច្ចំ នភិន្ទិតព្ពំ។ ភិន្ទន្តោហិ តាហិ ទិដ្ឋីហិ នមុច្ចតិ។ កថញ្ច តំ ភិន្ទតិ។ ខន្ធេ វា ខន្ធមុត្តកេវា អត្តជីវេ គហេត្វា តេច អត្តជីវា បរម្មរណា ឧច្ឆិជ្ជន្តីតិ គណ្ហន្តោ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិយំ តិដ្ឋតិ។ តេ ច អត្ត ជីវា ភវាភវេសុសស្សតា ហុត្វា ភវតោភវំ សំសរន្តិ សន្ធាវន្តីតិ គណ្ហន្តោសស្សតទិដ្ឋិយំ តិដ្ឋតិ។ “នវិសំវាទេន្តី”តិ វិបរីតំ នាបាទេន្តិ។ “តំ បនា”តិ សភាវសច្ចំ បន។ អនុភវនភេទមត្តំ ឧបាទាយេវ វេទនា សុខាតិ វុត្តា។ សព្ពា ការតោ សុខភូតត្តា វេទនា សុខាតិ វុត្តា នហោតិ។ “សព្ពាបិវេទនា ទុក្ខា ឯវា”តិ បធានត្ថោ។ តត្ថ អនុភវនភេទោ តិវិធោ។ សាតតោ វា អនុភវនំ, អស្សាតតោ វា, មជ្ឈត្តតោ វា។ “ទុក្ខា ឯវា”តិ ភយដ្ឋេន ទុក្ខា ឯវ។ ភយដ្ឋេនាតិ ច សំសារ ភយទស្សីហិភាយិតព្ពដ្ឋេន។ សុខោ វិបាកោ យេសំ តេ សុខវិបាកា។ តេភូមក កុសលា។ “កុសលសម្មតា”តិ ឯតេន សភាវសច្ចេបិ ឯតេវោហារា លោកសម្មុតិ និស្សិតាតិ ទីបេតិ។

“សាសវតា”តិ អាសវេហិ សហិតភាវោ។ “សំកិលេសិ កតា”តិ សំកិលេស ធម្មេហិ សំយុត្តភាវោ។ ឱឃេហិ ច យោគេហិ ច ឧបាទានេហិ ច បត្តព្ពភាវោ “ឱឃនីយយោគនីយ ឧបាទានីយតា”។ អធិកា អត្ថា អជ្ឈត្តា។ ពហិទ្ធា រុក្ខេរូបធម្មារុក្ខស្ស អត្តានាម សារដ្ឋេន។ សាខាយំ រូបធម្មា សាខាយ អត្តានាម សារដ្ឋេន។ សត្ត សន្តានបរិយាបន្នា បន រូបារូបធម្មា តណ្ហាបរិគ្គហ ទឡ្ហដ្ឋេន តតោ ពហិទ្ធា អត្ថតោ អធិកា អត្តាតិ អត្ថេន អជ្ឈត្តាតិ លោកសម្មុតិ ហោតិ។ តេនាហ “អជ្ឈត្តតិកញ្ហោ”តិអាទឹ។ ទុក្ខនិរោធ មគ្គភាវោ ច, ឥតិ ឥទំ ចតុក្កំ អរិយសច្ចំ នាមាតិ យោជនា។ “ឥទមេវា”តិ ឥទំ ចតុក្កមេវ។ “អចលមាន”ន្តិ ឯតេន អរិយសទ្ទស្ស អត្ថំ ទីបេតិ។ តេភូមក ធម្មានំ សុខតា នាម ចលា ហោតិ។ កស្មា, អនិច្ច ធម្មត្តា។ តេ ធម្មេសុខាតិ គហេត្វា អត្តនោ អជ្ឈត្តង្គំ ករោន្តា អចិរេនេវ ទុក្ខំ បាបុណន្តិ។ តេ ធម្មេ ទុក្ខាតិ ញត្វា តេហិវិមុត្តា បុន ទុក្ខំ បាបុណន្តីតិ នត្ថិ។ ឯសនយោ សេសអរិយសច្ចេសុ ។ “តេសូ”តិអាទិម្ហិ ទុវិធានិហិ សច្ចានីតិ វុត្តេសុ ទ្វីសុ សច្ចេសុ។ “តេន វុត្ត”ន្តិអាទិ លទ្ធគុណវចនំ។ “យោ វិនា អញ្ញាបទេសេនា”តិ ឯត្ថ អញ្ញាបទេសោ នាម អដ្ឋធម្ម សមោធានំ និស្សាយ ឃដសណ្ឋានំ បញ្ញាយតិ, បដសណ្ឋានំ បញ្ញាយតិ, តំ សណ្ឋានំ អត្តនោ សភាវេន វិនា អញ្ញាបទេសេន សិទ្ធំ ហោតិ។ យាបនចិន្តន កិរិយា នាម អត្ថិ។ យំ ចិត្តន្តិ វុច្ចតិ។ សា អញ្ញាបទេសេន សិទ្ធា ន ហោតិ។ អត្តនោ សភាវេនេវសិទ្ធា។ ឯសនយោ ផុសនកិរិយា, វេទយិតកិរិយា, ទីសូតិ។ ឥមមត្ថំ ទស្សេតុំ “យោវិនា អញ្ញាបទេសេនា”តិអាទិមាហ។ “ចិត្តេនបរិកប្បេត្វា”តិ មនោវិញ្ញាណ ចិត្តេន អវិជ្ជមានំ សណ្ឋានំ វិជ្ជមានំ កត្វា។ “សវិគ្គហំ កត្វា”តិ សរីរំ កត្វា។ វត្ថុ ទព្ពសហិតំ កត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។ “ចិត្តមយោចិត្តនិម្មិតោ”តិ សុបិនន្តេ ទិដ្ឋរូបានិ វិយ ចិត្តេនបកតោ ចិត្តេន និម្មិតោ។ កស្មា សភាវសិទ្ធោ បរមត្ថោ នាមាតិ អាហ “សោហី”តិអាទឹ។ “សន្តី”តិ ឯតេន អសធាតុ វសេន អត្ថោតិ សិទ្ធំ វុត្តំ។ សទ្ទាពុទ្ធីហិ អរណីយតោ ឧបគន្តព្ពតោ អត្ថោតិបិវទន្តិ។ “ឥតរតោ”តិ បរិកប្បសិទ្ធតោ។ “បរមោ”តិ អធិកោ។ តេនាហ “ឧក្កំសគតោ”តិ។ ឯតេន បរមសទ្ទស្ស អធិកត្ថំ វទតិ។ ឥទានិ តស្ស ឧត្តមត្ថំ ទស្សេតុំ “អបិចា”តិអាទិវុត្តំ។ តត្ថ, ឥមស្មិំ ពុទ្ធសាសនេ បញ្ចសាសន កិច្ចានិ មហន្តានិ អភិញ្ញេយ្យានំ ធម្មានំ អភិជាននំ។ បរិញ្ញេយ្យានំ បរិជាននំ។ បហាតព្ពានំ បហានំ។ សច្ឆិ កាតព្ពានំ សច្ឆិករណំ។ ភាវេតព្ពានំ ភាវនាតិ។ តត្ថ សព្ពេបិ បរមត្ថ ធម្មា អភិញ្ញេយ្យា នាម។ ទុក្ខសច្ចធម្មា បរិញ្ញេយ្យា នាម។ សមុទយ សច្ចធម្មា បហាតព្ពា នាម។ សាមញ្ញផលានិ ច និព្ពានញ្ច សច្ឆិកាតព្ពា នាម។ មគ្គសច្ចធម្មា ភាវេតព្ពា នាម។ តេសុ ធម្មេសុ តេសំ កិច្ចានំ សិទ្ធិយា ឥមស្មិំ សាសនេ សាសនកិច្ចំ សិទ្ធំ ហោតិ។ និដ្ឋានំ គច្ឆតិ។ តេ ច ធម្មា ឯវ រូបានំ សាសន កិច្ចានំ អវិរាធកត្តា អវិសំវាទកត្តា ឧត្តមដ្ឋេន បរមត្ថា នាម ហោន្តីតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេតុំ “អបិចា”តិអាទិមាហ។ តត្ថ “យេ”តិយេជនា។ “អយ”ន្តិ អយំ ធម្មោ។ “តស្សា”តិ តស្សអភិញ្ញេយ្យស្ស, តស្សបរិញ្ញេយ្យស្ស, តស្សបហាតព្ពស្ស, តស្សសច្ឆិកា តព្ពស្ស តស្សភាវេតព្ពស្សាតិ សម្ពន្ធោ។ បរមត្ថវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

“តំ នសុន្ទរ”ន្តិ ព្យញ្ជនតោ នសុន្ទរំ។ នកេវលំ ព្យញ្ជនតោយេវ នសុន្ទរំ, អត្ថតោបិ នសុន្ទរមេវ។ ចតុសច្ចធម្មាហិ បច្ចេកពុទ្ធញាណស្សបិ គោចរា ហោន្តិ។ បញ្ចញេយ្យ ធម្មា បន សព្ពញ្ញុតញ្ញាណស្សេវ។ តត្ថ ចតុសច្ច ធម្មា នាម បរមត្ថ ធម្មា ឯវ។ បញ្ចញេយ្យធម្មា បន សព្ព បញ្ញត្តិយា សហ សព្ពបរមត្ថ ធម្មា។ សព្ពញ្ញុពុទ្ធានំ ចតុសច្ចាភិ សម្ពោធោ ធម្ម បញ្ញត្តិយា សហ សិជ្ឈតិ។ បច្ចេកពុទ្ធានំ ចតុសច្ច សម្ពោធោ ធម្មបញ្ញត្តិយា សហ នសិជ្ឈតិ។ តស្មា តេ សយំ បដិវិទ្ធំ ចតុសច្ច ធម្មំ នាម បញ្ញត្តី នីហរិត្វា បរេសំ ទេសេតុំ ន សក្កោន្តិ។ តេសំ ចតុសច្ចសម្ពោធោ មូគស្ស សុបិនទស្សនំ វិយ ហោតីតិ អដ្ឋកថាសុ វុត្តំ។ តស្មា បញ្ញត្តិយា សហ បញ្ច ញេយ្យ ធម្មា ឯវ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណស្ស គោចរាតិ សក្កាវត្តុន្តិ។

បរមត្ថបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១៣. ចិត្តវចនត្ថោ។ នហិ សា អារម្មណេនវិនា លព្ភតិ។ ចិន្តេតីតិ វុត្តេ កឹ ចិន្តេតិ, អារម្មណំ ចិន្តេតីតិ ឯវំ អារម្មណភូតេន កម្មបទេន វិនា អសម្ភវតោ។ តស្មា ឥធ ចិន្តនាតិ ទដ្ឋព្ពា, តស្មា អស្ស នាមំ សិទ្ធន្តិ ទដ្ឋព្ពន្តិ សម្ពន្ធោ។ សុតមយញ្ញាណំ, ចិន្តាមយញ្ញាណ, ន្តិ ឯត្ថ អារម្មណស្ស ភូតសភាវ ចិន្តាបិ អត្ថិ, សាបញ្ញាឯវាតិ តំ និវត្តេតុំ “អារម្មណ...បេ.... ណូបលទ្ធិយេវា”តិ វុត្តំ។ ចិត្តំ, មនោ, មានសំ, វិញ្ញាណ, ន្តិ សព្ពំ ចិត្តស្ស នាមំ។ អារម្មណ បច្ចយប្បដិពទ្ធំ ហោតិ។ ន អញ្ញបច្ចយប្បដិពទ្ធំ។ ន ច អញ្ញបច្ចយេន លទ្ធំ នាមំ។ ឯវរូបស្ស អារម្មណ វិជាននន សង្ខាតស្ស អត្ថន្តរស្សពោធកំ នហោតីតិ ទស្សេតុំ “សន្តេសុ ចា”តិអាទិវុត្តំ។ “ឯតេនា”តិ ឥទំ កត្តុនោ កិរិយាសាធនេ អតិស្សយូបការកំ ករណ សាធនំ វទតីតិ ទស្សេតុំ “តញ្ហី”តិអាទិវុត្តំ។ “ចិន្តនមត្ត”ន្តិ ឯត្ថ មត្ត សទ្ទោ វិសេសនិវត្តិ អត្ថោតិ, តេន និវត្តិតំ អត្ថំ ទស្សេតិ “សព្ពេបិហី”តិអាទិនា។ “វិគ្គហោ វា”តិ សរីរំ វា។ បច្ចយេន អាយត្តា បច្ចយាយត្តា។ “អាយត្តា”តិ សម្ពន្ធា។ វត្តនំ វុត្តិ។ ឧប្បជ្ជនំ វា ឋិតិ វា។ បច្ចយាយត្តា វុត្តិ ឯតេសន្តិ “បច្ចយាយត្ត វុត្តិនោ”។ “ថាមេនា”តិអាទិ អញ្ញមញ្ញវេវចនានិ។ “ឯកំ ភាវសាធនមេវ បធានតោ លព្ភតី”តិ ឥទំ ធម្មានំ តំ តំ កិរិយា មត្តភាវំ សន្ធាយ វុត្តំ។ កិរិយាមត្តភូតាបិ បន តេ ធម្មាសយំ នានាបច្ចយាវត្តាយំ ឋិតា វា ហោន្តិ នានាបច្ចុប្បន្នាវត្ថាយំ ឋិតា វា។ តស្មា បរមត្ថ បទេសុបិ យថារហំ តទញ្ញសាធនានំ

បដិលាភោ អវារិតោ ហោតិ។ ឥតរថា ហេតុ បច្ចយោ, អារម្មណ បច្ចយោ, សហជាតបច្ចយោ, និស្សយបច្ចយោតិអាទីសុ កថំ ភាវសាធនំ យុត្តំ សិយាតិ។ “បធានតោ”តិ មុខ្យតោ។ “អភេទស្ស ចិន្តនស្សភេទករណ”ន្តិ ឥទំ ចិន្តេតីតិ ចិត្តន្តិកតំ កត្តុសាធនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ “សិលាបុត្តកស្សា”តិ ភេសជ្ជមូលានំ បិសនសិលាបោតកស្ស។ តស្ស សរីរំ នាម វិសុំ អង្គំ នត្ថិ។ អភិន្នំបិ ភិន្នំ កត្វា វុច្ចតិ “សិលាបុត្តកសរីរ”ន្តិ។ ឥទំ អភេទស្សភេទករណំ នាម អភូតរូបំ ហោតិ។ បយោជនេ សតិ វត្តព្ពំ, អសតិ ន វត្តព្ពន្តិ អាហ “តថាករណញ្ចា”តិអាទឹ។ តត្ថ “បរបរិកប្បិតស្សា”តិ បរេហិ អញ្ញតិត្ថិចរិយេហិ បរិចិន្តិតស្ស។ “សតិហិ…បេ…. កប្បនាយា”តិ សចេ អត្តា អត្ថិ, អត្តា ចិន្តេតិ, តស្មា អត្តា ចិន្តោនាមាតិអាទិ វត្តព្ពំ។ ន វត្តព្ពំ ចិន្តេតីតិ ចិត្តន្តិ, ចិត្តស្ស កិរិយាមត្តត្តា។ ន បន អត្តាទិកោ កត្តា នាម អត្ថិ។ តស្មា កិរិយា មត្តមេវ កត្តារំ កត្វា “ចិន្តេតីតិ ចិត្ត”ន្តិ វុត្តំ។ តេន វិញ្ញាយតិលោកេ អត្តាទិកោកត្តា នាម នត្ថីតិ។ ឥទំ អភេទស្សភេទ បរិកប្បនាយ បយោជនន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ “អត្តប្បធានោ”តិ កិរិយាសាធនេ ពហូនំការកានំ មជ្ឈេ សយំបធានោ សយំជេដ្ឋកោ ហុត្វា។ “តំកត្តុភាវ”ន្តិ លោកេសិទ្ធំ កត្តុភាវំ។ “បុន ករណភាវ”ន្តិ បុន លោកេ សិទ្ធំ ករណភាវំ។ ឯវំ ចិត្តស្ស វចនត្ថំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តស្ស អភិធានត្ថំ ទស្សេន្តោ “អបិចេត្ថា”តិអាទិមាហ។ យថយិទំ យេ ឥមេ តិរច្ឆានគតា បាណា ចិត្តាវិចិត្តា។ ឯវំ ចិត្តំ វិចិត្តំ យំ អញ្ញំ អត្ថិ, តំ អញ្ញំ ឯកនិកាយំបិ នសមនុបស្សាមី-តិ យោជនា។ “និកាយ”ន្តិ សត្តជាតិសមូ ហំ ។“និស្សក្កេ ករណវចន”ន្តិ វិភត្តាបាទានត្ថេ ករណវចនំ។ ឯតេន តតោ ចរណតោ ចិត្តតោតិ អត្ថំ វទតិ។ គាថាយំ។ “តំ តំ សភាវោ”តិ វិជាននផុសនាទិកោ សភាវោ, អគ្គិស្ស ឧណ្ហោរិយ។ “កិច្ចសម្បត្តិយោរសោ”តិ តេន តេន ធម្មេន ករណកិច្ចញ្ច, តំ កិច្ចំ កត្វា លទ្ធោ សម្បត្តិគុណោ ច។ អគ្គិស្ស វត្ថុម្ហិ បរិបាចនកិច្ចំ វិយ, ឱភាសនគុណោរិយ ច។ “គយ្ហាការោ”តិ ញាណេន គហេតព្ពោ តស្ស តស្ស ធម្មស្ស ផលភូតោ អាការោ។ សម្បត្តិ រសោយេវ វុច្ចតិ។ “ផលំវាបី”តិ ការិយប្ផលំ វាបិ, អគ្គិស្ស ធូមោរិយ។ “អាសន្នការណ”ន្តិ អត្តនោ អនន្តរេ ផលនិព្ពត្តកំ ការណំ, អគ្គិស្ស អគ្គិការក បុរិសោ វិយ។ “អល”ន្តិ សមត្ថា។ “វិពុទ្ធិនោ”តិ វិសេសពុទ្ធិ សម្បន្នស្ស បណ្ឌិតស្ស។ “បុព្ពង្គមរស”ន្តិ អារម្មណគ្គហណេ បធានរស កិច្ចំ។ “សន្ធានបច្ចុបដ្ឋាន”ន្តិ និរន្តរប្បវត្តាការបច្ចុបដ្ឋានំ។ “នាម រូបបទដ្ឋាន”ន្តិ ផស្សាទិនាមញ្ច វត្ថុ រូបញ្ចចិត្តស្សបទដ្ឋានំ។

ចិត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១៤. “ចេតសិ ភវ”ន្តិ ចិត្តស្មឹ បាតុភូតំ។ “ឯតេន សិទ្ធា ហោន្តី”តិ សម្ពន្ធោ។ “សា ឯវ ផស្សាទីនំ ជាតិ។ យា ចិត្តស្សជរា, សា ឯវ ផស្សាទីនំជរា”តិអាទិនា យោជេតព្ពំ។ “ឯកវណ្ណបនិ ពន្ធានី”តិ ឯកេន វណ្ណទណ្ឌកេន ឧបនិពន្ធានិ។ “ឯកជាតិយាទិ ឧបនិពន្ធា”តិ ឯកជាតិកថា ទិវសេន ឧបនិពន្ធា។ “ចេ”តិ ចេវទេយ្យ។ “នា”តិ ន វត្តព្ពំ។ គាថាយំ។ “ធម្មា”តិ នាមក្ខន្ធ ធម្មា។ “មនសា ឯវា”តិ កត្តុភូតេន មនេន ឯវ។ “បកតា”តិ បវត្តិតា។ “និម្មិតា”តិ និប្ផាទិតា។ “ចិត្តកិរិយា ភូតា ឯវា”តិ អារម្មណំ វិជានន្តំ ចិត្តំ ផុសនាការំ ជនេត្វាវ វិជានាតិ។ សោ ផុសនាការោ ផស្សោតិ វុច្ចតិ។ អវសេសា បន សព្ពេបិ ចេតសិកធម្មា ផស្សំ បដិច្ច ឧប្បជ្ជន្តិ។ ផស្សោ ហេតុ ផស្សោ បច្ចយោ វេទនាក្ខន្ធស្ស ឧបាទាយ។ សញ្ញាក្ខន្ធស្ស។ សង្ខារក្ខន្ធស្ស ឧបាទាយាតិ ហិ វុត្តំ។ ឯវំ សន្តេបិ ចិត្តមូលកត្តា ចិត្តនិស្សិតត្តា ច តេបិធម្មា ចិត្តកិរិ យាភូតា ឯវ ហោន្តីតិ។ “ឯតេនា”តិ ឯតេនគាថាបទេន។ វិភាវនិយំ បន ឯកាលម្ពណតា មត្តេន វិភាវេតិ។ បរិបុណ្ណានិ ចេ តសិកង្គានិ ឧបរិ ថេរេន សយមេវ វក្ខមានត្តាតិ អធិប្បាយោ។ ឥធ បន បទត្ថវិភាវនដ្ឋានត្តា បរិបុណ្ណេហិ អង្គេហិ វិភាវេតុំ វដ្ដតីតិ អាហ “តំ ន សុន្ទរ”ន្តិ។ “វត្ថុម្ហី”តិ បដកោដ្ឋកាទិម្ហិ។ “នានាចិត្តកម្មានី”តិ ហត្ថិ អស្សរូបាទីនិ។ វិជាននមត្តំ ចិត្តំ, កុសលន្តិ វា អកុសលន្តិ វា វត្តព្ពំ នត្ថិ។ នានាចេតសិកេ ហិ យុត្តត្តា ឯវ តថា វត្តព្ពំ ហោតិ។ វុត្តំហេតំ ភគវតា។ បភស្សរមិទំ ភិក្ខវេ ចិត្តំ។ តញ្ច ខោ អាគន្តុកេហិ ឧបក្កិលេសេហិ ឧបក្កិលិដ្ឋន្តិ។ តេនាហ “ឧទកំ វិយ ចិត្ត”ន្តិអាទឹ។

ចេតសិកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១៥. រុប្បតីតិ បទំ កត្តុរិវាហេតុកម្មនិវាសិទ្ធំ។ រុប្បនញ្ចវិការាបត្តិ ឯវាតិ ទស្សេតុំ “សីតុណ្ហាទីហី”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ “វិសមប្បវត្តិវសេនា”តិ ធាតូនំ វិសមប្បវត្តិវសេន។ ធាតុក្ខោ ភវសេនាតិ វុត្តំ ហោតិ, “កេនរុប្បតី”តិ ឯត្ថ “កេនា”តិ ហេតុ អត្ថេវា ហេតុ កត្តុរិវា ករណវចនំ ទដ្ឋព្ពំ។ តថា សីតេនាតិអាទីសុបិ។ ឌំសមកសា នាម សូចិមុខា ខុទ្ទកមក្ខិកាចេវ មហន្ត មក្ខិកា ច។ វាតា នាម បុរត្ថិមវាតាទយោ។ អាតបោ នាម សូរិយាតបោ។ សរឹសបានាម អហិ វិច្ឆិក សតបទិកាទយោ។ តេសំ សម្ផស្សេហិបិ រុប្បតិ។ មរណំ វា គច្ឆតិ, មរណ មត្តំ វា ទុក្ខំ។ “យេ ធម្មា”តិ ទ្វាទសវិធា សប្បដិឃរូបធម្មា។ “អញ្ញេស”ន្តិ សោឡសន្នំ អប្បដិឃរូបានញ្ច អរូបធម្មានញ្ច។ “តេសូ”តិ និទ្ធារណេភុម្មំ។ ឥទានិ បាឡិយា សទ្ធឹ មុខ្យរុប្បនំ សំសន្ទេន្តោ “សមាគមោ ចា”តិអាទិមាហ។ សមាគមោ ច នាម អញ្ញមញ្ញាភិឃដ្តនំ វុច្ចតីតិ សម្ពន្ធោ។ អាបាតាគមនញ្ច អារម្មណករណញ្ច បបេត្វាតិ យោជនា។ “មហាភូតានមេវ វា”តិ អាបោធាតុ វជ្ជិតានំ តិណ្ណំ មហាភូតានមេវ វា។ “វិការំ អាបជ្ជតី”តិ វត្វា តមេវត្ថំ

វិវរន្តោ “យស្មិំ ខណេ”តិអាទិមាហ។ “សយំបិ វិការបត្តា ហោន្តី”តិ តេមហាភូតាសយំបិ បកតឹ វិជហិត្វា ឱមត្តាធិមត្តភាវំ បាបុណន្តីតិ អត្ថោ។ “ឱមត្តាធិមត្តរូបសន្តតីនញ្ហិ”តិ បរម្បរតោ ឧប្បជ្ជមានា រូបសន្តតិយោ សន្ធាយ វុត្តំ។ ឯវំ បាឡិនយេន វិបត្តិវសេន រុប្បនំ វត្វា ឥទានិ វិបត្តិ វា ហោតុ, សម្បត្តិ វា។ បុរិមបច្ឆិមសន្តតីនំ វិសទិសប្បវត្តិភូតោ វិការោបិ ឯកេន បរិយាយេន រុប្បនំនាមាតិ កត្វា បុន តំ រុប្បនំ ទស្សេន្តោ “អបិចេត្ថា”តិអាទិមាហ។ “យត្ថនវសេន រុប្បន ធម្មាន មេវា”តិ អាបាតាគមនាទិវសេន រុប្បនធម្មេហិវិនា អភិយត្ថនវសេនរុប្បន សភាវានំ រូបធម្មានមេវ សិទ្ធន្តិ បុច្ឆា។ “សវិគ្គហា ហោន្តី”តិ ទព្ព សណ្ឋានាការសហិតា ហោន្តិ។ កស្មា, ឱឡារិកសភាវត្តា។ ពហូនញ្ហរូបកលាបានំ ឯកក្ខណេ ឯកាពទ្ធភាវេនបវត្តត្តា។ អរូបធម្មាហិ សណ្ហសុខុមសភាវា ច ហោន្តិ។ សចេ អនេកសតសហស្សានិបិ ឯកតោ បវត្តេយ្យុំ។ ទព្ពសណ្ឋានភាវំ នគមិស្សន្តិយេវ។ ឯកស្មិញ្ច សត្តសន្តានេ ឯកក្ខណេ ឯក កលាបោវ បវត្តតិ។ កស្មា, អនន្តរ បច្ចយូបនិពន្ធេន បវត្តត្តា។ តស្មាតេ សវិគ្គហាន ហោន្តិ។ រូបធម្មា បន ឱឡារិក សភាវា ច ហោន្តិ។ ពហូនំ សន្និចយេសតិ ទព្ព សណ្ឋានត្តាយ សំវត្តន្តិ។ ឯកក្ខណេ ច ពហុកលាបាបិ ឯកាពទ្ធាហុត្វា បវត្តន្តិ។ តស្មា តេសវិគ្គហាហោន្តីតិ។

“សីតាទិគ្គហណសាមត្ថិយេនា”តិ សីតេនបិ រុប្បតិ, ឧណ្ហេនបិ រុប្បតីតិអាទិនា លោកស្ស បច្ចក្ខតោ បាកដស្ស សីតាទិវចនស្សសាមត្ថិយេន។ តញ្ហិ វចនំ លោកស្ស អបាកដំ អរូបធម្មានំ រុប្បនំ ឥធនាធិប្បេតន្តិ ទីបេតីតិ អធិប្បាយោ។ “វោហារោ នាមា”តិ នាមសញ្ញា នាមាតិ វុត្តំ ហោតិ។ “លោកោបចារេនា”តិ ពហុជនស្ស ឧបចារេន វោហារេន កថនេន។ “បាកដ និមិត្តវសេនេវា”តិ បាកដស្ស សទ្ទប្បវត្តិនិមិត្តស្ស វសេនេវ។ “សីតាទិគ្គហណេន វិនាបី”តិ បិសទ្ទេន សីតាទិគ្គហណសាមត្ថិយេនបីតិ ទីបេតិ។ ឯវំ សន្តេបិ បាឡិសាធកំ នាម ន សក្កាសព្ពត្ថ លទ្ធុំ។ បាកដនិមិត្ត វចនមេវ សព្ពត្ថ សាធារណន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ “តប្បសង្គនិវត្តី”តិ តស្ស អរូបធម្មានំ រូបតាបសង្គស្ស និវត្តិ។ “ឥទ្ធិវិកុព្ពនាវសប្បវត្តា”តិ ឯត្ថ ឥទ្ធិវិកុព្ពនានាមឥទ្ធិយានានប្បការមាបនំ។ “រូបតា សិទ្ធី”តិ រូបន្តិ នាម សញ្ញាសិទ្ធិ។ “ឥទំ បនា”តិ ឥទំ រូបំ បន។ “អនុគ្គហានំ សីតាទីនំ វសេនា”តិ កិញ្ចាបិបាឡិយំ សីតាទិវចនំ ឧបឃាតកានំ សីតាទីនំ វសេន វុត្តំ។ តេច ព្រហ្មលោកេ នត្ថិ។ អនុគ្គាហកា ឯវ អត្ថិ។ តេសំវសេនាតិ អធិប្បាយោ។ “បាឡិយំ និទ្ទិដ្ឋានី”តិ សញ្ជានាតីតិ ខោ ភិក្ខវេ តស្មា សញ្ញាតិ វុច្ចតិ។ កិញ្ច សញ្ជានាតិ។ នីលំបិ សញ្ជានាតិ, បីតម្បិ សញ្ជានាតី-តិអាទិនា ច, វិជានាតីតិ ខោ ភិក្ខវេ តស្មា វិញ្ញាណន្តិ វុច្ចតិ។ កិញ្ច វិជានាតិ។ មធុរំបិ វិជានាតិ, អម្ពិលំបិ វិជានាតី-តិអាទិនា ច-បាឡិយំ និទ្ទិដ្ឋានិ។

រូបបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១៦. និព្ពានបទេ។ “ខន្ធាវា”តិ ភវន្តរេ អបាយាទីសុ ភវិស្សមានា ខន្ធាវា។ ន ហិ អតីត ធម្មា, និព្ពាយន្តិ នាម, សត្តេ បីឡេត្វា និរុទ្ធត្តាតិ អធិប្បាយោ។ បច្ចុប្បន្នា ច ធម្មា ឯតរហិ បីឡេន្តិ, អវស្សំ ឧប្បជ្ជមានា អនាគតធម្មា ច អនាគតេ បីឡេស្សន្តិ, កថំ តេ និព្ពាយន្តិ នាមាតិ អាហ “បច្ចុប្បន្នេសុ…បេ…. វត្តព្ពមេវ នត្ថី”តិ។ “វិសយេភុម្ម”ន្តិ វិសយាធារេភុម្មំ។ វិសយាធារោ នាមមនុស្សាភូមិយំ គច្ឆន្តីតិអាទីសុ វិយ មុខ្យាធារោ នហោតិ។ តេន បន វិនា អញ្ញត្ថ តំ កិរិយំ កាតុំ នសក្កោតិ។ តស្មា អាធារភាវេន បរិកប្បិតោ អាធារោតិ ទស្សេតុំ “យថាអាកាសេ”តិអាទិវុត្តំ។ យថា សកុណានំ បក្ខន កិរិយា នាម អាកាសេន វិនា អញ្ញត្ថ នសិជ្ឈតិ។ តថា វដ្ដទុក្ខធម្មានំ និព្ពុតិ កិរិយាបិ និព្ពានេន វិនា អញ្ញត្ថ នសិជ្ឈតីតិ ទស្សេតុំ “យេហិតេ”តិអាទិមាហ។ តត្ថ “យេ”តិ យេតិវិធវដ្ដទុក្ខសន្តាបធម្មា។ ហិសទ្ទោនិបាតោ។ តេសទ្ទោ វចនាលង្ការោ។ “តព្ពិនិមុត្ត”ន្តិ និព្ពានវិនិមុត្តំ។ និព្ពុតិឋានំ នាម នត្ថិ។ តស្មា និព្ពានំ តេសំ និព្ពុតិ កិរិយាយ វិសយា ធារោហោតីតិ អធិប្បាយោ។ យថា អយំ បទីបោ និព្ពាយតិ។ តថាធីរា និព្ពន្តីតិ យោជនា។ “តំ តំ កិលេសានំ វា”តិ តេ សំតេសំ កិលេសានំ វា។ “ខន្ធានំ វា”តិ អនាគតភវេសុ ខន្ធានំ វា។ “បុនអប្បដិសន្ធិកភាវ”ន្តិ សន្តានស្ស បុន បដិសន្ធានាភាវំ បាបុណន្តិ អរិយា ជនា។ យថា មគ្គេ ករណវចនំ ទិស្សតិ អទ្ធា ឥមាយបដិបត្តិយា ជរាមរណម្ហា បរិមុច្ចិស្សាមីតិអាទីសុ។ ន តថា និព្ពានេតិ អាហ “មគ្គេវិយា”តិអាទី។ និព្ពានេបនភុម្មវចនមេវ ទិស្សតិ យត្ថ នាមញ្ចរូបញ្ច។ អសេសំ ឧបរុជ្ឈតីតិអាទីសុ។ តស្មា និព្ពានេ ករណ វចនំ ន ទិស្សតិ, ករណ លក្ខណស្សេវ អភាវតោតិ ទស្សេតុំ “ន ច និព្ពាន”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ ករណ លក្ខណំ នាមកត្តុនោ សហការី បច្ចយភាវោ។ ននុ អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា និព្ពាយន្តីតិ ទិស្សតីតិ។ សច្ចំ, តត្ថ បន វិសេសនេ ករណ វចនំ។ ន ករណការកេ។ តញ្ហិ សឧបាទិសេសនិព្ពានធាតុយានិវត្តនត្ថំ វុត្តន្តិ។

និព្ពានបទវណ្ណនា។

ទុតីយគាថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១៨. កាមាវចរបទេ។ “កាមីយតី”តិ ឥច្ឆីយតិ។ និមិត្តស្សាទវត្ថុ មជ្ឈិមដ្ឋកថាយំ អាគតំ។ “តេកាមីយន្តី”តិ តេ អវីចិនិរយាទយោ ឥច្ឆីយន្តិ។ “តត្ថ ឧប្បន្នានម្បី”តិ អវីចិនិរយាទីសុ ឧប្បន្នានំបិ សត្តានំ។ “ភវនិកន្តិ នាម ហោតី”តិ ភវសង្ខាតំ អត្តនោ ខន្ធំ ឯតំ មម, ឯសោហមស្មិ, ឯសោមេ អត្តាតិ គណ្ហន្តី តណ្ហា ភវនិកន្តិ នាម។ សា នេរយិកសត្តានំបិ អត្ថិយេវ។ “កាមេ អវចរតី”តិ កាមេបរិយាបន្នំ ហោតិ។ កាមេ អន្តោគធំ ហោតិ។ រូបារូបភូមីសុ ឧប្បន្នំបិ រូបារូបសង្ខ្យំ នគច្ឆតិ។ កាមសង្ខ្យមេវ គច្ឆតិ។ កាមគណនមេវគច្ឆតីតិ អត្ថោ។ “តីសុភវេសុ ឧប្បន្នានិបី”តិ កាមរូបារូបសត្តសន្តានេសុ ឧប្បន្នានិបិ ន តត្របរិយា បន្នានេវ ហោន្តិ។ តត្រ អបរិយាបន្នានេវ ហោន្តីតិ អធិប្បាយោ។ “កាមាវចរតាបត្តិទោសោ”តិ កាមាវចរ ធម្មាតិ វត្តព្ពតា បត្តិទោសោ។ “រូបាវចរតាទិមុត្តិទោសោ”តិ ឥមេ រូបាវចរ ធម្មា ន ហោន្តិ, អរូបាវចរ ធម្មា ន ហោន្តិ, លោកុត្តរធម្មា ន ហោន្តីតិ ឯវំ វត្តព្ពតាបត្តិ ទោសោតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯសនយោ “រូបារូបាវចរតាបត្តិ ទោសោ កាមាវចរតាមុត្តិ ទោសោ” តិបទេសុ ។ អវចរសទ្ទស្ស ឧប្បន្នត្ថេ គហិតេបិ ឯតេទោសា នាបជ្ជន្តិ។ កស្មា, លោកេ យេភុយ្យនយតព្ពហុលនយានំបិ សព្ភាវាតិ ឥមមត្ថំ វទន្តោ “ននុយេភុយ្យ វុត្តិវសេនបី”តិអាទិមាហ។ តត្ថ “កេសញ្ចី”តិ កេសញ្ចិ បុគ្គលានំ វា ធម្មានំ វា។ យថាមិគលុទ្ទកោ គាមេ ចរន្តោបិ វនេ ចរណពហុលត្តា វនចរកោតិ នាមំ លភតិ។ រាជហត្ថី អញ្ញត្ថ ចរន្តោបិ សង្គាមេ ចរណពហុលត្តា សង្គាមាវចរោតិ នាមំ លភតិ។ អយំ យេភុយ្យនយោ នាម។ យស្មឹ វនេ អម្ពរុក្ខាបិ អត្ថិ, អញ្ញរុក្ខាបិ អត្ថិ។ អម្ពរុក្ខពហុលត្តា បន តំ វនំ អម្ពវនន្តិ នាមំ លភតិ។ ឯវំ សិម្ពលិវនាទីសុ។ អយំ តព្ពហុលនយោ។ ឥធ បន ភូមិយោ តព្ពហុលនយេន កាមរូបារូបនាមំ លភន្តិ, ធម្មា យេភុយ្យនយេន កាមាវចរាទិ នាមំ លភន្តីតិ។ ឯវំ គហិតេ សតិ, តេ ទោសានា បជ្ជន្តីតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេតុំ “តស្មា ឥធបិ...បេ.... ទោសោតី”តិអាហ។ “នា”តិ ន កោចិទោសោ នត្ថិ។ អត្ថិ ឯវាតិ អធិប្បាយោ។ “តស្មាស្សា”តិ ឯត្ថ “អស្សា”តិ អវចរសទ្ទស្ស។ “តថា អត្ថំ អគ្គហេត្វា”តិ ឧប្បជ្ជនត្ថំ អគ្គហេត្វា។ “បរិគ្គាហិនិយា កាមតណ្ហាយ កតោ”តិ តថា បរិគ្គាហិនិយា កាមតណ្ហាយ គោចរវិសយត្តាតាយតណ្ហាយ កតោ នាម ហោតិ។ ឯតេន កាមេតីតិ កាមោ, កាមតណ្ហា។ អវចរតិ ឯត្ថាតិ អវចរំ។ កាមស្ស អវចរន្តិ កាមាវចរំ។ កាម តណ្ហាយ គោចរវិសយត្តា កាមាវចរន្តិ អយមត្ថោបិ សិជ្ឈតិ។

រូបេអវចរតីតិ រូបាវចរំ។ “រូបេ”តិ សោឡសវិធាយរូបភូមិយា។ “អវចរតី”តិ តត្ថ បរិយាបន្នភាវេន បវត្តតិ។ អរូបេ អវចរតីតិ អរូបាវចរំ។ “អរូបេ”តិ ចតុព្ពិធាយ អរូបភូមិយា។ “អវចរតី”តិ តត្ថ បរិយាបន្នភាវេន បវត្តតីតិ ឥមមត្ថំ វទតិ “រូបារូបាវចរេសុបិ អយំនយោ នេតព្ពោ”តិ។ រូបេ ភវោ រូបំ។ រូបតណ្ហា។ អរូបេ ភវោ អរូបំ, អរូបតណ្ហា។ រូបស្ស អវចរំ រូបាវចរំ។ អរូបស្ស អវចរំ អរូបាវចរន្តិ ឥមមត្ថំ ទីបេតិ “តេសុ បនា”តិអាទិនា។ “អត្រា”តិ ឥមស្មឹ ឋានេ។ យទិបិ លោភោ, រាគោ, កាមោ, តណ្ហា, តិសព្ពម្បេតំ លោភស្សេវេចនំ ហោតិ។ រូបរាគោ អរូបរាគោតិ បន វិសុំ វិភត្តត្តា ឥធ កាមសទ្ទេន តំ ទញ្ញោលោភោ គយ្ហតិ។ “សព្ពោបិ លោភោ”តិ ឯតេនសស្សតុច្ឆេទ ទិដ្ឋិសហគតោបិ សង្គហិតោតិ ទដ្ឋព្ពំ។

១៨. “រូបារូបសទ្ទា តាសុ ភូមីសុ និរូឡ្ហា”តិ អនិមិត្តា ហុត្វា និរូឡ្ហាតិ អធិប្បាយោ។ ឥទានិ សនិមិត្តំ នយំ វទតិ “អបិចា”តិអាទិនា។ “និស្សយោបចារោ”តិ ឋានូបចារោ, យថា សព្ពោគាមោ អាគតោតិ។ “និស្សិតោបចារោ”តិ ឋាន្យូបចារោ។ យថា ធជា អាគច្ឆន្តីតិ។ “យំ ឯតស្មឹ អន្តរេ”តិ យេ ឯតស្មឹ អន្តរេ ខន្ធធាតុអាយតនា។ យំ រូបំ, យា វេទនា, យាសញ្ញា, យេ សង្ខារា, យំវិញ្ញាណន្តិ យោជនា។ “សុវិសទ”ន្តិ យេភុយ្យាទិ នយេហិ អនាកុលត្តាសុវិសុទ្ធំ។ “កឹ វិក្ខេបេនា”តិ ចិត្តវិក្ខេបេន កឹ បយោជនន្តិ អត្ថោ។

២០. “លុជ្ជនប្បលុជ្ជនដ្ឋេនា”តិ ភិជ្ជនប្បភិជ្ជនដ្ឋេន។ “យត្ថា”តិ យស្មឹ តេភូមកេ ធម្មសមូហេ។ “និវិសតី”តិ និច្ចំ វិសតិ, ឧបគច្ឆតិ។ “តស្សា”តិ មិច្ឆាគ្គាហស្ស។ “តេស”ន្តិ លោកុត្តរ ធម្មានំ។ “យេស”ន្តិ លោកិយ ធម្មានំ។ “លុជ្ជន”ន្តិ ខណិកភង្គេន ភិជ្ជនំ។ “បលុជ្ជន”ន្តិ សណ្ឋានភេទេន សន្តតិច្ឆេទេន នានប្បការតោ ភិជ្ជនំ។ និព្ពានំ បន ឥធ ន លព្ភតិ ចិត្តសង្គហាធិការត្តាតិ អធិប្បាយោ។ សោ ច អបរិយាបន្នភាវោ, វិសុំ ឯកាចតុត្ថី អវត្ថា ភូមិនាមាតិ យោជនា។

ចតុព្ភូមិវិភាគវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២១. “ហីន”ន្តិ សទ្ធាសតិអាទីហិ សោភណធម្មេហិ អយុត្តត្តាហីនំ។ “សព្ពហីន”ន្តិ លោភាទីហិ បាបធម្មេហិ យុត្តត្តា សព្ព ចិត្តេហិ ហីនតរំ។ “តទត្ថោ”តិ ឧបរិមានំ ចិត្តានំ សោភណសញ្ញាករណសុខត្ថោ។ “អាទិតោ”តិអាទិម្ហិ។ “វីថិចិត្តវសេនាតិ ឯតំ មម, ឯសោហមស្មិ, ឯសោមេ អត្តាតិ ឯវំ បវត្តស្ស ភវនិកន្តិ ជវនវីថិចិត្តស្ស វសេន។ ឯវញ្ចសតិ, កឹ ការណំ លោភមូលចិត្តស្សបឋមំ វចនេតិ អាហ “អកុសលេសុ បនា”តិអាទី។“ទ្វីហិវដ្ដមូលេហី”តិ លោភមោហសង្ខាតេហិ ទ្វីហិ វដ្ដមូលេហិ។

២២. “សិនិទ្ធចិត្ត”ន្តិ សាតវេទនាយុត្តត្តាលូខចិត្តំ ន ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ សុមនស្សភាវោតិ វុត្តេ កាយិកសុខវេទនាយបិ បសង្គោ សិយាតិ វុត្តំ “មានសិក...បេ.... នាម”ន្តិ។ “សុមនាភិធានស្សា”តិ សុមននាមស្ស។ “បវត្តិនិមិត្ត”ន្តិ បវត្តិយា អាសន្ន ការណំ។ កថំ បន ភាវោ បវត្តិនិមិត្តំ នាមហោតីតិ អាហ “ភវន្តិ...បេ.... កត្វា”តិ។ និមិត្តេ ភុម្មំ។ តថាហិ ភាវោ នាម សទ្ទប្បវត្តិនិមិត្តន្តិ វុត្តំ។ ឥទានិ និមិត្ត លក្ខណំ ទស្សេន្តោ “យថាហី”តិអាទិមាហ។ “តត្ថា”តិ តស្មឹ បយោគេ។ “ទន្ត និមិត្ត”ន្តិ ទន្តការណា។ “តំ វេទនា និមិត្ត”ន្តិ តំ វេទនាការណា។ ឯត្ថ សិយា, “ឯតស្មិន្តិ និមិត្តេ ភុម្ម”ន្តិ វុត្តំ, និមិត្តញ្ចនាម អការកំ អសាធនំ, តំ កថំ សាធនវិគ្គហេ យុជ្ជតីតិ។ អធិករណ សាធនានុរូបត្តា សទ្ទប្បវត្តិនិមិត្តស្សាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឯតេនាតិ ច ឯតស្មាតិ ច ហេតុអត្ថេ ឧភយវចនន្តិ វទន្តិ។ អាសន្នហេតុ នាមសាធនរូបោ ភវតីតិ តេសំ អធិប្បាយោ។ សុដ្ឋុ ករោតិ, បកតិបច្ចយេន អនិប្ផន្នំ កម្មំ អត្តនោ ពលេន និប្ផាទេតីតិ សង្ខារោ។ “បុព្ពាភិសង្ខារោ”តិ បុព្ពភាគេ អភិសង្ខារោ។ បយោជេតិ និយោជេតីតិ បយោគោ។ ឧបេតិ ផលសង្ខាតោ អត្ថោ ឯតេនាតិ ឧបាយោ។ “អាណត្តិយាវា”តិ បេសនាយវា។ “អជ្ឈេសនេន វា”តិ អាយាចនេន វា។ “តជ្ជេត្វា វា”តិ ភយំ ទស្សេត្វា វា។ “តំ តំ ឧបាយំ បរេ អាចិក្ខ”ន្តិ។ កថំ អាចិក្ខន្តីតិ អាហ “អករណេ”តិអាទឹ។ “តស្មឹ តស្មឹ កម្មេ បយោជេតីតិកត្វា ឥធ សង្ខារោ នាមា”តិ យោជនា។ “បច្ចយ គណោ”តិ បកតិបច្ចយគណោ។ “តេនា”តិ សង្ខារេន។ “សាធារណោ”តិ កុសលាកុសលាព្យាកតានំ សាធារណោ។ “ទុវិធេន សង្ខារេនា”តិ បយោគេន វា ឧបាយេន វា។ “យោ បន តេនសហិតោ”តិអាទិនា បុព្ពេវុត្តមេវត្ថំ បការន្តរេនបាកដំ កាតុំ “សោបន យទា”តិអាទិ វុត្តំ។ “ឥតី”តិអាទិ លទ្ធគុណ វចនំ។ “បច្ចយគណស្សេវនាម”ន្តិ បច្ចយគណស្សេវ វិសេស នាមន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ ឧប្បន្នត្ថេ ឥកបច្ចយោតិ កថំ វិញ្ញាយតីតិ អាហ “យស្មឹ សមយេ”តិអាទឹ។ “បាឡិយ”ន្តិ ធម្មសង្គណិបាឡិយំ។ “អសល្លក្ខេត្វា”តិ អចិន្តេត្វា ឥច្ចេវត្ថោ។ សព្ពមេតំ នយុជ្ជតិយេវ។ កស្មា, បាឡិអដ្ឋកថាហិ អសំសន្ទនត្តា, អត្ថយុត្តិព្យញ្ជនយុត្តីនញ្ច អវិសទត្តាតិ អធិប្បាយោ។ “ត”ន្តិ ចិត្តំ។ “ឯតេនា”តិ បុព្ពប្បយោគេន។ “យថាវុត្តនយេនា”តិ តិក្ខភាវសង្ខាតមណ្ឌនវិសេសេន។ “សោ បនា”តិ បុព្ពប្បយោគោ បន។ “ឥតី”តិ តស្មា។ “តំនិព្ពត្តិតោ”តិ តេន បុព្ពប្បយោគេន និព្ពត្តិតោ។ “វិរជ្ឈិត្វា”តិ អយុត្តបក្ខេបតិត្វា។ ឯតេនបដិក្ខិត្តា ហោតីតិ សម្ពន្ធោ។ គាថាយំ។ “ចិត្តសម្ភវី”តិ ចិត្តស្មឹ សម្ភូតោ។ វិសេសោ សង្ខារោ នាមាតិ យោជនា។ សលោមកោ, សបក្ខកោត្យាទីសុវិយាតិ វុត្តំ។ សាសវា ធម្មា, សារម្មណា ធម្មាត្យាទីសុវិយាតិ បន វុត្តេ យុត្តតរំ។ “បាឡិអដ្ឋកថាសិទ្ធ”ន្តិ បាឡិអដ្ឋកថាតោ សិទ្ធំ។ អបិចយត្ថវិសុទ្ធិមគ្គាទីសុ អសង្ខារំ ចិត្តំ, សសង្ខារំ ចិត្តន្តិ អាគតំ។ តត្ថ អយំ បច្ឆិមនយោ យុត្តោ។ ឧបាយសមុដ្ឋិតស្ស អនេកសតសម្ភវតោ “ឥទញ្ច នយទស្សនមេវា”តិ វុត្តំ។ “ឧទាសិនភាវេនា”តិ មជ្ឈត្តភាវេន។ “យតោ”តិ យស្មា។ វិការបត្តោ ហោតិ។ តតោ អធិមត្តបស្សនំ វិញ្ញាយតីតិ យោជនា។

២៣. ឥទានិ សហគតវចន សម្បយុត្តវចនានិ វិចារេន្តោ “ឯត្ថចា”តិអាទិមារភិ។ “ន បន តេ ភេទវន្តា ហោន្តី”តិ កស្មា វុត្តំ។ ន នុ តេបិចក្ខុ សម្ផស្សោ, សោតសម្ផស្សោ, តិអាទិនា ច, កាមវិតក្កោ, ព្យាបាទវិតក្កោ, តិអាទិនា ច, ទុក្ខេ អញ្ញាណំ, ទុក្ខសមុទយេ អញ្ញាណ, ន្តិអាទិនាច ភេទវន្តា ហោន្តីតិ។ សច្ចំ។ តេ បន ភេទាឥមំ ចិត្តំ ភិន្នំ ន ករោន្តិ។ តស្មា តេ ភេទវន្តាន ហោន្តីតិ វុត្តា។ ន ច តេសំ អយំ វិកប្បោ អត្ថីតិ សម្ពន្ធោ។ “ឥមស្មឹ ចិត្តេ”តិ លោភមូលចិត្តេ។ “កត្ថចី”តិ កិស្មិញ្ចិ ចិត្តេ។ យេវាបនាតិ វុត្តេ សុធម្មេសុ អាគតានិយេវាបនកានិ។ “អញ្ញេហី”តិ ទោសមូលមោហមូលេហិ។ ននុតានិបិ ឥធ គហេតព្ពានីតិ សម្ពន្ធោ។ “នា”តិ ន គហេតព្ពានិ។ កស្មាតិ អាហ “តេសុហី”តិអាទឹ ។ តេបិ ឥធ នគហេតព្ពា សិយុំ។ ន បន ន គហេតព្ពា។ កស្មា, វេទនាយ ច សយំ ភេទវន្តត្តា, ទិដ្ឋិសង្ខារានញ្ច វិកប្បសព្ភាវាតិ អធិប្បាយោ។

២៤. “សោមនស្សស្សការណ”ន្តិ សោមនស្សុប្បត្តិយា ការណំ។ សោមនស្សុប្បត្តិយា ការណេ វុត្តេ តំ សហគតចិត្តុប្បត្តិយាបិការណំ សិទ្ធំ ហោតីតិ កត្វា តមេវ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ តេនាហ “សោមនស្សប្បដិសន្ធិកោហី”តិអាទឹ។ ហីនេន វា...បេ.... អារម្មណេន សមាយោគោ, តេន សមាយុត្តស្សាបិ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជមានន្តិអាទិនា វត្តព្ពំ។ តថាព្យសនមុត្តិយំបិ។ ឧបេក្ខាការណេ “ព្យសនមុត្តី”តិ ឥទំ ទោមនស្សប្បសង្គបរិហារវចនំ។ អជ្ឈាសយោវុច្ចតិ អជ្ឈាវុត្ថំ គេហំ។ ទិដ្ឋិសង្ខាតោ អជ្ឈាសយោយស្សាតិ ទិដ្ឋជ្ឈាសយោ។ តស្ស ភាវោ ទិដ្ឋជ្ឈាសយតា។ “អយោនិសោ ឧម្មុជ្ជន”ន្តិ អនុបាយតោ អាភុជនំ, មនសិករណំ។ “ចិន្តា បសុតវសេនា”តិ គម្ភីរេសុ ធម្មេសុ ចិន្តាបសវនវសេន, វីមំសា វឌ្ឍនវសេន។ “ទិដ្ឋការណមេវា”តិ ទិដ្ឋំ ការណប្បដិរូបកមេវ។ តេនាហ “សារតោ សច្ចតោ ឧម្មុជ្ជន”ន្តិ។ “តព្ពិបរីតេនា”តិ តតោ វិបរីតេន។ អទិដ្ឋជ្ឈាសយតា, ទិដ្ឋិវិបន្នបុគ្គលបរិវជ្ជនតា, សទ្ធម្មសវនតា, សម្មាវិតក្កពហុលតា, យោនិសោ ឧម្មុជ្ជនញ្ច ទិដ្ឋិវិប្បយោគការណន្តិ វត្តព្ពំ។

“ឥមេសំ បន ចិត្តានំ ឧប្បត្តិវិធានំ វិសុទ្ធិមគ្គេគហេតព្ព”ន្តិ វិសុទ្ធិ មគ្គេខន្ធ និទ្ទេសតោ គហេតព្ពំ។ វុត្តញ្ហិតត្ថ។ យទា ហិនត្ថិកាមេសុ អាទីនវោតិអាទិនានយេន មិច្ឆាទិដ្ឋឹ បុរេក្ខិត្វា ហដ្ឋតុដ្ឋោ កាមេវា បរិភុញ្ជតិ, ទិដ្ឋមង្គលាទីនិ វា សារតោបច្ចេតិ សភាវ តិក្ខេន អនុស្សាហិតេនចិត្តេន។ តទា បឋមំ អកុសល ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។

យទា មន្ទេន សមុស្សាហិតេន ចិត្តេន, តទា ទុតិយំ។ យទា មិច្ឆា ទិដ្ឋឹ អបុរេក្ខិត្វា កេវលំ ហដ្ឋតុដ្ឋោ មេថុនំ វា សេវតិ, បរ សម្បត្តឹ វា អភិជ្ឈាយតិ, បរភណ្ឌំ វា ហរតិ សភាវតិក្ខេនេវ អនុស្សាហិតេន ចិត្តេន។ តទា តតិយំ។ យទា មន្ទេន សមុស្សាហិតេនចិត្តេន, តទា ចតុត្ថំ។ យទា បន កាមានំ វា អសម្បត្តឹ អាគម្ម អញ្ញេសំ វា សោមនស្សហេតូនំ អភាវេន ចតូសុបិ វិកប្បេសុ សោមនស្សរហិតាហោន្តិ , តទាសេសានិ ចត្តារិ ឧបេក្ខាសហគតានិ ឧប្បជ្ជន្តីតិ។

លោភមូលចិត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២៥. ទោសមូលចិត្តេ។ “វិរូប”ន្តិ ទុដ្ឋំ, លុទ្ទំ។ ទុម្មនស្ស ភាវោតិ វុត្តេ កាយិកទុក្ខវេទនាយបិ បសង្គោ សិយាតិ វុត្តំ “មានសិក...បេ.... នាម”ន្តិ។ បដិហញ្ញតិ ពាធតិ។ “សន្តត្តេ”តិ សន្តាបិតេ។

២៦. “ភេទករោ”តិ អញ្ញមញ្ញវិសេសករោ។ “ភេទករាន ហោន្តី”តិ ឥមស្ស ចិត្តស្ស អញ្ញមញ្ញវិសេសករាន ហោន្តិ។ ទោមនស្សគ្គហណំ បសង្គនិវត្តនត្ថំ គហិតន្តិ យោជនា។ បសង្គោតិ ចនានប្បការតោ សជ្ជនំ លគ្គនំ។ កថំ បសង្គោតិ អាហ “យទាហី”តិអាទី។ “តុដ្ឋី បវេទេន្តី”តិ តុដ្ឋាមយំ ឥមេសំ មរណេនាតិអាទិ ចិន្តេន្តិ។ ឯវំ សហគតប្បសង្គំ និវត្តេត្វា សម្បយុត្តប្បសង្គំ និវត្តេតុំ “បដិឃគ្គហណំបី”តិអាទិ វុត្តំ។ តិរច្ឆានគតបាណវធេ អបុញ្ញំ នាម នត្ថិ។ អាទិកប្បតោ បដ្ឋាយ មនុស្សានំ យថាកាម បរិភោគត្ថាយ លោកិស្សរិយេនថាវរដ្ឋាយិនា និម្មិតត្តាតិ អធិប្បាយោ។ “វិស្សដ្ឋា”តិ អនាសង្កា។ “អញ្ញេវា”តិ អញ្ញេ វា ជនេ។ វិមតិ ឯវ វេមតិកំ។ វេមតិកំ ជាតំ យេសំ តេ វេមតិកជាតា។ បុរិមចិត្តស្សលោភសហគតភាវោ ឥមានិអដ្ឋបិ លោភសហគតចិត្តានិនាមាតិ ឥមិនា ចូឡនិគមនេ នេវ សិទ្ធោវិយាតិ យោជនា។ ចូឡនិគមនេន បដិឃសម្បយុត្ត ភាវេសិទ្ធេ ទោមនស្សសហគតភាវោបិ តេនសិទ្ធោ យេវាតិ កត្វា “តេសំ គហណំ”តិ វុត្តំ។ “តេស”ន្តិ ទោនស្សបដិឃានំ។ ឥមស្មឹ ចិត្តេ ឥស្សាមច្ឆរិយកុក្កុច្ចានិចថិនមិទ្ធានិ ច អនិយតយោគីនិ ច ហោន្តិ យេវាបនកានិ ច។ តេនាហ “បុរិមចិត្តេ”តិអាទី។ ទោមនស្សំ ឥមស្មឹ ចិត្តេ អត្ថិ, អញ្ញចិត្តេសុ នត្ថិ, តស្មា អសាធារណ ធម្មោ នាម។ អនញ្ញសាធារណ ធម្មោតិបិ វុច្ចតិ។ “យថាតំ”តិ តំ និទស្សនំ តទុទាហរណំ យថា កតមន្តិ អត្ថោ។ “ឧបលក្ខេតី”តិ សញ្ញាបេតិ។ អាតបំតាយតិរក្ខតីតិ អាតបត្តំ។ សេតច្ឆត្តំ។ លទ្ធំ អាតបត្តំ យេនាតិ លទ្ធាតបត្តោ។ រាជកុមារោ។ សោ អាតបត្តំ លទ្ធោតិ វុត្តេ សព្ពំ រាជសម្បត្តឹ លទ្ធោតិ វិញ្ញាយតិ។ តស្មា ឥទំ ឧបលក្ខណ វចនំ ជាតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ “ឧភិន្ន”ន្តិ ទ្វិន្នំ ទោមនស្ស បដិឃានំ។ បុព្ពេ ទោមនស្សសហគតន្តិ វត្វា និគមនេ បដិឃសម្បយុត្តចិត្តានីតិ វុត្តត្តា “ឥមស្ស...បេ.... សិទ្ធិតោ”តិ វុត្តំ។

២៧. “អនិដ្ឋលោកធម្មេហី”តិ អលាភោ ច, អយសោច, និន្ទាច, ទុក្ខញ្ចាតិ ចតូហិ អនិដ្ឋលោកធម្មេហិ។ “តំ កុតេត្ថ លព្ភា”តិ អហំ អលាភាទីហិ មាសមាគច្ឆីតិ បត្ថេន្តស្សបិ កុតោមេឯត្ថលោកេតំ បត្ថនា បូរណំ សព្ពកាលំ លព្ភាតិ អត្ថោ។ “លព្ភា”តិ ច កម្មត្ថទីបកំ បាដិបទិកបទំ។ ឥមេសំ ឧប្បត្តិវិធានំ វិសុទ្ធិមគ្គេ សង្ខេបតោវ វុត្តំ តស្ស បាណាតិ បាតាទីសុ តិក្ខមន្ទប្បវត្តិកាលេ បវត្តិវេទិតព្ពាតិ។

ទោសមូលចិត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២៨. មោហមូលចិត្តេ។ “មូលន្តរវិរហេនា”តិ អញ្ញមូលវិរហេន។ សំសប្បតីតិ សំសប្បមានា។ ឯវំ នុ ខោ, អញ្ញថានុ ខោតិ ឯវំ ទ្វិធា ឯរយតិ កម្បតីតិ អត្ថោ។ វិក្ខិបតីតិ វិក្ខិបមានំ។ “និយមនត្ថ”ន្តិ ឥទំ វិចិកិច្ឆាសម្បយុត្តំ នាមាតិ និយមនត្ថំ។ ឥតរញ្ហិ បដិឃសម្បយុត្តំ វិយ និគមនេន សិទ្ធំ ន ហោតិ។ “ឥធ លទ្ធោកាសំ ហុត្វា”តិ មូលន្តរ វិរហត្តា ឯវ ឥធលទ្ធោកាសំ ហុត្វា។ បកតិ សភាវភូតំ, ឥតិ តស្មា នត្ថីតិ យោជនា។ “អនោសក្កមាន”ន្តិ បច្ឆតោ អនិវត្តមានំ។ “អសំសីទមាន”ន្តិ ហេដ្ឋតោ អបតមានំ។ ឧភយេន អព្ពោច្ឆិន្នន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ “អតិសម្មូឡ្ហតាយា”តិ មូលន្តរ វិរហេន មោហេន អតិសម្មូឡ្ហតាយ។ “អតិចញ្ចលតាយា”តិ សំសប្បមានវិក្ខិបមានេហិវិចិកិច្ឆុទ្ធច្ចេហិ អតិចញ្ចលតាយ។ “សព្ពត្ថបី”តិ សព្ពេសុបិ អារម្មណេសុ។ អដ្ឋកថាយំ សង្ខារ ភេទេន អវិជ្ជាយ ទុវិធភាវោវ វុត្តោ។ កថំ វុត្តោ។ អវិជ្ជា អប្បដិបត្តិ មិច្ឆា បដិបត្តិតោ ទុវិធា តថា សសង្ខា រាសង្ខារតោតិ វុត្តោ។ “តិវិធភាវោវា”តិ ឥមស្មឹ ចិត្តេសង្ខារវិមុត្តាយ អវិជ្ជាយ សទ្ធឹ តិវិធភាវោ។ ឥមេសំ ទ្វិន្នំ ចិត្តានំ ឧប្បត្តិវិធានំ វិសុទ្ធិមគ្គេសង្ខេបតោវុត្តំ តស្សអសន្និដ្ឋានវិក្ខេបកាលេបវត្តិ វេទិតព្ពាតិ។

២៩. “សព្ពថាបី”តិ និបាតសមុទាយោ វា ហោតុ អញ្ញមញ្ញវេវចនោ វា, វិសុំ និបាតោវាតិ ឯវំ សព្ពប្បការតោបិ។ អកុសលបទេ អការោ វិរុទ្ធត្ថោ។ យថា អមិត្តោ, អសុរោ, តិទស្សេតុំ “អកុសលានី”តិអាទិមាហ។ “បដិវិរុទ្ធភាវោ”តិ មោហាទីហិ អកុសលេហិ វិរុទ្ធភាវោ។ ភាវនំនាវហន្តីតិ “អភាវនាវហា”។ កថំ បន ភាវនំនាវហន្តីតិ អាហ “បុនប្បុន”ន្តិអាទី។ “និយាមំ ឱក្កមន្តាបី”តិ បញ្ចានន្តរិយ កម្មភាវេន និយតមិច្ឆាទិដ្ឋិ

ភាវេន ច និយាមំ ឱក្កមន្តាបិ។ អបាយំ ភជន្តីតិ អបាយភាគិនោ។ កម្មការកា។ តេសំ ភាវោ។ តាយ។ “វដ្ដសោតនិយតោ”តិ សំសារវដ្ដ សោតស្មឹ និយតោ។ “ថិរតរបត្តា”តិ សមាធិវសេន ថិរតរភាវំ បត្តា។ ឥទានិ តមេវត្ថំ បការន្តរេន វិភាវេតុំ “អបិចា”តិអាទិមាហ។ “សិយុ”ន្តិ បទំ ធាតុបច្ចយេហិ សិទ្ធំ និប្ផន្នបទំ នាម នហោតិ។ កស្មា, ឥធបរិកប្បត្ថស្ស អសម្ភវតោ។ និបាតបទំ ហោតិ។ កស្មា, អនេកត្ថតា សម្ភវតោ។ ឥធ បន ភវន្តិសទ្ទេន សមានត្ថោ។ តេនាហ “និបាតបទំ ឥធ ទដ្ឋព្ព”ន្តិ។

អកុសលវណ្ណនា។

៣០. អហេតុកចិត្តេ។ “សព្ពនិហីន”ន្តិ សព្ពចិត្តេហិ ហីនំ។ បុន “សព្ពនិហីន”ន្តិ សព្ពាហេតុកេហិ ហីនំ។ “ត”ន្តិ អកុសល វិបាកំ។

៣១. សុត្តបាឡិយំ, “កដ្ឋ”ន្តិ សុក្ខទារុំ។ “សកលិក”ន្តិ ឆិន្និតផាលិតំ កដ្ឋក្ខណ្ឌកំ។ “ថុស”ន្តិ វីហិសុង្កំ។ “សង្ការ”ន្តិ កចវរំ។ ចក្ខុញ្ចរូបេ ច បដិច្ច យំវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ។ តំ ចក្ខុវិញ្ញាណន្ត្វេវ វុច្ចតីតិអាទិនា យោជេតព្ពំ។ តត្ថ “រូបេ”តិ រូបារម្មណាន ។ “សទ្ទេ”តិអាទីសុបិ ឯសនយោ។ ឯត្ថ ច វិញ្ញាណានិ ឯកវត្ថុ និស្សិតានិ ហោន្តិ។ តស្មា វត្ថុ ទ្វារេសុ ឯកវចនំ វុត្តំ។ អារម្មណានិ បន ឯកវិញ្ញាណេនាបិ ពហូនិ គហិតានិ។ តស្មា អារម្មណេសុ ពហុវចនំ។ “ទុក្ខយតី”តិ ទុក្ខំ ករោតិ។ នាមធាតុ បទញ្ហេតំ។ យថា អត្តានំ សុខេតិ វីណេតីតិ សទ្ទវិទូ។ ធាតុបាឋេសុ បន សុខទុក្ខតក្កិរិយាយំតិ វុត្តំ។ តក្កិរិយាតិ ច សុខកិរិយា ទុក្ខ កិរិយាតិ អត្ថោ។ សាតកិរិយា អស្សាតកិរិយាតិ វុត្តំ ហោតិ។ ច សទ្ទោ ឱកាសត្ថោតិ កត្វា “ទុក្ករំ ឱកាសទាន”ន្តិ វុត្តំ។

៣២. “ចក្ខុស្ស អសម្ភិន្នតា”តិ ចក្ខុបសាទរូបស្ស អភិន្នតា។ តស្មិញ្ហិ ភិន្នេសតិ អន្ធស្ស ចក្ខុស្ស រូបានិនុបដ្ឋហន្តីតិ។ “សោតស្សអសម្ភិន្នតា”តិអាទីសុបិ ឯសនយោ។ “អាលោកសន្និស្សយប្បដិលាភោ”តិ ចក្ខុ ច អាលោកេសតិ កិច្ចការី ហោតិ។ អសតិ នហោតិ។ តថា រូបញ្ច។ តស្មា អាលោកោ តេសំ វិសយវិសយីភាវូបគមនេ សន្និស្សយោ ហោតិ។ តស្ស អាលោកសន្និស្សយស្ស បដិលាភោ។ ឯសនយោ អាកាស សន្និស្សយាទីសុ។ ឥមេសំ អង្គានំ យុត្តិ ទីបនា ឧបរិរូបសង្គហេ អាគមិស្សតិ។ “អដ្ឋកថាយ”ន្តិ អដ្ឋសាលិនិយំ។ តត្ថ “តស្មឹ បន អាបាតំ អាគច្ឆន្តេបិ អាលោកសន្និស្សយេ អសតិ ចក្ខុវិញ្ញាណំ នុប្បជ្ជតី”តិ វចនំ អសម្ភាវេន្តោ “តំ វិនា អាលោកេនា”តិអាទិមាហ។ “អភាវទស្សន បរ”ន្តិ អភាវទស្សនប្បធានំ។

៣៣. វិបាកវចនត្ថេ។ វិបច្ចតីតិ វិបាកំ។ វិបច្ចតីតិ ច វិបក្កភាវំ អាបជ្ជតិ។ បុព្ពេ កតកម្មំ ឥទានិ និព្ពត្តិបាបុណាតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឥទានិ តទត្ថំ បាកដំ ករោន្តោ “អយញ្ច អត្ថោ”តិអាទិមាហ។ អដ្ឋកថាយំ អាយូហន សមង្គិតាបិ អាគតា។ ឥធ បនសា ចេតនា សមង្គិតាយ សង្គហិតាតិ កត្វា “ចេតស្សោ សមង្គិថា”តិ វុត្តំ។ សមង្គិតាតិ ច សម្បន្នតា។ “តំ តំ កម្មាយូហន កាលេ”តិ បាណាតិ បាតាទិកស្ស តព្ពិរមណាទិកស្ស ច តស្ស តស្ស ទុច្ចរិតសុចរិតកម្មស្ស អាយូហនកាលេ។ សមុច្ចិននកាលេតិ អត្ថោ។ “សព្ពសោ អភាវំ បត្វាន និរុជ្ឈតី”តិ យថា អព្យាកត ធម្មានិរុជ្ឈមានា សព្ពសោ អភាវំ បត្វា និរុជ្ឈន្តិ។ តថា ននិរុជ្ឈន្តីតិ អធិប្បាយោ។ “សព្ពាការ បរិបូរ”ន្តិ បាណាតិបាតំ ករោន្តស្ស កម្មានុ រូបាពហូកាយ វចីមនោ វិការា សន្និស្សន្តិ។ ឯសនយោ អទិន្នាទានាទីសុ។ ឯវរូបេហិ សព្ពេហិ អាការ វិការេហិ បរិបូរំ។ “និទហិត្វា វា”តិ សណ្ឋបេត្វា ឯវ។ “យំសន្ធាយា”តិ យំកិរិយាវិសេសនិធានំ សន្ធាយ។

គាថាយំ។ “សជ្ជូ”តិ ឥមស្មឹ ទិវសេ។ “ខីរំ វមុច្ចតី”តិ យថា ខីរំ នាម ឥមស្មឹ ទិវសេ មុច្ចតិ។ បកតឹ ជហតិ។ វិបរិណាមំ គច្ឆតិ។ ន តថា បាបំ កតំ កម្មន្តិ យោជនា។ កថំ បន ហោតីតិ អាហ “ទហន្តំ ពាលមន្វេតី”តិ។ “ភស្មាឆន្នោវបាវកោ”តិ ឆារិកា ឆន្នោវិយ អគ្គិ។ “សោ បនា”តិ កិរិយា វិសេសោ បន។ “វិសុំ ឯកោ បរមត្ថធម្មោតិបិ សង្ខ្យំ ន គច្ឆតី”តិ វិសុំ សម្បយុត្ត ធម្ម ភាវេន សង្ខ្យំ ន គច្ឆតីតិ អធិប្បាយោ។ សោ ហិ កម្មបច្ចយធម្មត្តា បរមត្ថ ធម្មោ ន ហោតីតិ ន វត្តព្ពោ។ តេនាហ “អនុសយធាតុយោ វិយា”តិ។ “សោ”តិ កិរិយាវិសេសោ។ “ត”ន្តិ កម្មំ វា, កម្មនិមិត្តំ វា, គតិនិមិត្តំ វា។ “តទា ឱកាសំ លភតី”តិ វិបច្ចនត្ថាយ ឱកាសំ លភតិ។ ឱកាសំ លភិត្វា បច្ចុបដ្ឋាតីតិ អធិប្បាយោ។ “តត្ថា”តិ តាសុ ច តូសុសមង្គិតាសុ។ “ឥតី”តិ លទ្ធគុណវចនំ។ “ឯវញ្ច កត្វា”តិអាទិ បុន លទ្ធគុណវចនំ។ “បាឡិយ”ន្តិ ធម្មសង្គណិ បាឡិយំ។ “កម្មសន្តានតោ”តិ អរូបសន្តានំ ឯវវុច្ចតិ។ “យេ បនា”តិ គន្ថការា បន។ “តេស”ន្តិ គន្ថការានំ។ អាបជ្ជតីតិ សម្ពន្ធោ។ តេសំ វាទេតិ វាយោជេតព្ពំ។ យញ្ចឧបមំ ទស្សេន្តីតិ យោជនា។ “តត្ថា”តិ តស្មឹ វចនេ។ ន ច ន លភន្តីតិ យោជនា។ “តទា”តិ តស្មឹ បរិណតកាលេ។ “នាឡ”ន្តិ បុប្ផផលានំ ទណ្ឌកំ។

៣៤. “សម្ភវោ”តិ បសង្គការណំ។ អភិវិសេសេន ចរណំ បវត្តនំ អភិចារោ។ វិសេស វុត្តិ។ ន អភិចារោ ព្យភិចារោ។ សាមញ្ញ វុត្តិ។ បក្ខន្តរេន សាធារណតាតិ វុត្តំ ហោតិ។ បក្ខន្តរេន សាធារណតា នាមបក្ខន្តរស្ស នានប្បការតោ សជ្ជនមេវ លក្ខនមេវាតិ វុត្តំ ព្យភិចារស្សាតិ បសង្គស្ស ឥច្ចេវត្ថោតិ។ ឯត្ថចាតិអាទិនា សម្ភវព្យភិចារានំ អភាវមេវ វទតិ។ អកុសលហេតូហិ ច សហេតុកតា សម្ភវោ នត្ថីតិ សម្ពន្ធោ។ “តេស”ន្តិ អកុសលវិបាកានំ។ “អព្យភិចារោយេវា”តិ ព្យភិចាររហិតោយេវ។

៣៥. “បញ្ចទ្វារេ ឧប្បន្ន”ន្តិ បញ្ចទ្វារវិការំ បដិច្ច ឧប្បន្នត្តា វុត្តំ។ តេនាហ “តញ្ហិ”តិអាទី។ ឯសនយោ មនោទ្វារវជ្ជនេបិ។

យទិ ហិ អយមត្ថោសិយា, ឯវញ្ចសតិ, អយមត្ថោ អាបជ្ជតីតិ សម្ពន្ធោ។ “តេស”ន្តិ វីថិចិត្តានំ។ ឧប្បាទសទ្ទោនិយតបុល្លិង្គោតិ កត្វា “ដីកាសុ បន...បេ.... និទ្ទិដ្ឋំ” សិយាតិ វុត្តំ។ “វុត្តនយេនា”តិ សម្បយុត្តហេតុវិរហតោតិ វុត្តនយេន។ វិបច្ចន កិច្ចំ នាម វិបាកានំ កិច្ចំ។ វិបាកុប្បាទនកិច្ចំ នាម កុសលាកុសលានំ កិច្ចំ។ “តំ តំ កិរិយាមត្តភូតានី”តិ អាវជ្ជន កិរិយា ហសនកិរិយាមត្តភូតានិ។ បដិសន្ធិភវង្គចុតិចិត្តានិ នាម កេវលំ កម្មវេគុក្ខិត្តភាវេនសន្តានេបតិតមត្តត្តា ទុព្ពល កិច្ចានិ ហោន្តិ។ បញ្ច វិញ្ញាណានិ ច អសារានំ អពលានំ បសាទវត្ថូនំ និស្សាយ ឧប្បន្នត្តា ទុព្ពលវត្ថុកានិ ហោន្តិ។ សម្បដិច្ឆនាទីនិ ច បញ្ចវិញ្ញាណានុពន្ធ មត្តត្តា ទុព្ពលកិច្ចដ្ឋានានិ ហោន្តិ។ តស្មា តានិ សព្ពានិ អត្តនោ ឧស្សាហេនវិនា កេវលំ វិបច្ចនមត្តេន បវត្តន្តិ។ “វិបាកសន្តានតោ”តិ បញ្ចទ្វារាវជ្ជនញ្ច មនោទ្វារាវជ្ជនញ្ច ភវង្គវិបាកសន្តានតោ លទ្ធបច្ចយំ ហោតិ។ វោដ្ឋព្ពនំ បញ្ចវិញ្ញាណាទិ វិបាកសន្តានតោ លទ្ធបច្ចយំ។ “ឥតរានិ បនា”តិ ហសិតុប្បាទចិត្ត មហាកិរិយចិត្តាទីនិ។ “និរនុសយសន្តានេ”តិ អនុសយរហិតេ ខីណាសវសន្តានេ។ “ឧស្សាហរហិតានិ ឯវា”តិ យថា រុក្ខានំ វាតបុប្ផានិ នាម អត្ថិ។ តានិ ផលុប្បាទកសិនេហរហិតត្តា ផលានិ ន ឧប្បាទេន្តិ។ តថា តានិ ច វិបាកុប្បាទកតណ្ហាសិនេហរហិតត្តា ឧស្សាហព្យាបារ រហិតានិ ឯវ។

៣៦. វេទនាវិចារណាយំ។ “បិចុបិណ្ឌកានំ វិយា”តិ ទ្វិន្នំ កប្បាសបិចុបិណ្ឌកានំ អញ្ញមញ្ញសង្ឃដ្ដនំ វិយ ឧបាទារូបានញ្ច អញ្ញមញ្ញសង្ឃដ្ដនំ ទុព្ពលមេវាតិ យោជនា។ “តេសំ អារម្មណភូតាន”ន្តិ តិណ្ណំ មហាភូតានំ។ “កាយនិស្សយភូតេសូ”តិ កាយនិស្សយមហាភូតេសុ ។“តេហី”តិ បញ្ចវិញ្ញាណេហិ។ “បុរិមចិត្តេនា”តិ សម្បដិច្ឆនចិត្តតោ។ “ត”ន្តិ អកុសលវិបាកសន្តីរណំ។ បដិឃេន វិនា នប្បវត្តតិ។ កស្មា នប្បវត្តតីតិ អាហ “ឯកន្តាកុសលភូតេនា”តិអាទី។ “អព្យាកតេសុ អសម្ភវតោ”តិ អព្យាកត ចិត្តេសុ យុជ្ជិតុំ អសម្ភវតោ។ កម្មានុភាវតោ ច មុញ្ចិត្វា យថាបុរិមំ វិបាកសន្តានំ កម្មានុភាវេន បវត្តំ ហោតិ។ តថា អប្បវត្តិត្វាតិ អធិប្បាយោ។ “កេនចី”តិ កេនចិ ចិត្តេន។ “វិសទិសចិត្តសន្តាន បរាវត្តនវសេនា”តិ បុរិមេនវិបាក ចិត្ត សន្តានេន វិសទិសំ កុសលាទិ ជវន ចិត្តសន្តានំ បរតោ អាវដ្តា បន វសេន។ តថាហិទំ ចិត្តទ្វយំ បាឡិយំ អាវដ្តនា, អន្វាវដ្តនា, អាភោគោ, សមន្នាហារោតិ និទ្ទិដ្ឋំ។ “សព្ពត្ថាបី”តិ ឥដ្ឋារម្មណេបិ អនិដ្ឋារម្មណេបិ។ “អត្តនោ បច្ឆា បវត្តស្ស ចិត្តស្ស វសេនា”តិ អត្តនោ បច្ឆា បវត្តំ ចិត្តំ បដិច្ច ន វត្តព្ពោតិ អធិប្បាយោ។ “អត្តនោ បច្ចយេហិ ឯវ សោ សក្កា វត្តុ”ន្តិ អត្តនោ បច្ចយេសុ ពលវន្តេសុ សតិ, ពលវា ហោតិ។ ទុព្ពលេសុ សតិ, ទុព្ពលោ ហោតីតិ សក្កាវត្តុន្តិ អធិប្បាយោ។ “វិសទិស ចិត្តសន្តាន”ន្តិ វោដ្ឋព្ពនកិរិយចិត្តសន្តានំ។

៣៧. សង្ខារ វិចារណាយំ “វិបាកុទ្ធារេ”តិ អដ្ឋសាលិនិយំ វិបាកុទ្ធារ កថាយំ។ “ឧភយកម្មេនបី”តិ សសង្ខារិក កម្មេនបិ, អសង្ខារិក កម្មេនបិ។ “ថេរេនា”តិ មហាទត្តត្ថេរេន។ “តទុភយភាវាភាវោ”តិ សសង្ខារិកអសង្ខារិកភាវានំ អភាវោ។ “តានិបិ ហិ អបរិព្យត្តកិច្ចានិយេវា”តិ ឯត្ថ អាវជ្ជន ទ្វយំ ជវនានំ បុរេចារិកកិច្ចត្តា អបរិព្យត្តកិច្ចំ ហោតុ។ ហសិតុប្បាទចិត្តំ បន ជវនកិច្ចត្តា កថំ អបរិព្យត្តកិច្ចំ ភវេយ្យាតិ។ តម្បិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណាទីនំ អនុចារិកមត្តត្តា អបរិព្យត្តកិច្ចំ នាម ហោតីតិ។ “អដ្ឋមហាវិបាកេសុ វិយ វត្តព្ពោ”តិ មហាវិបាកានំ សសង្ខារិកា សង្ខារិកភាវោ បុរិមភវេ មរណាសន្នកាលេ អារម្មណានំ បយោគេន សហ វា វិនា វា ឧបដ្ឋានំ បដិច្ច វុត្តោ, តថា វត្តព្ពោតិ អធិប្បាយោ។

៣៨. “ទុព្ពល កម្មនិព្ពត្តេសូ”តិ បដិសន្ធិ ភវង្គ ចុតិកិច្ចានិ សន្ធាយ វុត្តំ។ “ទុព្ពលវត្ថុ កិច្ចដ្ឋានេសូ”តិ ចក្ខាទិវត្ថុកេសុ អាវជ្ជនាទិ ទុព្ពលកិច្ច ទុព្ពលដ្ឋានិកេសុ។ “តត្ថា”តិអាទិនា តទត្ថំ វិវរតិ។ តត្ថ “វិក្ខេបយុត្ត”ន្តិ វិក្ខេបកិច្ចេន ឧទ្ធច្ចេនយុត្តំ ហុត្វា។ “កប្បដ្ឋិតិកំ” នាម សង្ឃភេទកម្មំ។ ឆសុវត្ថុ រូបេសុ ហទយវត្ថុមេវ សុវណ្ណរជតំ វិយ សារវត្ថុ ហោតិ។ ឥតរានិ ផលិកានិវិយ បសាទមត្តត្តា អសារានិ ហោន្តីតិ វុត្តំ “ចក្ខាទីសុ ទុព្ពលវត្ថូសូ”តិ។ ទស្សនាទីនិ ច កិច្ចានិ ជវន កិច្ចស្ស បុរេចរត្តា ខុទ្ទកិច្ចានិ ហោន្តិ។ តេនាហ “ទស្សនាទីសូ”តិអាទី។

៣៩. ឥធ ទីបនិយំ ឥច្ចេវន្តិ បទំ អដ្ឋារសាតិបទស្សវិសេសនន្តិ កត្វា “សព្ពថាបីតិ បទស្ស...បេ.... វេទិតព្ពោ”តិ វុត្តំ។ វិភាវនិយំ បន តំ សព្ពថាបីតិ បទស្ស វិសេសនន្តិ កត្វា “សព្ពថា បីតិកុសលាកុសលវិបាក កិរិយាភេទេនា”តិ វុត្តំ។

អហេតុកចិត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤០. សោភណចិត្តេសុ។ អវុត្តាបិ សិទ្ធា ហោតិ។ យថា អដ្ឋចិត្តានិ លោកុត្តរានីតិ ច វុត្តេ អវុត្តេបិសិជ្ឈន្តិ សេសចិត្តានិ លោកិយានីតិ ច សឧត្តរានីតិ ចាតិ អធិប្បាយោ។ “អត្តសមង្គីនោ”តិ អត្តនា បាបកម្មេន សមន្នាគតោ។ “អនិច្ឆន្តេ យេវា”តិ សចេបិ អវីចិនិមិត្តស្សាទវត្ថុ វិយ កេចិ ឥច្ឆន្តុ។ អជានន្តានំ បន ឥច្ឆា អប្បមាណន្តិ អធិប្បាយោ។ “សោភគ្គ បត្តិយា”តិ ឯត្ថ សុភគស្ស ភាវោ សោភគ្គន្តិ វិគ្គហោ។ សុភគស្សាតិ ច សុសិរិកស្ស។

៤១. “យាថាវតោ”តិ យថា សភាវតោ។ ឯត្ថ សិយា ជានាតីតិ ញាណន្តិ វុត្តំ, កឹ សព្ពំ ញាណំ យាថាវតោ ជានាតីតិ។ កិញ្ចេត្ថ។ យទិ សព្ពំ ញាណំ យាថាវតោ ជានាតិ។ ឯវំ សតិ, ញាណេន ចិន្តេន្តានំ អជាននំ នាម នត្ថិ, វិរជ្ឈនំ នាម នត្ថីតិ អាបជ្ជតិ។ អថ សព្ពំ ញាណំ យាថាវតោ ន ជានាតិ, កត្ថចិ ជានាតិ, កត្ថចិ ន ជានាតិ។ ឯវញ្ចសតិ, យត្ថ ជានាតិ, តត្ថេវ តំ ញាណំ ហោតិ។ យត្ថ ន ជានាតិ, តត្ថ តំ ញាណមេវ ន ហោតីតិ អាបជ្ជតីតិ។ វុច្ចតេ ។ ញាណេន ចិន្តេស្សាមីតិ ចិន្តេន្តានំបិ យត្ថ យត្ថ យាថាវតោ ជាននំ ន ហោតិ, តត្ថ តត្ថ ញាណ វិប្បយុត្ត ចិត្តំ ហោតិ។ ញាណប្បដិ រូបកា ច ធម្មា អត្ថិ ចិត្តញ្ច វិតក្កោ ច, វិចារោ ច, ទិដ្ឋិ ច។ ឯតេហិ ចិន្តេន្តាបិ អហំ ញាណេន ចិន្តេមីតិ មញ្ញន្តិ។ “ទេយ្យ ធម្មបដិគ្គាហក សម្បត្តី”តិ ទេយ្យធម្ម វត្ថុ សម្បត្តិ, បដិគ្គាហក បុគ្គល សម្បត្តិ។ “អព្យាបជ្ជលោកូបបត្តិតា”តិ ឯត្ថ អព្យាបជ្ជលោកោ នាម កាយិកទុក្ខ ចេតសិក ទុក្ខ រហិតោ ឧបរិទេវលោកោ វា ព្រហ្មលោកោ វា។ ឧបបជ្ជនំ ឧបបត្តិ។ បដិសន្ធិវសេន ឧបគមនន្តិ អត្ថោ។ អព្យាបជ្ជលោកំ ឧបបត្តិ យស្ស សោ អព្យាបជ្ជ លោកូបបត្តិ។ តស្ស ភាវោតិ វិគ្គហោ។ “កិលេស ទូរតា”តិ សមាបត្តិ ពលេន វា, អញ្ញតរប្បដិបត្តិយា វា, វិក្ខម្ភិត កិលេសតា វា, អរិយមគ្គេន សមុច្ឆិន្ន កិលេសតា វា។

តេសំ ឧប្បត្តិ វិធានំ វិសុទ្ធិ មគ្គេ ខន្ធនិទ្ទេសេ ឯវំ វុត្តំ។ យទាហិ ទេយ្យធម្ម បដិគ្គាហកាទិ សម្បត្តឹ អញ្ញំ វា សោមនស្សហេតុំ អាគម្ម ហដ្ឋតុដ្ឋោ អត្ថិទិន្នន្តិអាទិនយប្បវត្តំ សម្មាទិដ្ឋឹ បុរេក្ខិត្វា អសំសីទន្តោ អនុស្សាហិតោបរេហិ ទានាទីនិ បុញ្ញានិ ករោតិ, តទាស្ស សោមនស្សសហគតំ ញាណ សម្បយុត្តំ ចិត្តំ អសង្ខារំ ហោតិ។ យទា បន វុត្តនយេន ហដ្ឋតុដ្ឋោ សម្មាទិដ្ឋឹ បុរេក្ខិត្វា អមុត្ត ចា គតាទិវសេន សំសីទមានោ វា បរេហិ វា ឧស្សាហិតោ ករោតិ, តទាស្ស តទេវ ចិត្តំ សសង្ខារំ ហោតិ។ ឥមស្មិញ្ហិ អត្ថេ សង្ខារោតិ ឯតំ អត្តនោ វា បរេសំ វា វសេន បវត្តស្ស បុព្ពប្បយោគស្សាធិវចនំ។ យទា បន ញាតិ ជនស្ស បដិបត្តិ ទស្សនេន ជាតបរិចយាពាលទារកា ភិក្ខូ ទិស្វា សោមនស្ស ជាតាសហសា កិញ្ចិ ទេវ ហត្ថគតំ ទទន្តិ វា វន្ទន្តិ វា, តទា តតីយំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។ យទា បន ទេថវន្ទថាតិ ញាតីហិ ឧស្សាហិតា ឯវំ បដិបជ្ជន្តិ, តទា ចតុត្ថំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។ យទា បន ទេយ្យធម្ម បដិគ្គាហកាទីនំ អសម្បត្តឹ អញ្ញេសំ វា សោមនស្សហេតូនំ អភាវំ អាគម្ម ចតូសុបិ វិកប្បេសុ សោមនស្សរហិតា ហោន្តិ។ តទា សេសានិ ចត្តារិ ឧបេក្ខាសហគតានិ ឧប្បជ្ជន្តីតិ។

៤២. អដ្ឋបីតិ ឯត្ថ បិសទ្ទេន ឥមានិ ចិត្តានិ ន កេវលំ អដ្ឋេវ ហោន្តិ ។ អថ ខោ តតោ ពហូនិបិ ពហុតរានិបិ ហោន្តីតិ ឥមំ សម្បិណ្ឌនត្ថំ ទីបេតីតិ ទស្សេតុំ “តេនា”តិអាទិវុត្តំ។ ទសសុ បុញ្ញកិរិយាវត្ថូសុ ទិដ្ឋុជុកម្មំ នាម ញាណ កិច្ចំ។ តំ កថំ ញាណ វិប្បយុត្ត ចិត្តេហិ ករោន្តីតិ។ វុច្ចតេ។ ញាណ សម្បយុត្ត ចិត្តេហិ ទិដ្ឋឹ ឧជុំករោន្តា តេសំ អន្តរន្តរា ញាណសោតេ បតិតវសេន ញាណវិប្បយុត្ត ចិត្តេហិបិ ករោន្តិយេវ។ សព្ពេសត្តា កម្មស្សកាតិអាទិនា, ពុទ្ធោ សោភគវា, ស្វាក្ខាតោ សោ ធម្មោ, សុប្បដិបន្នោ សោ សង្ឃោ, តិអាទិនា ចាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ តេនាហ “ឥមានិ អដ្ឋ ចិត្តានី”តិអាទី។ តត្ថ ទសបុញ្ញកិរិយវត្ថូនិ នាម ‘ទានំ, សីលំ, ភាវនា, អបចាយនំ, វេយ្យាវច្ចំ, បត្តិទានំ, បត្តានុមោទនំ, ធម្មស្សវនា, ធម្មទេសនា, ទិដ្ឋុជុ កម្មំ,។ តេហិ គុណិតានិ វឌ្ឍិតានិ។ តានិ ច អដ្ឋឆសុ អារម្មណេសុ ឧប្បជ្ជន្តិ។ តីណិ ច កម្មានិ ករោន្តា តេ ហេវ អដ្ឋហិ ករោន្តិ។ តានិយេវ ច សព្ពានិ អត្ថិ ហីនានិ, អត្ថិ មជ្ឈិមានិ, អត្ថិ បណីតានិ។ តស្មា បុន អនុក្កមេន អារម្មណាទីហិ វឌ្ឍនំ ករោតិ។ តត្ថ “តានិ បបេតព្ពានី”តិ សម្ពន្ធោ។ “សុទ្ធិកានី”តិ អធិបតីហិ អមិស្សិតានិ។ “ឥតិ កត្វា”តិ ឥតិ មនសិ ករិត្វា។ តថា ញាណវិប្បយុត្តានិ ទ្វេសហស្សានិ សតំ សដ្ឋិ ច ហោន្តីតិ យោជនា។ “វីមំសាវជ្ជិតេហី”តិ វីមំសាធិបតិវជ្ជិតេហិ។ “តថាគុណិតានី”តិ សព្ពានិ បុញ្ញកិរិយាទីហិ សមំ គុណិតានិ។ “កោសល្លេនា”តិ កោសល្លសង្ខាតេន។ “នានាវជ្ជនវីថិយ”ន្តិ ញាណវិប្បយុត្ត វីថីហិ វិសុំ ភូតាយ អាវជ្ជនាយ យុត្ត វីថិយំ។ “តេនេវា”តិ វីមំសាធិបតិភូតេន តេនេវ ឧបនិស្សយញ្ញាណេន។ ឯវំ សន្តេបិ ន សក្កាភវិតុន្តិ សម្ពន្ធោ។

៤៣. វចនត្ថេ “រុជ្ជនដ្ឋេនា”តិ គុទនដ្ឋេន។ “អហិតដ្ឋេនា”តិ ហិតវិរុទ្ធដ្ឋេន។ “អនិបុណដ្ឋេនា”តិ អសណ្ហសុខុមដ្ឋេន។ “អនិដ្ឋវិបាកដ្ឋេនា”តិ អនិដ្ឋំ វិបាកំ ឯតេសន្តិ អនិដ្ឋ វិបាកានិ។ តេសំ ភាវោ អនិដ្ឋ វិបាកដ្ឋោ។ តេន អនិដ្ឋ វិបាកដ្ឋេន។ “តប្បដិ បក្ខត្តា”តិ រាគាទីហិ បដិបក្ខត្តា។ ឯវំ បរិយាយត្ថ សង្ខាតំ អភិធានត្ថំ ទស្សេត្វា ឥទានិ អដ្ឋកថាសុ អាគតំ វចនត្ថំ ទស្សេតិ កុច្ឆិតេតិអាទិនា។ តត្ថ “កុច្ឆិតេ”តិ ជេគុច្ឆិតព្ពេ, និន្ទិតព្ពេ វា។ ចាលេន្តិ តទង្គប្បហានវសេន, កម្បេន្តិ វិក្ខម្ភនប្បហានវសេន, វិទ្ធំសេន្តិ សមុច្ឆេទប្បហានវសេន។ “តនុករណដ្ឋេនា”តិ សល្លិខនដ្ឋេន។ “អន្តករណដ្ឋេនា”តិ បរិយោសានករណដ្ឋេន។ “អបិ ចា”តិអាទិ ទីបនីនយទស្សនំ។ “កោសល្ល សម្ភូតដ្ឋេនា”តិ មហាអដ្ឋកថានយោ។ តត្ថ, កុសលស្ស បណ្ឌិតស្ស ភាវោ ឯកាសល្លំ។ ញាណំ។ តេន សម្ភូតំ សញ្ជាតំ កោសល្ល សម្ភូតំ តិវិត្ថរោ។

៤៤. “ពលវកម្មេនា”តិ តិហេតុ កុក្កដ្ឋ កម្មេន។ “ទុព្ពល កម្មេនា”តិ តិហេតុកោមកេន វា ទ្វិហេតុក កុសល កម្មេន វា។ “កេហិចិ អាចរិយេហី”តិ មោរវាបិ វាសី មហាទត្តត្ថេរំ សន្ធាយ វុត្តំ។ “សង្គហការេនា”តិ ភទន្ត ពុទ្ធឃោសត្ថេរេន។ “សន្និហិត បច្ចយវសេនា”តិ អាសន្នេ សណ្ឋិតបច្ចយ វសេន។ បច្ចុប្បន្ន បច្ចយវសេនេវាតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឧបដ្ឋិតានិ កម្មាទីនិ អារម្មណានិ។ បវត្តានិ មហាវិបាកានិ។ “អវិបាក សភាវតោ”តិ អវិបច្ចនសភាវតោ។ អវិបាកុប្បាទនសភាវតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ “អដ្ឋកថាយ”ន្តិ ធម្មសង្គណិដ្ឋកថាយំ។ “ឥធា”តិ មហាវិបាកចិត្តេ។ “តថា អប្បវត្តិយា ចា”តិ ទានាទិវសេន អប្បវត្តិតោ ច។

៤៥. មហាកិរិយចិត្តេ។ “ឧបរី”តិ វីថិសង្គហេ តទា រម្មណ និយមេ។ “សយមេវា”តិ អនុរុទ្ធត្ថេរេនេវ។ “វក្ខតី”តិ វុច្ចិស្សតិ។ “យថារហ”ន្តិ ខីណាសវសន្តានេ ឧប្បន្នានំ មហាកិរិយានំ អរហានុរូបំ។ ភូតកថន វិសេសនំ តេន និវត្តេតព្ពស្ស អត្ថស្ស អភាវាតិ អធិប្បាយោ។ “តំ”តិ សហេតុកគ្គហណំ។ “ព្យវច្ឆេទកវិសេសន”ន្តិ អហេតុក វិបាកកិរិយ ចិត្តានញ្ច សព្ភាវាតប្បសង្គស្ស អវច្ឆេទកំ វិសេសនំ។ “យថា សក្ខរ កថលិកំបិ មច្ឆគុម្ពំបិ តិដ្ឋន្តំបិ ចរន្តំបិ បស្សតី”តិ វចនេ សក្ខរ កថលិកំ តិដ្ឋន្តំ, មច្ឆគុម្ពំ តិដ្ឋន្តំបិ ចរន្តំបិ បស្សតីតិ ឯវំ យថា លាភ យោជនា ហោតិ។ តថា ឥធ បីតិ។

៤៦. “យទិទ”ន្តិ យា អយំ ទីបន សមត្ថតា, “ឥទំ សាមត្ថិយ”ន្តិ យោជនា។ អយំ សមត្ថ ភាវោតិ អត្ថោ។ ភេទវចនេ ចោទនាយាតិ សម្ពន្ធោ។ រចនាគាថាយំ។ “ឯតានី”តិ សោភណ កាមាវចរ ចិត្តានិ។ “បុញ្ញ បាប ក្រិយាភេទា”តិ បុញ្ញ បាប ក្រិយភេទេន។

៤៧. កតមេ ធម្មា កាមាវចរា។ ហេដ្ឋតោ អវីចិនិរយំ បរិយន្តំ ករិត្វា ឧបរិតោ បរនិម្មិត វសវត្តិទេវេ អន្តោ ករិត្វាតិ ឯវំ បាឡិយំ និទ្ទិដ្ឋត្តា ឥធកាមសទ្ទេន សហោកាសាកាមភូមិ វុច្ចតីតិ អាហ “កាមេ កាមភូមិយ”ន្តិ។ បរិយាបន្នាតិ បាបសេសោ។ “ក្រិយា ចា”តិ ឯត្ថ ច សទ្ទោ បន សទ្ទត្ថោ។ ឥតិ សទ្ទោ ឥច្ចេវំ សទ្ទត្ថោ។ ឯតេន បដិសិទ្ធាតិ សម្ពន្ធោ។ “ឥធា”តិ ឥមស្មឹ ចិត្តសង្គហេ។ “តស្សា”តិ សព្ពថាសទ្ទស្ស។ ភវោ នាម ឥន្ទ្រិយ ពទ្ធ សន្តានគតោ ធម្ម សមូហោ វុច្ចតិ។ ឥធ បន កាមាវចរា ធម្មាតិ បទេ កាមសទ្ទោ។ សោ ច បថវី បព្ពតាទីហិ សទ្ធឹ សព្ពំ កាមភូមឹ វទតីតិ វុត្តំ “ភូមិបរិយាយោ ចា”តិអាទិ។ “ឥន្ទ្រិយានិន្ទ្រិយពទ្ធ ធម្ម សមូហោ”តិ ឥន្ទ្រិយពទ្ធ ធម្ម សមូហោ សត្តសន្តានាគតោ, អនិន្ទ្រិយពទ្ធ ធម្ម សមូហោ បថវី បព្ពតាទិ គតោ។ តត្ថ ជីវិតិន្ទ្រិយេន អនាពទ្ធោ អនាយត្តោ អនិន្ទ្រិយពទ្ធោតិ។

ឥតិកាមចិត្តសង្គហទីបនិយាអនុទីបនា និដ្ឋិតា។

៤៨. រូបាវចរចិត្តេ។ “សមុទិតេនា”តិ បញ្ចង្គ សមុទិតេន។ បញ្ចន្នំ អង្គានំ ឯកតោ សាមគ្គិភូតេនាតិ អត្ថោ។ បញ្ចន្នញ្ហិ ឯកតោ សាមគ្គិយំ សតិយេវ អប្បនា ហោតិ, នោ អសតិ។ សាមគ្គិយន្តិ ច សុដ្ឋុ ពលវតាយ សមគ្គភាវេតិ អត្ថោ។ “បដិបដ្ឋិតព្ពត្តា”តិ បត្តព្ពត្តា។ ឈានំ ទុវិធំ អារម្មណូបនិជ្ឈានញ្ច លក្ខណូបនិជ្ឈានញ្ចាតិ អាហ “កសិណាទិកស្សា”តិអាទិ។ ឥធ បន អារម្មណូបនិជ្ឈានំ អធិប្បេតំ។ ឧបនិជ្ឈានន្តិ ច កសិណ និមិត្តាទិកំ អារម្មណំ ចេតសា ឧបគន្ត្វានិជ្ឈានំ ឱលោកនំ។ ឈានសទ្ទស្សឈាបនត្ថោបិ សម្ភវតីតិ វុត្តំ “បច្ចនីក ធម្មានញ្ច ឈាបនតោ”តិ។ អគ្គិនា វិយ កដ្ឋានំ កិលេសានំ ទយ្ហនតោតិ អត្ថោ។ ឯកគ្គតា ឯវ សាតិស្សយ យុត្តា អប្បនា បត្តកាលេតិ អធិប្បាយោ។ បុព្ពភាគេ បន បឋមជ្ឈានេ វិតក្កស្ស ពលវភាវោ ឥច្ឆិតព្ពោ។ “សាហី”តិអាទិនា តទត្ថំ វិវរតិ។ សាហិ ឯកគ្គតាតិ ច វុច្ចតីតិ សម្ពន្ធោ។ ឯកោ អគ្គោសភាវោ អស្សាតិ ឯកគ្គំ។ ឯកគ្គំ អារម្មណ មស្សាតិ ឯកគ្គា រម្មណា។ ឯកគ្គតា។ តស្ស ភាវោតិ វិត្ថរោ។

អគ្គសទ្ទោ កោដិ អត្ថោ។ កោដ្ឋាសដ្ឋោ វា។ “តថា បវត្តនេ”តិ ចិត្តស្ស ឯកគ្គភាវេន បវត្តិយំ។ “អាធិប្បច្ច គុណយោគេនា”តិ អធិបតិភាវគុណយោគេន។ ឥន្ទ្រិយបច្ចយតាគុណយោគេនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ សាយេវ

ឯកគ្គតា ឯកគ្គតា, សមាធី,តិ ច វុច្ចតីតិ សម្ពន្ធោ។ “សមាធី”តិ បទស្ស-សំ-អាធី-តិ-វា, សមអាធីតិ-វា, ទ្វិធា បទច្ឆេទោ។ តត្ថ សំឧបសគ្គោ សម្មាសទ្ទត្ថោ។ សមសទ្ទោ បន ធម្មេន សមេន រជ្ជំ ការេតីតិអាទីសុ វិយ នាមិក សទ្ទោតិ ទ្វិធា វិកប្បំ ទស្សេន្តោ “សាយេវ ចិត្ត”ន្តិអាទិមាហ។ សាយេវ ចិត្តំ-សម្មា ច អាធិយតីតិ សមាធិ, សាយេវ ចិត្តំ-សមញ្ច អាធិយតីតិ សមាធីតិ ទ្វិធា វិកប្បោ។ តត្ថ សម្មា ចាតិ សុន្ទរេន។ អាធិយតីតិ អាទហតិ។ អាទហនញ្ច ឋបនមេវាតិ វុត្តំ “ឋបេតី”តិ។ សមញ្ចាតិ អវិសមញ្ច។ “តត្ថេវា”តិ តស្មឹ អារម្មណេ ឯវ។ “លីនុទ្ធច្ចាភាវា បាទនេនា”តិ លីនស្ស ច ឧទ្ធច្ចស្ស ច អភាវោ លីនុទ្ធច្ចាភាវោ។ តស្ស អាបាទនំ អាបជ្ជាបនន្តិ វិគ្គហោ។ វីរិយេន ចិត្តស្ស សំហរណំ វិសាហារោ។ ន វិសាហារោ អវិសាហារោ។ សាយេវ ច និទ្ទិដ្ឋា។ ឥតិ ឯវំ ឥមេសុ ទ្វីសុ អត្ថេសុ ឯកគ្គតា ឯវ សាតិស្សយយុត្តាតិ យោជេតព្ពំ។ ឯវំ បន សតិ, ឯកគ្គតា ឯវ ឈានន្តិ វត្តព្ពា, ន វិតក្កាទយោតិ ចោទនំ បរិហរន្តោ “វិតក្កាទយោបនា”តិអាទិមាហ។ អបិសទ្ទោ សម្បិណ្ឌនត្ថោ។ បនសទ្ទោ បក្ខន្តរត្ថោ។ តស្សា ឯកគ្គតាយ។ “សា តិស្សយ”ន្តិ អតិស្សយេន សហ។ “ឱសក្កិតុ”ន្តិ សំសីទិតុំ។ “នំ”តិ ចិត្តំ។ “សំសប្បិតុ”ន្តិ ឯវំ នុ ខោ អញ្ញថានុ ខោតិ ទ្វិធា ចញ្ចលិតុំ។ “ឧក្កណ្ឋិតុ”ន្តិ អញ្ញាភិមុខី ភវិតុំ។ អារមិតុន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ លទ្ធំ សាតំ យេនាតិ លទ្ធស្សាតំ។ “សាតំ”តិ សារត្ថំ។ “ឧបព្រូហិតំ”តិ ភុសំវឌ្ឍិតំ។ “សន្ត សភាវត្តា”តិ ឧប សន្ត សភាវត្តា។ “តថា អនុគ្គហិតា”តិ អារម្មណាភិមុខករណាទិវសេន អនុគ្គ ហិតា ។ សមាធិស្ស កាមច្ឆន្ទនីវរណប្បដិបក្ខត្តា “សយំ…បេ…. នីវារេត្វា”តិ វុត្តំ។ “និច្ចលំបត្វា”តិ អប្បនាកិច្ចមាហ។

ឯវំ ឧបនិជ្ឈានត្ថំ ទស្សេត្វា ឈាបនត្ថំ ទស្សេន្តោ “តេសុ ចា”តិអាទិមាហ។ “តប្បច្ចនីកា”តិ តេសំ ឈានង្គ ធម្មានំ បច្ចនីកា បដិបក្ខា។ “មនស្មឹ បី”តិ មនោទ្វារេបិ។ បគេវ កាយវចីទ្វារេសូតិ ឯវំ សម្ភាវនត្ថោ ចេត្ថ បិសទ្ទោ។ អបិសទ្ទោបិ យុជ្ជតិ។ “ឈាបិកា នាម ហោន្តី”តិ ឈានង្គ ធម្មត្តីហិ ទឌ្ឍានាម ហោន្តិ។ “ឯវំ សន្តេបិ តេសំ សមុទាយេ ឯវ ឈាន វោហារោ សិទ្ធោ”តិ យោជនា។ “ធម្ម សាមគ្គិបធាន”ន្តិ ឈានង្គានេ ឈានង្គ ធម្មានំ មគ្គង្គានេ មគ្គង្គ ធម្មានំ ពោជិង្គានេ ពោជ្ឈង្គ ធម្មានំ សមគ្គភាវប្បធានំ។

ឯវំ សង្គហការានំ មតិយា ឈានំ វត្វា ឥទានិ អបរេសានំ មតិយា តំ ទស្សេតុំ “អបរេ”តិអាទិមាហ។ អបរេ បន វទន្តីតិ សម្ពន្ធោ។ តត្ថ “យថា សកំកិច្ចានី”តិ សស្ស ឥទំ សកំ។ សស្សាតិ អត្តនោ។ ឥទន្តិ សន្តកំ។ យានិយានិ អត្តនោ សន្តកានីតិ អត្ថោ។ “ឥតី”តិ តស្មា។ “បដ្ឋានេ ឈានបច្ចយំ បត្វា…បេ…. សាធេន្តិយេវ”។ វុត្តញ្ហិ តត្ថ។ ឈានបច្ចយោតិ ឈានង្គានិឈានសម្បយុត្តកានំ ធម្មានំ តំ សមុដ្ឋានានញ្ច រូបានំ ឈានបច្ចយេន បច្ចយោ។ មគ្គបច្ចយោតិ មគ្គង្គានិ មគ្គសម្បយុត្តកានំ ធម្មានំ តំ សមុដ្ឋានានញ្ច រូបានំ មគ្គបច្ចយេន បច្ចយោតិ។ “បញ្ចសមុទិតាទីនី”តិ បញ្ចសមូហ ទសសមូហានិ។ “បឋមជ្ឈានាទិភាវស្សេវចា”តិ បឋមជ្ឈានាទិ នាមលាភស្សេវចាតិ អធិប្បាយោ។ “ឈានភាវស្សា”តិ ឈាននាមលាភស្ស។ “តថាវិធកិច្ចវិសេសាភាវា”តិ តថា វិធានំ អារម្មណាភិនិរោបនាទីនំ កិច្ច វិសេសានំ អភាវតោ។

៤៩. “ឯត្ថ សិយា”តិ ឯតស្មឹ ឋានេ បុច្ឆាសិយា។ “អង្គ ភេទោ”តិ បឋមជ្ឈានេ បញ្ច អង្គានិ, ទុតីយជ្ឈានេ ចត្តារិ អង្គានី តិអាទិកោ អង្គភេទោ។ “បុគ្គលជ្ឈាសយេនា”តិ បុគ្គលស្ស ឥច្ឆាវិសេសេន។ ឥតិ អយំ វិសជ្ជនា។ “សោ”តិ សោ បុគ្គលោ។ “ហី”តិ វិត្ថារ ជោតកោ។ វិតក្កោ សហាយោ យស្សាតិ វិតក្កសហាយោ។ “វិតក្កេ និព្ពិន្ទតី”តិ ឱឡារិកោវតាយំ វិតក្កោ, នីវរណានំ អាសន្នេ ឋិតោតិ ឯវំ វិតក្កេ អាទីនវំ ទិស្វា និព្ពិន្ទតិ។ តស្ស អជ្ឈាសយោតិ សម្ពន្ធោ។ វិតក្កំ វិរាជេតិ វិគមេតិ អតិក្កមាបេតីតិ វិតក្កវិរាគោ។ វិតក្កវិរាគោ ច សោ ភាវនា ចាតិ សមាសោ។ “ឧត្តរុត្តរជ្ឈានាធិគមនេ”តិ ឧត្តរិ ឧត្តរិឈានប្បដិលាភេ។ អជ្ឈាសយ ពលេន បាទកជ្ឈាន សទិសំ ន ហោតីតិ សម្ពន្ធោ។ ចេតោបណិធិ ឥជ្ឈតីតិ សម្ពន្ធោ។ “វិសុទ្ធត្តា”តិ សីលវិសុទ្ធត្តា។

៥០. សង្ខារ ភេទវិចារណាយំ។ “សង្ខារ ភេទោ ន វុត្តោ”តិ បឋមជ្ឈាន កុសល ចិត្តំ អសង្ខារិកមេកំ, ស សង្ខារិកមេកន្តិអាទិនា ន វុត្តោតិ អធិប្បាយោ។ “សោ”តិ សង្ខារ ភេទោ។ “សិទ្ធត្តា”តិ សង្ខារ ភេទស្ស សិទ្ធត្តា។ កថំ សិទ្ធោតិ អាហ “តថាហី”តិអាទី។ សុខា បដិបទា យេសំ តានិ សុខប្បដិបទានិ។ តេសំ ភាវោតិ វិគ្គហោ។ “យោ”តិ យោគីបុគ្គលោ។ “អាទិតោ”តិអាទិម្ហិ។ “វិក្ខម្ភេន្តោ”តិ វិមោចេន្តោ វិយោគំ ករោន្តោ។ ទុក្ខេន វិក្ខម្ភេតីតិ សម្ពន្ធោ។ “កាមាទីនវទស្សនាទិនា”តិ អង្គារកាសូ បមាកាមាពហុទុក្ខាពហុបាយាសា, អាទីនវោ ឯត្ថភិយ្យោតិអាទិនា កាមេសុអាទីនវំ ទិស្វា។ អាទិសទ្ទេន វិតក្កាទីសុ អាទីនវទស្សនំ សង្គយ្ហតិ។ “តេនេវា”តិ កាមាទីនវទស្សនាទិនា ឯវ។ ឯត្ថ អភិញ្ញាភេទេន សង្ខារ ភេទោ ន វត្តព្ពោ, បដិបទា ភេទេនេវ វត្តព្ពោតិ ទស្សេតុំ “ខិប្បាភិញ្ញជ្ឈានានំបី”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ, អភិជាននំ អភិញ្ញា។ ខិប្បាសីឃា អភិញ្ញា យេសំ តានិ ខិប្បាភិញ្ញានិ។ ទន្ធា អសីឃា អភិញ្ញា យេសំ តានិ ទន្ធាភិញ្ញានិ។ ឈានានិ។ “យទិ ឯវ”ន្តិ ឯវំ បដិបទា ភេទេន សង្ខារ ភេទោ យទិ សិយាតិ អត្ថោ។ “វុឡ្ហានកាលេ”តិ សមាបត្តិ សមាបជ្ជនកាលេ។ បដិពន្ធកា នាម អន្តរាយិកា។ “សន្និហិតាសន្និហិតវសេនា”តិ អាសន្នេ សណ្ឋិតាសណ្ឋិតវសេន។ សុទ្ធំ វិបស្សនាយានំ យេសំ តេ សុទ្ធវិបស្សនាយានិកា។ “សុទ្ធំ”តិ សមថជ្ឈានេន អសម្មិស្សំ។ “សត្ថេន ហនិត្វា”តិ បរេ ន សត្ថេន ហននតោ

ឆិន្ទនតោ។ “សហសា”តិ សីឃតរេន។ “មរន្តានំ ឧប្បន្នំ”តិ មរណាសន្នកាលេ ឧប្បន្នំតិ អធិប្បាយោ។ អនាគាមិនោ ហិ សុទ្ធ វិបស្សនាយានិកាបិ សមានា សមាធិស្មឹ បរិបូរការិនោ នាម ហោន្តិ។ ឥច្ឆន្តេ សុសតិ កិញ្ចិ និមិត្តំ អារព្ភមនសិការ មត្តេនបិ ឈានំ ឥជ្ឈតិ។ តេនាហ “តំបិ មគ្គសិទ្ធគតិក”ន្តិ។ “រូបីព្រហ្មលោកេ”តិ ឥទំ អដ្ឋន្នំ សមាបត្តីនំបិ តត្ថ បាកតិកភាវំ សន្ធាយ វុត្តំ។ អរូបី ព្រហ្មលោកេ បន ឯកា ឯវ សមាបត្តិ បាកតិកាសម្ភវតិ។ ឧបបត្តិសិទ្ធជ្ឈានានំ ភវន្តរេ សន្និហិត បច្ចយភេទេន សង្ខារ ភេទោ វុត្តោ, សោ កថំ បច្ចេតព្ពោតិ អាហ “ឯកស្មឹ ភវេបិ...បេ.... យុត្តានិ ហោន្តី”តិ។ ឯកស្មឹ ភវេសព្ពប្បថមំ លទ្ធកាលេ សង្ខារ ភេទស្ស អាសន្នត្តា វឡញ្ជនកាលេបិ សោ ឯវ សង្ខារ ភេទោ សិយាតិ អាសង្កាសម្ភវតោ ឥទំ វុត្តំ។ តេន ភវន្តរេ ឧបបត្តិ សិទ្ធជ្ឈានានំ សន្និហិត បច្ចយភេទេន សង្ខារភេទេ វត្តព្ពមេវ នត្ថីតិ ទស្សេតិ។ ឥទានិ តានិ មគ្គ សិទ្ធជ្ឈាន ឧបបត្តិ សិទ្ធជ្ឈានានិ សន្និហិតបច្ចយំ អនបេក្ខិត្វា មគ្គក្ខណ ឧបបត្តិក្ខណេសុ សិទ្ធកាលេ ឈានុប្បត្តិ បដិបទាយ ឯវ សព្ពសោ អភាវំ គហេត្វា អបរំ វិកប្បំ ទស្សេតុំ “ឈានុប្បត្តិ បដិបទា រហិតត្តា វា”តិអាទិ វុត្តំ។ ឯវំ មហគ្គតឈានានំ អដ្ឋកថាវសេន សិទ្ធំ សង្ខារ ភេទំ វត្វា ឥទានិ បាឡិវសេនាបិ សោ សិទ្ធោ យេវាតិ ទស្សេតុំ “អបិចា”តិអាទិ អារទ្ធំ។ ទុក្ខប្បដិបទាបុព្ពកានំ ទ្វិន្នំ ទន្ធាភិញ្ញខិប្បាភិញ្ញសមាធីនំ។ “ឯត្តាវតា”តិ ឯតំ បរិមាណំ អស្សាតិ ឯត្តាវំ។ ឯត្តាវន្តេន។ ឯត្ថ សិយា, កស្មា ឥធ សង្ខារភេទោ ន វុត្តោតិអាទិនា វចនក្កមេន សិទ្ធោ ហោតីតិ សម្ពន្ធោ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យំ។

៥១. វិភាវនិបាឋេ។ បរិកម្មំ នាម បថវី, បថវី, អាបោ, អាបោ-តិអាទិកំ, រូបំ អនិច្ចំ, រូបំ ទុក្ខំ, រូបំ អនត្តា-តិអាទិកញ្ច ភាវនាបរិកម្មំ អធិការោ នាម បុព្ពភវេកតភាវនាកម្មំ។ បុព្ពភវេឈានមគ្គផលានិបត្ថេត្វា កតំ ទានសីលាទិ បុញ្ញកម្មញ្ច។ “ឥទំ តាវនយុជ្ជតី”តិ ឯត្ថ តាវសទ្ទោ វត្តព្ពន្តរាបេក្ខនេ និបាតោ។ តេន អបរំបិ វត្តព្ពំ អត្ថីតិ ទីបេតិ។ បុព្ពាភិសង្ខារោ ទុវិធោ បកតិ បុព្ពាភិសង្ខារោ, បយោគបុព្ពាភិសង្ខារោតិ។ តត្ថ បរិកម្ម បុព្ពាភិសង្ខារោ បកតិ បុព្ពាភិសង្ខារោ នាម, អយំ បកតិ បច្ចយគណោ ឯវ។ បុព្ពេ វុត្តោ បុព្ពប្បយោគោ បយោគបុព្ពាភិសង្ខារោ នាម ។ សោ ឯវ ឥធាធិប្បេតោតិ ទស្សេតុំ “នហី”តិអាទិមាហ។ “អន្តមសោ”តិ អន្តិម បរិច្ឆេទេន។ “អាលោបភិក្ខា” នាម ឯកា លោបភិក្ខា។ សោ បរិកម្មសង្ខាតបុព្ពាភិសង្ខារោ។ ឈានានិ ច សព្ពានិ ឧប្បន្នានិ នាម នត្ថីតិ សម្ពន្ធោ។ “ឥតី”តិ តស្មា។ “សោ”តិ ភាវនាភិសង្ខារោ។ “តេសំ”តិ សព្ពេសំបិ ឈានានំ។ ន ហិ លោកិយជ្ឈានានិ នាម...បេ.... អត្ថិ, ឥមេសំ សត្តានំ សព្ពកប្បេសុបិ កប្បវិនាសកាលេ ឈានានិ ភាវេត្វា ព្រហ្មលោក បរាយនតា សព្ពាវាតិ អធិប្បាយោ។ “បុព្ពេ សមថកម្មេសុ កតាធិការស្សា”តិ អាសន្នភវេកតាធិការំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ទូរភវេ បន សមថកម្មេសុ អកតាធិការោ នាម កោចិ នត្ថីតិ។ “ឯវមេវា”តិ ឯវំ ឯវ។ វិបាកជ្ឈានេសុ សង្ខារ ភេទស្ស បុព្ព កម្មវសេន វត្តព្ពត្តា “កុសល ក្រិយជ្ឈានេសូ”តិ វុត្តំ។ “អថវាតិអាទិកោ បច្ឆិម វិកប្បោ នាម” អថវា បុព្ពាភិសង្ខារេនេវ ឧប្បជ្ជមានស្ស នកទាចិ អសង្ខារិកភាវោ សម្ភវតីតិ អសង្ខារិកន្តិ ច, ព្យភិចារាភាវតោ សសង្ខារិកន្តិ ច ន វុត្តន្តិ អយំ វិកប្បោ។ តត្ថ អសង្ខារិកន្តិ ច ន វុត្តន្តិ សម្ពន្ធោ។ “ព្យភិចារា ភាវតោ”តិ អសង្ខារិកភាវេន បសង្គាភាវតោ។ សសង្ខារិកន្តិ ច ន វុត្តំ។ យទិ វុច្ចេយ្យ។ និរត្ថ កមេវតំភវេយ្យ។ កស្មា, សម្ភវ ព្យភិចារានំ អភាវតោ។ សម្ភវេ ព្យភិចារេ ច។ វិសេសនំ សាត្ថកំ សិយាតិ ហិ វុត្តំ។ ន ច និរត្ថកវចនំ បណ្ឌិតា វទន្តិ។ កស្មា, អបណ្ឌិតលក្ខណត្តា។ សតិ បន សម្ភវេ ច ព្យភិចារេ ច, តថា សក្កា វត្តុំ។ កស្មា, សាត្ថកត្តា។ សាត្ថកមេវ បណ្ឌិតា វទន្តិ។ កស្មា, បណ្ឌិត លក្ខណត្តាតិ អធិប្បាយោ។

៥២. បដិបទា អភិញ្ញាវវត្ថានេ។ “និមិត្តុប្បាទតោ”តិ បដិភាគនិមិត្តស្ស ឧប្បាទតោ។ សុខាបន បដិបទា, បច្ឆាទន្ធំ វា ខិប្បំ វា ឧប្បន្នំ ឈានំ សុខប្បដិបទំ នាម ករោតីតិ យោជនា។ “បុព្ពភវេ”តិ អាសន្នេ បុព្ពភវេ។ អន្តរាយិកធម្មា នាម ‘កិលេសន្តរាយិកោ ច, កម្មន្តរាយិកោ ច, វិបាកន្តរាយិកោ ច, បញ្ញត្តិ វីតិក្កមន្តរាយិកោ ច, អរិយូបវាទន្តរាយិកោ ច។ តត្ថ តិស្សោ និយតមិច្ឆាទិដ្ឋិយោកិលេសន្តរាយិកោ នាម។ បញ្ចានន្តរិយ កម្មានិ កម្មន្តរាយិកោ នាម។ អហេតុក ទ្វិហេតុកប្បដិសន្ធិវិបាកា វិបាកន្តរាយិកោ នាម។ ភិក្ខុ ភាវេបិតានំ វិនយ បញ្ញត្តិ វីតិក្កមិត្វា អកតប្បដិកម្មោ វីតិក្កមោ បញ្ញត្តិវីតិក្កមន្តរាយិកោ នាម។ បដិកម្មេបនកតេ អន្តរាយិកោ ន ហោតិ។ អរិយបុគ្គលានំ ជាតិអាទីហិ ឧបវទិត្វា អក្កោសិត្វា អកតប្បដិកម្មំ អក្កោសនំ អរិយូបវាទន្តរាយិកោ នាម។ ឥធបិ បដិកម្មេ កតេ អន្តរាយិកោ ន ហោតិ។ សេសេសុ តីសុ បដិកម្មំ នាម នត្ថិ។ ឥមេ ធម្មា ឥមស្មឹ ភវេ ឈានមគ្គានំ អន្តរាយំ ករោន្តីតិ អន្តរាយិកា នាម។ តេហិ វិមុត្តោ អន្តរាយិក ធម្ម វិមុត្តោ នាម។ “កល្យាណប្បដិបត្តិយំ ឋិតោ”តិ សីលវិសុទ្ធិ អាទិកាយ កល្យាណប្បដិបត្តិយំ បរិបូរណ វសេន ឋិតោ។ “ឆិន្នបលិពោធោ”តិ អាវាសបលិពោធាទីនិ ទសវិធានិ បលិពោធកម្មានិ ឆិន្ទិត្វា ឋិតោ។ “បហិតត្តោ”តិ, យន្តំ បុរិសថាមេន បុរិសបរក្កមេន បត្តព្ពំ, ន តំ អបត្វា វីរិយស្ស សណ្ឋានំ ភវិស្សតីតិ ឯវំ បវត្តេន សម្មប្បធាន វីរិយេន សមន្នាគតោ។ សោ ហិ បហិតោ បេសិតោ អនបេក្ខិតោ អត្តភាវោ អនេនាតិ បហិតត្តោតិ វុច្ចតិ។ “នសម្បជ្ជតីតិ នត្ថិ”។ សចេ បញ្ចបធានិយង្គសមន្នាគតោ ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ បញ្ចបធានិយង្គានិ នាម សទ្ធាសម្បន្នតា, អសាឋេយ្យំ, អារោគ្យំ, អលីនវីរិយតា, បញ្ញវន្តតា,តិ។

៥២. វិបាកជ្ឈានេ។ “មុទុភូតំ”តិ ភាវនា ពលបរិត្តត្តាមន្ទភូតំ។ មន្ទភូតត្តា ច ទុព្ពលំ។ “នានា កិច្ចដ្ឋានេសុ ចា”តិ ទស្សនសវនាទីសុ។ “ហីនេសុបិ អត្តភាវេសូ”តិ អហេតុក ទ្វិហេតុកបុគ្គលេសុបិ។ “អសទិសំបី”តិ តិហេតុកុក្កដ្ឋំបិ កម្មំ អហេតុកវិបាកំបិ ជនេតីតិអាទិនា អសទិសំបិ វិបាកំ ជនេតិ។ “ភវង្គដ្ឋានេសុ យេវា”តិ ឯត្ថ ភវង្គ សទ្ទេន បដិសន្ធិដ្ឋាន ចុតិដ្ឋានានិបិ សង្គយ្ហន្តិ។ “កុសលសទិសមេវា”តិ បឋមជ្ឈានកុសលំ បឋមជ្ឈាន វិបាកមេវ ជនេតិ, ទុតីយជ្ឈាន កុសលំ ទុតីយជ្ឈាន វិបាកមេវ ជនេតីតិអាទិនា កុសល សទិសមេវ វិបាកំ ជនេតិ។ “កុសលមេវ...បេ.... ក្រិយជ្ឈានំ នាម ហោតិ” អភេទូ បចារេនាតិ អធិប្បាយោ។ ភេទម្បិ អភេទំ កត្វា ឧបចារោ វោហារោ អភេទូ បចារោ។

៥៤. សង្គហគាថា វណ្ណនាយំ។ ឈានានំ ភេទោ ឈានភេទោ។ អត្ថតោ បន ឈានេហិ សម្បយោគភេទោ ឈានភេទោតិ វុត្តោ ហោតីតិ អាហ “ឈានេហិ សម្បយោគភេទេនា”តិ។ បឋមជ្ឈានិកំ ចិត្តន្តិអាទិនា យោជេតព្ពំ។ “តមេវា”តិ រូបាវចរ មានសមេវ។ វិភាវនិយំ បន ឧបរិសង្គហគាថាយំ ឈានង្គ យោគភេទេន, កត្វេកេកន្តុ បញ្ចធាតិ វចនំ ទិស្វា ឥធ ឈាន ភេទេនាតិ ឈានង្គេហិ សម្បយោគភេទេនាតិ វុត្តំ។ ឯវំ សន្តេបិ ឥធ ឈានភេទស្ស វិសុំ អធិប្បេតត្តា “អញ្ញោហិ ឈានភេទោ”តិអាទិ វុត្តំ។

រូបាវចរចិត្តទីបនិយាអនុទីបនា និដ្ឋិតា។

៥៥. អរូបចិត្តទីបនិយំ។ “ភុសោ”តិ អតិរេកតរំ។ “សរូបតោ”តិ បរមត្ថ សភាវតោ។ នត្ថិ ជដា ឯត្ថាតិ អជដោ។ អជដោ អាកាសោតិ អជដាកាសោ។ “បរិច្ឆិន្នាកាសោ”តិ ទ្វារច្ឆិទ្ទវាតបានច្ឆិទ្ទាទិកោ អាកាសោ, យត្ថ អាកាស កសិណ និមិត្តំ ឧគ្គណ្ហន្តិ។ កសិណ និមិត្តំ ឧគ្ឃាដេត្វា លទ្ធោ អាកាសោ កសិណុគ្ឃាដិមាកាសោ, កសិណំ ឧគ្ឃាដេន និព្ពត្តោ កសិណុគ្ឃាដិមោតិ កត្វា។ រូបកលាបានំ បរិច្ឆេទមត្តភូតោ អាកាសោ រូបបរិច្ឆេទាកាសោ។ “អនន្តភាវេន ផរិយតី”តិ ចតុរង្គុលមត្តោបិសោ អនន្ត នាមំ កត្វា ភាវនាមនសិការេន ផរិយតិ។ “ទេវានំ អធិដ្ឋានវត្ថូ”តិ មហិទ្ធិកានំ គាមនគរ ទេវានំ ពលិប្បដិគ្គហណដ្ឋានំ វុច្ចតិ, យត្ថ មនុស្សា សមយេ កុល ទេវតានំ ពលី អភិហរន្តិ។ “ពលី”តិ បូជនីយ វត្ថុ វុច្ចតិ។ “តស្មិ”តិ កសិណុគ្ឃាដិមាកាសេ។ “តទេវា”តិ តំ អារម្មណមេវ។ កុសលជ្ឈានំ សមាបន្នស្សវា, វិបាកជ្ឈានេន ឧបបន្នស្សវា, ក្រិយជ្ឈានេន ទិដ្ឋធម្មសុខ វិហារិស្សវា, តិយោជេតព្ពំ។ អនន្តន្តិ វុច្ចតិ, យថាបថវីកសិណេ បវត្តនតោ ឈានំ បថវីកសិណន្តិ វុច្ចតីតិ។ “ឯកទេសេ”តិ ឧប្បាទេវា ឋិតិយំ វា ភង្គេវា។ អន្តរហិតត្តា អនន្តន្តិ វុច្ចតិ។ “អនន្ត សញ្ញិតេ”តិ អនន្ត នាមកេ។ “អនន្តន្តិ ភាវនាយ បវត្តត្តា”តិ ឥទំ បឋមា រុប្បវិញ្ញាណំ អនន្តន្តិ ឯវំ បុព្ពភាគ ភាវនាយ បវត្តត្តា។ “អត្ថនោ ផរណាការ វសេនា”តិ បុព្ពភាគភាវនំ អនបេក្ខិត្វាតិ អធិប្បាយោ។ “និរុត្តិ នយេនា”តិ សកត្ថេ យបច្ចយំ កត្វា នការស្សលោបេន។ “បាឡិយា នសមេតី”តិ វិភង្គ បាឡិយានសមេតិ។ “អនន្តំ ផរតី”តិ អនន្តំ អនន្តន្តិ ផរតិ។ “បឋមា រុប្បវិញ្ញាណាភាវោ”តិ តស្ស អភាវ បញ្ញត្តិមត្តំ។ “នេវត្ថី”តិ នត្ថិ។ “អស្សា”តិ ចតុត្ថា រុប្បជ្ឈានស្ស។ អថវាតិអាទីសុ “បដុសញ្ញា កិច្ចស្សា”តិ ព្យត្តសញ្ញា កិច្ចស្ស។ “សង្ខារាវសេស សុខុមភាវេន វិជ្ជមានត្តា”តិ ឥមស្ស អត្ថំ វិភាវេន្តោ “ឯត្ថចា”តិអាទិមាហ។ “មុទ្ធភូតំ”តិ មត្ថកបត្តំ។ “ទេសនាសីសមត្តំ”តិ រាជា អាគច្ឆតីតិអាទីសុ វិយ បធាន កថាមត្តន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ “តស្សេវា”តិ បឋមា រុប្បវិញ្ញាណស្សេវ។ កុសលភូតំ បឋមា រុប្បវិញ្ញាណំ បុថុជ្ជនានញ្ច សេក្ខានញ្ច កុសលភូតស្ស ទុតីយារុប្បវិញ្ញាណស្ស អារម្មណំ ហោតិ។ អរហា បន តិវិធោ។ តត្ថ, ឯកោបឋមា រុប្បេបត្វា អរហត្តំ បត្វា បឋមារុប្បំ អសមាបជ្ជិត្វាវ ទុតីយា រុប្បំ ឧប្បាទេតិ។ តស្ស កុសលភូតំ បឋមា រុប្បំ ក្រិយភូតស្ស ទុតីយា រុប្បស្ស អារម្មណំ។ ឯកោបឋមា រុប្បេបត្វា អរហត្តំ បត្វា បុន តមេវ បឋមា រុប្បំ សមាបជ្ជិត្វា ទុតីយា រុប្បំ ឧប្បាទេតិ។ ឯកោ ទុតីយា រុប្បេបត្វា អរហត្តំ គច្ឆតិ។ តេសំ ទ្វិន្នំ ក្រិយភូតំ បឋមា រុប្បវិញ្ញាណំ ក្រិយភូតស្សេវ ទុតីយារុប្បស្ស អារម្មណំ។ តេនាហ “វិញ្ញាណំ នាមា”តិអាទី។

អរូបចិត្តានុទីបនា។

៥៧. លោកុត្តរចិត្តេ។ “ជលប្បវាហោ”តិ ឧទកធារាសង្ខាដោ។ “បភវតោ”តិអាទិបវត្តិដ្ឋានតោ។ “យថាហា”តិ កថំ បាឡិយំ អាហ។ “សេយ្យថិទ”ន្តិ សោ កតមោ។ “អយំ បី”តិ អយំ អរិយមគ្គោបិ។ ឯកចិត្តក្ខណិកោ អរិយមគ្គោ, កថំ យាវ អនុបាទិសេស និព្ពានធាតុយាសវតិ សន្ទតីតិ អាហ “អានុភាវប្បវណវសេនា”តិ។ បាឡិយំ គង្គាទីនិ បញ្ចន្នំ មហានទីនំ នាមានិ។ “សមុទ្ទ និន្នា”តិ មហាសមុទ្ទាភិមុខំ និន្នា នមិតា។ “បោណា”តិ អនុបតិតា។ “បព្ភារា”តិ អធោវាហិតា។ “កិលេសានំ”តិ អនុបគមនេ កម្មបទំ។ បាឡិយំ “យដោ”តិ ឧទក បុណ្ណឃដោ។ “និកុជ្ជោ”តិ អធោមុខំ ឋបិតោ។ “នោបច្ចាវ មតី”តិ បុន នោគិលតិ។ “នបុនេតី”តិ ន បុន ឯតិ នុបគច្ឆតិ អរិយសាវកោ។ “ន បច្ចេតី”តិ ន បដិ ឯតិ។ តទត្ថំ វទតិ “នបច្ចាគច្ឆតី”តិ។ ឯវំ តំ អនិវត្តគមនំ បាឡិសាធកេហិ ទីបេត្វា ឥទានិ យុត្តិសាធកេហិ បកាសេតុំ “យថាចា”តិអាទិមាហ។ “យតោ”តិ យំ ការណា។ “តេ”តិ បុថុជ្ជនា។ “ទុស្សីលា”តិ និស្សីលា។ “ឧម្មត្តកា”តិ

បិត្តមុត្តកា។ “ខិត្ត ចិត្តា”តិ ឆឌ្ឌិតបកតិ ចិត្តាយត្តមុត្តកា។ “ទុប្បញ្ញា”តិ និប្បញ្ញា។ “ឯឡមូគា”តិ ទុប្បញ្ញតាយ ឯវ បគ្ឃរិតលាល មុខ មូគា។ “តស្មិំ មគ្គេ ឯវា”តិ អដ្ឋង្គិកេ អរិយមគ្គេ ឯវ។ សោ បន មគ្គោ បឋម មគ្គោ, ទុតិយ មគ្គោ, តតិយ មគ្គោ, ចតុត្ថ មគ្គោ,តិ ចតុព្វិធោ ហោតិ។ “អាទិតោ បដ្ឋនំ”តិ ចតូសុ មគ្គេសុ អាទិម្ហិ បឋម មគ្គសោតស្ស បដ្ឋនំ គមនំ។ បដិលាភោតិ វុត្តំ ហោតិ។ “សោតាបត្តិយា”តិ សោតស្ស អាបជ្ជនេន។ “អធិគម្មមានោ”តិ បដិលព្ភមានោ។ សព្ពេ ពោធិបក្ខិយ ធម្មា អនិវត្ត គតិយា បវត្តមានា សោតោតិ វុច្ចន្តីតិ សម្ពន្ធោ។ សម្ពោធិ វុច្ចតិ ចតូសុ មគ្គេសុ ញាណំ។ ឧបរិសម្ពោធិ ឯវ បរាយនំ យេសំ តេ ឧបរិសម្ពោធិ បរាយនា។ បរាយនន្តិ ច បដិសរណំ។ កថំ សោតាបត្តិ វចនំ មគ្គេន សមានាធិករណំ ហោតីតិ វុត្តំ “បឋម មគ្គ សង្ខាតាយ សោតាបត្តិយា”តិអាទិ។ “មគ្គេតី”តិ គវេសតិ។ មារេន្តោ គមនោនិវុត្តិនយេន មគ្គោតិ សិជ្ឈតីតិ វុត្តំ “កិលេសេ មារេន្តោ គច្ឆតីតិ មគ្គោ”តិ។

៥៨. សកទាគាមិ មគ្គោ។ “សកឹ អាគច្ឆតី”តិ ឥតោគន្ត្វា បុន ឥធ អាគច្ឆតីតិ អត្ថោ។ “សីលេនា”តិ បកតិសភាវេន។ កាមលោកំ អាគច្ឆន្តិ ឯតេហីតិ កាមលោកាគមនា។ កិលេសា។ តេសំ សព្ភាវេន វិជ្ជមានភាវេន។ បាឡិយំ “ឯកច្ចស្ស បុគ្គលស្សា”តិ កត្ត អត្ថេសាមិវចនំ។ ឯកច្ចេន បុគ្គលេន អប្បហីនា នីតិ សម្ពន្ធោ ។ “សហព្យតំ”តិ សហាយភាវំ។ “អាគាមីហោតី”តិ វត្វា តមេវត្ថំ វទតិ “អាគន្ត្វា ឥត្ថត្ត”ន្តិ។ អាគច្ឆតិ សីលេនាតិ អាគន្តា។ ឥត្ថំ ភាវោ ឥត្ថត្តំ។ ឥមំ កាមត្តភាវំ អាគន្តា, តស្មា អាគាមី នាម ហោតីតិ យោជនា។ “អយញ្ច អត្ថោ”តិ បដិសន្ធិវសេន សកឹ ឥមំ លោកំ អាគច្ឆតីតិអាទិកោ អត្ថោ។ “កិលេស គតិវសេនា”តិ កាម លោកា គមន កិលេស គតិវសេន។ មគ្គសហាយេន ឈានេន វិក្ខម្ភិតា កិលេសា មគ្គេន សមុច្ឆិន្ន គតិកា ហោន្តិ។ អយំ មគ្គសហាយោឈានានុភាវោ នាម។ តេនាហ “ន ហី”តិអាទី។ “ទេវលោកតោ”តិ ឯត្ថ ព្រហ្ម លោកោបិ សង្គហិតោ។ បច្ឆិមស្មិំ បន អត្ថេ សតីតិ យោជនា។ អាគមនសីលោ អាគន្តា។ ន អាគន្តា អនាគន្តា។ “តេនា”តិ អនាគមនេន។ “នានត្តា សម្ភវតោ”តិ ទ្វីសុ ឥត្ថត្តសទ្ទេសុ ឯកស្មិំ ឥមំ កាមាវចរ លោកន្តិ ឯកស្មិំ ឥមំ មនុស្ស លោកន្តិ ឯវំ នានត្តានំ អសម្ភវតោ។ បាឡិយំ “សព្យា ពជ្ឈោ”តិ ចេតោទុក្ខ សង្ខាតេន ចេតសិករោគា ពាធេន សហិតោ។ តេនាហ “តេហិ បដិឃានុសយស្សា”តិអាទី។ តត្ថ “តេ”តិ បុថុជ្ជន សោតាបន្ន សកទាគាមិនោ។ សព្យា ពជ្ឈានាមាតិ សម្ពន្ធោ។ “បច្ឆិមស្ស វាក្យស្សា”តិ អាគន្តា ឥត្ថត្តំ សោតាបន្ន សកទាគាមិនោ តេន ទដ្ឋព្ពាតិ វាក្យស្ស។ “ទ្វីសុ សកទាគាមីសូ”តិ អាគន្តា ឥត្ថត្តន្តិ វុត្តត្តា តេន អត្ថេន សកទាគាមិនាមកេសុ ទ្វីសុ សោតាបន្ន សកទាគាមីសុ។ “បុរិមស្សា”តិ សោតាបន្នស្ស។ “អនញ្ញ សាធារណេ នេវា”តិ ទុតិយ ផលដ្ឋាទីហិ អសាមញ្ញេនេវ។ ព្រហ្មលោកេបិតានំ សោតាបន្នានំ សត្តក្ខត្តុ បរម តាទិភាវោ នត្ថិ វិយ ទុតិយ ផលដ្ឋានំ សកទាគាមិ ភាវោបិ នត្ថិ។ តេនាហ “បឋម ទុតិយ ផលដ្ឋាបី”តិអាទី។ “តស្មា”តិអាទិ លទ្ធគុណវចនំ។ “ឥតិ កត្វា”តិ ឥមិនា ការណេន។ “ហេដ្ឋូ បរូបបត្តិវសេនា”តិ ឧបរិតោ អាគន្ត្វា ហេដ្ឋូបបត្តិ ច, ហេដ្ឋតោ អាគន្ត្វា ឧបរូបបត្តិ ចាតិ ឯវំ ហេដ្ឋូបរូបបត្តិវសេន។ “ឯវញ្ច កត្វា”តិអាទិ ទុតិយ លទ្ធ គុណវចនំ។ “បញ្ចន្នំ ឥធ និដ្ឋា”តិ បញ្ចន្នំ បុគ្គលានំ ឥធ កាមលោកេ និដ្ឋា អនុបាទិសេស និព្ពានបត្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។ “សោ បនា”តិ សកទាគាមិ បុគ្គលោ បន។ យេសំ បន អដ្ឋកថា ចរិយានំ អត្ថោ, តេសំ អត្ថេសោ សកទាគាមិ បុគ្គលោ បញ្ចវិធោវ វុត្តោ, ន ឆដ្ឋោ បុគ្គលោតិ យោជនា។ យេសំ បន ឥមំ លោកន្តិ អត្ថោ, តេសំ អត្ថេ ឆដ្ឋោបិ លព្ភតីតិ ទស្សេតុំ “មហាបរិនិព្ពាន…បេ…. អាគតោ យេវា”តិ វុត្តំ។ តត្ថ “សកឹ អាគមនដ្ឋេន អាគតោ យេវា”តិ សកឹ អាគមនដ្ឋេន សកទាគាមីសុ អាគតោយេវ។ សព្ពញ្ញុ ពុទ្ធាបិ បឋម ផលដ្ឋ ភូតា សត្តក្ខត្តុ បរមតាយំ សណ្ឋិតា វិយាតិ យោជនា។ ឯត្ថ ច “សត្តក្ខត្តុបរមតាយំ”តិ សត្តក្ខត្តុ បរមភាវេ។ ឥទញ្ច និទស្សន វចនមត្តំ។ សព្ពញ្ញុ ពុទ្ធាបិ ទុតិយ ផលដ្ឋភូតា សកឹ អាគមនប្បកតិយំ សណ្ឋិតាយេវ ហោន្តិ។ កស្មា, តស្មិំ ខណេ តំ សភាវានតិ វត្តនតោតិ អធិប្បាយោ។ សព្ពោបិ សោ ឆព្ពិធោ បុគ្គលោ ឥធ…បេ…. ទដ្ឋព្ពោ។ ឯតេន យំ វុត្តំ វិភាវនិយំ បញ្ចសុ សកទាគាមីសុ បញ្ចមកោវ ឥធាធិប្បេតោតិ។ តំ បដិក្ខិត្តំ ហោតិ។ កស្មា, បញ្ចមកោ ឯវ ឥធ សកទាគាមិបទេ អធិប្បេតេសតិ ឥតរេ ចត្តារោ កត្ថ អធិប្បេតា សិយុន្តិ វត្តព្ពត្តា។ ជនកភូតោ សមានោ។ “ញាយាគតា ឯវា”តិ យុត្តិតោ បរម្បរាគតា ឯវ។ តេនាហ “យថា”តិអាទី។ “អវិរុទ្ធោ”តិ ញាយេន អវិរុទ្ធោ។

៥៩. ឱរម្ភាគោ នាម ហេដ្ឋាភាគោ កាមលោកោ។ ឱរម្ភាគាយ សំវត្តន្តីតិ ឱរម្ភាគិយានិ កាមរាគ ព្យាបាទ សំយោជនាទីនិ។ “សោ”តិ អនាគាមិ បុគ្គលោ។

៦០. មហប្ផលំ ករោន្តិ សីលេនាតិ មហប្ផល ការិនោ។ តេសំ ភាវោ “មហប្ផល ការិតា”។ សីលាទិ គុណោ។ “អរហតី”តិ បដិគ្គហិតុំ អរហតិ។ “អរហតោ”តិ អរហន្តស្ស។ “និព្ពចនំ”តិ និរុត្តិ។ វិគ្គហ វាក្យន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ សុទ្ធិកសុញ្ញតាយ តថា ន វចិត្តានិ, សុញ្ញតប្បដិបទាយ តថា ន វចិត្តានីតិអាទិនា យោជេតព្ពំ។ តត្ថ “សុទ្ធិក សុញ្ញតាយា”តិ សុទ្ធិកសុញ្ញតវារេ។ “សុញ្ញតប្បដិបទាយា”តិ សុញ្ញតប្បដិបទាវារេ។ “សច្ច សតិបដ្ឋាន វិភង្គេសុ

បនា”តិ សច្ច វិភង្គ សតិបដ្ឋាន វិភង្គេសុ បន, សព្ពំ ចិត្ត វឌ្ឍនំ បាឡិ អដ្ឋកថាសុ ទេសនាវារេ វិចារេត្វា វេទិតព្ពំ។

៦១. ផលចិត្តេ ។ សោតាបត្តិយា អធិគតំ ផលំ សោតាបត្តិ ផលំ។ តត្ថ “អធិគតំ”តិ បដិលទ្ធំ។ អង្គង្គិក ផលំ សន្ធាយ “តេន សម្បយុត្តា”ន្តិ វុត្តំ។ “និវុត្តី”តិ វិគ្គហោ។

៦២. តន្នុភូតេបិ កាតុំ ន សក្កោតិ, កុតោ សមុច្ឆិន្ទិតុំ។ “តានី”តិ ឥន្ទ្រិយានិ។ “បដូ នី”តិតិក្ខានិ។ “សោ”តិ ចតុត្ថ មគ្គោ។ “តា ចា”តិ រូបរាគ, អរូបរាគ, មាន, ឧទ្ធច្ច, អវិជ្ជាទយោ ច។ “អញ្ញេ ចា”តិ តេហិ ទសហិ សំយោជនេហិ អញ្ញេ អហិរិកានោត្តប្បាទិកេ, សព្ពេបិ បាប ធម្មេ ច។

៦៣. កិរិយ ចិត្ត វិចារណាយំ។ ន គហិតំ ឥតិ អយំ បុច្ឆា។ អភាវា ឥតិ អយំ វិសជ្ជនាតិអាទិនា យោជេតព្ពំ។ “អស្សា”តិ កិរិយានុត្តរស្ស។ “និរនុសយសន្តានេបី”តិ អនុសយ រហិតេ អរហន្ត សន្តានេបិ។ “ឥតី”តិ វាក្យ បរិសមាបនមត្តំ។ “វុច្ចតេ”តិ វិសជ្ជនា កថីយតេ។ បុន អនុប្បជ្ជនំ អនុប្បាទោ។ អនុប្បាទោ ធម្មោ សភាវោ យេសំ តេ អនុប្បាទ ធម្មា។ តេសំ ភាវោតិ វិគ្គហោ។ វិបាកញ្ច ជនេតីតិ សម្ពន្ធោ។ កថំ ជនេតីតិ អាហ “កុសល…បេ…. កត្វា”តិ។ តត្ថ, “កត្វា”តិ សាធេត្វា។ សចេបិ ករេយ្យាតិ យោជនា។ “កោចី”តិ អព្យត្តោ កោចិ អរិយសាវកោ។ តទា ផល ចិត្តមេវ បវត្តេយ្យាតិ សម្ពន្ធោ។ “បដិពាហិតុំ អសក្កុណេយ្យោ”តិ អប្បដិពាហិយោ អានុភាវោ អស្សាតិ សមាសោ។

៦៤. “អាទិ អន្ត បទេស្វេ វា”តិអាទិម្ហិ ទ្វាទសា កុសលានីតិ ច, អន្តេ ក្រិយ ចិត្តានិ វីសតីតិ ច បទេសុ។ រូបេ បរិយា បន្នានិ ចិត្តានិ។ អរូបេ បរិយា បន្នានិ ចិត្តានិ។ “បឋមាយ ភូមិយា បត្តិយា”តិ បឋមភូមី បាបុណិតុំ។ “សាមញ្ញ ផលំ អធិប្បេតន្តិ វុត្តំ” អដ្ឋសាលិនិយំ។ អត្ថតោ បន ធម្ម វិសេសោតិ សម្ពន្ធោ។ មគ្គ ផល និព្ពាន សង្ខាតោ ធម្ម វិសេសោ លោកុត្តរភូមិ នាមាតិ យោជនា។ អវត្ថា ភូមិ ឯវ និប្បរិយាយភូមិ។ កស្មា, អវត្ថា វន្តានំ ធម្មានំ សរូបតោ លទ្ធត្តា។ ឥតរា ឱកាសភូមិ និប្បរិយាយ ភូមិ ន ហោតិ។ កស្មា, បញ្ញត្តិយា មិស្សកត្តា។ “ធម្មានំ តំ តំ អវត្ថា វិសេសវសេនេវ សិទ្ធា”តិ ឯតេន អវត្ថា ភូមិ ឯវ បធាន ភូមីតិ ទស្សេតិ។ កាម តណ្ហាយ វិសយភូតោ ឱឡារិកាការោ កាមាវចរតា នាម។ ភវតណ្ហាយ វិសយភូតោ មជ្ឈិមាការោ រូបារូបាវចរតា នាម។ តាសំ តណ្ហានំ អវិសយភូតោ សណ្ហ សុខុមាការោ លោកុត្តរតា នាម។ ហីនានំ អកុសល កម្មានំ វសេន ហីនា អបាយភូមិយោ។ បណីតានំ កុសល កម្មានំ វសេន បណីតា សុគតិ ភូមិយោ។ តត្ថ ច នានា អកុសល កម្មានំ វា នានា កុសល កម្មានំ វា ឱឡារិក សុខុមតា វសេន នានា ទុគ្គតិ ភូមិយោ នានា សុគតិ ភូមិយោ ច សិទ្ធា ហោន្តីតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេតុំ “អបិ ចា”តិអាទិមាហ។

៦៥. គាថាយ បុព្ពទ្ធំ នាម-ឥត្ថ មេកូន នវុតិ, ប្បភេទំ បន មានសន្តិ បាទទ្វយំ។ អបរទ្ធំ នាម ឯកវីសសតំវាថ, វិភជន្តិ វិចក្ខណាតិ បាទទ្វយំ។ តំ ឥមិនា ន សមេតិ។ កថំ ន សមេតិ។ ឥមិនា វចនេន សកលម្បិ គាថំ ឯកូន នវុតិប្បភេទំ មានសំ ឯកវីស សតំ កត្វា វិភជន្តី-តិ ឯវំ ឯកវាក្យំ កត្វា យោជនំ ញាបេតិ។ “បឋមជ្ឈាន សទិសង្ខេនា”តិ លោកិយ បឋមជ្ឈាន សទិសង្ខេន។ យំ ចតុរង្គិកំ, តំ សយមេវ ទុតីយជ្ឈានន្តិ សិទ្ធំ។ យំ តិយង្គិកំ, តំ សយមេវ តតីយជ្ឈានន្តិ សិទ្ធំ។ យំ ទុវង្គិកំ, តំ សយមេវ ចតុត្ថជ្ឈានន្តិ សិទ្ធំ។ យំ បុន ទុវង្គិកំ, តំ សយមេវ បញ្ចមជ្ឈានន្តិ សិទ្ធំ។ “ឯវំ វុត្ត”ន្តិ វិភាវនិយំ ឈានង្គវសេន បឋមជ្ឈាន សទិសត្តា បឋមជ្ឈានញ្ចាតិ ឯវំ វុត្តំ។ វិតក្កាទិ អង្គបាតុភាវេន បញ្ចធា វិភជន្តីតិ សម្ពន្ធោ។ ន ឥតរានិ លោកិយជ្ឈានានិ សាតិស្សយតោ ឈានានិ នាម សិយុំ។ កស្មាតិ អាហ “តានិ ហី”តិអាទី។ តត្ថ “តានី”តិ លោកិយជ្ឈានានិ។ “ឧបេច្ចា”តិ ឧបគន្ត្វា។ “ឈាបេន្តី”តិ ទហន្តិ។ បកតិយា ឯវ សិទ្ធោ ហោតិ, ន បាទកជ្ឈានាទិវសេន សិទ្ធោ។ “កិច្ច”ន្តិ បញ្ចង្គិក ភាវត្ថាយ កត្តព្ព កិច្ចំ។ “តេន បច្ចយ វិសេសេនា”តិ បាទកជ្ឈានាទិនា បច្ចយ វិសេសេន។ “តស្មី”តិ បច្ចយ វិសេសេ។ យថាលោកិយជ្ឈានេសុ ឧបចារភូតា ភាវនា កាចិ វិតក្ក វិរាគ ភាវនា នាម ហោតិ…បេ…. កាចិ រូប វិរាគ ភាវនា នាម។ អសញ្ញិ គាមីនំ បន សញ្ញា វិរាគ ភាវនា នាម ហោតិ។ ឯវមេវន្តិ យោជនា។ “សា”តិ ឧបចារ ភាវនា ។“ឧបេក្ខា សហគតំ វា”តិ ឯត្ថ វា សទ្ទេន រូបសមតិក្កមំ វា សញ្ញា សមតិក្កមំ វាតិ អវុត្តំ វិកប្បេតិ។ អាទិកម្មិកកាលេ ឯវំ ហោតុ, វសិភូតកាលេ បន កថន្តិ អាហ “ឈានេសូ”តិអាទី។ នានាសត្តិយុត្តា ហោតីតិ វត្វា នានាសត្តិយោ ទស្សេតិ “កាចី”តិអាទិនា។ យា ឧបចារ ភាវនា។ “វិតក្កំ វិរាជេតុំ”តិ វិតក្កំ វិគមេតុំ។ អត្តនោ ឈានំ អវិតក្កំ កាតុន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ តេនាហ “អតិក្កាមេតុំ”តិ។ សា ឧបចារ ភាវនា។ សេសាសុបិ ឧបចារ ភាវនាសុ។

៦៦. (ក) “សា វិបស្សនា”តិ វុដ្ឋានគាមិនិ វិបស្សនា។ “វិបស្សនា បាកតិកា ឯវា”តិកាចិ វិរាគ ភាវនា នាម ន ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ “និយាមេតុំ”តិ អវិតក្កមេវ ហោតូតិ វទមានា វិយ វវត្ថបេតុំ។ “អធិប្បាយោ”តិ

បាទកវាទិត្ថេរស្ស អធិប្បាយោ។ “សម្មសីយតី”តិ ឥទំ ឈានំ អនិច្ចំ ខយដ្ឋេន, ទុក្ខំ ភយដ្ឋេន, អនត្តា អសារកដ្ឋេនាតិ សម្មសីយតិ សមនុបស្សីយតិ។ តំ អដ្ឋកថាយ ន សមេតិ។ វុត្តញ្ហិ តត្ថ។ យតោ យតោ សមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ យេ យេ សមាបត្តិ ធម្មេ សម្មសិត្វា មគ្គោ និព្ពត្តិតោ ហោតិ។ តំ តំ សមាបត្តិ សទិសោវ ហោតិ។ សម្មសិតសមាបត្តិ សទិសោតិ អត្ថោតិ។ ឯត្ថ ហិ “យតោ យតោ សមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយា”តិ ឯតេន បាទកជ្ឈានំ កថិតំ ហោតិ។ “បាទកជ្ឈានេ សតី”តិ ឯតេន អយំ វាទោបិ បាទកជ្ឈានេន វិនា នសិជ្ឈតីតិ ទស្សេតិ។ “វិបស្សនាបិ...បេ.... បត្តា ហោតី”តិ ឯតេន ឥមស្មឹ វាទេបិ វិបស្សនា និយាមោ ឥច្ឆិតព្ពោតិ ទស្សេតិ។ តេនាហ “យថាលោកិយជ្ឈានេសូ”តិអាទី។ កាមញ្ចេត្ថ...បេ.... អវិរោធោ វុត្តោ វិយ ទិស្សតិ។ កថំ។ បញ្ចមជ្ឈានតោ វុដ្ឋាយ ហិ បឋមជ្ឈានាទីនិ សម្មសតោ ឧប្បន្នមគ្គោ បឋមត្ថេរវាទេន បញ្ចមជ្ឈានិកោ, ទុតិយវាទេន បឋមាទិជ្ឈានិកោ អាបជ្ជតីតិ ទ្វេបិ វាទា វិរុជ្ឈន្តិ។ តតិយ វាទេន បនេត្ថ យំ ឥច្ឆតិ, តំ ឈានិកោ ហោតីតិ តេ ច វាទា ន វិរុជ្ឈន្តិ, អជ្ឈាសយោ ច សាត្ថកោ ហោតីតិ ឯវំ អវិរុទ្ធោ វុត្តោ ហោតីតិ។ ឯត្ថ បន យំ ឥច្ឆតិ, តំ ឈានិកោ ហោតិ។ ឥច្ឆាយ បន អសតិ, វិរោធោយេវ។ តេនាហ “ឥមេ បន វាទា។ ...បេ.... ។ វិរោធោ បរិហរិតុំ”តិ។ បាឡិយំ “អជ្ឈត្តំ សុញ្ញតំ មនសិ ករោតី”តិ អជ្ឈត្តសន្តានេតំ តំ ឈានញ្ច ឈានសហគតញ្ច ខន្ធបញ្ចកំ និច្ច សុខ អត្ត ជីវតោ សុញ្ញតំ មនសិ ករោតិ។ “ន បក្ខន្ទតី”តិ ន បវិសតិ។ “សន្ទិសាទេតព្ពំ”តិ សន្ទិសិន្នំ កាតព្ពំ។ “ឯកោទិកាតព្ពំ”តិ ឯកមុខំ កាតព្ពំ។ “សមាទហាតព្ពំ”តិ សុដ្ឋុ ឋបេតព្ពំ។ “និស្សាយា”តិ បាទកំ កត្វាតិ អធិប្បាយោ។

៦៧. (ក) វាទវិចារណាយំ។ ឧបចារ ភាវនា ឯវ ឧបវិជ្ជានេ ឈានង្គំ និយាមេតីតិ វុត្តំ។ ហេដ្ឋា បន អជ្ឈាសយោ ឯវ ឧបវិជ្ជានេ ឈានង្គំ និយាមេតីតិ វុត្តំ។ តត្ថ “អជ្ឈាសយោ ឯវា”តិ ឯវ សទ្ទេន បាទកជ្ឈានំ និវត្តេតិ។ “ឥធ ឧបចារ ភាវនា ឯវា”តិ ឯវ សទ្ទេន អជ្ឈាសយំ និវត្តេតិ។ ឯតេសុ ហិ ទ្វីសុ សហ ភាវីសុ ឧបចារ ភាវនា ឯវ បធានំ ហោតិ។ អជ្ឈាសយោ បន តស្ស នានា សត្តិយោគំ សាធេតិ។ “អជ្ឈាសយ សាមញ្ញំ សណ្ឋាតី”តិ មគ្គោ យំ លទ្ធព្ពំ ហោតិ, តំ លព្ភតុ, មយ្ហំ វិសេសោ នត្ថីតិ ឯវំ អជ្ឈាសយ សាមញ្ញំ សណ្ឋាតិ។ “តស្មិ”ន្តិ អជ្ឈាសយ វិសេសេ។ “សោ”តិ អជ្ឈាសយ វិសេសោ។ កស្មា យុត្តន្តិ អាហ “ឥច្ឆិ តិច្ឆិត...បេ.... និព្ពត្តនំ”តិ។ “សព្ពជ្ឈានេសុ ចិណ្ណវសិភូតានំ”តិ ឥទំ សមាបជ្ជនន្តិ ច និព្ពត្តនន្តិ ច បទ ទ្វយេ សម្ពន្ធ វចនំ។ “វិបស្សនា វិសេសត្ថាយ ឯវា”តិ វុដ្ឋាន គាមិនិ វិបស្សនា វិសេសត្ថាយ ឯវ។ យស្មា បន អដ្ឋសុ សមាបត្តីសុ ឯកេកាយ សមាបត្តិយា វុដ្ឋាយ វុដ្ឋិត សមាបត្តិ ធម្ម សម្មសនំ អាគតំ, ន បន អញ្ញជ្ឈាន សម្មសនំ។ តស្មា បាទកជ្ឈានមេវ បមាណន្តិ យោជនា។ បាឡិបទេសុ “គហបតី”តិ អាលបន វចនំ។ “វីរិច្ចេវា”តិ វីរិច្ចិត្វា ឯវ។ វីរិត្តោ វិគតោ ហុត្វា ឯវ។ “ឧបសម្បជ្ជា”តិ សុដ្ឋុ សម្បាបុណិត្វា។ “ឥតិ បដិសញ្ចិក្ខតី”តិ ឯវំ បច្ចវេក្ខតិ។ “អភិសញ្ចេតយិត”ន្តិ សុសំ សម្បិណ្ឌិតំ, សំវិទហិតំ។ “តត្ថ ឋិតោ”តិ តស្មឹ បឋមជ្ឈានេ អបរិហីនោ ហុត្វា ឋិតោ។ “មេត្តាចេតោ វិមុត្តី”តិ មេត្តាឈានសង្ខាតា ចេតោវិមុត្តិ, អញ្ញត្ថ អលគ្គនវសេន ចិត្តស្ស បវត្តិ។ តថា ករុណា ចេតោវិមុត្តិ។ មុទិតា ចេតោវិមុត្តិ។ “វិវេកជ”ន្តិ កាយវិវេក ចិត្តវិវេកានំ វសេន ជាតំ។ “បីតិ សុខំ”តិ បីតិយា ច សុខេន ច សម្បន្នំ។ អថវា, វិវេកេហិ ជាតានិ បីតិ សុខានិ អស្សាតិ វិវេកជំ បីតិ សុខំ។ មជ្ឈេ និគ្គហិតាគមោ។ រូបមេវ រូបគតំ, វេទនា ឯវ វេទនា គតន្តិអាទិនា សមាសោ។ គតសទ្ទោ ច បទបូរណមត្តេ ទដ្ឋព្ពោ។ “តេនេវ ធម្ម រាគេន តាយធម្មនន្ទិយា”តិ វិបស្សនានិ កន្តិមាហ។ សហត្ថេ ច ករណ វចនំ។ ឱបបាតិកោ ហោតីតិ សម្ពន្ធោ។ “តត្ថ បរិនិព្ពាយី”តិ ព្រហ្មលោកេ អវស្សំ បរិនិព្ពាយ ន ធម្មោ។ តេនាហ “អនាវត្តិ ធម្មោ តស្មា លោកា”តិ។ “បាទកជ្ឈានមេវ បមាណ”ន្តិ បាទកជ្ឈានមេវ មគ្គឈានង្គំ និយាមេស្សតិ, ន សម្មសិតជ្ឈានន្តិ អធិប្បាយោ។ “បាទកំ អកត្វា”តិ អាសន្នេ អសមាបជ្ជិត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។ “យំ យំ ឈានំ ឥច្ឆន្តិ”តិ មគ្គេ ឥច្ឆន្តិ។

៦៦. (ខ) “តថា វិធោ”តិ តថា បការោ។ អាសន្នេ វុដ្ឋិតស្សេវ ឈានស្ស។ “ចិត្តសន្តានំ វិសេសេតុំ”តិ សចេ បាទកជ្ឈានំ បឋមជ្ឈានំ ហោតិ, តតោ បរំ បវត្តំ ចិត្តសន្តានំ វិតក្កេ និន្នំ ហោតិ, វិតក្កេ បក្ខន្ទតិ។ អថ បាទកជ្ឈានំ ទុតិយជ្ឈានំ ហោតិ។ តតោ បរំ បវត្តំ ចិត្តសន្តានំ វិចារេ និន្នំ ហោតិ, វិចារេ បក្ខន្ទតីតិអាទិនា នយេន ចិត្តសន្តានំ វិសេសេតុំ។ “យំ តត្ថ វុត្តំ” តិយំ វិភាវនិយំ វុត្តំ។

វេទនា វិចារណាយំ។ “ន សិទ្ធោ”តិ សិទ្ធោ ន ហោតិ។ “អញ្ញថា”តិ អញ្ញេន បការេន។ គហិតេ សតីតិ យោជនា។ បាទកជ្ឈានាទីនំ វសេន សិទ្ធោតិ គហិតេ សតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ “យាយ កាយ ចិ វេទនាយ យុត្តា ហុត្វា”តិ សោមនស្ស វេទនាយ វាយុត្តា ហុត្វា ឧបេក្ខា វេទនាយ វា យុត្តា ហុត្វា។ “តេហិ និយមិតាយ ឯកេកាយ មគ្គ វេទនាយា”តិ បាទកជ្ឈានាទីហិ និយមិតាយ មគ្គោ សោមនស្ស វេទនាយ ឯវ វាសទ្ធី ឃដិយេយ្យ មគ្គោ ឧបេក្ខា វេទនាយ ឯវ វាតិ អត្ថោ។ វេទនា នាម ឯកំ ឈានង្គំ ហោតិ។ តស្មា មគ្គឈានង្គ និយមេ សិទ្ធេ មគ្គេ វេទនា និយមោបិ សិទ្ធោ។ តានិ បន បាទកជ្ឈានាទីនិ មជ្ឈេ វុដ្ឋាន គាមិនិ វិបស្សនាយំ នកិញ្ចិនិយាមេន្តិ។ ឯវញ្ច សតិ, បាទកជ្ឈានាទីហិ និយមិតាយ មគ្គេ ឯកេកាយ វេទនាយ សទ្ធី ទ្វេ ទ្វេ វិបស្សនា វេទនាយោ ឃដិយេយ្យុំ។ មគ្គេ សោមនស្ស វេទនាយ វា សទ្ធី ទ្វេ វិបស្សនា វេទនាយោ ឃដិយេយ្យុំ។ មគ្គេ ឧបេក្ខា វេទនាយ

វា សទ្ទី ទ្វេ វិបស្សនា វេទនាយោ យជិយេយ្យុំតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯវញ្ចសតិ ឯកវីថិយំ ជវនានិ ភិន្ន វេទនានិ សិយុំ។ តញ្ច ន យុជ្ជតិ។ តស្មា មគ្គេ វេទនា និយមោ បាទកជ្ឈានាទិ និយមេន សិទ្ធោ ន ហោតិ, វិបស្សនា និយមេនេវ សិទ្ធោតិ អធិប្បាយោ។ តានិ បន បាទកជ្ឈានាទីនិ មជ្ឈេ វុដ្ឋាន គាមិនិ វិបស្សនាយំ ន កិញ្ចិ ន និយាមេន្តិ។ វេទនំ និយាមេន្តិ យេវាតិ ទស្សេតុំ “តំបិ ន យុជ្ជតី”តិ វត្វា “បាទកជ្ឈានាទីនំ វសេនេវា”តិអាទិមាហ។ “ឆ នេក្ខម្មស្សិតា ឧបេក្ខា”តិ ឯកាវ ចតុត្ថជ្ឈានុ បេក្ខា ឆសុ អារម្មណេសុ សោមនស្សានិ បជហិត្វា បវត្តត្តា ឆ នេក្ខម្មស្សិតា ឧបេក្ខា នាម ហោតិ។ “ឆ នេក្ខម្មស្សិតានិ សោមនស្សានី”តិ ឯកំ វបឋមជ្ឈាន សោមនស្សំ ឆសុ អារម្មណេសុ ឆ គេហស្សិតានិ បជហិត្វា បវត្តត្តា ឆ នេក្ខម្មស្សិតានិ សោមនស្សានិ នាម ហោន្តិ។ អដ្ឋកថាយញ្ច វុត្តន្តិ សម្ពន្ធោ។ “បឋមាទីនិ ច តីណិ ឈានានី”តិ ចតុក្កនយេ តីណិ សោមនស្ស ឈានានិ បាទកានិ កត្វា។ “សុទ្ធសង្ខារេ ច បាទកេកត្វា”តិ អារម្មណ ភាវេន បាទកេកត្វាតិ អធិប្បាយោ។ អយញ្ច បាទកជ្ឈានាទីនំ វសេន វុដ្ឋាន គាមិនិ វិបស្សនាយញ្ច មគ្គេ ច វេទនា បរិណាមោ អដ្ឋសាលិនិយំបិ វិត្ថារតោ វុត្តោ។ “អមានុសី រតី ហោតី”តិ មនុស្សានំ គេហស្សិតរតឹ អតិក្កម្ម ឋិតត្តា អមានុសី នាម រតិ ហោតិ។ “សម្មធម្មំ វិបស្សតោ”តិ សម្មា អនិច្ច លក្ខណ ធម្មំ បស្សន្តស្ស ភិក្ខុនោតិ សម្ពន្ធោ។

៦៧. (ខ) “ឈានង្គយោគភេទេនា”តិ វុត្តំ, ឈានយោគភេទោ បន អធិប្បេតោ។ “បញ្ច វិធេឈាន កោដ្ឋាសេ”តិ បញ្ចក នយវសេន វុត្តំ។ ឥធ ចិត្ត ភេទស្ស អធិប្បេតត្តា ឈានភេទេតិ ច ឈានន្តិ ច វុត្តេបិ ចិត្ត មេវ អធិប្បេតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

គាថាយោជនាសុ។ “អបរាបិ យោជនា វុត្តា”តិ អថវា រូបាវចរំ ចិត្តំ អនុត្តរញ្ច បឋមាទិជ្ឈាន ភេទេន យថា គយ្ហតិ, តថា អារុប្បញ្ចាបិ បញ្ចមេឈានេ គយ្ហតីតិ ឯវំ អបរាបិ យោជនា វុត្តា។ “បឋិតត្តា”តិ ឧច្ចារិតត្តា។ អន្តិមគាថា វណ្ណនាយំ។ “យថា”តិ យេន បការេន។ “តំ សង្គហំ”តិ ឯក វីសសតសង្គហំ ។ ពុជ្ឈន្តីតិ ពុធា។ “អាហា”តិ ច “អាហូ”តិ ច វត្តមានកាលេបិ ឥច្ឆន្តិ សទ្ទវិទូតិ វុត្តំ “កថេន្តិ វា”តិ។ ឥទញ្ច វចនំ បុព្ពេ “ឥត្ថមេកូន នវុតិ...បេ.... វិភជន្តិ វិចក្ខណា”តិ គាថាយ និគមនន្តិ ញាបនត្ថំ “វិភជន្តិ វិចក្ខណា”តិ វុត្តំ ហោតី”តិ វុត្តំ។

ឥតិបរមត្ថទីបនិយានាមដីកាយអនុទីបនិយំ

ចិត្តសង្គហស្សអនុទីបនា និដ្ឋិតា។

២. ចេតសិកសង្គហអនុទីបនា

៦៨. ឯវំ ចិត្ត សង្គហស្ស ទីបនី កត្វា ចេតសិក សង្គហស្ស ទីបនី ករោន្តោ បឋមំ បុព្ពាបរានុ សន្ធិញ្ច អាទិគាថាយ បយោជន សម្ពន្ធញ្ច ទស្សេតុំ “ឯវំ”តិអាទិ មារទ្ធោ។ តត្ថ “អនុបត្ត”ន្តិអាទិម្ហិ ចិត្តំ ចេតសិកំ រូបំ, និព្ពានមិតិសព្ពថាតិ ឯវំ អនុក្កមោ វុត្តោ។ តេន អនុក្កមេន អនុបត្តំ។ ហេតុ វិសេសនញ្ចេតំ។ យស្មា ចិត្តសង្គហានន្តរំ ចេតសិក សង្គហោ អនុបត្តោ, តស្មា ឥទានិ តំ សង្គហំ ករោតីតិ ទីបេតិ។ ចត្តារិ សម្បយោគលក្ខណានិ ‘ឯកុប្បាទតា, ឯក និរោធតា, ឯកា រម្មណតា, ឯក វត្ថុកតា,តិ។ “ចេតសិ យុត្តា”តិ ចិត្តស្មឹ និយុត្តា។ ចិត្តំ និស្សាយ អត្តនោ អត្តនោ កិច្ចេសុ ឧស្សុក្កំ អាបន្នាតិ អត្ថោ។ “ចេតសា វាយុត្តា”តិ ចិត្តេន វា សម្បយុត្តា។ ចិត្តេន សហ ឯកីភាវំ គតាតិ អត្ថោ។ “សរូបទស្សន”ន្តិ សង្ខ្យាសរូបទស្សនំ។ សិទ្ធបទំ នាម បកតិ បច្ចយេហិ និប្ផន្ន បទំ។ “បុព្ពន្តតោ”តិ ឯកស្សសង្ខត ធម្មស្ស បឋម ភាគតោ។ ឧទ្ធំ បជ្ជនំ នាម គតមន្តិ អាហ “សរូបតោ បាតុភវន”ន្តិ។ ធាតុ បាឋេសុ-ជនិបាតុភាវេ-តិ វុត្តត្តា អាហ “ជាតីតិ វុត្តំ ហោតី”តិ។ “សរូបវិនាសោ”តិ សរូបតោ បាតុភវន្តស្ស ភាវស្ស វិនាសោ អន្តរធានំ។ “ឯវំ បរត្ថ បី”តិ បរស្មឹ ឯកាលម្ពណវត្ថុកាទិបទេបិ។ “ឯក ចិត្តស្សបិ ពហុទេវា”តិ ចក្ខុ វិញ្ញាណំ រូបំ បស្សន្តំ ឯកមេវ រូបំ បស្សតីតិ នត្ថិ។ អនេកានិ ឯវរូបានិ ឯកតោ កត្វា បស្សតិ។ សោតវិញ្ញាណាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯវញ្ច កត្វា បាឡិយំ។ ចក្ខុញ្ច បដិច្ច រូបេ ច ឧប្បជ្ជតិ ចក្ខុ វិញ្ញាណំ។ សោតញ្ច បដិច្ច សទ្ទេ ច ឧប្បជ្ជតិ សោតវិញ្ញាណន្តិអាទិនា វត្ថុទ្វារេសុ ឯកវចនំ វត្វា អារម្មណេសុ ពហុវចនំ កតន្តិ។ “ឯកត្តំ ឧបនេត្វា”តិ ចក្ខុ វិញ្ញាណេ ពហូនិបិ រូបារម្មណានិ រូបតា សមញ្ញេន ឯកីភាវំ កត្វា ឯកំ អារម្មណន្ឋេវ វុត្តន្តិ អធិប្បាយោ។ សទ្ទារម្មណាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ តំ ន សុន្ទរំ។ កស្មា។ អត្ថវិសេសស្ស អវិញ្ញាបនតោ។ កោបនាយំ អត្ថ វិសេសោតិ ។ យាចិត្តស្ស ជាតិ, សាយេវ ផស្សាទីនន្តិអាទិកោ អត្ថោ។ តេនាហ “អថ ខោ”តិអាទី។ អធិប្បេតា ឯកុប្បាទតា។ ឯស នយោ ឯក និរោធតាទីសុ។ “មូលដីកាយ”ន្តិ រូបកណ្ឌមូលដីកាយំ។ “សហេវា”តិ ឯកតោ ឯវ។ “ឧប្បាទាទិប្បវត្តិតោ”តិ ឧប្បាទស្ស ច ជីរណស្ស ច និរោធស្ស ច បវត្តិតោ។ “ឧប្បាទាទយោ”តិ ឧប្បាទ ជីរណ និរោធា។ ជាតិជរាមរណានីតិ វុត្តំ ហោតិ។ “ចេតសិកាមតា”តិ ចេតសិកា ឥតិ វិញ្ញាតា។ “ភាវប្បធានំ”តិ ឯកុប្បាទ ភាវោ ឯកុប្បាទោតិ វុត្តោ។ តថា ឯកនិរោធាទីសុ។ យថា ឥទំបិ សង្ឃេរតនំ បណីត-ន្តិអាទីសុ អយំ រតន ភាវោ បណីតោតិ ហេត្ថ អត្ថោ។ “យេ”តិ យេ ធម្មា។ “សហជាត បច្ចយុប្បន្ន រូបានិ បី”តិ សហជាតបច្ចយតោ ឧប្បន្នានិ រូបានិបិ។ ចេតសិកានិ នាម សិយុន្តិ សម្ពន្ធោ។ “តទា យត្ថ វុត្តិតាយា”តិ ចិត្តាយត្តវុត្តិយាយ។ “ចេតោយុត្តានី”តិ ហេតុ វិសេសនំ។ តទេវ ហេតុមន្ត វិសេសនន្តិ ច ហេតុ អន្តោ នីតវិសេសនន្តិ ច ហេតុ អន្តោ គជវិសេសនន្តិ ច វទន្តិ។ “តេស”ន្តិ ចិត្តស្ស សហជាតបច្ចយុប្បន្នរូបានំ។ “នានុភោន្តី”តិ នបាបុណន្តិ។ “ន ហិ សក្កា ជានិតុំ”តិ ឯតេន ភូតកថនវិសេសនានិ ឯតានីតិ ទីបេតិ។ ភូតកថនំបិ សមានំ វត្តិច្ឆាវសេន ព្យវច្ឆេទកំបិ សម្ភវតិ។ “វយោបញ្ញាយតី”តិ វិនាសោ បកាសតិ។ “ឋិតាយា”តិ តិដ្ឋ មានាយ វេទនាយ។ អញ្ញោ បការោ អញ្ញថា។ អញ្ញថា ភាវោ អញ្ញថត្តំ។ ជរាវសេន បរិណាមោតិ វុត្តំ ហោតិ។ យោ បថវីធាតុយា ឧប្បាទោ, យា ឋិតិ, យា អភិនិព្ពត្តិ, យោ បាតុភាវោ។ ឯសោ ទុក្ខស្ស ឧប្បាទោ, ឯសា រោគានំ ឋិតិ, ឯសោ ជរាមរណស្ស បាតុភាវោតិ យោជនា។ “ឥតរថា”តិ ឥតោ អញ្ញថា គហិតេ សតីតិ អត្ថោ។ ឯកស្មឹ រូបារូបកលាបេ នានា ធម្មានំ វសេន ពហូសុ ឧប្បាទេសុ ច និរោធេសុ ច គហិតេសូតិ វុត្តំ ហោតិ។ “វិការរូបានំ”តិ វិញ្ញត្តិ ទ្វយ លហុតាទិត្តយានំ។ សព្ពានិបិ ឧបាទារូបានិ ចតុន្នំ មហាភូតានំ ឧបាទាយ បវត្តត្តា មហាភូត គណនាយ ចត្តារិ ចត្តារិ សិយុំតិ ឥមិនា អធិប្បាយេន “សព្ពេសម្បិ វា”តិអាទិវុត្តំ។ សព្ពេសម្បិ វា ចក្ខាទីនំ ឧបាទារូបានំ ឯកេកស្មឹ កលាបេ ពហុភាវោ វត្តព្ពោ សិយាតិ យោជនា។ កស្មា ពហុភាវោ វត្តព្ពោតិ អាហ “ចតុន្នំ មហាភូតាន”ន្តិអាទី។

យទិ ឯវំ, ឯកស្មឹ ចិត្តុប្បាទេ លហុតាទីនិបិ ឯកេកានិ ឯវ សិយុំ, អថ កិមត្ថំ ទ្វេ ទ្វេ កត្វា វុត្តានីតិ អាហ “កាយលហុតា ចិត្ត លហុតាទយោបនា”តិអាទី។ “ឥមមត្ថំ អសល្លក្ខេត្វា”តិ ព្លទិសំ វិនិច្ឆយត្ថំ អចិន្តេត្វាតិ អធិប្បាយោ។ វិភាវនិបាឋេ “ចិត្តានុបរិវត្តិនោ”តិ ឯតេន ចិត្តេន ឧប្បជ្ជិត្វា តេនេវ ចិត្តេន សហនិរុជ្ឈនវសេន ចិត្តំ អនុបរិវត្តិស្ស។ “បសង្គា”តិ ចេតសិកតា បសង្គោ។ “បុរេតរមុប្បជ្ជិត្វា”តិ បុរេតរំ ឯកេន ចិត្តេន សហ ឧប្បជ្ជិត្វាតិ អធិប្បាយោ។ “ចិត្តស្សភង្គក្ខណេ”តិ អញ្ញស្ស សត្តរ សម ចិត្តស្ស ភង្គក្ខណេ។ តថា រូបធម្មានំ បសង្គោ ន សក្កា នីវារេតុំ តិយោជនា។ “បសង្គោ”តិ ចេតសិកតា បសង្គោ។ “អលមតិ បបញ្ចេនា”តិ អភិធម្មេវេទនាត្តិកេដីកាសុ វិយ អតិ វិត្ថារេន និរត្ថកំ ហោតីតិ អត្ថោ។ “និរត្ថកំ”តិ វិភាវនិយំ បបញ្ចោ និរត្ថកោ ឯវាតិ អធិប្បាយោ។

៦៩. ផស្សវចនត្ថោ។ “ផុសតី”តិ អារម្មណំ អាហនតិ, សង្ឃដ្ដេតិ។ តញ្ច សង្ឃដ្ដ នំ នទោសបដិយស្ស វិយ អារម្មណស្ស វិពាធនំ ហោតិ, អថ ខោ ភមរស្ស បទុម បុប្ផេសុ បុប្ផរ សត្តហណំ វិយ វិជានន មត្តេ អបត្វា អារម្មណ រសបាតុភាវត្ថំ យថារម្មណំ សំហនន មេវាតិ ទស្សេតុំ “ផុសនញ្ចេត្ថា”តិអាទិមាហ។ “អាហច្ចា”តិ

អាហនិត្វា សម្បាបុណិត្វា។ “ឧបហច្ចា”តិ តស្សេវ វេវចនំ។ អយមត្ថោ កថំ បាកដោតិ អាហ “យតោ”តិអាទី។
តត្ថ “យតោ”តិ យំ ការណា។ “តទនុភវន្តី”តិ តំ អារម្មណ រសំ អនុភវន្តិ, វេទនា បាតុភវតិ, វេទនា បាតុភាវំ ទិ
ស្វា អារម្មណប្ផុសនំ ញាណេ បាកដំ ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ ស្វាយំ ផុសន លក្ខណោ, សង្ឃដ្ដនរសោ,
សន្និបាតបច្ចុបដ្ឋានោ, អាបាតា គតវិសយ បទដ្ឋានោ។ តត្ថ សន្និបាតោ នាម តិណ្ណំ តិណ្ណំ ទ្វារា រម្មណ
វិញ្ញាណានំ សង្គតិ សមាគមោ សមោធានំ។ តថាហិ វុត្តំ។ ចក្ខុញ្ច បដិច្ច រូបេ ច ឧប្បជ្ជតិ ចក្ខុ វិញ្ញាណំ, តិណ្ណំ
សង្គតិ ផស្សោ តិអាទិ។ “សង្ឃដ្ដនរសោ”តិ អារម្មណេ សម្មទេវ ឃដ្ដន កិច្ចោ។ សង្ឃដ្ដន កិច្ចត្តា ឯវ តិណ្ណំ
សន្និបាតោ ហុត្វា ធម្ម ចិន្តាញាណស្ស បដិមុខំ ឧបដ្ឋាតិ បកាសតីតិ។ “សន្និបាត បច្ចុបដ្ឋានោ”។ បច្ចុបដ្ឋានន្តិ
វា បញ្ញាណំ វុច្ចតិ ផលោរថស្ស បញ្ញាណន្តិ ឯត្ថ វិយ។ សន្និបាតាការោ បច្ចុបដ្ឋានំ យស្សាតិ សន្និបាតបច្ចុប
ដ្ឋានោ។ វេទនាបច្ចុ បដ្ឋានោ វា។ ធូមោវិយ អគ្គិស្ស។ វេទនាផលំ បច្ចុបដ្ឋានំ យស្សាតិ វិគ្គហោ។ អដ្ឋសាលិនិយំ
បន កស្មា បនេត្ថ ផស្សោ បឋមំ វុត្តោ តិបុច្ឆិត្វា មហាអដ្ឋកថា វាទោតាវ ទស្សិតោ។ ចិត្តស្ស បឋមាភិ
និបាតត្តា។ អារម្មណស្មិញ្ហិ ចិត្តស្ស បឋមាភិនិបាតោ ហុត្វា ផស្សោ អារម្មណំ ផុសមានោ ឧប្បជ្ជតិ។ តស្មា បឋមំ
វុត្តោ។ ផស្សេន ផុស្សិត្វា វេទនាយ វេទយតិ។ សញ្ញាយ សញ្ជានាតិ។ ចេតនាយ ចេតតិ។ តេន វុត្តំ ផុដ្ឋោ ភិក្ខវេ វេ
ទេតិ, ផុដ្ឋោ សញ្ជានាតិ, ផុដ្ឋោ ចេតេតីតិ។ អបិ ច អយំ ផស្សោ នាម យថាបាសាទំ បត្វា ថម្ភោ នាម
សេសទព្ព សម្ភារានំ ពលវបច្ចយោ។ ឯវមេវ សហជាត សម្បយុត្ត ធម្មានំ ពលវ បច្ចយោ ហោតិ។ តស្មា បឋមំ
វុត្តោតិ។ សង្គហការេន បន ឥទំ បន អការណំ, ឯកក្ខណស្មិញ្ហិ ឧប្បន្ន ធម្មានំ អយំ បឋមំ ឧប្បន្នោ អយំ
បច្ឆាតិ ឥទំ វត្តុំ ន លព្ភា។ ពលវបច្ចយភាវេបិ ផស្សស្សការណំ ន ទិស្សតីតិ ឯវំ តំ វាទំ បដិក្ខិបេត្វា ឥទំ វុត្តំ
ទេសនា វារេនេវ ផស្សោ បឋមំ វុត្តោតិ។ តត្ថ “ទេសនាវារេ នេវា”តិ ទេសនក្កមេនេវ, តតោ អញ្ញំ ការណំ នត្ថីតិ
អធិប្បាយោ។ តេសុ បន ទ្វីសុ វាទេសុ មហាអដ្ឋកថា វាទោ ឯវ យុត្តោ។ យញ្ហិ តត្ថ វុត្តំ ចិត្តស្ស បឋមាភិនិបាតោ
ហុត្វាតិ។ តត្ថ បឋមាភិនិបាតោតិ ឥទំ កិច្ចប្បធានត្តា វុត្តំ។ ន បនញ្ញេហិ ចេតសិកេហិ វិនា វិសុំ បឋមំ
ឧប្បន្នត្តា។ យថា តំ យេ កេចិ ភិក្ខវេ ធម្មា អកុសលា អកុសលភាគិយា អកុសលបក្ខិកា។ សព្ពេ តេ
មនោបុព្ពង្គមា, មនោ តេសំ ធម្មានំ បឋមំ ឧប្បជ្ជតីតិ ឥមស្មិំ សុត្តេ កិច្ចប្បធានត្តា មនោ តេសំ ធម្មានំ
បឋមំ ឧប្បជ្ជតីតិ វុត្តំ។ ន បន សព្ពចេតសិកេហិ វិនា វិសុំ បឋមំ ឧប្បន្នត្តាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ ពលវបច្ចយ ភាវេបិ
ផស្សស្សការណំ ទិស្សតិយេវ។ ផស្សោហេតុ ផស្សោ បច្ចយោ វេទនាក្ខន្ធស្ស បញ្ញា បនាយ។ ផស្សោ ហេតុ ផស្សោ
បច្ចយោ សញ្ញាក្ខន្ធស្ស បញ្ញា នាយ ។ ផស្សោ ហេតុ ផស្សោ បច្ចយោ សង្ខារក្ខន្ធស្ស បញ្ញាបនាយាតិ ហិ វុត្តំ។ តស្មា
សព្ពេសំ ចេតសិកានំ ធម្មានំ ផស្សប្បធានត្តា ឯវ ផស្ស ពលវបច្ចយត្តា ឯវ ច ផស្សោ បឋមំ វុត្តោតិ ទដ្ឋព្ពំ។
ឯត្ថ ច ចិត្តំ អារម្មណ វិជាននដ្ឋេន ផស្សាទីនំ សព្ពចេតសិក ធម្មានំ បុព្ពង្គមំ ហោតិ, បធានំ, ជេដ្ឋកំ។ ផស្សោ
បន អារម្មណ សង្ឃដ្ដនដ្ឋេន សព្ពេសំ ចេតសិក ធម្មានំ បុព្ពង្គមោ ហោតិ, បធានោ, ជេដ្ឋកោតិ អយំ ទ្វិន្នំ
វិសេសោតិ។ ឯត្ថ ចោទកោ ផុសនំ នាម សប្បដិឃរូបានំ ឯវ កិច្ចន្តិ មញ្ញមានោ “ននុចា”តិអាទិនា ចោទេតិ។
“ននុចា”តិ ចោទេធីតិ ទីបេតិ។ “អប្បដិឃសភាវា”តិ ហេតុវិសេសនំ។ “កិញ្ចី”តិ កិញ្ចិវត្ថុំ។ អយំ បន ផស្សោ។
“ចិត្តស្ស វិការា បត្តី”តិ ចលន កម្បន ថម្ភន ជេគុច្ឆ ភយ តាស ឆម្ភិតត្តា ទិវសេន វិការា បជ្ជនំ។ “វេទនា
វិសេសុប្បត្តី”តិ សុខវេទនីយំ ផស្សំ បដិច្ច សុខវេទនា, ទុក្ខវេទនីយំ ផស្សំ បដិច្ច ទុក្ខ វេទនាតិអាទិនា នយេន
ផស្ស វិសេសានុរូបំ វេទនា វិសេសុប្បត្តី សាធេតិ។ ឯត្ថ ច ផុសនំ នាម ទុវិធំ រូបប្ផុសនំ, នាមប្ផុសន, ន្តិ។ តត្ថ
រូបប្ផុសនំ នាម ផោដ្ឋព្ព ធាតូនំ កិច្ចំ។ នាមប្ផុសនំ ទុវិធំ ផស្សប្ផុសនំ, ញាណប្ផុសន, ន្តិ។ តត្ថ ញាណប្ផុសនំ នាម
ញាណប្បដិវេធោ។ អបិ ច ឈានមគ្គ ផល និព្ពានានំ បដិលាភោបិ ផុសនន្តិ វុច្ចតិ។ ផុសន្តិ ធីរា និព្ពានំ។
យោគក្ខេមំ អនុត្តរំ។ ផុសាមិ នេក្ខមំ សុខំ។ អបុថុជ្ជន សេវិតន្តិ-អាទីសុ។ ឥទំ ឧបមា មត្តំ សិយា, កស្សចិ មន្ទ
បញ្ញស្សាតិ អធិប្បាយោ។ “ឥទ”ន្តិ ខេឡុប្បាទ វចនំ។ វិញ្ញុស្ស បន អតិបាកដ ផស្ស និទស្សនេន អប្បាកដ ផស្ស
វិភាវនំ យុត្តមេវ។ តេនាហ “អតិបាកដាយ បនា”តិអាទី។

៧០. វេទនាវចនត្ថេ។ “តំសមង្គីបុគ្គលានំ វា”តិ វេទនា សមង្គីបុគ្គលានំ វា។ “សាតំ វា”តិ សាធុរសំ វា។
“អស្សាតំ វា”តិ អសាធុរសំ វា។ “កឹ វេទយតី”តិ កតមំ វេទយតិ។ “សុខម្បិ វេទយតី”តិ សុខម្បិ វេទនំ វេទយតិ។
អថវា “កិញ្ចវេទយតី”តិ កថញ្ចវេទយតិ។ “សុខម្បិ វេទយតី”តិ សុខំ ហុត្វាបិ វេទយតិ។ សុខ ភាវេន វេទយតីតិ
វុត្តំ ហោតិ។ ឯវំ សេសបទេសុបិ។ “កិច្ចន្តរព្យាវដា”តិ អញ្ញកិច្ចព្យាវដា។ អធិបតិ ភាវោ អាធិបច្ចំ។ ឥន្ទ្រិយ កិច្ចំ។
“ឯវញ្ច កត្វា”តិ លទ្ធគុណវចនំ។ រាជារហ ភោជនំ រាជគ្គភោជនំ។ “សូទសទិសតា”តិ រញ្ញោភត្តការសទិសតា។
តត្ថ សូទោ រញ្ញោភត្តំ បចន្តោ រសជាននត្ថំ ថោកំ គហេត្វា ជិវ្ហគ្គេ ឋបេត្វា រសំ វីមំសតិ។ យថិច្ឆិតំ បន ភុញ្ជិតុំ
អនិស្សរោ។ រាជា ឯវ យថិច្ឆិតំ ភុញ្ជិតុំ ឥស្សរោ។ រាជា វិយ វេទនា។ សូទោ វិយ សេសចេតសិក ធម្មា។

៧១. សញ្ញាវចនត្ថេ។ “សញ្ជានាតី”តិ សុដ្ឋុ ជានាតិ។ សុដ្ឋុជាននញ្ច នាម ន វិញ្ញាណស្ស វិយ វិវិធជាននំ
ហោតិ។ ន ច បញ្ញាយ វិយ យថាភូតជាននំ ហោតិ។ អថ ខោ ភូតំ វា ហោតុ, អភូតំ វា។ យំ យំ ឆ ហិ វិញ្ញាណេហិ
វិជានាតិ, បញ្ញាយ វា បជានាតិ។ តស្ស តស្ស បច្ឆា អប្បមុស្សករណ មេវាតិ វុត្តំ “បុនជាននត្ថំ សញ្ញាណំ
ករោតី”តិ។ តត្ថ “សញ្ញាណ”ន្តិ និមិត្ត ករណំ។ ភវន្តរំ បត្វាបិ អប្បមុដ្ឋភាវំ សាធេតិ ឱបបាតិក បុគ្គលានន្តិ

អធិប្បាយោ។ តេហិ បុរិមំ អត្តនោ ភវំ ជានន្តិ។ តព្ភសេយ្យកាបិ កេចិ បុរិមំ ភវំ ជានន្តិ, យេជាតិស្សរ បុគ្គលាតិ វុច្ចន្តិ។ តត្ថ “អប្បមុដ្ឋភាវ”ន្តិ អនដ្ឋភាវំ។ មិច្ឆាភិនិវេស សញ្ញា នាម អនិច្ចេ និច្ចន្តិអាទិប្បវត្តា សញ្ញា។ “ពោធេតុ”ន្តិ ពុជ្ឈាបេតុំ។ “ទារុតច្ឆកសទិសាតិ ច វុត្តា”តិ ទារុតច្ឆកោ នាម កដ្ឋវឌ្ឍកី។ សោ កដ្ឋក្ខន្ធេសុ និមិត្តការីហោតិ។ សុគច្ឆិតឆិន្ទិតេសុ កដ្ឋេសុ និមិត្តានិ កត្វា ឋបេតិ។ បច្ឆាតានិ ឱលោកេត្វា កដ្ឋានិ កម្មេ ឧបនេតិ។ “ហត្ថិ ទស្សក អន្ធសទិសា”តិ ឯត្ថ ឯកោ កិរ រាជា កេឡិប្បសុតោ ហោតិ។ សោ ជច្ចន្ធានំឋានេ ឯកំ ហត្ថឹ អានេត្វាឋបេន្តោ ជច្ចន្ធេ អាហ ជានាថ ភោ តុម្ហេ ហត្ថិន្តិ។ តេ ហត្ថឹ ជានិស្សាមាតិ បរាមសិត្វា អត្តនោ បរាមសិតំ តំ តំ អង្គមេវហត្ថីតិ អភិនិវិសន្តិ។ ទទ្ធំ សល្លក្ខេន្តិ។ បុន រាជា តេ បុច្ឆិ កីទិសោ ភោ ហត្ថីតិ។ តេ រញ្ញោ ហត្ថិសណ្ឋានំ អាចិក្ខន្តា វិវាទំ អាបជ្ជន្តិ។ អាចិក្ខនមេវ រញ្ញោហត្ថិទស្សនន្តិ កត្វា តេ ហត្ថិទស្សក អន្ធាតិ វុច្ចន្តិ។ “ឧបដ្ឋិតវិសយគ្គហណេ”តិ រត្តិយំ អន្ធការេ រជ្ជុក្ខណ្ឌំ បស្សន្តស្ស សប្បសណ្ឋានំ ឧបដ្ឋាតិ។ សោ ឧបដ្ឋិតំ សណ្ឋានមត្តំ សប្បោតិ គណ្ហាតិ។ ឯវំ ឧបដ្ឋិតវិសយគ្គហណំ ហោតិ។ មិគបោតកានញ្ច អរញ្ញេខេត្តមជ្ឈេបុរិសសណ្ឋានំ តិណ រូបំ បស្សន្តានំ បុរិសសណ្ឋា នំ ឧបដ្ឋាតិ។ តេ ឧបដ្ឋិតំ សណ្ឋានមត្តំ បុរិសោតិ គណ្ហិត្វា សោ អម្ហេ បហរេយ្យាតិ បលាយន្តិ។ វុត្តា អដ្ឋសាលិនិយំ។

៧២. ចេតនាវចនត្ថេ។ ចេតេតីតិ ចេតនា។ ចេតនញ្ចេត្ថ អភិសន្ធានំ វា វុច្ចតិ បកប្បនំ វា អាយូហនំ វាតិ ឯវំ តិធា អត្ថវិកប្បំ ទស្សេតុំ “សម្បយុត្ត ធម្មេ”តិអាទិមាហ។ តត្ថ “អភិសន្ទហតី”តិ អភិមុខំ សន្ទហតិ, សំយោគំ ករោតិ។ តេនាហ “បុនប្បុនំ ឃដេតី”តិ។ “ឃដេតី”តិ សម្ពន្ធតិ។ “បកប្បេតិ វាតេ”តិ អថវា តេ សម្បយុត្ត ធម្មេ បការតោ កប្បេតិ, សជ្ជេតិ។ តេនាហ “សំវិទហតី”តិ។ “សំវិទហតី”តិ ត្វំ ផុសនកិច្ចំ ករោហិ, ត្វំ វេទយិត កិច្ចំ ករោហិ, ត្វំ សញ្ជាននកិច្ចំ ករោហីតិអាទិនា វទមានា វិយ សំវិទហតិ។ “អាយូហតិវាតេ”តិ អថវា តេសម្បយុត្ត ធម្មេ ភុសោ ព្យូហយតិ, រាសី ករោតិ។ តេនាហ “អារម្មណេ សម្បិណ្ឌេតី”តិ។ “សមោសរន្តេ”តិ ឯកតោ ឱសរន្តេ។ សង្គមន្តេ។ “សា”តិ ចេតនា។ “តាយា”តិ ចេតនាយ។ “តស្មឹ”តិ រូបាទិកេវា អារម្មណេ។ បុញ្ញាបុញ្ញ កិច្ចេវា។ បវត្តមានាយ សតិយា។ ជេដ្ឋសិស្សោ នាម ពហូសុ សិស្សេសុ ជេដ្ឋភូតោ សិស្សោ។ តស្មឹ សជ្ឈាយន្តេ សេសា សព្ពេ សជ្ឈាយន្តិយេវ។ តេន សោ ឧភយកិច្ច សាធកោ ហោតិ។ ឯវំ មហាវឌ្ឍកីបិ។

៧៣. ឯកគ្គតាវចនត្ថេ។ ឯកគ្គារម្មណំ នាម ឯការម្មណស្សបិ ពហូសុ សភាវេសុ ឯកសភាវសង្ខាតំ អារម្មណំ។ “តស្មឹ” ចិត្តស្មឹ។ “និវាតេ”តិ វាតរហិតេ បទេសេ។ “ទីបច្ចិនំ”តិ ទីបជាលានំ។

៧៤. ជីវិតិន្ទ្រិយវចនត្ថេ។ “តស្សរភាវោ វុច្ចតិ” ភាវប្បធាន នយេនាតិ អធិប្បាយោ។ “អភិភវិត្វា”តិ ជីវនកិច្ចេ អត្តនោ វសំ វត្តាបេត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។ ចិត្ត សន្តានំ ជីវន្តំ ហុត្វាតិ សម្ពន្ធោ។

៧៥. មនសិការវចនត្ថេ។ សមាសមជ្ឈេ សការាគមោ។ ករធាតុយោគេ ឰការាគមោ ច ទដ្ឋព្ពោ។ អលុត្តសត្តមី បទន្តិ កេចិ។ ឯវំ សតិ ឰទីយត្តំ នសិជ្ឈតិ។ “អសុញ្ញំ”តិ អរិត្តំ។ “បដិបាទេតី”តិ បដិបជ្ជនំ កិច្ចសាធនំ ការាបេតិ។ អត្ថតោ និយោជេតិ នាមាតិ អាហ “យោជេតី”តិ។ “តទមេវ ទ្វយំ”តិ អាវជ្ជន ទ្វយំ។ “តំ”តិ តំ ទ្វយំ។ ឧបត្ថម្ភិតំ ហុត្វា អារម្មណេ និន្នំ ករោតីតិ សម្ពន្ធោ។ “យោនិសោ”តិ ឧបាយេន ហិតសុខ មគ្គេន។ “អយោនិសោ”តិ អនុបាយេន អហិត អសុខ មគ្គេន។ “សមុទាចិណ្ណនិន្ននិយាមិតាទីហិ”តិ ឯត្ថ សមុទាចិណ្ណំ នាម អាចិណ្ណ កម្មវសេន សុដ្ឋុ បុនប្បុនំ អាចរិតំ។ និន្នំ នាម ឥទំ នាម បស្សាមិ, ឥទំ នាម ករិស្សាមីតិ បុព្ពេ ឯវំ អជ្ឈាសយេន និន្នំ។ និយាមិតំ នាម ឥទំ នាម កត្តព្ពំ, ឥទំ នាម ន កត្តព្ពំ, កត្តព្ពំ ករោមិ, អកត្តព្ពំ នករោមីតិ ឯវំ និយាមិតំ។ “អសតិ ការណ វិសេសេ”តិ ភវង្គ ចិត្តំ វីថិចិត្តប្បវត្តិយា អសតិ, វីថិចិត្តានិ ច កាយចិត្តានំ អកល្លាទិកេវា អធិមត្តស្ស អារម្មណន្តរស្ស ឧបដ្ឋានេវា អសតិ។ “សាធារណា”តិ ឯត្ថ សំសទ្ទេ ពិន្ទុលោបោ, ទីឃត្តញ្ចាតិ អាហ “សមំ ធារេន្តីតិ សាធារណា”តិ។

៧៦. វិតក្កវចនត្ថេ។ “តថា តថា សង្កប្បេត្វា”តិ កាមសង្កប្បាទីនំ នេក្ខម្មសង្កប្បាទីនញ្ចវសេន តេន តេន បការេន សុដ្ឋុ ចិន្តេត្វា។ “តំ”តិ អារម្មណំ។ “តេ”តិ សម្បយុត្ត ធម្មេ។ “អវិតក្កម្បិ ចិត្តំ”តិ បញ្ចវិញ្ញាណ ចិត្តញ្ច ទុតីយា ទិជ្ឈាន ចិត្តញ្ច។ “អបិចា”តិ កិញ្ចិ វត្តព្ពំ អត្ថីតិ អត្ថោ។ “ទុតីយជ្ឈានាទីនិ ចា”តិ ទុតីយជ្ឈាន ចិត្តាទីនិ ច។ “ឧបចារ ភាវនា វសេនា”តិ សមុទាចិណ្ណ វសិភូតាយ ឧបចារ ភាវនាយ វសេន។ “កី វា ឯតាយយុត្តិយា”តិ សវិតក្ក ចិត្តសន្តានេតិអាទិកាយ យុត្តិយា កី បយោជនំ អត្ថីតិ អត្ថោ។ កិញ្ចិ បយោជនំ នត្ថីតិ អធិប្បាយោ។ អារម្មណំ អារោហតិយេវ អារម្មណេន អវិនាភាវវុត្តិកត្តា។ “តំ”តិ ចិត្តំ។ និយាមកោ នាម នាវំ ឥច្ឆិត ទិសាទេស និយោជកោ។ “អកុសលំ បត្វា”តិ វុត្តំ។ កុសលំ បត្វា បន កថំតិ។ កុសលំ បត្វាបិ បតិរូបទេសាវាសាទិវសេន សមុទា ចិណ្ណ និន្នាទិវសេន ច លទ្ធ បច្ចយេ សតិ ចិត្តម្បិ សទ្ធាសតិ អាទយោបិ អារម្មណ រូហនេ ថាមគតា ឯវ។ អលទ្ធ បច្ចយេ បន សតិ អកុសល ភាវេ បត្វា ថាមគតំ ហោតិ។ “មនសិការ វិរិយ សតីនំ”តិ ភាវនា ពលបត្តានន្តិ អធិប្បាយោ ។ ឯវំ បន សតិ, វិតក្កស្ស ឱកាសោ នត្ថីតិ។ អត្ថិ។ សង្កប្បន កិច្ច វិសេសត្តា។ តញ្ហិ កិច្ចំ

អញ្ញេសំ អសាធារណំ, វិតក្កស្សេវ កិច្ចន្តិ ទស្សេន្តោ “វិតក្កោបនា”តិអាទិមាហ។ “សារម្មណ សភាវា”តិ ហេតុវិសេសនមេតំ។ “តថា វុត្តោ”តិ វិតក្កោតិ វុត្តោ។

៧៧. វិចារវចនត្ថោ។ “វិចរតី”តិ ឯកមេកស្មឹ ឯវ អារម្មណេ វិវិធេន ចរតិ, បវត្តតិ។ សភាវាការោ នាម នីលបីតាទិកោ អគម្ភីរោ អារម្មណ សភាវោ ច អារម្មណស្ស នានា បវត្តាការោ ច។ “អនុមជ្ជនវសេនា”តិ បុនប្បុនំ មជ្ជនវសេន សោធនវសេន។ វិតក្កោ ឱឡារិកោ ច ហោតីតិអាទិនា យោជេតព្ពំ។ “ឱឡារិកោ”តិ វិចារតោ ឱឡារិកោ។ ឯវំ សេសបទេសុ។ “ឃណ្ឌាភិឃាតោ វិយា”តិ ឃណ្ឌាភិឃាតេន បឋមុប្បន្នសទ្ទោ វិយាតិ វទន្តិ។ តថាហិ វិចារោ ឃណ្ឌស្ស អនុរវោ វិយ វុត្តោតិ។ ទណ្ឌកេន ឃណ្ឌស្ស អភិឃាត កិរិយា វា ឃណ្ឌាភិឃាតោ។ តថាហិ អារម្មណេ ចេតសោ បឋមាភិ និបាតោ វិតក្កោតិ ច, អាហនន បរិយាហនន រសោតិ ច វុត្តំ។ “ឃណ្ឌានុរវោ វិយា”តិ ឃណ្ឌស្ស អនុរវសទ្ទោ វិយ។

៧៨. អធិមោក្ខវចនត្ថោ។ “សំសប្បនំ”តិ អនវត្ថានំ។ “បក្ខតោ មុច្ចនវសេនា”តិ ឯវំ នុ ខោតិ ឯកោ បក្ខោ, នោនុ ខោតិ ទុតីយោ បក្ខោ។ តាទិសម្ហា បក្ខតោ មុច្ចនវសេន។

៧៩. វីរិយវចនត្ថោ។ “វីរស្សា”តិ វិស្សូដ្ឋស្ស។ សោ ច កាយវចីមនោ កម្មេសុ បច្ចុ បដ្ឋិតេសុ សីតុណ្ហាទិ ទុក្ខ ភយតោ អលីន វុត្តិវសេន បវត្តោតិ អាហ “កម្មសូរស្សា”តិ។ ឯតេន អនោត្តប្បី និវត្តេតិ។ អនោត្តប្បីហិ បាប សូរោ, អយំ កម្ម សូរោតិ។ “មហន្តំ បិកម្ម”ន្តិ កុសីតស្ស មហន្តន្តិ មញ្ញិតំ កម្មំ។ ឯវំ សេសេសុ។ “អប្បកតោ គណ្ហាតី”តិ អប្បកភាវេន គណ្ហាតិ។ អប្បកមេវិទន្តិ មញ្ញតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ “អត្ត កិលមថំ”តិ កាយចិត្តក្ខេទំ។ “តំ”តិ វីរិយំ។ “តថាបវត្តិយា”តិ កម្មសូរភាវេន បវត្តិយា។ “ហេតុចេ វា”តិ ឯតេន ភាវសទ្ទស្ស អត្ថំ វទតិ។ “កាយចិត្ត កិរិយាភូតំ”តិ ឯតេន កម្មសទ្ទស្ស អត្ថំ។ “វិធិនា”តិ តស្ស បវត្តិយា បុព្ពាភិសង្ខារ វិធានេន។ តមេវ វិធានំ កម្មេសុ នេតព្ពត្តា នយោតិ ច, ឧបេតព្ពត្តា ឧបាយោតិ ច វុច្ចតីតិ អាហ “នយេន ឧបាយេនា”តិ។ តមេវ វិធានំ ទស្សេតិ “វីរិយវតោ”តិអាទិនា។ “ឦរន្តី”តិ ឯរយន្តិ។ “កិច្ច សម្បត្តិយា”តិ អារម្មណ វិជាននផុសនាទិកិច្ច សម្បត្តិ អត្ថាយ។ ព្យាវដានិ កាយចិត្តានិ យេសន្តិ វិគ្គហោ។ “ព្យាវដានី”តិ ឧស្សាហិតានិ។ “ថូណូបត្ថម្ភនសទិសំ”តិ ជិណ្ណស្ស គេហស្ស អបតនត្ថាយ សារត្ថម្ភេន ឧបត្ថម្ភនសទិសំ។ ឧបត្ថម្ភកត្ថម្ភសទិសន្តិបិ វទន្តិ។ “សព្ព សម្បត្តីនំ មូលំ”តិ សព្ពាសំ លោកិយ សម្បត្តីនំ លោកុត្តរ សម្បត្តី នញ្ច មូលំ។ កស្មា, បុញ្ញកម្ម សម្បត្តិយា ច បារមិ បុញ្ញសម្បត្តិយា ច បតិដ្ឋានត្តា។ សតិហិ បុញ្ញកម្មសម្បត្តិយា សព្វា លោកិយ សម្បត្តិ សិជ្ឈតិ។ សតិ ច បារមិ បុញ្ញ សម្បត្តិយា សព្វាលោកុត្តរ សម្បត្តិ សិជ្ឈតីតិ។ ឯតេន ហីន វីរិយោ នាម សព្ព សម្បត្តិតោ បរិពាហិយោតិ ទីបេតិ។

៨០. បីតិវចនត្ថោ។ “បិនយតី”តិ បិនេតិ, បិនំ ករោតីតិ អាហ “តប្បេតី”តិ។ តោសេតីតិ អត្ថោ។ “តុដ្ឋី”តិ តុសិតំ, បហដ្ឋំ។ “សុហិតំ”តិ សុជាតំ, សុបុណ្ណំ, វឌ្ឍិតំ។ អនេកត្ថត្តា ធាតូនំ “វឌ្ឍេតី”តិ វុត្តំ។ “បិនន្តី”តិ តប្បន្តិ, ជោតន្តិ, វិរោចន្តិ, ទិវា តប្បតិអាទិប្ចោតិអាទីសុ វិយ។ ខុទ្ទិកា បីតិ នាម លោមហំស ន មត្តការិកា បីតិ។ ខណិកា បីតិ នាម ខណេ ខណេ វិជ្ជុប្បាទសទិសា បីតិ។ ឱក្កន្តិកា បីតិ នាម សរីរំ ឱក្កមិត្វា ឱក្កមិត្វាភិជ្ជន្តី បីតិ។ ឧព្ពេគាបីតិ នាម កាយំ ឧទគ្គំ កត្វា អាកាសេ ឧល្លង្ឃាបេន្តី បីតិ។ ផរណា បីតិ នាម កប្បាសវត្តិយំ ផរណកតេលំ វិយ សកលកាយំ ផរណវសេន បវត្តា បីតិ។

៨១. ឆន្ទវចនត្ថោ។ “អភិសន្ធី”តិ អភិលាសោ, អភិកង្ខនំ។ “កត្តុសទ្ទោ”តិ ករធាតុ វសេន វុត្តំ។ “សព្ពកិរិយា បទានី”តិ សព្ពានិ គុមិច្ឆត្ថ កិរិយា បទានិ។ “អត្ថិកោ”តិ អសិទ្ធោ ហុត្វា សាធេតុំ ឥច្ឆិតោ អត្ថោ អស្សាតិ អត្ថិកោ។ ឥច្ឆន្តោតិបិ វទន្តិ។ “អារាធេតុកាមតា វសេនា”តិ សាធេតុ កាមតាវសេន, សម្បាទេតុ កាមតា វសេន។ ឧសុំ សរំ អ សន្តិ ខិបន្តីតិ ឥស្សាសា។ ឥការស្ស ឧការោ។ ធនុគ្គហា។ “យសេន វា”តិ បរិវារេន វា, កិត្តិ សទ្ទេន វា។ “សរេ”តិ កណ្ឌេ។ វិភាវនិបាឋេ នានាវាទ សោធនត្ថំ អយញ្ចាតិអាទិវុត្តំ។ “យទគ្គេនា”តិ យេន ការណ កោដ្ឋាសេន។ សង្គហិតាតិ សម្ពន្ធោ។ “វិស្សជ្ជិតព្ព យុត្តកេនា”តិ វិស្សជ្ជិតព្ព យោគ្យេន។ “តេន អត្ថិកោ យេវា”តិ បទុទ្ធារោ។ “សោ ន យុជ្ជតី”តិ សោ អត្ថោ ន យុជ្ជតិ។ “ខិបិត ឧសូនំ”តិ បុព្ពភាគេ ខិបិត ឧសូនំ។ “អត្ថតោ បនា”តិ អធិប្បាយត្ថតោ បន។ “ហត្ថប្បសារណំ វិយា”តិ លោកេ កិញ្ចិ ឥច្ឆន្តស្ស ជនស្ស ហត្ថប្បសារណំ វិយាតិ អធិប្បាយោ។ “ថាមបត្តោ”តិ អធិបតិ ភាវ បត្តោតិ វុត្តំ ហោតិ។ តេនាហ “តថាហេសា”តិអាទឹ។ “តណ្ហាយ ហត្ថេ ឋិតា”តិ ឧបចារ វចនមេតំ។ តណ្ហាយ បរិគ្គហិតាតិ វុត្តំ ហោតិ។ នសក្ខិស្សន្តិយេវ, នោ នសក្ខិស្សន្តិ។ តស្មា វេទិតព្ពមេតំ ឆន្ទោយេវ តណ្ហាយ ពលវតរោតិ។ កស្មា ពលវតរោតិ។ អាទីនវានិសំស ទស្សនញ្ញាណេន យុត្តត្តាតិ។

៨២. “បកិរន្តី”តិ បត្ថរន្តិ។ “សមានា”តិ សាវជ្ជេហិ យុត្តា សាវជ្ជា, អនវជ្ជេហិ យុត្តា អនវជ្ជាតិ ឯវំ សទិសា, សាធារណា។

អញ្ញសមានរាសិម្ហិអនុទីបនា និដ្ឋិតា។

៨៣. អកុសលរាសិម្ហិ។ “មុយ្ហតី”តិ ញាតព្ពស្ស ញេយ្យ ធម្មស្ស អញ្ញាណ វសេន សម្មុយ្ហតិ, ចិត្តស្ស អន្ធភាវោ ហោតិ។ ចតុរង្គតមោ នាម ‘កាឡបក្ខ ចាតុទ្ទសិ ទិវសោ, អឌ្ឍរត្តិ សមយោ, តិព្ពវនសណ្ឌោ, ពហល មេឃច្ឆន្នោ,តិ អយំ ចតុរង្គតមោ។ សោ ចក្ខុស្ស អន្ធភាវំ ករោតិ។ ឯវំ តស្ស តមស្ស ចក្ខុស្ស អន្ធភាវករណំ វិយ។ ញាណគតិកោ ហោតីតិ ទដ្ឋព្ពោ អដ្ឋកថា នយេន។ តមេវ អដ្ឋកថា នយំ ទស្សេតុំ “តថា ហេសា”តិអាទិ វុត្តំ។ អភិធម្មដីកាយំ បន មិច្ឆា ញាណន្តិ មិច្ឆា វិតក្កោ អធិប្បេតោ។ សោ ហិ មិច្ឆា សង្កប្បោ ហុត្វា នានប្បការ ចិន្តា បវត្តិ វសេន ញាណគតិកោ ហោតិ។ មោហោ បន ចិត្តស្ស អន្ធី ភូតោ , នានាចិន្តន កិច្ច រហិតោ, កថំ ញាណគតិកោ ភវេយ្យាតិ តស្ស អធិប្បាយោ។ “បាប កិរិយាសូ”តិ ទុច្ចរិត កម្មេសុ។ “ឧបាយ ចិន្តាវសេនា”តិ កតកម្មស្ស សិទ្ធត្ថាយ សត្ថាវុធាទិវិធានេសុ នានាឧបាយ ចិន្តាវសេន។ អប្បេដិ បដ្ឋនំ អប្បេដិ បត្តិ។ ញាណ គតី អគមនន្តិ អត្ថោ។ តេនាហ “អញ្ញាណមេវ វុច្ចតី”តិ។ “ញាណគតិកា”តិ ញាណប្បវត្តិយា សមានប្បវត្តិកា។ លោភោ ញាណ គតិកោ មាយាសាឋេយ្យ កម្មេសុ វិចិត្តប្បវត្តិកត្តា។ វិចារោ ញាណ គតិកោ។ តថាហិ សោ ឈានង្គេសុ វិចិកិច្ឆាយ បដិបក្ខោតិ វុត្តោ។ ចិត្តស្ស ញាណ គតិ កតា វិចិត្តត្ថាវាចកេន ចិត្តសទ្ទេន សិទ្ធោ។ តេ ច ធម្មា សព្ព សត្តេសុ ញាណ គតិកា ន ហោន្តិ។ ញាណូបនិស្សយំ លភិត្វា ឯវំ ហោន្តីតិ ទស្សេតុំ “តេហី”តិអាទិមាហ។ តេ សាធេន្តីតិ សម្ពន្ធោ។ បកតិយា វិញ្ញុជាតិកា នាម តិហេតុកប្បដិ សន្ធិកា។ អញ្ញប្បដិ សន្ធិកាបិ ពោធិសត្ត ភូមិយំ ឋិតា វា បញ្ញាបសុត ភវតោ អាគតា វា។ សុតបរិយត្តិ សម្បន្នា នាម ទ្វិហេតុកប្បដិ សន្ធិកាបិ ឥមស្មឹ ភវេ ពហុស្សុត សម្បន្នា ច បរិយត្តិ កម្ម សម្បន្នា ច។

៨៤. អហិរិកវចនត្ថេ។ “ន ហិរិយតី”តិ នាម ធាតុ បទមេតំ។ ហរាយតិ លជ្ជតីតិ ហិរី។ ហរេ លជ្ជាយំតិ ធាតុ។ ន ហិរិ អហិរីតិ វចនត្ថោ។ “រុចិ ឧប្បាទេត្វា”តិ គាមស្ស ករស្ស គូថរាសិ ទស្សនេ វិយ ចិត្តរោចន ចិត្ត ខមនំ ឧប្បាទេត្វា។ អត្តានំ បាបកម្ម លិម្បតោ ចិត្តស្ស អលីនតា អជិគុច្ឆនំ នាម។ អត្តានំ អសប្បុរិស ភាវបត្តិតោ ចិត្តស្ស អលីនតា អលជ្ជា នាម។

៨៥. អនោត្តប្បវចនត្ថេ។ “ន ភាយតី”តិ បាបកម្មំ ភយតោ ន ឧបដ្ឋាតិ។ “ន ឧត្រសតី”តិ បាបកម្ម ហេតុ ន កម្បតិ។ “តាសូ”តិ បាបកិរិយាសុ។ “អសារជ្ជមានំ កត្វា”តិ សូរំ វិស្សដ្ឋំ កត្វា។ អសារជ្ជំ នាម សូរភាវោ។ អនុត្តាសោ នាម បាបកម្ម ហេតុ ចិត្តស្ស អកម្បនំ។ គាថាយំ។ អជិគុច្ឆនសីលោ បុគ្គលោ អជេគុច្ឆី។ “បាបា”តិ បាបកម្មតោ។ “សូករោ”តិ គាមសូករោ។ សោ គូថតោ អជេគុច្ឆី។ អហិរិកោ បាបតោ អជេគុច្ឆីតិ យោជនា។ អភាយនសីលោ អភីរូ។ “សលភោ”តិ បដង្គោ។ “បាវកា”តិ ទីបជាលម្ហា។ សលភោ បាវកម្ហា អភីរូ វិយ អនោត្តប្បី បាបតោ អភីរូតិ យោជនា។

៨៦. ឧទ្ធច្ចវចនត្ថេ។ “ឧទ្ធរតី”តិ ឧក្ខិបតិ។ អារម្មណស្មឹ ន សន្តិ សីទតិ។ វិក្ខិបតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ “វេដ្ឋេត្វា”តិ អាវេដ្ឋេត្វា។ “វិស្សដ្ឋគេណ្ឌុកោ វិយា”តិ វិស្សជ្ជិតោ សារគេណ្ឌុកោ វិយ។ “ធជបដាកា វិយា”តិ វាតេរិតា ធជបដាកា វិយ។

៨៧. លោភវចនត្ថេ។ “លុព្ភតី”តិ គិជ្ឈតិ, អភិកង្ខតិ។ អភិសជ្ជនំ អភិលគ្គនំ។ មក្កដំ អាលិម្បតិ ពន្ធតិ ឯតេនាតិ មក្កដា លេបោ។ “តត្ត កបាលេ”តិ អគ្គិនាសន្តត្តេ យជ កបាលេ។ តេលស្ស វត្ថម្ហិ អញ្ជនំ អភិលគ្គនំ តេលញ្ជនំ។ រជ្ជនំ បដិសជ្ជនំ រាគោ។ តេលញ្ជន ភូតោ រាគោ តេលញ្ជន រាគោ។ ន កិលេសរាគោ។ រត្តិ ទិវំ ប វត្តនដ្ឋេន តណ្ហា ឯវ នទីសោតសទិសត្តា តណ្ហា នទី។ “សត្តានំ”តិ បុថុជ្ជន សត្តានំ។ “សុក្ខកដ្ឋ សាខាបលាសតិណកសដានី”តិ សុក្ខ កដ្ឋកសដានិ, សុក្ខ សាខា កសដានីតិអាទិនា យោជេតព្ពំ។ កសដ សទ្ទេន អសារភាវំ ទីបេតិ។ “នទី វិយា”តិ បព្ពតេយ្យា នទី វិយ។

៨៨. ទិដ្ឋិវចនត្ថេ។ “ទស្សនំ”តិ បរិកប្បនា សិទ្ធេសុ មិច្ឆា សភាវេសុ វិបរីត ទស្សនំ។ តេនាហ “ធម្មានំ”តិអាទី។ តត្ថ “ធម្មានំ”តិ រូបារូប ធម្មានំ, អនិច្ចតាទិ ធម្មានញ្ច។ “យាថាវ សភាវេសូ”តិ ភូតសភាវេសុ។ ភូតសភាវោ ហិ យថា ធម្មំ អវតិ រក្ខតីតិ អត្ថេន យាថាវោតិ វុច្ចតិ។ អត្តានំ បណ្ឌិតំ មញ្ញន្តីតិ បណ្ឌិត មានិនោ។ បដិវេធញ្ញាណំ នាម អរិយ មគ្គញ្ញាណំ។ បរមំ វជ្ជន្តិ ទដ្ឋព្ពា លោកេ មហាសាវជ្ជដ្ឋេន តំ សទិសស្ស អញ្ញស្ស វជ្ជស្ស អភាវតោតិ អធិប្បាយោ។

៨៩. មានវចនត្ថេ។ “មញ្ញតី”តិ ភូតសភាវំ អតិក្កម្ម អធិកំ កត្វា អហមស្មីតិអាទិនា តេន តេន អភូតាការេន មញ្ញតិ។ តេនាហ “អហំ លោកេ”តិអាទី។ តត្ថ “កដ្ឋកថិង្គរោ វិយា”តិ សុក្ខទារុក្ខន្ធោ វិយ។ សោ បន ឧបត្ថម្ភិតោ មញ្ញតីតិ សម្ពន្ធោ។ “អត្តានំ អច្ចុគ្គតំ មញ្ញតី”តិ បុគ្គលំ មានេន អភិន្នំ កត្វា វុត្តំ។ “ឧន្នតិលក្ខណោ”តិ ឧន្នមន សភាវោ។

៩០. ទោសវចនត្ថេ ។ ចណ្ឌេន កាយវចី មនោកម្មេន សមន្នាគតោ ចណ្ឌិកោ។ ចណ្ឌិកស្ស ភាវោ ចណ្ឌិក្កំ។ “បហតាសីវិសោ វិយា”តិ ទណ្ឌេន បហតោ អាសីវិសោ វិយ។ “វិសប្បនដ្ឋេនា”តិ សកលកាយេ វិវិធេន សប្បនដ្ឋេន, ផរណដ្ឋេន។ ឥទញ្ច តំ សមុដ្ឋាន រូបានំ ផរណ វសេន វុត្តំ។ “អសនិបាតោ វិយា”តិ សុក្ខាសនិបតនំ វិយ។ “ទាវគ្គិវិយា”តិ អរញ្ញគ្គិ វិយ។ “សបត្តោ វិយា”តិ ទុដ្ឋវេរី វិយ។ “វិសសំសដ្ឋបូតិមុត្តំ វិយា”តិ យថា មុត្តំ នាម បកតិយា ឯវ ទុគ្គន្ធត្តា បដិកុលត្តា ទូរេ ឆឌ្ឌនីយន្តិ អហិតមេវ ហោតិ។ បុន បូតិភាវេ សតិ, ទូរតរេ ឆឌ្ឌេតព្ពំ។ វិសសំសដ្ឋេបន វត្តព្ពមេវនត្ថិ។ សព្ពសោ អហិតរាសិ ហោតិ។ ឯវំ ទោសោបិ តំ សមង្គីនោ តស្មឹ ខណេ បរេសំ អមនាបិយតំ អាបាទេតិ។ អត្តហិត បរហិត វិនាសញ្ច ការេតិ, បរម្មរណា អបាយញ្ច បាបេតីតិ សព្ពសោ អហិតរាសិ ហោតិ។ តេន វុត្តំ “វិសសំសដ្ឋបូតិ មុត្តំ វិយ ទដ្ឋព្ពោ”តិ។

៩១. ឥស្សាវចនត្ថេ។ ទុវិធា ឥស្សាលទ្ធសម្បត្តិ វិសយា ចលភិតព្ព សម្បត្តិ វិសយា ច។ តត្ថ លទ្ធ សម្បត្តិ វិសយំ តាវទស្សេតិ “បរេសំ បកតិយា”តិអាទិនា។ លទ្ធ សម្បត្តិគ្គហណេន អតីត សម្បត្តិបិ សង្គហិតាតិ ទដ្ឋព្ពា។ ឥស្សាបកតិកាហិ កេចិ អសុកោ នាម បុព្ពេ ឯវំ សម្បត្តិកោ អហោសីតិ វា, អហំ បុព្ពេ ឯវំ សម្បត្តិកោ អហោសិន្តិ វា សុត្វា នសហន្តិយេវ។ តំ វចនំ សោតុំបិ ន ឥច្ឆន្តីតិ។ អសុកោតិអាទិនា លភិតព្ពសម្បត្តិ វិសយំ ទស្សេតិ។

៩២. មច្ឆរិយវចនត្ថេ។ “មម ឯវា”តិ មមបក្ខេ ឯវាតិ អធិប្បាយោ។ “គុណជាតំ”វាតិ អត្តនិវិជ្ជមានំ សិប្បវិជ្ជាទិ សម្បត្តិ គុណជាតំ វា។ “វត្ថុ វា”តិ ធនធញ្ញាទិវត្ថុ វា។ “អវិច្ឆារិកតាវសេនា”តិ អញ្ញេន តំ សិប្បវិជ្ជាទិកំ វា ធនធញ្ញាទិកំ វា មយ្ហំ ទេហីតិ វុត្តេ បរហិតត្ថាយ ទាតព្ព យុត្តកំ ទស្សាមីតិ ឯវំ ចិត្តេសតិ, បរហិតប្បវណាវសេន តំ ចិត្តំ វិច្ឆារិកំ នាម ហោតិ។ ទេហីតិ វចនម្បិ សោតុំ អនិច្ឆន្តោ បរហិតត្ថាយ អវិច្ឆារិក ចិត្តោ នាម ហោតិ។ ឯវំ អវិច្ឆារិកតាវសេន ចរតិ បវត្តតីតិ មច្ឆរញ្ច ការស្ស ឆ ការំ កត្វា។ តថា បវត្តំ ចិត្តំ។ បុគ្គលោ បន មច្ឆរីតិ វុច្ចតិ។ “តំ”តិ លទ្ធសម្បត្តឹ។ “បរេហិ សាធារណំ ទិស្វា”តិអាទិនា យោជេតព្ពំ។ សាធារណន្តិ ច ទ្វិសន្តកំ វាតិ សន្តកំ វា ភវិស្សមានំ, បរេហិ វា បរិភុញ្ជិយមានំ។ “និគ្គុហនលក្ខណំ”តិ រក្ខាវរណគុត្តីហិសង្គោបន សភាវំ។ អត្តនា លទ្ធ សម្បត្តិ នាម ឥស្សាយ អវិសយោ។ លភិតព្ពសម្បត្តិ បន ឧភយ សាធារណំ។ តស្មា តត្ថ ឧភិន្នំ វិសេសោ វត្តព្ពោតិ តំ ទស្សេតុំ “ឯត្ថ ចា”តិអាទិមាហ។ “យស្ស លាភំ ន ឥច្ឆតី”តិ អត្តនា លភតុ វា មាវា, កេវលំ បរ សម្បត្តឹ អសហន្តោ យស្ស បរស្ស លាភំ ន ឥច្ឆតិ។ “ចិត្ត វិឃាតោ”តិ ចិត្ត វិហញ្ញនំ។ “អត្តនា លទ្ធុំ ឥច្ឆតី”តិ បរោ សម្បជ្ជតុ វា មាវា, យត្ថ បរលាភេសតិ, អត្តនា ន លភិស្សតិ, តត្ថ អត្តនាវ លទ្ធុំ ឥច្ឆតិ។ យត្ថ អត្តនា ច លភតិ, បរោ ច លភតិ, តត្ថ វិឃាតោ នត្ថីតិ អធិប្បាយោ។ “អលព្ភមានកំ ចិន្តេត្វា”តិ អត្តនា អលភិស្សមានំ សល្លក្ខេត្វា។

៩៣. កុក្កុច្ចវចនត្ថេ។ “កិរិយា កតំ”តិ កត សទ្ទស្សភាវ សាធនមាហ។ ឯវំ វចនត្ថំ ទស្សេត្វា អភិធេយ្យត្ថំ ទស្សេន្តោ “អត្ថតោ បនា”តិអាទិមាហ។ “អនុសោចន វសេនា”តិ បច្ឆា បុនប្បុនំ ចិត្តសន្តាបវសេន។ សោ កុកតន្តិ វុច្ចតីតិ សម្ពន្ធោ។ “កុសល ធម្មេសូ”តិ បុញ្ញ កិរិយវត្ថុ ធម្មេសុ ចិត្ត បរិយាទានាយ ឯវ សំវត្តតិ។ កុក្កុច្ចសមង្គី បុគ្គលោ បុញ្ញកម្មំ ករោន្តោបិ ចិត្ត សុខំ ន លភតិ។ ពហុជន មជ្ឈេ វសិត្វា នានាកិច្ចានិ ករោន្តោ នានាតិរច្ឆាន កថំ កថេន្តោ ចិត្ត សុខំ លភតិ។ តទា តស្ស បុញ្ញកម្ម ករណត្ថាយ ចិត្តំ បរិយាទីយតិ, បរិក្ខិយ្យតិ។ ចិត្តវសំ គច្ឆន្តោ វិចរតិ។ ឯវំ ចិត្ត បរិយាទានាយ ឯវ សំវត្តតិ។ “អដ្ឋកថាយំ”តិ អដ្ឋសាលិនិយំ។ “កតា កតស្សសាវជ្ជានវជ្ជស្សា”តិ បុព្ពេ កតស្ស សាវជ្ជកម្មស្ស, អកតស្ស អនវជ្ជ កម្មស្ស។ កម្មត្ថេសាមិវចនំ។ “អភិមុខគមនំ”តិ អារម្មណ ករណវសេន ចិត្តស្ស អភិមុខប្បវត្តនំ។ ឯតេន បដិមុខំ សរណំ ចិន្តនំ បដិសារោតិ ទស្សេតិ។ “អកតំ ន ករោតី”តិ អកតំ កាតុំ ន សក្កោតីតិ អធិប្បាយោ។ ឯវំ កតំ ន ករោតីតិ ឯត្ថាបិ។ “វិរូបោ”តិ វិភច្ឆោ អសោភណោ។ “កុច្ឆិតោ”តិ គរហិតព្ពោ។ ននុ បុព្ពេ ចិត្តុប្បាទោ កុច្ឆិតោតិ វុត្តោ។ អដ្ឋកថាយំ បន វិប្បដិសារោ កុច្ឆិតោតិ វុត្តោ។ ឧភយមេតំ ន សមេតីតិ។ នោ ន សមេតិ, អញ្ញថានុបបត្តិតោតិ ទស្សេតុំ “ឯត្ថ ចា”តិអាទិមាហ។ “យេន ច ការណេនា”តិ កតាកតំ បដិច្ច និវត្តក ចិត្តប្បវត្តិការណេន។ សោ ចិត្តុប្បាទោវ កុកតបទេ គហេតុំ យុត្តោ, នវិភាវនិយំ វិយ កតាកត ទុច្ចរិត សុចរិតន្តិ អធិប្បាយោ។ ននុ វិភាវនិយម្បិ សោ ចិត្តុប្បាទោវ ឧបចារ នយេន គហិតោតិ ចេ។ យុត្តិ វសេន ច អដ្ឋកថាគមេន ច មុខ្យតោ សិទ្ធេ សតិ, កឹ ឧបចារ នយេន។ តេនាហ “វិភាវនិយំ បនា”តិអាទី។ កុកតស្សភាវោ កុក្កុច្ចំ, អការស្ស ឧការំ កត្វាតិ អយំ អដ្ឋកថានយោ។ ឥទានិ សទ្ទសត្ថនយេន អបរំ វចនត្ថញ្ច អធិប្បាយត្ថញ្ច ទស្សេតុំ

“អបិ ចា”តិអាទិ អារទ្ធំ។ តត្ថ “ធាតុបាឋេសូ”តិ អក្ខរធាតុប្បកាសនេសុ និរុត្តិ បាឋេសុ។ បឋន្តិយេវ, នោ ន បឋន្តិ។ តេ ច អត្ថា ចេតសោ វិប្បដិសារោ មនោ វិលេខោតិ ឯវំ បាឡិយំ វុត្តេហិ កុក្កុច្ចបរិយាយេហិ ស មេន្តិយេវ។ តស្មា អយំ អបរោនយោ ឥជ អវស្សំ វត្តព្ពោ យេវាតិ ទីបេតិ។ វិប្បដិ សារិបុគ្គលោ ច តំ តំ បុញ្ញកម្មំ ករោន្តោបិ វិប្បដិ សារគ្គិនា ទយ្ហមាន ចិត្តោ បុញ្ញកម្មេ ចិត្តប្បសាទំ នលភតិ។ ចិត្ត សុខំ ន វិន្ទតិ។ កឹ ឥមិនា កម្មេនាតិ តំ បហាយ យត្ថ ចិត្ត សុខំ វិន្ទតិ, តត្ថ វិចរតិ។ ឯវំ វិប្បដិសារោ បុញ្ញកម្មតោ សង្កោចនំ នាម ហោតីតិ។ កិលេសសល្លិខនំ នាម សន្តុដ្ឋិ សល្លេខប្បដិបត្តិយំ ឋិតស្ស តទង្គប្បហានាទិវសេន តំ តំ កិលេសប្បហានំ វុច្ចតិ។ “អនុត្ថុននាការេនា”តិ បុនប្បុនំ វិលបនាការេន។ សង្កោចតីតិ វត្វា តស្ស ឧភយំ អត្ថំ ទស្សេន្តោ “កុសលកម្ម សមាទានេ”តិអាទិមាហ។ នមិតុម្បិ ន ទេតិ។ កុតោ សមាទាតុំ វា វឌ្ឍេតុំ វា ទស្សេតីតិ អធិប្បាយោ។ “តនុករណេនា”តិ ទុព្ពលករណេន។ វិសេសនង្គេករណ វចនំ។ “សោ”តិ ធម្មសមូហោ។ តំ បន កុក្កុច្ចំ។ កេចិ បន កុក្កុច្ចំ បច្ចុប្បន្ន សុចរិត ទុច្ចរិតា រម្មណម្បិ អនាគត សុចរិត ទុច្ចរិតា រម្មណម្បិ កប្បេន្តិ។ តំ បដិក្ខិបន្តោ “តេនា”តិអាទិមាហ ។ មហានិទ្ទេសបាឋេ ទ្វីហាការេហិ ឧប្បជ្ជតិ កុក្កុច្ចំ ចេតសោ វិប្បដិសារោ មនោវិលេខោតិ បាឋោ។ “កតត្តា ចា”តិ អកត្តព្ពស្ស កតត្តា ច។ “អកតត្តា ចា”តិ កត្តព្ពស្ស អកតត្តា ច។ កេចិ បន អយំ វិប្បដិសារោ នាម កទាចិ កស្សចិ កេនចិ ការណេន បុព្ពេកត សុចរិតម្បិ អកត ទុច្ចរិតម្បិ អារព្ភ ឧប្បជ្ជតិ។ ឧម្មត្តកសទិសញ្ហិ បុថុជ្ជន ចិត្តន្តិ វទន្តិ។ តំ បដិក្ខិបន្តោ “ឯតេនា”តិអាទិមាហ។ សោ បន កេសញ្ចិ វាទេ វិប្បដិសារោ នាម ទោមនស្សំ ហោតិ, ន កុក្កុច្ចន្តិ អធិប្បាយោ។ សោច ខោ ទ្វិធា ភាវោ។ អបាយភយេន តជ្ជីយន្តិ តាសីយន្តីតិ អបាយភយ តជ្ជិតា។ “ន អញ្ញេសំ”តិ សុចរិត ទុច្ចរិតំ អជាននា្តានំ អមនសិករោន្តានញ្ច ន ហោតិ។ កថំ វិញ្ញាយតីតិ ចេ។ សុចរិតទុច្ចរិត នាមេន អនុសោចនាការស្ស ទស្សិតត្តាតិ វុត្តំ “អកតំ មេ”តិអាទិ។ យាថាវមានោ នាម សេយ្យស្ស សេយ្យោ ហមស្មីតិ សទិសស្ស សទិសោហម ស្មីតិ ហីនស្ស ហីនោហមស្មីតិអាទិនា បវត្តោ ភូតមានោ។ យញ្ច កុក្កុច្ចំ ឧប្បជ្ជតីតិ សម្ពន្ធោ។ “អកត្វា”តិ តំ កល្យាណ កម្មំ អកត្វា។ “កត្វា”តិ តំ បាបកម្មំ កត្វា។ ឥទំ បន បុព្ពេកតា កតកាលេ ឯវ អយាថាវំ ហោតិ។ អនុសោចន កាលេបន យាថាវមេវ។ “ហត្ថ កុក្កុច្ចំ”តិ ឯត្ថ សង្កោចនត្ថោ ន លព្ភតិ។ កុច្ឆិត កិរិយត្ថោ ឯវ លព្ភតិ។ ហត្ថលោលតាហិ ហត្ថ កុក្កុច្ចន្តិ វុច្ចតិ។ បាទលោលតា ច បាទកុក្កុច្ចំ។ តេនាហ “អសំយត កុក្កុច្ចំ នាមា”តិ។ យំ បន កុក្កុច្ចំ។ “តំ”តិ តំ វត្ថុំ។ កុក្កុច្ចំ ករោន្តីតិ កុក្កុច្ចាយន្តា។ នាមធាតុ បទញ្ចេតំ។ កប្បតិ នុ ខោ, ន នុ ខោ កប្បតីតិ ឯវំ វិនយ សំសយំ ឧប្បាទេន្តាតិ អត្ថោ។ “កុក្កុច្ចប្បកតតាយា”តិ កុក្កុច្ចេន អបកតតាយ អភិភូតតាយ។ “អត្តនោ អវិសយេ”តិ អាណាចក្កឋានេ។ អាណាចក្ក សាមិនោ ពុទ្ធស្ស វិសយត្តា អត្តនោ សាវក ភូតស្ស អវិសយេតិ អត្ថោ។ យេ បន ករោន្តិយេវ កុក្កុច្ចាយន្តា បីតិ អធិប្បាយោ។ “អាបត្តី”តិ ទុក្កដាបត្តី។

៩៤-៩៥. ថិនមិទ្ធវចនត្ថេសុ។ “ចិត្តំ មន្ទមន្ទំ កត្វា”តិ ថិន្នេន កិច្ចេ អតិមន្ទំ បរិទុព្ពលំ កត្វា។ ចិត្តំ គិលានំ មិលាតំ កត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។ “អជ្ឈោត្ថរតី”តិ អភិភវតិ។ អារម្មណ វិជាននេ វា ជវនកិច្ចេ វា បរិហីន ថាមពលំ ករោតិ។ “ថិយតី”តិ បទំ បាឡិវសេន សិទ្ធន្តិ អាហ “ថិនំ ថិយនា”តិអាទី។ “អកម្មញ្ញភូតេ កត្វា”តិ កាយកម្មាទីសុ អកម្មក្ខមេ បរិទុព្ពលេ កត្វា។ [មុគ្គរេន បោថេត្វា វិយាតិ វុត្តំ ហោតិ]។ “តេ”តិ ចិត្ត ចេតសិកេ សម្បយុត្ត ធម្មេ។ “ឱលីយាបេត្វា”តិ អវលីនេ អវសីទន្តេ កត្វា។ តេនាហ “ឥរិយា បថំ បី”តិអាទី។ ថិនំ ចិត្តំ អភិភវតិ, វិជានន កិច្ចស្ស គេលញ្ញត្តា ថិនស្ស។ មិទ្ធំ ចេតសិកេ អភិភវតិ, ផុសនាទិ កិច្ចស្ស គេលញ្ញត្តា មិទ្ធស្សាតិ អធិប្បាយោ។

៩៦. វិចិកិច្ឆាវចនត្ថោ។ “ចិកិច្ឆនំ”តិ រោគាបនយ នត្ថេ កិតធាតុវសេន សិទ្ធំ សង្ខត កិរិយា បទន្តិ អាហ “ញាណប្បដិការោតិ អត្ថោ”តិ។ “បដិការោ”តិ ច រោគស្ស បដិបក្ខ កម្មំ។ “ឯតាយា”តិ និស្សក្កវចនំ។ វិចិនន្តិ ធម្មំ វិចិនន្តីតិ វិចិនោ។ ធម្ម វីមំសកា។ កិច្ឆតិ កិលមតិ ឯតាយាតិ កិច្ឆា។ វិចិនំ កិច្ឆាតិ វិចិកិច្ឆាតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេន្តោ “សភាវំ”តិអាទិមាហ។ “វិចិកិច្ឆតី”តិ សង្ខតធាតុបទំ។ តញ្ច កង្ខាយំ វត្តតីតិ ទស្សេតុំ “វិចិកិច្ឆតិ វា”តិអាទិ វុត្តំ។ ទ្វិធា ឯឡយតិ កម្បតីតិ ទ្វេឡកំ។ តថា បវត្តំ ចិត្តំ។ ទ្វេឡកស្ស ភាវោតិ វិគ្គហោ។ “ពុទ្ធាទីសុ អដ្ឋសូ”តិ ពុទ្ធេ កង្ខតិ, ធម្មេ កង្ខតិ, សង្ឃេ កង្ខតិ, សិក្ខាយ កង្ខតិ, បុព្ពន្តេ កង្ខតិ, អបរន្តេ កង្ខតិ, បុព្ពន្តា បរន្តេ កង្ខតិ, ឥទប្បច្ចយតា បដិច្ច សមុប្បន្នេសុ ធម្មេសុ កង្ខតីតិ ឯវំ វុត្តេសុ អដ្ឋសុ សន្ទេហយ្យ វត្ថូសុ។ តត្ថ “ពុទ្ធេ កង្ខតី”តិ ឥតិបិ សោ ភគវា អរហំតិអាទិនា វុត្តេសុ ពុទ្ធគុណេសុ អសទ្ទហន្តោ ពុទ្ធេ កង្ខតិ នាម។ ស្វាក្ខាតោ ភគវតា ធម្មោតិអាទិនា វុត្តេសុ ធម្ម គុណេសុ អសទ្ទហន្តោ ធម្មេ កង្ខតិ នាម។ សុប្បដិបន្នោ ភគវតោ សាវកសង្ឃោតិអាទិនា វុត្តេសុ សង្ឃគុណេសុ អសទ្ទហន្តោ សង្ឃេ កង្ខតិ នាម។ តិស្សន្នំ សិក្ខានំ វដ្ដ ទុក្ខតោ និយ្យានង្គេសុ អសទ្ទហន្តោ សិក្ខាយ កង្ខតិ នាម។ អត្តនោ អតីត ភវស្ស អត្ថិ នត្ថិភាវេ កង្ខន្តោ បុព្ពន្តេ កង្ខតិ នាម។ អត្តនោ បរម្មរណា អនាគត ភវស្ស អត្ថិ នត្ថិភាវេ កង្ខន្តោ អបរន្តេ កង្ខតិ នាម។ តទុភយស្ស អត្ថិ នត្ថិ ភាវេ កង្ខន្តោ បុព្ពន្តា បរន្តេ កង្ខតិ នាម។ ឥមស្មឹ ភវេ អត្តនោ ខន្ធានំ បដិច្ច សមុប្បាទេ ច បដិច្ច សមុប្បន្នភាវេ ច កង្ខន្តោ ឥទប្បច្ចយតា បដិច្ច សមុប្បន្នេសុ ធម្មេសុ កង្ខតិ នាម។ “វិមតិ វសេនា”តិ

វេមតិកភាវេន។ បវត្តមានា វិចិកិច្ឆា។ វិចិកិច្ឆា បដិរូបកា នាម សព្ព ធម្មេសុ អប្បដិហតពុទ្ធីនំ សព្ពញ្ញុ ពុទ្ធានំ ឯវ នត្ថីតិ វុត្តំ “អសព្ពញ្ញូនំ”តិអាទិ។

អកុសលរាសិម្ហិអនុទីបនា និដ្ឋិតា។

៩៧. សទ្ធាវចនត្ថេ។ “សន្និសិន្នំ”តិ អចលិតំ។ “សុដ្ឋូ”តិ អនស្សន្តំ អចលន្តញ្ច កត្វា។ “ធារេតី”តិ ឯវមេវ ហោតីតិ សល្លក្ខណវសេន ធារេតិ។ តថា ឋបេតីតិ។ សទ្ទហន្តិ វា សទ្ធា សម្បន្នា សត្ថា។ សទ្ធាតំ អរហន្តីតិ សទ្ទេយ្យានិ។ អកាលុស្សំ វុច្ចតិ អនាវិលំ ចិត្តំ។ អកាលុស្សំ ឯវ អកាលុស្សិយំ។ តស្ស ភាវោតិ វិគ្គហោ។ “ឱកប្បនា”តិ អហោសាធុ អហោសុដ្ឋូតិ អធិមុច្ចនវសេន ចិន្តនា។ “មិច្ឆាធិមោក្ខោ យេវា”តិ ទិដ្ឋិសម្បយុត្តោ អធិមោក្ខោយេវ។ “វិត្តេ អសតី”តិ ធនេ អសតិ។ ធនញ្ហិ វិត្តន្តិ វុច្ចតិ។ យំ យំ ឥច្ឆតិ, តំ តំ វិន្ទន្តិ ឯតេនាតិ កត្វា។ “តេសំ”តិ មនុស្សានំ។

៩៨. សតិវចនត្ថេ។ “សរតី”តិ អនុស្សរតិ។ “កតានី”តិ បុព្ពេកតានិ។ “កត្តព្ពានី”តិ ឥទានិ វា បច្ឆា វា កត្តព្ពានិ។ កល្យាណ កម្មំ នាមបកតិយា ចិត្តស្ស រតិដ្ឋានំ ន ហោតិ។ បាប កម្មមេវ ចិត្តស្ស រតិដ្ឋានំ ហោតិ។ តស្មា កល្យាណ កម្មេ ឯវ អប្បមជ្ជិតុំ វិសុំ សតិនាម ឥច្ឆិតព្ពា។ បាបកម្មេ បន វិសុំ សតិយា កិច្ចំ នត្ថិ។ សព្ពេបិ ចិត្តចេតសិកា ធម្មា អបមត្ត រូបា ហោន្តិ។ តេនាហ “ឥតរាបនា”តិអាទី។ “សតិយេវ ន ហោតី”តិ វិសុំ សតិនាមកោ ឯកោ ចេតសិកោយេវ ន ហោតិ។ កតមា បន សា ហោតីតិ អាហ “កតស្សា”តិអាទី។ តត្ថ កតស្ស អប្បមជ្ជនំ នាម កេសញ្ចិ អនុមោទនវសេន កេសញ្ចិ អនុសោចនវសេន អប្បមជ្ជនំ។ កត្តព្ពស្ស អប្បមជ្ជនំ នាម និច្ចកាលម្បិ កាតុំ អភិមុខតា។ “កតស្សា”តិ វា ភុម្មត្ថេ សាមិវចនំ។ តថា សេសេសុ ទ្វីសុ បទេសុ។ សព្ពេសុ រាជកម្មេសុ និយុត្តោ សព្ពកម្មិកោ។ “និយុត្តោ”តិ អប្បមត្តោ ហុត្វា ព្យាវដកាយ ចិត្តោ។ សព្ពេសុ ឋានេសុ ឥច្ឆិតព្ពាតិ សព្ពត្ថិកា។ សា ហិ ឆសុ ទ្វារេសុ ចិត្តស្ស អារក្ខ កិច្ចា ហោតិ ឥន្ទ្រិយ សំវរណ ធម្មត្តា។ តស្មា ឆសុ ទ្វារេសុ ឥដ្ឋារម្មណេ លោភមូលចិត្តស្ស អនុប្បជ្ជនត្ថាយ សា ឥច្ឆិតព្ពា, អនិដ្ឋា រម្មណេ ទោសមូល ចិត្តស្ស, មជ្ឈត្តារម្មណេ មោហមូល ចិត្តស្សាតិ។ អបិ ច, ពោជ្ឈង្គ ភាវនា ឋានេសុ ឥទំ សុត្ត បទំ វុត្តំ។ តស្មា ភាវនា ចិត្តស្ស លីនដ្ឋានេបិ សា ឥច្ឆិតព្ពា លីនបក្ខតោ ចិត្តស្ស នីវារណត្ថាយាតិអាទិនា យោជេតព្ពា។

៩៩-១០០. ហិរិឱត្តប្បវចនត្ថេសុ។ “កាយទុច្ចរិតាទីហិ លជ្ជតី”តិ តានិកាតុំ លជ្ជតិ។ តានិ ហីនកម្មានិ លាមកកម្មានីតិ ហីឡេត្វា តតោ អត្តានំ រក្ខិតុំ ឥច្ឆតិ។ តេនាហ “ជិគុច្ឆតី”តិ។ “ឧក្កណ្ឋតី”តិ វិរុជ្ឈតិ, វិយោគំ ឥច្ឆតិ។ “តេហិ យេវា”តិ កាយ ទុច្ចរិតាទីហិយេវ។ “ឧព្ពិជ្ជតី”តិ ឧត្តសតិ, ភយតោ ឧបដ្ឋាតិ។ គាថាសុ។ “អលជ្ជិយេសូ”តិ អលជ្ជិតព្ពេសុ កល្យាណ កម្មេសុ។ “លជ្ជរេ”តិ លជ្ជន្តិ។ “អភយេ”តិ អភាយិតព្ពេ កល្យាណ កម្មេ។ យស្មា បន សប្បុរិសា អត្តានំ បរិហរន្តីតិ សម្ពន្ធោ។ “ហិរិយា អត្តនិ គារវំ ឧប្បាទេត្វា”តិ អត្តនោ ជាតិ គុណាទិកំ វា សីល គុណាទិកំ វា គរុំ កត្វា មាទិសស្ស ឯវ រូបំ បាបកម្មំ អយុត្តំ កាតុំ។ យទិ ករេយ្យំ, បច្ឆា អត្តានំ អសុទ្ធំ ញត្វា ទុក្ខីទុម្មនោ ភវេយ្យន្តិ ឯវំ ហិរិយា អត្តនិ គារវំ ឧប្បាទេត្វា។ “ឱត្តប្បេន បរេសុ គារវំ ឧប្បាទេត្វា”តិ បរានុវាទភយំ ភាយិត្វាតិ អធិប្បាយោ។ តត្ថ បរានុវាទភយំ នាម បរេសំ សាធុ ជនានំ គរហា ភយំ។ អញ្ញម្បិ អបាយភយំ សំសារ វដ្ដភយញ្ច ឯត្ថ សង្គយ្ហតិយេវ។ លោកំបាលេន្តីតិ លោកបាលា។ “លោកំ”តិ សត្តលោកំ។ “បាលេន្តី”តិ អបាយ ភយតោ រក្ខន្តិ។

១០១. អលោភវចនត្ថេ។ អការោ វិរុទ្ធត្ថោតិអាហ “លោភប្បដិបក្ខោ”តិ។ លោភស្ស បដិវិរុទ្ធោតិ អត្ថោ។ បដិវិរុទ្ធតា ច បហាយក បហាតព្ព ភាវេន វេទិតព្ពាតិ ទស្សេតុំ “សោហី”តិអាទិមាហ ។ តត្ថ សោ នេក្ខម្ម ធាតុវសេន ហុត្វា បវត្តតីតិ សម្ពន្ធោ។ “ហិត សញ្ញិតេសូ”តិ ឥទំ មេ អត្ថាយ ហិតាយ សុខាយាតិ ឯវំ សញ្ញិតេសុ។ “លគ្គនវសេនា”តិ អមុញ្ចិតុកាមតាវសេន។ តេស្វេវ បវត្តតីតិ សម្ពន្ធោ។ “ភវភោគ សម្បត្តិយោ គូថរាសី វិយ ហីឡេត្វា”តិ ឥទំ ពោធិសត្តានំ វសេន និទស្សន វចនំ។ តត្ថ “ហីឡេត្វា”តិ គរហិត្វា។ និក្ខមន្តិ ឯតេនាតិ នេក្ខម្មោ។ សោ ឯវ ធាតូតិ នេក្ខម្មធាតុ។

១០២. អយំ នយោ ទោសប្បដិបក្ខោ, មោហប្បដិបក្ខោតិអាទីសុបិ នេតព្ពោ។

១០៣. តត្រ មជ្ឈត្តតាយំ។ “លីនុទ្ធច្ចានំ”តិ ចិត្តស្ស លីនតា ឯកោ វិសមបក្ខោ។ ឧទ្ធដតា ទុតីយោ វិសម បក្ខោ។ លីនំ ចិត្តំ កោសជ្ជេ វិសមបក្ខេ បតតិ។ ឧទ្ធដំ ចិត្តំ ឧទ្ធច្ចេ វិសមបក្ខេ បតតិ។ តទុភយម្បិ អកុសល បក្ខិកំ ហោតិ។ តថា ចិត្តស្ស អតិ លូខតា ឯកោ វិសម បក្ខោ។ អតិបហដ្ឋតា ឯកោតិអាទិនា សព្ពំ ពោជ្ឈង្គ វិធានំ វិត្ថារេតព្ពំ។ តត្រ មជ្ឈត្តតា បន សម្បយុត្ត ធម្មេ ឧភោសុ អន្តេសុ បាតេតុំ អទត្វា សយំ មជ្ឈិមប្បដិបទាយំ ទន្ធំ តិដ្ឋតិ។

១០៤. បស្សទ្ធាទីសុ។ “តត្ថ តំ វិន្ទន្តី”តិ តេសុ បុញ្ញកម្មេសុ តំ ចិត្តសុខំ បដិលភន្តិ។

១០៥. លហុតា ទ្វយេ។ “តត្ថបាសាណេ”តិ សន្តត្តេ បាសាណបិដ្ឋេ។ “តត្ថា”តិ បុញ្ញកម្មេសុ។

១០៦-១១០. មុទុតា ទ្វយាទីសុ សព្ពំ សុវិញ្ញេយ្យំ។

១១១. វិរតិត្តយេ។ “កថា, ចេតនា, វិរតិ, វសេនា”តិ ‘កថាសម្មាវាចា, ចេតនា សម្មាវាចា, វិរតិ សម្មាវាចា, វសេន។ តំ កថាវាចំ សមុដ្ឋាបេតីតិ តំ សមុដ្ឋាបិកា។ យា បន បាប វិរមណាការេន ចិត្តស្ស បវត្តីតិ យោជនា។ “សមាទិយន្តស្ស វា”តិ មុសាវាទា វិរមាមីតិអាទិនា វចីភេទំ កត្វា សមាទិយន្តស្ស វា។ “អធិដ្ឋហន្តស្ស វា”តិ វចីភេទំ អកត្វា ចិត្តេនេវ តថា អធិដ្ឋហន្តស្ស វា។ ឥមេហិ ទ្វីហិ បទេហិ សមាទាន វិរតិប្បវត្តិំ វទតិ ។ “អវីតិក្កមន្តស្ស វា”តិ ឯតេន សម្បត្ត វិរតិប្បវត្តិំ វទតិ។ “ឯតាយា”តិ សម្មាវាចា វិរតិយា។ សា បន កត្តុនា ច ក្រិយាយ ច សហភាវិនី ហុត្វា សមាទាន ក្រិយំ សុដ្ឋុតរំ សាធេតិ។ តស្មា សា ករណ សាធនំ នាម ហោតិ។ តេនាហ “ករណត្ថេវាករណ វចន”ន្តិ។ ពហូសុជវនវារេសុ បវត្តមានេសុ បុរិម បុរិម ជវនវារបរិយាបន្នា សម្មាវាចា បច្ឆិម បច្ឆិម ជវនវារសមុដ្ឋិតាយ សមាទាន ក្រិយាយ បច្ចយោ ហោតិ។ សា បន តាយ ក្រិយាយ អសហភាវិត្តា ករណ លក្ខណំ ន សម្បជ្ជតិ។ ហេតុ លក្ខណេ តិដ្ឋតិ។ តេនាហ “ហេតុ អត្ថេវា ករណវចន”ន្តិ។ ឥទញ្ច អត្ថតោ លព្ភមានត្តា វុត្តំ។ សម្មាវាចាតិ បទំ បន កិតសាធន បទត្តាករណត្ថេ ឯវសិទ្ធំ។ ន ហិ អការក ភូតោ ហេតុ អត្ថោ សាធនំ នាម សម្ភវតិ។ “សមាទាន វចនានី”តិ សម្មាវាចា សមុដ្ឋិតានិ សមាទាន វចនានិ។ “តតោ”តិ តតោបរំ។ “តេសំ”តិ តេ សំវទមានានំ។ ឥទញ្ច សព្ពំ សម្មាវាចាតិ វចនេ វចីភេទវាចំ បធានំ កត្វា វុត្តំ។ សម្បត្ត វិរតិ សមុច្ឆេទ វិរតិភូតាយ បន សម្មាវាចាយ វចីភេទេន កិច្ចំ នត្ថិ។ វិរតិ កិច្ច មេវបធានន្តិ ទស្សេតុំ “អបិចា”តិអាទិ វុត្តំ។ “បវត្តមានា”តិ បវត្តមានត្តា។ វិសេសន ហេតុ បទមេតំ។

១១២-១១៣. សម្មាកម្មន្តេបិ សម្មាអាជីវេបិ វត្តព្ពំ នត្ថិ។

១១៤. “សម្បត្តំ វត្ថុំ”តិ បាណាតិ បាតាទិកម្មស្ស វត្ថុំ។ សាបច្ចុប្បន្នារម្មណាយេវ។ កស្មា, អត្តនោ បច្ចត្ថេ សម្បត្ត វសេនវត្ថុស្សធរមានត្តា។ “សមាទិយន្តស្ស វា ឧប្បន្នា”តិ បាណាតិ បាតាបដិវិរមាមីតិអាទិនា សមាទិយន្តស្សយា សមាទានក្ខណេ ឧប្បន្នា វិរតិ។ “សា បន បច្ចុប្បន្នារម្មណា ហោតី”តិ ឯត្ថ កថំ បច្ចុប្បន្នា រម្មណា ហោតីតិ។ បាណាតិ បាតាបដិវិរមាមីតិ វទន្តស្ស ចិត្តំ អនុក្កមេន បាណសទ្ទាទីនំ អត្ថំ អារម្មណំ កត្វា បវត្តតិ។ តត្ថ “បាណោ”តិ វោហារតោ សត្តោ។ បរមត្ថតោ ជីវិតិន្ទ្រិយំ។ សោ ច សត្តោ តញ្ចជីវិតិន្ទ្រិយំ លោកេ សព្ពកាលម្បិ សំវិជ្ជតិយេវ។ ឯវរូបំ ជីវិតិន្ទ្រិយ សាមញ្ញំ សន្ធាយ បច្ចុប្បន្នារម្មណាតិ វុត្តំ។ អទិន្នាទានា បដិវិរមាមីតិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ “អនាគតា រម្មណាវា”តិ ឯត្ថ ឯកទិវសំ និយមេត្វា សមាទិយន្តស្ស តស្មិំ ទិវសេ ធរមាន សត្តាបិ អត្ថិ។ ឧប្បជ្ជិស្សមានសត្តាបិ អត្ថិ។ តទុភយម្បិ បាណវចនេ សង្គហិតមេវ។ បាណុបេតំ កត្វា សមាទិយន្តស្ស វត្តព្ពមេវ នត្ថិ។ អបិ ច អនាគតកាលិកម្បិ សមាទានំ អត្ថិយេវ។ អហំ អសុកទិវសតោ បដ្ឋាយ យាវជីវម្បិ បាណាតិបាតា វិរមាមីតិអាទិ។ ឯវំ សមាទាន វិរតិ អនាគតា រម្មណាបិ ហោតីតិ។ “បច្ចយ សមុច្ឆេទវសេនា”តិ តំ តំ កិលេសានុសយ សង្ខាតស្ស បច្ចយស្ស សមុច្ឆេទវសេន។ សេសមេត្ថ សុវិញ្ញេយ្យំ។

១១៥-១១៦. អប្បមញ្ញាទ្វយេ។ អបិចាតិអាទីសុ។ “កលិសម្ភវេភវេ”តិ ទុក្ខុប្បត្តិបច្ចយភូតេ សំសារភវេ។ “បាបេកលិ បរាជយេ”តិ កលិសទ្ទោ បាបេ ច បរាជយេ ច វត្តតីតិ អត្ថោ។ សត្តេហិ កលឹ អវន្តិ រក្ខន្តិ ឯតាយាតិ ករុណា។ សត្តេហីតិ ច រក្ខណត្ថយោគេ ឥច្ឆិតស្មឹ អត្ថេ អបាទាន វចនំ។ យថា-កាកេ រក្ខន្តិ តណ្ឌុលា-តិ។ សត្តេវា កលិតោ អវន្តិ រក្ខន្តិ ឯតាយាតិ ករុណា។ កលិតោតិ ច រក្ខណត្ថ យោគេ អនិច្ឆិតស្មិម្បិ អបាទានវចនំ។ យថា-បាបាចិត្តំ និវារយេតិ។ ឯកស្មឹ សត្តេ បវត្តាបិ អប្បមញ្ញា ឯវ នាម ហោន្តិ។ យថា តំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ ឯកស្មឹ អារម្មណេ បវត្តម្បិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណមេវ ហោតីតិ។

១១៧. បញ្ញិន្ទ្រិយេ វត្តព្ពំ នត្ថិ។

សោភណរាសិម្ហិអនុទីបនា និដ្ឋិតា។

១១៨. ឯតំ បរិមាណំ អស្សាតិ ឯត្តាវំ។ “ឯត្តាវតា”តិ ឯត្តាវន្តេន-ផស្សោ, វេទនា, សញ្ញា,តិអាទិវចនក្កមេន។ “ចិត្តុប្បាទេសូ”តិ ឯត្ថ-កតមេ ធម្មា ទស្សនេន បហាតព្ពា។ ចត្តារោ ទិដ្ឋិគតសម្បយុត្ត ចិត្តុប្បាទា-តិអាទីសុ ចិត្តចេតសិក សមូហោ ចិត្តុប្បាទោតិ វុច្ចតិ។ ឥធ បន ចិត្តានិ ឯវ ចិត្តុប្បាទាតិ វុច្ចន្តីតិ អាហ “ចិត្តុប្បាទេសូតិ ចិត្តេសុ ឥច្ចេវ អត្ថោ”តិ។ “សព្ពទុព្ពលត្តា”តិ សព្ពចិត្តេហិ ទុព្ពលតរត្តា។ “ភាវនា ពលេនា”តិ

វិតក្កុ វិរាគសត្តិ យុត្តេន ឧបចារ ភាវនា ពលេន, វុដ្ឋាន គាមិនិ វិបស្សនា ភាវនា ពលេន ច។ “ពលនាយកត្តា”តិ ពល ធម្មានំ នាយកត្តា, ជេដ្ឋកត្តា។

១១៩. អកុសល ចេតសិកេសុ។ “បច្ឆិមំ”តិ សព្ពេសុបិ ទ្វាទសា កុសល ចិត្តេសូតិ វចនំ។ “បុរិមស្សា”តិ សព្ពា កុសល សាធារណា នាមាតិ វចនស្ស។ “សមត្ថន វចនំ”តិ-កស្មា សព្ពាកុសល សាធារណា នាមាតិ។ យស្មា សព្ពេសុបិ។ ល។ ចិត្តេសុ លព្ភន្តិ, តស្មា សព្ពា កុសល សាធារណា នាមា-តិ ឯវំ សាធន វចនំ។ យស្មា បន ឥមេហិ ចតូហិ វិនានុប្បជ្ជន្តិ, តស្មា តេ សព្ពេសុ តេសុ លព្ភន្តីតិ យោជនា។ កស្មា វិនា នុប្បជ្ជន្តីតិ អាហ “ន ហិតានី”តិអាទី។ “តេហី”តិ បាបេហិ។ សព្ព បាប ធម្មតោតិ អត្ថោ។ “តថា តថា អាមសិត្វា”តិ ទិដ្ឋិ ខន្ធេសុ និច្ចោ ធុវោ សស្សតោតិអាទិនា អាមសតិ។ មានោ អហន្តិ វា សេយ្យោ សទិសោតិអាទិនា វា អាមសតិ។ ឯវំ តថា តថា អាមសិត្វា។ “តេសូ”តិ ទិដ្ឋិមានេសុ។ និទ្ធារណេ ភុម្មំ។ ទិដ្ឋិ បរាមសន្តី បវត្តតីតិ យោជនា។ “តំ គហិតាការ”ន្តិ តំ អហន្តិ គហិតំ និមិត្តាការំ។ សក្កាយ ទិដ្ឋិ ឯវ គតិ យេសំ តេ ទិដ្ឋិ គតិកា។ អវិក្ខម្ភិត សក្កាយ ទិដ្ឋិកា។ “អហន្តិ គណ្ហន្តី”តិ មានេន គណ្ហន្តិ។ “ន ហិ មានស្ស វិយា”តិ យថា មានស្ស អត្តសម្បគ្គហណេ ព្យាបារោ អត្ថិ, ន តថា ទិដ្ឋិយា អត្តសម្បគ្គហណេ ព្យាបារោ អត្ថីតិ យោជនា។ ឯត្ថ ច អត្តសម្បគ្គហណំ នាម បរេហិ សទ្ធឹ អត្តានំ សេយ្យាទិវសេន សុដ្ឋុបគ្គហណំ។ “ន ច ទិដ្ឋិយា វិយា”តិ យថា ទិដ្ឋិយា ធម្មានំ អយាថាវបក្ខបរិកប្បនេ ព្យាបារោ អត្ថីតិ យោជនា។ តត្ថ អយាថាវបក្ខោ នាម អត្តា សស្សតោ ឧច្ឆិន្នោតិអាទិ។ មច្ឆរិយំ អត្តសម្បត្តីសុ លគ្គនលោភសមុដ្ឋិតត្តា លោភសម្បយុត្តមេវ សិយាតិ ចោទនំ បរិហរន្តោ “មច្ឆរិយំ បនា”តិអាទិមាហ។ តត្ថ “តាសំ”តិ អត្តសម្បត្តីនំ។ សេសមេត្ថ សុវិញ្ញេយ្យំ។

១២០. សោភណចេតសិកេសុ។ “តីសុ ខន្ធេសុ”តិ សីលក្ខន្ធ សមាធិក្ខន្ធ បញ្ញាក្ខន្ធេសុ ច។ “សម្មាទិដ្ឋិ បច្ឆិមកោ”តិ សម្មាទិដ្ឋិយា បច្ឆតោ អនុពន្ធកោតិ អត្ថោ។ សម្មាទិដ្ឋិយា បរិវា រមត្តោតិ វុត្តំ ហោតិ។ “តស្មឹ អសតិ បី”តិ ទុតីយជ្ឈានិក មគ្គាទីសុ តស្មឹ សម្មាសង្កប្បេ អសន្តេបិ។ “សីលសមាធិក្ខន្ធ ធម្មេសុ បនា”តិ ‘សម្មាវាចា, សម្មាកម្មន្តោ, សម្មាអាជីវោ,តិ ឥមេ តយោ ធម្មា សីលក្ខន្ធ ធម្មា នាម។ សម្មា វាយាមោ, សម្មាសតិ, សម្មាសមាធី,តិ ឥមេ តយោ ធម្មា សមាធិក្ខន្ធា នាម។ ឥមេសុ សីលក្ខន្ធ សមាធិក្ខន្ធេសុ។ “ឯកោ ឯកស្ស កិច្ចំ ន សាធេតី”តិ តេសុ សម្មាវាចា សម្មាកម្មន្តស្ស កិច្ចំ ន សាធេតិ។ សម្មា អាជីវស្ស កិច្ចំ ន សាធេតិ។ សម្មាកម្មន្តោ ច សម្មាវាចាយ កិច្ចំ ន សាធេតីតិអាទិនា សព្ពំ វត្តព្ពំ។ “សីលេសុ បរិបូរការិតា វសេនា”តិ សីលប្បដិបក្ខ ធម្មានំ សមុច្ឆិន្ទការិតា វសេនាតិ អធិប្បាយោ។ មុសាវាទ វិរតិ មុសាវាទមេវ បជហិតុំ សក្កោតិ។ ន ឥតរានិ បិសុណវាចាទីនីតិ យោជនា។ ឯត្ថ សិយា។ មុសាវាទវិរតិ នាម កុសល ធម្មោ ហោតិ។ កុសល ធម្មោ ច នាម សព្ពស្ស អកុសល ធម្មស្ស បដិបក្ខោ។ ឯកស្មិម្បិ កុសល ធម្មេ ឧប្បជ្ជមានេ តស្មឹ សន្តានេ សព្ពានិ អកុសលានិ បជហិតុំ សក្កោន្តីតិ វត្តព្ពានិ។ អថ ច បន មុសាវាទ វិរតិ មុសាវាទមេវ បជហិតុំ សក្កោតិ, ន ឥតរានីតិ វុត្តំ។ កថមិទំ ទដ្ឋព្ពន្តិ។ វុច្ចតេ។ បជហិតុំ សក្កោតីតិ ឥទំ បញ្ចសុ បហានេសុ តទង្គប្បហាន វចនំ។ តទង្គប្បហានន្តិ ច តេន តេន កុសលង្គេន តស្ស តស្ស អកុសលង្គស្ស បហានំ តទង្គប្បហានំ នាម។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ, ឥធ សប្បុរិសោ បាណាតិបាតា បដិវិរមាមីតិអាទិនា វិសុំ វិសុំ សិក្ខាបទានិ សមាទិយិត្វា បាណាតិ បាត វិរតិ សង្ខាតេន កុសលង្គេន បាណាតិបាត សង្ខាតំ អកុសលង្គំ បជហតិ។ អទិន្នាទាន វិរតិ សង្ខាតេន កុសលង្គេន អទិន្នាទាន សង្ខាតំ អកុសលង្គំ បជហតីតិអាទិនា វិត្ថារេតព្ពំ។ ឯកស្មិម្បិ កុសល ធម្មេ ឧប្បជ្ជមានេ តស្មឹ សន្តានេ សព្ពានិ អកុសលានិ ន ឧប្បជ្ជន្តីតិ ឯត្ថ បន អនោកាសត្តា ឯវ ន ឧប្បជ្ជន្តិ, ន បហានត្តា។ ន ហិ តស្មឹ សន្តានេ តស្មឹ ខណេ តានិ អកុសលានិ ឯវ ន ឧប្បជ្ជន្តិ។ អថខោ សព្ពានិ អញ្ញានិ កុសល ចិត្តានិ ច ន ឧប្បជ្ជន្តិ។ សព្ពានិ អព្យាកត ចិត្តានិ ច ន ឧប្បជ្ជន្តិ។ តានិ អនោកា សត្តា ឯវ ន ឧប្បជ្ជន្តិ។ ន បហានត្តា ន ឧប្បជ្ជន្តិ។ តទង្គប្បហានាទិ វសេន បន បហានំ សន្ធាយ ឥធ បជហិតុំ សក្កោតិ-ន សក្កោតីតិ វុត្តំ។ ឯត្តាវតា តទង្គប្បហានំ នាម សុបាកដំ ហោតិ។ មុសាវាទ វិរតិ មុសាវាទមេវ បជហិតុំ សក្កោតិ។ ន ឥតរានីតិ ឥទញ្ច សុដ្ឋុ ឧបបន្នំ ហោតីតិ។ “ឯត្ថ ចា”តិអាទីសុ កាយង្គចោបនត្ថាយ វាចង្គចោបនត្ថាយ ច បវត្តានិ កាយវចីចោ បន ភាគិយានិ នាម។ កាមាវចរ កុសលេស្វេវ វិរតិយោ សន្ទិស្សន្តិ។ “កាមាវចរ កុសលេសុ បី”តិ និទ្ធារណេ ភុម្មវចនំ។ កាមភូមិយំ ឧប្បន្នេសុ ឯវ កាមាវចរ កុសលេសុ សន្ទិស្សន្តិ។ តិវិធ កុហនវត្ថូនិ ច វិរមិតព្ពវត្ថុដ្ឋានេបិតានិ។ ឯត្ថ ច កុហនំ នាម វិម្ហាបនំ លាភសក្ការ សិលោកត្ថាយ មនុស្សានំ នានាមាយាសាឋេយ្យកម្មានិ កត្វា អច្ឆរិយព្ភុត ភាវករណន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ តំ បន តិវិធំ ‘បច្ចយប្បដិសេវនកុហនញ្ច, សាមន្តជប្បនកុហនញ្ច, ឥរិយា បថសណ្ឋា បន កុហនញ្ច។ តត្ថ មហិច្ឆោយេវ សមានោ អប្បិច្ឆាការំ ទស្សេត្វា អាទិតោ អាគតា គតេ ចតុបច្ចយេ បដិក្ខិបិត្វា បច្ឆា ពហុំ ពហុំ អាគតេ បច្ចយេ បដិគ្គណ្ហាតិ។ ឥទំ បច្ចយប្បដិសេវនកុហនំ នាម។ បាបិច្ឆោយេវ សមានោ អយំ ឈានលាភីតិ វា អភិញ្ញាលាភីតិ វា អរហាតិ វា ជនោ មំ សម្ភាវេតូតិ សម្ភាវនំ ឥច្ឆន្តោ អត្តានំ ឧត្តរិ មនុស្ស ធម្មានំ សន្តិកេ តេ វា អត្តនោ សន្តិកេ កត្វា វញ្ចេតិ។ ឥទំ សាមន្តជប្បន កុហនំ នាម។ បាបិច្ឆោយេវ សមានោ អយំ សន្តវុត្តិ សមាហិតោ អារទ្ធវីរិយោតិ ជនោ មំ សម្ភាវេតូតិ សម្ភាវនំ ឥច្ឆន្តោ ឥរិយា បថ និស្សិតំ នានាវញ្ចនំ ករោតិ។ ឥទំ ឥរិយា បថ សណ្ឋាបន កុហនំ នាម។

“សិក្ខាបទស្ស វត្ថូនី”តិ សុរា បាន វិកាល ភោជន នច្ចគីតវាទិត ទស្សន សវនាទីនិ។ សុរាមេរយបានា វិរមាធីតិ សមាទិយន្តស្ស សុរាមេរយបាន ចេតនា វិរមិតព្ព វត្ថុ នាម។ វិកាល ភោជនា វិរមាមីតិ សមាទិយន្តស្ស វិកាលេ យាវកាលិក វត្ថុស្ស បរិភុញ្ជន ចេតនា វិរមិតព្ព វត្ថុ នាម។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ លោកុត្តរ ចិត្តេសុ។ ‘សព្ពថាបិ,តិ ច ‘និយតា’តិ ច ‘ឯកតោ វា’តិ ច តីណិ វិសេសនានិ។ លោកិយេសុ បន ‘កទាចិ’តិ ច ‘វិសុំ វិសុំ’តិ ច ទ្វេ ទ្វេ វិសេសនានិ។ តត្ថ លោកុត្តរេសុ ‘សព្ពថាបី’តិ ឥទំ សមុច្ឆេទប្បហាន ទស្សនំ លោកិយេសុបិ តព្ពិបរីតំ តទង្គប្បហាន ទស្សនំ អធិប្បេតន្តិ កត្វា “ឯកេក ទុច្ចរិតប្បហានវសេនេ វា”តិ វុត្តំ។

១២១. អប្បមញ្ញាសុ។ “វិភង្គេ”តិ អប្បមញ្ញា វិភង្គេ។ “ការុញ្ញប្បកតិកស្សា”តិ ការុញ្ញសភាវស្ស។ “អនិស្សុកិនោ”តិ ឥស្សាធម្មរហិតស្ស។ ថាមគតា ករុណា ទោស សមុដ្ឋិតំ វិហឹសំ បជហតិ។ ថាមគតា មុទិតា ទោសសមុដ្ឋិតំ អរតឹ បជហតីតិ វុត្តំ “វិហឹសា អរតីនំ និស្សរណ ភូតា”តិ។ ឯត្ថ ច អរតិ នាម សុញ្ញាគារេសុ ច ភាវនា កម្មេសុ ច និព្ពិទា។ ទោស និស្សរណេ សតិ ទោមនស្សនិស្សរណម្បិ សិទ្ធមេវ។ និស្សរណញ្ច នាម បដិបក្ខ ធម្ម សណ្ឋានេន ហោតិ។ តស្មា បុព្ពភាគេបិ អប្បមញ្ញាសុ និច្ចំ សោមនស្ស សណ្ឋានំ វេទិតព្ពន្តិ អធិប្បាយេន “ទោមនស្សប្បដិបក្ខញ្ចា”តិអាទិមាហ។ “អដ្ឋកថាយបិ សហ វិរុទ្ធោ”តិ អដ្ឋសាលិនិយំ ឧបេក្ខា សហគត កាមាវចរ កុសល ចិត្តេសុ ករុណា មុទិតា បរិកម្មកាលេបិ ហិ ឥមេសំ ឧប្បត្តិ មហាអដ្ឋកថាយំ អនុញ្ញាតា ឯវា-តិ វុត្តំ។ តាយ អដ្ឋកថាយបិ សហ វិរុទ្ធោ។ សេសមេត្ថ សុវិញ្ញេយ្យំ។ “បដិកូលា រម្មណេសុ បន…បេ…. វត្តព្ពមេវ នត្ថី”តិ បដិកូលា រម្មណានិ នាម សោមនស្សេន ទូរេ ហោន្តិ, តថា ទុក្ខិត សត្តា ច, តស្មា តទា រម្មណានិ អសុភ ភាវនា ចិត្តានិ ច ករុណា ភាវនា ចិត្តានិ ច អាទិតោ ឧបេក្ខា សហគតា នេវាតិ វត្តព្ពមេវ នត្ថិ។ “សាហិវេទនុបេក្ខា នាមា”តិ កាមាវចរ វេទនុបេក្ខា វុត្តា។ វិភាវនិបាឋេ, “អញ្ញវិហិតស្ស បិ”តិ អញ្ញំ អារម្មណំ មនសិករោន្តស្សបិ។ សជ្ឈាយនំ សម្បជ្ជតិ, សម្មសនំ សម្បជ្ជតីតិ បាឋសេសោ។ ឥតិ តស្មា។ ឯត្ថ សិយា “តំ បដិក្ខិត្តំ ហោតី”តិ កស្មា វុត្តំ។ ន នុ តម្បិ ឧបេក្ខា សហគត ចិត្តេសុ ករុណា មុទិតានំ សម្ភវំ សាធេតិ យេវាតិ។ សច្ចំ សាធេតិយេវ។ តេន បន បរិចយ វសេន តេសុ តាសំ សម្ភវំ ទីបេតិ។ ឥធ បន “ឯត្ថ ចា”តិអាទិនា “បដិកូលា រម្មណេសូ”តិអាទិនា ច បរិចយេន វិនា បកតិយា តាសំ ឧបេក្ខា វេទនាយ ឯវ សហ បវត្តិ ពហុលតា វុត្តាតិ។ “យោគកម្ម ពលេនា”តិ យុញ្ជន វីរិយ កម្ម ពលេន។

១២២. ចេតោ យុត្តានំ ចិត្ត ចេតសិកានំ។ “ឯត្ថ ចា”តិអាទីសុ។ ហេដ្ឋា ច វុត្តោ ‘កទាចិ សន្ទិស្សន្តិ វិសុំ វិសុំ, កទាចិ នានា ហុត្វា ជាយន្តី’តិ។ ឧបរិ ច វក្ខតិ ‘អប្បមញ្ញា វិរតិយោ បនេត្ថ បញ្ចបិ បច្ចេកមេវ យោជេតព្ពា’តិ។ ឥស្សាទីនញ្ច នានា កទាចិ យោគោ ឧបរិ ‘ឥស្សាមច្ឆេរ កុក្កុច្ចានិ បនេត្ថ បច្ចេកមេវ យោជេតព្ពានី’តិ វក្ខតិ។ មានថិន មិទ្ធានំ បន នានា កទាចិ យោគោ ឥធ វត្តព្ពោ។ “កទាចី”តិ វត្វា តទត្ថំ វិវរតិ “តេសំ”តិអាទិនា។ “តេសំ”តិ ទិដ្ឋិ វិប្បយុត្តានំ។ “និទ្ទាភិភូត វសេនា”តិ និទស្សន វចនមេតំ។ តេន កោសជ្ជាទីនម្បិ គហណំ វេទិតព្ពំ។ “អកម្មញ្ញតាយា”តិ អកម្មញ្ញភាវេន។ តេហិ ឥស្សាមច្ឆរិយ កុក្កុច្ចេហិ។ តេន ច មានេន។ កិច្ច វិរោធេ វា អារម្មណ វិរោធេ វា នានាភាវោ។ អវិរោធេ សហភាវោ។

១២៣. “យោគដ្ឋានបរិច្ឆិន្ទន វសេនា”តិ សព្ពចិត្ត សាធារណា តាវ សព្ពេសុបិ ឯកូនន វុតិចិត្តុប្បាទេសុ, វិតក្កោ បញ្ចបញ្ញា សចិត្តេសូតិអាទិនា យុត្តដ្ឋាន ភូតានំ ចិត្តានំ គណនសង្ខ្យាបរិច្ឆេទវសេន។ “យុត្ត ធម្មរាសិ បរិច្ឆិន្ទន វសេនា”តិ អនុត្តរេ ឆត្តឹស, មហគ្គតេ បញ្ចតឹសាតិអាទិនា យុត្ត ធម្មរាសីនំ គណន សង្ខ្យា បរិច្ឆេទ វសេន។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យំ។ “បាឡិយំ”តិ ធម្មសង្គណិ បាឡិយំ។ “តេសំ នយានំ”តិ ចតុក្ក បញ្ចក នយានំ។

១២៤. “កាយវចី វិសោធន កិច្ចា”តិ កាយទ្វារវចីទ្វារ សោធន កិច្ចា។

១២៥. លោកុត្តរ វិរតីនំ លោកុត្តរ វិបាកេសុបិ ឧប្បជ្ជនតោ “តទញ្ញ…បេ…. ទដ្ឋព្ព”ន្តិ។ តាសំ អប្បមញ្ញានំ។ តេសុ មហាវិបាកេសុ។ សត្តបញ្ញត្តាទីនិ អារម្មណានិ យស្សាតិ វិគ្គហោ។ “តេនា”តិ កុសលេន។ “វិកប្ប រហិតត្តា”តិ វីធាការ ចិន្តន រហិតត្តា។ អប្បនាបត្ត កម្ម វិសេសេហិ និព្ពត្តា អប្បនាបត្តកម្ម វិសេស និព្ពត្តា។ បញ្ញត្តិ វិសេសានិ នាម បឋវីកសិណ និមិត្តាទីនិ។ “អបិ ចា”តិអាទីសុ។ ន បញ្ញត្តិ ធម្មេហិ អត្ថិ។ ឯវញ្ច សតិ, កាមវិបាកានិ កាមតណ្ហាយ អារម្មណភូតា បញ្ញត្តិយោបិ អាលម្ពេយ្យន្តិ។ “សង្គហនយភេទការកា”តិ បឋមជ្ឈានិក ចិត្តេសុ ឆត្តឹស។ ទុតិយជ្ឈានិក ចិត្តេសុ បញ្ចតឹសាតិអាទិនា សង្គហនយភេទស្ស ការកា។

១២៦. “ឯត្ថ ចា”តិអាទីសុ។ “បញ្ចសុ អសង្ខារិកេសូ”តិ និទ្ធារណេ ភុម្មវចនំ។ តថា បញ្ចសុ ស សង្ខារិកេសូតិ។ សេសមេត្ថ សុវិញ្ញេយ្យំ។

១២៨. “ភូមិ ជាតិ សម្បយោគាទិភេទេនា”តិ ផស្សោតាវ ចតុព្ពិធោ ហោតិ កាមាវចរោ, រូបាវចរោ, អរូបាវចរោ ចាតិ។ អយំ ភូមិភេទោ។

ទ្វាទសាកុសលា ផស្សា, កុសលា ឯកវីសតិ;
ឆត្តឹសេវ វិបាកា ច, វីសតិ ក្រិយា មតា។

ឥតិ អយំ ជាតិភេទោ។ សោមនស្ស សហគតោ, ទិដ្ឋិគត សម្បយុត្តោ, អសង្ខារិកោ ច, សសង្ខារិកោ ចាតិអាទិនា សម្បយោគាទិភេទោ វត្តព្ពោ។ “ចិត្តេន សមំ ភេទ”ន្តិ អត្តនា វា សម្បយុត្តេន ចិត្តភេទេន សមំ ភេទំ។ ឯកូនេន វុតិយា ចិត្តេសុ វា។ ឯត្ថ ច វិចិកិច្ឆា ចេតសិកំ ឯកស្មឹ ចិត្តេ យុត្តន្តិ ឯកមេវ ហោតិ។ ទោសោ, ឥស្សា, មច្ឆរិយំ, កុក្កុច្ចន្តិ ឥមេ ចត្តារោ ទ្វីសុ ចិត្តេសុ យុត្តាតិ វិសុំ វិសុំ ទ្វេ ទ្វេ ហោន្តិ។ តថា ទិដ្ឋិមានា បច្ចេកំ ចត្តារោ។ ថិនមិទ្ធំ បច្ចេកំ បញ្ចាតិអាទិនា សព្ពំ វត្តព្ពន្តិ។

ចេតសិកសង្គហទីបនិយាអនុទីបនា និដ្ឋិតា។

៣. បកិណ្ណកសង្គហអនុទីបនា

១២៩. បកិណ្ណកសង្គហេ ។ ឧភិន្នំ ចិត្ត ចេតសិកានំ។ “តេបញ្ញាសា”តិ តេបញ្ញាសវិធា។ “ភាវោ”តិ វិជ្ជមាន កិរិយា។ យោ លក្ខណ រសាទីសុ លក្ខណន្តិ វុច្ចតិ។ តេនាហ “ធម្មានំ”តិអាទី។ បវត្តោតិ បាឋសេស បទំ។ ឯតេន ‘វេទនា ភេទេន ចិត្តចេតសិកានំ សង្គហោ’តិអាទីសុបិ វេទនា ភេទេន បវត្តោ ចិត្តចេតសិកានំ សង្គហោតិអាទិនា សម្ពន្ធំ ទស្សេតិ។ “វចនត្ថោ ទស្សិតោ”តិ, កថំ ទស្សិតោតិ អាហ “វេទនា ភេទេន ចិត្ត ចេតសិកានំ សង្គហោ”តិអាទិ។ “តេសំ ទានិ យថារហំ”តិ ឯត្ថ “តេសំ”តិ ចិត្តចេតសិកានំ, សង្គហោ នាមាតិ សម្ពន្ធោ។ ឯតេន អយំ សង្គហោ ចិត្ត ចេតសិកានំ ឯវ សង្គហោតិ សិទ្ធំ ហោតិ។ វេទនា ហេតុតោ។ ល។ លម្ពណ វត្ថុតោ សង្គហោ នាមាតិ សម្ពន្ធោ។ ឯតេន ឧបរិ វេទនា សង្គហោតិអាទីសុ វេទនាតោ សង្គហោ វេទនា សង្គហោ។ ល។ វត្ថុតោ សង្គហោ វត្ថុ សង្គហោតិ សិទ្ធំ ហោតិ, វេទនាតោតិអាទីសុ ច វេទនា ភេទតោតិអាទិ អត្ថតោ សិទ្ធំ ហោតិ។ ឯវំ ឆន្នំ បកិណ្ណកសង្គហានំ វចនត្ថោ ទស្សិតោ។ តេនាហ “វេទនា ភេទនា”តិអាទី។ អាទិនា ទស្សិតោតិ សម្ពន្ធោ។ “សង្គហោ នាម និយ្យតេ”តិ វុត្តត្តា “នីតោ នាម អត្ថី”តិ វុត្តំ។ “និយ្យតេ”តិ ច ប វត្តីយតេតិ អត្ថោ។ ននុ តេសំ “សង្គហោ នាម និយ្យតេ”តិ វុត្តត្តា ទ្វីហិ ចិត្ត ចេតសិកេហិ ឯវ អយំ សង្គហោ នេតព្ពោតិ។ ន។ ចិត្តេន នីតេ ចេតសិកេហិ វិសុំ នេតព្ព កិច្ចស្ស អភាវតោតិ ទស្សេតុំ “ចិត្តេ បន សិទ្ធេ”តិអាទិ វុត្តំ។

១៣០. វេទនា សង្គហេ។ វេទនា ភេទំ និស្សាយ ឥមស្ស សង្គហស្ស បវត្តត្តា “និស្សយ ធម្ម បរិគ្គហត្ថ”ន្តិ វុត្តំ។ “សំយុត្តកេ”តិ វេទនា សំយុត្តកេ។ “អារម្មណំ អនុភោន្តី”តិ អារម្មណ រសំ អនុភោន្តិ។ “តេ”តិ តេជនា។ “តំ”តិ តំ អារម្មណំ។ “សាតតោ”តិ សុខាការតោ។ “អស្សាតតោ”តិ ទុក្ខា ការតោ ។ តតោ អញ្ញោបការោ នត្ថិ, តស្មា វេទនា អនុភវន លក្ខណេន តិវិធា ឯវ ហោតីតិ យោជនា។ “ទ្វេ”តិ ទ្វេ វេទនាយោ។ ឧបេក្ខំ សុខេ សង្គហេត្វា សុខទុក្ខវសេន វា ទ្វេ វេទនា វុត្តាតិ យោជនា។ “សន្តស្មឹ ឯសា បណីតេ សុខេ”តិ ឈានសម្បយុត្តំ អទុក្ខម សុខំ សន្ធាយ វុត្តំ។ បញ្ច ភេទាទីសុ វិត្ថារោ វេទនា សំយុត្តេ គហេតព្ពោ។ វេទយិតន្តិ ច វេទនាតិ ច អត្ថតោ ឯកំ។ “សព្ពំ តំ ទុក្ខស្មឹ”តិ សព្ពំ តំ វេទយិតំ ទុក្ខស្មឹ ឯវ បរិយន្នំ ហោតិ។ សង្ខារ ទុក្ខតំ អានន្ទ មយា សន្ធាយ ភាសិតំ សង្ខារ វិបរិណាមតញ្ច, យំ កិញ្ចិ វេទយិតំ, សព្ពំ តំ ទុក្ខស្មឹតិ បាឡិ។ “ឥន្ទ្រិយភេទវសេនា”តិ សោមនស្ស សហគតំ, ឧបេក្ខាសហគតំ, ទោមនស្ស សហគតំ, សុខសហគតំ, ទុក្ខ សហគតន្តិ ឯវំ ឥន្ទ្រិយ ភេទវសេន។ “យេសុ ធម្មេសូ”តិ សម្បយុត្ត ធម្មេសុ។ “តេសំ”តិ សម្បយុត្ត ធម្មានំ។ តត្ថ សុខសម្បយុត្តា ធម្មា កាយិក សុខ សម្បយុត្ត ចេតសិក សុខ សម្បយុត្ត វសេន ទុវិធា។ ឯវំ ឥស្សរដ្ឋានភូតានំ សម្បយុត្ត ធម្មានំ ទុវិធត្តា អនុភវន ភេទេ តីសុ វេទនាសុ ឯកំ សុខ វេទនំ ទ្វិធា ភិន្ទិត្វា សុខិន្ទ្រិយំ សោមនស្សិន្ទ្រិយន្តិ វុត្តំ។ ទុក្ខសម្បយុត្ត ធម្មេសុបិ ឯសេវនយោ។ “អបិ ចា”តិ កិញ្ចិ វត្តព្ពំ អត្ថីតិ អត្ថោ។ “តេបី”តិ ឧបេក្ខា សម្បយុត្តាបិ ធម្មា។ ចក្ខាទិ បសាទ កាយា នាម ចក្ខុ សោត ឃាន ជិវ្ហា បសាទកាយា។ តេសុ និស្សិតា នាម ចក្ខុ វិញ្ញាណ ចិត្តុប្បាទាទយោ។ “សញ្ញាវា”តិ សន្តភាវតោ សំវិជ្ជមាន ភាវតោ ទុវិធា ហោន្តីតិ យោជនា។ “ឯក រសត្តា”តិ មជ្ឈត្តភាវេន ឯករសត្តា។ “ឥតរានី”តិ សោមនស្ស ទោមនស្ស ឧបេក្ខិន្ទ្រិយានិ។ សេសមេត្ថ សុវិញ្ញេយ្យំ។

១៣១. ហេតុសង្គហេ។ “សុប្បតិដ្ឋិតភាវសាធនំ”តិ សុដ្ឋុ បតិដ្ឋហន្តីតិ សុប្បតិដ្ឋិតា។ សុប្បតិដ្ឋិត ភាវសាធនំ ហេតុ កិច្ចំ នាមាតិ យោជនា។ “ឥមេបិ ធម្មា”តិ ឥមេបិ ឆ ហេតុ ធម្មា។ “តត្ថា”តិ តេសុ អារម្មណេសុ, សាធេន្តិ។ តស្មា សុប្បតិដ្ឋិត ភាវសាធនំ ហេតុកិច្ចំ នាមាតិ វុត្តំ។ “អបរេ បនា”តិ បដ្ឋានដ្ឋ កថាយំ អាគតោ រេវតត្ថេរ វាទោ។ “ធម្មានំ កុសលាទិ ភាវសាធនំ”តិ សហជាតធម្មានំ កុសលភាវសាធនំ អកុសលភាវសាធនំ អព្យាកតភាវសាធនំ។ “ឯវំ សន្តេ”តិអាទិ តំ វាទំ បដិក្ខិបន្តានំ បដិក្ខេបវចនំ។ “យេស”ន្តិ មោហមូល ចិត្ត ទ្វយេ មោហោ ច អហេតុក ចិត្តុប្បាទ រូប និព្ពានានិ ច។ “ន សម្បជ្ជេយ្យា”តិ សហជាត ហេតុនោ អភាវា តស្ស មោហស្ស អកុសល ភាវោ, ឥតរេ សញ្ច អព្យាកត ភាវោ ន សម្បជ្ជេយ្យ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ។ ហេតុ នាម សហជាត ធម្មានំ កុសលាទិភាវំ សាធេតីតិ វុត្តំ។ ឯវំ សតិ, សោ មោហោ សម្បយុត្ត ធម្មានំ អកុសល ភាវំ សាធេយ្យ។ អត្តនោ បន អកុសល ភាវំ សាធេន្តោ សហជាតោ អញ្ញោ ហេតុ នត្ថិ។ តស្មា តស្ស អកុសលភាវោ ន សម្បជ្ជេយ្យ។ តថា អហេតុក ចិត្តុប្បាទ រូប និព្ពានានញ្ច អព្យាកតភាវំ សាធេន្តោ កោចិ សហជាតោ ហេតុ នាម នត្ថីតិ តេសម្បិ អព្យាកត ភាវោ ន សម្បជ្ជេយ្យ។ ន ច ន សម្បជ្ជតិ។ តស្មា សោ ថេរវាទោ ន យុត្តោតិ។ ឯត្ថ សិយា។ សោច មោហោ អត្តនោ ធម្មតាយ អកុសលោ ហោតិ។ តានិ ច អហេតុក ចិត្តុប្បាទរូប និព្ពានានិ អត្តនោ ធម្មតាយ អព្យាកតានិ ហោន្តីតិ។ ឯវំ សន្តេ, យថា តេ ធម្មា។ តថា អញ្ញេបិ ធម្មា អត្តនោ ធម្មតាយ ឯវ កុសលា កុសលា ព្យាកតា ភវិស្សន្តិ។ ន ចេត្ថ ការណំ អត្ថិ, យេនការណេន តេ ឯវ ធម្មា អត្តនោ ធម្មតាយ អកុសលា ព្យាកតា ហោន្តិ។ អញ្ញេ បន ធម្មា អត្តនោ ធម្មតាយ កុសលា កុសលា ព្យាកតា ន ហោន្តិ, ហេតូហិ ឯវ ហោន្តីតិ។ តស្មា តេសំ សព្ពេសម្បិ កុសលាទិ ភាវត្ថាយ ហេតូហិ បយោជនំ នត្ថិ។ តស្មា សោ ថេរវាទោ ន

យុត្តោ យេវាតិ។ ន កេវលញ្ច តស្មឹ ថេរវាទេ ឯត្តកោ ទោសោ អត្ថិ។ អថ ខោ អញ្ញោបិ ទោសោ អត្ថីតិ ទស្សេតុំ
“យានិ ចា”តិអាទិមាហ។ តត្ថាយំ អធិប្បាយោ។ សចេ ធម្មានំ កុសលាទិ ភាវោ សហជាត ហេតុប្បដិពទ្ធោ
សិយា។ ឯវំ សតិ, ហេតុ បច្ចយេ កុសល ហេតុតោ លទ្ធ បច្ចយានិ រូបានិ កុសលានិ ភវេយ្យុំ។ អកុសល ហេតុតោ
លទ្ធ បច្ចយានិ រូបានិ អកុសលានិ ភវេយ្យុំ ។ ន ច ភវន្តិ។ តស្មា សោ វាទោ អយុត្តោ យេវាតិ។ ឥទានិ បុន តំ
ថេរវាទំ បគ្គហេតុំ “យថាបនា”តិអាទិមាហ។ “ធម្មេសូ”តិ ចតុស្សច្ច ធម្មេសុ។ មុយ្ហនកិរិយា នាម អន្ធការ
កិរិយា។ ធម្មច្ឆន្ទោ នាម ទានំ ទាតុកាមោ, សីលំ បូរេតុកាមោ, ភាវនំ ភាវេតុកាមោ ឥច្ចាទិនា បវត្តោ ឆន្ទោ។
“អក្ខន្តី”តិ អក្ខមនំ, អរោចនំ, អមនាបោ។ បាប ធម្ម បាបា រម្មណ វិរោធោ នាម កាមរាគដ្ឋានីយេហិ សត្តវិធ
មេថុន ធម្មាទីហិ បាប ធម្មេហិ ចេវ បញ្ចកាមគុណា រម្មណេ ហិ ច ចិត្តស្ស វិរោធោ, ជេគុច្ឆោ បដិកូលោ។
មុយ្ហនកិរិយា បន ឯកន្ត អកុសល ជាតិកា ឯវ ហោតិ។ ឯត្តាវតា មោហមូល ចិត្ត ទ្វយេ មោហោ អត្តនោ
ធម្មតាយ អកុសលោ ហោតីតិ ឥមមត្ថំ បតិដ្ឋាបេតិ។ “ឯវំ សន្តេ”តិអាទិកំ តត្ថ ទោសារោបនំ វិធមតិ។ ឥទានិ
អហេតុក ចិត្តុប្បាទ រូប និព្ពានានិ អត្តនោ ធម្មតាយ អព្យាកតានិ ហោន្តីតិ ឥមមត្ថំ បតិដ្ឋាបេតុំ “យោច
ធម្មោ”តិអាទិមាហ។ “ឯត្តកមេវា”តិ អញ្ញំ ទុក្ករ ការណំ នត្ថីតិ អធិប្បាយោ។ “អហេតុក ចិត្តានំ”តិ អហេតុក
ចិត្តុប្បាទានំ។ អត្តនោ ធម្មតាយ ឯវ សិទ្ធោ។ ឯត្តាវតា-អហេតុក។ ល។ និព្ពានានិ អត្តនោ ធម្មតាយ
អព្យាកតានិ ហោន្តិ-តិ ឥមមត្ថំ បតិដ្ឋាបេតិ។ “ឯវំ សន្តេ”តិអាទិ តត្ថ ទោសារោបនំ អបនេតិ។ ឥទានិ
សព្ពោបិ មោហោ អត្តនោ ធម្មតាយ អកុសល ភាវេបត្វា អញ្ញេសំ ឥច្ឆា នាម អត្ថិ, អក្ខន្តិ នាម អត្ថីតិ ឯវំ
វុត្តានំ ឥច្ឆា អក្ខន្តិ ធម្មានម្បិ អកុសល ភាវំ សាធេតីតិ ទស្សេតុំ “តត្ថ មោហោ”តិអាទិមាហ។ “មុយ្ហន
និស្សន្ទានិ ឯវា”តិ មុយ្ហនកិរិយាយ និស្សន្ទប្ផលានិ ឯវ។ ន កេវលំ សោ លោភាទីនំ អកុសលភាវំ សាធេតិ, អថ
ខោ អលោភាទីនម្បិ កុសលភាវំ សោ ឯវ សាធេតីតិ ទស្សេតុំ “អលោភាទីនញ្ច”តិអាទិ វុត្តំ។ “អវិជ្ជានុសយេន
សហេវ សិទ្ធោ”តិ តានិ សត្តសន្តានេ អវិជ្ជានុសយេ អប្បហីនេ កុសលានិ ហោន្តិ។ បហីនេ កិរិយានិ ហោន្តីតិ
អធិប្បាយោ។ ឥទានិ លោភ ទោសានំ អលោភាទីនញ្ច ហេតុ កិច្ចំ ទស្សេតុំ “តានិ បន លោភាទីនី”តិអាទិ វុត្តំ។
រជ្ជន ទុស្សនានំ និស្សន្ទានិ រជ្ជនាទិនិស្សន្ទានិ។ “ទិដ្ឋិ មានាទីនី”តិ ទិដ្ឋិ មាន ឥស្សា មច្ឆរិយាទីនិ។ អរជ្ជន
អទុស្សន អមុយ្ហនានំ និស្សន្ទានិ អរជ្ជនាទិ និស្សន្ទានិ។ “សទ្ធាទីនី”តិ សទ្ធា សតិ ហិរិ ឱត្តប្បាទីនិ។ “ហេតុ
មុខេនបី”តិ អហេតុក ចិត្តុប្បាទ រូប និព្ពានានំ អព្យាកតភាវោ អត្តនោ ធម្មតាយ សិទ្ធោតិ វុត្តោ។ សហេតុក
វិបាក ក្រិយានំ អព្យាកត ភាវោ បន អត្តនោ ធម្មតាយ សិទ្ធោតិបិ សហជាត ហេតូនំ ហេតុ កិច្ចេន សិទ្ធោតិបិ
វត្តុំ វដ្តតីតិ អធិប្បាយោ។ វិភាវ និបាបេ។ “មគ្គិតព្ពោ”តិ គវេសិតព្ពោ។ អថ តេសំ កុសលាទិ ភាវោ សេស
សម្បយុត្ត ហេតុប្បដិ ពទ្ធោ សិយាតិ យោជនា។ “អប្បដិ ពទ្ធោ”តិ ហេតុនា អប្បដិ ពទ្ធោ។ “កុសលាទិភាវោ”តិ
កុសលាទិភាវោ សិយា។ “សោ”តិ កុសលាទិភាវោ។ “អហេតុកានំ”តិ អហេតុក ចិត្តុប្បាទ រូប និព្ពានានំ។ ឥទានិ
‘យានិ ច លទ្ធហេតុ បច្ចយានី’តិអាទិ វចនំ បដិក្ខិបន្តោ “យថាចា”តិអាទិមាហ។ “រូបារូប ធម្មេសូ”តិ និទ្ធារណេ
ភុម្ម វចនំ។ “អរូប ធម្មេសុ ឯវា”តិ និទ្ធារណីយំ។ ន រូប ធម្មេសុ ផរន្តិ។ ឯវំ សតិ, កស្មា តេ រូប ធម្មា
ឈានបច្ចយុប្បន្នេសុ វុត្តាតិ អាហ “តេ បនា”តិអាទី។ សេសមេត្ថ សុវិញ្ញេយ្យំ។ “តំ បន តេសំ”តិ តេសំ
ហំសាទីនំ តំ វណ្ណវិសេសំ។ “យោនិយោ”តិ មាតាបិតុ ជាតិយោ។ “អព្យាកតានំ បនាតិ សព្ពំ”តិ អព្យាកតានំ
បន អព្យាកតភាវោ និរនុសយ សន្តានប្បដិ ពទ្ធោ, កម្មប្បដិ ពទ្ធោ, អវិបាកភាវប្បដិ ពទ្ធោ ចាតិ ទដ្ឋព្ពន្តិ ឥទំ
សព្ពំ។ “វុត្ត បក្ខេបតតិ យេវា”តិ តស្មឹ បក្ខេ អន្តោគធមេវាតិ អធិប្បាយោ។

១៣២. កិច្ចសង្គហេ។ តស្មឹ បរិក្ខីណេតិ សម្ពន្ធោ។ “កម្មស្សា”តិ កម្មន្តរស្ស។ ចុតស្ស សត្តស្ស អភិនិព្ពត្តីតិ
សម្ពន្ធោ។ “ភវន្តរាទិប្បដិ សន្ធាន វសេនា”តិ ភវន្តរស្ស អាទិកោដិយា បដិសន្ធាន វសេន។ ភវសន្តានស្ស បវត្តីតិ
សម្ពន្ធោ។ កថំ បវត្តីតិ អាហ “យាវ តំ កម្មំ”តិអាទី។ “អវិច្ឆេទប្បវត្តិ បច្ចយង្គភាវេនា”តិ អវិច្ឆេទប្បវត្តិយា
បធាន បច្ចយ សង្ខាតេន អង្គភាវេន។ ឯតេន ភវង្គបទេ អង្គសទ្ទស្ស អត្ថំ វទតិ ។ តេនាហ “តស្សហី”តិអាទី។
“តស្សា”តិ ភវង្គស្ស។ អាវជ្ជនំ អាវដ្តនន្តិ ឯកោ វចនត្ថោ។ តំ វា អាវដ្តេតីតិ ឯកោ។ “តំ”តិ ចិត្ត សន្តានំ។ អា
វដ្តតិ វា តំ ឯត្ថាតិ ឯកោ។ អាវដ្តតិ វា តំ ឯតេនាតិ ឯកោ។ “តំ”តិ ចិត្ត សន្តានំ។ អាវដ្តេតិ វាតិ ឯកោ។
“វោដ្ឋព្ពនំ”តិ វិ-អវ-ឋបនំតិ បទច្ឆេទោ។ វិភាវនិ វិចារណាយំ។ “ឯកាវជ្ជន បរិកម្ម ចិត្តតោ”តិ មគ្គេន វា
អភិញ្ញាយ វា ឯកំ សមានំ អាវជ្ជនំ អស្សាតិ វិគ្គហោ។ តស្សំ វីថិយំ ‘អាវជ្ជនំ, បរិកម្មំ, ឧបចារោ, អនុលោមំ,
គោត្រភូ,តិ ឯត្ថ បរិកម្ម ជវនចិត្តំ ឥធ បរិកម្ម ចិត្តន្តិ វុត្តំ។ “តានី”តិ មគ្គា ភិញ្ញាជវនានិ។ “តត្ថា”តិ តស្មឹ
វិភាវនិ បាបេ។ “ទីឃំ អទ្ធានំ”តិ សកលរត្តិយំ វា សកល ទិវសំ វា និទ្ទោក្កមន វសេន ទីឃំ កាលំ។ សេសមេត្ថ សុ
វិញ្ញេយ្យំ។ “បដិសន្ធិយាឋានំ”តិ បដិសន្ធិកិច្ចស្ស ឋានំ។ កាលោហិ នាម វិសុំ ចិត្តស្ស អារម្មណ ភូតោ ឯកោ
បញ្ញត្តិ ធម្មោតិ ឯតេន កាលោ នាម សភាវតោ អវិជ្ជមានត្តា កថំ កិច្ចានំ បវត្តិដ្ឋានំ នាម សក្កា ភវិតុន្តិ ឥមំ
អាសង្កំ វិសោធេតិ។ “ឥតរថា”តិ តថា អគ្គហេត្វា អញ្ញថា កិច្ចដ្ឋានានំ អភេទេ គហិតេ សតីតិ អត្ថោ។ “សយំ
សោមនស្ស យុត្តំបី”តិ កទាចិ សយំ សោមនស្ស យុត្តំបិ។ “តំ”តិ សោមនស្ស សន្តីរណំ។ “លទ្ធបច្ចយ ភាវេនា”តិ
លទ្ធអនន្តរ បច្ចយភាវេន។ “អាសេវន ភាវ រហិតំ បី”តិ អាសេវន គុណ រហិតម្បិ។ តញ្ហិ អាសេវន បច្ចយេ

បច្ចយោបិ ន ហោតិ, បច្ចុប្បន្នម្បិ ន ហោតីតិ។ “បរិកម្ម ភាវនា ពលេន ច បវត្តត្តា”តិ ឥទំ ផលសមាបត្តិវីថិយំ ផលជវនេសុ បាកដំ។ សេសមេត្ថសុពោធមេវ។

១៣៣. ទ្វារសង្គហេ។ “អាទាសបដ្ដមយោ”តិ អាទាសបដ្ដេន បកតោ។ “ទ្វេ ឯវា”តិ ទ្វេ ឯវ ទ្វារានិ។ “ទ្វារសទិសត្តា”តិ នគរ ទ្វារ សទិសត្តា។ “កម្មវិសេស មហាភូត វិសេស សិទ្ធេនា”តិ ឯត្ថ កម្មវិសេសេន ច មហាភូតវិសេសេន ច សិទ្ធោតិ វិគ្គហោ។ អាវជ្ជនាទីនិ ច វីថិ ចិត្តានិ គណ្ហន្តិ។ “យម្ហី”តិ យស្មឹ ចក្ខុម្ហិ។ តទេវ ចក្ខុ ចក្ខុទ្វារំ នាមាតិ សម្ពន្ធោ។ “តេសំ ទ្វិន្នំ”តិ រូប និមិត្តានញ្ច អាវជ្ជនាទិ វីថិចិត្តានញ្ច។ “វិសយ វិសយី ភាវូបគមនស្សា”តិ ឯត្ថ រូប និមិត្តានំ វិសយភាវស្ស ឧបគមនំ នាម ចក្ខុ មណ្ឌេ អាបាតាគមនំ វុច្ចតិ។ អាវជ្ជនាទីនំ វិសយី ភាវស្ស ឧបគមនំ នាម តេសំ និមិត្តានំ អារម្មណ ករណំ វុច្ចតិ។ “មុខប្បថភូតត្តា”តិ មុខមគ្គភូតត្តា។ ឯវំ ទ្វារ សទ្ទស្ស ករណ សាធនយុត្តី ទស្សេត្វា ឥទានិ អធិករណ សាធន យុត្តី ទស្សេតិ “អថវា”តិអាទិនា។ “រូបាទំ”តិ រូប និមិត្តានំ។ “ចក្ខុមេវ ចក្ខុ ទ្វារ”ន្តិ ឯតេន ចក្ខុមេវ ទ្វារំ ចក្ខុ ទ្វារន្តិ អវធារណ សមាសំ ទស្សេតិ។ “ការណំ វុត្តមេវា”តិ ហេដ្ឋា ចិត្តសង្គហេ មនោទ្វារាវជ្ជនបទេ វុត្តមេវ។ សព្ពំ ឯកូន នវុតិវិធំ ចិត្តំ មនោទ្វារមេវ នាម ហោតិ។ តថាហិ វុត្តំ អដ្ឋសាលិនិយំ អយំ នាមមនោ មនោទ្វារំ នាម ន ហោតីតិ ន វត្តព្ពោតិ។ “ឧបបត្តិ ទ្វារមេវា”តិ ឧបបត្តិភវ បរិយាបន្នំ កម្មជទ្វារមេវ។ “ឥធ ចា”តិ ឥមស្មឹ សង្គហគន្ថេ ច។ យញ្ច សាធក វចនន្តិ សម្ពន្ធោ។ “តត្ថា”តិ វិភាវនិយំ។ “តត្ថេវ តំ យុត្តំ”តិ តស្មឹ បាឡិប្បទេសេ ឯវ តំ សាធក វចនំ យុត្តំ។ ឥតរេ ទ្វេ បច្ចយាតិ សម្ពន្ធោ។ “មនញ្ចាតិ ឯត្ថា”តិ មនញ្ច បដិច្ច ធម្មេ ច ឧប្បជ្ជតិ មនោវិញ្ញាណំតិ វាក្យេ មនញ្ចាតិបទេ។ តត្ថ បន ជវន មនោវិញ្ញាណស្ស ឧប្បត្តិយា ចតូសុ បច្ចយេសុ មនញ្ចាតិ ឯត្ថ ទ្វារភូតំ ភវង្គមនោ ច អាវជ្ជន មនោ ចាតិ ទ្វេ បច្ចយា លព្ភន្តិ។ ធម្មេ ចាតិ បទេ ធម្មារម្មណ សង្ខាតោ ឯកោ បច្ចយោ លព្ភតិ។ ចសទ្ទេន មនោវិញ្ញាណ សម្បយុត្តក្ខន្ធា គយ្ហន្តិ។ ឯវំ ចត្តារោ បច្ចយា ហោន្តិ។ “ឯត្ថ ចា”តិ ឥមស្មឹ អដ្ឋកថាវចនេ។ “សន្និហិត បច្ចយានំ ឯវ តត្ថ អធិប្បេតត្តា”តិ បដិច្ច សទ្ទសាមត្ថិយេន អាសន្នេ ធរមានបច្ចយានំ ឯវ តស្មឹ បាឡិវាក្យេ អធិប្បេតត្តា។ “ទ្វារភាវាវហស្សា”តិ វិសយ វិសយីនំ វុត្ត នយេន បវត្តិ មុខភាវាវហស្ស។ ឯតេន អារម្មណានិ អាបាតំ អាគច្ឆន្តុ វា, មាវា, វីថិ ចិត្តានិ បវត្តន្តុវា, មាវា, អប្បមាណំ។ បភស្សរប្បសន្នភាវេន ទ្វារភាវា វហតា ឯវ បមាណន្តិ ទីបេតិ។ “និដ្ឋមេត្ថ គន្តព្ពំ”តិ សន្និដ្ឋានំ ឯត្ថ គន្តព្ពំ។ ទ្វារវិការ មូលកានិ តាទិសានិ កិច្ចានិ យេសំ តានិ តំ កិច្ចវន្តានិ។ “កម្មវសេន សិជ្ឈន្តី”តិ សត្តសន្តានេ បវត្តន្តីតិ អធិប្បាយោ។ តំ កិច្ចវន្តានិ ចិត្តានិ។ វិភាវនិ បាឋេ “មនោទ្វារ សង្ខាត ភវង្គតោ”តិ មនោទ្វារ សង្ខាត ភវង្គ ភាវតោ ច។ “អារម្មណន្តរគ្គហណវសេន អប្បវត្តិតោ”តិ បដិសន្ធិ ចិត្តេន យថា គហិតំ កម្មកម្មនិមិត្តាទិកំ អារម្មណំ មុញ្ចិត្វា បវត្តិកាលេ ឆសុ ទ្វារេសុ អាបាតាគតស្ស អារម្មណន្តរស្ស គហណ វសេន អប្បវត្តិតោ ច។ ហេដ្ឋាបិ បញ្ចទ្វារាវជ្ជន ចក្ខុ វិញ្ញាណ សម្បដិច្ឆន សន្តីរណ វោដ្ឋព្ពន កាមាវចរជវន តទា រម្មណ វសេនាតិអាទិនា កិច្ចសីសេនេវ។ ល។ វុត្តោ។ ឯត្ថហិ អាវជ្ជន សម្បដិច្ឆនាទីនិ កិច្ច វិសេសានំ នាមានិ ហោន្តិ។ “ចេ”តិ ចេ វទេយ្យ។ “នា”តិ ន វត្តព្ពំ។ “តថា អស្សុតត្តា”តិ ឯកូន វីសតិ ទ្វារ វិមុត្តានីតិ ច, ឆ ទ្វារិកានិ ចេវ ទ្វារ វិមុត្តានីតិ ច, មហគ្គតវិបាកានិ ទ្វារ វិមុត្តានេ វាតិ ច, សុតំ។ ន បន ទ្វារិក វិមុត្តានីតិ សុតំ។

១៣៤. អារម្មណ សង្គហេ។ “ទុព្ពល បុរិសេនា”តិ គេលញ្ញាភិភូតត្តា វា ជរាភិភូតត្តា វា ទណ្ឌេន វា រជ្ជុកេន វា វិនា ឧដ្ឋាតុម្បិ បតិដ្ឋាតុម្បិ អបរាបរំ គន្តុម្បិ អសក្កោន្តេន ទុព្ពល បុរិសេន ទណ្ឌកំ វា រជ្ជុកំ វា អាលម្ពិយតិ។ អាលម្ពិត្វា ឧដ្ឋាតិ។ បតិដ្ឋាតិ។ អបរាបរំ គច្ឆតិ។ ឯវមេវ។ អមុញ្ច មានេហិ ហុត្វាតិ បាឋសេសោ។ “អាគន្ត្វា”តិ អារម្មណ ករណ វសេន តតោ តតោ អាគន្ត្វា។ “វិសុំ សិទ្ធានី”តិ អាលម្ពិយតីតិ ឯតស្មឹ អត្ថេ សតិ, អាលម្ពណន្តិ សិជ្ឈតិ។ អារម្មណន្តិ ន សិជ្ឈតិ។ តានិ ឯត្ថ អាគន្ត្វា រមន្តីតិ ឯតស្មឹ អត្ថេ សតិ, អារម្មណន្តិ សិជ្ឈតិ។ អាលម្ពណន្តិ ន សិជ្ឈតិ។ ឯវញ្ច សតិ ឯកំ បទំ ទ្វីហិវាក្យេហិ ទស្សនំ ន សុន្ទរន្តិ។ “អញ្ញានិ អារម្មណានី”តិ រូបារម្មណតោ អញ្ញានិ សទ្ទារម្មណាទីនិ។ “អាគច្ឆតី”តិ អាវិភាវំ គច្ឆតិ, ឧប្បាទប្បវត្តិ វសេន បច្ចក្ខភាវំ បាបុណាតិ។ “អាគច្ឆិត្ថា”តិ អាវិភាវំ គច្ឆិត្ថ, ឧប្បាទប្បវត្តិ វសេន បច្ចក្ខភាវំ បាបុណិត្ថ។ “អនាគតំ”តិ ឯត្ថ នការោ អវត្ថា វសេន បដិសេធោ។ យោ ធម្មោ បច្ចយ សាមគ្គិយំ សតិ អាគមន ជាតិកោ ឧប្បជ្ជន សីលោ។ សោ ឯវ ឥទានិ អាគច្ឆតិ, ឥទានិ អាគច្ឆិត្ថ, ឥទានិ អាគមន ជាតិយំ ឋិតោ, នាគច្ឆតិ នាគច្ឆិត្ថាតិ ឥមិនា អត្ថេន សោ អនាគតោ នាម។ និព្ពាន បញ្ញត្តិយោ បន អាគមន ជាតិកា ន ហោន្តិ។ តស្មា អាគមនប្បសង្គាភាវតោ អនាគតាតិ ន វុច្ចន្តីតិ។ តេនាហ “ឧប្បាទ ជាតិកា”តិអាទី។ “តំ វិចារេតព្ពំ”តិ វត្វា វិចារណាការំ ទស្សេតិ “សព្ពេបិហី”តិអាទិនា។ តេ យទា វត្តព្ព បក្ខេ តិដ្ឋន្តីតិ សម្ពន្ធោ។ ឧប្បាទ ជាតិកានញ្ញេវ សង្ខត ធម្មានំ។ តាសំ និព្ពាន បញ្ញត្តីនំ។ “ន តថា ឥមេសំ”តិ ឥមេសំ ទ្វារ វិមុត្តានំ អារម្មណំ បន តថា ន ហោតីតិ យោជនា។ “តត្ថា”តិ តស្មឹ ភវ វិសេសេ។ វិភាវនិបាឋេ “អាវជ្ជនស្សវិយា”តិ អាវជ្ជនស្ស អារម្មណំ វិយ។ អគ្គហិតមេវ ហុត្វា។ “ឯកាវជ្ជន វីថិយំ អគ្គហិត ភាវោ ឥធ ន បមាណ”ន្តិ ឆ ទ្វារគ្គហិតន្តិ ឥធ អប្បមាណំ។ ភវន្តរេ គហិតស្ស អធិប្បេតត្តា។ “កាលវិមុត្ត សាមញ្ញំ”វាតិ យំ កិញ្ចិកាល វិមុត្តំ វា ន ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ អាគមសិទ្ធិ វោហារោ នាម “កម្មន្តិ វា, កម្មនិមិត្តន្តិ វា, គតិ និមិត្តន្តិ វា, បសិទ្ធោ វោហារោ វុច្ចតិ។ អជាត សត្តុ

រាជា សង្កិច្ចជាតកេបិ បិតរំ មារេតិ។ តស្មា “ទ្វីសុភវេសូ”តិ វុត្តំ។ “ឆ ហិ ទ្វារេហី”តិ ករណ ភូតេហិ ឆហិ ចក្ខាទិទ្វារេហិ។ “មរណាសន្ន ជវនេហី”តិ កត្ត ភូតេហិ មរណាសន្នេ បវត្តេហិ ឆ ទ្វារិក ជវនេហិ។ “អនេកំ សភាវំ”តិ អនេកន្ត ភាវំ។ យញ្ហិ អារម្មណន្តិ សម្ពន្ធោ។ “កេនចិ ទ្វារេន អគ្គហិតមេវ ហោតី”តិ ឯត្ថ អសញ្ញី ភវតោ ចុតានំ សត្តានំ កាមបដិសន្ធិយា កម្មាទិ អារម្មណំ ភវន្តរេ កេនចិ ទ្វារេន អគ្គហិតន្តិ យុត្តំ។ កស្មា, តស្មិំ ភវេ កស្សចិទ្វារស្សេវ អភាវតោ។ អរូបភវតោ ចុតានំ បន កាមបដិសន្ធិយា គតិ និមិត្ត សម្មតំ អារម្មណំ កថំ ភវន្តរេ កេនចិទ្វារេន អគ្គហិតំ ភវេយ្យ, មនោទ្វារគ្គហិតមេវ ភវេយ្យាតិ ឥមំ ចោទនំ វិសោធេតុំ “ឯត្ថ ច យស្មា បដ្ឋានេ”តិអាទិ វុត្តំ។ តតោ ចុតានំ សត្តានំ យា កាមបដិសន្ធិ, តស្សាកាមបដិ សន្ធិយា។ បច្ចុប្បន្នំ គតិនិមិត្តំ អារម្មណំ ឯតិស្សាតិ វិគ្គហោ។ កាមបដិសន្ធិ។ បរេសំ បយោគ ពលេនាបិ កម្មាទីនំ ឧបដ្ឋានំ នាម ហោតីតិអាទិនា យោជេតព្ពំ។ “សុដ្ឋុ អាសេវិតានំ”តិ ចិរកាលំ សង្ឃ វត្ត ចេតិយវត្ត ករណាទិវសេន តំ តំ ភាវនាកម្មវសេន ច សុដ្ឋុ អាសេវិតានំ កម្មកម្មនិមិត្តានំ។ “ហោតិ យេវា”តិ កម្មាទីនំ ឧបដ្ឋានំ នាម ហោតិយេវ។ “អាគន្ត្វា”តិ ឥមំ មនុស្ស លោកំ អាគន្ត្វា គណ្ហន្តិយេវ។ តទាបិ និរយបាលេហិ ទស្សិតំ តំ តំ គតិ និមិត្តំ អារម្មណំ កត្វា ចវន្តិ។ “តំ”តិ រេវតី នាម ឥត្ថិំ។ ននុ និរយបាលា នាម តាវតីសា ភវនំ គន្តុំ ន សក្កុណេយ្យុន្តិ។ នោ នសក្កុណេយ្យុំ។ កស្មា, មហិទ្ធិក យក្ខ ជាតិកត្តាតិ ទស្សេតុំ “តេហី”តិអាទិ វុត្តំ។ “វេស្សវណ ទូតា”តិ វេស្សវណមហារាជស្ស ទូតា។ “ឧបចារជ្ឈានេបត្វា”តិ អប្បនាឈានំ អបត្តតាយ ឧបចារភាវនាភូតេ កាមាវចរជ្ឈានេបត្វា។ “តានេវ និមិត្តានី”តិ បឋវិកសិណ និមិត្តាទីនិ បដិភាគ និមិត្តានិ។ “កាមបដិសន្ធិយា អារម្មណំ”តិ តេហិ និមិត្តារម្មណេហិ អញ្ញំ ឧបចារ ភាវនា កម្មំ វា យំ កិញ្ចិ អនុរូបំ គតិ និមិត្តំ វា។ “តានេវ និមិត្តានិ គហេត្វា”តិ វចនេន តានិ និមិត្តានិ មរណាសន្ន ជវនេហិ គហិតានីតិ ទស្សេតិ។ តានិ ច បញ្ញត្តិធម្មត្តា កាមបដិសន្ធិយា អារម្មណំ ន ហោន្តីតិ។ “បច្ចុប្បន្នគតិ និមិត្តេ សិទ្ធេ សិទ្ធមេវា”តិ តស្មិំ ភវេ គតស្សតត្ថ យាវជីវម្បិ អនុ ភវិតព្ពំ អារម្មណំ នាម តស្មិំ ខណេ ធរមានំ បច្ចុប្បន្នម្បិ អត្ថិ។ តតោ វឌ្ឍមានំ អនាគតម្បិ អត្ថិ។ តត្ថ បច្ចុប្បន្នេ ឧបដ្ឋហន្តេ បដិសន្ធិយា អារម្មណំ សម្បជ្ជតិ។ អនាគតំ បន អនុបដ្ឋហន្តម្បិ បច្ចុប្បន្នេ អន្តោគធសទិសំ ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ វិភាវនិ បាឋេន ច បច្ចុប្បន្ន គតិនិមិត្តំ វិយ អាបាតមាគតំ, កស្មា, បច្ចុប្បន្ន គតិ និមិត្តេនេវ កិច្ច សិទ្ធិតោ-តិ អធិប្បាយោ។ សេសមេត្ថ សុពោធំ។ “តានិហី”តិអាទីសុ។ កេចិ វទន្តិ។ អនេជោសន្តិ មារព្ភ។ យំ កាលមករីមុនីតិ វុត្តត្តា សព្ពញ្ញុ ពុទ្ធាទីនំ បរិនិព្ពានចុតិ ចិត្តំ សន្តិ លក្ខណំ និព្ពានំ អារម្មណំ ករោតីតិ។ តំ សព្ពថាបិ កាមាវចរា លម្ពណា នេវាតិ ឥមិនា អបនេតព្ពន្តិ ទស្សេតុំ “តា និហិ សព្ពញ្ញុ ពុទ្ធានំ ឧប្បន្នានិ បី”តិអាទិ វុត្តំ។ “លោកុត្តរ ធម្មា”តិអាទីសុ។ “តានី”តិ ទ្វាទសា កុសល ចិត្តានិ អដ្ឋញាណ វិប្បយុត្ត កុសល ក្រិយ ជវនានិ ច។ អជ្ឈាន លាភិនោ បុថុជ្ជនា មហគ្គតជ្ឈានានិបិ អាលម្ពិតុំ ន សក្កោន្តីតិ វុត្តំ “បញ្ញត្តិយា សហ កាមាវចរា រម្មណានី”តិ។ “តានេ វា”តិ ញាណ សម្បយុត្ត កាម កុសលានិ ឯវ។ ឈានលាភីនំ តានេវ ញាណ សម្បយុត្តកាម កុសលានិ។ ហេដ្ឋិម ផលដ្ឋានំ តានេវ អត្តនា អធិគត មគ្គផល និព្ពានា រម្មណានិ។ “ឈានានិ បត្តេន្តី”តិ អាយតី ឈានលាភិនោ ភវេយ្យាមាតិ បត្ថនំ ករោន្តិ។ “តេសំ បី”តិ តេសំ បុថុជ្ជនានម្បិ។ “តេ”តិ តេ លោកុត្តរ ធម្មា។ “អនុភោន្តី”តិ សម្បាបុណន្តិ។ “នវនិបាតេ”តិ អង្គុត្តរ និកាយេ នវនិបាតេ។ សេសំ សព្ពំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

១៣៥. វត្ថុសង្គហេ។ “វត្ថូ”តិ និស្សយ វិសេសោ វុច្ចតិ។ តានិ និស្សយ វត្ថូនិ យេសំ តានិ តព្ពត្ថុកានិ។ “តេសញ្ច សទ្ទោ ន យុជ្ជតី”តិ តេសំ វាទេ ច សទ្ទោ ន យុជ្ជតិ។ ន ហិ អលុត្ត ច ការំ ទ្វន្ទ បទំ នាម អត្ថីតិ។ “បុព្ពបទេសុ អានេតព្ពោ”តិ ចក្ខុ វត្ថុ ច សោតវត្ថុ ចាតិអាទិនា អានេតព្ពោ។ សមាស បទំ ន យុជ្ជតិ។ ន ហិ សមាសបទតោ ឯក ទេសំ អញ្ញត្ថ អានេតុំ យុជ្ជតីតិ។ អវិភត្តិក និទ្ទេសោ នាម ចក្ខុំ, សោតំ, ឃានំ, ជិវ្ហា, កាយោ, ហទយំ, វត្ថុ ចាតិ វត្តព្ពេ បុព្ពបទេសុ អវិភត្តិក និទ្ទេសោ។ ឯវញ្ចសតិ វត្ថុ សទ្ទោ ច សទ្ទោ ច បុព្ពបទេសុ អានេតុំ លព្ភន្តីតិ។ កាមតណ្ហាយ អធីនេន អាយត្តេន កាមាវចរ កម្មេន និព្ពត្តា កាមតណ្ហាធីន កម្ម និព្ពត្តា។ “រូបាទីនំ បរិភោគោ”តិ រូបាទីនំ បញ្ចកាមគុណានំ បរិភោគោ។ “បរិត្តកម្មំ បី”តិ សព្ពំ កាមាវចរ កម្មម្បិ។ “បូរយមានំ”តិ បរិបូរេន្តំ។ ចក្ខុ ទស្សនានុត្តរិយំ នាម។ សោតំ សវនានុត្តរិយំ នាម។ សព្ពេសំ ទស្សន កិច្ចានំ មជ្ឈេ ពុទ្ធ ទស្សនា ទិវសេន អនុត្តរំ ទស្សនំ ជនេតីតិ ទស្សនានុត្តរិយំ។ ឯវំ សវនានុត្តរិយេបិ ចតុសច្ចធម្មស្សវនា ទិវសេនាតិ វត្តព្ពំ។ “អជ្ឈត្ត ពាហិទ្ធ សន្តា នេសុ បី”តិ អជ្ឈត្ត សន្តានេបិ ពាហិទ្ធ សន្តានេបិ។ “សុទ្ធេ”តិ កេនចិ អាលោកេន ច អន្ធការេន ច វិរហិតេ។ អាលោកោ ហិ ឯកោ រូប វិសេសោ។ តថា អន្ធការោ ច។ តេ ច តត្ថ នត្ថិ។ “ឥមស្មិំ សង្គហេ”តិ វត្ថុ សង្គហេ។ វិសិដ្ឋំ ជាននំ វិជាននំ។ តញ្ច វិជាននំ តីសុ មនោធាតូសុ នត្ថីតិ វុត្តំ “វិជានន កិច្ចាភាវតោ”តិ។ អាវជ្ជន កិច្ចំ កិមេតន្តិ, មនសិការ មត្តំ ហោតិ។ សម្បដិច្ឆន កិច្ចញ្ច បញ្ចវិញ្ញាណេហិ យថា គហិតានេវ បញ្ចារម្មណានិ សម្បដិច្ឆន មត្តំ ហោតិ។ តេនាហ “វិសេសជានន កិច្ចានិ ន ហោន្តី”តិ។ ទស្សនំ, សវនំ, ឃាយនំ, សាយនំ, ផុសន, ន្តិ ឥមានិ កិច្ចានិ ថោកំ វិសេស ជានន កិច្ចានិ ហោន្តីតិ វុត្តំ “បច្ចក្ខតោ ទស្សនា ទិវសេនា”តិអាទី។ ថោកំ វិសេស ជានន កិច្ចានិ ហោន្តិ។ តស្មា តានិ បញ្ចវិញ្ញាណានីតិ វុត្តានិ។ អវសេសា បន សន្តីរណាទយោ មនោវិញ្ញាណធាតុយោ នាមាតិ សម្ពន្ធោ។ ននុ

មននដ្ឋេន មនោ ច តំ វិជាននដ្ឋេន វិញ្ញាណញ្ចាតិ វុត្តេបិ បញ្ចវិញ្ញាណេហិ វិសេសោ នត្ថីតិ អាហ “អតិសយ វិសេស ជានន ធាតុយោតិ អត្ថោ”តិ។ ឯវំ សន្តេបិ សោ អត្ថោ សទ្ទយុត្តិយា សិទ្ធោ ន ហោតិ។ យទិច្ឆា វសេន វុត្តោ ហោតីតិ អាហ “បរិយាយ បទានំ”តិអាទិ។ ឯតេន សោ អត្ថោ សទ្ទយុត្តិយា ឯវ សិទ្ធោ។ ន យទិច្ឆាវសេន វុត្តោតិ ទស្សេតិ។ “វិសេសន សមាសេ”តិ មនោ ច តំ វិញ្ញាណញ្ចាតិ មនោវិញ្ញាណន្តិ ឯវរូបេ កម្មធារយ សមាសេ។ “បទដ្ឋានំ”តិ ឯត្ថ បទន្តិ ច ឋានន្តិ ច ការណត្ថ វចនានិ, តស្មា បរិយាយ សទ្ទា នាម។ បទញ្ច តំ ឋានញ្ចាតិ វុត្តេ អតិសយ ការណន្តិ អត្ថោ វិញ្ញាយតិ។ តថា ទុក្ខ ទុក្ខំ, រូប រូបំ, រាជ រាជា, ទេវទេវោតិអាទីនិ។ “កត្ថចិ ទិស្សតិ យុជ្ជតិ ចា”តិ ន ហិ កត្ថចិ ទិស្សតិ ច។ សចេបិ កត្ថចិ ទិស្សេយ្យ, ន ហិ យុជ្ជតិ ចាតិ អត្ថោ។ “មនសោ វិញ្ញាណំ”តិ ឯត្ថ បដិសន្ធិ ចិត្តតោ បដ្ឋាយ យាវចុតិ ចិត្តា អន្តរេ សព្ពំ ចិត្ត សន្តានំ សត្ត វិញ្ញាណ ធាតូនំ វសេន វិភាគំ កត្វា អត្ថោ វត្តព្ពោ។ បញ្ចទ្វារ វជ្ជនញ្ច សម្បដិច្ឆន ទ្វយញ្ច មនោធាតុ មត្តត្តា មនោ នាម។ បញ្ច វិញ្ញាណានិ វិញ្ញាណ មត្តានិ នាម។ អវសេសានិ សព្ពានិ វិញ្ញាណានិ មនស្ស វិញ្ញាណន្តិ អត្ថេន មនោវិញ្ញាណានិ នាម។ តត្ថ “មនស្ស វិញ្ញាណំ”តិ អនន្តរ បច្ចយ ភូតស្ស វា មនស្ស បច្ចយុប្បន្ន ភូតំ វិញ្ញាណំ។ ឯត្ថ សម្បដិច្ឆន ទ្វយំ បច្ចយមនោ នាម។ សន្តីរណតោ បដ្ឋាយ យាវ ទ្វារន្តរេ បញ្ចទ្វារ វជ្ជនំ នាគច្ឆតិ, តាវ អន្តរេ សព្ពំ មនោ វិញ្ញាណ សន្តានំ បច្ចយុប្បន្ន វិញ្ញាណំ នាម។ បុន “មនស្ស វិញ្ញាណ”ន្តិ បច្ចយុប្បន្ន ភូតស្ស មនស្ស បច្ចយ ភូតំ វិញ្ញាណំ។ ឯត្ថ បញ្ចទ្វារ វជ្ជនំ បច្ចយុប្បន្ន មនោ នាម។ តតោ បុរេ សព្ពំ មនោវិញ្ញាណ សន្តានំ បច្ចយ មនោ នាម។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យំ។ អវសេសាបនាតិអាទីសុ។ “មនោវិញ្ញាណធាតុ ភាវំ សម្ភាវេតី”តិ អវសេសា បន ធម្មា មនោវិញ្ញាណធាតុ ច នាម ហោន្តិ, ហទយ វត្ថុញ្ច និស្សាយយេវ វត្តន្តីតិ ឯវំ តេសំ ធម្មានំ មនោវិញ្ញាណធាតុ ភាវញ្ច សម្ភាវេតិ, វណ្ណេតិ។ សុដ្ឋុ បកាសេតីតិ អត្ថោ។ ឯត្ថ បនាតិអាទីសុ។ “បាឡិយំ”តិ ឥន្ទ្រិយ សំយុត្ត បាឡិយំ។ ទុតិយជ្ឈានេ ឯវ អបរិសេស និរោធ វចនំ វិរុទ្ធំ សិយា។ កថំ, សចេ បដិឃោ អនីវរណា វត្ថោ នាម នត្ថិ។ បឋមជ្ឈានតោ បុព្ពេ ឯវ សោ និរុទ្ធោ សិយា។ អថ ទុតិយជ្ឈានុបចារេបិ សោ ឧប្បជ្ជេយ្យ, បឋមជ្ឈានម្បិ បរិហីនំ សិយា។ តស្មិំ បរិហីនេ សតិ, ទុតិយជ្ឈានម្បិ នុប្បជ្ជេយ្យ។ ឯវំ វិរុទ្ធំ សិយា។ “បុរិម ការណមេវា”តិ អនីវរណា វត្ថុស្ស បដិឃស្ស អភាវតោតិ ការណំ ឯវ។ បរតោឃោសោ នាម សាវកានំ សម្មាទិដ្ឋិប្បដិលាភាយ បធាន បច្ចយោ ហោតិ។ សោ ច អរូបភវេ នត្ថិ។ ធម្មាភិសមយោ នាម ចតុសច្ច ធម្មប្បដិវេធោ, ពុទ្ធា ច បច្ចេក សម្ពុទ្ធា ច សយម្ភុនោ បរតោ ឃោសេន វិនា ធម្មំ បដិវិជ្ឈន្តិ។ តេ ច តត្ថ នុប្បជ្ជន្តិ។ “រូបវិរាគ ភាវនាយា”តិ រូបវិរាគ ភាវនា ពលេន។ តេសំ រូបាវចរ ចិត្តានំ។ “សមតិក្កន្តត្តា”តិ តេសុ និកន្តិប្បហានវសេន សុដ្ឋុ អតិក្កន្តត្តា។ សេសំ សព្ពំ សុវិញ្ញេយ្យំ។

បកិណ្ណកសង្គហទីបនិយាអនុទីបនានិដ្ឋិតា។

៤. វីថិសង្គហអនុទីបនា

១៣៦. វីថិសង្គហេ ។ “តេសញ្ញេ វា”តិ ចិត្ត ចេតសិកានំ ឯវ។ “វុត្តប្បការេនា”តិ ‘តត្ថ ចិត្តំ តាវ ចតុព្ពិធំ ហោតិ កាមាវចរំ រូបាវចរំ, តិអាទិនា ឥច្ចេវំ វុត្តប្បការេន។ “បុញ្ញា បរនិយាមិតំ”តិ វា ទ្វត្តឹស សុខ បុញ្ញម្ហាតិអាទិនា នយេន បុញ្ញា បរនិយាមិតំ។ “អារព្ភគាថាយា”តិ។

> វីថិ ចិត្តវសេនេវំ, បវត្តិយ មុទីរិតោ;
> បវត្តិ សង្គហោ នាម, សន្ធិយំ ទានិ វុច្ចតី។តិ

ឯវំ បវត្តិកាលេ បវត្តិ សង្គហោ, បដិសន្ធិកាលេ បវត្តិ សង្គហោតិ សិទ្ធោ ហោតិ។ កេចិ វាទេ “បដិសន្ធិ បវត្តិយំ”តិ និទ្ទារណេ គហិតេ ទ្វីសុ បដិសន្ធិ សង្គហ បវត្តិ សង្គហេសុ ឥទានិ បវត្តិ សង្គហំ បវក្ខាមិ, បច្ឆា បដិសន្ធិ សង្គហំ បវក្ខាមីតិ អត្ថោ ហោតិ។ តត្ថ “បដិសន្ធិ សង្គហោ”តិ បដិសន្ធិកាលេ សង្គហោ។ “បវត្តិ សង្គហោ”តិ បវត្តិកាលេ សង្គហោ។ សោ ច ឧបរិគាថាយ ន សមេតីតិ ទស្សេតុំ “ឯវំ សតី”តិអាទិមាហ។ “តានិ តីណិ ឆក្កានិ និក្ខិត្តានី”តិ ឆក្កមត្តានិ និក្ខិត្តានិ, ន សកលំ។ វត្ថុ ទ្វារ លម្ពណ សង្គហោតិ អធិប្បាយោ។ “សាបនា”តិ សាវិសយប្បវត្តិ បន។ “កាចិ សីឃតមា”តិ កាចិ អតិរេកតរំ សីឃា។ “ទន្ធា”តិ សណិកា, ចិរាយិកា។ “អនុបបន្នា”តិ អសម្បន្នា។ អសម្បន្ន ទោសោ អាគច្ឆតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ “ធាតុភេទំ”តិ សត្ត វិញ្ញាណ ធាតូនំ វិភាគំ។ “ធាតុនានត្តំ”តិ ធារណ កិច្ចនានត្តំ។ ឥតិ តស្មា មនោធាតុ វិសុំ វុត្តាតិ សម្ពន្ធោ។ “មននំ”តិ វិជាននភាវំ អបត្តំ។ អាវជ្ជនមត្ត សម្បដិច្ឆនមត្ត សង្ខាតំ ជាននមត្តំ។ “យំ កិញ្ចិ មននំ”តិ អន្តមសោ អាវជ្ជនមត្ត សម្បដិច្ឆនមត្តំ បីតិ អធិប្បាយោ។ “សុទ្ធោ បន មនោវិញ្ញាណប្បពន្ធោ”តិ មនោទ្វារ វិការំ បដិច្ចបវត្តោ មនោវិញ្ញាណប្បពន្ធោ។ ន ភវង្គ មនោវិញ្ញាណប្បពន្ធោ។ សោ ហិ វីថិមុត្តត្តា ឥធ អប្បសង្គោតិ ។ មនោទ្វារេ បន ទ្វិធាតិ សម្ពន្ធោ។ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ បឋមាភិនីហារកាលោ នាម សុមេធតាបសកាលេ ពុទ្ធ ភាវាយ កាយ ចិត្តានំ អភិនីហារកាលោ។ អាទិសទ្ទេន បច្ឆិម ភវេ បដិសន្ធិគ្គហណាទី សង្គណ្ហាតិ។ “ជាតិ ផលិកក្ខន្ធាវិយ សម្បជ្ជន្តី”តិ តេន ឱភាសេន អជ្ឈោត្ថដត្តា ជាតិផលិកក្ខន្ធ សទិសា ហោន្តីតិ អធិប្បាយោ។ “ឧបបត្តិ ទេវ ព្រហ្មានំ បនា”តិ ឧបបត្តិប្បដិសន្ធិកានំ ឱបបាតិក ទេវ ព្រហ្មានំ បន។ “បសាទ និស្សយ ភូតានំ”តិ ចក្ខាទីនំ បសាទ វត្ថូនំ និស្សយ មហាភូតានំ។

“យានិ បនា”តិអាទីសុ។ ទ្វត្តិ ចិត្តក្ខណានិ អតិក្កម្ម អាបាតំ អាគច្ឆន្តីតិ យោជនា។ ឯវំ បរត្ថបិ។ វិភូតស្សាតិ ច អវិភូតស្សាតិ ច ឥទំ អាទិម្ហិ មនោទ្វារេ បន វិភូតស្សាតិ ច អវិភូតស្សាតិ ច បទានំ ឧទ្ធរណំ។ “រូបា រូបានំ”តិ រូប ធម្មានញ្ច អរូប ធម្មានញ្ច។ “តាវា”តិ វីថិ ចិត្តប្បវត្តិ ទស្សនតោ បឋមតរំ ឯវាតិ អត្ថោ។ “អទ្ធាន បរិច្ឆេទំ”តិ ខណកាល បរិច្ឆេទំ។ វិភាវនិបាឋេ “អតិមហន្តា ទិវសេន វិសយ វវត្ថានំ ហោតី”តិ វចនេន អាទិម្ហិ ‘ឆវត្ថូនិ, ឆ ទ្វារានិ, ឆ អារម្មណានិ, ឆ វិញ្ញាណានិ, ឆ វីថិយោ, ឆ ធាវិសយប្បវត្តិ,តិ ឯវំ វុត្តេសុ ឆសុ ឆក្កេសុ ឆធាវិសយប្បវត្តីតិ បទមត្តំ សង្គណ្ហាតិ។ តំ អនុបបន្នំ ហោតិ។ តេនាហ “ឯវញ្ហិ សតី”តិអាទី។ “វិសយ វវត្ថានត្ថ មេវា”តិ អតិមហន្តាទិ វិសយ វវត្ថានត្ថមេវ វុត្តន្តិ ន ច សក្កា វត្តុំ។ រូបា រូប ធម្មានំ អទ្ធាន បរិច្ឆេទោ នាម អភិធម្មេ សព្ពត្ថ ឥច្ឆិតព្ពោ។ តស្មា តស្ស ទស្សនត្ថម្បិ តំ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ “សភាវប្បដិលាភោ”តិ ចិន្តន ផុសនាទីនំ បាតុភាវោ វុច្ចតិ។ “អនិវត្តី”តិ អនន្តរធានំ វុច្ចតិ។ “បរិហាយិត្វា”តិ ជរា កិច្ចំ អាហ។ “អច្ឆរាសង្ឃាដក្ខណស្សា”តិ អង្គុលីនំ សង្ឃដ្ដនក្ខណស្ស។ អាចរិយានន្ទត្ថេរោ នាម អភិធម្ម ដីកាការោ វុច្ចតិ។ “អស្សា វិជ្ជុយា ឋិតិ នាម វិសុំ ន បញ្ញាយតី”តិ វិជ្ជុប្បាទំ បស្សន្តានំ ន បញ្ញាយតិ។ តថា ចិត្តម្បិ វឌ្ឍនានន្តរមេវ ភិជ្ជតីតិ យោជនា។ តេនាហ “តំ បី”តិអាទី។ ឧទយភាគោ នាម វឌ្ឍនភាគោ, វយភាគោ នាម អន្តរធានភាគោ។ “ឯវញ្ច កត្វា”តិ លទ្ធគុណ វចនំ។ “ឯកំចិត្តំ ទិវសំ តិដ្ឋតី”តិ បុច្ឆា វចនំ។ “អាមន្តា”តិ បដិញ្ញា វចនំ។ “វយក្ខណោ”តិ បុច្ឆា។ “ន ហេវំ វត្តព្ពេ”តិ បដិក្ខេបោ។ បច្ចត្ត វចនស្ស ឯការត្តំ។ ឯវំ នវត្តព្ពន្តិ អត្ថោ។ “មហាថេរេនា”តិ មោគ្គលិ បុត្តតិស្ស មហាថេរេន។ ននុ សុត្តន្តេសុ វុត្តន្តិ សម្ពន្ធោ។ “នា”តិ ន ឧបលព្ភតិ។ “ឥមស្ស វុត្តត្តា”តិ ឥមស្ស វចនស្ស វុត្តត្តា។ សង្ខត លក្ខណំ វិសយោ យេសំ តានិ សង្ខត វិសយ លក្ខណានិ។ សង្ខត ធម្មមេវ អាហច្ច តិដ្ឋតិ។ អយំ អភិធម្មេ ធម្មតាតិ អធិប្បាយោ។ “សង្គហ ការេនា”តិ អាចរិយ ពុទ្ធឃោសត្ថេរំ វទតិ។ “អត្ថិក្ខណំ”តិ ខណទ្វយមេវ វុច្ចតិ។ ឥតិ វត្វា តមត្ថំ សាធេន្តីតិ សម្ពន្ធោ។ គាថាយំ។ “តស្សេវា”តិ តស្សា ឋិតិយា ឯវ ភេទោ។ សព្ពទា សព្ពបាណិនំ មរណំ នាម វុច្ចតីតិ យោជនា។ “តមត្ថំ”តិ តានិ អត្ថិក្ខណំ ឧបាទាយ លព្ភន្តីតិ អត្ថំ។ “អថវា”តិ ឯកោ ថេរវាទោ។ “សន្តតិ វសេន ឋានំ”តិ ឋិតាយ អញ្ញថត្តំ បញ្ញាយតីតិ ឯត្ថ ឋិតភាវសង្ខាតំ ឋានំ សន្តតិ ឋិតិវសេន វេទិតព្ពន្តិ វទន្តិ។ “ឥមស្មឹ បន សុត្តេ”តិ វេទនាយ ឧប្បាទោ បញ្ញាយតិ, វយោ បញ្ញាយតិ, ឋិតាយ អញ្ញថត្តំ បញ្ញាយតីតិ ឥទំ សុត្តំ វទតិ។ “អប្បដិពាហេត្វា”តិ អនីវារេត្វា។ យាវឌ្ឍនស្ស និវត្តិ នាម អត្ថិ។ ឧទយ បរិយន្ត មត្តភូតា សា ឯវ និវត្តិ។ “ទ្វីហិ ខន្ធេហី”តិ រូប ជរា

រូបក្ខន្ធេន សង្គហិតា។ អរូប ជរា សង្ខារក្ខន្ធេនាតិ ឯវំ ទ្វីហិ ខន្ធេហិ។ យញ្ច តត្ថ វុត្តន្តិ សម្ពន្ធោ។ រូបស្ស ឧប្បាទោ
ទ្វិធាភិន្ទិត្វា ទេសិតោ។ កថំ, ឧបចយោ សន្តតី តិយោជនា។ “វិភាគា រហស្សា”តិ ឧប្បាទោ ឧប្បជ្ជ នដ្ឋេន
ឯកោ សមានោ រូបានំ វឌ្ឍន សមយេ ឧប្បាទោ។ ឧបរិ វឌ្ឍនដ្ឋេន ឧបចយោតិ វុត្តោ។ អវឌ្ឍិត្វា ឋិត សមយេ
ឧប្បាទោ យថា ឋិត នីហារេន ចិរកាលំ បវត្តិ អត្ថេន សន្តតីតិ វុត្តោ។ ឯវំ វិភាគា រហស្ស។ “យថានុលោម
សាសនំ”តិ វិនេតព្ព បុគ្គលានំ អជ្ឈាសយានុលោម សាសនំ។

“អរូប”ន្តិអាទីសុ។ “អរូបំ”តិ សព្ពសោ រូបសណ្ឋាន រហិតត្តា ចិត្ត ចេតសិកំ នាមំ វុច្ចតិ។ “អរូបិ សភា
វត្តា”តិ អរូប ធម្ម សភាវត្តា ឥច្ចេវត្ថោ។ តត្ថ អរូប ធម្ម សភាវោ នាម រូប ធម្មតោ សតគុណេនវាសហស្ស
គុណេនវាសណ្ហសុខុមសភាវោ ។ វិភាវ និបាឋេ។ “គាហក គហេតព្ព ភាវស្ស តំ តំ ខណវសេន និប្ផជ្ជនតោ”តិ
ឯត្ថ បញ្ចទ្វារ វីថីសុ វីថិ ចិត្តានញ្ច អារម្មណានញ្ច វិសយី វិសយភាវោ គាហក គហេតព្ព ភាវោ នាម។ “តំ តំ
ខណវសេន និប្ផជ្ជនតោ”តិ វីថិ ចិត្តានិ ច ឯកស្មឹ អារម្មណេបិ អាវជ្ជនាទីហិ នានា កិច្ចេហិ គណ្ហន្តា ឯវ គហណ
កិច្ចំ សម្បាទេន្តិ។ នានា កិច្ចានិ ច នានា ចិត្តានំ វសេន សម្បជ្ជន្តិ។ អារម្មណានិ ច បុរេជាតានិ ហុត្វា យាវ
តានិ កិច្ចានិ សម្បជ្ជន្តិ, តាវ បច្ចុប្បន្នភាវេន ធរមានានិ ឯវ គហណំ សម្បាទេន្តិ។ ឯវំ សតិ, គាហកានំ វីថិ
ចិត្តានញ្ច ខណត្តយាយុកត្តា ឯវ គាហក កិច្ចំ និប្ផជ្ជតិ, សិជ្ឈតិ។ គហេតព្ពានំ អារម្មណានញ្ច សត្តរស
ចិត្តក្ខណាយុកត្តា ឯវ គហេតព្ព កិច្ចំ និប្ផជ្ជតិ, សិជ្ឈតិ។ ឯវំ តំ តំ ខណ វសេន និប្ផជ្ជនតោ។ វិញ្ញត្តិ ទ្វយំ ឯក
ចិត្តក្ខណិកំ។ កស្មា, ចិត្តានុ បរិវត្តិ ធម្មត្តា។ “ឧប្បាទមត្តា”តិ និប្ផន្ន រូបានំ ឧប្បាទមត្តា។ “ភង្គមត្តា”តិ តេស
មេវ ភង្គមត្តា។ “រូប ធម្មានំ”តិ និប្ផន្ន រូប ធម្មានំ។ “ឧប្បាទនិរោធ វិធានស្សា”តិ ឧប្បាទ និរោធ វិធានភូតស្ស
មហាអដ្ឋកថាវាទស្ស បដិសិទ្ធត្តាតិ សម្ពន្ធោ។ “តំ”តិ តំ មហាអដ្ឋកថា វចនំ។ “តស្មឹ វាទេ”តិ តស្មឹ មហា
អដ្ឋកថាវាទេ។ “តត្ថ អាគតា”តិ តស្មឹ វាទេ អាគតា។ យំ បន វិភាវនិយំ ការណំ វុត្តន្តិ សម្ពន្ធោ។ “តំ
ដីកានយំ”តិ តំ សោឡស ចិត្តក្ខណាយុក ទីបកំ មូលដីកានយំ។ តទត្ថំ សាធេន្តេន វិភាវនិ ដីកាចរិយេន វុត្តន្តិ
សម្ពន្ធោ។ សង្គហការស្ស អដ្ឋកថា ចរិយស្ស។ “ឧបចរិយតី”តិ ឧបចារ វសេន វោហរិយតិ។ វិភាវនិបាឋេ។ “ឯ
តានី”តិ អារម្មណានិ។ “តំ”តិ តំ ឯក ចិត្តក្ខណំ។ “តេ ចា”តិ រូប ធម្មា ច។ “បរិបុណ្ណ បច្ចយូបលទ្ធា”តិ បរិបុណ្ណំ
បច្ចយំ ឧបលទ្ធា។ “សោ”តិ ដីកាការោ។ “ឥតរានី”តិ គន្ធរស ផោដ្ឋព្ពានិ។ “គោចរភាវំ”តិ បញ្ចទ្វារិក ចិត្តានំ
គោចរភាវំ។ “បុរិមានិ ទ្វេ”តិ រូបសទ្ទា រម្មណានិ។ “និមិត្ត វសេន ឃដ្ដេន្តី”តិ អាទាសំ បស្សន្តស្ស មុខសទិសំ មុខ
និមិត្តំ មុខប្បដិពិម្ពំ អាទាសេ ឧបដ្ឋាតិ។ ឯវំ រូបារម្មណំ ចក្ខុបសាទេ សទ្ទារម្មណញ្ច សោតបសាទេ តំ សទិស
និមិត្ត វសេន ឃដ្ដេន្តិ ។ នវត្ថុ វសេន ឃដ្ដេន្តិ។ សយំ គន្ត្វា ន ឃដ្ដេន្តីតិ អធិប្បាយោ។ អសម្បត្តានញ្ញេវ
អារម្មណានំ។ “និមិត្ត បដ្ឋាន វសេនា”តិ និមិត្តស្ស ឧបដ្ឋានវសេន។ “និមិត្ត អប្បនាវសេនា”តិ និមិត្តស្ស
បវេសន វសេន។ មនោទ្វារេ បន អសម្បត្តានិយេវ ហុត្វាតិ បាឋសេសោ។ “អាបាតា គមនញ្ចេត្ថា”តិអាទីសុ។
“លញ្ជកានំ”តិ លញ្ជនការានំ។ “លញ្ជនក្ខន្ធំ”តិ អយោមយំ លញ្ជនក្ខន្ធំ។ សោ ច លញ្ជនក្ខន្ធោ តាលបណ្ណេ
អាបាតេត្វា អក្ខរំ ឧបដ្ឋាបេតិ។ តត្ថ “អាបាតេត្វា”តិ អជ្ឈោត្ថរិត្វា។ “ចក្ខាទិប្បថេ”តិ ចក្ខាទីនំ វិសយក្ខេត្តេ។
ន កេវលំ អត្តនោ ទ្វារេសុ ឯវ អាបាត មាគច្ឆន្តិ។ អថ ខោ មនោទ្វារេបិ អាបាត មាគច្ឆន្តិ។ ន កេវលំ ភវង្គ
មនោទ្វារេ ឯវ អាបាត មាគច្ឆន្តីតិ យោជនា។ “តេសុ បនា”តិ តេសុ អារម្មណេសុ បន។ តានិ អារម្មណានិ
យេសំ តានិ តទា រម្មណានិ។ ន ឯកក្ខណេ បញ្ចសុ អារម្មណេសុ វីថិ ចិត្តានិ បវត្តន្តិ, ឯកេកស្មឹ អារម្មណេ ឯវាតិ
វុត្តត្តា ន ទ្វីសុ, ន តីសុ, ន ចតូសូតិបិ វត្តព្ពំ។ ពហុចិត្តក្ខណាតីតានិ បញ្ចារម្មណានិ ពហុចិត្តក្ខណាតីតេ បញ្ច
ទ្វារេតិ យោជនា។ បញ្ចទ្វារេតិ ច បញ្ចទ្វារេសូតិ អត្ថោ។ “ឯវំ សតី”តិ តេសំ បសាទានំ អាវជ្ជនេន សទ្ធឹ
ឧប្បត្តិយា សតិ។ “អាទិលក្ខណំ”តិ បញ្ចារម្មណានំ បញ្ចទ្វារេសុ អាបាតា គមន សង្ខាតំ វិសយប្បវត្តិយា អាទិ
លក្ខណំ។ ចលនញ្ច ទដ្ឋព្ពន្តិ សម្ពន្ធោ។ “យថា គហិតំ”តិ បដិសន្ធិតោ បដ្ឋាយ គហិតប្បការំ។ វិភាវនិបាឋេ
“យោគ្យ ទេសាវដ្ឋាន វសេនា”តិ អាបាតំ អាគន្តុំ យុត្តដ្ឋានេ អវេច្ចដ្ឋាន វសេន។ យុជ្ជនញ្ច, មន្ថនញ្ច,
ខោភករណញ្ច, ឃដ្ដនន្តិ ច អាបាតា គមនន្តិ ច វុច្ចតីតិ យោជនា។ ហេដ្ឋា វុត្តោយេវ អាបាតា
គមនញ្ចេត្ថាតិអាទិនា។ “នានា ឋានិយេសូ”តិ នានា ឋានេសុ ឋិតេសុ។ “ឯកោ ធម្មនិយាមោ នាមា”តិ យថា
ពោធិសត្តេ មាតុកុច្ឆិម្ហិ បដិសន្ធឹ គណ្ហន្តេ ធម្មនិយាម វសេន សកលេ ជាតិក្ខេត្តេ បថវិកម្បនំ អហោសិ។ តថា
ឥធបិ បញ្ចទ្វារេសុ ឯកេកស្មឹ ទ្វារេ អារម្មណេ ឃដ្ដេន្តេ ធម្មនិយាម វសេន ភវង្គ ចលនំ ហោតិ។ អយំ ធម្ម
និយាមោ នាម។ “សហេវា”តិ ឯកតោយេវ។ កថំ ហទយ វត្ថុ និស្សិតស្ស ភវង្គស្ស ចលនំ សិយាតិ យោជនា។ ឯត្ថ
ច បញ្ចវិញ្ញាណស្ស ចលនំ សិយាតិ ឥទំ ន វត្តព្ពំ។ កស្មា, តទា បញ្ចវិញ្ញាណស្ស អវិជ្ជមានត្តា។ យទា ច តំ វិជ្ជតិ,
តទា តំ ន ចលតីតិ ន វត្តព្ពំ។ សព្ពម្បិ ហិ វីថិចិត្តំ នាម ចលតិ យេវាតិ។ សន្តតិ នាម បុព្ពា បរប្បពន្ធោ។
សណ្ឋានំ នាម សហប្បវត្តានំ ឯកតោ ឋិតិ។ ឥធ សណ្ឋានំ អធិប្បេតំ។ បញ្ចនិស្សយ មហាភូតេហិ សទ្ធឹ ហទយ វត្ថុ
និស្សយភូតានំ ឯក សណ្ឋាន ភាវេន ឯកាពទ្ធត្តាតិ វុត្តំ ហោតិ។ តេនាហ “សណ្ឋាន វសេនាតិ បន វត្តព្ពំ”តិ។
“តាទិសស្ស អនុក្កម ចលនស្សា”តិ វិភាវនិយំ ភេរិសក្ខរោបមាយ សទ្ធឹ រូបាទិនា បសាទេ ឃដ្ដិតេ តន្និស្ស យេសុ
មហាភូតេសុ ចលិតេសុ អនុក្កមេន តំ សម្ពន្ធានំ សេសរូបានម្បិ ចលនេន ហទយ វត្ថុម្ហិ ចលិតេ តន្និស្សិតស្ស

ភវង្គស្ស ចលនា ការេន បវត្តិតោតីតិ ឯវំ វុត្តស្ស អនុក្កម ចលនស្ស។ “ភវង្គប្បវាហំ”តិ ភវង្គ សន្តតឹ។ “កុរុមានំ”តិ ករោន្តំ។ សល្លក្ខេន្តំ”តិ ឥទមេវាតិ សន្និដ្ឋាបេន្តំ។ “យោនិ សោមនសិការាទិវសេនា”តិ យោនិ សោមនសិការោ កុសល ជវនុប្បត្តិយា បច្ចយោ។ អយោនិ សោមនសិការោ អកុសល ជវនុប្បត្តិយា បច្ចយោ។ និរនុសយ សន្តានតា ក្រិយជវនុប្បត្តិយា បច្ចយោ។ តេសុ ច សោមនស្ស ជវនាទីនំ ឧប្បត្តិ បច្ចយោបិ ហេដ្ឋា ចិត្ត សង្គហេ វុត្តនយេន វេទិតព្ពោ។

“ភវង្គបាតោ”តិអាទីសុ។ “អាវជ្ជនតោ បដ្ឋាយ ឧដ្ឋិតំ”តិ កម្ម វិបាកសន្តានតោ ច តទារម្មណតោ ច មុញ្ចិត្វា វិសុំ ក្រិយាមយ ព្យាបារេន អារម្មណន្តរំ គហេត្វា ឧដ្ឋិតំ សមុដ្ឋិតំ។ ភវង្គ ចលនម្បិ ឧដ្ឋានស្ស អាទិ ហោតិ។ តស្មា តម្បិ ឧដ្ឋិតេ ចិត្ត សន្តានេ សង្គណ្ហន្តោ បឋម ភវង្គ ចលនតោយេវ វាតិ វុត្តំ។ “តមស្មឹ ឋានេ”តិ វីថិចិត្តានំ អនុក្កមេន អត្តនោ កិច្ចេហិ អារម្មណប្បវត្តិដ្ឋានេ។ “ទោវារិកោបមា”តិ ពធិរទោវារិកោបមា។ “គាមិល្លោបមា”តិ គាមទារកោបមា។ “អម្ពោបមា”តិ អម្ពប្បលោបមា។ អញ្ញាបិ ឧបមា អត្ថិ។ មក្កដសុត្តោបមា, ឧច្ឆុយន្តោបមា, ជច្ចន្ធោបមា។ តាសព្ពាបិ អដ្ឋសាលិនិយំ វិបាកុទ្ធារ កថាតោ គហេតព្ពា។ “យត្ថហី”តិអាទីសុ។ “កថំ ឆ ឆក្ក យោជនា ហោតី”តិ។ ចក្ខុ វត្ថុ វចនញ្ច, ចក្ខុទ្វារ វចនញ្ច, រូបា រម្មណ វចនញ្ច, ចក្ខុ វិញ្ញាណ វចនញ្ច, ចក្ខុទ្វារ វីថិ ចក្ខុ វិញ្ញាណ វីថិ វចនញ្ច, អតិមហន្តា រម្មណ វចនញ្ចា,តិ ឯតានិ ឆវចនានិ។ តេហិ ឆឆក្កេហិ អាហរិត្វា ឥមិស្សំ វីថិយំ ទស្សិតានិ។ សេសវីថីសុបិ យថាលាភំ ទស្សិតព្ពានិ។ ឯវំ ឆឆក្កយោជនា ហោតិ។ “ឯត្ថ ច យត្តកានី”តិអាទីសុ។ “ឯកូន បញ្ញាស បរិមាណេសូ”តិ ឯកស្សនិប្ផន្ន រូបធម្មស្ស ឯកបញ្ញាសមត្តេសុ ខុទ្ទកក្ខណេសុ ឧប្បាទក្ខណញ្ច ភង្គក្ខណញ្ច ឋបេត្វា មជ្ឈេ ឯកូន បញ្ញាស មត្តានិ ឋិតិក្ខណានិ សន្តិ។ តេសុ ខណេសុ អនុក្កមេន ឧប្បន្នា ឯកូន បញ្ញាស ចក្ខុ បសាទា ច សន្តិ។ “កិស្មិញ្ចី”តិ តេសុ កតរស្មឹ នាម ចក្ខុបសាទេ ន យដ្ដេន្តីតិ ន វត្តព្ពានិ។ “តេសុ បនា”តិ និទ្ធារណេ ភុម្មវចនំ។ “យទេវ ឯកំ ចក្ខូ”តិ និទ្ធារណីយំ។ តំ បន កតមន្តិ។ អតីត ភវង្គេន សទ្ធឹ ឧប្បជ្ជិត្វា តំ អតិក្កម្ម ភវង្គ ចលនក្ខណេ លទ្ធយដនំ ឯកំ ចក្ខុ។ តំ បន ចក្ខុ វិញ្ញាណស្ស វត្ថុ ភាវញ្ច ទ្វារភាវញ្ច សាធេតិ។ សេសវិញ្ញាណានំ ទ្វារភាវំ សាធេតីតិ។ តេនាហ “យថារហំ”តិ។ ឯតទេវ ឯតំ ឯវំ ចក្ខុ កិច្ច សាធនំ នាម ហោតិ វីថិ ចិត្តុប្បត្តិយា វត្ថុ កិច្ចទ្វារ កិច្ចានំ សាធនតោ។ “យំ មជ្ឈិមាយុកំ”តិ មន្ទាយុក អមន្ទាយុកានំ មជ្ឈេ បវត្តត្តា យំ មជ្ឈិមាយុកន្តិ វទន្តិ។ តំ កិច្ច សាធនំ នាមាតិ យោជនា។ “ឥតរានិ បនា”តិ ឯកូន បញ្ញាស បរិមាណេសុ ចក្ខុ បសាទេសូតិ វុត្តានិ, តេសុ ឯកំ កិច្ច សាធនំ ឋបេត្វា សេសានិ ឥតរានិ អដ្ឋ ចត្តាលីស ចក្ខូនិ មោឃវត្ថូនិ នាម ហោន្តិ។ រូបា រម្មណេហិ សទ្ធឹ លទ្ធយដ្ដនានម្បិ សតំ វីថិ ចិត្តុប្បត្តិយា វត្ថុ កិច្ចទ្វារ កិច្ចរហិតត្តា។ តេសុ កតមានិ មន្ទាយុកានិ នាមាតិ អាហ “តានិ បនា”តិអាទី។ កិច្ច សាធនតោ បុរិមានិ នាម អតីត ភវង្គតោ បុរេ តេរសសុ ភវង្គេសុ អាទិ ភវង្គស្ស ភង្គក្ខណតោ បដ្ឋាយ ខណេ ខណេ ឧប្បន្នា សត្តតឹស ចក្ខុ បសាទា។ តានិ មន្ទាយុកានីតិ វទន្តិ។ កស្មា, កិច្ច សាធនតោ អប្បតរាយុកត្តា។ កិច្ច សាធនតោ បច្ឆិមានិ នាម អតីត ភវង្គស្ស ឋិតិក្ខណតោ បដ្ឋាយ ខណេ ខណេ ឧប្បន្នា ឯកាទស ចក្ខុ បសាទា, តានិ អមន្ទាយុកានីតិ វទន្តិ។ កស្មា, កិច្ច សាធនតោ ពហុតរាយុកត្តា។ តទុភយានិបិ អដ្ឋ ចត្តាលីស មត្តានិ វេទិតព្ពានីតិ សម្ពន្ធោ។ “តតោ”តិ តេហិ អដ្ឋចត្តាលីស មត្តេហិ។ “បុរិមតរានី”តិ សត្តតឹស មន្ទាយុកេហិ បុរិមតរានិ។ តានិ ហិ ចក្ខុ វិញ្ញាណស្ស ឧប្បាទក្ខណេ ឋិតិ ភាវេន អនុបលទ្ធត្តា ឥធ ន គហិតានិ។ “បច្ឆិមតរានី”តិ ឯកាទស អមន្ទាយុកេហិ បច្ឆិមតរានិ។ តានិ ច ចក្ខុ វិញ្ញាណស្ស ឧប្បាទក្ខណេ ឧប្បន្នានិបិ តស្មឹ ខណេ ឋិតិ ភាវេន អនុបលទ្ធត្តា ឥធ ន គហិតានិ។ កស្មា បន ចក្ខុវិញ្ញាណស្ស ឧប្បាទក្ខណេ ឋិតិ ភាវេន អនុបលទ្ធានិ តទុភយានិ ឥធ ន គហិតានីតិ។ ចក្ខុ វិញ្ញាណស្ស ឧប្បាទក្ខណេ ឋិតិ ភាវេន ធរមានានំ អដ្ឋចត្តាលីស មត្តានំ ចក្ខូនំ មជ្ឈេ ឯវ កតមំ ចក្ខុ ចក្ខុ វិញ្ញាណស្ស វត្ថុ កិច្ច ទ្វារ កិច្ចំ សាធេតីតិ អាសង្កិតព្ពំ ហោតិ។ ឯត្ថ ច បញ្ច វត្ថូនិ នាម អត្តនោ ឋិតិក្ខណេ ឯវ បញ្ចវិញ្ញាណានំ វត្ថុទ្វារ កិច្ចសាធកត្តា ចក្ខុ វិញ្ញាណស្ស ឧប្បាទក្ខណេ ឋិតិ ភាវេន អនុបលទ្ធត្តា ឥធ ន គហិតានីតិ ច, ចក្ខុ វិញ្ញាណស្ស ឧប្បាទក្ខណេ ឋិតិ ភាវេន ធរមានានន្តិ ច, វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

“ឯត្ថ សិយា”តិអាទីសុ។ “ឥមាយ វីថិយា”តិ ឥមាយ អតិមហន្តា រម្មណ វីថិយា។ “សមុទាយគ្គាហិកា”តិ រូបា រម្មណានំ សមូហគ្គាហិកា។ “វណ្ណសល្លក្ខណា”តិ វណ្ណវវត្ថានិកា។ “វត្ថុគ្គាហិកា”តិ ទព្ព សណ្ឋានគ្គាហិកា។ “នាមគ្គាហិកា”តិ នាម បញ្ញត្តិគ្គាហិកា។ “អលាតចក្កស្ស គាហិកា វិយា”តិ រត្តន្ធការេ ឯកោ អលាតំ គហេត្វា បរិព្ភមតិ។ អញ្ញោ តំ បស្សន្តោ ចក្កំ វិយ មញ្ញតិ។ តត្ថ អលាតស្ស គតគតដ្ឋានេ បច្ចុប្បន្នំ រូបំ អារព្ភ ចក្ខុទ្វារ វីថិយោ ឧប្បជ្ជន្តិ។ មនោទ្វារ វីថិយោ បន បុរិម បុរិមាហិ ចក្ខុទ្វារ វីថីហិ គហិតានិ អតីត រូបានិ អមុញ្ចិត្វា ឯកតោ សណ្ឋានញ្ច សន្តតិញ្ច កត្វា គណ្ហន្តិ។ តទា បស្សន្តស្ស ចក្កំ វិយ ឧបដ្ឋាតិ។ ឯវំ អយំ សមុទាយគ្គាហិកា ទដ្ឋព្ពា។ “នត្ថិ តទារម្មណុប្បាទោ”តិអាទីសុ។ “យស្សា”តិ យស្ស អារម្មណស្ស។ ចិត្តានីតិ ច នានារម្មណានីតិ ច កម្មបទានិ។ អវសេសេ តស្មឹ អារម្មណេ។ “សង្គហ ការេនា”តិ បោរាណ អដ្ឋកថាយោ ឯកតោ សង្គហេត្វា កតត្តា ពុទ្ធឃោសត្ថេរេន កតា សព្ពា អដ្ឋកថាយោ សង្គហដ្ឋកថា នាម។ សោ ច សង្គហ ការោតិ វុច្ចតិ។ “ឥធ បី”តិ ឥមស្មឹ អភិធម្មត្ថ សង្គហេបិ។ “ថេរេនា”តិ អនុរុទ្ធត្ថេរេន។ “ឯកម្បិ តច្ចតិ យេវា”តិ។ “យស្ស ហិ

ចត្តារី’តិអាទីសុ យស្ស អារម្មណស្ស ចត្តារិ វា បញ្ចវា ឆវាតិអាទិនា យោជេតព្ពំ។ “ជវនម្បិ អនុប្បជ្ជិត្វា”តិអាទីសុ។ “អត្តនោ បធាន ក្រិយាយា”តិ អនុប្បជ្ជិត្វាតិ បទស្ស បរតោ ‘យំ បវត្តតី’តិ អត្តនោ បធានក្រិយាបទំ អត្ថិ។ តេន អត្តនោ ក្រិយាបទេន សទ្ធិន្តិ អត្ថោ។ “កត្ថចិ វុត្តា”តិ កត្ថចិ សទ្ទគន្ថេសុ វុត្តា។ អបិ ច, ហេតុម្ហិ ត្វាបច្ចយោ លក្ខណេ ហេតុម្ហិ ច មានន្ត បច្ចយា ជោតនីយដ្ឋេន វុត្តា, ន វចនីយដ្ឋេនាតិ ទដ្ឋព្ពា។ “បកតិ និយាមេនា”តិ ឯតេន បច្ចយ វិសេសេសតិ, ចត្តារិ វា បញ្ចវា ឆវា ជវនានិ ឧប្បជ្ជន្តីតិ ទីបេតិ។ តេនាហ “ឯត្ថបនា”តិអាទី។ “ទ្វត្តិក្ខត្តុំ”តិ វាសទ្ទត្ថេ អញ្ញបទត្ថ សមាសបទន្តិ វុត្តំ “ទ្វិក្ខត្តុំ វា តិក្ខត្តុំ វា”តិ។ “វោដ្ឋព្ពនស្ស អាសេវនតា”តិ អាសេវន បច្ចយតាវា បច្ចយុប្បន្នតាវា។ “អាវជ្ជនាយា”តិ ឯត្ថ វោដ្ឋព្ពន កិច្ចំ អាវជ្ជនម្បិ សង្គណ្ហាតិ។ ឥធបិ អារម្មណ ទុព្ពលតាយ ចតុប្បញ្ច ជវនុប្បត្តិ ឥច្ឆិ តព្ពាតិ យោជនា។ តត្ថ “ឥធ បី”តិ ឥមស្មឹ បរិត្តា រម្មណ វារេបិ។ តិវោដ្ឋព្ពនិកា បញ្ច បរិត្តា រម្មណ វីថិយោតិ យោជនា។ “ឥតរានី”តិ បរិត្ត មហន្តាតិមហន្តា រម្មណានិ។ “ឧភយថាបី”តិ អាបាតា គមន វសេនបិ អារម្មណ ករណ វសេនបិ។ ឥមស្ស បទស្ស។

១៣៧. “មនោទ្វារេ បនា”តិអាទីសុ។ “បរិត្តក្ខណា បី”តិ ចិត្ត ផស្សាទយោ អប្បតរក្ខណាបិ។ “អតីតានាគតា បី”តិ អតីតានាគត ធម្មាបិ។ “យដ្ឋនេនា”តិ រូបាទីនំ យដ្ឋនេន។ “យត្ថា”តិ យស្មឹ ភវង្គេ។ “បញ្ចទ្វារានុ ពន្ធកំ”តិ បញ្ចទ្វារ វីថិ អនុគតំ។ អតីតំ អាលម្ពណំ បវត្តេតិ យេវាតិ សម្ពន្ធោ។ “យថាបាតា គតមេវា”តិ បកតិយា អាបាតា គតប្បការមេវ។ “តថា តថា”តិ ទិដ្ឋ សម្ពន្ធាទិនា តេន តេន បការេន។ “កិញ្ចី”តិ កិញ្ចិ អារម្មណំ។ “ទិស្វា”តិ បច្ចក្ខំ កត្វា។ បញ្ចទ្វារគ្គហិតញ្ហិ អារម្មណំ បច្ចក្ខកតដ្ឋេន ទិដ្ឋន្តិ វុច្ចតិ។ យំ កិញ្ចិ អារម្មណំ។ “អនុមានេនន្តស្សា”តិ ឯវមេវ ភវិត្ថ, ភវិស្សតិ, ភវតីតិ អនុមានញ្ញាណេន ចិន្តេន្តស្ស។ តំ សទិសំ អារម្មណំ។ “បរស្ស សទ្ទហនា”តិ បរវចនំ សុត្វា យថា អយំ វទតិ, តថេ វេតន្តិ សទ្ទហនា។ “ទិដ្ឋិ” វុច្ចតិ ញាណំ វា លទ្ធិ វា។ “និជ្ឈានំ”តិ សុដ្ឋុ ឱលោកនំ។ “ខន្តី”តិ ខមនំ សហនំ។ អញ្ញថត្តំ អគមនំ។ ទិដ្ឋិយា និជ្ឈានំ ទិដ្ឋិនិជ្ឈានំ។ ទិដ្ឋិនិជ្ឈានស្ស ខន្តិ ទិដ្ឋិនិជ្ឈានក្ខន្តិ។ “សេសំ”តិ នានាកម្ម ពលេនាតិអាទិកំ។ “ទេវតោ បសំហារវសេនា”តិ ទេវតា កទាចិ កេសញ្ចិ សុបិនន្តេ នានារម្មណានិ ឧបសំហរិត្វា ទស្សេន្តិ។ ឯវំ ទេវតោ បសំហារ វសេនាបិ។ អនុពោធោ នាម លោកិយញ្ញាណ វសេន ចតុស្សច្ច ធម្មានំ អនុពុជ្ឈនំ។ បដិវេធោ នាម លោកុត្តរញ្ញាណ កិច្ចំ។ អនន្ត រូប និស្សយ បច្ចយគ្គហណេន បកតូ បនិស្សយ បច្ចយម្បិ ឧបលក្ខេតិ។ ចិត្ត សន្តានស្ស អនន្តរូបនិស្សយ បច្ចយភាវោ នាមាតិ សម្ពន្ធោ។ អនន្ត រូប និស្សយ បច្ចយសត្តិ នាម អនន្តរ បរម្បរ វិប្ផារវសេន មហាគតិកា ហោតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ អនន្ត រូប និស្សយ បច្ចយានុ ភាវោតិបិ យុជ្ជតិ។ កថំ មហាវិប្ផារោតិ អាហ “សកឹ បី”តិអាទី។ “សុដ្ឋុ អាសេវិត្វា”តិ ឯត្ថ បច្ឆា អប្បមុស្សមានំ កត្វា បុនប្បុនំ សេវនំ សុដ្ឋុ អាសេវនំ នាម។ ន កេវលំ បុរិម ចិត្ត សន្តានស្ស សោ ឧបនិស្សយ បច្ចយានុភាវោ ឯវ មហាវិប្ផារោ ហោតិ។ បកតិយា ចិត្តស្ស វិចិត្ត ភាវ សង្ខាតំ ចិន្តនា កិច្ចម្បិ មហាវិប្ផារំ ហោតីតិ ទស្សេតុំ “ចិត្តញ្ច នាមា”តិអាទិវុត្តំ។ កថំ មហាវិប្ផារំ ហោតីតិ អាហ “កិញ្ចិ និមិត្តំ”តិអាទី។ “កិញ្ចិ និមិត្តំ”តិ ទិដ្ឋាទីសុ នានា រម្មណេសុ កិញ្ចិ អប្បមត្តកំ ទិដ្ឋាទិកំ អារម្មណ និមិត្តំ។ “តេហិ ចការណេហី”តិ តេហិ កត្តុភូតេហិ ទិដ្ឋាទីហិ ការណេហិ។ “ចោទីយមានំ”តិ បយោជីយមានំ។ “អជ្ឈាសយ យុត្តំ”តិ អជ្ឈាសយេន សំយុត្តំ។ ភវង្គ ចិត្តស្ស អារម្មណំ នាម អវិភូតំ ហោតិ។ ភវង្គំ ចាលេត្វា អាវជ្ជនំ និយោជេតីតិ សម្ពន្ធោ។ “លទ្ធ បច្ចយេសូ”តិ អាលោកាទិវសេន វា ទិដ្ឋាទិវសេន វា លទ្ធ បច្ចយវន្តេសុ។ តទភិនិន្នាការោ នាម និច្ចកាលម្បិ តេសុ អារម្មណេសុ អភិមុខំ និន្នាការោ។ តេន អាការេន បវត្តោ មនសិការោ។ តេន សម្បយុត្តស្ស។ ឯតេហិ វចនេហិ សុទ្ធមនោទ្វារេ អារម្មណានំ អបាតាគមនញ្ច ភវង្គ ចលនញ្ច ន កេវលំ លទ្ធ បច្ចយានំ អារម្មណានំ វសេនេវ ហោតិ។ តាទិសេន បន មនសិការេន យុត្តស្ស សយញ្ច វីថិ ចិត្ត ចិន្តនា កិច្ចស្ស ចិត្តស្ស វសេនាបិ ហោតីតិ សិទ្ធំ ហោតិ។ ន ហិ អារម្មណន្តរេ អភិនិន្នាការោ នាម នត្ថីតិ សក្កា វត្តុំ។ កស្មា, អភាវិត ចិត្តានំ បមាទ ពហុលានំ ជនានំ កទាចិ ករហចិ ភាវនា មនសិការេ ករិយមានេបិ វីថិ ចិត្ត សន្តានស្ស ពហិទ្ធា នានារម្មណេសុ អភិនិន្នាការស្ស សន្និស្សន្ទតោតិ។ “យថា ចេត្ថា”តិ យថា ឯត្ថ មនោទ្វារេ រូបារូប សត្តានំ វិភូតា រម្មណេបិ តទា រម្មណុប្បាទោ នត្ថិ, ឯវន្តិ យោជនា។ ញាណវិភង្គដ្ឋកថាយំ បន វោដ្ឋព្ពនវារោបិ អាគតោ។ យថាហ សុបិនេនេវ ទិដ្ឋំ វិយ មេ, សុតំ វិយ មេតិ កថនកាលេបិ អព្យាកតោ យេវាតិ។ តត្ថ ហិ “អព្យាកតោ យេវា”តិ សុបិនន្តេ មនោទ្វារេ ទ្វត្តិក្ខត្តុំ ឧប្បន្នស្ស អាវជ្ជនស្ស វសេន អព្យាកតោយេវ។ តតោ បរំ ភវង្គបាតោ។ អដ្ឋសាលិនិយម្បិ វុត្តំ អយំ បន វារោ ទិដ្ឋំ វិយ មេ, សុតំ វិយ មេ តិអាទីនិ វទនកាលេ លព្ភតីតិ។ តំ បន បញ្ច ទ្វារេ បរិត្តារម្មណេ ទ្វត្តិក្ខត្តុំ ឧប្បន្នស្ស វោដ្ឋព្ពនស្ស វសេន វុត្តំ។ “សោបិ ឥធ លទ្ធុំ វដ្ដតិ យេវា”តិ សោបិ វារោ ឥមស្មឹ មនោទ្វារេ លទ្ធុំ វដ្ដតិយេវ។ “ភវង្គេ ចលិតេ និវត្តនកវារានំ”តិ ទ្វិក្ខត្តុំ ភវង្គ ចលនមត្តេ បត្វា វីថិ ចិត្តានិ អនុប្បជ្ជិត្វា ភវង្គបាតវសេន និវត្តនកានំ មោឃវារានំ មនោទ្វារេបិ បមាណំ ន ភវិស្សតិយេវ។ អថ ឥមស្មឹវារេ វីថិ ចិត្តប្បវត្តិ នត្ថិ។ ឯវំ សតិ, ឥមស្មឹ វីថិ សង្គហេ សោ វារោ ន វត្តព្ពោតិ ចេ។ វត្តព្ពោយេវ។ កស្មា, ឆធា វិសយប្បវត្តីតិ ឥមស្មឹ ឆក្កេ សង្គហិតត្តាតិ ទស្សេតុំ “វិសយេ ច អាបាតាគតេ”តិអាទិ វុត្តំ។ អារម្មណភូតា វិសយប្បវត្តិ។ ឯកេកស្មឹ អនុពន្ធកវារេ។ “តទារម្មណ វារាទយោ”តិ តទារម្មណ វារោ ជវនវារោ វោដ្ឋព្ពន វារោ មោឃវារោ។ តេសុ បន តទា

រម្មណវារេ វត្ថុគ្គហណេ ច នាមគ្គហណេ ច ន លព្ភតិ។ “វត្ថូ”តិ ហិ សណ្ឋាន បញ្ញត្តិ។ “នាមំ”តិ នាម បញ្ញត្តិ។ ន ច តទា រម្មណំ បញ្ញត្តា រម្មណំ ហោតីតិ។ តេន វុត្តំ “យថារហំ”តិ។ “តត្ថា”តិ តេសុ ទិដ្ឋវារាទីសុ ឆសុ វារេសុ។ ឯតរហិ បន កេចិ អាចរិយាតិ បាបសេសោ។ “អតីត ភវង្គ វសេនា”តិ ឯកំ ភវង្គំ អតិក្កម្ម អាបាតា គតេ អារម្មណេ ឯកោ វារោ, ទ្វេ ភវង្គានិ អតិក្កម្ម អាបាតា គតេ ឯកោតិអាទិនា អតីត ភវង្គ ភេទវសេន។ “តទា រម្មណ វសេនា”តិ តទា រម្មណស្ស ឧប្បន្នវារោ អនុប្បន្ន វារោតិ ឯវំ តទា រម្មណ វសេន។ កប្បេន្តិ ចិន្តេន្តិ, វិទហន្តិ វា។ “ខណ វសេន ពលវទុព្ពលតា សម្ភវោ”តិ យថា បញ្ចទ្វារេ អតិមហន្តា រម្មណេសុបិ អារម្មណ ធម្មា ឧប្បាទំ បត្វា អាទិតោ ឯកចិត្តក្ខណមត្តេ ទុព្ពលា ហោន្តិ។ អត្តនោ ទ្វារេសុ អាបាតំ អាគន្តុំ ន សក្កោន្តិ។ ឯក ចិត្តក្ខណំ បន អតិក្កម្ម ពលវន្តោ ហោន្តិ។ អត្តនោ ទ្វារេសុ អាបាតំ គន្តុំ សក្កោន្តិ។ មហន្តា រម្មណាទីសុ បន ទ្វិ ចិត្តក្ខណិកមត្តេ ទុព្ពលា ហោន្តីតិអាទិនា វត្តព្ពា។ ន តថា មនោទ្វារេ អារម្មណានំ ខណ វសេន ពលវទុព្ពលតា សម្ភវោ អត្ថិ។ កស្មា នត្ថីតិ អាហ “តទា”តិអាទី។ តត្ថ “តទា”តិ តស្មិំ វីថិ ចិត្តប្បវត្តិកាលេ។ “តត្ថា”តិ មនោ ទ្វារេ។

“ឯត្ថ សិយា”តិអាទីសុ។ “សិយា”តិ កេសញ្ចិ វិចារណា សិយា។ ឯកំ អាវជ្ជនំ អស្សាតិ ឯកាវជ្ជនា។ “វីថី”តិ វីថិចិត្តប្បពន្ធោ។ ឯកាវជ្ជនា ច សា វីថិ ចាតិ វិគ្គហោ។ “អាវជ្ជនំ”តិ អាវជ្ជន ចិត្តំ។ តំ វា អាវជ្ជតីតិ សម្ពន្ធោ។ “តំ តំ ជវនេនា”តិ តេន តេន ជវនេន សហុប្បន្នំ វា បរស្ស ចិត្តំ អាវជ្ជតិ កិន្តិ យោជនា។ “កិញ្ចេត្ថា”តិ ឯត្ថ វចនេ កិញ្ចិ វត្តព្វំ អត្ថីតិ អត្ថោ។ យទិ តាវ អាវជ្ជនញ្ច ជវនានិ ចាតិ អធិការោ។ “តញ្ចិ ចិត្តំ”តិ បរស្ស ចិត្តំ។ “ឯវម្បិ ភិន្នមេវា”តិ ជវនានំ ធម្មតោ ភិន្នមេវ។ ឯត្ថ អដ្ឋកថាយំ វិនិច្ឆិតន្តិ សម្ពន្ធោ។ តំ ចិត្តំ និរុទ្ធម្បិ ជវនានម្បិ បច្ចុប្បន្នមេវ ហោតីតិ យោជនា។ “អទ្ធាវសេន គហិតំ”តិ អទ្ធា បច្ចុប្បន្ន វសេន គហិតំ។ “សន្តតិវសេន គហិតំ”តិ សន្តតិ បច្ចុប្បន្នវសេន គហិតំ។ អាចរិយានន្ទមតេ។ សព្ពេសម្បិ អាវជ្ជន ជវនានំ។ ចិត្តមេវ ហោតិ, តស្មា ធម្មតោ អភិន្នំ។ បច្ចុប្បន្នញ្ច ហោតិ, តស្មា កាលតោ អភិន្នន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ អនន្តរ បច្ចយេ អតីតោ ច បច្ចុប្បន្នោ ច ខណ វសេន យុជ្ជតិ។ យទិ អទ្ធាសន្តតិ វសេន យុជ្ជេយ្យ, បច្ចុប្បន្នោ ធម្មោ បច្ចុប្បន្នស្ស ធម្មស្ស អនន្តរ បច្ចយេន បច្ចយោតិ វុត្តោ ភវេយ្យ។ កស្មា, ឯកាវជ្ជន វីថិយញ្ហិ សព្ពានិ ចិត្តានិ អទ្ធាសន្តតិ វសេន បច្ចុប្បន្នានិ ឯវ ហោន្តីតិ។

១៣៨. អប្បនាវារេ។ “អប្បនា ជវនំ”តិ កម្មបទំ។ “តទា រម្មណំ”តិ កត្តុបទំ។ “ឥន្ទ្រិយ សមតាទីហី”តិ សទ្ធាទីនំ បញ្ចន្នំ ឥន្ទ្រិយានំ អញ្ញមញ្ញំ អនតិ វត្តនវសេន សមតាទីហិ។ “បរិតោ”តិ សមន្តតោ។ “ឧបេច្ចា”តិ ឧបគន្ត្វា។ អប្បនំ វហិតុំ ជនេតុំ សមត្ថ ភាវោ អប្បនាវហសមត្ថភាវោ។ “យស្ស បវត្តិយា”តិ យស្ស ឧបចារ ជវនស្ស បវត្តិតោ។ “អចិរំ កាលំ”តិ អចិរេកាលេ។ បរិត្ត ជាតិកា នាម កាមាវចរជាតិ។ “គោត្តំ”តិ កម្មកត្តុ បទំ។ “អភិភុយ្យតី”តិ ភាវនា ពលេន អភិភុយ្យមានំ ហោតិ។ អភិមទ្ទិយមានំ ហោតីតិ អត្ថោ។ “ឆិជ្ជតី”តិ ឥទំ បន អភិភវនស្ស សិខាបត្ត ទស្សនំ។ យាវ តំ គោត្តំ ឆេទំ បាបុណាតិ, តាវ អភិភុយ្យតិ, មទ្ទិយតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ គោត្តំ អភិភវតីតិ គោត្រភូតិបិ យុជ្ជតិ។ “បញ្ចមំ”តិ បញ្ចមេ ចិត្តវារេ។ “តទាហិ ជវនំ បតិតំ នាម ហោតី”តិ បកតិយា ជវនប្បវត្តិនាម សត្តក្ខត្តុ បរមោ ហោតិ។ ចតុក្ខត្តុញ្ច មុទ្ធបត្តំ។ បញ្ចមតោ បដ្ឋាយ បតិតំ។ តស្មា តស្មិំ បញ្ចមវារេ ជវនំ បតិតំ នាម ហោតិ។ “ទុតីយេនា”តិ ទុតីយេន ឯវ សទ្ទេន។ “ទុតីយំ”តិ ទុតីយេ ចិត្តវារេ។ តទា អនុលោមំ បឋមជវនំ ហោតីតិ វុត្តំ “អលទ្ធា សេវនំ អនុលោម”ន្តិ។ “ឯតេនេវា”តិ ឯតេន ឯវ សទ្ទ ទ្វយេ នេវ។ អដ្ឋសាលិនិយំ បន អនុញ្ញាតា វិយ ទិស្សតិ។ វុត្តញ្ហិ តត្ថ។ មន្ទបញ្ញស្ស ចត្តារិ អនុលោមានិ ហោន្តិ, បញ្ចមំ គោត្រភុ, ឆដ្ឋំ មគ្គចិត្តំ, សត្តមំ ផលន្តិ។ “ឥតរដ្ឋកថាសូ”តិ វិនយដ្ឋ កថាទីសុ។ “បដិសិទ្ធត្តា”តិ បញ្ចមំ គោត្រភុប្បវត្តិយា បដិសិទ្ធត្តា អាទិម្ហិ អដ្ឋន្នំ អញ្ញត្រស្មីតិ វុត្តត្តា ឥជ និរុទ្ធេតិ បទំ អវស្សំ ឥច្ឆិតព្ពមេវាតិ វុត្តំ “និរុទ្ធេ អនន្តរមេវាតិ បទច្ឆេទោ”តិ។ អនន្តរ សទ្ទស្ស ច និច្ចំ សម្ពន្ធាបេក្ខត្តា តមេវបទំ វិភត្តិ បរិណាមេន អធិកតន្តិ អាហ “និរុទ្ធស្សាតិ អត្ថតោ លទ្ធមេវា”តិ។ “វសិភូតាបី”តិ វសិភូតាបិ សមានា។ “ឯកវារំ ជវិត្វា”តិ ឥទំ លោកិយប្បនាវសេន វុត្តំ។ លោកុត្តរ អប្បនាបន សត្តមម្បិ ឧប្បជ្ជតិយេវ។ មូលដីកា បាឋេ “ភូមន្តរបត្តិយា”តិ គោត្រភុ ចិត្តំ កាមភូមិ ហោតិ។ អប្បនាបន មហគ្គតភូមិ វា លោកុត្តរភូមិ វា ហោតិ។ ឯវំ ភូមន្តរបត្តិយា។ “អារម្មណន្តរ លទ្ធិយា”តិ ផលសមាបត្តិ វីថិយំ ផលជវនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តត្ថហិ បុរិមានិ អនុលោម ជវនានិ សង្ខារា រម្មណានិ ហោន្តិ។ ផលជវនំ និព្ពានារម្មណំ។ ឥទញ្ច ការណមត្តមេវ។ យថាវុត្ត លេឌ្ឌុបមា ឯវ ឥជ យុត្ត រូបាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ “ន ខោ បនេតំ ឯវំ ទដ្ឋព្ព”ន្តិ ឯតំ អត្ថជាតំ ន ខោ ឯវំ ទដ្ឋព្ពំ។ “អនទ្ធនីយា”តិ អទ្ធានំ ទីឃ កាលំ នខ មន្តីតិ អនទ្ធនីយា។ អសារា។ អសារត្តា ឯវ សីឃតរំ រុហន្តិ។ សីឃតរំ វុទ្ធី វិរូឡ្ហី អាបជ្ជន្តិ។ សារវន្តា បន សារេន សហ វឌ្ឍមានត្តា សីឃតរំ នរុហន្តិ។ សីឃតរំ វុទ្ធី វិរូឡ្ហី នា បជ្ជន្តិ។ តេនាហ “ឯកវស្សជីវិនោ”តិអាទី។ “ឯវ មេវា”តិអាទីសុ “បតិតជវនេសូ”តិ បញ្ចម ឆដ្ឋ សត្តម ជវនេសុ។ “ឯត្ថ ចា”តិអាទីសុ។ “សុបក្កសាលិភត្ត សទិសានី”តិ យថា សាលិភត្តានិ សុបក្កត្តា ឯវ មុទុតរានិ ហុត្វា ទុព្ពលានិ អចិរដ្ឋិតិកានិ។ តស្មិំ ទិវសេបិ បូតិភាវំ គច្ឆន្តិ។ ឯវំ អប្បនា ជវនានិ។ “យស្មា ចា”តិអាទីសុ។ “ទុវិធស្ស និយមស្សា”តិ ជវននិយមស្ស ច កាល និយមស្ស ច។ “បដិសន្ធិយា អនន្តរ បច្ចយ ភាវិនោ”តិ សត្តម ជវន ចេតនា អនន្តរ បច្ចយោ, តទនន្តរេ បវត្តំ

វិបាក សន្តានំ បច្ចុប្បន្នោ, តមេវ ច អវសានេ ចុតិ ចិត្តំ ហុត្វា ភវន្តរេ បដិសន្ធិ ចិត្តស្ស អនន្តរ បច្ចយោ។ ឯវំ បដិសន្ធិ ចិត្តស្ស អនន្តរ បច្ចយ ភាវេន អវស្សំ ភវិស្សមានស្សាតិ អត្ថោ។ ឥទញ្ច ការណ មត្តមេវ។ មហាដីកាវចនំ បន កិញ្ចិ វត្តព្ព រូបន្តិ ន បដិក្ខិត្តំ។ “និរន្តរប្បវត្តានំ”តិ អាទីសុ។ ភិន្នា អសទិសា វេទនា យេសំ តានិ ភិន្នវេទនានិ។ “អាសេវន បច្ចនីកានំ”តិ អាសេវន បច្ចយប្បដិ បក្ខានំ។ អភិន្នា វេទនា យេសន្តិ វិគ្គហោ។ ក្រិយជវនានន្តរំ អរហត្តផលំ ផលសមាបត្តិ វីថិយំ ទដ្ឋព្ពំ។ សេសមេត្ថសុវិញ្ញេយ្យំ។

១៣៩. “សព្ពថា បី”តិអាទីសុ។ លោកេ មជ្ឈិមកេ ហិ មហាជនេហិ ឥដ្ឋិតម្បិ កិញ្ចិ អារម្មណំ អតិឧក្កដ្ឋេហិ មន្ធាតុ រាជាទីហិ ឥដ្ឋិតំ ន ហោតិ។ តថា តេហិ មហាជនេហិ អនិដ្ឋិតម្បិ កិញ្ចិ អារម្មណំ អតិទុក្កតេហិ បច្ចន្តវាសីហិ ឥដ្ឋិតំ ហោតិ។ តស្មា អារម្មណានំ ឥដ្ឋានិដ្ឋ វវត្ថានំ បត្វា អតិឧក្កដ្ឋេហិ ច អតិទុក្កតេហិ ច វវត្ថានំ ន គច្ឆតិ, មជ្ឈិមកេហិ ឯវ វវត្ថានំ គច្ឆតិ។ តេនាហ “តត្ថ ចា”តិអាទី។ “អារម្មណំ”តិ កត្តុបទំ។ “វិបាកចិត្តំ”តិ កម្មបទំ។ “កិញ្ចី”តិ កិញ្ចិ រូបំ។ “កិស្មិញ្ចី”តិ កស្មិចិ ឯកស្មិំ បុប្ផេ។ “តេន វា”តិ តេន វា សុខសម្ផស្សេន វត្ថេន។ សេសមេត្ថ សុវិញ្ញេយ្យំ។

“វេទនានិយមោបនា”តិអាទីសុ។ “អាទាសេ មុខនិមិត្តស្ស វិយា”តិ យថា អាទាសេ មុខ និមិត្តស្ស ចលនចវនាទិយោគោ នានាវណ្ណយោគោ ច យថាមុខមេវ សិទ្ធោ។ តថា វិបាកានំ។ វេទនា យោគោ បន យថារម្មណមេវ សិទ្ធោតិ យោជនា។ តត្ថ “វេទនាយោគោ”តិ នានាវេទនាយោគោ។ “កប្បេត្វា”តិ ចិន្តេត្វា។ “បកប្បេត្វា”តិ នានប្បការតោ ចិន្តេត្វា។ ន កេវលញ្ច វិបាកានំ ឯវ យថារម្មណំ វេទនា យោគោ ហោតីតិ យោជនា។

“អយញ្ហា”តិអាទីសុ។ “អដ្ឋកថាយំ បី”តិ បដ្ឋាន អដ្ឋកថាយម្បិ។ “តទារម្មណ វសេនា”តិ តទារម្មណវសេន បវត្តានន្តិ ជាបសេសោ។ “បញ្ចន្នំ”តិ សោមនស្ស សន្តីរណេន សទ្ធឹ ចត្តារិ មហាវិបាក សោមនស្សានិ សន្ធាយ វុត្តំ។ “បកតិ នីហារេនា”តិ បកតិយា និច្ចកាលំ បវត្តប្បការេន។ បាឡិបាឋេ។ ភាវិតានិ ឥន្ទ្រិយានិ យេនាតិ ភាវិតិន្ទ្រិយោ។ “មនាបំ”តិ មនោរម្មំ។ “អមនាបំ”តិ អមនោរម្មំ។ វិហរេយ្យន្តិ សចេ កង្ខតីតិ សម្ពន្ធោ។ “បដិកូលេ”តិ អមនាបេ។ “អប្បដិកូល សញ្ញី”តិ មនាបសញ្ញី។ ឯវំ សេសេសុ។ “តេសំ”តិ ខីណាសវានំ។ បាឡិបាឋេ។ “សុមនោ”តិ សោមនស្សិតោ។ “ទុម្មនោ”តិ ទោមនស្សិតោ។ បាឡិបាឋេ។ “មេត្តាយវា ផរតី”តិ អយំ សត្តោ អវេរោហោតូតិអាទិនា មេត្តាចិត្តេន វា ផរតិ។ “ធាតុសោ ឧបសំហរតី”តិ យថា ម ម កាយោបិ ចតុធាតុ សមុស្សយោ ហោតិ។ តត្ថ ឯកាបិ ធាតុ នាម បដិកូលា វា អប្បដិកូលា វា ន ហោតិ។ កេវលំ តុច្ឆ សុញ្ញសភាវមត្តា ហោតិ។ ឯវមេវ ឥមស្ស សត្តស្ស កាយោបីតិអាទិនា ធាតុ សោ ឧបសំហរតិ។ “អសុភាយ វា”តិ អសុភ ភាវនាយ វា។ អសុភ ភាវនា ចិត្តេន វាតិ វុត្តំ ហោតិ។ “អសុភាយា”តិ វា តស្ស អសុភភាវត្ថាយ។ ទេវនាដកា ទេវច្ឆរា នាម។ កុថិតានិ កុដ្ឋានិ យេសំ តានិ កុថិត កុដ្ឋានិ។ “សរីរានី”តិ កាយង្គានិ។ កុថិត កុដ្ឋានិ សរីរានិ យស្ស សោ កុថិតកុដ្ឋសរីរោ។ “កុថិតានី”តិ អព្ភុក្កិរណានិ។ វេទនា យុត្តានិ ហោន្តិ ឥតិ អបរេ វទន្តីតិ យោជនា។ តស្មា បច្ចយោ ហោតីតិ សម្ពន្ធោ។ កថំ បច្ចយោ ហោតីតិ អាហ “យថា អានិសំស ទស្សនេនា”តិអាទី។ តត្ថ “អដ្ឋកថាយំ”តិ វិសុទ្ធិ មគ្គដ្ឋកថាយំ។ “ពុទ្ធសុពុទ្ធតា ទស្សនេនា”តិ អត្តនោ សត្ថុភូតស្ស ពុទ្ធស្ស សុពុទ្ធតា ទស្សនេន។ “អត្តសម្បត្តិ ទស្សនេនា”តិ មយំ បន ឯវរូបា ទុក្ខា មុត្តាម្ហាតិ ឯវំ អត្តនោ សម្បត្តិ ទស្សនេន។ “អដ្ឋិកង្កលិកបេតរូបេ”តិ និម្មំ សលោហិតេ អដ្ឋិបុញ្ជបេតសរីរេ។ “កុដ្ឋិនោ”តិ កុដ្ឋសរីរស្ស។ “អដ្ឋកថាយំ”តិ ធម្មបទ អដ្ឋកថាយំ។ អតិ ឥដ្ឋេ ទេវច្ឆរ វណ្ណាទិកេ។ អតិ អនិដ្ឋេ កុថិតកុដ្ឋសរីរាទិកេ។ “វត្ថុ ភូតោ”តិ ឧប្បត្តិដ្ឋាន ភូតោ។ “តេសំ តេសំ សត្តានំ”តិ កត្ថុ អត្ថេសាមិវចនំ។ “តទុភយំ បី”តិ ឧភយំ តំ គហណំបិ។ “តេសំ”តិ តេសំ លោកិយ មហាជនានំ។ “វិបល្លាសវសេនេវ ហោតី”តិ ទេវច្ឆរវណ្ណាទីសុ អតិឥដ្ឋេសុ អតិឥដ្ឋាការតោ គហណម្បិ វិបល្លាស វសេនេវ ហោតិ។ កស្មា, ទេវច្ឆរ វណ្ណាទីសុ អតិ ឥដ្ឋ សញ្ញាយ វិបល្លាស សញ្ញាភាវតោ។

វិភាវនិបាឋេ ។ “បវត្តិយា”តិ បវត្តនតោ។ អដ្ឋកថាធិប្បាយេ ឋត្វា វុត្តត្តា អដ្ឋកថាគារវេន”តំ វិចារេតព្ពមេវា”តិ វុត្តំ។ អត្ថតោ បន អយុត្តមេវាតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯសនយោ អញ្ញត្ថបិ។ “ធម្ម ចក្ខុរហិតា”តិ ធម្ម វវត្ថានញ្ញាណ ចក្ខុ រហិតា។ “កុសលាកុសលានិ យេវា”តិ តេសំ ធម្ម ចក្ខុ រហិតានំ ឧប្បន្នានិ កុសលាកុសលានិយេវ។ គាថាយំ។ “រូបា”តិ រូបតោ នប្បវេធន្តីតិ សម្ពន្ធោ។ “សទ្ទា”តិអាទីសុបិ ឯសេវនយោ។ នប្បវេធន្តីតិ ច ន ចលន្តិ, ន កម្បន្តិ, ចិត្តញ្ចថត្តំ ន គច្ឆន្តិ។ តថា ឧបេក្ខា ក្រិយជវនានន្តរម្បិ តទារម្មណានិ សោមនស្ស បេក្ខាវេទនា យុត្តានិ ឯវ សិយុន្តិ យោជនា។ មូលដីកាបាឋេ។ “តទារម្មណតា”តិ តទារម្មណតាយ តទារម្មណភាវេន។ “កត្ថចី”តិ កត្ថចិ អភិធម្ម បាឡិយំ។ “វិជ្ជមានេ ច តស្មឹ”តិ តស្មឹ ក្រិយជវនានុ ពន្ធកេ តទារម្មណេ វិជ្ជមានេ សតិ។ ឯតំ ភវង្គញ្ច នាម អនុពន្ធតីតិ សម្ពន្ធោ។ នទីសោតោ បដិសោតគាមិនាវំ អនុពន្ធតិ វិយាតិ យោជនា។ “សវិប្ផារិកំ ឯវជវនំ”តិ កិលេស ធម្មានំ វិបល្លាស ធម្មានញ្ច វសេន ខណមត្តេបិ អនេកសតេសុ អារម្មណេសុ វិវិធាការេន ផរណវេគសហិតំ កុសលាកុសល ជវនមេវ អនុពន្ធតីតិ យុត្តំ។ ន បន

ក្រិយជវនំ អនុពន្ធតីតិ យុត្តន្តិ យោជនា។ “ឆឡង្គុ បេក្ខាវតោ”តិ ចក្ខុនា រូបំ ទិស្វា នេវ សុមនោ ហោតិ, ន
ទុម្មនោ, ឧបេក្ខកោ វិហរតី-តិអាទិនា វុត្តាយ ឆ ទ្វារិកវសេន ឆឡង្គ សមន្នាគតាយ ឧបេក្ខាយ សម្បន្នស្ស។
វត្តនំ វុត្តិ។ សន្តា វុត្តិ អស្សាតិ សន្ត វុត្តិ។ តំ វិចារេន្តោ “បដ្ឋានេ បនា”តិអាទិមាហ។ “យទិ ចេតំ វុច្ចេយ្យា”តិ ឯត្ថ
“ឯតំ”តិ ក្រិយា ព្យាកតេតិអាទិកំ ឯតំ វចនំ។ “តស្មិ”តិ តស្មិ វចនេ។ “ឯវមាទិនា”តិ ឯវមាទិនា នយេន។
វិភាវនិបាឋេ។ “ឧត្តរំ”តិ បរិហារំ។ “វិបស្សនាចារ វសេនា”តិ វិបស្សនា បវត្តិ វសេន។ “តេសំ”តិ សោមនស្ស
ទោមនស្សានំ។ “ឥតរីតរានន្តរ បច្ចយតា”តិ អញ្ញមញ្ញានន្តរ បច្ចយតាតិ អត្ថោ។ “ថេរេនា”តិ អនុរុទ្ធត្ថេរេន។
សព្ពានិ តទា រម្មណានិ, សព្ពានិ ភវង្គានិ ច។ “សមុទា ចរន្តី”តិ ចិរកាលំ សញ្ចរន្តិ ។ “ឯតានិហី”តិអាទិនា តេសំ
អដ្ឋារសន្នំ ជវនានំ អនន្តរំ តទារម្មណានំ អនិយមតោ បវត្តិយា ការណយុត្តិំ ទស្សេតិ។ សម្ភវតិ ឧប្បជ្ជតិ
ឯតេនាតិ សម្ភវោ។ តទា រម្មណស្ស សម្ភវោ តទា រម្មណ សម្ភវោ។ អថវា, សម្ភវនំ ឧប្បជ្ជនំ សម្ភវោតិ ឥមេ ទ្វេ
អត្ថេ ទស្សេតុំ “តទា រម្មណ សម្ភវោ”តិអាទិ វុត្តំ។ “យេសំ បនា”តិអាទីសុ។ “យេសំ”តិ យេសំ បុគ្គលានំ។
“ឥតរានី”តិ ឧបេក្ខា សន្តីរណ ទ្វយតោ អញ្ញានិ។ “ន ហោន្តីតិ ន វត្តព្ពានី”តិ វុត្តំ។ ឯវំសតិ, កស្មា ថេរេន ឥធ ន
វុត្តានីតិ។ អដ្ឋសាលិនិយំ អវុត្តត្តា ឥធ ន វុត្តានីតិ។ អដ្ឋសាលិនិយំ បន កស្មា ន វុត្តានិ។ យេភុយ្យ
និយមសោតេ បតិតត្តា ន វុត្តានិ។ ន បន អលព្ភមានត្តា ន វុត្តានីតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេន្តោ “អដ្ឋកថាយំ
បនា”តិអាទិមាហ។ “ឧបេក្ខាសហគត សន្តីរណ ទ្វយមេវ វុត្តំ”តិ អាគន្តុក ភវង្គភាវេន វុត្តំ។ យថាហ អថស្ស
យទា សោមនស្ស សហគតប្បដិសន្ធិកស្ស បវត្តេ ឈានំ និព្ពត្តេត្វា បមាទេន បរិហីនជ្ឈានស្ស បណីត ធម្មោ
មេ នដ្ឋោតិ បច្ចវេក្ខតោ វិប្បដិសារិ វសេន ទោមនស្សំ ឧប្បជ្ជតិ, តទា កឹ ឧប្បជ្ជតិ។ សោមនស្សានន្តរញ្ហិ
ទោមនស្សំ, ទោមនស្សានន្តរញ្ច សោមនស្សំ បដ្ឋានេ បដិសិទ្ធំ។ មហគ្គត ធម្មំ អារព្ភ ជវនេ ជវិតេ តទា
រម្មណម្បិ តត្ថេវ បដិសិទ្ធន្តិ។ កុសល វិបាកាវា អកុសលវិបាកាវា ឧបេក្ខា សហគតា ហេតុកមនោវិញ្ញាណ ធាតុ
ឧប្បជ្ជតិ។ កិមស្សា រម្មណន្តិ។ រូបាទីសុ បរិត្ត ធម្មេសុ អញ្ញតរំ។ ឯតេសុ ហិ យទេវ តស្មិ សមយេ អាបាតមាគតំ
ហោតិ។ តំ អារព្ភ ឯតំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតីតិ វេទិតព្ពំ-តិ។ ឯវំ ទោមនស្សសហគត ជវនានុរូបំ ឧបេក្ខាសហគត
សន្តីរណ ទ្វយមេវ អាគន្តុក ភវង្គភាវេន អដ្ឋកថាយំ វុត្តន្តិ។ “ឯតម្បិ យុជ្ជតិ យេវា”តិ អកុសល ជវនាវសានេ
ឯតំ សហេតុកំ អាគន្តុក ភវង្គំបិ យុជ្ជតិយេវ។ “ទោមនស្ស ជវនានន្តរំ ភវង្គ បាតោវ ហោតី”តិ ឧបេក្ខា
សហគត មូលភវង្គ បាតោវ ហោតិ។ អាគន្តុក ភវង្គេន កិច្ចំ នត្ថិ។ កស្មា, ឧបេក្ខា បដិសន្ធិកត្តា។
នេវតទារម្មណ សម្ភវោ អត្ថិ។ កស្មា, តេសុ អារម្មណេសុ តទារម្មណវារស្ស អសម្ភវតោ។ ន ហិ មហន្តារម្មណេសុ ច
អវិភូតារម្មណេសុ ច តទារម្មណវារោ សម្ភវតិ។ ន ច មូលភវង្គ សម្ភវោ អត្ថិ។ កស្មា, មូលភវង្គភូ តស្ស
សោមនស្ស ភវង្គស្ស ទោមនស្ស ជវនេន សហ វិរុទ្ធត្តា។ “ឥតិ កត្វា”តិ ឥមិនា ការណេន។ “ឯកំ”តិ ឯកំ
ឧបេក្ខាសហគត វិបាកំ។ តថា តស្សេវ ទោមនស្សំ ឧប្បាទេន្តស្ស នេវ តទារម្មណ សម្ភវោ អត្ថិ។ ន ច មូលភវង្គ
សម្ភវោតិ កត្វា ទោមនស្សានន្តរំ ឆសុ...បេ.... បវត្តតីតិ យោជនា។ តត្ថ “តស្សេវា”តិ សោមនស្សប្បដិ
សន្ធិកស្សេវ។ នេវតទារម្មណ សម្ភវោ អត្ថិ។ កស្មា, អារម្មណានំ អតិមហន្តត្តេបិ អតិវិភូតត្តេបិ សតិ សោមនស្ស
តទារម្មណស្ស ជវនេន សហ វិរុទ្ធត្តា។ ឧបេក្ខា តទា រម្មណស្ស ច អារម្មណេន សហ វិរុទ្ធត្តា។ ន ហិ អតិ
ឥដ្ឋារម្មណេ ឧបេក្ខា តទារម្មណំ បវត្តតិ។ មហគ្គត បញ្ញត្តា រម្មណេសុ បន ឧភយម្បិ តទារម្មណំ នុប្បជ្ជតិយេវ។
ន ច មូលភវង្គ សម្ភវោ អត្ថិ។ កស្មា, ជវនេន សហ វិរុទ្ធត្តាតិ។

“ឯត្ថ ចា”តិអាទីសុ។ “សព្ព ធម្មេសូ”តិ សព្ពេសុ អារម្មណ ធម្មេសុ។ “បឋម សមន្នាហារោ”តិ អាវជ្ជន កិច្ចំ
អាហ។ សុត្តន្ត បាឋេ។ “តជ្ជោ”តិ តេន អារម្មណានំ អាបាតា គមនេន ជាតោ។ “តជ្ជោ”តិ វា តទនុរូបោតិបិ វ
ទន្តិ។ “វិញ្ញាណភាគស្សា”តិ ចក្ខុ ទ្វារិក វិញ្ញាណ កោដ្ឋាសស្ស។ “យតោ”តិ យស្មិ កាលេ។ កថំ អាវជ្ជនេន វិនា
នុប្បជ្ជតីតិ អាហ “សចេ អាវជ្ជនេនា”តិអាទិ។ “ឯត្ថ សិយា”តិអាទីសុ។ យថា បន និរាវជ្ជនំ ហោតិ ភិន្នា
រម្មណញ្ច, ឯវំ តថាតិ យោជនា។ “ឯកស្សាបី”តិ ឯកស្ស អាគន្តុក ភវង្គស្សាបិ នត្ថិ ទោសោ។ មហាអដ្ឋកថាយញ្ច
នត្ថិ។ អដ្ឋសាលិនិយំ បន អត្ថិយេវ។ “សវិប្ផន្ទនត្តា”តិ ឯត្ថ អត្ថោ សវិប្ផារិកន្តិ បទេ វុត្តនយេន វេទិតព្ពោ។
“ឥតរេ សញ្ចា”តិ មហគ្គតលោកុត្តរ ជវនានញ្ច។ កានិ ចិ បរិត្តារម្មណានិបិ សមានានិ។ យទិ តទារម្មណ្ហ បនិស្ស
យស្ស កាមភវង្គស្ស អភាវតោ តទារម្មណានិ រូបារូប ព្រហ្មានំ នុប្បជ្ជន្តិ។ ឯវំ សតិ, ចក្ខុសោត ទ្វារិក ចិត្តានិបិ
រូប ព្រហ្មានំ នុប្បជ្ជេយ្យុន្តិ អាហ “ចក្ខុ សោតវិញ្ញាណានិ បនា”តិអាទី។ “ឥន្ទ្រិយប្បវត្តិ អានុភាវតោ”តិ ចក្ខុ វត្ថុ
សោតវត្ថុ សង្ខាតានំ ឥន្ទ្រិយ វត្ថូនំ រូប ព្រហ្ម សន្តានេ បវត្តត្តា តេសំ បវត្តិ អានុភាវតោ ចក្ខុ សោតវិញ្ញាណានិ
រូបព្រហ្មានំ បវត្តន្តិយេ វាតិ ទស្សេតុំ “សម្បដិច្ឆន សន្តីរណានី”តិអាទិ វុត្តំ។ “វិកប្បពលេវា”តិ កាមកុសលា
កុសលានំ វិយ វីរិយេន អាការេន កប្បេត្វា បកប្បេត្វា អារម្មណគ្គហសាមត្ថិយេវាសតិ។ “អប្បនាបត្ត ភាវនា
កម្មវិសេសេ វា”តិ ឯត្ថ អភិញ្ញា ជវនានិ វិយ មហគ្គត វិបាក លោកុត្តរ វិបាកានិ វិយ ចាតិ វត្តព្ពំ។
“អដ្ឋកថាយំ”តិ បដិច្ច សមុប្បាទ វិភង្គដ្ឋកថាយំ។ “វិភាវនិយំ វុត្ត ការណានី”តិ អដ្ឋកថាតោ អាហរិត្វា
វិភាវនិយំ វុត្តានិ ‘អជនកត្តា ជនក សមានត្តា ភាវតោ’តិអាទីនិ ការណានិ។

១៤០. ជវន និយមេ។ អដ្ឋកថាយម្បិ ឆក្ខត្តុំ បវត្តិ វុត្តា។ យថាហ សចេ បន ពលវា រម្មណំ អាបាតាគតំ ហោតិ។ ក្រិយមនោធាតុយា ភវង្គេ អាវដ្ដិតេ ចក្ខុវិញ្ញាណាទីនិ ឧប្បជ្ជន្តិ។ ជវនដ្ឋានេ បន បឋមកាមាវចរ កុសល ចិត្តំ ជវនំ ហុត្វា ឆសត្តវារេ ជវិត្វា តទារម្មណស្ស វារំ ទេតីតិ។ "មុទុតរ ភាវនា"តិ មាតុកុច្ឆិម្ហិ ឋិត កាលេវា សម្បតិ ជាតកាលេ វា វត្ថុស្ស អតិមុទុភាវេន។ "កេនចិឧបទ្ទុត ភាវេនា"តិ ពាឡ្ហគេលញ្ញជាតកាលេ កេនចិ វាតបិត្តសេម្ហាទិនា ឧបទ្ទុត ភាវេន។ "អជ្ឈោត្ថដ ភាវេនា"តិ តស្ស វេវចនមត្តំ។ មន្ទីភូតោ វេគោ យេសំ តានិ មន្ទីភូត វេគានិ។ "អសយ្ហ រូបេហី"តិ ទុក្ខមសភាវេហិ។ អភិភូតានំ សត្តានំ។ តញ្ច ខោ វចនំ បាកតិក សត្តានំ វសេនេវ វុត្តំ។ ន សត្តវិសេសានំ វសេន។ ឯវំ សតិ, សត្តវិសេសានំ វសេន កថំ ទដ្ឋព្ពន្តិ អាហ "យេ បនា"តិអាទី។ "ឧបរី"តិ មរណុប្បត្តិដ្ឋានេ។ "វុត្តញ្ហី"តិ វិសុទ្ធិ មគ្គេ វុត្តមេវ។ "យមកប្បាដិហារិយំ"តិ យុគឡ វត្ថូនំ ឯកតោ បវត្ត អច្ឆរិយ កម្មំ។ "ទ្វេ ឈានង្គានី"តិ ឧបេក្ខេកគ្គតា ឈានង្គានិ។

"យោគកម្មសិទ្ធិយា"តិ ភាវនានុ យោគកម្មសិទ្ធស្ស។ ឥទ្ធិ វិកុព្ពនំ នាម ឥទ្ធិយា នានាកម្មករណំ។ "សិទ្ធិយា ឯវា"តិ សិជ្ឈ នត្ថាយ ឯវ ។ អត្ថនោ អនន្តរេ ឯវ ឧប្បន្នំ ផលំ ឯតិស្សាតិ អានន្តរិកប្ផលា។ មគ្គចេតនា។ "តតី"តិ តស្មា។ "មន្ទស្សា"តិ មន្ទ បុគ្គលស្ស។ "តិក្ខស្សា"តិ តិក្ខ បុគ្គលស្ស។ តីណិ ផលចិត្តានិ។ "បយោគាភិ សង្ខារស្សា"តិ បឋមជ្ឈានតោ បដ្ឋាយ សមថ វិបស្សនាយុគនទ្ធប្បវត្តិ សង្ខាតស្ស បុព្ពប្បយោគាភិសង្ខារស្ស។ "អកតាធិការស្សា"តិ អាសន្នេ បុរិមភវេ អកត ឈានបរិកម្មស្ស បុគ្គលស្ស។ សព្ពេសម្បិ ផលដ្ឋានំ ចិណ្ណវសិភាវានេវ ហោន្តីតិ យោជនា។

ជវននិយមោនិដ្ឋិតោ។

១៤១. ទុហេតុកាទីសុ។ ជាតិ ទ្វិហេតុកាទយោ ឯវ អធិប្បេតាតិ វុត្តំ "បដិសន្ធិវិញ្ញាណ សហគតា"តិអាទី។ "តេសំ ទ្វិន្នំ បី"តិ ទ្វិហេតុកានម្បិ អហេតុកានម្បិ។ ភុសោឈាន មគ្គផលានិ វារេន្តិ នីវារេន្តីតិ អាវរណានិ។ វិបាកានិ ច តានិ អាវរណានិ ចាតិ វិគ្គហោ។ "វិបាកានី"តិ អហេតុក ទ្វិហេតុក វិបាកានិ។ តេហិ គហិតប្បដិ សន្ធិកានំ ឥមស្មឹ ភវេឈាន មគ្គផលប្បដិលាភោ នាម នត្ថិ។ តេនាហ "វិបាកាវរណ សព្ភាវតោ"តិអាទី។ "តេសំ"តិ ទុគ្គតិ អហេតុក បុគ្គលានំ។ បុគ្គលានន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ ន លព្ភន្តីតិ សម្ពន្ធោ។ "ឥតរេសំ"តិ តតោ អញ្ញេសំ សុគតិ អហេតុក បុគ្គលានំ។

"ឯត្ថ សិយា"តិអាទីសុ។ ទុគ្គតិ បរិយាបន្នានញ្ច អហេតុកានំ។ "មូលភវង្គេ"តិអាទិម្ហិ បដិសន្ធិ ចិត្តំ ហុត្វា អាគតេ មូលភវង្គេ។ "យំ កិញ្ចី"តិ យំ កិញ្ចិ ភវង្គំ។ "វុច្ចតេ"តិ វិសជ្ជនា វុច្ចតេ។ "សព្ព អដ្ឋកថាសុ បដិក្ខិត្តោ"តិ អដ្ឋសាលិនិយំ តាវ វិបាកុទ្ធារកថាយំ សោឡសសុ កាមាវចរ កុសល វិបាកេសុ អដ្ឋន្នំ អហេតុក វិបាកានំ ឯវ អា បាយិកេសុ សត្តេសុ ឧប្បត្តឹ ទស្សេតិ។ ន អដ្ឋន្នំ សហេតុក វិបាកានំ។ តថា បដិច្ច សមុប្បាទដ្ឋ កថាសុ ច វិញ្ញាណ បទវណ្ណនាសុ អញ្ញាសុ ច អភិធម្មាវតារាទីសូតិ ឯវំ សព្ពដ្ឋកថាសុ បដិក្ខិត្តោ នាម ហោតិ។ "យោគសា ធនីយត្តា"តិ បយោគេន សាធេតព្ពត្តា។ កុសលាកុសលានិ ហិ វឌ្ឍេតុំ វា ហាបេតុំ វា បយោគេ កតេ វឌ្ឍន្តិ ចេវ ហាយន្តិ ច។ ញាណវិប្បយុត្តភូតំ គហេតុំ យុត្តំ។ កស្មា, អហេតុកស្ស ភវង្គស្សាតិ វុត្តស្ស មូលភវង្គស្ស អហេតុ កត្តា។ "ទ្វិន្នម្បិ អហេតុកានំ"តិ ទុគ្គតិ អហេតុកានញ្ច សុគតិ អហេតុកានញ្ច។ "អបរេបនា"តិអាទិ វិភាវនិយំ អាគតោ អបរេ វាទោ។ វុត្តញ្ហិ តត្ថ 'អបរេបន យថា អហេតុកានំ សហេតុក តទារម្មណំ ហោតិ, ឯវំ ទ្វិហេតុកានំ តិហេតុក តទារម្មណំបី'តិ វណ្ណេន្តិ។ តេសំមតានុរោធេន ច ឥធបិ ញាណសម្បយុត្ត វិបាកប្បដិក្ខេបោ អ ហេតុកេយេវ សន្ធាយាតិ វទន្តីតិ។ តំ បន វិបាកុទ្ធារកថាយំ 'ឯត្ថេវ ទ្វាទស កមគ្គោបី'តិ ច, ឯត្ថេវ ទសក មគ្គោបី'តិ ច អាគតេហិ ន សមេតិ។ តត្ថ ហិ សោឡសសុកុសលវិបាកេសុ ទ្វិហេតុក កម្មនិព្ពត្តានំ ទ្វិន្នំ ទ្វិ ហេតុកាហេតុក បុគ្គលានំ ចត្តារិ ញាណសម្បយុត្ត វិបាកានិ វជ្ជេត្វា ទ្វាទស កមគ្គោ នាម ហោតិ។ បុន សេសេសុ ទ្វាទស វិបាកេសុបិ អសង្ខារិក កម្មនិព្ពត្តានំ ទ្វេ ញាណវិប្បយុត្ត សសង្ខារិក វិបាកានិ, សសង្ខារិក កម្មនិព្ពត្តានញ្ច ទ្វេ ញាណវិប្បយុត្ត អសង្ខារិក វិបាកានិ វជ្ជេត្វា ទុតិយត្ថេវ វាទេ ទសកមគ្គោ នាម ហោតីតិ។ ឯត្ថ បន ទ្វិ ហេតុកោបិ បុគ្គលោ អធិកេន ឆន្ទេន វា វីរិយេន វា ចិត្តេន វា យុត្តោ បរិយត្តិ ធម្មំ វា នានាវិជ្ជា សិប្បានិ វា ពហុំ គណ្ហេយ្យ, សុណេយ្យ, ធារេយ្យ, វាចេយ្យ, ចិន្តេយ្យ។ អថស្ស ញាណសម្បយុត្ត ជវនំ ពហុលំ សមុទា ចរេយ្យ។ តទា តស្ស នានាកម្មេន ជវនានុ រូបំ ញាណសម្បយុត្ត តទារម្មណំ ន ន សម្ភវតីតិ វុត្តំ។ តំ យុត្តំ វិយ ទិស្សតីតិ។ "អដ្ឋកថាយំ បិហិ។ ល។ វុត្តា"តិ កថំ វុត្តា។ ឯតានិ ហិ មនុស្សេសុ ច កាមាវចរ ទេវេសុ ច បុញ្ញវន្តានំ ទ្វិហេតុកតិ ហេតុកានំ បដិសន្ធិកាលេ បដិសន្ធិ ហុត្វា វិបច្ចន្តីតិអាទិនា វុត្តាតិ។ តេ បន តិវិជា, នវវិជាតិ សម្ពន្ធោ។ "តេសំ តព្ភាវោ"តិ កុសលានំ កុសលភាវោ, អកុសលានំ អកុសលភាវោ។ "សិក្ខន ធម្មយុត្តា"តិ តីហិ សិក្ខាហិ បហាតព្ពានំ កិលេសានំ អត្ថិតាយ សិក្ខិតព្ពតា បកតិយំ ឋិតាតិ អធិប្បាយោ ។"ហេដ្ឋិមានញ្ចា"តិ ហេដ្ឋិម ផលានញ្ច។ យានិយានិសកានិ យថាសកំ។ "ឧបរិមានំ"តិ ឧបរិមានំ បុគ្គលានំ។ "បរិនិដ្ឋិត សិក្ខា កិច្ចត្តា"តិ សិក្ខា កិច្ចំ នាម កិលេស ធម្មានំ បហានត្ថាយ ឯវ ហោតីតិ តេសុ សព្ពសោ បហីនេសុ សិក្ខា កិច្ចំ

បរិនិដ្ឋិតំ ហោតិ។ ឯវំ បរិនិដ្ឋិត សិក្ខា កិច្ចត្តា។ សុដ្ឋុ ភព្ពោតិ សម្ភវោ។ សម្ភវោតិ វិសេសន បទមេតន្តិ អាហ “យថា សម្ភវំ”តិ។

១៤២. “ឯត្ថេវា”តិ ឯតស្មឹ កាមលោកេ ឯវ។ “តំ តំ បសាទរហិតានំ”តិ តេនតេន បសាទេន រហិតានំ។ តស្មឹ តស្មឹ ទ្វារេ ឧប្បន្នានិ តំ តំ ទ្វារិកានិ។ ចតុសដ្ឋិវីថិ ចិត្តានិ។ ទ្វេ ចត្តាលីស វីថិ ចិត្តានិ។ “ព្រហ្មលោកេ វា”តិអាទីសុ។ ឥទំ អដ្ឋកថា វចនំ។ យថាហ រូបភវេ ចតុន្នំ វិញ្ញាណានំ, តថេវ បច្ចយោ។ បវត្តេ, នោបដិសន្ធិយំ។ សោច ខោ កាមាវចរេ អនិដ្ឋ រូបទស្សន សទ្ទសវនវសេន, ព្រហ្មលោកេ បន អនិដ្ឋា រូបាទយោ នាម នត្ថិ។ តថា កាមាវចរ ទេវលោកេ បីតិ។ តានិ ចត្តារិ ចិត្តានិ។ “តត្ថា”តិ តស្មឹ រូបលោកេ។ វិភាវនិបាឋេ។ “ឥធា”តិ ឥមស្មឹ វចនេ។ “តំ តំ ភូមិ បរិយាបន្នេ”តិ តិស្សំ តិស្សំ ភូមិយំ បរិយាបន្នេ។ សេសមេត្ថ សុវិញ្ញេយ្យំ។

វីថិសង្គហទីបនិយាអនុទីបនា និដ្ឋិតា។

៥. វីថិមុត្តសង្គហអនុទីបនា

១៤៣. វីថិមុត្តសង្គហេ ។ “បវត្តិសង្គហំ”តិ ចិត្តុប្បាទានំ បវត្តាការកថនសង្គហំ។ “បដិសន្ធិយំ”តិ បដិសន្ធិកាលេ។ “តេសំ”តិ ចិត្ត ចេតសិកានំ។ វិភាវនិបាឋេ។ “តទាសន្នតាយា”តិ តាយបដិសន្ធិយា អាសន្នតាយ។ “តំ គហណេនេ វា”តិ សន្ធិគ្គហណេន ឯវ សន្ធិវចនេន ឯវ។ “វិសយប្បវត្តិ នាមា”តិ កម្ម កម្មនិមិត្តាទីនំ វិសយានំ ទ្វារេសុ អាបាតា គមន វសេន បវត្តិ នាម។ “មរណុប្បត្តិយំ ឯវ សិទ្ធា”តិ មរណុប្បត្តិយំ ជវនេសុ ឯវ សិទ្ធា។ ឯតេន មរណុប្បត្តិ វិធានំ ជវនប្បធានំ ហោតិ, ន ចុតិប្បធានន្តិ ទីបេតិ។ ន ហិ តស្មឹ វិធានេ តស្សំ ចុតិយំ វិសយប្បវត្តិ វចនំ នាម អត្ថិ។ ជវនេសុ ឯវ អត្ថិ។ សា បន ចុតិ តស្មឹ ភវេ អាទិម្ហិ បដិសន្ធិ បវត្តិយា សិទ្ធាយ សិជ្ឈតិ យេវាតិ។ “តេសំ”តិ វីថិមុត្តានំ។ “ភវន្តី”តិ បាតុព្ភវន្តិ។ “តតោ”តិ អយតោ។ “គន្ត្វា”តិ បដិសន្ធិគ្គហណវសេន ឧបបជ្ជិតព្ពា។ “គច្ឆន្តី”តិ បវត្តន្តិ។ “តិរោ”តិ តិរិយតោ។ “អញ្ចិតា”តិ គតា បវត្តា, អាយតា វា។ “សមានជាតិតាយា”តិ តិរច្ឆាន គតជាតិ វសេន សមានជាតិ ភាវេន។ “យុវន្តី”តិ មិស្សី ភវន្តិ។ “សុខសមុស្សយតោ”តិ សុខសមុទាយតោ។ “ទិព្ពន្តី”តិ វិជ្ជោតន្តិ។ “ឥតិ កត្វា”តិ ឥតិ វចនត្ថំ កត្វា ឧបរិទេវា សុរាតិ វុច្ចន្តីតិ យោជនា។ “វេបចិត្តិបហារាទាទយោ”តិ វេបចិត្តិ អសុរិន្ទ បហារាទអសុរិន្ទាទិកេ ទេវាសុរេ។ “សុរប្បដិ បក្ខា”តិ តាវតឹសាទេវប្បដិបក្ខា។ “សុរសទិសា”តិ តាវតឹសាទេវ សទិសា។ “វេមានិកបេតេ”តិ វេមានិក នាមកេ បេតេ។ “វិនិបាតិកេ”តិ វិនិបាតិក នាមកេ ទុគ្គត ទេវជាតិកេ។ តេសំ បវត្តិ ឧបរិ ‘វិនិបាតិកាសុរានញ្ចា’តិ បទេ អាវិ ភវិស្សតិ។ “តេបី”តិ លោកន្តរិក នេរយិក សត្តាបិ។ “កាលកញ្ចិកបេតេ”តិ កាលកញ្ចិក នាមកេ បេតេ។ ឯវំ កថាវត្ថុ បាឡិយំ អាគតា វេស្សភុ អាទយោ យមរាជានោបនាតិ សម្ពន្ធោ។ វេស្សភូ ច នោត្តិ ច សោមោ ច យមោ ច វេស្សវណោ ច ឥតិ ឥមេ បេត្តិ រាជានោ។ “រជ្ជ”ន្តិ រាជភាវំ រាជកិច្ចំ។ យេ ច យក្ខរក្ខសា នាម ករោន្តា វិចរន្តីតិ សម្ពន្ធោ។ “កុរូរកម្មការិនោ”តិ លុទ្ទកម្មការិនោ។ “វេវតិ វិមានេ”តិ វេវតិ វិមាន វត្ថុម្ហិ។ “ឥតោ”តិ មនុស្ស លោកតោ, សុគតិភវតោ វា។ តេហិ យក្ខ រក្ខសា នាម ភូមដ្ឋកាបិ សន្តិ, អាកាសដ្ឋកាបិ។ “នានាកម្មការណាយោ”តិ ទ្វត្តឹស វិធានិ កម្មករណ កិច្ចានិ។ តេសម្បិ និរយបាលានន្តិ សម្ពន្ធោ។ “តិស្សន្នំ”តិ តិស្សន្នំ អបាយភូមីនំ។ អបាយភូមិ។

ឧស្សិតោ មនោ ឯតេសន្តិ វា, ឧស្សន្នោ មនោ ឯតេសន្តិ វា, ទ្វិធាវិគ្គហោ។ “ឧស្សិតោ”តិ ឧគ្គតោ។ “ឧស្សន្នោ”តិ វិបុលោ។ កស្មា តិក្ខតរ ចិត្តា ហោន្តីតិ វុត្តន្តិ អាហ “បរិបុណ្ណានំ”តិអាទឹ។ បុព្ពវាក្យេ អនន្ត ចក្កវាឡសាធារណ វសេន វុត្តត្តា បុន “ឥមស្មឹ”តិអាទិ វុត្តំ។ វត្តព្ពំ នត្ថិ។ ឥធេវ សព្ពញ្ញុ ពុទ្ធាទីនំ ឧប្បន្នតោតិ អធិប្បាយោ។ “អធិគ្គណ្ហន្តី”តិ អធិកំ កត្វា គណ្ហន្តិ។ “សូរា”តិ បាបកល្យាណ កម្មេសុ សូរចិត្តា។ “សតិមន្តោ”តិ វិបុលស្សតិកា។ “ឥធ ព្រហ្មចរិយវាសោ”តិ ឥធេវ សិក្ខត្តយបូរណ សង្ខាតស្ស ព្រហ្មចរិយវាសស្ស អត្ថិតា។ “មរិយាទធម្មេសូ”តិ លោកចារិត្ត ធម្មេសុ។ “ធតរដ្ឋោ”តិ ធតរដ្ឋោ មហារាជា។ ឯវំ វិរូឡ្ហកោតិអាទីសុ។ “គន្ធរុក្ខាធិ វត្ថា”តិ គន្ធរុក្ខេសុ អជ្ឈារុត្ថា។ “កុម្ភណ្ឌា”តិ កុរុំច្ចតិ បថវី។ បថវិ គតានិ រតនភណ្ឌានិ យេសំ តេតិ វិគ្គហោ។ “ទានវរក្ខសា”តិ ទនុនាមទេវធីតាយ អបច្ចន្តិ អត្ថេន ទានវ នាមកា រក្ខសា។ អវរុជ្ឈន្តិ អន្តរាយំ ករោន្តីតិ អវរុទ្ធកា។ “វិគច្ឆរូបោ”តិ វិបន្នវណ្ណោ។ “និហីនកម្មកតា”តិ និហីនានិបាបកម្មានិ កត្វា អាគតា។ កាចិគន្ធប្បិយោ ជាយន្តីតិ សម្ពន្ធោ។ យាគន្ធប្បិយោ ជោតិនីតិ ច វុច្ចន្តិ, ជុណ្ហាតិ ច វុច្ចន្តីតិ សម្ពន្ធោ។ “អភិលក្ខិតរត្តីសូ”តិ អភិញ្ញាតរត្តីសុ។ ឧបោសថរត្តីសូតិ វុត្តំ ហោតិ។ “គោចរប្បសុតកាលេ”តិ គោចរត្ថាយ វិចរិតកាលេ។ “ជុតិអត្ថេនា”តិ វិជ្ជោតនដ្ឋេន។ វសូនិ ធនានិ ធារេន្តីតិ វសុន្ធរា។ វសុន្ធរា ច តេ ទេវ យក្ខា ចាតិ វិគ្គហោ។ “នាគាត្វេវ វុច្ចន្តី”តិ បាឡិយំ នាគេសុ សង្គយ្ហន្តីតិ អធិប្បាយោ។ “យា”តិ យា ភុម្មទេវយក្ខ ជាតិយោ។ “យាសំ”តិ យាសំ ភុម្មទេវ យក្ខជាតីនំ។ “កីឡាបសុតវសេនា”តិ ពោធិសត្តានញ្ច ពុទ្ធានញ្ច អច្ឆរិយ ធម្មជាតកាលេ ឧគ្ឃោសន កីឡាកម្មវឌ្ឍនវសេន។ “យាសញ្ច មន្តបទានី”តិ យាសំ និគ្គហ បគ្គហបូជនាទិ វសេន បវត្តានិ មន្តបទានិ។ “តេសូ”តិ + តេសុ ចតូសុ អវរុទ្ធកេសុ។ “កីឡាសោណ្ឌវសេនា”តិ កីឡាធុត្តវសេន។ “យាសសោណ្ឌវសេនា”តិ ខាទនភុញ្ជន ធុត្តវសេន។ សោណោ វុច្ចតិ សុនខោ។ “សត្តេ” នេរយិកេ វា បេតេវា។ “កាមញ្ច ហោតី”តិ កិញ្ចាបិ ហោតីតិ អត្ថោ។ “និពន្ធនោកាសោ”តិ និច្ចសម្ពន្ធនោកាសោ។ “សមុទាគតេសូ”តិ បរម្បរតោ អាគតេសុ។ “ទេវរាជដ្ឋានេសូ”តិ ឥមស្មឹ ចក្កវាឡេ តាវតឹសាភវនេ ទេវរាជដ្ឋានេសូតិ អធិប្បាយោ។ “បាឡិយំ ឯវា”តិ ទីឃនិកាយេ ជនវសភសុត្តបាឡិយំ ឯវ។ យច្ឆន្តិ និយច្ឆន្តិ ឯត្ថាតិ យាមោ។ “និយច្ឆន្តី”តិ អញ្ញមញ្ញំ ឥស្សាមច្ឆរិយ មូលកេហិ កលហភណ្ឌនាទីហិ វិគច្ឆន្តីតិ អត្ថោ។ “តំ សហចរិតត្តា”តិ តេន យាម នាមកេន ឥស្សរទេវកុលេន និច្ចកាលំ សហ បវត្តត្តា។ “វសំ វត្តេន្តី”តិ ឥច្ឆំ បូរេន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។

“បុរេ”តិ សម្មុខដ្ឋានេ។ តំ បន ឋានំ ឧច្ចដ្ឋានំ នាម ហោតីតិ អាហ “ឧច្ចេឋានេ”តិ។ “សហស្សោ ព្រហ្មា”តិអាទីសុ អត្តនោ សរីរោភាសេន សហស្សំ ចក្កវាឡ លោកំ ផរន្តោ សហស្សោនាមាតិ អដ្ឋកថាយំ អធិប្បេតំ។ កុលទេវតាយោ នាម កុល បរម្បរ បូជិត ទេវតាយោ នាម។ “ឧបដ្ឋហន្តី”តិ យុត្តដ្ឋានេ ទេវវត្ថុ

ទេវមាលកានិ កត្វា សមយេ សមយេ តត្ថ គន្ធា គន្ធមាលាទីហិ បូជេន្តិ, វន្ទន្តិ, ថោមេន្តិ, វរំ បត្ថេន្តីតិ អត្ថោ។ “ឧបដ្ឋកា ឯវសម្បជ្ជន្តី”តិ ឧបដ្ឋកមត្តាវហោន្តីតិ អធិប្បាយោ។ “កស្សចី”តិ កស្សចិ ហេដ្ឋិមស្ស។ “តត្ថា”តិ តាសុ ព្រហ្មភូមីសុ។ បុន “តត្ថា”តិ តស្មិំ ទុតីយតលេ។ “អាភា”តិ សរីរភា។ និច្ឆរន្តិ អង្គបច្ចង្គេហិ និគ្គច្ឆន្តិ។ “អចល សណ្ឋិតា”តិ ទុតីយ តលេ វិយ ចលិតា ន ហោតិ។ អថ ខោ អចល សណ្ឋិតា។ “តេសំ”តិ តេសំវាទីនំ បាឋេ។ ព្រហ្មបារិសជ្ជាតិអាទិកំ នាមំ នលិទ្ធំតិ យោជនា។ “តញ្ចនជាតិកេហី”តិ ចលនជាតិកេហិ។ “ហេដ្ឋិមតលានំ តព្ភិតំ បុញ្ញប្ផលំ អត្ថីតិ សម្ពន្ធោ។ “អានេញ្ជ ជាតិកេនា”តិ អចលនជាតិកេន ឧបេក្ខាឈានេន ទិព្ពត្តានំ ចតុត្ថតលានំ។ “កេនចិ អន្តរាយេនា”តិ តេជោសំវដ្ដាទិកេន អន្តរាយេន។ “ឯត្ថបី”តិ ឯតស្មិំ ចតុត្ថតលេបិ។ “អាយុ វេមត្តតាយា”តិ អាយុប្បមាណនានត្តស្ស។ “ឱឡារិកានំ”តិ ឥទំ បកតិយា ឱឡារិក សភាវតាយ វុត្តំ។ ន សុខុមានំ អត្ថិតាយ។ នត្ថិ វិហញ្ញនំ ឯតេសន្តិ អវិហា។ កី វិហញ្ញនំ នាមាតិ អាហ “សមថវិបស្សនា កម្មេសុ អវិប្បារិកតា បត្តី”តិ។ ចិត្តស្ស អវិប្បារតា បជ្ជនំ នាម នត្ថីតិ វុត្តំ ហោតិ។ “បសាទ ទិព្ព ធម្ម បញ្ញា ចក្ខូហី”តិ ‘បសាទ ចក្ខុ, ទិព្ពចក្ខុ, ធម្មចក្ខុ, បញ្ញា ចក្ខូ, ហិ។ តត្ថ បសាទចក្ខុ ឯវ តជ ទិព្ពចក្ខូតិបិ វុច្ចតិ។ “ធម្ម ចក្ខូ”តិ ហេដ្ឋិមមគ្គញ្ញាណំ។ “បញ្ញា ចក្ខូ”តិ វិបស្សនា ញាណបច្ចវេក្ខនាញាណេហិ សទ្ធឹ អវសេសំ សព្ពញ្ញាណំ។ “រូបីនំ សត្តានំ”តិ រូបកាយវន្តានំ សត្តានំ។ “កនិដ្ឋភាវោ”តិ អប្បតរភាវោ។ “អនាគាមិមគ្គដ្ឋស្សបិ បដិក្ខេបោ”តិ សកទាគាមិភាវេបត្វា ភាវេន្តស្សេវ អនាគាមិមគ្គោ ឧប្បជ្ជតិ។ នោ អញ្ញថាតិ អាហ “សកទាគាមីនំ បដិក្ខេបេនា”តិអាទី។

ភូមិចតុក្កំ និដ្ឋិតំ។

១៤៤. ភវន្តរេ ឱក្កមន្តិ ឯតាយាតិ ឱក្កន្តីតិ បិយុជ្ជតិ។ “សោតរហិតោ”តិ បសាទសោតរហិតោ។ ឯវំ សេសេសុបិ។ “អាសិត្តកាទិភាវេនា”តិ អាសិត្តកបណ្ឌកាទិ ភាវេន។ “ទ្វីហិ ព្យញ្ជនេហី”តិ ទ្វីហិ និមិត្តេហិ។ “វិពច្ចវចនោ”តិ វិបន្នវចនោ។ “វត្ថុ វិបន្នស្សា”តិ ឯត្ថ “វត្ថូ”តិ សម្ភារ ចក្ខុ វុច្ចតិ។ តស្ស អាទិតោ បដ្ឋាយ វិបន្នត្តា តេន សមន្នាគតោ បុគ្គលោ វត្ថុវិបន្នោតិ វុច្ចតិ។ “តស្ស តស្សា”តិ ចក្ខុសោ តាទិកស្ស ។“បសូតិយំ យេវា”តិ វិជាយមានកាលេយេវ។ “បញ្ញាវេយ្យត្តិយភាវស្សា”តិ ឯត្ថ ព្យត្តស្ស ភាវោ វេយ្យត្តិយំ។ “ព្យត្តស្សា”តិ ផរណញ្ញាណស្ស បុគ្គលស្ស។ បញ្ញា សង្ខាតំ វេយ្យត្តិយំ អស្សាតិ វិគ្គហោ។ ទ្វិហេតុក តិហេតុកានំបិ ន សក្កា និយមេតុន្តិ សម្ពន្ធោ។ កថំ ន សក្កាតិ អាហ “មាតុកុច្ឆិម្ហិ វិបត្តិ នាម នត្ថី”តិ។ កតមេសំ វិបត្តីតិ។ ឧប្បន្នានម្បិ ចក្ខុ សោតានំ វិបត្តិ។ កេនការណេន វិបត្តីតិ។ បរូបក្កមេនវា មាតុយា វិសម បយោគេន វា នានាពាធេន វា វិបត្តីតិ យោជនា។ ធាតុបាឋេ យក្ខ បូជាយំតិ បឋិតត្តា “បូជនីយដ្ឋេនា”តិ វុត្តំ។ ឯតេន យក្ខិតព្ពា បូជិតព្ពា យក្ខាតិ ទស្សេតិ។ យេ បន កិច្ឆជីវិកបត្តា វិចរន្តិ, តេ ភូមស្សិតា នាម ហោន្តីតិ យោជនា។ “ភូមិស្សិតា”តិ បាឋេ ភូមិយំ សិតា និស្សិតាតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេតុំ “បុញ្ញនិព្ពត្តស្សា”តិអាទិ វុត្តំ។ “វិរូបា ហុត្វា”តិ តេ វណ្ណតោបិ ទុព្ពណ្ណា ហោន្តិ។ សណ្ឋានតោបិ ទុស្សណ្ឋានា។ ជីវិកតោបិ កិច្ឆជីវិកាតិអាទិនា វិបន្នរូបា ហុត្វា។ ‘វិរសា ហុត្វា និបតន្តី’តិ វិនិបាតិកាតិបិ វទន្តិ។ វិរសាតិ ច អត្តនោ រសេន ឥច្ឆាយ វិនាតិ អត្ថោ។ “វិវិត្ត ដ្ឋានេសូ”តិ ជនវិវិត្តេសុ ឋានេសុ។ បរិយេសិត្វា វា ជីវិតំ កប្បេន្តិ។ បីឡេត្វា វា ជីវិតំ កប្បេន្តិ។ តាសេត្វា បីឡេត្វា វា ជីវិតំ កប្បេន្តីតិ យោជនា។ “វេមានិកបេតាបី”តិ អត្តនោ បុញ្ញនិព្ពត្តំ ទិព្ពវិមានំ យេសំ អត្ថិ, តេ វេមានិកា។ តេ បន បុញ្ញាបុញ្ញមិស្សក កម្មេន និព្ពត្តត្តា កេចិ ទិវា ទិព្ពសុខំ អនុភវន្តិ, រត្តឹ បេតទុក្ខំ។ កេចិ រត្តឹ ទិព្ពសុខំ អនុភវន្តិ, ទិវា បេតទុក្ខន្តិ។ បរេហិ ទត្តំ ទិន្នំ បុញ្ញប្ផលំ ឧបនិស្សាយ ជីវន្តីតិ បរទត្តូបជីវិនោ។ “បរេហិ ទិន្នំ បុញ្ញប្ផលំ”តិ ញាតកេហិ បុញ្ញំ កត្វា ឥទំ មេ បុញ្ញំ បេតានំ កាលង្កតានំ ញាតីនំ ទេថីតិ ឯវំ ទិន្នំ បុញ្ញប្ផលំ។ “សកលចក្កវាឡបរិយាបន្នា ឯកភូមកា”តិ យថា តាវតឹសាភូមិ នាម សព្ព ចក្កវាឡេសុបិ អត្ថិ។ សព្ពាបិ ទិព្ពេន វស្សសហស្សេន ឯកអាយុ បរិច្ឆេទោ ហោតិ។ ឥមស្មិំ ចក្កវាឡេ វត្តព្ពំ នត្ថិ។ ន តថា និរយេសុ វា តិរច្ឆាន យោនិយំ វា បេត្តិវិសយេវា អសុរកាយេវា មនុស្សេសុវា ភុម្មទេវេសុ វា ឯកបរិច្ឆេទោ នាម អត្ថិ។ ចតុន្នំ អបាយានំ អាយុប្បមាណ គណនាយ និយមោ នត្ថីតិ វុត្តំ, ន នុ ព្រហ្ម សំយុត្តេ កោកាលិកំ ភិក្ខុំ អារព្ភ ភគវតា វុត្តោ ទសន្នំ និរយានំ វិសុំ វិសុំ អត្ថីតិ។ សច្ចំ អត្ថិ។ តេ បន ទសនិរយា អវិចិនិរយេ បរិយាបន្នា ហុត្វា តស្ស បទេសមត្តា ហោន្តិ។ ន តេហិ បទេ សមត្តេហិ សកលោ អវីចិនិរយោ និយតាយុ បរិមាណោតិ សក្កា វត្តុំ។ អបិ ច សោបិ តេសំ អាយុបរិច្ឆេទោ អវីចិភូមិយា និយាមេន សិទ្ធោ ន ហោតិ។ តេន តេន កម្មវិសេសេនេវ សិទ្ធោ។ ត ស្មា យំ វុត្តំ “តត្ថ យេភុយ្យេន កម្មប្បមាណត្តា”តិ, តំ សុ វុត្តំ ហោតិ។ តេនាហ “តត្ថ និរយេសូ”តិអាទី។ “ឯវំ សន្តេ”តិ ន ឥតរ ទីបវាសីនំ អាយុកប្បស្ស អារោហណញ្ច ឱរោហណញ្ច អត្ថីតិ វុត្តេ សតីតិ អត្ថោ។ សមាចារោ នាម ទសសុចរិតានិ។ វិសមាចារោ នាម ទសទុច្ចរិតានិ។ តេសំ និស្សន្ទភូតា សម្បត្តិវិបត្តិយោតិ សម្ពន្ធោ។ “តេសំ បី”តិ ឥតរ ទីបវាសីនំបិ។ សោ ឯវបរិច្ឆេទោតិ អាបជ្ជតិ។ ន ច សក្កា តថា ភវិតុំ។ អាទិកប្បកាលេ សព្ពេសម្បិ ចតុទីប វាសីនំ អសង្ខ្យេយ្យាយុកតា សម្ភវតោតិ។ អថ ឥតរទីបវាសីនម្បិ អាយុកប្បស្ស អារោហណំ ឱរោហណញ្ច អត្ថិ។ ឯវំ សតិ, ឯតរហិបិ តេសំ អាយុកប្បោ ជម្ពុទីបវាសីនំ អាយុកប្បេន ឯកគតិកោ សិយាតិ ចោទនា។ និស្សន្ទមត្តត្តាតិអាទិ បរិហារោ។ នត្ថិ ឥទំ មម ឥទំ មមាតិ បវត្តា បាដិបុគ្គលិកតណ្ហា ឯតេសន្តិ

“អមមា”។ “អបរិគ្គហា”តិ បុត្តទារាទិបរិគ្គហរហិតា។ “ឧបរិមេ ចាតុមហារាជិកេ”តិ អាកាសដ្ឋកចាតុមហារាជិកេ។ ទិវេ ទេវលោកេ សិទ្ធានិ ទិព្ពានិ។ “យាវ និមិរាជកាលា”តិ យាវ អម្ហាកំ ពោធិសត្តភូតស្ស និមិរញ្ញោ ឧប្បន្នកាលា។ កស្ស បព្ទោ បុរិមេ អន្តរកប្បេ ឧប្បន្នោ។ និមិរាជា បន ឥមស្មឹ អន្តរ កប្បេ ឧប្បន្នោ។ “មនុស្ស លោកេហិ បញ្ញាសវស្សានិ ចាតុមហារាជិកេ ឯកោទិព្ពរត្តិទិវោ ហោតី”តិអាទិ អភិធម្មេ ធម្ម ហទយ វិភង្គេ អាគតនយេន វុត្តោ។ ចតុគ្គុណវចនេ។ “ឧបរិមានំ”តិ ឧបរិមានំ ទេវានំ។ ឯកំ វស្សសហស្សំ អាយុប្បមាណំ ហោតីតិ សម្ពន្ធោ។ “ទ្វេ”តិ ទ្វេ វស្សសហស្សានិ។ “អដ្ឋា”តិ អដ្ឋវស្សសហស្សានិ។ “ហេដ្ឋិមានំ”តិ ហេដ្ឋិមានំ ទេវានំ។ “ឧបរិមានំ”តិ ឧបរិមានំ ទេវានំ។ យាមេ ឯកោ រត្តិទិវោតិអាទិនា យោជេតព្ពំ។ “ចត្តារី”តិ មនុស្សលោកេ ចត្តារិ វស្សសតានិ។ ឯវំ សេសេសុ។ “អាទិអន្ត ទស្សនវសេនា”តិ ចាតុមហារាជិកេ មនុស្សវស្ស គណនា ទស្សនំ អាទិទស្សនំ នាម។ ឥទានិ វសវត្តិយំ មនុស្សវស្សគណនា ទស្សនំ អន្ត ទស្សនំ នាម។

ន អតិទុព្ពលំតិ នាតិទុព្ពលំ។ “តំ”តិ តំ អវិតក្ក អវិចារមត្តឈានំ។ “ភូមន្តរេ”តិ បឋមជ្ឈានភូមិតោ អញ្ញិស្សំ ទុតីយជ្ឈានភូមិយំ។ កប្បវចនេ។ កប្បីយតិ វស្ស, ឧតុ, មាស, បក្ខ, រត្តិ, ទិវា, ទិវសេន បរិច្ឆិជ្ជីយតីតិ កប្បោ។ កប្បីយន្តិ វា នានាជម្មប្បវត្តិយោ អតីតា ទិវសេន បរិច្ឆិជ្ជីយន្តិ ឯតេនាតិ កប្បោ។ កាលោ។ មហន្តោ កប្បោតិ មហាកប្បោ។ វស្សានំ សតភាគេហិបិ សហស្សភាគេហិបិ សតសហស្សភាគេហិបិ សង្ខាតុំ អសក្កុណេយ្យោតិ អសង្ខេយ្យោ។ ឯកស្ស អសង្ខេយ្យស្ស អន្តរេ ទិស្សមានោ កប្បោ អន្តរកប្បោ។ សត្តានំ នានាអាយុបរិច្ឆេទោ អាយុកប្បោ។ សោ បន មនុស្សានំ ទសវស្សាយុកកាលេ ទសវស្សេន បរិច្ឆិន្នោ។ នេវសញ្ញា ទេវានំ និច្ចកាលំ ចតុរាសីតិ កប្បសហស្សេហិ បរិច្ឆិន្នោ។ អន្តរកប្បោ នាម ចូឡកប្បា វុច្ចន្តីតិ សម្ពន្ធោ។ វីសតិប្បភេទា ចូឡកប្បា វុច្ចន្តីតិ កេចិ វទន្តីតិអាទិនា យោជនា។ “យេ”តិ យេ ចតុសដ្ឋិយាទិភេទា អន្តរកប្បា។ “យថាវិនដ្ឋំ”តិ វិនដ្ឋប្បការេន វិនដ្ឋប្បកតិយា។ វឌ្ឍមានោ កប្បោ វិវដ្តោ។ “យថាវិវដ្តំ”តិ វិវដ្តប្បការេន វិវដ្តប្បកតិយា។ អច្ចយេន អតិក្កមនេន។ ហរណេន អបនយនេន។ “តត្ថា”តិ តស្មឹ កប្បវចនេ។ អដ្ឋកថាយំ វុត្តត្តាតិ សម្ពន្ធោ។ “តេជេនា”តិ អគ្គិនា។ “សំវដ្តតី”តិ វិនស្សតិ តទា។ “ហេដ្ឋា”តិ ហេដ្ឋាលោកោ។ “ចតុសដ្ឋិវារេសូ”តិ និទ្ធារណេ ភុម្មវចនំ។

គាថាសុ។ “សត្តសត្តគ្គិនាវារា”តិ សត្តសត្តវារា អគ្គិនា វិនស្សន្តិ។ អថវា, ភុម្មត្ថេ បច្ចត្តវចនំ។ សត្តសុ សត្តសុវារេសុ លោកោ អគ្គិនា វិនស្សតីតិ យោជនា។ តេនាហ “អដ្ឋមេ អដ្ឋមេ”តិ។ “ទកា”តិ ឧទកេន។ អដ្ឋមេ អដ្ឋមេវារេ លោកោ ទកេន វិនស្សតីតិ យោជនា។ យទា ចតុសដ្ឋិវារា បុណ្ណា, តទា ឯកោ វាយុវារោ សិយា។ តត្ថ “តទា”តិ តស្មឹ ចតុសដ្ឋិវារេ។ “វិវដ្តមានំ”តិ សណ្ឋហមានំ។ “វិវដ្តតី”តិ សណ្ឋហតិ។ “សំវដ្តមានំ”តិ វិនស្សមានំ។ “សំវដ្តតី”តិ វិនស្សតិ។ “ទ្វេ អសង្ខេយ្យានី”តិ អឌ្ឍទ្វយំ ឯកំ អសង្ខេយ្យន្តិ កត្វា ឧបចារេន វុត្តំ។ យថាតំ-អាភស្សរានំ អដ្ឋកប្បានីតិ។ “ឧបឡ្ឋេនា”តិ ឧទកវារេ ហេដ្ឋិមភូមីសុ ឧទកេន វិនស្សមានាសុ ទុតីយជ្ឈានភូមិន តាវ វិនស្សតិ។ សំវដ្តកប្បេបិ ចិរកាលំ តិដ្ឋតេយេវ។ ឥទំ សន្ធាយ វុត្តំ។ សព្ពញ្ចេតំ លព្ភមានត្តា វុត្តំ។ អសង្ខេយ្យកប្បំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ។ ឥទមេវ បមាណន្តិ។

បដិសន្ធិចតុក្កំ និដ្ឋិតំ។

១៤៥. កម្មចតុក្កេ។ “ជនេតី”តិ អជនិតំ ជនេតិ។ បាតុភាវេតិ។ “ឧបត្ថម្ភតី”តិ ជនិតំ ឧបត្ថម្ភតិ។ ចិរដ្ឋិតិកំ ករោតិ។ “ឧបបីឡេតី”តិ ជនិតំ ឧបបីឡេតិ, បរិហាបេតិ។ “ឧបឃាតេតី”តិ ឧបច្ឆិន្ទតិ។ “កដត្តា រូបានំ”តិ កដត្តានាមកានំ កម្មជរូបានំ។ “កម្មបថបត្តាវា”តិ ឯត្ថ បដិសន្ធិជនេន សតិ, សព្ពម្បិ កម្មំ កម្មបថបត្តំ នាម ហោតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ វិបច្ចិត្ថាតិ វិបក្កំ។ វិបក្កំ វិបាកំ យេសន្តិ វិបក្ក វិបាកា។ ឧបត្ថម្ភមានា បវត្តតិ។ សយំបិ បច្ចយលាភេ សតីតិ អធិប្បាយោ។ “អលទ្ធោកាសស្សា”តិ ឥទំ និទស្សន មត្តំ។ លទ្ធោកាសស្សបិ ឧបត្ថម្ភនំ នាម ឥច្ឆិតព្ពមេវ។ អញ្ញំ អកុសលកម្មំ ឱកាសំ លភតីតិ យោជនា។ “ចាយំ”តិ ចេ អយំ។ “កាលង្កវិយា”តិ កាលំករេយ្យ។ “អស្សា”តិ ឥមស្ស បុគ្គលស្ស។ “បសាទិតំ”តិ បសន្នំ។ “បទូសិតំ”តិ បទុដ្ឋំ។ បុព្ពេ ‘មរណាសន្ន កាលេ’តិ វុត្តត្តា ឥធ ‘បវត្តិកាលេបី’តិ វុត្តំ។ “ឯតំ”តិ កម្មន្តរស្ស ឧបត្ថម្ភនំ។ “ជីវិតបរិក្ខារេ”តិ ជីវិតបរិវារេ បច្ចយេ។ “សមុទានេត្វា”តិ សមាហ រិត្វា ។“ឯត្ថា”តិ ឧបត្ថម្ភក កម្មដ្ឋានេ។ ខន្ធសន្តានស្ស ឧបព្រូហនន្តិ សម្ពន្ធោ។ “វុត្តនយេនា”តិ ‘ជីវិតន្តរាយេ អបនេត្វា’តិអាទិនា វុត្តនយេន។ ខន្ធសន្តានស្ស ចិរតរប្បវត្តិន្តិ សម្ពន្ធោ។ “វុត្តប្បការា”តិ ‘វិបច្ចិតុំ អលទ្ធោកាសាវា វិបក្ក វិបាកា វា សព្ពាបិ កុសលា កុសល ចេតនា’តិ ឯវំ វុត្តប្បការា។ “ទុព្ពលតរំ កត្វា វា វិពាធមានា”តិ ឧបបីឡក កម្មកិច្ចំ វុត្តំ។ “ជនក កម្មស្ស ទុព្ពល អាយូហន កាលេ”តិ សមុច្ចយនកាលេ។ “វិហត សាមត្ថិយំ”តិ វិនាសិតសត្តិកំ។ “មហេសក្ខេសូ”តិ មហានុភាវេសុ។ “ឧបត្ថម្ភកម្បិ តព្ពិបរិយាយេន វេទិតព្ពំ”តិ ឧបបីឡក កម្មតោ វិបរិយាយេន វេទិតព្ពំ។ ‘ឧបរិភូមិ និព្ពត្តកម្បិ សមានំ ហេដ្ឋាភូមិយំ និព្ពត្តេតី’តិអាទីសុ ‘ហេដ្ឋាភូមិ និព្ពត្តកម្បិ សមានំ ឧបរិភូមិយំ និព្ពត្តេតី’តិអាទិនា វត្តព្ពន្តិ អធិប្បាយោ។ អជាតសត្តុរាជវត្ថុម្ហិ តស្ស រញ្ញោ បិតុឃាតកម្មំ មហាអវីចិនិរយេ និព្ពត្តនកម្បិ សមានំ

បច្ឆា ពុទ្ធ បដ្ឋាន កម្មេន ពាធិយមានំ វិហតសាមត្ថិយំ ហុត្វា តំ ឧស្សទនិរយេ និព្ពត្តេតិ។ ខន្ធសន្តានស្ស វិពាធនំ នាម សត្តស្ស ទុក្ខុប្បត្តិ ករណន្តិ សម្ពន្ធោ។ កថំ គោមហឹសាទីនំ បុត្តទារញាតិមិត្តានញ្ច វិបត្តិករណំ តស្ស សត្តស្ស ឧបបីឡក កម្មកិច្ចំ ភវេយ្យ។ អញ្ញោហិ សោ បុគ្គលោ, អញ្ញេ គោមហឹសាទយោ។ ន ច អញ្ញេន កតំ កម្មំ អញ្ញេសំ សត្តានំ ទុក្ខុប្បត្តឹ វា សុខុប្បត្តឹ វា ករេយ្យាតិ ចោទនា។ ទុវិធន្តិអាទិនា តំ វិស្សជ្ជេតិ។ អានន្ទ សេដ្ឋិវត្ថុម្ហិ។ សោសេដ្ឋិ មហាមច្ឆរិយោ អហោសិ។ អញ្ញេបិ ទានំ ទេន្តេ និវារេសិ។ សោ តតោ ចវិត្វា ឯកស្មឹ គាមកេ ឯកិស្សា ឥត្ថិយាកុច្ឆិម្ហិ ជាតោ។ តស្ស ជាតកាលតោ បដ្ឋាយ តស្ស បាបកម្មេន មាតរំ អាទឹ កត្វា សកលគាមិកានំ ជនានំ ទុក្ខុប្បត្តិ ហោតីតិ ធម្មបទ អដ្ឋកថាយំ វុត្តំ។ តស្មា និស្សន្ទផលវសេន អញ្ញេន កតំ កម្មំ អញ្ញេសំ សត្តានំ ទុក្ខុប្បត្តឹ វា សុខុប្បត្តឹ វា ករោតិ យេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ [“កម្មជសន្តតិ សីសេសូ”តិ បដិសន្ធិ កាលតោ បដ្ឋាយ ឧប្បន្នា ឯកេកា កម្មជរូបសន្តតិ នាម អត្ថិ។ សា បច្ឆា អបរាបរំ តាទិសាយ កម្មជរូប សន្តតិយា បវត្តត្តាយ សីសភូតត្តា សន្តតិ សីសន្តិ វុច្ចតិ។ យំ កិញ្ចិ ឯកំ វាកម្មជសន្តតិ សីសំ។ ទ្វេ វាកម្មជសន្តតិ សីសានិ]។ វិសុទ្ធិមគ្គបាឋេ។ “តទេវា”តិ តំ ឧបឃាតក កម្មមេវ។ “ឥធ ចា”តិ ឥមស្មឹ អភិធម្មត្ថសង្គហេ។ “ឥមស្ស បី”តិ ឥមស្ស ឧបឃាតក កម្មស្សបិ។ ទុដ្ឋគាមណិ រញ្ញោ វត្ថុម្ហិ ច សោណត្ថេរ បិតុនោ វត្ថុម្ហិ ច តេសំ មរណាសន្នកាលេ បឋមំ ទុគ្គតិ និមិត្តានិ ឧបដ្ឋហន្តិ។ បច្ឆា រញ្ញោ ឯកំ បុព្ពកតំ កល្យាណ កម្មំ អនុស្សរន្តស្ស ថេរបិតុ ច តង្ខណេ ឯវ ឯកំ កល្យាណ កម្មំ ករោន្តស្ស តានិ ទុគ្គតិ និមិត្តានិ អន្តរធាយន្តិ។ សគ្គនិមិត្តានិ បាតុព្ភវន្តិ។ ឧភោបិ ចវិត្វា សគ្គេ និព្ពត្តន្តីតិ។ កុសលា កុសល កម្មានំ ខយំ ករោតីតិ កុសលា កុសល កម្មក្ខយករោ។ “អាយុ កម្មេសុ វិជ្ជមានេសូ”តិ តស្ស សត្តស្ស អាយុ បរិច្ឆេទោ ច បរិយន្ត គតោ ន ហោតិ, កម្មានុភាវោ ច បរិក្ខីណោ ន ហោតិ។ ឯវំ អាយុ កម្មេសុ វិជ្ជមានេសុ។ “អបរាធ កម្មស្សា”តិ មាតាបិតូសុវា ធម្មិកសមណ ព្រាហ្មណេសុ វា អបរជ្ឈនវសេន កតស្ស អបរាធកម្មស្ស។ “សោ បនា”តិ មជ្ឈិមដ្ឋកថាវាទោ បន។ “អរុច្ចមានោ វិយា”តិ អនិច្ឆិយមានោវិយ។ “សោ”តិ មជ្ឈិមដ្ឋកថា វាទោ។ “តត្ថ បនា”តិ មជ្ឈិមដ្ឋកថាយំ បន។ “សព្ពញ្ចេតំ”តិ សព្ពញ្ច ឯតំ សុត្តវចនំ, វសេន វុត្តន្តិ សម្ពន្ធោ។ អនិច្ឆន្តេហិ ដីកា ចរិយេហិ។ “វិបាកំ បដិឥច្ឆិតព្ពោ”តិ វិបាកំ បដិច្ច ឥច្ឆិ តព្ពោ។ ឯត្ថ “វិបាកំ”តិ កម្មនិព្ពត្តក្ខន្ធ សន្តានំ វុច្ចតិ។ តស្ស ជនកំ កម្មំ ជនក កម្មន្តិ វុច្ចតិ។ តស្សេវ ខន្ធសន្តានស្ស ឧបត្ថម្ភកំ តស្សេវ ឧបបីឡកំ តស្សេវ ឧបឃាតកំ កម្មំ ឧបឃាតក កម្មន្តិ វុច្ចតីតិ អធិប្បាយោ។ “សាកេត បញ្ហេ”តិ វិបាកុទ្ធារេ អាគតេ សាកេត បញ្ហេ។ ធម្មទិន្នាយ នាម ឧគ្គសេន រញ្ញោ ទេវិយា វត្ថុម្ហិ សាទេវី បុព្ពេ ឯកំ អជំ ឃាតេសិ, តេន កម្មេន អបាយេសុ បតិត្វា បច្ឆា បវត្តិ វិបាកវសេន ពហូសុ ភវេសុ អជសរិរេ លោមគណនាមត្តំ អត្តនោ សីសច្ឆេទន ទុក្ខំ អនុភោសីតិ។ “សា បនា”តិ សា ឯកា បាណាតិបាត ចេតនា បន។ មហាមោគ្គលាន វត្ថុ នាម បញ្ចសត ចោរានំ ថេរស្ស ឃាត ន វត្ថុ ។ ថេរោហិ អត្តនា បុព្ពកតេន ឧបច្ឆេទក កម្មេន ចោរឃាតនំ លភិត្វា បរិនិព្ពុតោ។ សាមាវតិទេវី ច វគ្គុមុទានទីតីរវាសិនោ បញ្ចសត ភិក្ខូ ច អត្តនោ បុព្ពកតេហិ ឧបច្ឆេទក កម្មេហិ តាទិសំ បរូបក្កមំ លភិត្វា សគ្គេសុ និព្ពត្តា។ ទុស្សិមារោ នាម កកុសន្ធ ពុទ្ធកាលេ មារទេវ បុត្តោ វុច្ចតិ។ កលាពុ រាជានាម ខន្តិ វាទិតា បសស្ស ឃាតកោ វុច្ចតិ។ តេ បន តង្ខណេ អត្តនា កតេន ឧបច្ឆេទក កម្មេន តង្ខណេ ឯវ ចវិត្វា អវីចិម្ហិ និព្ពត្តា។ តត្ថ បុរិម វត្ថូសុ ឧបច្ឆេទក កម្មំ ឧបច្ឆិន្ទន មត្តំ ករោតិ។ ន អត្តនោ វិបាកំ ទេតិ។ បច្ឆិមវត្ថូសុ បន ឧបច្ឆិន្ទនញ្ច ករោតិ, វិបាកញ្ច ទេតីតិ។ វិភាវនិបាឋេ។ “ឧបច្ឆេទន បុព្ពកំ”តិ ឧបច្ឆេទន បុព្ពកំ វិបាកំ ជនេតីតិ យោជនា។ កម្មន្តរស្ស វិបាកំ ឧបច្ឆិន្ទិត្វាវ អត្តនោ វិបាកំ ជនេតីតិ អធិប្បាយោ។ តត្ថ “អត្តនោ វិបាកំ ជនេតី”តិ ឥធ កទាចិ ជនេតិ, កទាចិ ន ជនេតីតិ ឯវំ វិភាគស្ស អកតត្តា “តំ ន សុន្ទរំ”តិ វុត្តំ។ តេនាហ “ឥធ បុព្ពកតេនា”តិអាទឹ។ “អដ្ឋកថាសុយេវ អាគតត្តា”តិ តេសុ វត្ថូសុ តេជនា ឧបច្ឆេទក កម្មេន មរន្តីតិ ឯវំ វត្វា អាគតត្តា។ វិបាកំ និព្ពត្តេតីតិ វិបាក និព្ពត្តកំ។ តស្ស ភាវោ វិបាក និព្ពត្តកត្តំ។ វិបាក និព្ពត្តកត្តស្ស អភាវោតិ វិគ្គហោ។

ជនកចតុក្កំ និដ្ឋិតំ។

១៣៦. “និកន្តិ ពលេន វា បដិពាហិយមានំ វិបាកំ ន ទេតី”តិ ឈានលាភិនោ ហុត្វាបិ មរណកាលេ ឧប្បជ្ជិតុំ និកន្តិយា សតិ, តំ ឈានំ វិបាកំ ន ទេតីតិ អធិប្បាយោ។ “ឯកស្សា”តិ ឯកស្ស បុគ្គលស្ស។ “តេសំ”តិ មហគ្គតកម្ម អានន្តរិយ កម្មានំ។ អន្តិម ជវនវីថិយំ កតំ នាម វត្ថុ ទុព្ពលត្តា សយម្បិ ទុព្ពលំ ហោតិ។ បដិសន្ធឹ ន ជនេតិ។ តេនាហ “អន្តិម ជវនវីថិតោ បុព្ពភាគេ អាសន្នេ កតំ”តិ។ ឥទញ្ច កម្មសាមញ្ញ វសេន វុត្តំ។ កម្ម វិសេសេ បន សតិ, ន ទេតីតិ ន វត្តព្ពន្តិ ទស្សេតុំ “មិច្ឆាទិដ្ឋិកម្មំ បនា”តិអាទិ វុត្តំ។ កតំ អាសន្ន កម្មំ នាមាតិ គហេតព្ពន្តិ យោជនា។ បាឡិបាឋេ។ អស្សបុគ្គលស្ស មរណកាលេវា សម្មាទិដ្ឋិ សមត្តា សមាទិន្នា, មិច្ឆាទិដ្ឋិ សមត្តា សមាទិន្នាតិ យោជនា។ បរតោ បរិបុណ្ណំ អាគមិស្សតិ។ សោមនស្ស ជនកំ បរចេតនា បវត្តិវសេន។ សន្តាប ជនកំ កុក្កុច្ចវិប្បដិសារប្បវត្តិវសេន។ ឥទំ គរុក ចតុក្កំ នាម អនន្តរេ ភវេ វិបច្ចនកានំ កម្មានំ វសេន វុត្តន្តិ អាហ “ឧបបជ្ជវេទនីយ កម្មានិ ឯវា”តិ។ កម្មំ នាម កុសលំ វា ហោតុ, អកុសលំ វា។ បុនប្បុនំ លទ្ធា សេវនេ សតិ, វិបាកំ ទេតិ។ អសតិ ន ទេតិ។ កាមាវចរស្ស កុសលស្ស កម្មស្ស កតត្តា ឧបចិតត្តា វិបាកំ ឧប្បន្នំ

ហោតិ ចក្ខុ វិញ្ញាណន្តិ ច, អកុសលស្ស កម្មស្ស កតត្តា ឧបចិតត្តា វិបាកំ ឧប្បន្នំ ហោតិ ចក្ខុ វិញ្ញាណន្តិ ច, បាឡិយំ វុត្តំ។ ឯត្ថហិ កតត្តាតិ វត្វា បុន ឧបចិតត្តាតិ វចនំ បុនប្បុនំ វឌ្ឍនសង្ខាតេ អាសេវនេ សតិ ឯវ វិបាកំ ទេតីតិ ញាបេតិ។ តស្មា កតមត្ត កម្មត្តា កដត្តា កម្មំ នាមាតិ វុត្តេបិ អនន្តរភវេ វិបច្ចនក កម្មស្សេវ ឥធ អធិប្បេតត្តា បុនប្បុនំ លទ្ធា សេវនមេវ ឥធ គហេតព្ពន្តិ ទស្សេតុំ អដ្ឋកថាយំ “បុនប្បុនំ លទ្ធាសេវនំ”តិ វុត្តំ។

“ឯវញ្ច កត្វា”តិអាទីសុ។ “យត្ថ តំ បុព្ពកតំ កម្មន្តិ អាគតំ”តិ យស្មិំ អដ្ឋកថា បទេសេ តំ កដត្តា កម្មំ បុព្ពកតំ កម្មំតិ អាគតំ។ “តស្មា ឥធា”តិអាទីសុ។ “ឥធា”តិ ឥមស្មិំ អភិធម្មត្ថ សង្គហេ។ បាឡិយំ។ យំ គរុកំ, តំ វិបាកំ ទេតិ។ តស្មិំ អសតិ, យំ ពហុលំ។ តស្មិំ អសតិ, យំ អាសន្នំ។ តស្មិំ អសតិ, យំ កដត្តា វា បន កម្មំ, តំ វិបាកំ ទេតីតិ អត្ថោ។ សេសមេត្ថ សុវិញ្ញេយ្យំ។

សុត្តន្តបាឋេ។ សុខវេទនំ ជនេតីតិ សុខវេទនីយំ។ “សមត្តា”តិ សុដ្ឋុគហិតា។ “សមាទិន្នា”តិ តទត្ថវិវរណំ។ “បរិយត្តំ”តិ សមត្ថំ។ តម្ពទាឋិកស្ស យាវជីវំ ពហូនិ បាបកម្មានិ អាចិណ្ណានិ។ មរណ ទិវសេ បន សារិបុត្តត្ថេរស្ស ធម្មទេសនំ សុត្វា ចរិត្វា តេន អាសន្ន កម្មេន សគ្គេ និព្ពត្តិ។ វាតកាលស្ស យាវជីវំ ពហូនិ កល្យាណ កម្មានិ អាចិណ្ណានិ។ មរណ ទិវសេបន ពុទ្ធសាសនេ វិបរិតៈ សញ្ញំ កត្វា តេន អាសន្ន កម្មេន អបាយេ និព្ពត្តិ។

គរុកចតុក្កំ និដ្ឋិតំ។

១៤៧. ទិដ្ឋធម្មចតុក្កេ។ បស្សិតព្ពោតិ ទិដ្ឋោ។ “ធម្មោ”តិ ខន្ធាយតន ធម្ម សមូហោ។ ទិដ្ឋោ ធម្មោតិ ទិដ្ឋ ធម្មោ។ វត្តមានោ ធម្មសមូហោ។ យោ អត្តភាវោតិ វុច្ចតិ។ អត្តសង្ខាតស្ស ទិដ្ឋិយា បរិកប្បិតសារស្ស ភាវោ បវត្តិ ការណន្តិ កត្វាតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេន្តោ “ទិដ្ឋ ធម្មោ វុច្ចតី”តិអាទិមាហ។ “វិបាកំ បដិសំវេទេតី”តិ ឯតេន កថំ កម្មសាធនំ ទស្សេតិ។ បដិសំវេទន ក្រិយាបទេ វិបាកន្តិ កម្មបទំ ទិស្វា វិបាកំ នាម វេទិតព្ពំ វេទនីយំ។ បដិសំវេទិតព្ពំ បដិសំវេទនីយន្តិ វិញ្ញាតត្តា។ “ឧបេច្ចា”តិ ឧបគន្ត្វា។ “ឧបបជ្ជិត្វា”តិ ឧបេច្ច បជ្ជិត្វា។ បាបុណិត្វាតិ អត្ថោ។ វិភាវនិបាឋេ។ “ទិដ្ឋ ធម្មតោ”តិ ទិដ្ឋ ធម្មស្ស។ សាមិអត្ថេ បញ្ចមី។ បាឡិយំ វុត្តំ។ “ឯត្ថហិ”តិអាទិ បុព្ពវាក្យេ វុត្ត នយមេវ។ អបរសទ្ទោ និច្ចំ អបាទានា បេក្ខោ។ តញ្ច អបាទានំ នាម អនន្តរេ វុត្តបទេហិ។ “ទិដ្ឋធម្មា នាគតានន្តរ ភវេហិ”តិ ទិដ្ឋធម្មតោ ច អនាគតានន្តរ ភវតោ ចាតិ អត្ថោ។ “បរិវត្តោ”តិ បពន្ធោ។ អបរាបរិយោតិ វា, អបរោ ច អបរោ ច អបរាបរោ។ អបរាបរេ បវត្តោ អបរាបរិយោតិ អត្ថោ។ “ឧបបជ្ជភវំ”តិ អនាគតានន្តរភវំ។ អហោសិ កម្មេ “អហោសី”តិ បទំ អញ្ញាសិ កោណ្ឌញ្ញោតិ បទេវិយ រុឡ្ហីនាមបទន្តិ អាហ “អហោសិ នាមកំ”តិ។ តំ បន រុឡ្ហិបទំ កុតោបវត្តំតិ អាហ “អហោសិ កម្មំ”តិអាទី។ “ឯវំ វុត្ត បាឋវសេនា”តិ ឯត្ថ ឥធ វុត្តោ បាឋោ សា វសេសោ។ បរិបុណ្ណបាឋោ បន អហោសិ កម្មំ អហោសិ កម្ម វិបាកោ, អហោសិ កម្មំ នាហោសិ កម្ម វិបាកោ, អហោសិ កម្មំ អត្ថិកម្ម វិបាកោ, អហោសិ កម្មំ នត្ថិ កម្មវិបាកោ, អហោសិកម្មំ ភវិស្សតិ កម្ម វិបាកោ, អហោសិ កម្មំ ន ភវិស្សតិ កម្ម វិបាកោតិអាទិនា បដិសម្ភិទា មគ្គេ អាគតោ។ “សា”តិ បឋម ជវន ចេតនា។ “អប្បតរ វិបាកា ចាតី”តិ ឯត្ថ “ឥតី”តិ ហេតុ អត្ថេ និបាតោ, តស្មា អចិរដ្ឋិតិ កត្តា ទិដ្ឋ ធម្មេ ឯវ ផលំ ទត្វា វិគច្ឆតិ, តស្មា អប្បតរ វិបាកត្តា អហេតុកមត្តំ ផលំ ទត្វា វិគច្ឆតីតិ យោជនា។ “បច្ចយោតិ ចា”តិ បច្ចយំ លទ្ធាតិ វុត្តោ បច្ចយោតិ ច។ “សោ”តិ មហន្តំ វុត្តោ បច្ចយោ។ “កាកវលិយាទីនំ វិយា”តិ កាកវលិយាទីនំ បុគ្គលានំ ទិដ្ឋវេទនីយ កម្មំ វិយ។ “បាកដតរប្បលទានំ”តិ សត្តាហព្ភន្តរេ ឯវ សេដ្ឋិដ្ឋានប្បដិ លាភាទិវសេន បាកដតរប្បលទានកំ កម្មវិសេសំ។ កម្ម បឋជវនសន្តានេ បវត្តា បឋមជវន ចេតនា វា ឥតរាបិ បឋម ជវន ចេតនា វាតិ យោជនា។ “កាចី”តិ ឯកច្ចា បឋមជវន ចេតនា។ សេសានិ ទិដ្ឋធម្ម វេទនីយ កម្មានិ។

ឧបបជ្ជកម្មេ។ “អត្ថ សាធិកា”តិ សន្និដ្ឋានត្ថសាធិកា។ បាណឃាតាទិ កិច្ចសាធិកាតិ វុត្តំ ហោតិ។ សុដ្ឋុ និដ្ឋាបេតីតិ សន្និដ្ឋាបិកា។ “សេសានិ បិ”តិ សេសានិ ឧបបជ្ជ វេទនីយ កម្មានិបិ។ “ឥធា”តិ ឥមស្មិំ មនុស្ស លោកេ។ “មិស្សកកម្មានី”តិ កុសលា កុសលមិស្សកានិ កម្មានិ។ វេមានិកបេតវត្ថូនិ វិមានវត្ថុ បាឡិយំ អាគតានិ។ “សុគតិយំ វិបត្តិ អនុភវន្តានិ វត្ថូនី”តិ ឯត្ថ “វិបត្តី”តិ ចក្ខុ សោតាទីនំ អង្គ បច្ចង្គានំ វា វិបត្តិ។ នានា ទុក្ខុប្បត្តិភូតំ វា វិបត្តិ។ “ទុគ្គតិយំ សម្បត្តី”តិ មហិទ្ធីនំ នាគសុបណ្ណាទីនំ សម្បត្តិ។ “យថា វុត្ត វត្ថូហី”តិ វេមានិក បេតវត្ថាទីហិ។ អដ្ឋកថាបាឋេ។ “តេសំ សង្កមនំ នត្ថី”តិ តេសំ កម្មានំ វិបច្ចនកាល សង្កន្តិ នាម នត្ថិ។ “យថាឋានេយេវ បតិដ្ឋន្តី”តិ តានិ ទិដ្ឋ ធម្មដ្ឋានាទិវសេន ភគវតា យថា វុត្តដ្ឋានេ ឯវ តិដ្ឋន្តិ។ “ឯវំ វុត្តំ”តិ តេសំ សង្កមនំ នត្ថីតិអាទិនយេន វុត្តំ។ “យុត្តិយា វា អភាវតោ”តិ ឯត្ថ ទិដ្ឋ ធម្ម វេទនីយស្ស បដិសន្ធិ វិបាកាទិ យុត្តិយា អភាវតោ។

ទិដ្ឋធម្មចតុក្កំ។

១៤៨. បាកដ្ឋានចតុក្កេ។ “កាយាទីនំ”តិ ចោបនកាយាទីនំ។ កាយ វិញ្ញត្តាទីនន្តិ វុត្តំ ហោតិ។
“អតិបាតេន្តី”តិ អតិក្កម្ម បយោគេន អភិភវិត្វា បាតេន្តិ។ តេនាហ “អតិបាតនញ្ចេត្ថា”តិអាទី។ “អទិន្នំ”តិ
សាមិកេនអទិន្នំ បរសន្តកំ។ អគមនីយវត្ថូនិ នាម អវីតិក្កមនត្ថាយ អនុបគន្តព្ពានិ មាតុរក្ខិតាទីនិ ឥត្ថិ
បុរិសសរីរានិ។ “តស្សា”តិ បរបាណស្ស។ “តតោ”តិ បរបរិគ្គហិត ភាវតោ។ “អច្ឆិន្ទក ចេតនា”តិ បរសន្តកស្ស
អត្តនោ សន្តកករណវសេន ភុសំ បរសន្តកា ភាវច្ឆិន្ទក ចេតនា។ វិលុប្បន ចេតនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ “មគ្គេន
មគ្គប្បដិបាទកស្សា”តិ អត្តនោ មគ្គេន បរមគ្គ សម្បយោជកស្ស។ “ឯត្ថបី”តិ យថា អទិន្នាទានេ បរបរិគ្គហិត
សញ្ញិនោតិ ទុតីយំ អង្គបទំ វុត្តំ។ ឯវំ ឯត្ថបិ។ ឯត្ថ វទន្តិ អគមនីយ វត្ថុ វសេន ចិត្តន្តិ អវត្វា តស្មឹ សេវន ចិត្តន្តិ
វុត្តំ។ តស្មា អគមនីយ វត្ថុ សញ្ញិតាតិ អវុត្តម្បិ វុត្តសទិសំ ហោតីតិ។ ន ហោតិ។ ន ហិ តស្មិន្តិ វចនំ សញ្ញាវិសេស
សហិតំ អត្ថំ វទតិ។ ព្លទិសេសុ ច ឋានេសុ សចេ សញ្ញាបធានំ ហោតិ។ បាណសញ្ញិតា, បរបរិគ្គហិត សញ្ញិតា,តិ
អង្គ បទំ វិយ ឥធបិ អគមនីយ វត្ថុ សញ្ញិតាតិ ទុតីយំ អង្គបទំ អវស្សំ វត្តព្ពំ ហោតិ។ កស្មា, អង្គនិយមដ្ឋានត្តា។
តេនាហ “ឯតេនា”តិអាទឹ។ “ចតុរង្គីកោវ វុត្តោ”តិ តស្ស ចត្តារោ សម្ភារា។ អគមនីយ វត្ថុ, តស្មឹ សេវន ចិត្តំ,
សេវនប្បយោគោ, មគ្គេន មគ្គប្បដិបត្តិ អធិវាសនន្តិ។ “សា”តិ ភិក្ខុនី។ “រក្ខិតាសុ សង្គហិតា”តិ មាតុរក្ខិត បិតុ
រក្ខិតាទីសុ សង្គហិតា។ “ដីកាសុ បនា”តិ សុត្តន្តដីកាសុ បន។ “សា”តិ ភិក្ខុនី។ បាសណ្ឌា វុច្ចន្តិ ទ្វាសដ្ឋិ
ទិដ្ឋិគតាទីនិ។ តំ វាទិនោ បាសណ្ឌិយា នាម។ តេសំ ធម្មោ បាសណ្ឌិយ ធម្មោ នាម។ មិច្ឆាចារោបិ ទុស្សីលាយ
ឥត្ថិយា វីតិក្កមោ អប្បសាវជ្ជោ។ តតោ គោរូប សីលិកាយ មហាសាវជ្ជោ។ តតោ សរណង្គតាយ, បញ្ច សិក្ខា បទិ
កាយ, សាមណេរិយា, បុថុជ្ជន ភិក្ខុនិយាតិអាទិ។ អដ្ឋកថា បាឋេ។ “ឯត្ថា”តិ ឥមស្មឹ អកុសលកាយកម្មេ។ “ន
គហិតំ”តិ ថេរេន វា អដ្ឋកថាចរិយេហិ វា ន គហិតំ។ សុរញ្ច មេរយញ្ច បិវន្តិ ឯតេនាតិ សុរាមេរយ បានំ។
តទជ្ឈោហរណ ចេតនា កម្មំ។ “សព្ព លហុកោ”តិ សព្ពេសំ សុរាបាន កម្ម វិបាកានំ មជ្ឈេ យោ វិបាកោ
លហុកតរោ, បវត្តិវិបាកមត្តោតិ វុត្តំ ហោតិ។ “ឧម្មត្តកសំវត្តនិកោ”តិ ឧម្មត្តភាវ សំវត្តនិកោ។ “បញ្ចបី”តិ សុរា
បាន កម្មេន សហ បញ្ចបិ។ មូលដីកា វចនេ។ “តស្សា”តិ សុរាបាន កម្មស្ស។ បដិសម្ភិទា មគ្គដីកាយំ ឥមស្ស
វាក្យស្ស សំវណ្ណនាយំ វុត្តន្តិ សម្ពន្ធោ។ តត្ថ “តព្ពិ រមណាទយោ ចា”តិ តតោ សុរាបានតោ វិរមណាទយោ ច។
“មទស្សា”តិ មជ្ជនស្ស។ “អបុញ្ញបថស្សា”តិ អកុសល កម្ម បថស្ស។ “តព្ពិរតិ បី”តិ តតោ សុរាបានតោ វិរតិបិ។
“និម្មទតាយា”តិ មជ្ជនរហិត ភាវស្ស។ “សា”តិ និម្មទតា។ “បុញ្ញបថស្សា”តិ កុសលកម្ម បថស្ស។ “ឥតី”តិ ត
ស្មា។ “តានី”តិ សុរាបាន កម្មតព្ពិរតិ កម្មានិ។ “ន ឥតរំ”តិ កម្មបថេហិ អសម្ពន្ធំ។ សុរាបានំ វិសុំ បដិសន្ធឹ ន
ទេតីតិ យោជនា។ តព្ពិរតិ កម្មេ បន សចេ ឥទំ សុរាបានំ នាម បាបកម្មំ ទុច្ចរិតន្តិ ញត្វា សមាទាន វិរតិ
សម្បត្តវិរតិ វសេន តំ សិក្ខាបទំ រក្ខតិ។ តំ សីលំ អញ្ញេហិ បុញ្ញបថេហិ អសម្ពន្ធម្បិ វិសុំ បដិសន្ធឹ ន ទេតីតិ ន
វត្តព្ពំ។ “ឯវមិទំ បី”តិ ឯវំ ឥទម្បិ សុរាបាន កម្មំ កម្ម បថបត្តស្ស កម្មស្ស បរិវារភូតំ ឯវ បដិសន្ធឹ ជនេតីតិ
យោជនា។ “តត្ថា”តិ កម្មបថសុត្តេសុ។ សរូបតោ ន វុត្តន្តិ ច សក្កា វត្តុន្តិ សម្ពន្ធោ។ “យំ”តិ យំ សុរាបាន កម្មំ។
“តត្ថា”តិ តេសុ កម្មបថសុត្តេសុ។ កម្ម ជននំ នាម ទុច្ចរិត កម្មានំ ជននំ។ សក្កេន ទេវាន មិន្ទេន តស្ស
អបាយគាមិតា វុត្តាតិ សម្ពន្ធោ។ តស្សាសុរាយ បុណ្ណំ ឥមំ សុរាកុម្ភំកិណាថ។ មូលំ ទេថ គណ្ហថាតិ អត្ថោ។
“តស្សា”តិ សុរាបាន កម្មស្ស។ អបាយំ គមេតិ សម្បាបេតីតិ អបាយ គាមី។ “យទិទំ”តិ យា អយំ យថាលាភ
យោជនា អត្ថិ។ មូលដីកា វចនេ។ “កម្មសហជាតា”តិ អកុសល កម្មសហជាតា តណ្ហា។ “តេសំ”តិ តេសំ បញ្ចន្នំ
កម្មានំ។ “កោដ្ឋាសតោ”តិ ធម្មសង្គណិយំ ផស្សោ ហោតិ, វេទនា ហោតីតិអាទិនា វុត្តេ ធម្មុទ្ទេសវារេ ឈានាទិ
កោដ្ឋាសា នាម អាគតា។ តេសុ បញ្ច សិក្ខាបទា កោដ្ឋាសតោ កម្មបថ កោដ្ឋាសិកា ឯវ។ កម្មបថ កោដ្ឋាសេ
អន្តោគធាតិ អត្ថោ។ “បុរិមានំ ចតុន្នំ”តិ បាណាតិ បាតាទីនំ ចតុន្នំ កម្មានំ។ “បដិក្ខិត្តោ”តិ តស្ស
កម្មបថភាវោ បដិក្ខិត្តោ។ “តតីយំ”តិ តតីយ សុត្តំ។ ឯតាសុបិ ច អដ្ឋកថាសុ។

កាយកម្មាទីសុ។ សសម្ភារកាយោ នាម សកលោ រូបកាយោ។ បសាទកាយោ នាម កាយបសាទោ ឯវ។
កាយ វិញ្ញត្តិ ចោបនកាយោ នាម។ “ចោបន”ន្តិ ច ចលនំ វុច្ចតិ។ “សោ យេវា”តិ ចោបនកាយោយេវ។ កាយ
កម្ម នាម លាភោ ច ហោតិ, តស្មា សោ កម្មានំ បវត្តិ មុខន្តិ វុច្ចតីតិ យោជនា។ “កម្មានិ វិសេសេតុំ”តិ ឥទំ
កាយកម្មំ នាម, ឥទំ វចីកម្មំ នាមាតិ វិសេសេតុំ និយមេតុំ។ “សក្កោន្តី”តិ កម្មានិ វិសេសេតុំ សក្កោន្តិ។ តស្មា
កាយទ្វារេ វុត្តិតោតិ ច វចីទ្វារេ វុត្តិតោតិ ច វុត្តន្តិ អធិប្បាយោ។ មិច្ឆាចារស្ស វចីទ្វារេ អប្បវត្តិតោ “បុរិមានិ
ទ្វេ”តិ វុត្តំ។ “មជ្ឈិមានិ ចត្តារី”តិ មុសាវាទាទីនិ ចត្តារិ វចីកម្មានិ។ “ឆព្ពិធានិ តានិ វដ្ឋានីតិ”តិ ‘កាយកម្មំ
ជហេយ្យុ’ន្តិអាទីនិ ឆព្ពិធានិ តានិ វដ្ឋានិ។ កថំ ឯកមេកេន ពាហុល្ល សទ្ទេន ឆព្ពិធានិ តានិ វដ្ឋេតីតិ។
អន្វយតោ ច ព្យតិរេកតោ ច វដ្ឋេតិ។ កថំ, បាណាតិបាត កម្មំ កទាចិ អប្បកេន វចីទ្វារេ ឧប្បន្នម្បិ កាយទ្វារេ
ឯវ បវត្តិ ពហុលត្តា កាយកម្មមេវ ហោតិ។ វចីកម្ម សង្ខ្យំ ន គច្ឆតិ។ ទ្វេ វា អស្ស នាមានិ ន ភវន្តិ។ វចីទ្វារេ បន
អប្បករុត្តិត្តា វចីកម្មំ នាម ន ហោតិ។ កាយកម្មន្តិ នាមំ ន ជហតិ។ ទ្វេ វា អស្ស នាមានិ ន ភវន្តីតិ ឯវំ ឯកេន
កាយទ្វារេ ពាហុល្ល វុត្តិវចនេន បាណាតិបាត កម្មេ ឆព្ពិធានិ វដ្ឋានិ វដ្ឋេតីតិ។ ឯវំ សេសេសុ។ វនចរកោ នាម
វនលុទ្ទកោ។ សោ បន កទាចិ អប្បកេន គាមេ ចរន្តោបិ វនេ ពាហុល្ល ចារិត្តា វនចរកោ ឯវ ហោតិ។

កាមចរកោតិ នាមំ ន លភតិ។ ទ្វេ វា អស្ស នាមានិ ន ភវន្តិ។ ឯវំ សង្គាមាវចរកាបិ។ សង្គាមាវចរោ នាម សង្គាមេ ពាហុល្លវចរោ ហត្ថី វុច្ចតិ។ ឯត្ថ មនោទ្វារំ សព្ព កម្ម សាធារណត្តា កម្មានិ វិសេសេតុំ ន សក្កោតីតិ វុត្តំ។ ឯវញ្ចសតិ, ‘អភិជ្ឈា ព្យាបាទោ មិច្ឆាទិដ្ឋិ ចេតិ មនស្មឹ វុត្តិតោ មនោកម្មំ នាមា’តិ ឥទំ ន វត្តព្ពន្តិ។ នោ ន វត្តព្ពំ។ កម្ម សិទ្ធី បដិច្ច អញ្ញទ្វារេហិ អសាធារណត្តា ។ តេនាហ “មនោកម្មានិ បនា”តិអាទី។ “សិទ្ធំ”តិ និព្ពត្តំ។ “កាយកម្មទ្វារំ”តិ ឯត្ថ តត្ថ ចោបនកាយោ កាយកម្មានំ បវត្តិ ពហុលត្តា កាយកម្ម ទ្វារំ នាម។ ចោបនវាចា តត្ថ វចីកម្មានំ បវត្តិ ពហុលត្តា វចីកម្មទ្វារំ នាម។ កុសលា កុសល ជវន ចិត្តំ បន មនោកម្មានំ តត្ថេវ កម្ម កិច្ច សិទ្ធិតោ មនោកម្ម ទ្វារំ នាមាតិ ឯវំ កម្មេន ទ្វារ វវត្ថានំ វេទិតព្ពំ។ “តស្ស ទ្វារស្ស នាមំ ភិន្ទិតុំ វា”តិ កាយោតិ នាមំ ភិន្ទិតុំ វា។ “អត្តនោ នាមំ ទាតុន្តិ វា”តិ វចីតិ នាមំ តស្ស ទាតុំ វា។ “ព្រាហ្មណ គាមាទីនំ ព្រាហ្មណ គាមាទិភាវោ វិយា”តិ តស្មឹ អញ្ញកុលេសុ វសន្តេសុបិ ព្រាហ្មណ កុលពហុលត្តា ព្រាហ្មណ គាមោត្វេវ នាមំ ហោតិ។ តស្មឹ វនេ អញ្ញរុក្ខេសុ សន្តេសុបិ ខទិររុក្ខ ពហុលត្តា ខទិរវនន្ត្វេវ នាមំ ហោតីតិ វត្តព្ពន្តិ។ កាយកម្មំ និដ្ឋិតំ។

១៤៩. វចីកម្មេ។ “មុសា វទន្តី”តិ អភូតតោ វទន្តិ។ បិសតិ ឯតាយាតិ បិសុណា។ “និរុត្តិ នយេនា”តិ ឯត្ថ បិយសុញ្ញ ករណាតិ វត្តព្ពេ អក្ខរ លោបករណំ និរុត្តិ នយោ នាម។ “យេនា”តិ យេនជនេន។ “សម្ផំ”តិ ឯត្ថ សំ សទ្ទោ សម្មតិ ទុក្ខំ ឯតេនាតិ អត្ថេន សុខេ ហិតេ វត្តតីតិ អាហ “សំ សុខំ ហិតញ្ចា”តិ។ កីទិសំ សុខំ ហិតញ្ចាតិ អាហ “សាធុជនេហិ អធិគន្តព្ពំ”តិ។ ឯតេន បាបជនេហិ អធិគន្តព្ពំ ហិតសុខំ បដិក្ខិបតិ។ ហិតសុខស្ស វិនាសនំ នាម តស្ស អាគមន មគ្គភិន្ទននន្តិ អាហ “ហិតសុខ មគ្គំ ភិន្ទតី”តិ។ “តំ វា”តិ ឯត្ថ “តំ”តិ ហិតសុខំ។ “អត្ថ ធម្មា បគតស្សា”តិ អត្ថតោ ច ធម្មតោ ច អបគតស្ស។ “បដិភាណ ចិត្តស្សា”តិ សុណន្តានំ ចិត្តរតិ ចិត្តហាសវឌ្ឍនត្ថាយ បដិភាណញ្ញាណេន ចិត្តីកតស្ស។ “យត្ថា”តិ យស្មឹ កថា មគ្គេ។ “អត្ថ ធម្ម វិនយបទំ”តិ អត្ថ បទញ្ច ធម្មបទញ្ច វិនយ បទញ្ច។ តត្ថ អត្ថោ នាម អារោគ្យសម្បត្តិ, មិត្តសម្បត្តិ, បញ្ញាសម្បត្តិ, ធន សម្បត្តិ, ភោគសម្បត្តិយោ។ តាសុ កោសល្លជនកំ វាក្យបទំ អត្ថបទំ នាម។ ឥទំ សុចរិតំ នាម សគ្គសំវត្តនិកំ, ឥទំ ទុច្ចរិតំ នាម អបាយ សំវត្តនិកន្តិ ឯវំ សភាវ ធម្មេសុ កោសល្ល ជនកំ វាក្យ បទំ ធម្ម បទំ នាម។ ឯវំ ចិត្តំ ទមិតព្ពំ, ឯវំ ឥន្ទ្រិយានិ ទមិតព្ពានិ, ឯវំ រាគោ វិនេតព្ពោ, ឯវំ ទោសោ វិនេតព្ពោតិអាទិនា វិនេតព្ពេសុ វិនយ កោសល្លជនកំ វាក្យបទំ វិនយ បទំ នាម។ យត្ថ ឯវរូបំ អត្ថ បទញ្ច ធម្ម បទញ្ច វិនយ បទញ្ច កិញ្ចិ នត្ថិ។ តស្ស វាចា វត្ថុមគ្គស្ស ឯតំនាមំ ហោតីតិ យោជនា។ “សម្ផំ”តិ វុត្តប្បការំ និរត្ថករចនំ។ “តត្ថា”តិ តេសុ វចីកម្មេសុ។ វិសំវាទនំ នាម វិរជ្ឈា បនំ។ វិសំវាទកោ នាម វិរជ្ឈាបនកោ។ អត្ថំ ភញ្ជតិ វិនាសេតីតិ អត្ថ ភញ្ជនកោ។ “កម្មបថភេទោ”តិ បដិសន្ធិ ជនកោ កម្មបថវិសេសោ។ “ឥតរោ”តិ អត្ថ ភញ្ជនកតោ អញ្ញោ មុសាវាទោ។ “កម្ម មេវា”តិ បវត្តិ វិបាក ជនកំ វចីកម្មមេវ។ “រជានំ”តិ ធូលីនំ។ តាសុ សុគតិ ទុគ្គតីសុ ឧប្បជ្ជន្តីតិ តទុប្បជ្ជនកានិ។ “បថភូតត្តា”តិ ឧប្បត្តិមគ្គភូតត្តា។ “ភេទ បុរេក្ខារេនា”តិ មិត្តភេទបុរេក្ខារេន។ មិត្តំ ភិន្ទតីតិ ភេទកោ។ “សំកិលិដ្ឋ ចេតនា”តិ អត្ថ បុរេក្ខារ ធម្ម បុរេក្ខារ វិនយ បុរេក្ខារ អនុសាសនិ បុរេក្ខារ រហិតា កេវលំ ភេទបុរេក្ខារ ចេតនា សំកិលិដ្ឋ ចេតនា នាម។ “បរេ ភិន្នេ យេវា”តិ បរជនេ បរជនេន មិថុភេទវសេន ភិន្នេយេវ។ “យំ កិញ្ចី”តិ យំ កិញ្ចិ អក្កោសវត្ថុ។ “អយំ បី”តិ អយំ ផរុសវាចាបិ។ ឯវំ អក្កោសន កម្មំបិ អក្កោសិតព្ពស្ស ទូរេ ឋិតស្សបិ មតស្សបិ សម្បជ្ជតីតិ យោជនា។ អនត្ថំ និរត្ថកវាចា វត្ថុ មគ្គំ វិញ្ញាបេតីតិ អនត្ថវិញ្ញាបនកោ។ “សច្ចតោ គណ្ហន្តេ យេវា”តិ យថា សោ កថេតិ, តថា តំ វត្ថុ ឧប្បន្ន បុព្ពន្តិ ឯវំ សច្ចតោ គណ្ហន្តេយេវ។ កេចិ សច្ចតោ គណ្ហិត្វា កិញ្ចិ វត្ថុំ បូជនីយ ឋានេ ឋបេត្វា ថោមេន្តា បូជេន្តា វន្ទន្តា បរិហរន្តិ។ សម្បរាយិ កត្ថាយ តំ សរណំ គច្ឆន្តិ។ សព្ពមេតំ និរត្ថកំ ហោតិ។ “តទស្សាទវសេនា”តិ តំ រាជកថាទី តត្ថ ចិត្តរតឹ លភិត្វា អស្សាទវសេន កថេន្តស្សេវ កម្មំ ហោតិ។ អនិច្ច លក្ខណ វិភាវនត្ថាយ វា រតនត្តយ គុណវិភាវនត្ថាយ វា បាប គរហ កល្យាណ សម្ភាវនាយ វា កថេន្តស្ស បន សត្ថកមេវ ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ តេនាហ “អត្ថ ធម្ម វិនយ និស្សិតំ”តិអាទី។ សេសមេត្ថ កាយទ្វារេ ទីបិតមេវ។

១៥០. មនោកម្មេ ។ “អភិឈាយន្តី”តិ អតិរេកតរំ ឈាយន្តិ, ចិន្តេន្តិ, ឱលោកេន្តិ វាតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេន្តោ “អស្សាទមត្តេ អបត្វា”តិអាទិមាហ។ “ព្យាបាទេន្តី”តិ វិគតភាវំ អាបាទេន្តិ សម្បាបេន្តិ។ តញ្ច អាបាទនំ ន កាយវាចាហិ។ អថ ខោ ចិត្តេនេវាតិ វុត្តំ “ចិន្តេន្តី”តិ។ “តព្ពិ បរិតតោ”តិ សប្បុរិស បញ្ញត្តិតោ វិបរីតេន។ “តត្ថា”តិ តេសុ មនោកម្មេសុ។ “ឥទំ មមស្សា”តិ ឥទំ សន្តកំ មមសន្តកំ ភវេយ្យ, អហោ សាធុ វតាតិ យោជនា។ “អត្តនោ កត្វា”តិ អត្តនោ សន្តកំ កត្វា។ “លាភាវតិមេ”តិ ឯត្ថ សុលាភំ លភន្តីតិ លាភា។ “អត្តនោ ករេយ្យំ”តិ អត្តនោ សន្តកំ ករេយ្យំ។ បរភណ្ឌំ វត្ថុ យស្សាតិ បរភណ្ឌ វត្ថុកោ។ “វត្ថូ”តិ អារម្មណភូតំ វត្ថុ។ យាវ ន បរិណាមេតិ, តាវ ន កម្មបថភេទោ ហោតីតិ យោជនា។ “វុត្តញ្ចេតំ អដ្ឋកថាសូ”តិ អធិការោ។ “អយំ”តិ អយំ សត្តោ។ “តស្សា”តិ តស្ស សត្តស្ស។ ទសវត្ថុកាមិច្ឆាទិដ្ឋិ នាម ‘នត្ថិទិន្នំ, នត្ថិយិដ្ឋំ, នត្ថិហុតំ’តិអាទិកា មិច្ឆាទិដ្ឋិ។ ទ្វាសដ្ឋិ ទិដ្ឋិគតេសុ កាចិទិដ្ឋិយោ នត្ថិកាទិ សភាវា ហោន្តិ។ ឥធ បន តព្ពហុលនយេន កម្មមេវាតិ វុត្តំ។ យថា វុត្តោតិ សម្ពន្ធោ។ គច្ឆន្តស្ស បុគ្គលស្ស។ “ចិត្តប្បាទោ”តិ មគ្គចិត្តប្បាទេ។ “បស្សន្តោ”តិ តីណិ លក្ខណានិ បស្សន្តោ។ វុត្តោតិ សម្ពន្ធោ។ “និយាមំ”តិ សម្មត្ត និយាមំ។ អវិបរីតនិយាមន្តិ អត្ថោ។ បុន “និយាមំ”តិ មិច្ឆត្ត

និយាមំ។ វិបរីតេ និយាមន្តិ អត្ថោ។ តិកិច្ឆិតុំ អសក្កុណេយ្យោតិ អតេកិច្ឆោ។ ឯកន្តេន អបាយគាមី ហោតីតិ អត្ថោ។ “អបស្សិត្វា”តិ ទិដ្ឋិដ្ឋានានំ អបស្សិត្វា។ “មិច្ឆាធិមោក្ខមត្តេនា”តិ តិត្ថា ចរិយេសុ សទ្ទហន មត្តេនាតិ អធិប្បាយោ។ “សកំ អាចរិយកំ”តិ អត្តនោ អាចរិយស្ស សន្តកភូតំ។ បិតោ បុគ្គលោ។ អដ្ឋកថាយំ វុត្តោ, យថាហ មិច្ឆត្តតិកេ មិច្ឆាសភាវាតិ មិច្ឆត្តា។ វិបាកទានេ សតិ, ខន្ធភេទានន្តរមេវ វិបាកទានតោ និយតា។ មិច្ឆត្តា ច តេ និយតា ចាតិ មិច្ឆត្តនិយតា។ សម្មាស ភាវាតិ សម្មត្តា។ សម្មត្តា ច តេ និយតា ច អនន្តរមេវ ផលទាន និយមេនាតិ សម្មត្តនិយតាតិ ។ “តស្សា”តិ មិច្ឆាទិដ្ឋិយា។ “អចោបេត្វា”តិ អចាលេត្វា។ “ឯតេនា”តិ ឯតេនបិ សទ្ទេន។ “តមេសំ”តិ មនោកម្មានំ។ “ឯតេនា”តិ មនស្មិំ ឯវាតិ វចនេន។ “ឧបបន្នំ”តិ បរិបុណ្ណំ។ “ឧបលក្ខណាទិវសេនា”តិ ឧបលក្ខណនយ និទស្សននយ បធាននយាទិវសេន។ “អត្ថន្តរប្បសង្គោ ហោតី”តិ កថំ ហោតិ។ ឯវសទ្ទេន វិនា បាណាតិបាត កម្មំ កាយទ្វារេ ពាហុល្ល វុត្តិតោ កាយកម្មំ នាមាតិ វុត្តេ តទំ លទ្ធាគបត្តោ រាជកុមារោតិ វិយ ឧបលក្ខណនយមត្តំ។ តេន សេសទ្វារេសុបិ ពាហុល្ល វុត្តិ ឧបសល្លក្ខេតីតិ អត្ថន្តរប្បសង្គោ សិយាតិ។ ឯវំ សេសនយេសុបីតិ។ “អបិចា”តិ កិញ្ចិ វត្តព្ពំ អត្ថីតិ ជោតេតិ។ “តេសូ”តិ បាណវធាទីសុ។ “ឯកំ អង្គំ”តិ ឧបក្កមោតិ ចតុត្ថំ អង្គំ។ “តំ សហជាតា ចា”តិ ចេតនា សហជាតា ច។ ចេតនា បក្ខេ ភវាតិ ចេតនា បក្ខិកា។ ចេតនា វិយ កាយកម្មភាវំ គច្ឆន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។ “អព្ពោហារិកត្តំ គច្ឆន្តី”តិ មនោកម្មន្តិ វោហរិតុំ អប្បហោនកត្តំ គច្ឆន្តីតិ អត្ថោ។ អត្តា បធានំ យេសំ តេ អត្តប្បធានា។ អភិជ្ឈាទយោ។ អត្តប្បធានា ន ហោន្តិ។ ចេតនា បធានា ហោន្តិ។ តេវេ តេ អត្តប្បធានា ហោន្តីតិ អត្ថោ។ “តថា តថា”តិ អហោរតេ តទំ មមស្សាតិអាទិនា តេន តេន បការេន។ “តត្ថា”តិ តេសុ មនោកម្មេសុ។ “សព្ពេន សព្ពំ”តិ បាដិបទិកបទមេតំ។ សព្ពប្បការតោតិ អត្ថោ។ “តជា”តិ មនោកម្មដ្ឋានេ។ “មនោកម្ម កិច្ចវិសេសេនា”តិ អហោរតេ តទំ មមស្សាតិអាទិកេន កិច្ច វិសេសេន។ មនោកម្ម ទីបនា និដ្ឋិតា។

១៥១. “ឯត្ថ ច ទសន្នំ បី”តិអាទីសុ។ “តាបី”តិ តា បុព្ពាបរចេតនាយោបិ។ អាទិតោ បដ្ឋាយ បវត្តា តាបីតិ សម្ពន្ធោ។ “យានិបនា”តិអាទីសុ។ ឯកោ ឯកស្ស វទតិ អហំ តមំ សត្តំ មារេមិ, ត្វំ អសុកំសត្តំ មារេហីតិ។ ឯវំ វត្វា ឧភោបិ ឧបក្កមំ ករោន្តិ។ កម្មំ បន ឧភិន្នម្បិ ន សិជ្ឈតិ។ តត្ថ អាណាបកស្ស ត្វំ អសុកំ សត្តំ មារេហីតិ អាណាបន កម្មំ សចេ សិជ្ឈតិ។ វចីទ្វារេ បវត្តំ កាយកម្មន្តិ វុច្ចតិ។ តជ បន អសិទ្ធត្តា វចីទ្វារេ ទិស្ស មានំ វចី កម្មន្តិ វុច្ចតិ។ វចីទុច្ចរិតមត្តន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯសនយោ សេសេសុបិ។

“ទោសមូលេនា”តិអាទីសុ។ ទោសោ ឯវ មូលំ ទោសមូលំ។ ទោសោ មូលំ មស្សាតិ ទោសមូលំ។ តំ សម្បយុត្ត ចិត្តន្តិ ទ្វិធា អត្ថោ។ ព្យាបាទោ នាម ទោសោ ឯវ។ សោ កថំ ទោសេន មូលេន ជាយេយ្យាតិ វុត្តំ “បុរិមោ ព្យាបាទវជ្ជេហី”តិ។ បរតោ អភិជ្ឈាយម្បិ ឯសនយោ។ វិភាវនិបាឋេ។ និធិបាបកា នាម រាជនិធិ វិធាយកា។ តត្ថ ចណ្ឌោ និគ្គហេតព្ពោតិ អាគតត្តា ទុដ្ឋនិគ្គហត្ថន្តិ វុត្តំ។ រាជូនំ អទិន្នាទានំ មោហមូលេន ជាយតីតិ យោជនា។ “ព្រាហ្មណានញ្ចា”តិ សកសញ្ញាយ ឯវ យំ កិញ្ចិ ហរន្តានំ ព្រាហ្មណានញ្ច កម្មផលសម្ពន្ធាបវាទីនញ្ច។ “អាហរណំ”តិ អទិន្នាទានវសេន ហរណំ។ អវហរណន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ យោ បន មោហោ រាជូនំ ឧប្បន្នោ, យោ ច ព្រាហ្មណានំ ឧប្បន្នោ, យោ ច កម្ម ផលសម្ពន្ធា បវាទីនំ ឧប្បន្នោតិ សម្ពន្ធោ។ “លោភោ និទានំ កម្មានំ សមុទយាយា”តិ លោភោ កម្មានំ សុដ្ឋុវឌ្ឍនាយ និទានំ ការណំ ហោតីតិ យោជនា។ សញ្ជាតា កង្ខាយេសំ តេ សញ្ជាតកង្ខា។ បរិតោ ឧដ្ឋាតិ ឯត្ថាតិ បរិយុដ្ឋានំ។ កង្ខាយ បរិយុដ្ឋានំ កង្ខាបរិយុដ្ឋានំ។ ជនានំ តានិកម្មានីតិ សម្ពន្ធោ។

អកុសលកម្មទីបនានិដ្ឋិតា។

១៥៧. កុសលកម្មេ។ អយំ បន ឯវមាទីសុ សុត្តបទេសុ អាគតោតិ សម្ពន្ធោ។ “មេត្តំ កាយកម្មំ”តិ មេត្តា សហគតំ កាយកម្មំ។ ឯវំ វចីកម្មេបិ។ ចេតនា ហេត្ថ កម្មន្តិ អធិប្បេតា។ មនោកម្មេ បន ចេតនាបិ យុជ្ជតិ។ អព្យាបាទោបិ យុជ្ជតិ។ ញាណំ អនុបរិវត្តីតិ ញាណានុបរិវត្តំ។ ញាណានុបរិវត្តីតិបិ បាឋោ, សោ យេវត្ថោ។ “បទក្ខិណំ”តិ បវឌ្ឍិតំ។ អបរំ បរិយាយំ ទស្សេតិ “យស្មី បនា”តិអាទិនា។ ទុស្សីលស្ស ភាវោ ទុស្សិល្យំ។ បាណាតិបាតាទិកម្មំ។ “បវត្តមានេ”តិ កាយទ្វារេ បវត្តមានេ។ “យំ បន កុសលំ”តិ បាណាតិ បាតាទិតោ វិរតិ កុសលំ ។ “បវត្តមានំ”តិ ចិត្តេ បវត្តមានំ។ “កិច្ច សីសេនា”តិ កិច្ចប្បធានេន។ កិច្ចំ បធានំ កត្វាតិ អធិប្បាយោ។ សេសមេត្ថ កាយកម្មេ សុវិញ្ញេយ្យំ។

“វចីកម្មេបិ ឯសេវនយោ”តិ យស្មិំ ទុស្សិល្យេ បវត្តមានេ វាចា អបរិសុទ្ធា ហោតិ។ វចី សំវរោ ភិជ្ជតីតិអាទិនា វត្តព្ពំ។ “អវសេសំ បនា”តិ តីហិ កាយកម្មេហិ ចតូហិ វចីកម្មេហិ អវសេសំ។ តត្ថ “តីហិ កាយ កម្មេហី”តិ តីហិ កាយទុច្ចរិត វិរតិ កម្មេហិ។ “ចតូហិ វចីកម្មេហី”តិ ចតូហិ វចីទុច្ចរិត វិរតិ កម្មេហិ។ “សព្ពំបិ កល្យាណ កម្មំ”តិ សព្ពម្បិ ទានកម្មំ, សព្ពម្បិ ភាវនា កម្មំ, អបចាយន កម្មំ, វេយ្យាវច្ចកម្មំ, បត្តិទានកម្មំ, បត្តានុមោទនាកម្មំ, ធម្មសវន កម្មំ, ធម្ម ទេសនា កម្មំ, សព្ពម្បិ ទិដ្ឋិជុកម្មំ តីសុទ្វារេសុ បវត្តម្បិ មនោកម្មំ

នាមាតិ យោជនា។ ឥមេសុ បន ទ្វីសុ បរិយាយេសុ បច្ឆិមោយេវ បធានន្តិ សម្ពន្ធោ។ “យាវ ទេវា”តិ អន្តិម
បរិច្ឆេទ ជោតកោ និបាតោ។ មត្ថកបរិច្ឆេទេនាតិ អត្ថោ។

សីលបទេ។ “សីលយតី”តិ សម្មា ទហតិ ច ឧបធារេតិ ចាតិ ទ្វិធា អត្ថោ។ “សុសមាហិតានី”តិ
សុប្បតិដ្ឋិតានិ។ “ឧបរិមេ កុសល ធម្មេ”តិ មហគ្គត លោកុត្តរ កុសលធម្មេ។ សត្តសុ វិសុទ្ធីសុ ឧបរិមេ ចិត្ត
វិសុទ្ធាទិ កុសលធម្មេ។ “អធិកុសល ធម្មេ”តិ អធិកេ ពោធិបក្ខិយ កុសល ធម្មេ។ បរេហិ ទិន្នំ, តទេវ បត្តី។
សព្ពានិ បន តានិ ទានាទីនិ កុសលានិ។ សោធេន្តិ សប្បុរិសាជនា។ តានិ ឯវបុញ្ញានិ។ ឯកមេកំ បុញ្ញក្រិយវត្ថុ។
“ឥមិនា បច្ចយេនា”តិ ចីវរាទិ បច្ចយេន, អន្នបានាទិ បច្ចយេន, ធន ធនញ្ញាទិបច្ចយេន វា។ “សព្ពំបិ
ចេតំ”តិ សព្ពម្បិ ឯតំ ទសវិធំ បុញ្ញំ។ “ហីនេន ឆន្ទេនា”តិ យសកាមតាទិវសេន ហីនេន ឆន្ទេន, ហីនេន
ចិត្តេន, ហីនេន វីរិយេន, ហីនាយ វីមំសាយ។ “មជ្ឈិមេនា”តិ បុញ្ញប្ផលកាមតាទិវសេន មជ្ឈិមេន។
“បណីតេនា”តិ កត្តព្ពមេវិទន្តិ អរិយវំសានុ ព្រូហនវសេន បណីតេន ឆន្ទាទិនា បវត្តិ តំ បណីតន្តិ យោជនា។
“យសកាមតាយា”តិ កិត្តិ សទ្ទកាមតាយ វា, បរិវារកាមតាយ វា។ “បុញ្ញប្ផលកាមតាយា”តិ ភវសម្បត្តិ
ភោគសម្បត្តិកាមតាយ។ “អរិយភាវំ និស្សាយា”តិ ឥទំ ទានំ នាម អរិយានំ វំសោ។ អហម្បិ អរិយោ។ តស្មា
មយាបិ កត្តព្ពមេវិទន្តិ ឯវំ អរិយភាវំ និស្សាយាតិ អត្ថោ។ ឯត្ថ ច “អរិយោ”តិ អាចារ អរិយោបិ យុជ្ជតិ ទស្សន
អរិយោបិ។ តត្ថ អាចារ អរិយោ នាម សប្បុរិសោ បុថុជ្ជន កល្យាណកោ វុច្ចតិ។ ទស្សន អរិយោ នាម បរមត្ថ
អរិយោ។ “បារមិតា ទានំ”តិ សព្ពទានេហិ អគ្គបត្តំ មហាពោធិ សត្តានំ បារង្គតទានំ។ តញ្ហិ សព្ព សត្តវិ
មោក្ខត្ថាយ បវត្តិ តត្ថា អគ្គបត្តំ ហោតិ, បារង្គតំ។ តតោ ឧត្តរិតរស្ស កស្សចិទានស្ស អភាវតោ។ សេសេសុបិ
បុញ្ញ ក្រិយវត្ថូសុ។ “តិកទ្វយំ”តិ បុរិមាទិ ហីនាទិ តិកទ្វយំ។ “អន្តិម វត្ថុនា”តិ អន្តិម វត្ថុ អជ្ឈាបជ្ជនេន វា។
“ទុស្សីលោ នាមា”តិ ទុស្សីល ភិក្ខុ នាម។ សោ ហិ យាវភិក្ខុប្បដីញ្ញំ ន វិជហិ។ តាវ ភិក្ខុ ឯវ។ ន សាមណេរោ, ន
គិហី។ តំ ចេ អញ្ញោ ភិក្ខុ អមូលកេន អន្តិម វត្ថុនា អនុទ្ធំសេតិ។ អនុទ្ធំសេន្តស្ស សង្ឃាទិ សេសោ។ ឱមសវាទេ
បាចិត្តិយំ។ សហសេយ្យដ្ឋានេ តេន សហ អតិរេក រត្តឹ សយន្តស្សាបិ អាបត្តិ នត្ថិ។ តស្មា សោ ទុស្សីល ភិក្ខុត្វេវ
វត្តព្ពោតិ។ “បុន កម្មវាចាយ សមាទាតព្ពន្តិ នត្ថី”តិ យថា សិក្ខំ បច្ចក្ខន្តស្ស សព្ពំ សមាទានំ ភិជ្ជតិ។ បុន
ភិក្ខុភាវំ ឥច្ឆន្តេន បុន កម្មវាចាយ សមាទាតព្ពំ ហោតិ។ ឯវំ បុន កម្មវាចាយ សមាទាតព្ពន្តិ នត្ថិ។ “ឥតរេសុ
បនា”តិ លិង្គនាសនង្គតោ អញ្ញេសុ ទណ្ឌកម្មង្គេសុ។ និច្ចសីលាទីសុ។ “យំ និច្ចមេវ វដ្តតី”តិ យំ បាណាតិបាត
វិរតិ សីលំ និច្ចមេវ រក្ខិតុំ វដ្តតិ។ អនិច្ចំ ន វដ្តតិ។ កស្មា, បាណឃាតាទី ករោន្តស្ស សព្ពកាលម្បិ ទុច្ចរិត
សម្ភវតោ។ តេនាហ “អនិច្ចំ សាវជ្ជំ ហោតី”តិ។ ទុច្ចរិតំ ហោតីតិ អត្ថោ។ “យំ និច្ចម្បិ វដ្តតី”តិ បកតិ គហដ្ឋានំ
យំ វិកាល ភោជនាទិ វិរតិ សីលំ និច្ចម្បិ វដ្តតិ។ “អនិច្ចម្បិ វដ្តតី”តិ សមាទាន ទិវសំ អតិក្កមិត្វា វិកាល
ភោជនាទី ករោន្តស្ស វីតិក្កម ទោសោវា ទុច្ចរិត ទោសោ វា នត្ថីតិ អធិប្បាយោ។ តេនាហ “សាវជ្ជំ ន ហោតី”តិ។
ទុច្ចរិតំ ន ហោតីតិ អត្ថោ។ តថា ទសសីលញ្ច បកតិ គហដ្ឋានំ អនិច្ចសីលំ នាមាតិ យោជនា។ “អនិច្ចសីលមេវ
ហោតី”តិ បកតិ គហដ្ឋានំ តំ ទសសីលំ យាវជីវំ និច្ចំ កត្វា សមាទិយិត្វា រក្ខន្តានម្បិ អបព្ពជិតត្តា បព្ពជិតេសុ
ជាតិ សភាវេនេវ សិទ្ធំ និច្ចសីលំ នាម ន ហោតិ។ យាវជីវំ កត្វា សមាទាន វសេនេវ និច្ចំ ហោតីតិ អធិប្បាយោ។
“វេសធារណេន សហ សិទ្ធត្តា”តិ ឯត្ថ កថំ វេសធារណេន សិទ្ធំ ហោតីតិ។ វេសធារណំ នាម គិហិវត្ថំ បហាយ
កាសាយ វត្ថ ធារណំ។ កាសាយវត្ថញ្ច នាម អរហត្តធជោ ហោតិ។ ន ច អរហត្តធជំ ធារេន្តស្ស សិក្ខាបទំ
អសមាទិយន្តស្សបិ វិកាលេ ភុញ្ជិតុំ វដ្តតិ។ តថា នច្ចាទីនិ បស្សិតុំ, មាលាទីនិ ធារេតុំ, ឧច្ចាសយនាទីសុ វសិតុំ,
ជាតរូបាទីនិ សាទិតុំ។ កស្មា ឥតិ ចេ, តេសញ្ហិ តំ តំ យថាសកំ សីលំ និច្ចំ សុទ្ធំ កត្វា រក្ខិតុមេវ វដ្តតីតិអាទិនា
ការណំ ហេដ្ឋា វុត្តមេវាតិ។ “អប្បនំ អបត្តាវ អធិប្បេតា”តិ អប្បនាបត្តានំ មហគ្គតភាវនានំ វិសុំ ឧបរិ វក្ខ
មានត្តាតិ អធិប្បាយោ។ “ឯត្តេវា”តិ ឥមស្មឹ ភាវនា កម្មេ ឯវ។ “តេ សញ្ញេវា”តិ រតនត្តយាទីនំ ឯវ ច។ គន្តុំ
អារទ្ធោ គមិកោ។ អទ្ធានំ ទីឃមគ្គំ គច្ឆន្តោ អទ្ធិកោ។ “បរិសុទ្ធេនា”តិ លាភសក្ការាទិ និរបេក្ខតាយ អត្តុក្កំ សន
បរវម្ភនាទិ រហិតតាយ ច បរិសុទ្ធេន។ “ហិតប្ផរណ ចិត្តេនា”តិ មយិ ករោន្តេ ឥមស្ស ឯត្តកំ ហិតសុខំ
ភវិស្សតីតិ ឯវំ តេសំ ហិតសុខេសុ ផរណ ចិត្តេន។ មេត្តចិត្តេនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ “អត្តនោ កិច្ចេសុ វិយា”តិ
ឯតេន តេសំ សព្ពំ កិច្ចំ អត្តនោភាវំ ករោតីតិ ទីបេតិ។ “សាធារណ ករណំ”តិ អត្តនោ បុញ្ញំ បរេសំ ទានំ។ អត្ត
មនតាបវេទនិយាធុសាធូតិ វចីភេទករណំ។ តញ្ហិទិន្នញ្ញានុមោទិតញ្ច ទិដ្ឋធម្មវេទនីយំ ជាតន្តិ សម្ពន្ធោ។
“យោនិសោមនសិការេ បត្វាតិ ឯត្ថ សិលោកាទិបក្ខិកំ អយោនិសោមនសិការំ ជហិត្វា សុណន្តស្ស ឥមំ ធម្មំ សុ
ត្វា អត្ថរសធម្មរសប្បដិសំវេទី ភវិស្សាមីតិ, ទេសេន្តស្ស ឥមំ ទេសេន្តោ ធម្មស្ស ច សុណន្តានញ្ច អនុគ្គហំ
ករិស្សាមីតិ យោនិសោមនសិការេ បត្វា។ លាភ សក្ការាទិ បក្ខិកោ មនសិការោ អយោនិ សោមនសិការោ នាម។
និយ្យានត្ថ និស្សរណត្ថ បក្ខិកោ យោនិសោមនសិការោ នាម។ និរវជ្ជ កម្មានិ នាម កសិគោរក្ខាទិ កម្មានិ។
និរវជ្ជសិប្បានិ នាម វឌ្ឍកិសិប្បាទីនិ វេជ្ជសិប្បាទីនិ ច។ និរវជ្ជ វិជ្ជាឋានានិ នាម បរូបរោធរ ហិតានិ អង្គវិជ្ជា
វេទវិជ្ជា មន្តវិជ្ជាទីនិ។ “វោទាន ករណំ”តិ វិសេសេន វិសុទ្ធករណំ។ “តំ សភាវត្តា”តិ ទានសភាវត្តា។ “ចារិត្ត
សីលត្តា”តិ សប្បុរិសានំ បកតិ ចារិត្ត សីលត្តា។ បុន “តំ សភាវត្តា”តិ ភាវនា សភាវត្តា។ តថាហិ ទេសេន្តស្ស ច

សុណន្តស្ស ច ទេសនាសោតានុសារេន ចិត្តភាវនា ញាណភាវនាវហត្ថា ទេសនាសវនា សភាវា ហោន្តិ។ អត្តនោ ទិដ្ឋី សយមេវ ឧជុំ ករោន្តស្ស ច ញាណភាវនា កម្មមេវ។ តថា បរស្ស ធម្មទេសនំ សុត្វា ឧជុំ ករោន្តស្សាបីតិ។ "ធម្មោ នាម នត្ថិ"តិ ទេសនា ធម្មោ នាម នត្ថិ។ កស្មា, ទានសីលានិ ទេសេន្តេនបិ អន្តេ លក្ខណត្តយេន សហ សច្ចប្បកាសនស្ស កត្តព្ពត្តា។ ឯតេន ទេសនាសវនា អន្តេ លក្ខណត្តយានុបស្សនា ភាវនា កម្មដ្ឋានេ បតិដ្ឋិតត្តា តំ សភាវា ហោន្តីតិ ទស្សេតិ។ "មនោកម្ម មេវា"តិ បទុទ្ធារោ។ "មនស្មឹ ឯវា"តិ មនោទ្វារេ ឯវ។ "កិច្ចសិទ្ធិតោ"តិ អប្បនាកិច្ចស្ស សិជ្ឈនតោ។ "អង្គភាវា សម្ភវតោ"តិ អប្បនា កិច្ចសិទ្ធិយំ អង្គភាវា សម្ភវតោ។ "តញ្ចភាវនា មយ"ន្តិ បទុទ្ធារោ។ "ទានាទិវសេនា"តិ ទានសីលវសេន។ ទានវសេន អប្បវត្តនតោតិ ឥទំ គារ យុជ្ជតិ។ សីលវសេន អប្បវត្តនតោតិ ឥទំ បន បាឡិយា ន សមេតិ។ បាឡិយញ្ហិ មហគ្គតជ្ឈានេសុបិ បហានំ សីលំ វេរមណិ សីលន្តិអាទិ វុត្តន្តិ ចោទនា។ តំ បរិហរន្តោ "យំ បនា"តិអាទិមាហ។ "បរិយាយេន វុត្តំ"តិ កេន បរិយាយេន វុត្តន្តិ។ បកតិ ចារិត្តំ សីលន្តិ វុច្ចតិ។ ឧប្បន្នេ ច បឋមជ្ឈានេ នីវរណានំ បហានំ នាម បកតិចារិត្ត មេវ បកតិ និយាមេន បវត្តមេវ។ ឥតិ បកតិចារិត្តត្តា សីលន្តិ វុត្តំ។ បុន នីវរណានំ បហានមេវ តេហិ វិគមនដ្ឋេន វេរមណីតិ ច, បិទហនដ្ឋេន សំវរោតិ ច, បហាន កិច្ចំ អវិជហនដ្ឋេន អវីតិក្កមោតិ ច, វុត្តំ។ ចេតនាសីលន្តិ ឯត្ថ បន ឈានសម្បយុត្ត ចេតនា ឯវ វុច្ចតិ។ សា ច សីលជាតិ កត្វា សីលន្តិ វុត្តាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ "អប្បនាបត្ត"ន្តិ បទុទ្ធារោ។ "ឈានភេទេនា"តិ បន វត្តព្ពំ។ រូបាវចរកុសលញ្ហិ ឈានភេទេន បញ្ចវិធំ, ឈាន មេវ បន ឈានង្គភេទេន បញ្ចវិធន្តិ។

កុសលកម្មទីបនា និដ្ឋិតា។

១៥៣. "ឯត្ថា"តិអាទីសុ។ "ធម្មសង្គហេ"តិ ធម្មសង្គណិ បាឡិយំ។ "ទស្សនេនា"តិ សោតាបត្តិ មគ្គញ្ញាណេន។ "តំ"តិ ឧទ្ធច្ច ចេតនំ។ "ភាវនាយា"តិ ឧបរិមគ្គត្តយសង្ខាតាយ ភាវនាយ។ បាឡិបាឋេ។ "ចិត្តុប្បាទា"តិ ចិត្តចេតសិកា វុច្ចន្តិ។ "សិយា"តិ ឯកច្ចេតិ អត្ថេ និបាត បទំ។ ឥមេសុ ឆសុ ចិត្តុប្បាទេសុ ឯកច្ចេ ឆ ចិត្តុប្បាទា សោតាបត្តិ មគ្គេន បហាតព្ពា, ឯកច្ចេ ឆ ចិត្តុប្បាទា តីហិ ឧបរិ មគ្គេហិ បហាតព្ពាតិ អត្ថោ។ តត្ថ បឋមបទេ "ឯកច្ចេ ឆ ចិត្តុប្បាទា"តិ កម្មបថបត្តកម្មសហជាតា ឆ ចិត្តុប្បាទា។ ទុតីយ បទេ "ឯកច្ចេ ឆ ចិត្តុប្បាទា"តិ អកម្មបថ បត្តា ធម្មិកេសុ ឋានេសុ អស្សាទនាភិ នន្ទាទិវសេន បវត្តា ឆ ចិត្តុប្បាទា។ "តត្ថា"តិ ធម្មសង្គហេ។ "ឥតរត្ថា"តិ ឥតរេសុ ភាវនាយ បហាតព្ពេសុ។ "តស្សា"តិ នានក្ខណិក កម្មបច្ចយស្ស។ បាឡិបាឋេ។ "សហជាតា"តិ អត្តនោ បច្ចយុប្បន្នេហិ សហជាតា។ "នានក្ខណិកា"តិ អត្តនោ បច្ចយុប្បន្នេហិ អសហជាតា អតីតកាលភូតេ នានក្ខណេ បវត្តា បាណាតិបាតាទិ ចេតនា។ "យទិ ឯវំ"តិ ឯវំ យទិ សិយាតិ អត្ថោ។ យទិ ឧទ្ធច្ច ចេតនា ទស្សន បទេ អនុទ្ធដត្តា បដិសន្ធី នាកឌ្ឍតីតិ វិញ្ញាយេយ្យ។ ឯវំ សតីតិ បាបសេសោ។ "ចេ"តិ ចេ វទេយ្យ។ "នា"តិ ន សក្កា វត្តុំ។ "តស្សា វិបាកស្សា"តិ តស្សា ឧទ្ធច្ច ចេតនាយ វិបាកស្ស។ បាឡិបាឋេ។ "ឥមេសុ ធម្មេសុ ញាណំ"តិ ឥមេ ធម្មេ អារម្មណំ កត្វា ឧប្បន្នញ្ញាណំ។ "តេសំ វិបាកេ"តិ ឧទ្ធច្ច សហគតានំ វិបាកេ។ "ញាណំ"តិ តំ វិបាកំ អារម្មណំ កត្វា ឧប្បន្នញ្ញាណំ។ "សព្ព ទុព្ពលន្តិ ច សក្កា វត្តុំ"តិ សម្ពន្ធោ។ "អតិវិយ កាឡកធម្មត្តា"តិ ពុទ្ធាទីសុ មហន្តេសុ ឋានេសុ សទ្ធារតនស្ស អន្តរាយំ កត្វា បវត្តនតោ អតិយេវកណ្ហ ធម្មត្តា។ តស្សា វិចិកិច្ឆា ចេតនាយ បដិសន្ធិ អាកឌ្ឍនម្បិ វិញ្ញាតព្ពន្តិ យោជនា។ "សភាវ វិរុទ្ធត្តា យេវា"តិ វិចិកិច្ឆា អសន្និដ្ឋាន សភាវា។ អធិមោក្ខោ សន្និដ្ឋាន សភាវោតិ ឯវំ សភាវ វិរុទ្ធត្តាយេវ។

"សព្ពត្ថា"តិអាទីសុ។ "វិបច្ចតីតិ វិបាចេតី"តិ វទន្តិ។ តំ បន បទរូបេន ន សមេតីតិ អញ្ញំ អត្ថំ វទន្តោ "សព្ពម្បិ វា"តិអាទិមាហ។ "មហាសម្បត្តិយោ សមុដ្ឋាបេត្វា"តិ ទេវលោកេ ទេវសម្បត្តិ សទិសា ទិព្ពវិមានាទិកា មហាសម្បត្តិយោ សមុដ្ឋាបេត្វា។ ឥទំ "ឱកាសំ កត្វា"តិ បទេ វិសេសនំ។ តត្ថ "សុខ វិបាកំ"តិ ឥទំ អដ្ឋ អ ហេតុក វិបាកានិ សន្ធាយ វុត្តំ។ រូបលោកេ ព្រហ្មានំ រូបកាយោ រូបាវចរ កម្មេន និព្ពត្តោ។ សោ ច កាមាវចរ ធម្ម សមូហោ ឯវ។ ឯវំ សន្តេ តស្មឹ លោកេ បញ្ច អហេតុក វិបាកានិបិ រូបាវចរ កម្មេន និព្ពត្តានិ សិយុន្តិ ចោទនា។ តំ បរិហរន្តោ "រូបាវចរ កុសលំហី"តិអាទិមាហ។ "តានី"តិ អបាយភូមិយំ ឧប្បន្នានិ អដ្ឋ អហេតុក វិបាកានិ។ "សព្ពស្មឹ កាមលោកេ"តិ ឯកាទសវិធេ កាមលោកេ។ "តេសុ ចា"តិ តេសុ អដ្ឋ អហេតុក វិបាកេសុ ច។ "អារម្មណន្តរេ"តិ កសិណ និមិត្តាទិតោ អញ្ញស្មឹ អារម្មណេ។ "និមិត្តា រម្មណេ"តិ កសិណ និមិត្តាទិកេ និមិត្ត បញ្ញត្តា រម្មណេ។ "តានិ បញ្ចវិបាកានី"តិ ចក្ខុ វិញ្ញាណាទីនិ បញ្ច អហេតុក វិបាកានិ កាមាវចរ កុសល កម្មស្សេវ វិបាកានិ ហោន្តីតិ យោជនា។ "សោឡសក មគ្គោ"តិ សោឡសកថា មគ្គោ កថាបពន្ធោ។ ឯវំ ទ្វាទស កមគ្គោ។ "អហេតុកដ្ឋក"ន្តិ អហេតុក វិបាកដ្ឋកំ។ សម្មា បការេន ជានាតីតិ សម្បជានំ។ ញាណំ។ សម្បជានេន កតន្តិ វិគ្គហោ។ ន សម្បជានកតំ អសម្បជានកតំ។ "សទ្ទហិត្វា"តិ ឯតេន ទិដ្ឋុជុ កម្មញ្ញាណ សម្បត្តី ទីបេតិ។ ន ហិ តេន ញាណេន អសម្បន្នោ កម្មញ្ច កម្មផលញ្ច សទ្ទហតីតិ។ ជានិត្វាតិ វា បាឋោ សិយា។ "ឯកមេកំ"តិ ឯកមេកំ កុសលកម្មំ។ "កុសល សមយេ"តិ កុសល កម្ម ករណកាលេ។ កុសលុប្បត្តិកាលេ វា។ យស្សមេ ឦទិសំ បុញ្ញំ បសុតំ។ តស្សមេ ភវលាភោ ភោគលាភោ មិត្តលាភោ សព្ពេលាភា ឯកន្តេន សុលាភាតិ អត្ថោ។ "សុលទ្ធំ"តិ ឥទំ បុញ្ញំ សុ

លទ្ធំ។ ទេវេសុ ច មនុស្សេសុ សំសរិត្វាតិ បាឋសេសោ។ “សេសេនា”តិ តស្សកម្មស្ស វិបាកាវសេសេន។ អដ្ឋកថាបាឋេ។ “ឯកបិណ្ឌបាតស្មី”តិ ឯកវារំ បិណ្ឌបាតទានេ។ សំយុត្តដ្ឋកថាយំ វុត្តំ។ តស្មា យំ វុត្តំ ‘ឯកា ចេតនា ឯកមេវ បដិសន្ធឹ ទេតី’តិ, តំ សុវុត្តន្តិ អធិប្បាយោ។ “បដិបក្ខេហី”តិ បដិបក្ខេហិ អកុសលេហិ។ វិសេសេន ភុសំ មុទ្ធោ ព្យាមុទ្ធោ។ អតិវិយ ព្យាមុទ្ធោ អតិព្យាមុទ្ធោ។ អតិព្យាមុទ្ធត្តាយ បច្ចយភូតន្តិ វិគ្គហោ។ អតិទុប្បញ្ញាយ បច្ចយភូតន្តិ អត្ថោ។ សោ ហិ ថេរោ វទតីតិ សម្ពន្ធោ។ “ឥតិ កត្វា”តិ ឯវំ មនសិករិត្វា។

“សន្និហិតបច្ចយមត្តេនា”តិ អាសន្នេ សណ្ឋិតបច្ចយ មត្តេន។ “បុព្ពបយោគ បច្ចយមត្តេនា”តិ វុត្តំ ហោតិ។ ពលវកម្មវសេន ឧប្បន្នត្តា តិក្ខតរំ វិបាកំ។ យទា បយោគ រហិតេន បច្ចយគណេន ឧប្បជ្ជតិ, តទា អសង្ខារិកំ នាម។ យទា បយោគសហិតេន, តទា សសង្ខារិកំ នាម។ តត្ថ អសង្ខារិកំ តិក្ខំ នាម។ សសង្ខារិកំ មន្ទំ នាម។ តថា ទុព្ពល កម្មេន ឧប្បន្នេ មន្ទវិបាកេបិ យោជេតព្ពំ។ ឯវំ តិក្ខមន្ទានំ មន្ទតិក្ខតាបត្តិ នាម សិយា។ ន ច តថា សក្កា ភវិតុន្តិ អធិប្បាយោ។ ឯត្ថ សិយា, យទិ បុព្ពកម្មវសេន អដ្ឋន្នំ មហាវិបាកានំ សង្ខារភេទោ សិទ្ធោ សិយា, អដ្ឋន្នំ អហេតុក វិបាកានម្បិ សោសង្ខារភេទោ សិទ្ធោ ភវេយ្យ។ តានិបិ ហិ កានិចិ អសង្ខារិកេន កម្មេន និព្ពត្តានិ, កានិចិ សសង្ខារិកេនាតិ ចោទនា។ តំ បរិហរន្តោ “អហេតុក វិបាកានំ បនា”តិអាទិមាហ។ “ឧភយកម្ម និព្ពត្តនំ”តិ តេសំ សង្ខារ ភេទរហិតត្តា អសង្ខារិក កម្មេនបិ វិរោធោ នត្ថិ។ សសង្ខារិក កម្មេនបិ វិរោធោ នត្ថិ។ អសង្ខារិក កម្មេនបិ និព្ពត្តន្តិ។ សសង្ខារិក កម្មេនបិ និព្ពត្តន្តិ។ ឯវំ ឧភយកម្ម និព្ពត្តនំ យុត្តំ។ “ឥតិ អធិប្បាយោ”តិ តស្ស ថេរស្ស អធិប្បាយោ។ “ន កម្មាគមន វសេនា”តិ កម្មសង្ខាតស្ស ចិរកាលតោ អាគមន បច្ចយស្ស វសេន។ “អាគមនំ”តិ ច អាគច្ឆតិ ឯតេនាតិ អាគមនន្តិ វិគ្គហោ។ “កម្មភវេ”តិ អតីតេ កម្មករណភវេ។ “កេចនា”តិ កេចិ។ អដ្ឋសាលិនិយំ បន អាគតាតិ ច។ បដិសម្ភិទា មគ្គេ បន ទ្វិហេតុកា វុត្តាតិ ច សម្ពន្ធោ។ ឥមស្មឹ ឋានេ បដិសម្ភិទា មគ្គដ្ឋកថា វចនម្បិ វត្តព្ពន្តិ វទន្តោ “តត្ថ បនា”តិអាទិមាហ។ “តីសុខណេសូ”តិ កម្មក្ខណេ និកន្តិក្ខណេ បដិសន្ធិក្ខណេតិ តីសុខណេសុ។ “ដីកាការាបនា”តិ អភិធម្មដីកាការាបន។ “សាវសេសបាឋោ”តិ បាឡិយំ តិហេតុកេន កម្មេន ទ្វិហេតុក បដិសន្ធិ, ទ្វិហេតុកេន កម្មេន អហេតុក បដិសន្ធិ អវសេសា ហោតិ។ ឯវំ អវសេស វាក្យ សហិតោ បាឋោ។ សរិក្ខមេវ សរិក្ខកំ។ កម្មេន សរិក្ខកំ សទិសំ កម្មសរិក្ខកំ។ វិបាកំ។ “មហាថេរេនា”តិ សារិបុត្ត មហាថេរេន។ ឯវញ្ច កត្វាតិអាទិនា ដីកាការានំ វចនំ ឧបត្ថម្ភេតិ។

កាមាវចរកម្មំ និដ្ឋិតំ។

១៥៤. រូបាវចរកម្មេ។ “អប្បគុណតាយា”តិ អបរិចិតតាយ។ អវឌ្ឍតាយ។ “ហីនេហិ ឆន្ទាទីហី”តិ លាភសក្ការ សិលោកាទិ សាបេក្ខតាយ ហីនេហិ ឆន្ទាទីហិ។ “តេ ធម្មា”តិ ឆន្ទាទយោ ធម្មា។ តានិ ឥជ នាធិប្បេតានិ។ កស្មា, ឧបបត្តិប្បភេទស្ស អសាធកត្តាតិ អធិប្បាយោ។ “ឥមានេវា”តិ ឥមានិ ឯវ ឈានានិ។ “តិវិធាសូ”តិ ឯកស្មឹតលេ ព្រហ្មបារិសជ្ជាទិ វសេន តិវិធាសុ។ “អដ្ឋារសប្បភេទេន វិភជិត្វា”តិ តីសុ ហីន មជ្ឈិម បណីតេសុ ឯកេកស្មឹ ហីន ហីនំ ហីន មជ្ឈិមំ ហីន បណីតន្តិអាទិនា វិភត្តេន នវវិធានិ ហោន្តិ។ បុន តេសុ តីណិ មជ្ឈិមានិ។ មជ្ឈិមហីនំ មជ្ឈិមមជ្ឈិមន្តិអាទិនា វិភត្តានិ នវវិធានិ ហោន្តិ។ ឯវំ អដ្ឋារសភេទេន វិភជិត្វា។ “កម្មទ្វារានិ នាមា”តិ កម្មប្បវត្តិ មុខានិ នាម។ “ឥមេហិ បភាវិតត្តា”តិ ឥមេហិ បភាវេហិ មូលការណេហិ បភាវិតត្តា បវត្តាបិតត្តា។ “អដ្ឋារសខត្តិយា”តិ ហីនមជ្ឈិមាទិភេទេន អដ្ឋារស ខត្តិយា។ តថា អដ្ឋារស ព្រាហ្មណាទយោ។ អដ្ឋ ចត្តាលីស គោត្តានិ នាម ហីនមជ្ឈិមា ទិវសេន វិភត្តានិ គោតមគោត្តាទីនិ អដ្ឋចត្តាលីស គោត្តានិ។ តេសំ ចារិត្ត បដិបត្តិភូតានិ ចរណានិបិ អដ្ឋចត្តាលីស ហោន្តីតិ។ ឯត្ថ សិយា។ បុរិមវចនេ ហីនាទីនិ ព្រហ្មលោកេ, អដ្ឋកថា វចនេហីនាទីនិ មនុស្សលោកេតិ សាធេតព្ពំ អញ្ញំ, សាធកំ អញ្ញន្តិ ចោទនា។ តំ បរិហរតិ “ឯតេនហី”តិអាទិនា។ “ឧបលក្ខេតី”តិ បច្ចក្ខតោ បាកដំ ឯកទេសំ ទស្សេត្វា អបាកដេ តាទិសេបិ ជានាបេតីតិ អត្ថោ។ “សមត្ថា សមត្ថំ វា”តិ សមត្ថា សមត្ថភាវំ វា។ “តថា ហានេនា”តិ តថាហិ អនេន អាចរិយេន។ អនុរុទ្ធា ចរិយេនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ នាម រូប បរិច្ឆេទេ វុត្តន្តិ សម្ពន្ធោ។ សមានាសេវនេ លទ្ធេ សតិ, មហព្ពលេ វិជ្ជមានេ មហគ្គតកម្មំ វិបាកំ ជនេតិ។ តាទិសំ ហេតុំ អលទ្ធា អលភិត្វា អភិញ្ញា ចេតនា វិបាកំ ន បច្ចតីតិ យោជនា។ តត្ថ “សមានា សេវនេ”តិ ភូមិសមានតា វសេន សមានាសេវនេ។ កាមជវនំ កាមជវនេន សមានាសេវនំ។ រូបជវនំ រូបជវនេន។ អរូបជវនំ អរូបជវនេនាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ តេន វុត្តំ “សមានភូមិកតោ”តិអាទិ។ តត្ថ “តទភាវតោ”តិ តាទិសស្ស ពលវភាវស្ស អភាវតោ។ ឯកវារមត្តភូតា មហគ្គត ចេតនា ច។ “សព្ព បឋមភូតា”តិ សមាបត្តិ វីថីសុ គោត្រភុស្ស អនន្តរេ មហគ្គតជវនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ លោកុត្តរ មគ្គចេតនា កទាចិបិ សមានា សេវនំ ន លភតិ។ ឯវំ សន្តេបិ អត្តនោ អនន្តរតោ បដ្ឋាយ យាវជីវម្បិ ភវន្តរេបិ អរិយផលំ ជនេតិយេវ។ ឯវមេវាតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឥទំ បវត្តិផលំ នាម ហោតិ, ឥជ បន បដិសន្ធិ ផលំ វិចារិតំ, តស្មា អសមានំ ឥទំ និទស្សនន្តិ ចេ។ វុច្ចតេ។ មគ្គចេតនា នាម តណ្ហា សហាយកំ វដ្ដគាមិ កម្មំ ន ហោតិ។ អតណ្ហា សហាយកំ វិវដ្ដគាមិ កម្មំ ហោតិ។ តស្មា បដិសន្ធឹ ន ទេតិ។ សចេ បន តំ តណ្ហា សហាយកំ វដ្ដគាមិកម្មំ ភវេយ្យ។ បដិសន្ធិ កាលេបិ ផលំ ទទេយ្យ។ អសមានា សេវនតា បមាណំ ន

ភវេយ្យ។ ឯវំ អញ្ញការណត្តា អសមានំ និទស្សនំ ហោតិ។ ន អសមានា សេវនតាយាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ “ឧបចិតត្តា”តិ បុនប្បុនំ អាសេវន លាភេន វឌ្ឍិតត្តា។ “សា ចេតនា”តិអាទិកម្មិកមហគ្គត ចេតនា ច។ “នា”តិ ចោទនា , ន សិយាតិ អត្ថោ។ ន ច សាបិ សមានភូមក ធម្មតោ លទ្ធា សេវនា ហោតិ។ ឯវំ សន្តេបិ កតត្តា ភាវិតត្តាតិ វុត្តំ។ ភាវិតត្តាតិ ច បុនប្បុនំ អាសេវន លាភេន វឌ្ឍិតត្តា ឥច្ចេវត្ថោ។ តស្មា វិញ្ញាយតិ អសមានភូមិកេហិ បុព្ពភាគប្បវត្តេហិ កាមជវនេហិ បរម្បរតោ បុនប្បុនំ លទ្ធា សេវនតាយ ឯវ ឥធ ឧបចិតត្តាតិ វុត្តន្តិ។ តេន វុត្តំ “ឧភយត្ថ បនា”តិអាទិ។ តត្ថ “ឧភយត្ថា”តិ ឧភយេសុ កតត្តា ឧបចិតត្តាតិ ច កតត្តា ភាវិតត្តាតិ ច វុត្តេសុ បាឋេសុ។ “បឋម សមន្នាហារតោ បដ្ឋាយា”តិ មហគ្គតជ្ឈានេ អប្បនាវីថិតោ បុរេ ទ្វីសុ បរិកម្ម ភាវនា ឧបចារ ភាវនាសុ បរិកម្ម ភាវនំ ភាវេន្តស្ស បថវី បថវីតិអាទិនា បឋម សមន្នាហារតោ បដ្ឋាយ។ លោកុត្តរ មគ្គេបន ទសសុ វិបស្សនា ញាណេសុ សព្ពបឋមំ សម្មសនញ្ញាណំ ភាវេន្តស្ស រូបំ អនិច្ចំ វេទនា អនិច្ចាតិអាទិនា បឋម សមន្នាហារតោ បដ្ឋាយាតិ អត្ថោ។ ឧបចិនិត្វាតិ ច ភាវេត្វាតិ ច វឌ្ឍេត្វា ឥច្ចេវ អត្ថោ។ “អព្ភុណ្ហា”តិ អភិនវាតិ វុត្តំ ហោតិ។ “អយំ វាទោ”តិ អនុរុទ្ធា ចរិយស្ស វាទោ។ យទិ ឯវំ, អដ្ឋកថាសុ សង្ខារ បច្ចយា វិញ្ញាណ បទ និទ្ទេសេសុ អភិញ្ញា ចេតនា បនេត្ថ បរតោ វិញ្ញាណស្ស បច្ចយោ ន ហោតីតិ ន គហិតាតិ វុត្តំ។ តត្ថ អញ្ញំ យុត្តំ ការណំ វត្តព្ពន្តិ, តំ វទន្តោ “ចតុត្ថជ្ឈាន សមាធិស្ស បនា”តិអាទិមាហ។ “ដីកាការា”តិ អភិធម្មដីកាការា។ “តស្សា បនា”តិអាទិ អត្ថនោវាទ ទស្សនំ។ សាធេន្តិយា អភិញ្ញា ចេតនាយ។ អចិត្តកភវ បត្ថនាសហិតំ សញ្ញា វិរាគន្តិ សម្ពន្ធោ។ “ឥធា”តិ មនុស្ស លោកេ។

“អនាគាមិនោ បនា”តិអាទីសុ។ “ឯតេនា”តិ ឯតេន អត្ថ វចនេន។ “សទ្ធាធិកោ”តិ សទ្ធិន្ទ្រិយាធិកោ។ ឯវំ វីរិយាធិកាទីសុបិ។ “អត្តនា លទ្ធ សមាបត្តីនំ”តិ ឯកស្សបិ បុគ្គលស្ស ពហូនំ អត្តនា លទ្ធ សមាបត្តីនំ។ តេសុ បុថុជ្ជន សោតាបន្ន សកទាគាមីសុ។ “បុថុជ្ជនោ”តិ ឈានលាភិ បុថុជ្ជនោ។ “និកន្តិយាសតី”តិ កាមភវនិកន្តិយា សតិ។ “ឥតរេ បនា”តិ សោតាបន្ន សកទាគាមិនោ បន។ បរិហីនជ្ឈានា ឯវ តត្ថ និព្ពត្តន្តិ។ ន និកន្តិ ពលេនាតិ អធិប្បាយោ។ វិភាវនិបាឋេ “តេសំ បី”តិ ឈានលាភិ សោតាបន្ន សកទាគាមីនម្បិ។ ឥច្ចន្តេន ដីកាចរិយេន។ តថា និកន្តិយា សតិ បុថុជ្ជនាទយោ កាមាវចរ កម្ម ពលេន កាមភវេបិ និព្ពត្តន្តីតិ យោជនា។ ចេតោបណិធិ ឥជ្ឈតិ។ កស្មា, វិសុទ្ធត្តា។ សីលវិសុទ្ធត្តាតិ អធិប្បាយោ។ “តេ”តិ ឈានលាភិ សោតាបន្ន សកទាគាមិនោ។ អង្គុត្តរ បាឋេ។ “សហទស្សនុប្បាទា”តិ សោតាបត្តិ មគ្គញ្ញាណំ ទស្សនន្តិ វុច្ចតិ។ ទស្សនស្ស ឧប្បាទក្ខណេន សទ្ធឹ។ នត្ថិ តស្ស តំ សំយោជនន្តិបិ បាឋោ។ “ឥមំ លោកំ”តិ ឥមំ កាមលោកំ។ “វិបស្សនា និកន្តិ តណ្ហា”តិ តេនេវ ធម្មរាគេន តាយ ធម្ម នន្ទិយាតិ ឯវំ វុត្តា វិបស្សនា សុខេ និកន្តិ តណ្ហា។ បច្ចយេ សតិ កុប្បន្តិ នស្សន្តីតិ កុប្បា។ កុប្បា ធម្មា យេសំ តេ កុប្ប ធម្មា។ “ធម្មា”តិ មហគ្គត ធម្មា។ ឥមេ ទ្វេ សោតាបន្ន សកទាគាមិនោ សីលេសុ បរិបូរការិនោ នាម។ សីលប្បដិ បក្ខានំ កិលេសានំ សព្ពសោ បហីនត្តា។ តស្មា តេ សីលេសុ អកុប្ប ធម្មាតិ វុច្ចន្តិ។ សមាធិស្មឹ បន កុប្ប ធម្មា ឯវ។ “មហាព្រហ្មេសុ ន និព្ពត្តន្តី”តិ មហាព្រហ្មត្តំ ន លភន្តីតិ អធិប្បាយោ។ “ហីនជ្ឈាសយត្តា”តិ ឯត្ថ ឥត្ថិយោ នាម បកតិយាវ ហីនជ្ឈាសយា ហោន្តិ នីច ឆន្ទា នីច ចិត្តា មន្ទវីរិយា មន្ទបញ្ញា។ កស្មា, ហីនលិង្គត្តា។ កស្មា ច តា ហីនលិង្គា ហោន្តិ។ ទុព្ពល កម្មនិព្ពត្តត្តា។ ទុព្ពល កម្មន្តិ ច បុរិសត្ត ជនកំ កម្មំ ឧបាទាយ វុច្ចតិ។ ព្រហ្មបុរោហិតានម្បិ សង្គហណំ វេទិតព្ពំ។ កស្មា, ព្រហ្មបារិសជ្ជានន្តិ អដ្ឋកថា វចនស្ស យេភុយ្យវចនត្តា។ តេនាហ “ន មហាព្រហ្មានំ”តិ។ ឥតរថា ន ព្រហ្មបុរោហិតានំ ន ច មហាព្រហ្មានន្តិ វុត្តំ សិយា។ ន ច តថា សក្កា វត្តុំ ‘ព្រហ្មត្តន្តិ មហាព្រហ្មត្ត’ន្តិ ឥមិនា វចនេន វិរុជ្ឈនតោ។ អយញ្ច អត្ថោ ន កេវលំ យេភុយ្យនយមត្តេន សិទ្ធោ។ អថ ខោ ព្យញ្ជន សាមត្ថិយេនាបិ សិទ្ធោតិ ទស្សេតុំ “តេហី”តិអាទិមាហ។ តត្ថ “តេ”តិ ព្រហ្មបុរោហិតា។ សំយុត្តបាឋេ។ “បដិភាតុតំ”តិ ឯត្ថ “តំ”តិ តុយ្ហំ។ ធម្មីកថា តុយ្ហំ បដិភាតុ, បាតុព្ភវតុ។ កថេតុ ឥច្ចេវ វុត្តំ ហោតិ ។ “ព្រាហ្មណា”តិ អភិភុំ ភិក្ខុំ អាលបតិ។ “ព្រហ្មុនោ”តិ មហាព្រហ្មុនោ អត្ថាយ។ ឯវំ សេសេសុ ទ្វីសុ។ “តេសំ”តិ ព្រហ្មបុរោហិតានំ។ វិភាវនិបាឋេ “ឥតិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ”តិ “ព្រហ្មបារិសជ្ជេសុ យេវា”តិ បុល្លិង្គ វចនត្តា បុគ្គលប្បធានំ ហោតិ។ ន ភូមិប្បធានំ។ តស្មា អយមត្ថោ យុត្តិវសេន ទដ្ឋព្ពោតិ។ “តីសុភវគ្គេសូ”តិ វេហប្ផលភូមិ បុថុជ្ជនភវគ្គោ នាម ហោតិ រូបលោកេ។ តតោ ឧបរិ បុថុជ្ជនភូមិយា អភាវតោ។ អកនិដ្ឋភូមិ អរិយភវគ្គោ នាម។ តត្ថ ឋិតានំ អរិយានំ តត្ថេវ និដ្ឋានតោ។ នេវសញ្ញាភូមិ លោកភវគ្គោ នាម។ តតោ ឧបរិ លោកស្សេវ អភាវតោតិ។

កម្មចតុក្កានុទីបនា និដ្ឋិតា។

១៥៥. មរណុប្បត្តិយំ។ “អាយុបរិមាណស្សា”តិ អាយុកប្បស្ស។ “តទុភយស្សា”តិ អាយុកប្បស្ស ច កម្មស្ស ច។ “ឧបឃាតក កម្មុនា”តិ ពលវន្តេន បាណាតិបាតកម្មេន។ “ទុស្សិមារ កលាពុរាជាទីនំ វិយា”តិ តេសំ មរណំ វិយ។ ឧបរោធិតំ ខន្ធ សន្តាន មស្សាតិ វិគ្គហោ។ “ឧបរោធិតំ”តិ ឧបគន្ធា និរោធាបិតំ។ កម្មំ ខិយ្យតិយេវ។ ឯវំ សតិ, សព្ពំបិ មរណំ ឯកេន កម្មក្ខយេន សិទ្ធំ។ តស្មា ឯកំ កម្មក្ខយ មរណមេវ វត្តព្ពន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ “ឥតរេបិ វុត្តា”តិ ឥតរានិបិ តីណិ មរណានិ វុត្តានីតិ ចោទនា។ វុច្ចតេ បរិហារោ។ “សរសវសេនេវា”តិ អត្ថនោ ធម្មតាវ

សេនេវ។ នានា អាយុ កប្បំ វិទហន្តិ សង្ខរោន្តីតិ នានាអាយុកប្ប វិធាយកា។ “សត្តនិកាយេ”តិ សត្តសមូហេ។
និច្ចកាលំ ឋិតី ករោន្តីតិ ឋិតិករា។ កទាចិ វុទ្ធី ករោន្តិ, កទាចិ ហានី ករោន្តីតិ វុទ្ធិករា ហានិករា ច។ “តេសំ វ
សេនា”តិ តេសំ ឧតុ អាហារានំ វសេន។ “តយោបិ ចេតេ”តិ ឯតេតយោបិ ឋិតិករាទយោ។ កម្មំ វិបច្ចមានំ ទ
ត្វា ខិយ្យតីតិ សម្ពន្ធោ។ ឯតេន ឯវរូបេឋានេ កម្មំ អប្បធានន្តិ ទីបេតិ។ “តទនុរូបំ ឯវា”តិ តំ ទសវស្សកាលានុ
រូបំ ឯវ។ “ភោ គញ្ចា”តិ ធនធញ្ញាទិបរិភោគញ្ច។ តេសំ ឧតុអាហារានំ គតិ ឯតេសន្តិ តគ្គតិកា។ តេសំ ឧតុ
អាហារានំ គតី អនុវត្តន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។ តេនាហ “តទនុវត្តិកា”តិ។ សង្ខារវិទូហិ អញ្ញត្រាតិ សម្ពន្ធោ។
សង្ខារវិទុនោ ឋបេត្វាតិ អត្ថោ។ ឥទ្ធិយា បកតាតិ ឥទ្ធិមយា។ “ឥទ្ធិយា”តិ ទេវិទ្ធិយាវា ភាវនាមយិទ្ធិយាវា។
វិជ្ជាយ បកតាតិ វិជ្ជាមយា។ “វិជ្ជាយា”តិ គន្ធារីវិជ្ជាយ។ អដ្ឋិ ន្ហារុ មំស លោហិតាទិកា រសធាតុយោ អយន្តិ វឌ្ឍន្តិ
ឯតេហីតិ រសាយនានិ។ តានិ វិទហន្តិ ឯតេហីតិ រសាយន វិធយោ។ នយូបទេសា។ ចិរដ្ឋិតិ កត្វាយ ជីវិតំ
សង្ខរោន្តិ ឯតេហីតិ ជីវិត សង្ខារា។ ឥទ្ធិមយ វិជ្ជាមយ ជីវិត សង្ខារេសុ ច រសាយន វិធិសង្ខាតេសុ ជីវិត
សង្ខារេសុ ច វិទុនោតិ សមាសោ។ “ទ្វិ សមុដ្ឋានិក រូបធម្មេសូ”តិ ឧតុសមុដ្ឋានិក រូបធម្មេសុ ច អាហារ
សមុដ្ឋានិក រូបធម្មេសុ ច។ “បរិណមន្តេសូ”តិ វិបរិណមន្តេសុ។ តេនាហ “ជិយ្យមានេសូ”តិអាទឹ។ “យាវមហន្តំ
បិតិ” សព្ពញ្ញុពុទ្ធានំ កម្មំ វិយ កោដិបត្តវសេន អតិមហន្តម្បិ។ “អស្សា”តិ កម្មស្ស។ “ឧបច្ឆេទក មរណេបិ
នេតព្ពោ”តិ ពលវន្តេ ឧបច្ឆេទក កម្មេ អាគតេ យាវមហន្តម្បិ ជនក កម្មំ អត្តនោ វិបាកាធិដ្ឋាន វិបត្តិយា
ខិយ្យតិយេវ។ សោ ចស្សខយោ ន សរសេន ហោតិ, អថ ខោ ឧបច្ឆេទក កម្ម ពលេន ហោតីតិ ឥធ ឧបច្ឆេទក
មរណំ វិសុំ គហិតន្តិ ឯវំ ឧបច្ឆេទក មរណេបិ នេតព្ពោ។ “អកាល មរណំ”តិ អាយុក្ខយមរណាទីនិ តីណិ មរណានិ
កាលមរណានិ នាម, មរណា រហកាលេ មរណានីតិ វុត្តំ ហោតិ។ តតោ អញ្ញំ យំ កិញ្ចិ មរណំ អកាល មរណន្តិ
វុច្ចតិ។ តេនាហ “តញ្ហិ បវត្តមានំ”តិអាទឹ។ “មូលភេទតោ”តិ មូលការណប្បភេទតោ។ យស្មា បន មិលិន្ទ បញ្ហេ
វុត្តន្តិ សម្ពន្ធោ។ សន្និបតន្តីតិ សន្និបាតា។ សន្និបាតេហិ ឧប្បន្នា សន្និបាតិកាតិ អត្ថំ សន្ធាយ “សន្និបតិតានំ”តិ
វុត្តំ។ អថវា។ សន្និបតនំ សន្និបាតោ។ ទ្វិន្នំ តិណ្ណំ វា ទោសានំ មិស្សកភាវោ។ សន្និបាតេន ឧប្បន្នា
សន្និបាតិកាតិបិ យុជ្ជតិ។ “អនិសម្មការីនំ”តិ អនិសាមេត្វា អនុបធារេត្វា ករណ សីលានំ។ បវត្តា អាពាធា
វិសមបរិហារជានាមាតិ យោជនា។ “អត្តនា វាកតានំ បយោគានំ”តិ សត្ថហរណ, វិសខាទន,
ឧទកបាតនាទិវសេន កតានំ។ “វិនាសេន្តី”តិ សត្តវស្ស វាលុកវស្សាទីនិ វស្សាបេត្វាវា សមុទ្ទ វីចិយោ ឧដ្ឋាបេ
ត្វាវា ឯវរូបេ មហន្តេ ភយុបទ្ទវេ កត្វា វិនាសេន្តិ។ “មនុស្ស បថេ”តិ មនុស្ស បទេសេ។ “តេ”តិ ចណ្ឌា យក្ខា។
“ជីវិតក្ខយំ បាបេន្តី”តិ មនុស្សានំ វា គោមហឹសានំ វា មេទលោហិតានិ បាតព្យត្ថាយ តេសុ នានារោគន្តរ
កប្បានិ ឧប្បាទេត្វា ជីវិតក្ខយំ បាបេន្តីតិ អត្ថោ។ “វត្តព្ពមេវ នត្ថី”តិ សកលំ រដ្ឋំ វា រដ្ឋំ វា ទីបកំ វា វិនាសេន្តីតិ
វុត្តេ សកលំ ជនបទំ វា នគរំ វា និគមំ វា គាមំ វា តំ តំ បុគ្គលំ វា វិនាសេន្តីតិ វិសុំ វត្តព្ពំ នត្ថីតិ អធិប្បាយោ។
“សត្ថទុព្ភិក្ខរោគន្តរ កប្បាបី”តិ សត្ថន្តរ កប្បោ ទុព្ភិក្ខន្តរ កប្បោ រោគន្តរ កប្បោតិ ឥមេ តយោ អន្តរ កប្បាបិ
ឥធ វត្តព្ពាតិ អត្ថោ។ តេសុ បន រោគន្តរ កប្បោ យក្ខា វាឡេ អមនុស្សេ ឱស្សជ្ជន្តិ, តេន ពហូ មនុស្សា
កាលង្ករោន្តីតិ ឥមិនា ឯកទេសេន វុត្តោយេវ។ “ឧបបីឡកោ បឃាតកានំ កម្មានំ វិបច្ចនវសេនា”តិ ឯត្ថ
តេសំ កម្មានំ ឱកាសប្បដិលាភេន សត្តសន្តានេ សុខសន្តានំ វិពាធេត្វា មរណំ វា បាបេត្វា មរណ មត្តំ វា ទុក្ខំ
ជនេត្វា បីឡនញ្ច ឃាតនញ្ច ឥធ វិបច្ចន នាមេន វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ វិបាកំ បន ជនេន្តុវា, មាវា, ឥធ
អប្បមាណន្តិ។ ឯត្ថ សិយា។ អដ្ឋសុ ការណេសុ ឱបក្កមិកដ្ឋានេ ‘កុប្បិតាហិ ទេវតា សកលំ រដ្ឋាទិកំ អសេសំ កត្វា
វិនាសេន្តី’តិ វុត្តំ។ តត្ថ វិនាសិតា ជនា កឹ នុ ខោ អត្តនោ អត្តនោ កម្ម វិបាកជេហិ អាពាធេន ទណ្ឌេហិ វា
វិនស្សន្តិ, ឧទាហុ វិសុំ ឱបក្កមិកេហិ អាពាធេន ទណ្ឌេហិ វា វិនស្សន្តិ។ យញ្ចេត្ថ វុត្តំ ‘ឯវំ អកាល មរណំ ឧបច្ឆេទក
កម្មុនា វា អញ្ញេហិ វា អនេក សហស្សេហិ ការណេហិ ហោតី’តិ។ តត្ថ យស្ស ឧបច្ឆេទក កម្មំ នាម នត្ថិ។ កឹ តស្ស
អញ្ញេន ការណេន អកាល មរណំ នាម ភវេយ្យាតិ។ ឯត្ថ វទេយ្យុំ, តស្ស អញ្ញេន ការណេន អកាល មរណំ នាម ន
ភវេយ្យ។ សព្ពេ សត្តា កម្មស្សកា, កម្មទាយាទា, កម្មយោនី, កម្ម ពន្ធូ, កម្មប្បដិស្សរណាតិហិ វុត្តំតិ ។ តេសំ តំ
វាទំ ភិន្ទន្តោ “យេហិកេចិ លោកេ ទិស្សន្តី”តិអាទិមាហ។ បុន តទត្ថំ ទឡ្ហំ ករោន្តោ “យថាហា”តិអាទឹ វទតិ។
តត្ថ ទុវិធំ កម្មផលំ, វិបាក ផលញ្ច និស្សន្ទ ផលញ្ច។ តត្ថ វិបាក ផលំ នាម វិបាកក្ខន្ធា ច ចក្ខុ សោតាទីនិ
កដត្តា រូបានិ ច។ តំ យេន បុព្ពេ កម្មំ កតំ, តស្សេវ សាធារណំ ហោតិ។ តស្ស សន្តានេ ឯវ បវត្តតិ។ និស្សន្ទ ផលំ
នាម តស្ស សុខុប្បត្តិយា វា ទុក្ខុប្បត្តិយា វា អត្តនោ កម្មានុភាវេន ពហិទ្ធា សមុដ្ឋិតានិ ឥដ្ឋារម្មណានិ វា អនិដ្ឋា
រម្មណានិ វា។ តំ បន អញ្ញេសម្បិ សាធារណំ ហោតិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ “សកកម្មសមុដ្ឋិតា ឯវ។ ល។ បរេសំ
សាធារណា ឯវា”តិ។ លោកេ អដ្ឋលោក ធម្មា នាម សព្ពេ កម្ម វិបាកជា ឯវាតិ ន វត្តព្ពា។ ឥមេ ច សត្តា សំសារេ
សំសរន្តា អដ្ឋសុលោក ធម្មេសុ និម្មុជ្ជន្តា សំសរន្តិ, តស្មា តេ វិនាបិ ឧបបីឡក កម្មេន អញ្ញេហិ ការណេហិ នានា
ទុក្ខំ ផុសន្តិយេវ។ តថា វិនាបិ ឧបច្ឆេទក កម្មេន មរណ ទុក្ខំ បាបុណន្តិយេវ។ តេន វុត្តំ “កម្មេន វិនា
យតោកុតោចិ សមុដ្ឋិតា”តិអាទិ។

“តេ ឧប្បជ្ជន្តី”តិ តេ នានារោគាទយោ ឧប្បជ្ជន្តិ។ “ន ឧបាយ កុសលា វា”តិ តតោ អត្តានំ មោចេតុំ ការណេ កុសលា វា ន ហោន្តិ។ “ន ច បដិការ កុសលា វា”តិ ឧប្បន្នំ រោគាទិភយំ អបនេតុំ វូបសមេតុំ បដិការ កម្មេតិ កិច្ចកម្មេ កុសលា វា ន ហោន្តិ។ “នាបិ បរិហារ កុសលា វា”តិ តតោ មោចនត្ថំ បរិហរិតុំ ទេសន្តរំ គន្តុំ កុសលា វា ន ហោន្តីតិ អត្ថោ។ សេសមេត្ថ សុវិញ្ញេយ្យំ។ “រោគាទយោ ឯវ តំ ខេបេន្តា បវត្តន្តី”តិ កថំ តេ បុព្ព កម្មំ ខេបេន្តីតិ។ តស្ស វិបាកភូតំ ជីវិត សន្តានំ វិនាសេន្តា ខេបេន្តិ។ វិនដ្ឋេហិ ជីវិត សន្តានេ តំ ភវំ ជនេន្តំ ខិយ្យតិ យេវាតិ។ តេនាហ “យថាហី”តិអាទី។ “កម្មស្សបិ តថេវា”តិ តថេវ បុព្ពកម្មស្សបិ តិណគ្គេ ឧស្សាវ ពិន្ទុស្សេវ បរិទុព្ពលតា សិទ្ធា ហោតិ។ ជីវិតេ បរិក្ខីណេ តំ ភវំ ជនេន្តស្ស បុព្ពកម្មស្សបិ បរិក្ខីណត្តា។ “ឯវញ្ចេតំ”តិ ឯតំ កម្មប្បដិ សំយុត្ត វចនំ ឥធ អម្ហេហិ វុត្តនយេន សម្បដិច្ឆិតព្ពំ។ សព្ពំ បុព្ពេកតហេតុទិដ្ឋិ នាម សព្ពំ សុខំ វា ទុក្ខំ វា សុចរិតំ វា ទុច្ចរិតំ វា បុព្ពភវេ អត្តនា កតេន បុព្ពកម្មហេតុនា ឯវ ឧប្បជ្ជតីតិ ឯវំ បវត្តា ទិដ្ឋិ។ “យំ កិញ្ចាយំ”តិ យំ កិញ្ចិ អយំ។ មហាពោធិសត្តានំ អធិមុត្តិកាលង្កិរិយា នាម ឥធ មេ ចិរកាលំ ឋិតស្ស បារមិបូរណ កិច្ចំ នត្ថិ, ឥទានេវ តតោ ចវិត្វា មនុស្សលោកេ ឧប្បជ្ជិស្សាមិ, ឧបរុជ្ឈតុ មេ ឥទំ ជីវិតន្តិ អធិមុញ្ចិត្វា ទឡ្ហំ មនសិករិត្វា កាលង្កិរិយា។ “សយមេវ សត្ថំ អាហរិត្វា”តិ សយមេវ អត្តនោ គីវំ សត្ថេន ហនិត្វាតិ អត្ថោ។ “ឯត្ថេវា”តិ អកាលមរណេ ឯវ។

“តថា ចា”តិអាទីសុ។ “សមាបត្តិ លាភីនំ”តិ និទ្ទារណេភុម្ម វចនំ។ “ជីវិត សមសីសីនំ”តិ អរហត្ត មគ្គំ លភិត្វា មគ្គបច្ចវេក្ខនវីថិ ឯវ មរណាសន្នវីថី កត្វា បរិនិព្ពានត្តា សមំ សីសំ ឯតេសន្តិ សមសីសិនោ។ “សមំ សីសំ”តិ ជីវិត សន្តាន បរិយន្តេន សមំ វដ្ដទុក្ខ សន្តាន បរិយន្តំ វុច្ចតិ។ “សព្ពេសំ បី”តិ សព្ពេសម្បិ ខីណាសវានំ។ “តមំ សុត្តបទំ”តិ មហាបរិនិព្ពានសុត្តេ អាគតំ សុត្តបទំ។ “តេ”តិ តេ វាទិនោ។ “តេនា”តិ តេន វាទវចនេន។ ក្រិយមនោធាតុ នាម បញ្ចទ្វារាវជ្ជនំ។ ក្រិយាហេតុកមនោ វិញ្ញាណធាតុ នាម ហសិតុប្បាទចិត្តំ។ “អស្សា”តិ បរិនិព្ពាយន្តស្ស ពុទ្ធស្ស។ “ន សមេតិ យេវា”តិ សន្តី អនុបាទិសេសំ និព្ពានំ អារម្មណំ កត្វាតិ ឯត្ថ បរិនិព្ពាន ជវនេហិ អារម្មណំ កត្វាតិ វុត្តេបិ ន សមេតិយេវ។ តេនាហ “តថាហី”តិអាទី។ “ភវង្គំ ឱតរិត្វា បរិនិព្ពាយតី”តិ ឯត្ថ បរិនិព្ពាន ចុតិចិត្តមេវ ភវង្គន្តិ វុត្តំ។ ចុតិចិត្តន្តិ ច ភវន្តរំ គច្ឆន្តស្សេវ វុច្ចតិ។ ឥធ បន វោហារ មត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ វិភាវនិបាឋេ។ ចុតិបរិយោសានានំ មរណាសន្ន ចិត្តានំ។ យថា បន ពុទ្ធានំ ភគវន្តានំ យាវជីវំ ឧប្បន្នំ មហាភវង្គចិត្តំ កម្មកម្មនិមិត្តាទយោ អារម្មណំ ករោតិយេវ។ តថា បរិនិព្ពាន ចុតិចិត្តំ បីតិ អាហ “ន ហី”តិអាទី។ ននុ មរណកាលេ កម្មកម្មនិមិត្តាទីនំ គហណំ នាម ភវន្តរ គមនត្ថាយ ហោតិ, ពុទ្ធា ច ភវន្តរំ ន គច្ឆន្តិ។ តស្មា “ន ហិ។ ល។ ន ករោតី”តិ ឥទំ ន យុត្តន្តិ។ នោ ន យុត្តំ។ ភវន្តរ គមនត្ថាយាតិ ឥទំ ជវនេហិ គហណេ ទដ្ឋព្ពំ។ ឥធ បន ចុតិចិត្តេន គហណេតិ ទស្សេន្តោ “នចចុតិយាគហិតានី”តិអាទិមាហ។ “កម្ម សិទ្ធិយា”តិ កម្មសិជ្ឈនត្ថាយ ។“ឯត្ថ ចា”តិអាទីសុ។ “តស្សា”តិ សោណត្ថេរ បិតុនោ។ “កម្មពលេនា”តិអាទីសុ។ “អញ្ញេនបិ ការណ ពលេនា”តិ អាចិណ្ណភាវាទិកេន ការណពលេន។ គតិនិមិត្តំ បន កម្មពលេនេវាតិ យុត្តំ សិយា។ “តថោបដ្ឋិតំ”តិ អន្តិមវីថិតោ បុព្ពេ ពហូសុវីថីសុ ឧបដ្ឋិតប្បការន្តិអត្ថោ។ បាបបក្ខិយេសុ ទុគ្គតិ និមិត្តេសុ។ កល្យាណបក្ខិយានិ សគ្គនិមិត្តានិ។ ធម្មាសោករញ្ញោ មរណកាលេ បាបបក្ខិយានំ ឧបដ្ឋានំ កត្ថចិ សីហឡគន្ថេ វុត្តំ។

សកលំ បថវឹ ភុត្វា,
ទត្វា កោដិសតំ ធនំ;
អន្តេ អឌ្ឍាមលកមត្តស្ស;
អសោកោ ឥស្សរំ គតោ; តិ ច;
អសោកោ សោក មាគតោ; តិ ច;

“តំ”តិ វិបច្ចមានកំ កម្មំ។ “និយាមក សហការិ បច្ចយភូតា”តិ ឯត្ថ យថា នាវាយំ និយាមកោ នាម នាវំ ឥច្ឆិតទិសាភិមុខំ និយាមេតិ, និយោជេតិ។ តថា អយំ តណ្ហាបិ ភវនិកន្តិ ហុត្វា ចិត្តសន្តានំ គន្តព្ពភវាភិមុខំ និយាមេតិ, និយោជេតិ។ កម្មស្ស ច អច្ចាយត្ត សហាយភាវេន សហការី បច្ចយោ ហោតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ “កុសលា កុសល កម្មនិមិត្តានិ វា”តិ អញ្ញានិ កុសលា កុសលកម្មនិមិត្តានិ វា។ “តទុបត្ថម្ភិកា”តិ តស្ស កម្មស្ស ឧបត្ថម្ភិកា។ “និមិត្តស្សាទគធិតំ”តិ មុខនិមិត្តាទីសុ អស្សាទេន្តំ គិជ្ឈន្តំ។ “តិដ្ឋមានំ តិដ្ឋតី”តិ តិដ្ឋមានំ ហុត្វា តិដ្ឋតិ។ អមុញ្ចិត្វា តិដ្ឋតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ អនុព្យញ្ជនំ នាម បិយសាតរូបោ កថិតលបិតាទិ ក្រិយាវិសេសោ។ “អស្ស បុគ្គលស្សា”តិ អាសន្ន មរណស្ស បុគ្គលស្ស។ អដ្ឋកថា បាឋេ។ “កិលេស ពលវិនាមិតំ”តិ អវិជ្ជា តណ្ហាទីនំ កិលេសានំ ពលេន វិនាមិតំ។ បដិច្ឆាទិកា អាទីន វា យស្សាតិ វិគ្គហោ។ “តំ”តិ ចិត្តសន្តានំ។ “តស្មឹ”តិ កម្មាទិ វិសយេ។ អដ្ឋកថាយ ន សមេតិ។ តស្មឹ វិសយេតិហិ តត្ថ វុត្តំ។ ន វុត្តំ តស្មឹ ភវេតិ។ “តស្មឹ វុត្តា នំ”តិ តស្មឹ ‘យេភុយ្យេន ភវន្តរេ ឆ ទ្វារគ្គហិតំ’តិ ឋានេ ដីកាសុ វុត្តានំ។ តំ សទិស ជវនុប្បត្តិ នាម កម្មករណកាលេ បវត្ត ជវនេហិ សទិសានំ ឥទានិ ជវនានំ ឧប្បត្តិ។ ភវប្បដិច្ឆន្នញ្ច កម្មំ អបាកដញ្ច កម្មំ ន តថា ឧបដ្ឋាតិ។ កេវលំ

អត្ថានំ អភិនវករណ វសេន ទ្វារបត្តំ ហុត្វា ឧបដ្ឋាតីតិ អធិប្បាយោ។ “វិសីទ បត្តា”តិ វិសញ្ញីភាវេន វិរូបំ ហុត្វា សីទនបត្តា។ “តព្ពិបរីតេន បាបកម្ម ពហុលាបិ វត្តព្ពា”តិ តេបិវិសីទន្តរេ អាវុធ ហត្ថា បាណឃាតំ ករោន្តា គណ្ហថពន្ធថាតិ ឧគ្ឃោសន្តា ទុដ្ឋចិត្តា ហោន្តីតិអាទិនា វត្តព្ពា។ អដ្ឋកថា បាឋេសុ។ ឧក្ខិត្តោ អសិ យស្សាតិ ឧក្ខិត្តា សិកោ។ បតុទន្តិ វិជ្ឈន្តិ ឯតេនាតិ បតោទនំ។ បាជនទណ្ឌោ។ តស្ស អគ្គេ កតា សូចិ បតោទន សូចិ។ “បតោទន ទុក្ខំ”តិ វិជ្ឈន ទុក្ខំ។ កថំ បន ឧក្ខិត្តាសិកាទិភាវេន ឧបដ្ឋានំ កម្មូបដ្ឋានំ នាម ហោតិ។ កថញ្ច តំ បដិសន្ធិយា អារម្មណភាវំ ឧបេតីតិ អាហ “សោ ចា”តិអាទី។ ឧប្បជ្ជមានានំ សត្តានំ។ “ឥតរេសំ បនា”តិ រូបារូប ភវេសុ ឧប្បជ្ជមានានំ បន។ “បរិបុណ្ណំ កត្វា”តិ តទារម្មណ បរិយោសានាយវា សុទ្ធាយ វា ជវនវីថិយាតិ ឯវំ បរិបុណ្ណំ កត្វា។ អយំ បន ភវង្គាវសានេ ចុតិចិត្តុប្បត្តិ នាម អដ្ឋកថាសុ នត្ថិ។ យញ្ច ភវង្គំ ឱតរិត្វា បរិនិព្ពាយតីតិអាទិ តត្ថ តត្ថ វុត្តំ។ តត្ថបិ “ភវង្គំ”តិ ចុតិចិត្តមេវ ដីកាសុ វណ្ណេន្តិ។ តស្មា “ភវង្គក្ខយេវា”តិ ឥទំ កថំ យុជ្ជេយ្យាតិ អាហ “ឯត្ថ ចា”តិអាទី។ អនុរូបំ សេតីតិ អនុសយោ។ អនុពន្ធោ ហុត្វា សេតីតិ អនុសយោ។ អនុ អនុ វា សេតីតិ អនុសយោ។ ឯត្ថ ច អនុសយោ នាម ជវនសហជាតោ ន ហោតិ។ ឥធ ច អនុសយនាមេន វុត្តំ។ នានាជវន សហជាតា ច អវិជ្ជា តណ្ហា បដិសន្ធិយា វិសេស បច្ចយា ហោន្តេវ។ កថំ តា ឥធ គហិតា សិយុន្តិ អាហ “ឯត្ថ ចា”តិអាទី។ ឯវំ សន្តេ អវិជ្ជា បរិក្ខិត្តេន តណ្ហាមូលកេនាតិ វុត្តេសុ សុដ្ឋុ យុជ្ជតិ។ អនុសយេហិ សហ ជវនសហជាតានម្បិ លទ្ធត្តា។ តស្មា ឥធ អនុសយ វចនំ ន យុត្តន្តិ ចោទនា។ យុត្តមេវាតិ ទស្សេន្តោ “អបិ ចា”តិអាទិមាហ។ “បរិយត្តា”តិ សមត្ថា។ “សោ បី”តិ ផស្សាទិ ធម្ម សមូហោបិ ។“តថា រូបាយេវា”តិ អត្ថមត្តេន អប្បហីន រូបាយេវ, អនុសយភូតាយេវាតិ វុត្តំ ហោតិ។ “តំ”តិ ចិត្ត សន្តានំ។ “តត្ថា”តិ តទុភយស្មឹ។ កថំ តំ តត្ថ ខិបន្តីតិ អាហ “តស្មឹ”តិអាទី។ “វិជាននធាតុយា”តិ វិញ្ញាណ ធាតុយា។ សង្កន្តា នាម នត្ថិ។ យត្ថ យត្ថ ឧប្បជ្ជន្តិ។ តត្ថ តត្ថេវ ភិជ្ជន្តីតិ អធិប្បាយោ។ កុតោ មរណកាលេ សង្កន្តា នាម អត្ថិ វិជ្ជន្តីតិ យោជនា។ ឯវំ សន្តេ ឥទំ វចនំ អនមតគ្គិយ សុត្តេន វិរុទ្ធំ សិយាតិ។ ន វិរុទ្ធំ។ ឥទញ្ហិ អភិធម្ម វចនំ, មុខ្យវចនំ, អនមតគ្គិយ សុត្តំ បន សុត្តន្ត វចនំ បរិយាយ វចនន្តិ ទស្សេន្តោ “យញ្ចា”តិអាទិមាហ។ បរិយាយេន វុត្តន្តិ វត្វា តំ បរិយាយំ ទស្សេតិ “យេសញ្ហី”តិអាទិនា។ “សោ”តិ សោ បុគ្គលោ។ “តេសំ”តិ អវិជ្ជា តណ្ហា សង្ខារានញ្ច បដិសន្ធិ នាម រូប ធម្មានញ្ច។ “ហេតុប្បលសម្ពន្ធេន ភវន្តរំ សន្ធាវតិ សំសរតីតិ វុច្ចតី”តិ បុព្ពេ កម្មករណកាលេបិ តេ អវិជ្ជា តណ្ហា សង្ខារា ឯវ សោ សត្តោតិ វុច្ចន្តិ។ បច្ឆា តេសំ ផលភូតាយំ បដិសន្ធិយា បាតុភវនកាលេបិ សា បដិសន្ធិ ឯវ សោ សត្តោតិ វុច្ចតិ។ មជ្ឈេ ធម្មប្បពន្ធោបិ សោ សត្តោតិ វុច្ចតិ។ ឯវំ ហេតុធម្មេហិ សទ្ធឹ ផលធម្មេ ឯកំ សត្តំ ករោន្តស្ស ហេតុប្បល សម្ពន្ធោ ហោតិ។ ឯវំ ហេតុប្បល សម្ពន្ធេន សោ ឯវ កម្មំ ករោតិ។ តេន កម្មេន សោ ឯវ ភវន្តរំ សន្ធាវតិ សំសរតីតិ វុច្ចតិ។ ឯត្ថ ច អនមតគ្គោ យំ ភិក្ខវេ។ ល។ អវិជ្ជានីវរណានំ សត្តានំតិ ឯវំ សត្តវោហារេន វុត្តត្តា សាធម្មទេសនា បរិយាយទេសនា ហោតិ។ បរិយាយទេសនត្តា ច សន្ធាវតំ សំសរតន្តិ បរិយាយោបិ សិជ្ឈតិ។ យស្សំ បន ធម្ម ទេសនាយំ ធម្មទេសនាតិ វចនានុ រូបំ ធម្មមេវ ទេសេតិ, ន សត្តំ, ន បុគ្គលំ។ អយំ ធម្មទេសនា ឯវ មុខ្យទេសនា នាម ហោតិ។ តត្ថ ទេសិត ធម្មា បន បកតិកាលេបិ ទេសន្តរំ កាលន្តរំ ខណន្តរំ សង្កន្តា នាម នត្ថិ។ យត្ថ យត្ថ ឧប្បន្នា, តត្ថ តត្ថេវ ភិជ្ជន្តិ។ ខយវយំ គច្ឆន្តិ។ តេន វុត្តំ ‘ន ហិ ឧប្បន្នុប្បន្នា ធម្មា។ ល។ សង្កន្តា នាម អត្ថី’តិ។ បដិឃោសោ ច, បទីបោ ច, មុទ្ទា ច។ អាទិសទ្ទេន បដិពិម្ពច្ឆាយា ច, ពីជសង្ខារោ ច, បាដិភោគោ ច, ពាលកុមារ សរីរេសុ ឧបយុត្តា វិជ្ជាសិប្បោសធា ចាតិ ឯវំ អដ្ឋកថា យំ អាគតានិ និទស្សនានិ សង្គយ្ហន្តិ។ “និទស្សនា”នីតិ ច ឧបមាយោ វុច្ចន្តិ។ តត្ថ “បដិឃោសោ”តិ គម្ភីរលេណ ទ្វារេ ឋត្វា សទ្ទំ ករោន្តស្ស អន្តោលេណេ បដិឃោសោ បវត្តតិ។ តត្ថ ទ្វារេ ឧប្បន្នោ មូលសទ្ទោ អន្តោលេណំ ន គច្ឆតិ, ឧប្បន្នដ្ឋានេ ឯវ និរុជ្ឈតិ។ បដិឃោសោ ច តតោ អាគតោ ន ហោតិ។ ន ច វិនា មូលសទ្ទ + បច្ចយេន អញ្ញតោ បវត្តតិ។ មូលសទ្ទបច្ចយា ឯវ តត្ថ បវត្តតីតិ។ តត្ថ មូលសទ្ទោ វិយ អតីត កម្មំ។ បដិឃោសោ វិយ អនន្តរេ បដិសន្ធិ។ ឯសនយោ បទីប មុទ្ទា បដិពិម្ពច្ឆាយាសុ។ តត្ថ “បទីបោ”តិ បឋមំ ឯកំ បទីបំ ជាលេត្វា តេន អញ្ញំ បទីបសតម្បិ បទីប សហស្សម្បិ ជាលេតិ។ “មុទ្ទា”តិ លញ្ឆនលេខា។ តត្ថ ឯកេន លញ្ឆនក្ខន្ធេន, តេន លញ្ឆនលេខាសតម្បិ លញ្ឆនលេខា សហស្សម្បិ ករោតិ។ “បដិពិម្ពច្ឆាយា”តិ បសន្នេសុ អាទាសបដ្ដេសុវា ឧទកេសុវា ឧប្បន្នា សរីរច្ឆាយា។ ឯតេហិ និទស្សនេហិ ផលំ នាម ហេតុតោ អាគតំ ន ហោតិ។ ហេតុនា ច វិនា ន សិជ្ឈតីតិ ឯត្តកមត្តំ ទីបេតិ។ “ពីជសង្ខារោ”តិ កាលន្តរេ ឧប្បន្នេសុ បុប្ផផលេសុ ឥច្ឆិតវណ្ណគន្ធរសបាតុភាវត្ថាយ រោបនកាលេ អម្ពពីជាទីសុ ឥច្ឆិតវណ្ណ គន្ធរសធាតូនំ បរិភាវនា។ តត្ថ តប្បច្ចយា កាលន្តរេ បុប្ផផលេសុ ឧប្បន្នេសុ តេវណ្ណគន្ធរសា បាតុព្ភវន្តិ។ “បាដិភោគោ”តិ កិញ្ចិ អត្ថំ សាធេតុំ បរស្ស សន្តិកេ ឥណំ គណ្ហន្តស្ស តវធនំ សំវច្ឆរេន វុឌ្ឍិយា សហ ទស្សាមិ, សចេ នទទេយ្យំ។ អសុកំ នាម មមខេត្តំ វា វត្ថុវា តុយ្ហំ ហោតូតិ បដិញ្ញាឋបនំ។ តត្ថ តប្បច្ចយា ធនំ លភិត្វា តំ អត្ថញ្ច សាធេតិ។ កាលេ សម្បត្តេ វុឌ្ឍិយា សហ ឥណញ្ច សោធេតិ។ “វិជ្ជាសិប្បោសធា”តិ លោកេ បុត្តកេ យាវជីវំ ហិតត្ថាយ ទហរកាលេ កិញ្ចិ វិជ្ជំវា សិប្បំវា សិក្ខាបេន្តិ។ យាវជីវំ ខររោគានំ អនុប្បាទត្ថាយ ទហរកាលេ ឱជវន្តំ កិញ្ចិ ឱសធំ វា អជ្ឈោហារេន្តិ។ តត្ថ តប្បច្ចយា បុត្តានំ យាវជីវំ ហិតប្បដិលាភោ វា តាទិសានំ រោគានំ អនុប្បាទោ វា ហោតិយេវ។ ឯតេហិ យថា កាលន្តរេ អសន្តេសុយេវ បាដិភោគាទីសុ មូលកម្មេសុ បុព្ពភាគេ កតបច្ចយា ឯវ បច្ឆា អត្ថ សាធនាទីនិ

សិជ្ឈន្តិ។ តថា កុសលា កុសល កម្មានិ កត្វា កាលន្តរេ តេសុ អសន្តេសុបិ បុព្ពេ កតកត្តា ឯវ បច្ឆា បដិសន្ធាទីនិ ផលានិ បាតុព្ភវន្តីតិ ទីបេតិ។ តេនវុត្តំ “បដិឃោស បទីបមុទ្ទាទីនិ ចេត្ថ និទស្សនានី”តិ។ “កម្ម ទុព្ពលភាវេនា”តិ តទា ជីវិតិន្ទ្រិយស្ស ទុព្ពលត្តា កម្មម្បិ ទុព្ពលមេវ ហោតីតិ កត្វា វុត្តំ។ កាមញ្ចេត្ថ អដ្ឋកថាយំ វត្វា ទស្សិតំ, តថាបិ សម្ភវតីតិ សម្ពន្ធោ។ តត្ថ “តំ បី”តិ គតិនិមិត្តម្បិ។ “តថា ចវន្តានំ”តិ ទិព្ពរថាទីនិ គតិ និមិត្តំ កត្វា ចវន្តានំ។ “ទយ្ហមានកាយេនា”តិ ឥត្ថម្ភូតលក្ខណេ ករណវចនំ។ គាថាយំ។ បញ្ចទ្វារេ បដិសន្ធិកម្មំ វិនា ទ្វិគោចរេ សិយាតិ យោជនា។ តត្ថ “ទ្វិគោចរេ”តិ កម្មនិមិត្ត គតិនិមិត្តភូតេ ទ្វិគោចរេ។ តត្ថ បញ្ចទ្វារេ បដិសន្ធិ នាម បញ្ចទ្វារិក មរណាសន្ន វីថិចិត្តានំ អន្តេ ច វន្តានំ បដិសន្ធិ។ សាបិ គតិនិមិត្តភូតេ គោចរេ សិយាតិ វុត្តេ បញ្ចទ្វារិក វីថិចិត្តានិ បញ្ចារម្មណភូតានិ គតិនិមិត្តានិ អារម្មណំ ករោន្តីតិបិ សិទ្ធំ ហោតិ។ ឯវញ្ច សតិ។ តេសំ វីថិចិត្តានំ អន្តេ អចវិត្វា តទនុពន្ធក មនោទ្វារិកវីថិចិត្តេហិបិ កទាចិ កេសញ្ចិ ច វនំ នន សម្ភវតីតិ សក្កា វត្តុំ។ តេសុ បន អនុពន្ធក វីថីសុ អតីតគ្គហណ សមុទាយគ្គហណេហិ ច វន្តានំ អតីតានិបិ គតិ និមិត្តានិ លព្ភន្តិ។ វត្ថុគ្គហណនាមគ្គហណេហិ ច វន្តានំ ធម្មា រម្មណំបិ លព្ភតិយេវ។ តស្មា យំ វុត្តំ អាចរិយេន កាមាវចរ បដិសន្ធិយា ឆ ទ្វារគ្គហិតំ កម្មនិមិត្តំ គតិនិមិត្តញ្ច បច្ចុប្បន្នមតីតា រម្មណំ ឧបលព្ភតីតិ។ តំ សុវុត្ត មេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ យំ បន ‘តមេវ តថោបដ្ឋិតំ អារម្មណំ អារព្ភ ចិត្តសន្តានំ អភិណ្ហំ បវត្តតី’តិ ឯវំ អន្តិមវីថិតោ បុព្ពភាគេ ពហូនំ វីថិវារានំ បវត្តនំ អាចរិយេន វុត្តំ។ តំ តថោបដ្ឋិតំ គតិនិមិត្តំ អារព្ភាតិបិ លទ្ធំ វដ្ដតិយេវ។ ឯវញ្ចសតិ, គតិនិមិត្តំបិ អតីតំ លព្ភតីតិ ទស្សេតុំ “យទាបនា”តិអាទិ វុត្តំ។ “សន្តតិ វសេនា”តិ សន្តតិ បច្ចុប្បន្ន វសេន។ “តស្សា”តិ គតិនិមិត្តស្ស។ យេភុយ្យេន វុត្តោ, ន សព្ពសង្គាហិកេន វុត្តោតិ អធិប្បាយោ។ “មនោទ្វារិក មរណាសន្ន ជវនានំបិ ឥច្ឆិតព្ពត្តា”តិ បុរេជាតបច្ចយ ភាវេន ឥច្ឆិតព្ពត្តាតិ អធិប្បាយោ។ “តទនុពន្ធាយា”តិ តានិ មនោទ្វារិ កមរណាសន្ន ជវនានិ អនុគតាយ។ “បដិសន្ធិយាបិ សម្ភវតោ”តិ តស្ស បុរេជាត បច្ចយស្ស បដិសន្ធិយាបិ បុរេជាត បច្ចយតា សម្ភវតោ។ ននុ ថេរេន ភិន្ទិត្វា អវុត្តេបិ ភិន្ទិតព្ពេ សតិ, ភិន្ទនមេវ យុត្តន្តិ ចេ។ ន យុត្តំ។ កស្មា, កម្មនិមិត្តេន សមានគតិកត្តា។ តេនាហ “នចតំ”តិអាទិ។ វិភាវនិយំ យថាសម្ភវំ យោជេតព្ពំតិ វត្វា អបរេបេន អវិសេសតោវ វណ្ណេន្តីតិ អបរេវាទោបិ វុត្តោ។ តត្ថ “អវិសេសតោ វណ្ណេន្តី”តិ អភិន្ទិត្វាវ វណ្ណេន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។ បុន តំ អបរេវាទំ អសម្បដិច្ឆន្តោ “អដ្ឋកថាយំ បនា”តិអាទិមាហ។ ឥធ បន តំ អបរេវាទំ បគ្គណ្ហន្តោ បុន “យញ្ច តត្ថា”តិអាទិមាហ។ តត្ថ “តទារម្មណាយា”តិ តំ គតិនិមិត្តា រម្មណាយ។ “តេសំ វចនំ”តិ អបរេសំ វចនំ។ “អញ្ញត្រ អវិចារណាយា”តិ កស្មា វុត្តំ។ ននុ អដ្ឋកថាយំ បនាតិអាទិ សព្ពំ វិចារណា វចនមេវ ហោតីតិ។ សច្ចំ យថា ទិដ្ឋបាឋវសេន, សាវសេស បាឋភាវំ បន ន វិចារេតិយេវ។ តស្មា “អញ្ញត្រ អវិចារណាយា”តិ វុត្តំ។ ឯត្ថ សិយា។ អដ្ឋកថាបាឋោ សាវសេសោ ហោតុ, មូលដីកាបាឋោ បន មនោ ទ្វារេ យេវាតិ និយមេត្វា វុត្តត្តា កថំ សាវសេសោ សិយាតិ។ និយមេត្វា វុត្តោបិ ឥធ អធិប្បេតត្ថេ អបរិបុណ្ណេ សាវសេសោ ឯវ ហោតីតិ។ តេន វុត្តំ “អញ្ញំ ការណំ នត្ថិ អញ្ញត្រ អវិចារណាយា”តិ។ “បច្ចុប្បន្នមតីតំ”តិអាទីសុ។ តទារម្មណាវសានាយ បញ្ចទ្វារិក ជវនវីថិយា ច វនំ ហោតីតិ យោជនា។ ឯវំ អបរត្ថបិ។ ពលវន្តេបិ សតិ។ តទារម្មណាវសានាយ ឯវ វីថិយា។ “វុត្តត្តា បនា”តិ អដ្ឋកថាយំ ឯវ វុត្តត្តា បន។ “បុរិមភាគេ ឯវា”តិ បញ្ចទ្វារិក អន្តិម វីថិតោ បុព្ពភាគេ ឯវ។ “តាហី”តិ ទេយ្យធម្មវត្ថូហិ។ “យថាតំ”តិ តំ អត្ថជាតំ កតមំ វិយាតិ អត្ថោ។ “ឥតោ”តិ មនុស្ស ភវតោ។ និមិត្ត សទិសំ សទ្ទំ វណ្ណេន្តិ សម្ពន្ធោ។ “នដ្ឋចការំ”តិ បតិតចការំ។ អដ្ឋកថាបាឋេ ញាតកា មាតាទយោ បញ្ចទ្វារេ ឧបសំហរន្តីតិ សម្ពន្ធោ។ “តវត្ថាយា”តិ តវអត្ថាយ។ “ចីនបដសោមារបដាទិវ សេនា”តិ ចីនរដ្ឋេ បវត្តោ បដោ ចីនបដោ។ តថា សោមារបដេបិ។ “តានី”តិ រសផោដ្ឋព្ពានិ។ ផោដ្ឋព្ពំ បន អញ្ញំបិ យុជ្ជតេវ។ អត្ថិទានីតិ មនសិកតត្តា បច្ចុប្បន្នភូតានីតិ វុត្តំ។ “អរូបីនំ”តិ អរូបព្រហ្មានំ។ “តេ”តិ អរូបិនោ។ “តានី”តិ ហេដ្ឋិមជ្ឈានានិ។ វិស្សដ្ឋំ លទ្ធឈានំ យេសំ តេ វិស្សដ្ឋជ្ឈានា។ “តតោយេវ ចា”តិ វិស្សដ្ឋជ្ឈា នត្តាយេវ ច។ អាកង្ខិតំ មានសំ ចិត្តំ ឯតេសន្តិ វិគ្គហោ។ ឥទញ្ច ហេតុវិសេសន បទំ។ អាកង្ខិតមានសត្តា កាមភវេ ឧប្បជ្ជមានានន្តិ ទីបេតិ។ តេសំ អរូបីនំ។ “អញ្ញំ ទុព្ពល កម្មំ”តិ ឧបចារជ្ឈានកម្មតោ អញ្ញំ តិ ហេតុកោមកំ កម្មំ។ “តេសំ”តិ រូបលោកតោ ច វន្តានំ។ “សតោ”តិ សន្តស្ស សមានស្ស។ “ឧបត្ថម្ភនេ ការណំ នត្ថី”តិ ឥទំ ឧបចារជ្ឈាន កម្មស្ស គរុក កម្មគតិកត្តា វុត្តំ។ ឯកន្ត គរុកកម្មភូតំបិ បន មហគ្គតជ្ឈាន កម្មំ នាម នានានិកន្តិ ពលេន បដិពាហិយមានំ បដិសន្ធិំ ន ទេតិយេវ។ ឧបចារជ្ឈាន កម្មេ វត្តព្ពំ នត្ថីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ “តាទិសានី”តិ តថា រូបានិ ទ្វិហេតុកោមក កម្មានិ តេសំ ឱកាសំ ន លភន្តិ។ នីវរណានំ សុដ្ឋុវិក្ខម្ភិតត្តាយេវ។ “យេនា”តិ យេន ឆន្ទាទីនំ បវត្តិ ការណេន។ “នានាកម្មានិ បី”តិ ឧបចារជ្ឈាន កម្មតោ អញ្ញានិ បច្ចុប្បន្ន កម្មានិបិ អតីតភវេសុ កតានិ អបរបរិយាយ កម្មានិបិ។ “យេន ចា”តិ យេន នានាកម្មានម្បិ ឱកាស លាភ ការណេន ច។ “តេ”តិ រូបី ព្រហ្មានោ។ “វុត្តនយេនេ វា”តិ សុដ្ឋុវិក្ខម្ភិតនីវរណានំ តេសំ អប្បនា បត្តជ្ឈាន វិសេសេន [យស្មា បនាតិអាទិនា ច] បរិភាវិត ចិត្តសន្តានត្តា’តិ ច វុត្តនយេនេវ។ “តំ ការណំ”តិ អហេតុក បដិសន្ធិយា អភាវ ការណំ។ បរម្បរ ភវេសុច វីថិមុត្តចិត្តានំ បវត្តាការំ ទស្សេតុន្តិ សម្ពន្ធោ។ “យថា តានិយេវ ឱសធានី”តិ លោកេ ឯកំ ឱសធំ លភិត្វាតំ ទេវសិកំ ភុញ្ជតិ។ ឯកោបឋមទិវសេ ភុញ្ជន្តំ ទិស្វា កតមំ នាម ត្វំ ឱសធំ ភុញ្ជសីតិ បុច្ឆិ។ ឥទំ នាម ឱសធំ ភុញ្ជាមីតិ វទតិ។ បុនទិវសេសុបិ ឱសធំ ភុញ្ជន្តំ ទិស្វា តថេវ បុច្ឆិ។ ត

មេវ ឱសធំ ភុញ្ជាមីតិ វទតិ។ តត្ថ “តមេវ ឱសធំ”តិ យំ បឋមទិវសេ ឱសធំ តយាច បុច្ឆិតំ។ មយា ច កថិតំ។ ត
មេវ អជ្ជ ភុញ្ជាមីតិ អត្ថោ។ តត្ថ បន បឋមទិវសេ ភុត្តំ ឱសធំ អញ្ញំ។ អជ្ជ ភុត្តំ អញ្ញំ។ តំសទិសំ បន អញ្ញំបិ ត
មេវាតិ លោកេ វោហរន្តិ តានិយេវ ឱសធានិ ភុញ្ជាមីតិ។ ឯវំ ឥធបិ តស្សទិសេ តព្ពោហារោ ទដ្ឋព្ពោ។ “តស្មី”តិ
ភវង្គចិត្តេ។ អវត្តមានេ ឧបបត្តិភវោ ឱច្ឆិជ្ជតិ។ វត្តមានេ ន ឱច្ឆិជ្ជតិ។ តស្មា តស្ស ឧបបត្តិ ភវស្ស អនោច្ឆេទ
អង្គត្តាយ ការណត្តា ភវង្គន្តិ វុច្ចតីតិ អធិប្បាយោ។ “ឧបបត្តិ ភវោ”តិ ច កម្មជក្ខន្ធសន្តានំ វុច្ចតិ។
“បរសមយេ”តិ ឧច្ឆេទ ទិដ្ឋីនំ វាទេ។ “វដ្ដមូលានី”តិ អវិជ្ជាតណ្ហា វុច្ចន្តិ។ វដ្ដមូលានិ សុដ្ឋុឧច្ឆិជ្ជន្តិ ឯត្ថាតិ
វិគ្គហោ។ “យស្ស អត្ថាយា”តិ សឧបាទិសេសាទិកស្ស និព្ពានស្ស បដិលាភត្ថាយ។ “បដ្ឋបីយន្តី”តិ បវត្តាបីយន្តិ។
បជ្ជន្តិ បាបុណន្តិ អរិយា ជនា ឯត្ថាតិ បទំ។ បរតោ សមន្តិបទេ អនុបាទិសេសស្ស គយ្ហមានត្តា ឥធ សឧ
បាទិសេសន្តិ វុត្តំ។ ពុជ្ឈន្តីតិ ពុធា។ សុដ្ឋុ សទ្ធី ឧច្ឆិន្នំ សិនេហពន្ធនំ យេហិ តេ សុសមុច្ឆិន្នសិនេហពន្ធនា។ កថញ្ច
សុដ្ឋុឧច្ឆិន្នំ, កេហិ ច សទ្ធី ឧច្ឆិន្នន្តិអាហ “អនុសយមត្តំ បី”តិអាទី។ “សេសកិលេសេហី”តិ តណ្ហាសិនេហ
ពន្ធនតោ អវសេស កិលេសេហិ។ “អធិសយិតំ”តិ វិក្ខម្ភិតំបិ អសក្កុណេយ្យំ ហុត្វា អតិរេកតរំ សយិតំ។
“អធិគមាវហំ”តិ អធិគមោ វុច្ចតិ នវវិធោ លោកុត្តរ ធម្មោ។ តំ អាវហតីតិ អធិគមាវហំ។ “សីលំ”តិ ចតុបារិ
សុទ្ធិសីលំ។ “ធុតង្គំ”តិ តេរសធុតង្គំ។ សេសមេត្ថ សុវិញ្ញេយ្យំ។

វីថិមុត្តសង្គហទីបនិយាអនុទីបនា និដ្ឋិតា។

៦. រូបសង្គហអនុទីបនា

១៥៦. រូបសង្គហេ ។ “ចិត្តចេតសិកេ”តិ ចិត្តចេតសិក ធម្មេ។ “ទ្វីហិ បភេទប្បវត្តីហី”តិ ទ្វីហិ បភេទសង្គហ បវត្តិ សង្គហេហិ។ “យេ វត្តន្តី”តិ យេ ធម្មា វត្តន្តិ បវត្តន្តិ។ “ឯត្តាវតា”តិ ឯត្តកេន ‘តត្ថ វុត្តាភិធម្មត្ថា’តិអាទិកេន វចនក្កមេន។ និបាតំ ឥច្ឆន្តា ឯត្តកេហិ បញ្ចហិ បរិច្ឆេទេហីតិ វណ្ណេន្តិ។ វចនវិបល្លាសំ ឥច្ឆន្តាតិបិ យុជ្ជតិ។ “សមុដ្ឋាតី”តិ សុដ្ឋុ ឧដ្ឋាតិ, បាតុព្ភវតិ, វិជ្ជមានតំ គច្ឆតិ។ “កម្មាទី”តិ កម្មាទិបច្ចយោ។ “បិណ្ឌី”តិ ឯកគ្ឃនតា វុច្ចតិ។ ឧបាទាយ មហន្តានិ ឯវ ហុត្វាតិ សម្ពន្ធោ។ ឥន្ទ្រិយពទ្ធសន្តានំ សត្តសន្តានំ។ អជ្ឈត្ត សន្តានំតិបិ វុច្ចតិ។ “វិសំវាទកដ្ឋេនា”តិ វិរាធកដ្ឋេន។ ភូតញ្ច អភូតំ កត្វា អភូតញ្ច ភូតំ កត្វា សន្ទស្សកដ្ឋេនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ ភូតវជ្ជប្បដិច្ឆាទនកម្មំ មហាមាយា នាម។ មាយំ ករោន្តីតិ មាយាការា។ អាវិសនំ នាម សត្តានំ សរីរេសុ អាវិសនំ។ គហណំ នាម សត្តានំ អត្តនោវសំ វត្តាបនំ។ តទុភយំ ករោន្តា កត្ថ ប ត្វា ករោន្តិ។ អន្តោវាបត្វា ករោន្តិ, ពហិវា បត្វា ករោន្តីតិ បាកតិកេហិ មនុស្សេហិ ជានិតុំ បស្សិតុំ អ សក្កុណេយ្យត្តា អចិន្តេយ្យដ្ឋានំ នាម។ “វញ្ចកដ្ឋេនា”តិ ឯតា បកតិយា អតិទុព្ពណ្ណំ អត្តានំ ទេវច្ឆរាវណ្ណំ កត្វា វញ្ចេន្តិ។ វសនរុក្ខគុម្ពំបិ ទិព្ពវិមានំ កត្វា វញ្ចេន្តិ។ ឯវរូបេន វញ្ចកដ្ឋេន។ “តេនេវដ្ឋេនា”តិ វិសំវាទកដ្ឋាទិនា តិវិធេនេវ អត្ថេន។ តានិបិហិ អសត្តភូតំយេវ អត្តានំ សត្តោតិ វិសំវាទេន្តិ។ អរុក្ខំយេវ អត្តានំ រុក្ខោតិ វិ សំវាទេន្តិ។ អនិដ្ឋំ, អកន្តំ, អមនាបំយេវ អត្តានំ ឥដ្ឋោ, កន្តោ, មនាបោតិ វញ្ចេន្តិ, តថា សហជាតានញ្ច តេសំ អញ្ញមញ្ញស្ស អន្តោ វា តិដ្ឋន្តិ។ ឧទាហុពហិវាតិដ្ឋន្តីតិ ជានិតុំ បស្សិតុំ អសក្កុណេយ្យំ ឋានំ ហោតីតិ។ “ឧភយត្ថបី”តិ មាយាការាទិ មហាភូតេសុ ច បថវិយាទិមហាភូតេសុ ច។ “អភូតានី”តិ អសន្តានិ, អសច្ចានិ ។“អព្ភុតានី”តិ អច្ឆរិយកម្មានិ។ “ឥមស្មឹ បាឋេ”តិ ចតុន្នំ មហាភូតានន្តិ ឯវំ សម្ពន្ធ បទសហិតេ បាឋេ។ អញ្ញត្ថ បន ឧបាទារូបំ អនុបាទារូបន្តិអាទីសុ យការ វិរហោ ទិដ្ឋោតិ អធិប្បាយោ។ ជាតូនំ អនេកត្ថត្តា “បថយតិ បក្ខាយតី”តិ វុត្តំ។ “បុថូ”តិ បាឋិបទិកបទំ។ តមេវ ជាតត្ថេ និរុត្តិនយេន បថវីតិ សិទ្ធន្តិ ទស្សេតុំ “បុថុ មហន្តី”តិអាទិ វុត្តំ។ បការេន ថរិយតីតិ អត្ថេ បថវីតិ ឥទំ ឧជុកមេវ។ “អាបេតី”តិ ព្យាបេតិ។ “អប្បាយតី”តិ កុសំ បាយតិ, វឌ្ឍេតិ។ តេនាហ “សុដ្ឋុ ព្រូហេតី”តិអាទី។ និសានត្ថវសេនេវ បរិបាចនត្ថោបិ លព្ភតីតិ អាហ “បរិបាចេតិវា”តិ។ “សមីរេតី”តិ សុដ្ឋុ ឦរេតិ កម្បេតិ។ វាយតិ វហតីតិ វាយោ អត្ថាតិស្សយ នយេន។ “វិត្ថម្ភនំ”តិ វិវិធេន អាការេន ភូតសង្ឃាដានំ ថម្ភនំ វហនំ អភិនីហរណំ។ កក្ខឡតា នាម ខរតា ផរុសតា។ សហជាតរូបានំ បតិដ្ឋានត្ថាយ ថទ្ធតា ថូលតា។ សា សេសភូតេសុ នត្ថីតិ អាហ “សេសភូតត្តយំ ឧបាទាយា”តិ។ “អនវ ដ្ឋានតា”តិ ឯត្ថ អវដ្ឋានំ នាម អចលដ្ឋានំ។ ន អវដ្ឋានន្តិ អនវដ្ឋានំ។ ចលនន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ តេនាហ “មុទុភូតាបី”តិអាទី។ អាពន្ធកំ នាម អាពន្ធិតព្ពេ វត្ថុម្ហិ មុទុម្ហិ សតិ, ទឡ្ហំ ន ពន្ធតិ។ ថទ្ធេសតិ, ទឡ្ហំ ពន្ធតីតិ ឥទំ លោកតោវ សិទ្ធន្តិ អាហ “អាពន្ធិតព្ពាយា”តិអាទី។ “តព្ភាវំ”តិ បរិណតភាវំ។ “បរិបាចកតា ទស្សនតោ”តិ ហេមន្តេ អជ្ឈោហដាហារានំ សុដ្ឋុបរិបាចកតា ទស្សនតោតិ វទន្តិ។ ឧសតិ ទហតីតិ ឧណ្ហំ។ “ទហតី”តិ ច ឧណ្ហ តេជោបិ ឧណ្ហភាវេន ទហតិ, សីតតេជោបិ សីតភាវេន ទហតិ។ ឧណ្ហេន ផុដ្ឋំ វត្ថុ ឧណ្ហត្តំ គច្ឆតិ, សីតេន ផុដ្ឋំ វត្ថុ សីតត្តំ គច្ឆតិ។ យញ្ច ឧណ្ហត្តំ គច្ឆតិ, តំ ឧណ្ហតេជោ ឧណ្ហភាវេន ទហតិនាម។ យញ្ច សីតត្តំ គច្ឆតិ, តំ សីតតេជោ សីតភាវេន ទហតិនាម។ ឯវំ សីតតេជោបិ ឧសតិទហតីតិ អត្ថេន ឧណ្ហត្ត លក្ខណោនាម ហោតីតិ។ ឯវំសន្តេ នីលេនវណ្ណេន ផុដ្ឋំ វត្ថុ នីលំ ហោតិ។ បីតេន ផុដ្ឋំ បីតំ ហោតិ។ នីលំបិ បីតំបិ តំ វត្ថុំ ទហតិនាមាតិ ចេ។ នីលេន វណ្ណេន ផុដ្ឋំនាម នត្ថិ។ តថា បីតេន ។ កស្មា, នីលាទីនំ ឧបាទារូបានំ ផុសន កិច្ចា ភាវតោ។ សម្មិស្សិតំ នាម ហោតិ។ ន ច សម្មិស្សនមត្តេន ទហតិ។ ផុសន្តោ ឯវ ទហតិ។ ផុសន្តានំបិ បថវិវាតានំ ទហន កិច្ចំ នត្ថិ។ បរិបាចនកិច្ចំ នត្ថីតិ អធិប្បាយោ។ សចេ យនថទ្ធេ សិលាថម្ភេ វិត្ថម្ភនំ អត្ថិ, សកលោ សិលាថម្ភោ កប្បាសបិចុគុឡ្ហោវិយ សិថិលោ ច លហុកោ ច ភវេយ្យ។ នច ភវតិ។ តស្មា តត្ថ វិត្ថម្ភនំ នត្ថីតិ អធិប្បាយេន “សោ បន យនថទ្ធេសុ សិលាថម្ភាទីសុ ន លព្ភតី”តិ ចោទេតិ។ តត្ថ បន វិត្ថម្ភនំ លព្ភមានំ អធិមត្តេន ន លព្ភតិ, សហជាតភូតានំ ឧបត្ថម្ភនមត្តេន លព្ភតីតិ ទស្សេន្តោ “នា”តិ វត្វា “តត្ថហី”តិអាទិមាហ។ តត្ថ “វហតី”តិ ថទ្ធកក្ខឡ កិច្ចំ វហតិ។

បសាទរូបេសុ។ “សមវិសមំ”តិ សមដ្ឋានញ្ច វិសមដ្ឋានញ្ច, សមទេសញ្ច វិសមទេសញ្ច, សមបថញ្ច វិសមបថញ្ចាតិ ឯវមាទី សមវិសមំ។ “អាចិក្ខតី”តិ អាចិក្ខន្តំ វិយ តំ ជានន កិច្ចំ សម្បាទេតិ។ តេនាហ “សម វិសមជាននស្ស តំ មូលកត្តា”តិ។ “អនិរាករណតោ”តិ អប្បដិក្ខិបនតោ។ “តំ វា”តិ រូបំ វា។ សុណន្តិ ជនា។ សុយ្យន្តិ ជនេហិ។ ឯវំ ឃាយន្តីតិអាទីសុ។ “ជីវិត និមិត្តំ”តិ ជីវិតប្បវត្តិការណភូតោ។ “និន្នតាយា”តិ វិសយ វិសយីភាវូបគមនេន និន្នតាយ។ “ជីវិតវុត្តិ សម្បាទកត្តា”តិ នានាវចីភេទវចីកម្មប្បវត្តនេនាតិ អធិប្បាយោ។ ឥមេ បន បញ្ច ចក្ខុ បសាទាទយោតិ សម្ពន្ធោ។ “ទដ្ឋុកាមតា”តិ រូបតណ្ហា វុច្ចតិ។ អាទិសទ្ទេន សោតុកាមតា ឃាយិតុកាមតា សាយិតុកាមតា ផុសិតុកាមតាយោ សង្គយ្ហន្តិ។ អត្ថតោ សទ្ទតណ្ហា គន្ធតណ្ហា រសតណ្ហា ផោដ្ឋព្ពតណ្ហា ឯវ។ “និទានំ”តិ ការណំ។ ទដ្ឋុកាមតាទយោ និទាន មស្សាតិ វិគ្គហោ។ កុសលា កុសលកម្មំ។

សមុដ្ឋាតិ ឯតេនាតិ សមុដ្ឋានំ។ កម្មមេវ។ ទដ្ឋកាមតាទិនិទានកម្មំ សមុដ្ឋានំ យេសន្តិ សមាសោ។ បថវិអាទីនិ
ភូតានិ។ តេសំ បសាទោ លក្ខណំ ឯតេសន្តិ វិគ្គហោ។ ទុតីយ វិកប្បេ។ រូបាទីនំ បញ្ចារម្មណានំ អភិឃាតំ
អរហតីតិ រូបាទិអភិឃាតារហោ។ ភូតានំ បសាទោ ភូតប្បសាទោ។ សោ លក្ខណំ ឯតេសន្តិ វិគ្គហោ។ ចក្ខុ
ឩកាសិរប្បមាណេ ទិដ្ឋ មណ្ឌលេ តិដ្ឋតីតិ សម្ពន្ធោ។ “ទិដ្ឋមណ្ឌលេ”តិ មហាជនេហិ បកតិ ចក្ខុនា ទិដ្ឋេ បសន្ន
មណ្ឌលេ។ តេលំ សត្តបិចុបដលានិ ព្យាបេត្វា តិដ្ឋតិវិយាតិ យោជនា។ “សោតពិលំ” នាម សោតកូបោ។
“អង្គុលិវេឋនា” នាម អង្គុលិមុទ្ទិកា។ “ឧបចិតតនុតម្ពលោមំ”តិ រាសីកតញ្ច វិរឡញ្ច តម្ពលោហវណ្ណញ្ច
សុខុមលោមំ។ ឧបចិតំ រាសីកតំ តនុតម្ពលោមំ ឯត្ថាតិ វិគ្គហោ។ “អជបទសណ្ឋានំ”តិ អជស្ស បាទេន
អក្កន្តបទសណ្ឋានវន្តំ។ “ឧប្បលទលំ” នាម ឧប្បលបណ្ណំ។ ឧប្បលទលស្ស អគ្គសណ្ឋានវន្តំ។ “វដ្តិ” នាម ឥជ
មនុស្សានំ សរីរាការសណ្ឋិតា អាយតបិណ្ឌិ។ “សុក្ខចម្មានិ ច បបេត្វា”តិ សម្ពន្ធោ។ តេ បន បញ្ចប្បសាទា។
សមុទីរណំ ចញ្ចលនំ។ “យថាតំ”តិ កតមំ វិយ តំ។ ឥមេ បសាទា វិចិត្តា, កថំវិចិត្តាតិ អាហ “អញ្ញមញ្ញំ
អសទិសា”តិ។ កថំ អសទិសាតិ អាហ “តេហិ”តិអាទិ។

គោចររូបេសុ។ “វណ្ណវិសេសំ”តិ វណ្ណវិសេសត្តំ។ វណ្ណវិការន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ ហទយេ គតោ បវត្តោ ភាវោ
ហទយង្គតភាវោ។ “ភាវោ”តិ ច អធិប្បាយោ វុច្ចតិ។ តំ បកាសេតិ, មុខេ វណ្ណវិការំ ទិស្វា អយំ មេ តុស្សតិ, អយំ
មេ រុច្ចតិ, អយំ មេ កុប្បតិ, អយំ សោមនស្សិតោ, អយំ ទោមនស្សិតោតិ ឯវំ ជាននបច្ចយត្តា។ “បកតិយា
បី”តិ វណ្ណវិសេសំ អនាបជ្ជិត្វាបីតិ អធិប្បាយោ។ “យំ កិញ្ចិទព្វំ”តិ សវិញ្ញាណកវត្ថុំ។ សមវិសមំ បុព្ពេ បកាសិតំ។
តំ តំ អត្ថំ វា អាចិក្ខតិ តំ សុត្វា តស្ស តស្ស អត្ថស្ស ជាននតោ។ អត្តនោ វត្ថុំ វា អាចិក្ខតិ តំ សុត្វា តស្ស
វត្ថុស្សបិ ជាននតោ។ “អត្តនោ វត្ថុំ សូចេតី”តិ ឥជ ឥទំ នាម អត្ថីតិ បកាសេតិ។ “ផុសិយតី”តិ ផុសិត្វា វិ
ជានីយតិ។ “តំ”តិ ផុសនំ។ “តស្សា”តិ អាបោធាតុយា។ “ទ្រវតាវា”តិ អទ្ទតិន្តរសតាវា។ ផុសិត្វា គយ្ហតិ, សា ច
អាបោធាតុ សិយាតិ ចោទេតិ។ វុច្ចតេ បរិហារោ។ ឯវំ បន ន លព្ភតិ, តស្មា សា តេជោយេវ។ ន អាបោតិ។ ឯត្ថ
ឯវំ អលព្ភមានាបិ សាសីតតា អាបោយេវ, ន តេជោ។ កស្មា, អាបស្សបិ សីតុណ្ហវសេន ទុវិធតា សម្ភវតោ ។ ត
ស្មិញ្ហិ លោហរសេ ឧណ្ហតា ឧណ្ហអាបោ, សីតវត្ថូសុ សីតតា សីតអាបោតិ ចេ។ ឯវំ បន សតិ តេជោ នាម នត្ថីតិ
អាបជ្ជតីតិ បរិហារោ។ “សហ អប្បវត្តនតោ”តិ ឯកតោ អប្បវត្តនតោ។ “ឱរបារានំ វិយា”តិ នទិយំ តីរំ នាម
ឥទំ ឱរិមតីរំ, ឥទំ បារិមន្តិ និយមតោ នត្ថិ។ យត្ថ សយំ តិដ្ឋតិ, តំ ឱរិមន្តិ, ឥតរំ បារិមន្តិ វោហរតិ។ ឯវំ ឱ
របារានំ អនវដ្ឋានំ ហោតីតិ។ ឯត្ថ ច “សីតុណ្ហានំ សហ អប្បវត្តនតោ”តិ ឯតេន យទិ តេ សហ បវត្តេយ្យុំ។ តត្ថ
សីតតា អាបោនាម, ឧណ្ហតា តេជោនាមាតិ វត្តព្ពា សិយុំ។ ន បន តេ សហ បវត្តន្តិ, តស្មា តថា ន វត្តព្ពា
ហោន្តីតិ ទស្សេតិ។ ន ន វត្តព្ពា។ កស្មា, ឧណ្ហតេជេន យុត្តោហិ អាបោ ឧណ្ហត្តមេវ គច្ឆតិ។ យថាតំ ឧណ្ហតេជេន
យុត្តា បថវីបិ វាយោបិ ឧណ្ហត្តមេវ គច្ឆន្តីតិ។ តស្មា តេ សហ ន បវត្តន្តិ។ សហ អប្បវត្តេសុបិ តេសុ អញ្ញត្ថ សីត
វត្ថូសុ សីតតា អាបោនាមាតិ វត្តព្ពមេវ ហោតីតិ ចោទនា។ ឯវំសន្តេ តស្មឹ លោហរសេ សព្ពេបិ រូបធម្មា ឧណ្ហត្តំ
គច្ឆន្តីតិ សព្ពេបិ តេជោភាវំ បាបុណន្តិ។ ‘ឧណ្ហត្ត លក្ខណោ តេជោ’តិហិ វុត្តំ។ យទិ ច សីតវត្ថូសុ សីតភាវោ នាម
សិយា។ តត្ថបិ តេន យុត្តា សព្ពេបិ រូបធម្មា សីតតំ គច្ឆន្តិយេវ។ តត្ថបិ តវមតិយា សព្ពេបិ អាបោភាវំ
បាបុណន្តិ។ ន បន សក្កា តថា ភវិតុំ។ ន ហិ ឯវរូបំ លក្ខណញ្ញថត្តំ នាម តេសំ អត្ថិ។ ភាវញ្ញថត្តមេវ អត្ថិ។ តត្ថ
“លក្ខណញ្ញថត្តំ” នាម បថវី អាបោភាវំ គច្ឆតិ។ អាបោ បថវិភាវំ គច្ឆតីតិអាទិ។ “ភាវញ្ញថត្តំ” នាម បថវី
កទាចិ កក្ខឡា ហោតិ។ កទាចិ មុទុកា។ អាបោ កទាចិ អាពន្ធនមត្តោ ហោតិ។ កទាចិ បគ្ឃរណកោ។ តេជោ
កទាចិ ឧណ្ហោ, កទាចិ សីតោ។ វាយោ កទាចិ វិត្ថម្ភនមត្តោ, កទាចិ សមុទីរណោតិ។ ឯវំ ឯកមេកស្សា ធាតុយា
តិក្ខ មន្ទ ឱមត្តាធិមត្តវសេន ក្រិយាសង្កន្តិ នាម អត្ថីតិ។ តស្មា យំ វុត្តំ ‘ឧណ្ហតេជេន យុត្តោហិ អាបោ ឧណ្ហត្ត
មេវ គច្ឆតិ, យថា តំ ឧណ្ហតេជេន យុត្តា បថវីបិ វាយោបិ ឧណ្ហត្តមេវ គច្ឆន្តី’តិ។ តំ លក្ខណញ្ញថត្តវចនំ ហោតិ។
ន យុជ្ជតិ។ ន ហិ ឧណ្ហតេជេន យុត្តា សព្ពេតេធម្មា ឧណ្ហត្តំ គច្ឆន្តិ។ អត្តនោ អត្តនោ សភាវំ ន វិជហន្តិ។ តថាហិ
តស្មឹ បក្កុថិតេ សន្តត្តេ លោហរសេ ភាវោ ឧណ្ហត្តំ ន គច្ឆតិ។ អាពន្ធន សភាវំ វា បគ្ឃរណ សភាវំ វា ន វិជហតិ។
យទិ ឧណ្ហត្តំ គច្ឆេយ្យ, តំ សភាវំ វិជហេយ្យ។ ឯវំសតិ, តស្មឹ លោហរសេ អាពន្ធនាការោ វា បគ្ឃរណាការោ វា ន
បញ្ញាយេយ្យ។ សព្ពេរូប ធម្មា វិក្កិរេយ្យុំ។ វិក្កិរិត្វា អន្តរធាយេយ្យុំ។ ន ច ន បញ្ញាយតិ។ នាបិ វិក្កិរន្តិ។ នោច តត្ថ អា
ពន្ធនាការោ ឧណ្ហត្តំ គច្ឆតិ។ អញ្ញោហិ អាពន្ធនាការោ, អញ្ញំ ឧណ្ហត្តំ។ អាពន្ធនាការោ អាបោ, ឧណ្ហត្តំ តេជោ។
តត្ថ បថវិវាយេសុបិ ឯសេវនយោ។ តស្មា យំ វុត្តំ “យទិ តេ សហ បវត្តេយ្យុំ។ តត្ថ សីតតា អាបោនាម, ឧណ្ហតា
តេជោ នាមាតិ វត្តព្ពា សិយុំ។ ន បន តេ សហ បវត្តន្តិ។ តស្មា តថា ន វត្តព្ពា ហោន្តីតិ ទស្សេតី”តិ។ តំ សុវុត្ត
មេវាតិ ទដ្ឋព្វំ។ “តេសំ អនវដ្ឋានតោ”តិ ឯតេន សចេ តេ សីតុណ្ហា អវដ្ឋិតា សិយុំ។ អថ សព្ពកាលេបិ សីតតា
អាបោនាម, ឧណ្ហតា តេជោនាមាតិ វត្តព្ពា សិយុំ។ ន បន តេ អវដ្ឋិតា ហោន្តិ។ អនវដ្ឋិតា ឯវ ហោន្តិ។ តស្មា
តថា ន វត្តព្ពា ហោន្តីតិ ទស្សេតិ។ ឯត្ថ ច អនវដ្ឋិតេសុ សន្តេសុ យទិ សីតតា អាបោ នាម, ឧណ្ហតា តេជោ
នាមាតិ វទេយ្យុំ។ ឯវញ្ចសតិ, អាបតេជាបិ អនវដ្ឋិតា សិយុំ។ យោ ឥទានិ អាបោ, សោយេវ ខណន្តរេ តេជោ
នាម។ យោ វា ឥទានិ តេជោ, សោយេវ ខណន្តរេ អាបោ នាមាតិ អាបជ្ជេយ្យុំ។ ន ច សក្កា តថា ភវិតុំ។

លក្ខណញ្ញថត្តេ អសន្តេ វោហារញ្ញថត្តស្សបិ អសម្ភវតោ។ តេន វុត្តំ “ឱឡារានំ វិយ តេសំ អនវដ្ឋានតោ ច វិញ្ញាយតី”តិ។ តត្ថ “វិញ្ញាយតី”តិ សាសីតតា តេជោយេវ, ន អាបោតិ វិញ្ញាយតីតិ។

“អថ បនា”តិអាទីសុ។ យំ បុព្ពេ បរេន វុត្តំ ‘ននុ ទ្រវតា វា ផុសិត្វា គយ្ហតី’តិ។ តំ វិចារេតុំ “អថ បនា”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ “អថ បនា”តិ យទិ បន គយ្ហតិ, ឯវំសតីតិ ច។ ឯវញ្ចសតិ អារម្មណ ភូតោ ឯវ សិយាតិ សម្ពន្ធោ។ អយំ បនេត្ថា ធិប្បាយោ។ សចេ ទ្រវភាវភូតោ អាបោ ផុសិត្វា គយ្ហេយ្យ។ ឯវំ សតិ , អយោបិណ្ឌាទីសុ អាពន្ធនមត្តភូតោ អាបោបិ ផុសិត្វា គហេតព្ពោ សិយា។ កស្មា, អាបភាវេន ឯកត្តា។ ឯវញ្ចសតិ, តេសុ អយោបិណ្ឌាទីសុ សោ អាបោ តានិ ហត្ថេន វា បាទេន វា ផុសន្តស្ស បហរន្តស្ស វិនា ឥតរ មហាភូតេហិ វិសុំ កាយិកសុខទុក្ខានំ អារម្មណ បច្ចយោ សិយា។ យថាតំ, តេស្វេវ អយោបិណ្ឌាទីសុ បថវិមហាភូតំ វិនា ឥតរមហាភូតេហិ វិសុំ កាយិកសុខទុក្ខានំ អារម្មណ បច្ចយោ ហោតិ។ ឯវំ តេជោវាយេសុបីតិ។ ន បន សោ វិសុំ កាយិកសុខទុក្ខានំ អារម្មណ បច្ចយោ ហោតិ។ តស្មា សោ ផោដ្ឋព្ព សភាវោ ន ហោតិ។ យថា ច សោ ផោដ្ឋព្ពសភាវោ ន ហោតិ។ តថា បកតិ ឧទកាទីសុ ទ្រវភាវភូតោបិ អាបោ តានិ ផុសន្តស្ស បហរន្តស្ស កាយិកសុខទុក្ខានំ អារម្មណ បច្ចយោ ន ហោតិ។ ន ច ផោដ្ឋព្ព សភាវោតិ។ ឯវញ្ចសតិ, កថំ អយោបិណ្ឌាទីសុ អាពន្ធនមត្តភូតោ អាបោ កាយិកសុខទុក្ខានំ បច្ចយោ ន ហោតិ។ កថញ្ច តេសុ ឥតរមហាភូតានិ វិសុំ វិសុំ កាយិកសុខទុក្ខានំ បច្ចយា ហោន្តីតិ។ តំ ទស្សេតុំ “យញ្ហី”តិអាទិមាហ។ តត្ថ “សណ្ឋថទ្ធតាវសេនវា”តិ តេសុ បិតាយ បថវិធាតុយា សណ្ឋថទ្ធតាវសេន វា។ សណ្ឋបថវីសុខវេទនាយ ថទ្ធបថវីទុក្ខវេទនាយ អារម្មណ បច្ចយោតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯវំ សេសេសុ។ “អព្ភន្តរត្ថម្ភនស្សា”តិ តេសំ អយោបិណ្ឌាទីនំ អព្ភន្តរេ ឋិតស្ស វិត្ថម្ភន សភាវស្ស។ “នោ អញ្ញថា”តិ តានិតីណិ ការណានិ ឋបេត្វា អាពន្ធន ក្រិយំ បដិច្ច កាយិកសុខទុក្ខុប្បត្តិ នាម នត្ថីតិ អធិប្បាយោ។ ឥទានិ បកតិ ឧទកាទីសុ ទ្រវភាវភូតំ អាបោធាតុម្បិ ផុសិត្វា ជានន្តីតិ មហាជនា មញ្ញន្តិ។ តព្ពិសោធនេន សហ លទ្ធគុណំ ទស្សេតុំ “តស្មា”តិអាទិមាហ។ តត្ថ “បឋមំ ទ្រវតា សហិតានិ។ ល។ ជានន្តី”តិ ឥទំ បធាន វចនំ។ លោកេ ហត្ថេន បរាមសិត្វា វា ចក្ខុនា ទិស្វា វា ឥទំ រស្សំ, ឥទំ ទីឃំ, ឥទំ វដ្ដំ, ឥទំ មណ្ឌលន្តិអាទិនា សណ្ឋានំ ជានន្តា ហត្ថ ផុសនេន វា ចក្ខុ ទស្សនេន វា សហេវ តំ ជានន្តីតិ មញ្ញន្តិ។ តត្ថ បន បុរិមភាគេ កាយទ្វារវីថិ ចិត្តេន បច្ចុប្បន្នានិ តីណិភូតានិ ផុសិត្វា វា ចក្ខុទ្វារ វីថិចិត្តេន បច្ចុប្បន្នំ រូបំ ទិស្វា វា បច្ឆា វត្ថុគ្គហណវីថិយា ឧប្បន្នាយ ឯវ សណ្ឋានំ ជានន្តិ។ ឯសេវនយោ រត្តិយំ អលាតចក្កសណ្ឋានំ ជានន្តស្សបិ។ តត្ថ បន ពហូនិបិ បុព្ពាបរវីថិចិត្តសន្តានានិ ឥច្ឆិតព្ពានិ។ តថា លោកេ ចក្ខុនា ទិស្វា ទ្វារវាតបានាទីនំ ឆិទ្ទវិវរានិ ជានន្តា ចក្ខុនា ទស្សនេន សហេវ តានិ ជានន្តីតិ មញ្ញន្តិ។ តត្ថ បន បុរិមភាគេ ចក្ខុទ្វារិកវីថិ ចិត្តេន បច្ចុប្បន្នានិ កវាដរូបភិត្តិ រូបានិ បុនប្បុនំ ទិស្វា បច្ឆា អលាតចក្កស្ស មជ្ឈេ វិវរំបិ ជានន្តា វិយ វិសុំ ឧប្បន្នាយ មនោទ្វារិក វិញ្ញាណវីថិយា ឯវ តំ ឆិទ្ទវិវរភូតំ អាកាសំ ជានន្តិ។ តថា ហត្ថេន ឧទកំ ផុសន្តស្ស បឋមំ ទ្រវសហិតានិ វិលីនានិ មុទូនិ តីណិផោដ្ឋព្ពមហាភូតានិ វិសុំ វិសុំ កាយទ្វារិក វីថិ ចិត្តេហិ ផុសនកិច្ចេន អារម្មណំ ករិត្វា បច្ឆា វិសុំ សុទ្ធាយ មនោទ្វារិក វីថិយា ឯវ ទ្រវភាវសង្ខាតំ បគ្ឃរណក អាបោធាតុំ ជានន្តិ។ ឯវំ សន្តេបិ តំ ទ្រវភាវំបិ ហត្ថេន ផុសនេន សហេវ ជានន្តីតិ មញ្ញន្តីតិ អធិប្បាយោ។

គាវោ ចរន្តិ ឯត្ថាតិ អាហ “គុន្នំ ចរណដ្ឋានំ”តិ។ អក្ខរ វិទូ បន គោសទ្ទំ ឥន្ទ្រិយត្ថេបិ ឥច្ឆន្តីតិ អាហ “គោតិ វា”តិអាទី។ តានិ ចក្ខាទីនិ ឯតេសុ រូបាទីសុ ចរន្តិ, ឯតានិ វា រូបាទីនិ តេសុ ចក្ខាទីសុ ចរន្តិ។ តត្ថ បុរិមេន គាវោ ឥន្ទ្រិយានិ ចរន្តិ ឯតេសូតិ គោចរានីតិ ទស្សេតិ។ បច្ឆិមេន គោសុឥន្ទ្រិយេសុ ចរន្តីតិ គោចរានីតិ។ ឥមានិ បន បញ្ច រូបាទីនិ។

ភាវទ្វយេ។ ឥច្ឆនដ្ឋេន ឋានដ្ឋេន ឋបនដ្ឋេន ច ឥត្ថី។ សាហិកាមរតិ អត្ថាយ សយំបិ អញ្ញំកាមិកំ ឥច្ឆតិ។ សយញ្ច កាមិកេន ឥច្ឆីយតិ។ អញ្ញោ ច កាមិកោ យាវាវាស សុខត្ថាយ តត្ថ ឋានំ ឧបេតិ, បតិដ្ឋាតិ។ អាយតិញ្ច កុលវំសប្បតិដ្ឋានត្ថាយ តត្ថ កុលវំស ពីជំ ឋបេតីតិ។ បូរណដ្ឋេន ឥច្ឆនដ្ឋេន ច បុរិសោ។ សោហិ អត្តហិតញ្ច បូរេតិ, បរហិតញ្ច ឥច្ឆតិ។ ឥធលោកហិតញ្ច បូរេតិ, បរលោកហិតញ្ច ឥច្ឆតិ។ ឧភយលោកហិតញ្ច បូរេតិ, លោកុត្តរហិតញ្ច ឥច្ឆតិ, ឯសតិ, គវេសតីតិ។ បុមស្សសកំ បុំសកំ។ បុរិសលិង្គាទិ។ នត្ថិ បុំសកំ ឯតស្សាតិ នបុំសកំ។ “យស្ស បន ធម្មស្សា”តិ ភាវរូបធម្មស្ស។ “តំ”តិ ខន្ធបញ្ចកំ។ មហាសណ្ឋានំ សត្តានំ ជាតិភេទំ លិង្គេតិ ញាបេតីតិ លិង្គំ។ លក្ខណបាឋកា និមិនន្តិ សញ្ជានន្តិ កល្យាណ បាបកំ កម្មវិបាកំ ឯតេនាតិ និមិត្តំ។ កិរិយា កុត្តំ។ អាយុកន្តំ កប្បីយតិ សង្ខរីយតីតិ អាកប្បោ។ សព្ពេបេតេលិង្គាទយោ។ សោច អវិសទាទិភាវោ។ “វចនេសុចា”តិ ឥត្ថិសទ្ទបុរិសសទ្ទាទីសុ ច។ “វចនត្ថេសុ ចា”តិ ឥត្ថិ សណ្ឋាន បុរិសសណ្ឋានាទិ អត្ថេសុ ច។ “និមិត្តសទ្ទោ វិយា”តិ និមិត្ត សទ្ទោ អង្គជាតេ បាកដោ វិយាតិ។ ន បាកដោ ទិដ្ឋោ។ អបាកដោ បន កត្ថចិ ទិដ្ឋោតិ អធិប្បាយោ។ “ភវន្តិ សទ្ទពុទ្ធិយោ”តិ សទ្ទសត្ថនយោ។ “ភវន្តិ លិង្គាទីនី”តិ អដ្ឋកថានយោ។ តត្ថ ហិ ឥត្ថិលិង្គាទីនំ ហេតុភាវ លក្ខណន្តិ វុត្តំ។ “ឯតស្មឹ សតី”តិ ច ជាតិយា សតិ, ជរាមរណំ ហោតិ។ អសតិ ន ហោតីតិ ឯត្ថវិយ ហេតុ ផលភាវបាកដត្តំ វុត្តំ។

វត្ថុរូបេ។ និរុត្តិនយេន វចនត្ថា ភវន្តិ។ ធាតុ ទ្វយំ នាម មនោធាតុ មនោវិញ្ញាណធាតុ ទ្វយំ។ “អវត្វា”តិ
ហទយ វត្ថុំ អវត្វា។ “តំ”តិ ហទយ វត្ថុ រូបំ។ “បញ្ហា”តិ បញ្ចវត្ថូនិ។ “តេសំ”តិ តេសំ កុសលាទីនំ។ “តត្ថ វុត្តំ”តិ ប
ង្គានេ វុត្តំ។ “យំ រូបំ និស្សាយា”តិ យំ រូបំ និស្សាយ មនោធាតុ ច មនោវិញ្ញាណធាតុ ច វត្តន្តីតិ ឥមំ បាឋំ
និទ្ទិសតិ។ “អនញ្ញ សាធារណេសុ ឋានេសូ”តិ ចក្ខុ វត្ថាទីហិ អញ្ញវត្ថូហិ អសាធារណេសុ កុសលាកុសលង្គានេសុ។

ជីវិតរូបេ។ “អាធិប្បច្ចយោគេនា”តិ អធិបតិភាវយោគេន។ “អធិបតិភាវោ”តិ ច ឥន្ទ្រិយបច្ចយ កិច្ចំ
វុច្ចតិ។ ន អធិបតិ បច្ចយកិច្ចំ។ “ជីវន្តិ”តិ ហរិតភាវំ ន វិជហន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ន ហិ តានិ ឯកន្តេន ជីវន្តានិ
នាម ហោន្តិ។ ជីវិត រូបស្ស ឯកន្ត កម្មជស្ស ពហិទ្ធា អនុបលទ្ធត្តា។ កម្មជរូបានិ ជីវន្តិ យេវាតិ សម្ពន្ធោ។ “កម្មេ
អសន្តេបី”តិ កម្មចេតនាយ បុព្ពេ និរុទ្ធត្តា វុត្តំ។ តទត្ថំ ព្យតិរេកតោ បាកដំ ករោន្តោ “តថាហី”តិអាទិមាហ។
“ឥតរ រូបានី”តិ ចិត្តជរូបាទីនិ។ ឯកវីថិវារោ នាម បញ្ចទ្វារវីថិវារោ។ មនោទ្វារវីថិវារោ ឯកជវន វារោតិ វុត្តោ។
បរិច្ឆិន្នំ ហោតិ។ កស្មា, ឯកេកស្មឹ វីថិវារេ និរុទ្ធេ ភវង្គ សមយេ អសទិសស្ស រូបសន្តានស្ស បាតុព្ភាវតោតិ
អធិប្បាយោ។ តញ្ច ខោ រូបវិសេសំ ជានន្តស្សេវ បាកដំ ហោតិ។ អជានន្តស្ស បន តង្ខណមត្តេ អបាកដំ។ កស្មា,
តាទិសស្សបិ ឧតុជរូបសន្តានស្ស ថោកំ បវត្តនតោ។ យស្សហិ ទោស សមុដ្ឋិតេន រូបសន្តានេន មុខរូបំ ទុព្ពណ្ណំ
ហោតិ។ តស្ស ទោសេ និរុទ្ធេបិ តំ រូបំ ថោកំ ទុព្ពណ្ណមេវ ខាយតីតិ។ “ឧតុជាហារជានញ្ច សន្តតិ បច្ចុប្បន្នំ”តិ
អធិការោ។ ឯកំ អទ្ធាបច្ចុប្បន្នមេវ ហោតីតិ វុត្តំ។ ន នុ ចក្ខុសោតាទីនិ កម្មជរូបសន្តានានិបិ បវត្តិកាលេ
កទាចិ សុប្បសន្នានិ, កទាចិ បសន្នានិ, កទាចិ អប្បសន្នានិ ទិស្សន្តីតិ។ សច្ចំ, តថា បវត្តិ បន សន្តាន
វិច្ឆេទេន ន ហោតិ, នានាវិច្ឆិន្នេ ច ឯកេកស្មឹ សន្តានេ តេសំ បុនយដនំ នាម នត្ថិ។ សកឹ អន្វោ អន្វោយេវ
ហោតិ។ ពធិរោច ពធិរោយេវាតិ អធិប្បាយោ។ “យទិ ឯវំ”តិ ឯវំ យទិ សិយាតិ អត្ថោ។ “អរូប ធម្មានំ សន្តតិ
បច្ចុប្បន្នំ”តិ អធិការោ។ “វិបាកានី”តិ ភវង្គភូតានិ វិបាកានិ។ ឯកសន្តតិវសេន បវត្តិស្សន្តិយេវ, តស្មា តេសំ
នានាសន្តតិ បច្ចុប្បន្នំ នាម ន វត្តព្ពំ។ កស្មា, យាវជីវម្បិ ឯក កម្មនិព្ពត្តត្តាតិ អធិប្បាយោ។ “ឥតរានិ បនា”តិ
កុសលា កុសល ក្រិយចិត្តានិ បន។ “តទារម្មណា”តិ និរុទ្ធារម្មណា។ អទ្ធានប្បូរណានុភាវេន បវត្តន្តិយេវ។ ន បន
ចិត្តជរូបាទីនិ វិយ អត្តនោ ជនកបច្ចយេ និរុទ្ធេ និរុជ្ឈន្តិ។ អយំ អរូបធម្មានំ ជីវន្តត្តេ វិសេសោតិ អធិប្បាយោ។
“អយមត្ថោ វត្តព្ពោ”តិ អរូប ធម្មានំ ជីវន្តតាវិសេសោ វត្តព្ពោ។ យថា រូបសន្តតិយំ អនន្តរ បច្ចយោ នាម នត្ថិ។
ចុតិកាលេ ភវន្តររូបសន្តានស្ស កិញ្ចិ បច្ចយត្តំ អនុបគន្ត្វា និរុជ្ឈតិ។ តេន ភវន្តរ បាតុព្ភាវោ នាម តេសំ នត្ថិ។
ន តថា អរូបសន្តតិយំ។ តត្ថ បន ចុតិចិត្តម្បិ បដិសន្ធិយា អនន្តរ បច្ចយោ ហុត្វា និរុជ្ឈតិ។ តេន ភ
វន្តរបាតុព្ភាវោ នាម តេសំ អត្ថិ។ អយម្បិ អរូបធម្មានំ ជីវន្តត្តេ វិសេសោ។ តស្មា អរូបធម្មានំបិ កម្មជរូបានំ វិយ
និច្ចំ ជីវិតយោគេន ជីវន្តត្តា សន្តតិ បច្ចុប្បន្នំ នាម ន ភវេយ្យាតិ ន ចោទេតព្ពន្តិ។ កុសលា កុសល ក្រិយ
ចិត្តានិ នាម អកម្មជានិ ហោន្តិ។ ចិត្តជរូបាទីនិ វិយ អតីតំ កម្មំ អនបេក្ខិត្វា តង្ខណិកេហិ នានាបច្ចយេហិ
ឧប្បជ្ជន្តិ។ តស្មា តេសំ ជីវន្តានំបិ សតំ អជីវន្តានំ ចិត្តជរូបាទីនំ វិយ នានាសន្តតិ បច្ចុប្បន្នំ នាម អត្ថិ។
ជីវន្តតា វិសេសោបិ អត្ថីតិ អធិប្បាយោ។ ឯត្ថ កេចិ វទន្តិ។ រុក្ខាទីសុបិ ជីវិតំ នាម អត្ថិ។ យតោ តេសំ ហរិតតា
ច អហរិតតា ច រូហនញ្ច-អរូហនញ្ច ទិស្សតីតិ។ វុច្ចតេ, យទិ តេសំ ជីវិតំ នាម អត្ថិ, អរូបជីវិតំ វា សិយា, រូប
ជីវិតំ វា។ តត្ថ សចេ អរូបជីវិតំ ហោតិ។ យថា តេន សមន្នាគតោ សត្តោ បុនប្បុនំ មរិត្វា បុនប្បុនំ ភវន្តរេ
បាតុព្ភវន្តិ។ តថា រុក្ខាបិ មរិត្វា ភវន្តរេ បាតុព្ភវេយ្យុំ។ អថ រូបជីវិតំ សិយា។ យថា សត្តានំ ចក្ខាទិ អង្គេសុ ជីវិត
សន្តានេ ភិន្នេ តានិ អង្គានិ បុន ជីវន្តានិ កាតុំ ន សក្កោន្តិ។ តថា រុក្ខាបិ ខន្ធេសុ វា សាខាសុវា ឆិន្នេសុ ជីវិត
សន្តានេ ភិន្នេ តេខន្ធាវា សាខាយោ វា បុន អញ្ញត្ថ រោបេតុំ ន សក្កា ភវេយ្យុំ។ សក្កា ឯវ ភវន្តិ។ តស្មា តទុភយំបិ
ជីវិតំ នាម តេសំ នត្ថីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ វិភាវនិបាឋេ។ ន ហិ តេសំ កម្មំយេវ ឋិតិការណំ ហោតីតិ ឯត្ថ កម្មំ ឋិតិការណំ
ឯវ ន ហោតីតិ យោជេតព្ពំ។ តេនាហ “អាហារជាទីនំ”តិអាទី។ ឯកកលាបេ គតា បវត្តា សហជាត បច្ចយា,
តេហិ អាយត្តា បដិពទ្ធាតិ វិគ្គហោ។ កម្មាទីនំ រូបជនកបច្ចយានំ ជនកានុភាវោ នាម រូបកលាបានំ
ឧប្បាទក្ខណេ ឯវ ផរតិ, ន ឋិតិក្ខណេ។ ឧបចយសន្តតិយោ ច ឧប្បាទក្ខណេ លព្ភន្តិ, ន ឋិតិក្ខណេ។ តស្មា តា
ជនកបច្ចយានុភាវក្ខណេ លទ្ធត្តា កុតោចិជាតនាមំ លភន្តិ។ ជរតាបន ឋិតិក្ខណេ ឯវ លព្ភតិ, ន
ឧប្បាទក្ខណេ។ តស្មា សា កុតោចិជាត នាមំ ន លភតិ។ យទិ បន អាហារជាទីនំ រូបធម្មានំ ឋិតិ នាម
អាហារាទិ ជនកបច្ចយាយត្តា ភវេយ្យ។ ជរតាបិ ជនកបច្ចយានុភាវក្ខណេវ លព្ភមានា សិយា។ ឯវញ្ចសតិ, សាបិ
កុតោចិជាត នាមំ លភេយ្យ។ ន បន លភតិ។ តស្មា តេសំ ឋិតិ នាម ជនកបច្ចយាយត្តា ន ហោតីតិ ឥមមត្ថំ
ទស្សេន្តោ “ឥតរថា”តិអាទិមាហ។ “ឧបត្ថម្ភមានា”តិ កលាបន្តរេ ឋត្វា ឧបត្ថម្ភមានា។ “ន ខណឋិតិប្ប
វត្តិយា”តិ ខណឋិ តិភាវេន បវត្តិអត្ថាយ ឧបត្ថម្ភន្តិ, អនុបាលេតីតិ យោជនា។ សព្ពេសំបិ រូបារូបធម្មានំ។
“តំ”តិ វិភាវនិវចនំ។ “ឥទំ បនា”តិ ជីវិតរូបំ បន។

អាហាររូបេ។ “សវត្ថុកវចនំ”តិ ភោជនាទិ វត្ថុនា សហ បវត្តតីតិ សវត្ថុកំ។ វចនំ។ ន ហិ និព្ពត្តិតំ អាហារ រូបំ
នាម កពឡំ កាតុំ សក្កា ហោតីតិ។ “វិវេចិតានី”តិ បាចន កិច្ចេន វិភជិតានិ។ វិសុំ វិសុំ កតានិ។ “បញ្ចធា វិភាគំ
គច្ឆន្តី”តិ ឯកំ ភាគំ បាណកា ខាទន្តិ។ ឯកំ ភាគំ ឧទរគ្គិ ឈាបេតិ។ ឯកោ ភាគោ មុត្តំ ហោតិ។ ឯកោភាគោ

ករិសំ។ ឯកោភាគោ រសភាវំ អាបជ្ជិត្វា សោណិតមំសាទីនិ ឧបព្រូហយតីតិ ឯវំ វុត្តនយេន បញ្ចធា វិភាគំ គច្ឆន្តិ។ “លោកេ”តិ លោកិយ គន្ថេ។ “តតោ”តិ អាមាសយតោ។ អនុផរន្តោ ហុត្វា។ “តស្សា”តិ រសភាគស្ស។ “ភូតេសូ”តិ មហាភូតេសុ។ សហ ឥន្ទ្រិយេន វត្តតីតិ សេន្ទ្រិយោ។ កាយោ។ ឧទយតីតិ ឱជា។ ទការស្ស ជការោ។ អវតិ ជនេតីតិ ឱជា។ អវសទ្ទស្ស ឱការោ។ “អត្តនោវត្ថុំ”តិ អត្តនោនិស្សយភូតំ រូបកាយំ។

“អញ្ញាបទេសោ” នាម រូបស្ស លហុតាតិអាទីសុ អញ្ញស្ស រូបស្ស ក្រិយាមត្តភាវេន អបទិសនំ វុច្ចតិ។ “ឧជុកតោវ និប្ផាទិតំ”តិ មុខ្យតោវ ជនិតំ។ យថាហិ សព្ពំ អនិប្ផន្នរូបំ អជាតិ ធម្មត្តា ឧជុកតោ កម្មាទីហិ ជាតំ នាម ន ហោតិ។ កម្មាទីហិ ជាតំ បន និប្ផន្នរូបំ និស្សាយ ទិស្សមានត្តា ឋានូបចារេន វិញ្ញត្តិ ទ្វយំ ចិត្តជំតិអាទិនា វុច្ចតិ។ ន តថា ឥទំ និប្ផន្នរូបំ។ ឥទំ បន ជាតិធម្មត្តា ឧជុកតោវ កម្មាទីហិ បច្ចយេហិ និប្ផាទិតំ ជនិតន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ “រូបំ”តិ វុត្តេ អនិប្ផន្នរូបំបិ លព្ភតីតិ តតោ វិសេសនត្ថំ រូបរូបន្តិ វុច្ចតីតិ អាហ “រុប្បនលក្ខណ សម្បន្នំ”តិអាទី។ តត្ថ “រុប្បនលក្ខណំ” នាម សីតុណ្ហាទីហិ វិការបត្តិលក្ខណំ។ តម្បន អនិប្ផន្ន រូបេ មុខ្យតោ ន លព្ភតិ។ និប្ផន្នរូបេ ឯវ លព្ភតិ។ កស្មា, និប្ផន្នរូបស្សហិ នានាវិការោ វិការរូបន្តិ វុច្ចតិ។ លក្ខណំ លក្ខណ រូបន្តិ វុច្ចតិ។ វិការស្ស បន វិការោ នាម នត្ថិ។ លក្ខណស្ស ច លក្ខណំ នាម នត្ថិ។ យទិ អត្ថីតិ វទេយ្យ។ វិការស្ស វិការោ, តស្ស ច វិការោ, តស្ស ច វិការោតិ អបរិយន្តមេវ សិយា។ តថា លក្ខណេបីតិ។

អាកាសធាតុយំ។ “បកាសន្តី”តិ ឥទំ ឯកំ ឥទំ ឯកន្តិ បញ្ញាយន្តិ។ “បរិច្ឆិន្ទតី”តិ អាហ “បរិតោ”តិអាទី។ “អសម្មិស្សំ”តិ វត្វា តទត្ថំ វិវរតិ “ឯកត្តំ អនុបគមនំ”តិ។ បរិច្ឆិន្ទីយតីតិ បរិច្ឆេទោតិ អាហ “តេហិ វា”តិអាទី។ “តេហិ វា”តិ កលាបន្តរភូតេហិ វា។ “អត្តនោ វា បរេសំ វា អកត្វា”តិ អត្តនោបក្ខិកំ វា បរេសំ បក្ខិកំ វា អកត្វា។ បរិច្ឆេទ ក្រិយាមត្តំ បរិច្ឆេទោតិ អាហ “តេសំ វា”តិអាទី។ “តេសំ វា”តិ កលាបន្តរភូតានំ វា។ “អយំ បនា”តិ អយំ បរិច្ឆេទោ បន។ “តស្សា”តិ បរិច្ឆេទស្ស។ សោ បាឡិយំ វុត្តោតិ សម្ពន្ធោ។ “ឥតិ កត្វា”តិ ឯវំ មនសិកត្វា។ “ឯតេហី”តិ ឯតេហិ មហាភូតេហិ។ “អញ្ញមញ្ញ អព្យាបិតតា”តិ ទ្វិន្នំ តិណ្ណំ វា រូបកលាបានំ ឯកកលាបត្តូបគមនំ អញ្ញមញ្ញ ព្យាបិតា នាម, តថា អនុបគមនំ អញ្ញមញ្ញ អព្យាបិតតា នាម។ តេនាហ “ឯកត្តំ”តិអាទី។ “តត្ថា”តិ តិស្សំ បាឡិយំ។ “នានាកលាបគតានំ ភូតានំ”តិ ឯតេន កលាបបរិយន្តតា ឯវ វុត្តា ហោតិ។

វិញ្ញត្តិ ទ្វយេ។ “សយញ្ច”តិ វិញ្ញត្តិ សង្ខាតំ សយញ្ច។ “តេនា”តិ ចលមានេន កាយង្គេន។ “តេហី”តិ បច្ចក្ខេ ឋិតេហិ ជនេហិ។ តត្ថាតិអាទីសុ។ “កាយង្គវិការំ ករោន្តស្សា”តិ អភិក្កមនាទិ អត្ថាយ ហត្ថបាទាទីនំ កាយង្គានំ ចលន សង្ខាតំ វិការំ ករោន្តស្ស។ ឧប្បជ្ជន្តា ច សព្ពេតេ ចិត្តជវាតកលាបា យថាធិប្បេត ទិសាភិមុខា ឯវ ឧប្បជ្ជន្តីតិ យោជនា។ “យថា វា តថា វា អនុប្បជ្ជិត្វា”តិ អនិយមតោ អនុប្បជ្ជិត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។ យស្ស ចោបន កាយស្ស។ “តេហី”តិ ចិត្តជវាតកលាបេហិ។ និយាមកោ នាវានិយោជកោ។ “តេ ចា”តិ តេចិត្តជវាតកលាប សង្ខាដា។ ឯតេន សកលំ កាយង្គំ និទស្សេតិ។ សកលកាយង្គំ នាវាសទិសន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ “ចារេត្វា”តិ វិយូហិត្វា។ កថំ បន សា និយាមកសទិសី ហោតីតិ អាហ “យថាហី”តិអាទិ។ យទេតំ សក្កោតីតិ វចនំ វុត្តន្តិ សម្ពន្ធោ។ “កតីបយជវន វារេហី”តិ ទ្វត្តិ ជវនវារេហិ។ “តតោ”តិ យស្មិំ វារេ ចលន សង្ខាតំ ទេសន្តរ បាបនំ ជាយតិ។ តតោ ចលនវារតោ។ សន្ធម្ភន សន្ធារណានិ ឯវ សម្បជ្ជន្តិ, ន ចលនសង្ខាតំ ទេសន្តរ បាបនំ។ “ឯត្ថា”តិ ឯតិស្សំ អដ្ឋកថាយំ។ នានាជវនវីថីសុ។ ល។ ឧបត្ថម្ភនេ ច យុជ្ជតិយេវ។ ន ឯកិស្សាយ ជវនវីថិយំ ឯវ យុជ្ជតីតិ អធិប្បាយោ។ យទិ នានាជវនវីថីសុ តថា ឧបត្ថម្ភនញ្ច គយ្ហេយ្យ។ ឯវំសតិ, អន្តរន្តរា ពហូ ភវង្គវារាបិ សន្តិ។ តត្ថ កថំ តទុបត្ថម្ភនំ សម្បជ្ជេយ្យាតិ អាហ “តថាហី”តិអាទី។ តត្ថ “ឧតុជរូបសង្ខាដានិ បី”តិ ភវង្គសមយេ ប វត្តានិ ឧតុជរូបកលាបសន្ទានកានិ។ “តទាការ វន្តានី”តិ តស្សា ចិត្តជរូបសន្តតិយា អាការ វន្តានិ។ បច្ឆិម បច្ឆិមានំ រូបកលា បសង្ខាដានំ អបរាបរំ ឧប្បជ្ជនន្តិ សម្ពន្ធោ។ បុរិមបុរិមានំ រូបកលាបសង្ខាដានំ ខណិកធម្មតា ច តេសំ ន សិយា។ ន ច តេ ខណិកធម្មា ន ហោន្តិ។ អញ្ញថា ទេសន្តរ សង្កមនសង្ខាតំ ចលនំ ឯវ ន សិយា។ ចលនំ តំហិ នានាក្រិយានំ បាតុព្ភាវោ វុច្ចតិ។ នានាក្រិយា ច នាម នានាធម្មា ឯវ។ យស្មា ច អង្គបច្ចង្គានំ ខណេខណេ ចលនំ នាម លោកេ បច្ចក្ខតោ ទិដ្ឋំ។ តស្មា តេសំ ខណិកធម្មតាបិ ទដ្ឋព្ពា ហោតីតិ។ ឯតេន តេសំ ខណិកមរណំ ទស្សេតិ, យំ រូបារូបធម្មានំ អនិច្ចលក្ខណន្តិ វុច្ចតិ។ អព្យាបារ ធម្មតា ច អវសវត្តិតា ច តេសំ ន សិយា។ ន ច តេ អព្យាបារ ធម្មា, ន អវសវត្តិ ធម្មា ច ន ហោន្តិ។ អញ្ញថា បច្ចយាយត្ត វុត្តិតា ឯវ តេសំ ន សិយា។ បច្ចយាយត្ត វុត្តិតាតិ ច បច្ចយេ សតិ, តេ វត្តន្តិ, អសតិ ន វត្តន្តីតិ ឯវំ បវត្តា បច្ចយាយត្ត វុត្តិតា យស្មា ច បច្ចយសាមគ្គិយំ សតិ, តេ វត្តន្តិយេវ។ តេសំ វត្តនត្ថាយ កេនចិព្យាបារេន កិច្ចំ នត្ថិ។ តេ មាវត្តន្តូតិ ច អត្តនោ វសេន វត្តន្តិ។ បច្ចយេ អសតិ, ន វត្តន្តិយេវ។ តេសំ អវត្តនត្ថាយ កេនចិព្យាបារេន កិច្ចំ នត្ថិ។ តេមា វត្តន្តូតិ ច អត្តនោ វសេនវត្តន្តិ។ យស្មា ច តេសំ បច្ចយាយត្ត វុត្តិតា នាម លោកេ វិញ្ញូនំ បច្ចក្ខតោទិដ្ឋា។ តស្មា តេសំ អព្យាបារតា ច អវសវត្តិតា ច ទដ្ឋព្ពា ហោតិ។ ឯតេន តេសំ សព្ពេហិ សត្តបុគ្គល អត្តាការេហិ សព្ពសោ សុញ្ញំ ទស្សេតិ, យំ រូបារូបធម្មានំ អនត្តលក្ខណន្តិ វុច្ចតីតិ។

“វចីភេទំ”តិ អក្ខរ បទភាវបត្តំ វចីមយសទ្ទប្បការំ។ ឧបាទិន្នកបថវីធាតុយោ នាម កម្មជ បថវី
ធាតុយោ។ តាសុ សង្ឃដ្ដនន្តិ សម្ពន្ធោ។ អត្តនា សហជាតេនយេន អាការវិការេន ឧបគច្ឆតិ, យេន ច
ឧបលព្ភតីតិ សម្ពន្ធោ។ អជ្ឈត្ត សន្តានគតា សព្ពេ ចតុជរូបធម្មាបិ កត្ថចិ ឧបាទិន្នកាតិ វុច្ចន្តីតិ អាហ
“ចតុជភូតាយ ឯវ វា”តិ។ ទ្វីសុឋាន ករណេសុ ករណបក្ខេ ចលនាការប្បវត្តា ចិត្តជបថវីធាតុ ឋានបក្ខេ បថ
វីធាតុយំ សង្ឃដ្ដយមានា កម្មជបថវិយំ ឯវ ឃដ្ដេតិ។ ឥតរ បថវិយំ ន ឃដ្ដេតីតិ ន សក្កា វត្តុំតិ កត្វា ឥធ ឯ
វគ្គហណំ កតំ។ “វិការ ទ្វយញ្ចា”តិ កាយវិការ វចីវិការ ទ្វយញ្ច។ កថំ បន អសម្មិស្សំ កត្វា វេទិតព្ពន្តិ អាហ
“ឯត្ថចា”តិអាទី។ យំ បន តាសំ ឃដ្ដនប្បការវិធានំ អត្ថីតិ សម្ពន្ធោ។ “តាសំ” ចិត្តជបថវីនំ។ “តំ តំ
វណ្ណត្ថបត្តិយា”តិ ក, ខា, ទិវណ្ណត្ថបត្តត្ថាយ។ យំ បន កាយវិញ្ញត្តិដ្ឋានេ ‘អយញ្ច អត្ថោ ឧបរិ អក្ខរុប្បត្តិ
វិចារណាយំ បាកដោ ភវិស្សតី’តិ វុត្តំ។ តំ ឥធ បាកដំ ករោន្តោ “ឯត្ថ ចា”តិអាទិមាហ។ តេនេវ ហិ មូលដីកាយំ
វុត្តន្តិ សម្ពន្ធោ។ “ឯត្ថ ចា”តិ មូលដីកាបាឋេ។ “បុព្ពភាគេ”តិ បរិព្យត្ត អក្ខរប្បវត្តវីថិតោ បុព្ពភាគេ។ “នានា
ជវនវីថីហី”តិ នានប្បការេហិ ជវនវីថិវារេហិ។ “បឋមជវនចិត្តស្សបី”តិ បរិព្យត្ត អក្ខរប្បវត្តិវីថិយំ
ឧប្បន្នបឋមជវន ចិត្តស្សបិ។ តស្ស អាសេវនញ្ច នាម តតោ បុរិមេហិ វីថិវារេហិ ឯវ លទ្ធំ សិយាតិ អធិប្បាយោ។
“អាសេវនំ”តិ ច ឧបចារ វចនំ ទដ្ឋព្ពន្តិ ហេដ្ឋា វុត្តមេវ។ “តស្សា”តិ បរិព្យត្តក្ខរស្ស។ វុត្តញ្ច សទ្ទសត្ថេសុ។
“ទីឃមុច្ចរេ”តិ បញ្ចទីឃា វុច្ចន្តិ។ មិថិន្ទ បញ្ហាបាឋេ។ “សាធិកេ វីហិវាហសតេ”តិ វីហិធញ្ញបូរោ សកដោ វីហិវាហោ
នាម។ វីហិវាហានំ សាធិកេ សតស្មឹ។ អភិមញ្ញនំ អភិមានោ។ “សេសមេត្ថ កាយវិញ្ញត្តិយំ វុត្តនយេ នា”តិ តថាហិ
ចលនចិត្តជរូបសន្តតិយំ បវត្តានីតិអាទិនា វុត្ត នយេនាតិ អត្ថោ។ ឥធ បន វចីភេទករ ចិត្តជសទ្ទសន្តតិយំ
បវត្តានិ ឧតុជរូបសង្ឃាដានីតិអាទិនា វត្តព្ពំ។ តេនាហ “យថាសម្ភវំ”តិ។ “បវត្តនត្ថោ”តិ អភិក្កមនាទិ សជ្ឈាយ
នាទីនំ បវត្តាបនត្ថោ។ “ឯត្ថ ចា”តិអាទីសុ។ “ពោធេតុ កាមតា រហិតេសូ”តិ អភិក្កមនបដិក្កមនាទីសុ កាយ
វិញ្ញត្តិ ច, សុត្តន្ត សជ្ឈាយនាទីសុ វចីវិញ្ញត្តិ ច បរំ ពោធេតុកាមតា រហិតាតិ ទដ្ឋព្ពា។ “ទ្វីសុ ពោធកវិញ្ញត្តីសូ”តិ
ពោធកកាយវិញ្ញត្តិ ពោធកវចី វិញ្ញត្តីសុ។ បុរិមា កាយវិញ្ញត្តិ, បច្ឆិមា ច វចីវិញ្ញត្តិ។ បច្ឆា សុទ្ធេន មនោទ្វារិក
ជវនេន ឯវ វិញ្ញាយតិ, ន បញ្ចទ្វារិក ជវនេនាតិ យោជនា។ ចក្ខុវិញ្ញាណ វីថិយា គហេត្វាតិ សម្ពន្ធោ។ “កាយ
វិញ្ញាណ វីថិយា”តិ វចីភេទំ អកត្វា ហត្ថគ្គហណាទិ វសេន អធិប្បាយ វិញ្ញាបនេ អយំ កាយវិញ្ញាណវីថិ ទដ្ឋព្ពា។ ក
ស្មា បន សយញ្ចវិញ្ញាយតីតិ វិញ្ញត្តីតិ អយំ វិកប្បោ វុត្តោតិ អាហ “សាហិ អត្តានំ”តិអាទី។ “មជ្ឈេ”តិ
វិញ្ញត្តិគ្គហណវីថិ អធិប្បាយគ្គហណវីថិនំ មជ្ឈេ។ កថំ បវត្តកវិញ្ញត្តីសុ អធិប្បាយំ វិញ្ញាបេតិ, សយញ្ចវិញ្ញាយតីតិ
ទ្វេ អត្ថា លព្ភន្តីតិ អាហ “ទ្វីសុ បនា”តិអាទី។ អយំ អភិក្កមតិ, អយំ បដិក្កមតីតិ ជានន្តា
អភិក្កមនបយោគញ្ច តប្បយោគ ជនកចិត្តញ្ច ជានន្តិ។ “បរស្សកថំ”តិ ពោធេតុកាមតារហិតម្បិ បរស្សវចន
សទ្ទំ។ រាគចិត្តញ្ច ជានន្តិ។ តេន វុត្តំ មូលដីកាយំ បរំ ពោធេតុកាមតាយ វិនាបិ អភិក្កមនាទិប្បវត្តនេន សោ
ចិត្តសហភុវិការោ អធិប្បាយំ។ ល។ ទ្វិធាបិ វិញ្ញត្តិ យេវាតិ។

វិការរូបេសុ។ “កម្មយោគ្យំ”តិ អភិក្កមនាទិកម្មេសុ យោជេតុំ យុត្តំ។ អទន្ធតា វុច្ចតិ សីឃប្បវត្តិ។ សា
លក្ខណំ អស្សាតិ វិគ្គហោ។ សរីរ ក្រិយានុកុលោ កម្មញ្ញភាវោ លក្ខណំ យស្សាតិ សមាសោ។ “ធាតុយោ”តិ
មហាភូតធាតុយោ វា, បិត្តសេម្ហាទិធាតុយោ វា។ បូតិមុខសប្បសង្ខាតស្ស អាបស្ស បរិយុដ្ឋានន្តិ វាក្យំ។
អសយ្ហភារោ នាម វហិតុំ អសក្កុណេយ្យភារោ។ “សា បវត្តតី”តិ កាយលហុតា បវត្តតិ។ ថទ្ធំ ករោន្តិ សរីរគតា
ធាតុយោតិ អធិការោ។ ភុសំ មារេតីតិ អាមរិកោ។ ទការោ អាគមោ។ គាមនិគមវិលុប្បកោ ចោរគណោ។ តស្ស
ភយេន បរិយុដ្ឋិតំ។ “វិវដ្ដមានំ”តិ វិរូបំ ហុត្វា វដ្ដន្តំ។ “មូលភូតា ហោតី”តិ អសប្បាយ សេវនេ សតិ, សា បឋមំ
បរិយុដ្ឋាតិ។ សីតាធិការា ហោតិ, ឧណ្ហាធិការា។ តាយ បរិយុដ្ឋិតាយ ឯវ សព្ពបរិយុដ្ឋានានិ បវត្តន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។
“ឥមាបនតិស្សោ រូបជាតិយោ រូបកាយស្ស វិសេសាការា ហោន្តិ។ ឥតិ តស្មា វិការរូបំ នាមាតិ យោជនា។

លក្ខណរូបេសុ។ “ចយនំ”តិ សញ្ចិតភាវគមនំ។ “អាទិតោ”តិអាទិម្ហិ។ “ឧបរិតោ”តិ ឧបរិភាគេ។
“អាចយោ”តិអាទិម្ហិ ចយោ។ “ឧបចយោ”តិ ឧបរូបរិចយោ។ “អទ្ធានបូរណវសេនា”តិ វស្សសតម្បិ វស្ស
សហស្សម្បិ ទីឃកាលំ អត្តភាវំ បូរណវសេន។ “តេន បរិយាយេនា”តិ ឧបសទ្ទស្ស អត្ថនានត្តំ អចិន្តេត្វា និព្ពត្តី
វឌ្ឍិយំ អន្តោគធំ កត្វា វុត្តេន តេនបរិយាយេន។ តស្ស ច ឯកេកស្ស សន្តតិ បច្ចុប្បន្នស្ស។ តត្ថ ចិត្តជរូបេសុ
អស្សាស បស្សាសានំ វា បទវារហត្ថវារាទីនំ វា អក្ខរានំ វា និព្ពត្តិ វឌ្ឍិ បវត្តិយោ ទិស្សន្តិយេវ។ តថា នានាចិត្ត
សមុដ្ឋិតានំ នានារូបសន្តតីនំ បីតិ។ ឧតុជរូបេសុ ឥរិយា បថនានត្តំ បដិច្ច សុខទុក្ខជនកានំ នានារូប
សន្តតីនំ និព្ពត្តិវឌ្ឍិបវត្តិយោ ទិស្សន្តិយេវ។ តថា ពហិទ្ធា ខាណុកណ្ដកាទិសម្ផស្សេន សីតុណ្ហាទិសម្ផស្សេន វាតាត
បាទិសម្ផស្សេន វា សរីរេ ឧប្បន្នានំ នានារូបសន្តតីនម្បិ ចក្ខុរោគាទិរូបានម្បីតិ។ អាហារជរូបេសុ អាហារនានត្តំ
បដិច្ច សរីរេ ឧប្បន្នានំ សមវិសមរូបសន្តតីនំតិ។ “អយំ នយោ”តិ ពហិទ្ធាសន្តានេ និទស្សេន នយោ។ តេន
អជ្ឈត្តសន្តានេបិ សត្តសន្តានានំ ហត្ថបាទាទិសន្តានានំ កេសលោមាទិ សន្តានានញ្ច និព្ពត្តិ វឌ្ឍិបវត្តិយោ
និទស្សេតិ។ “ជីរណំ”តិ អភិនវាវត្ថតោ ហាយនំ។ បាឡិបាឋេ។ “ឋិតស្ស អញ្ញថត្តំ”តិ អញ្ញោ បការោ អញ្ញថា។
អញ្ញថា ភាវោ អញ្ញថត្តំ ។ ឯតេន ជរាវសេនវា នានារោគាពាធាទិវសេន វា វិបរិណាមោ វុត្តោ។ “តថា អ

វត្ថាភេទយោគតោ”តិ ជាតិរូបមេវ អាទិម្ហិ និព្ពត្តិ ហោតិ។ តតោបរំ តមេវ វឌ្ឍិ ហោតិ។ តតោ បរំ តមេវ បវត្តិ ហោតីតិ ឯវំ តថា អវត្ថាភេទយោគតោ។ តេនាហ “សាហី”តិអាទី។ “បពន្ធយតី”តិ បពន្ធំ ករោតិ។ សង្គហគាថាទីសុ បន សុវិញ្ញេយ្យា។ “ឯត្ថ ច បច្ឆិមានី”តិអាទីសុ។ វោហារសិទ្ធមត្តភាវំ”តិ បុគ្គលោ សត្តោ អត្តា ជីវោតិអាទិកា បញ្ញត្តិ នាម វោហារ សិទ្ធមត្តា ហោតិ។ សភាវសិទ្ធា ន ហោតិ។ សាហិ មហាជនេហិ ខន្ធ បញ្ចកំ ឧបាទាយ បុគ្គលោ នាម អត្ថីតិ សម្មតត្តា វោហរិតត្តា វោហារសិទ្ធា នាម។ សភាវសិទ្ធា បន ន ហោតិ។ តស្មា អរិយានំ វោហារេ បុគ្គលោ នាម នត្ថីតិ សិជ្ឈតិ។ ឥមានិ បន រូបានិ សភាវសិទ្ធត្តា អរិយានំ វោហារេបិ អត្ថីតិ សិជ្ឈន្តិ។ តេនាហ “តាទិសេនា”តិអាទី។ “សុទ្ធធម្មគតិយា សិទ្ធេនា”តិ បថវីធាតុ នាម សុទ្ធធម្មោ ហោតិ។ សា ឧប្បាទម្បិ គច្ឆតិ, ជរម្បិ គច្ឆតិ, ភេទម្បិ គច្ឆតិ។ តស្មា តស្សា ឧប្បាទោបិ ជរាបិ ភេទោបិ សុទ្ធធម្មគតិយា សិទ្ធោ នាម។ ឯវំ លក្ខណរូបានំ សុទ្ធធម្មគតិសិទ្ធំ បរមត្ថលក្ខណំ វេទិតព្ពំ។ តថា វិញ្ញត្តិ ទ្វយស្សបិ វិការរូបត្តយស្សបិ បរិច្ឆេទ រូបស្សបីតិ។ យថា ច ឥមេសំ រូបានំ។ តថា និព្ពានស្សបិ សុទ្ធធម្មគតិសិទ្ធំ បរមត្ថលក្ខណំ អត្ថិយេវ។ កិលេសធម្មាហិ អរិយមគ្គេ អភាវិតេ ភវបរម្បរាយ ឧប្បាទំ គច្ឆន្តិយេវ។ ភាវិតេបន អនុប្បាទំ និរោធំ គច្ឆន្តិយេវ។ តស្មា កិលេសធម្មានំ អនុប្បាទនិរោធោបិ សុទ្ធធម្មគតិយា សិទ្ធោ នាម។ ឯវំ និព្ពានស្សបិ សុទ្ធធម្មគតិសិទ្ធំ បរមត្ថលក្ខណំ វេទិតព្ពំ។ អត្ថិ ភិក្ខវេ អជាតំ អភូតន្តិ ឥទំ សុត្តំបិ ឯត្ថ វត្តព្ពំ។ ឯតេន អរិយវោហារេ និព្ពានស្ស ឯកន្តេន អត្ថិតា ភគវតា វុត្តា ហោតិ។ តេនាហ “ឥតរថា”តិអាទី។ “នសភាវតោ អនុបលទ្ធត្តា អនិប្ផន្នានិ នាម ហោន្តី”តិ ឯតេន ឯតានិ អសភាវរូបានីតិ ច អលក្ខណ រូបានីតិ ច អសម្មសនរូបានីតិ ច ន សក្កា វត្តុំតិបិ ទីបេតិ។ កស្មា, យថាសកំ សភាវេហិ សភាវវន្តត្តា យថាសកំ លក្ខណេ ហិ សលក្ខណត្តា បដិសម្ភិទាមគ្គេ សម្មសនញ្ញាណ វិភង្គេ ជាតិជរាមរណានម្បិ សម្មសិតព្ពធម្មេសុ អាគតត្តាតិ។ អដ្ឋសាលិនិយម្បិ អយមត្ថោ វុត្តោយេវ។ យថាហ បរិនិប្ផន្នន្តិ បន្នរសរូបានិ បរិនិប្ផន្នានិ នាម។ ទសរូបានិ អបរិនិប្ផន្នានិ នាម។ យទិ អបរិនិប្ផន្នានិ នាម។ ឯវំសតិ, អសង្ខតានិ នាម សិយុំ។ តេសំយេវ បនរូបានំ កាយវិការោ កាយវិញ្ញត្តិ នាម។ វចីវិការោ វចីវិញ្ញត្តិ នាម។ ឆិទ្ទំ វិវរំ អាកាសធាតុ នាម។ លហុភាវោ លហុតា នាម។ មុទុភាវោ មុទុតា នាម។ កម្មញ្ញភាវោ កម្មញ្ញតា នាម។ និព្ពត្តិ ឧបចយោ នាម។ បវត្តិ សន្តតិ នាម។ ជីរណាការោ ជរតា នាម។ ហុត្វា អភាវាការោ អនិច្ចតា នាមាតិ សព្ពំ បរិនិប្ផន្នំ សង្ខតមេវាតិ។ តត្ថ “តេសំយេវ រូបានំ”តិ និទ្ទារណេ ភុម្មំ។ តេសំយេវ ទសន្នំ រូបានំ មជ្ឈេតិ វុត្តំ ហោតិ។ “ឥតិសព្ពំ”តិ ឥទំ សព្ពំ ទសវិធំ រូបំ បរិនិប្ផន្នមេវ សង្ខតមេវាតិ អត្ថោ។ ខន្ធវិភង្គដ្ឋកថាយម្បិ វុត្តោវ។ យថាហ បញ្ចវិបនខន្ធា បរិនិប្ផន្នាវ ហោន្តិ, នោ អបរិនិប្ផន្នា។ សង្ខតាវ, នោ អសង្ខតា។ អបិច និប្ផន្នាបិ ហោន្តិយេវ។ សភាវធម្មេសុហិ និព្ពានមេវេកំ អបរិនិប្ផន្នំ អនិប្ផន្នញ្ចាតិ ច។ និរោធសមាបត្តិ ច នាម បញ្ញត្តិ ច កថន្តិ។ និរោធសមាបត្តិ លោកិយលោកុត្តរាតិ វា សង្ខតាសង្ខតាតិ វា បរិនិប្ផន្នាបរិនិប្ផន្នាតិ វា ន វត្តព្ពា។ និប្ផន្នា បន ហោតិ។ សមាបជ្ជន្តេន សមាបជ្ជិតព្ពតោ។ តថា នាមបញ្ញត្តិ, សាបិហិ លោកិយាទិភេទំ នលភតិ។ និប្ផន្នា បន ហោតិ។ នោ អនិប្ផន្នា។ នាមគ្គហណញ្ហិ គណ្ហន្តោវ គណ្ហាតីតិ ច។ ឯតេន លក្ខណរូបានម្បិ និប្ផន្នតា សិទ្ធា ហោតិ។ វិសុទ្ធិ មគ្គេបន និប្ផន្នំ អនិប្ផន្នំតិទុកស្ស និទ្ទេសេ។ អដ្ឋារសវិធំ រូបំ បរិច្ឆេទវិការ លក្ខណភាវំ អតិក្កមិត្វា សភាវេនេវ បរិគ្គហេតព្ពតោ និប្ផន្នំ, សេសំ តព្ពិបរីតតាយ អនិប្ផន្នន្តិ ច។ និប្ផន្នរូបំ បន រូបរូបំ នាមាតិ ច។ យំ ចតូហិ កម្មាទីហិ ជាតំ, តំ ចតុជំ នាម។ តំ លក្ខណ រូបវជ្ជំ អវសេសរូបំ។ លក្ខណរូបំ បន ន កុតោចិជាតន្តិ ច វុត្តំ។ សព្ពញ្ចេតំ អាចរិយេហិ គហិតនាមមត្តត្តា វត្តិច្ឆានុគតំ ហោតិ។ យំ រុច្ចតិ, តំ គហេត្វា កថេតព្ពន្តិ។

រូបសមុទ្ទេសានុទីបនា និដ្ឋិតា។

១៩៧. រូបវិភាគេ ។“ឯកវិធនយំ តាវ ទស្សេតុំ”តិ រូបវិភាគតោ បឋមំ ទស្សេតុំ។ ឯតេន ឯកវិធនយោ រូបវិភាគោ នាម ន តាវ ហោតីតិ ទស្សេតិ។ តំ ន សមេតិ។ កេន ន សមេតីតិ អាហ “វក្ខតិហី”តិអាទី។ “អជ្ឈត្តិកាទិភេទេន វិភជន្តិ វិចក្ខណា”តិ ឯតេន សព្ពំរូបំ អជ្ឈត្តិកពាហិរវសេន ទុវិធន្តិអាទិកោ ទុវិធនយោ ឯវ រូបវិភាគនយោ នាមាតិ វិញ្ញាយតិ។ តស្មា តេន ន សមេតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ អបិច បាឡិយំ។ សហេតុកា ធម្មា, អហេតុកា ធម្មាតិអាទិ ទុកេសុ សព្ពំរូបំ អហេតុកមេវ, ន សហេតុកន្តិអាទិ និយមករណម្បិ រូបវិភាគោ ឯវាតិ កត្វា តថា វុត្តន្តិ គហេតព្ពំ។ “ឥតរានិ បនា”តិ កាមាវចរន្តិអាទីនិ បន។ “ជនកេន បច្ចយេនា”តិ បធានវចនមេតំ។ ឧបត្ថម្ភកាទិ បច្ចយាបិ គហេតព្ពា ឯវ។ “សង្គម្មា”តិ សមាគន្ត្វា។ “ករីយតី”តិ និប្ផាទីយតិ។ យោធម្មោតិអាទីសុ។ “បហីនោ បី”តិ ឆិន្ទនភិន្ទនាទិវសេន បហីនោបិ។ “តស្មឹ សតី”តិ សមុទយប្បហានេ សតិ។ កិច្ចបច្ចយានំ អរហត្តស្ស ច សក្កត្តស្ស ច ទីបនតោ ទុវិធំ អត្ថំ ទស្សេតុំ “អដ្ឋានត្តា”តិអាទិ វុត្តំ។ “តព្ពិសយស្សា”តិ រូបវិសយស្ស។ “ឯវំ”តិ ឯវំសន្តេ។ “បហីនំ ភវិស្សតី”តិ អនាគតភវេ បុន អនុប្បាទត្ថាយ ឥធេវ បហីនំ ភវិស្សតីតិ អត្ថោ។ តេនាហ “ឧច្ឆិន្នមូលំ”តិអាទី។ “តាលាវត្ថុកតំ”តិ ឆិន្នតាលក្ខាណុកំ វិយ កតំ ភវិស្សតិ។ “អនភាវំ កតំ”តិ បុន អភាវំ កតំ។ “បាកដោ”តិ ទស្សនាទិកិច្ចវិសេសេហិ បញ្ញាតោ។ “តទុបាទាយា”តិ តំ ឧបនិធាយ។ វិភាវនិបាឋេ។ “អជ្ឈត្តិករូបំ”តិ បទុទ្ធារណំ។ អត្តានំ អធិកិច្ច បវត្តំ អជ្ឈត្តំ។ អជ្ឈត្តមេវ អជ្ឈត្តិកន្តិ ទស្សេតិ “អត្តភាវសង្ខាតំ”តិអាទិនា។ តំ ន សុន្ទរំ។ កស្មា, អជ្ឈត្តធម្ម អជ្ឈត្តិក

ធម្មានញ្ច អវិសេសោ អាបជ្ជតីតិ វត្តមានការណត្ថោ។ “ទ្វាររូបំ នាមា”តិ បទុទ្ធារបទំ។ កស្មា ទ្វាររូបំ នាមាតិ អាហ “យថាក្កមំ”តិអាទី។ បរតោបិ ឯសនយោ។ “ទេសនាភេទ វក្ខណត្តំ”តិ ទុកទេសនាភេទតោ វក្ខណត្តំ។ តត្ថ ទេសនាភេទោ នាម រូបកណ្ឌេ បញ្ចវិញ្ញាណានំ វត្ថុ រូបញ្ច, ន វត្ថុ រូបញ្ច , អារម្មណ រូបញ្ច, ន អារម្មណ រូបញ្ច វត្វា មនោវិញ្ញាណស្ស ន វុត្តំ។ យទិ វុច្ចេយ្យ, អារម្មណទុកេ មនោវិញ្ញាណស្ស អារម្មណ រូបំ, ន អារម្មណ រូបន្តិ ទុកបទំ ន លព្ភេយ្យ។ អយំ ទេសនាភេទោ នាម។ វត្ថុទុកេសុ ហទយវត្ថុវសេន លព្ភមានំ មនោវិញ្ញាណទុកំ ន វុត្តន្តិ។ “ថូលសភាវត្តា”តិ សុខុមរូបំ ឧបាទាយ វុត្តំ។ “ទូរេ បវត្តស្សបី”តិ យថា សុខុមរូបំ អត្តនោ សរីរេ បវត្តម្បិ ញាណេន សីឃំ បរិគ្គហេតុំ ន សក្កា ហោតិ, តថា ឥទំ។ ឥមស្ស បន ទូរេ បវត្តស្សបិ។ “គហណយោគ្យត្តា”តិ ញាណេន បរិគ្គហណបត្តត្តាតិ អធិប្បាយោ។ វិភាវនិបាឋេ។ “សយំនិស្សយវសេន ចា”តិ សយញ្ច និស្សយ មហាភូតវសេន ច។ តត្ថ សយំ សម្បត្តា នាម ផោដ្ឋព្ពធាតុយោ។ និស្សយវសេន សម្បត្តា នាម គន្ធរសា។ ឧភយថាបិ អសម្បត្តា នាម ចក្ខុ រូប, សោត សទ្ទា។ យោ បដិមុខភាវោ អត្ថិ, យំ អញ្ញមញ្ញបតនំ អត្ថីតិ យោជនា។ ន ច តានិ អញ្ញប្បការានិ ឯវ សក្កា ភវិតុន្តិ សម្ពន្ធោ។ “អនុគ្គហ ឧបឃាតវសេនា”តិ វឌ្ឍនត្ថាយ អនុគ្គហវសេន, ហាយនាទិ អត្ថាយ ឧបឃាតវសេន។ “យំ កិញ្ចី”តិ ចតុសមុដ្ឋានិករូបំ គណ្ហាតិ។ “អាទិន្នបរាមដ្ឋត្តា”តិ តណ្ហាមានេហិ ឯតំ មម ឯសោហមស្មីតិអាទិន្នត្តា, ទិដ្ឋិយា ឯសោ មេ អត្តាតិ បរាមដ្ឋត្តា ច។ “និច្ចកាលំ បវត្តិវសេនា”តិ ឯកេន ជនកកម្មេន បដិសន្ធិក្ខណតោ បដ្ឋាយ និច្ចកាលំ បវត្តិវសេន។ “ឧបចរិយតី”តិ វោហរិយតិ។ “អត្ថវិសេសពោធោ”តិ រូបារម្មណស្ស កិច្ចវិសេសពោធោ។ “អសម្បត្តវសេនា”តិ វិសយដ្ឋានំ សយំ អសម្បជ្ជនវសេន។ អត្តនោឋានំ វា វិសយស្ស អសម្បជ្ជនវសេន។ តត្ថ វិសយស្ស អសម្បត្តំ ទស្សេន្តោ “តត្ថា”តិអាទិមាហ។ តថា សោតសទ្ទេសុ ច អញ្ញមញ្ញំ លគ្គិត្វា ឧប្បជ្ជមានេសុ។ “សម្បត្តិយា ឯវា”តិ សម្បជ្ជនត្ថាយ ឯវ។ គថា អាបោ ច សម្បត្តិយា ឯវ បច្ចយោតិ យោជនា។ ទុព្ពលបថវី ឯវ សន្និស្សយោ យស្សាតិ វិគ្គហោ។ “អស្សា”តិ ចក្ខុស្ស។ “សោតស្សបនកថំ”តិ សោតស្ស អសម្បត្តគ្គហណំ កថំ បាកដំ។ សម្បត្តគ្គហណំ ឯវ បាកដន្តិ ទីបេតិ។ តេនាហ “តត្ថហី”តិអាទី ។ ទក្ខិណបស្សតោ វា សុយ្យតិ, ចេតិយាទិកស្ស បុរត្ថិមទិសាភាគេ ឋិតានន្តិ អធិប្បាយោ។ “បដិយដ្ឋនានិយំសោ”តិ សោតេសុ បដិយដ្ឋនវេគោ។ “តេសំ”តិ អាសន្នេវា ទូរេ វា ឋិតានំ។ ហោតុ ទូរេ ឋិតានំ ចិរេន សុតោតិ អភិមានោ។ កស្មា បន ឧជុកំ អសុត្វា ទក្ខិណបស្សតោវា ឧត្តរបស្សតោ វា សុណេយ្យ, អសុយ្យមានោ ភវេយ្យាតិ បុច្ឆា។ តំ កថេន្តោ “អបិចា”តិអាទិមាហ។ វិភាវនិបាឋេ។ “គន្ធា វិសយទេសំ តំ, ផរិត្វា គណ្ហតីតិ ចេ”តិ តំ ចក្ខុសោត ទ្វយំ ទូរេ វិសយានំ ឧប្បន្នទេសំ ផរិត្វា គណ្ហតីតិ ចេវទេយ្យាតិ អត្ថោ។ ទូរេបត្វា បស្សន្តោ សុណន្តោ ច មហន្តម្បិបព្ពតំ ឯកក្ខណេ បស្សតិ, មហន្តំបិ មេឃសទ្ទំ ឯកក្ខណេ សុណាតិ។ តស្មា ឧភយំ អសម្បត្តគោចរន្តិ វិញ្ញាយតិ។ ឥមស្មឹ វចនេ បត្វា ឥទំ បរិកប្បវចនំ ទស្សេតិ តំ ទ្វយំ វិសយប្បទេសំ គន្ធា មហន្តំបិ បព្ពតំ វា មេឃសទ្ទំ វា ផរិត្វា គណ្ហាតិ។ តស្មា មហន្តំបិ បស្សតិ, សុណាតិ។ ន អសម្បត្តគោចរត្តា មហន្តំ បស្សតិ សុណាតីតិ កោចិ វទេយ្យាតិ វុត្តំ ហោតិ។ អធិដ្ឋានវិធានេបិ តស្ស សោ គោចរោ សិយាតិ។ ឯវំសតិ, ទិព្ពចក្ខុ ទិព្ពសោតាភិញ្ញានំ អធិដ្ឋានវិធានេបិ សោ រូបសទ្ទវិសយោ តស្ស បសាទចក្ខុសោតស្ស គោចរោ សិយាតិ អភិញ្ញាធិដ្ឋាន កិច្ចំ នាម នត្ថិ។ ចក្ខុសោតំ ទេវលោកម្បិ គន្ធា ទិព្ពរូបម្បិ ទិព្ពសទ្ទម្បិ គណ្ហេយ្យ។ ន បន គណ្ហាតិ។ តស្មា តស្ស វិសយទេសគមនញ្ច មហន្តទេសផរណញ្ច ន ចិន្តេតព្ពន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

រូបវិភាគានុទីបនា និដ្ឋិតា។

១៥៨. រូបសមុដ្ឋានេ។ សុត្តន្តេសុ ចេតនាសម្បយុត្តា អភិជ្ឈាទយោបិ កម្មន្តិ វុត្តា។ តេ បន បដ្ឋានេ កម្មបច្ចយំ បត្វា តប្បច្ចយកិច្ចំ ន សាធេន្តិ, ចេតនា ឯវ សាធេតីតិ អាហ “សា យេវា”តិអាទី។ “តំ សមុដ្ឋានានញ្ច រូបានំ”តិ ហេតូហិ ច ហេតុសម្បយុត្តកធម្មេហិ ច សមុដ្ឋានានញ្ច រូបានន្តិ អត្ថវសេន ចេតសិកធម្មានម្បិ រូបសមុដ្ឋាបកតា សិទ្ធា ហោតិ។ សោ ហិ ឧទយតិ បសវតីតិ សម្ពន្ធោ។ “កប្បសណ្ឋាបនវសេនា”តិ កប្បប្បតិដ្ឋាបនវសេន។ អជ្ឈត្តិកសទ្ទោ ឆសុ ចក្ខាទីសុ អជ្ឈត្តិកាយតនេ ស្វេវ បវត្តតិ។ ឥធ បន សកលំ អជ្ឈត្តសន្តានំ អធិប្បេតន្តិ អាហ “អជ្ឈត្ត សន្តានេតិ បន វត្តព្ពំ”តិ។ “ខណេ ខណេ”តិ វិច្ឆាវចនំ។ “វិច្ឆា”តិ ច ពហូសុខណេសុ ព្យាបនន្តិ អាហ “តីសុតីសុខណេសូ”តិ។

យមកបាឋេសុ។ យស្ស វា បន បុគ្គលស្ស។ “និរុជ្ឈតី”តិ ភង្គក្ខណ សមង្គិតមាហ។ “ឧប្បជ្ជតី”តិ ឧប្បាទក្ខណ សមង្គិតំ។ “ឥតី”តិ អយំ បុច្ឆា។ “នោ”តិ បដិក្ខេបោ។ សមុទយសច្ចស្ស ភង្គក្ខណេ ទុក្ខសច្ចភូតស្ស រូបស្សវា នាមស្សវា ឧប្បាទោ នាម នត្ថីតិ វុត្តំ ហោតិ។ យស្ស កុសលា ធម្មា ឧប្បជ្ជន្តិ, យស្ស អកុសលា ធម្មា ឧប្បជ្ជន្តីតិ ទ្វេ បាឋាគហេតព្ពា។ “នោ”តិ កុសលាកុសល ធម្មានំ ឧប្បាទក្ខណេ អព្យាកតភូតានំ រូបានំ វា នាមានំ វា និរោធោ នាម នត្ថីតិ វុត្តំ ហោតិ។ តេសុបាឋេសុ កេសញ្ចិវាទីនំ វចនោកាសំ ទស្សេតុំ “អរូបភវេ”តិអាទិ វុត្តំ។ “ចេ”តិ កោចិវាទី ចេវទេយ្យ។ “នា”តិ ន វត្តព្ពំ។ “ឧប្បជ្ជតី”តិ ច ឧទ្ធដា សិយុន្តិ សម្ពន្ធោ។ “ឥតរត្ថ ចា”តិ តតោ ឥតរស្មឹ យស្ស កុសលា ធម្មាតិអាទិបាឋេ ច។ “តម្បិ នា”តិ តម្បិ វចនំ ន

វត្តព្ពន្តិ អត្ថោ។ “បុរិមកោដ្ឋាសេ”តិ អសញ្ញសត្តានំ តេសំ តត្ថាតិ ឥមស្មឹ បុរិមបក្ខេតិ អធិប្បាយោ។ “បច្ឆិមកោដ្ឋាសេ”តិ សព្ពេសំ ចវន្តានំ បវត្តេ ចិត្តស្សភង្គក្ខណេតិ ឥមស្មឹ បច្ឆិម បក្ខេ។ ចវន្តានំ តច្ចេវ វុត្តំ សិយា, ន បវត្តេ ចិត្តស្ស ភង្គក្ខណេតិ, នោ ច ន វុត្តំ, តស្មា វិញ្ញាយតិ បវត្តេ ចិត្តស្ស ភង្គក្ខណេ រូបជីវិតិន្ទ្រិយម្បិ ន ឧប្បជ្ជតីតិ។ រូបជីវិតិន្ទ្រិយេ ច អនុប្បជ្ជមានេ សតិ, សព្ពានិ កម្មជរូបានិ ឧតុជរូបានិ អាហារជរូបានិ ច ចិត្តស្ស ភង្គក្ខណេ នុប្បជ្ជន្តីតិ វិញ្ញាតព្ពំ ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ “បច្ឆិមកោដ្ឋាសេ”តិ សព្ពេសំ ចវន្តានំ បវត្តេ ចិត្តស្ស ភង្គក្ខណេតិ ឥមស្មឹ បច្ឆិមបក្ខេ។ តត្ថ ច បវត្តេ ចិត្តស្ស ភង្គក្ខណេតិ ឥទំ អធិប្បេតំ។ ឯវំ បាឡិសាធកំ ទស្សេត្វា ឥទានិ យុត្តិសាធកំ ទស្សេន្តោ “យស្មា ចា”តិអាទិមាហ។ “តស្សា”តិ អានន្ទា ចរិយស្ស មូលដីកាការស្ស។ វិភាវនិយំ។ ភង្គេ រូបស្ស នុប្បាទោ, ចិត្តជានំ វសេន វា។ អារុប្បំ វាបិ សន្ធាយ, ភាសិតោ យមកស្ស ហិ។ ន ចិត្តដ្ឋិតិ ភង្គេ ច, ន រូបស្ស អសម្ភវោ។ តិ វុត្តំ។ តត្ថ “ន ហិ ន ចិត្តដ្ឋិតី”តិ ចិត្តស្សឋិតិ នាម ន ហិ នត្ថិ។ “ភង្គេចា”តិ ចិត្តស្សភង្គក្ខណេ ច។ តំ អសម្ភាវេន្តោ “យមកបាឡិយោ បនា”តិអាទិមាហ។ “នានត្ថា នានាព្យញ្ជនា”តិ ឯតេន បាឡិសំសន្ទនា នាម គរុកត្តព្ពាតិ ទីបេតិ។ “គម្ភីរោ ច សត្ថុ អធិប្បាយោ”តិ ឯតេន អត្ថានំ សត្ថុមតញ្ញុំ កត្វា ឥទំ សន្ធាយ ឯតំ សន្ធាយាតិ វត្តុំ ទុក្ករន្តិ ទីបេតិ។ “សុទ្ធំ អរូបមេវា”តិ សុទ្ធំ អរូបប្បដិសន្ធឹ ឯវ។ ឆ ចត្តាលីសចិត្តានិ រូបំ ជនេតុំ ន សក្កោន្តិ។ ឯវំ សតិ អរូបវិបាកវជ្ជិតន្តិ កស្មា វុត្តន្តិ អាហ “អរូបវិបាកាបនា”តិអាទី។ វិភាវនិបាឋេ។ “ហេតុនោ”តិ រូបវិរាគភាវនា កម្មសង្ខាតស្ស ហេតុស្ស។ “តព្ពិធុរតាយា”តិ រូបវិរុទ្ធតាយ។ រូបារូបវិរាគភាវនាភូតោ មគ្គោ។ តេន និព្ពត្តស្ស។ រូបោកាសោ នាម កាមរូបភវោ។ វិភាវនិបាឋេ។ “ឯកូនន វុតិភវង្គស្សេ វា”តិ បវត្តិកាលេ រូបជនកស្ស ឯកូនន វុតិភវង្គ ចិត្តស្សាតិ អត្ថោ។ តត្ថ បន អរូបវិបាកំ បវត្តិកាលេបិ រូបជនកំ ន ហោតីតិ អាហ “តត្ថា”តិអាទី។ កេចិ បន បដិសន្ធិ ចិត្តស្ស ឧប្បាទក្ខណេ រូបំ បច្ឆាជាត បច្ចយំ ន លភតិ។ ឋិតិក្ខណេ រូបំ បរតោ ភវង្គចិត្តតោ បច្ឆាជាតបច្ចយំ លភតីតិ វទន្តិ។ តំ ន គហេតព្ពន្តិ ទស្សេតុំ “ន ហិ អត្តនា”តិអាទិ វុត្តំ។ សយំ វិជ្ជមានោ ហុត្វា ឧបការកោ បច្ចយោ អត្ថិបច្ចយោ។ បច្ឆាជាតោ ច តស្ស ឯកទេសោ។ “អាយុសង្ខារានន្”តិ ឧស្មាទីនំ។ “តំ”តិ ខីណាសវានំ ចុតិចិត្តំ។ “យថាហា”តិ សោ ថេរោ កឹ អាហ។ “វុត្តំ”តិ អដ្ឋកថាយំ វុត្តំ។ ឥតិ បន វចនតោ អញ្ញេសំបិ ចុតិចិត្តំ រូបំ ន សមុដ្ឋាបេតីតិ វិញ្ញាយតីតិ បធានវចនំ។ បន សទ្ទោ អរុចិ ជោតកោ។ “តថា វុត្តេបី”តិ ជោតេតិ។ វចីសង្ខារោ នាម វិតក្កវិចារោ។ កាយសង្ខារោ នាម អស្សាសបស្សាសវាតោ។ សោ សព្ពេសំបិ កាមសត្តានំ ចុតិ ចិត្តស្ស ឧប្បាទក្ខណេ ច តតោ បុរិមចិត្តស្ស ឧប្បាទក្ខណេ ច ននិរុជ្ឈតីតិ វចនេន ចុតិចិត្តតោ បុព្ពភាគេយេវ អស្សាសបស្សាសានំ អភាវំ ញាបេតិ។ ននុ ឥមិស្សំ បាឡិយំ ចុតិកាលេ អស្សាសបស្សាសស្ស អភាវំ វទតិ។ អញ្ញេសំ ចិត្តជរូបានំ អភាវំ ន វទតិ។ តស្មា ឥមាយ បាឡិយា សព្ពេសម្បិ ចុតិចិត្តំ អស្សាសបស្សាសំ ន ជនេតីតិ វិញ្ញាយតិ។ ន អញ្ញានិ ចិត្តជរូបានីតិ ចោទនា។ តំ បរិហរន្តោ “ន ហី”តិអាទិមាហ។ ន ហិ រូបសមុដ្ឋាបកចិត្តស្ស កាយសង្ខារ សមុដ្ឋាបនំ អត្ថីតិ សម្ពន្ធោ។ “គព្ភគមនាទិវិនិពទ្ធាភាវេ”តិ មាតុកុច្ឆិម្ហិ គតស្ស អស្សាសបស្សាសោ ន ឧប្បជ្ជតិ, តថា ឧទកេ និមុគ្គស្ស។ ពាឡ្ហំ វិសញ្ញីភូតស្ស។ ចតុត្ថជ្ឈានំ សមាបជ្ជន្តស្ស។ និរោធសមាបត្តឹ សមាបជ្ជន្តស្ស។ រូបារូបភវេ ឋិតស្សាតិ។ តស្មា ឯតេគព្ភគមនាទយោ អស្សាសបស្សាសំ វិនិពទ្ធន្តិ នីវារេន្តីតិ គព្ភគមនាទិវិនិពទ្ធា។ តេសំ អភាវោតិ វិគ្គហោ។ វិនា ឥមេហិ ការណេហិ អស្សាសបស្សាសស្ស ច អញ្ញចិត្តជរូបានញ្ច វិសេសោ នត្ថីតិ វុត្តំ ហោតិ។ អញ្ញំបិ យុត្តឹ ទស្សេតិ “ចុតោ ចា”តិអាទិនា។ ចុតោ ច ហោតិ, អស្ស ចិត្តសមុដ្ឋាន រូបញ្ច បវត្តតីតិ ន ច យុត្តន្តិ យោជនា។ សោ ច សុដ្ឋុ ឱឡារិកោ រូបធម្មោ។ ឥតិ តស្មា ន សក្កា វត្តុំតិ សម្ពន្ធោ។ “ឥមស្ស អត្ថស្សា”តិ វត្វា តំ អត្ថំ វទតិ “ឱឡារិកស្សា”តិអាទិនា។ “គតីបយខណមត្តំ”តិ បន្នរសខណសោឡសខណមត្តំ។ “ចិត្តជរូបប្បវត្តិយា”តិ ចិត្តជរូបប្បវត្តនតោ។ ទុព្ពលា ហោន្តិ, តទា បញ្ចារម្មណានិបិ បញ្ចទ្វារេសុ អាបាតំ នាគច្ឆន្តិ។ “បច្ចយបរិត្តតាយ វា”តិ តទា បច្ឆាជាតបច្ចយស្ស អលាភតោ វុត្តំ។ ទុព្ពលា ហោន្តិ។ តទា ទុព្ពលត្តា ឯវ បញ្ចារម្មណានិ បញ្ចទ្វារេសុ អាបាតំ នាគច្ឆន្តិ។ បរិយោសានេបិ ឯកចិត្តក្ខណមត្តេ។ វត្ថុស្ស អាទិអន្តនិស្សិតានិ បដិសន្ធិក្ខណេ អាទិម្ហិ និស្សិតានិ។ មរណាសន្នកាលេ អន្តេ និស្សិតានិ។ សមទុព្ពលានិ ឯវ ហោន្តិ។ តស្មា យថា សព្ពបដិសន្ធិចិត្តម្បិ រូបំ ន ជនេតិ, តថា សព្ពចុតិចិត្តម្បិ រូបំ ន ជនេតីតិ សក្កា វិញ្ញាតុន្តិ។ “បាឡិវិរោធំ”តិ បុព្ពេ ទស្សិតាយ សង្ខារ យមកបាឡិយា វិរោធំ។“ការណំ វុត្តមេវា”តិ ចិត្តញ្ហិ ឧប្បាទក្ខណេ ឯវ បរិបុណ្ណំ បច្ចយំ លភិត្វា ពលវំ ហោតីតិ វុត្តមេវ។ “តំ”តិ អប្បនាជវនំ។ អចលមានំ ហុត្វា។ “អព្ពោកិណ្ណេ”តិ វីថិចិត្ត វារេន អវោកិណ្ណេ។ ន តថា បវត្តមានេសុ អង្គានិ ឱសីទន្តិ, យថា បបិតានេវ ហុត្វា បវត្តន្តិ។ “ន តតោបរំ”តិ តតោ អតិរេកំ រូបវិសេសំ ន ជនេតិ។ “កិញ្ចី”តិ កិញ្ចិចិត្តំ។ “ឧត្តរកិច្ចំ”តិ ឧបរូបរិកិច្ចំ។ “អដ្ឋ បុថុជ្ជនានំ”តិ អដ្ឋ សោមនស្ស ជវនានិ ហសនំបិ ជនេន្តិ។ ឆ ជវនានិ បញ្ចជវនានីតិ អធិការោ។ តេសំ ពុទ្ធានំ។ សិតកម្មស្សាតិ សម្ពន្ធោ។ សិតកម្មំ នាម មិហិតកម្មំ។ “ការណំ វុត្តមេវា”តិ ‘រូបស្ស បន ឧបត្ថម្ភកភូតា ឧតុអាហារា បច្ឆាជាតបច្ចយ ធម្មា ច ឋិតិក្ខណេ ឯវ ផរន្តី’តិ ឯវំ ការណំ វុត្តមេវ។ “ឧតុនោ ពលវភាវោ”តិ រូបុប្បាទនត្ថាយ ពលវភាវោ។ សន្តតិឋិតិយា ពលវភាវោ បន បច្ឆាជាតបច្ចយាយត្តោ ហោតិ។ រូបំ ន សមុដ្ឋាបេយ្យ។ នោ ន សមុដ្ឋាបេតីតិ អាហ “វក្ខតិ ចា”តិអាទី។ អជ្ឈត្តសន្តានគតោ ច ពហិទ្ធាសន្តានគតោ ច ទុវិធាហារោតិ សម្ពន្ធោ។

ឯត្ថចាតិអាទីសុ។ ឧតុ បញ្ចវិធោ។ អជ្ឈត្តសន្តានេ ចតុជវសេន ចតុព្ពិធោ, ពហិទ្ធា សន្តានេ ឧតុជវសេន ឯកោ។ តថា អាហារោបិ បញ្ចវិធោ។ តេសុ បបេត្វា ពហិទ្ធាហារំ អវសេសានំ អជ្ឈត្ត សន្តានេ រូបសមុដ្ឋាបនេ វិវាទោ នត្ថិ។ ពហិទ្ធាហារស្ស បន អជ្ឈត្តសន្តានេ រូបសមុដ្ឋាបនេ វិវាទោ អត្ថីតិ តំ ទស្សេតុំ "ឯត្ថ ចា"តិអាទិមាហ។ "ឧតុឱជានំ វិយា"តិ ឧតុឱជានំ អជ្ឈត្តសន្តានេ រូបសមុដ្ឋាបនំ វិយ។ អដ្ឋកថាបាឋោ។ "ទន្តវិចុណ្ណិតំ បនា"តិ ទន្តេហិ សង្ខាទិត្វា វិចុណ្ណំ កតំ បន។ "សិត្ថំ"តិ ភត្តចុណ្ណសិត្ថំ។ ដីកាបាឋោ។ "សា"តិ ពហិទ្ធា ឱជា។ "នសង្ខាទិតោ"តិ ន សុដ្ឋុខាទិតោ។ "តត្តកេនបី"តិ មុខេបបិតមត្តេនបិ។ "អព្ភន្តរស្សា"តិ អជ្ឈត្តាហារស្ស។ "អដ្ឋអដ្ឋរូបានិ សមុដ្ឋាបេតី"តិ ឧបត្ថម្ភនវសេន សមុដ្ឋាបេតិ, ជនន វសេន បន អជ្ឈត្តិកាហារោ ឯវ សមុដ្ឋាបេតីតិ អធិប្បាយោ។ "ឧបាទិន្នកា"តិ អជ្ឈត្ត សម្ភូតា វុច្ចន្តិ។ ពហិទ្ធា ឱជាបិ រូបំ សមុដ្ឋាបេតិ យេវាតិ សម្ពន្ធោ។ "តេនឧតុនា"តិ អជ្ឈត្ត ឧតុនា។ "សេទិយមានា"តិ ឧស្មាបិយមានា។ "តាយ ច ឱជាយា"តិ អជ្ឈត្ត ឱជាយ។ "មេទសិនេហុបចយ វសេនា"តិ មេទកោដ្ឋាសរសសិនេហ កោដ្ឋាសានំ វឌ្ឍនវសេន។ ឥតរានិ បន តីណិរូបសមុដ្ឋានានិ។ បាឡិបាឋោ។ "ឥន្ទ្រិយានី"តិ ចក្ខាទីនិ ឥន្ទ្រិយ រូបានិ។ "វិហារោ"តិ សមាបត្តិ ឯវ វុច្ចតិ។ សមាបត្តិ ចិត្តេន ជាតត្តា តានិ ឥន្ទ្រិយានិ វិប្បសន្ន នីតិ កត្វា កស្មា វុត្តន្តិ បុច្ឆតិ។ "ឧបចរិតត្តា"តិ ឋានូបចារេន វោហរិតត្តា។ "តេសំ ន វន្នំ"តិ ឥន្ទ្រិយរូបានំ។ និធិកណ្ឌបាឋោ។ សុន្ទរោ វណ្ណោ យស្សាតិ សុវណ្ណោ។ សុវណ្ណស្ស ភាវោ សុវណ្ណតា។ តថាសុស្សរតា។ "សរោ"តិ ច សទ្ទោ វុច្ចតិ។ "សុសណ្ឋានំ"តិ អង្គបច្ចង្គានំ សុដ្ឋុសណ្ឋានំ។ "សុរូបតា"តិ សុន្ទររូបកាយតា។ "យថា"តិ យេនអាការេន សណ្ឋិតេ សតិ។ តថា តេន អាការេន សណ្ឋិតា ហោតីតិ យោជនា។

លហុតាទិត្តយេ។ ទន្ធត្តាទិករានំ ធាតុក្ខោភានំ បដិបក្ខេហិ បច្ចយេហិ សមុដ្ឋាតីតិ វិគ្គហោ។ "ឯតស្សា"តិ លហុតាទិត្តយស្ស វុត្តា។ តស្មា ឯតំ លហុតាទិត្តយំ កម្មសមុដ្ឋានន្តិ វត្តព្ពន្តិ អធិប្បាយោ។ "យមកេសុបិ អទ្ធា បច្ចុប្បន្នេនេវ គហិតោ"តិ យស្ស ចក្ខាយតនំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស សោតាយតនំ ឧប្បជ្ជតីតិ។ សចក្ខុកានំ អសោតកានំ ឧបបជ្ជន្តានំ តេសំ ចក្ខាយតនំ ឧប្បជ្ជតីតិអាទីសុ ឧប្បាទវារេ បដិសន្ធិវសេន, និរោធវារេ ចុតិវសេន អទ្ធាបច្ចុប្បន្នំវ វុត្តន្តិ អធិប្បាយោ។ អកម្មជានំ បវត្តិកាលេ កាលភេទោ វុត្តោតិ។ "កម្មវិបាកជា អាពាធាតិ វុត្តំ"តិ វីថិមុត្តសង្គហេ ឧបច្ឆេទកកម្មទីបនិយំ 'អត្ថិ វាត សមុដ្ឋិតា អាពាធា។ ល។ អត្ថិ កម្មវិបាក ជា អាពាធា'តិ វុត្តំ។ តានិ ឧបបីឡកុបឃាតក កម្មានិបិ វិបត្តិយោ លភមានានិ ឯវ ខោភេត្វា នានាពាធេ ឧប្បាទេន្តីតិ សម្ពន្ធោ។ សរីរេ បត្តិ តិដ្ឋន្តីតិ សរីរដ្ឋកា។ "គទនុគតិកានិ ឯវ ហោន្តី"តិ កម្មជាទីនិបិ ឧព្ភិតានិ ឯវ ហោន្តីតិ អធិប្បាយោ។ ឯតេន អដ្ឋសុ ការណេសុ យេនកេនចិការណេន ចក្ខុរោគាទិកេ អាពាធេ ជាតេ តស្មឹ អង្គេ បវត្តានិ សព្ពានិ រោគសមុដ្ឋានានិ អាពាធភាវំ គច្ឆន្តិយេវ។ ឯវំ សន្តេបិ តប្បរិយាបន្នានិ កម្មជ រូបានិ គទនុគតិកភាវេន អាពាធភាវំ គច្ឆន្តិ, ន ឧជុកតោ កម្មវសេនាតិ ទីបេតិ។ កម្មសមុដ្ឋានោ អាពាធោ នាម នត្ថិ។ តថាបិ អដ្ឋសុ អាពាធេសុបិ អត្ថិ វាតសមុដ្ឋានា អាពាធាតិអាទីសុ វិយ អត្ថិ កម្មសមុដ្ឋានា អាពាធាតិ អវត្វា អត្ថិ កម្មវិបាកជា អាពាធាតិ វុត្តំ។ តត្ថ ឧបបីឡកោ បឃាតកកម្មានំវសេន ឧប្បន្នោ យោកោចិធាតុក្ខោភោ សុត្តន្តបរិយាយេ ន កម្មវិបាកោតិ វុច្ចតិយេវ។ តតោ ជាតោ យោកោចិ អាពាធោ កម្ម វិបាកជោតិ វុត្តោតិ។ សុគម្ភីរមិទំឋានំ។ សុដ្ឋុវិចារេត្វា កថេតព្ពំ។ "យតោ"តិ យស្មា កម្មសមុដ្ឋានា ពាធបច្ចយា។ ល។ លព្ភមានោ សិយា។ កេវលំ សោ កម្មសមុដ្ឋានោ អាពាធោ នាម នត្ថីតិ យោជនា។ "អវិហឹសា កម្មនិព្ពត្តា"តិ មេត្តាករុណាកម្មនិព្ពត្តា។ សុវិទូរតាយចេវ និរាពាធា ហោន្តីតិ សម្ពន្ធោ។ "សណ្ឋិតិយា"តិ ទុក្ខោភនីយេ វិសេសនបទំ។ ហេតុបទំ វា ទដ្ឋព្ពំ។ ខោភេតុំ ទុក្ករា ទុក្ខោភនីយា។ "កាមំ"តិ កិញ្ចាបីតិ អត្ថេ និបាតបទំ។ សេសមេត្ថ សុវិញ្ញេយ្យំ។

"វុច្ចតេ"តិអាទីសុ។ រូបបច្ចយធម្មានំ បច្ចយកិច្ចំ តិវិធំ។ ជននញ្ច ឧបត្ថម្ភនញ្ច អនុបាលនញ្ច។ តត្ថ ជនន កិច្ចំ ជនេតព្ពានំ ជាតិក្ខណេ ឯវ លព្ភតិ។ សេសទ្វយំ បន ឋិតិក្ខណេបិ លព្ភតិ។ ភង្គក្ខណេ បន សព្ពំ បច្ចយកិច្ចំ នត្ថិ។ តត្ថ ជននកិច្ចវសេន វិចារេន្តោ "រូបជនកានំ"តិអាទិមាហ។ "អបិចា"តិអាទីសុ។ "តាសំ"តិ ឧបចយ សន្តតីនំ, ជរតា អនិច្ចតានញ្ច។ "តេសូ"តិ កុតោចិ សមុដ្ឋានេសុ។ ឥជ បន អភិធម្មត្ថ សង្គហេបន។ "ឯវំ សន្តេបី"តិ បច្ចយវិសេសេន អទិស្សមានវិសេសត្តេបិ។ "សារតរ"ន្តិ អតិសារភូតំ។ "សេយ្យោ"តិ សេដ្ឋោ។

រូបសមុដ្ឋានានុទីបនា និដ្ឋិតា។

១៦៨. កលាបយោជនាយំ ។ "សង្ខានេ"តិ គណនេ។ "តេនា"តិ សង្ខានដ្ឋេន ឯកសទ្ទេន ទស្សេតីតិ សម្ពន្ធោ។ "បិណ្ឌី"តិ ឯកគ្ឃនោ។ មូលដីកាបាឋោ។ "ឧប្បាទាទិប្បវត្តិតោ"តិ ឧប្បាទាទិវសេន បវត្តនតោ។ "ឥតី"តិ តស្មា។ ឧបាទារូបានិ តេវ វុច្ចន្តិ។ "ឯវំ វិការបរិច្ឆេទ រូបានិ ច យោជេតព្ពានី"តិ បញ្ចវិការរូបានិ កលាបស្សេវ ចោបនាទិសភាវា ហោន្តិ, ន ឯកមេកស្ស រូបស្ស។ តស្មា តានិ ឯកេកស្មឹ កលាបេ ឯកេកានិ ឯវ ហោន្តិ។ បរិច្ឆេទរូបំ បន កលាបបរិយាបន្នំ រូបំ ន ហោតិ។ តស្មា ទ្វិន្នំ ទ្វិន្នំ កលាបានំ អន្តរា តំបិ ឯកេកមេវ

ហោតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ “ចតុន្នំ មហាភូតានំ និស្សយតា សម្ភវតោ”តិ ឯត្ថ ចតុន្នំ មហាភូតានំបិ លក្ខណមត្តេន នានត្តំ ហោតិ, បវត្តិវសេន បន ឯកគ្ឃនត្តា សង្ខានង្គេនបិ ឯកោ និស្សយោតិ វត្តព្ពមេវ។ ឯវញ្ហិសតិ ឯក សទ្ទស្ស អត្ថ ចលនំ នត្ថីតិ។ “តេន សទ្ទេនា”តិ ចិត្តជសទ្ទេន។ អត្ថានំ មោចេន្តោ “អធិប្បាយេនា”តិ អាហ។ ថេរស្ស អធិប្បាយេនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ អត្តនោ អធិប្បាយំ ទស្សេន្តោ “ឯត្ថ បនា”តិអាទិមាហ។ តត្ថ “សទ្ទេនា”តិ ចិត្តជសទ្ទេន។ “តាយវាចាយា”តិ វចីមយសទ្ទេនាតិ អត្ថោ។ “វិញ្ញត្តី”តិ វិញ្ញាបនំ ឥច្ចេវត្ថោ។ វិញ្ញាបេតីតិ វិញ្ញាបិតោ។ តស្ស ភាវោ វិញ្ញាវិតត្តំ។ វិតក្កវិប្ផារសទ្ទោ នាម កស្សចិ មហន្តំ អត្ថំ ចិន្តេន្តស្ស សោកវសេន វា តុដ្ឋិវសេន វា ពលវវិតក្កោ បវត្តតិ។ សោ សោកំ វា តុដ្ឋឹ វា សន្ធារេ តុំ អសក្កោន្តោ ទុតីយេន សទ្ធឹ មន្តេន្តោ វិយ អត្តនោ មុខេយេវ អព្យត្តំ សទ្ទំ កត្វា សមុទីរតិ។ បកតិជនោ តំ សទ្ទមត្តំ សុណាតិ វា ន វាសុណាតិ។ សុណន្តោបិ អក្ខរំ វា អត្ថំ វា អធិប្បាយំ វា ន ជានាតិ។ ទិព្ពសោតេន វា វិជ្ជាសោតេន វាសុណន្តោ អក្ខរំបិ អត្ថំបិ អធិប្បាយំបិ ជានាតិ។ ជានិត្វា ឯវំបិ តេ មនោ, ឥត្ថំបិ តេ មនោតិអាទិសតិ។ អយំ វិតក្កវិប្ផារសទ្ទោ នាម។ សោ វិញ្ញត្តិ រហិតោ សោតវិញ្ញេយ្យោតិ មហាអដ្ឋកថាយំ វុត្តោ។ សង្គហការោបន វចីមយសទ្ទោនាម វិញ្ញត្តិរហិតោតិ វា អសោតវិញ្ញេយ្យោតិ វា នត្ថីតិ បដិក្ខិបតិ។ “អាគតេ”តិ អដ្ឋកថាសុ អាគតេ។ “បច្ចេតព្ពោ”តិ សទ្ទាតព្ពោ។ “ដីកាសុបនស្សា”តិ អស្សសច្ចសង្ខេបស្ស ទ្វីសុដីកាសុ។ អក្ខរញ្ច បទញ្ច ព្យញ្ជនញ្ច អត្ថោ ចាតិ ទ្វន្ទោ។ អប្បញ្ញាយ មានា អក្ខរបទព្យញ្ជនត្ថា យស្សាតិ វិគ្គហោ។ “អន្ធទមិឡាទីនំ”តិ អន្ធជាតិកទមិឡជាតិកាទីនំ មិលក្ខូនំ។ “ឧក្កាសិតសទ្ទោ ច ខិបិតសទ្ទោ ច វមិតសទ្ទោ ច ឆឌ្ឌិតសទ្ទោ ចាតិ ទ្វន្ទោ។ អាទិសទ្ទេន តាទិសា ឧក្ការ ហិក្ការ ហសិត រោទិតាទយោ សង្គណ្ហាតិ។ សេសមេត្ថសុវិញ្ញេយ្យំ។

កលាបយោជនានុទីបនា និដ្ឋិតា។

១៦១. រូបប្បវត្តិក្កមេ។ នបុគ្គលវសេន វិសេសនំ ហោតិ។ ភូមិវសេន វិសេសនំ ហោតិ។ តញ្ច ខោ បវត្តិកាលវ សេនាតិ អធិប្បាយោ។

ឯត្ថចាតិអាទីសុ។ បុរិមេសុ ទ្វីសុ យោនីសុ បាឡិនយេន វេទិតព្ពាតិ សម្ពន្ធោ។ និក្ខន្តា, ឥតិ តស្មា អណ្ឌ ជាតិ ច ជលាពុជាតិ ច វុច្ចន្តិ។ កថំ អយំ នយោ បាឡិនយោ នាម ហោតីតិ។ បាឡិយំ អណ្ឌកោសំ វត្ថិកោសំ អភិនិព្ភិជ្ជ អភិនិព្ភិជ្ជ ជាយន្តីតិ វចនេន អណ្ឌតោ ជលាពុតោ ជាតា វិជាតា និក្ខន្តាតិ អត្ថោ វិញ្ញាយតិ។ អដ្ឋកថាយំ បន អណ្ឌេជាតា ជលាពុម្ហិជាតាតិ វុត្តំ។ តព្ភបលិវេឋនាសយោ នាម យេន បលិវេឋិតោ គព្ភោ តិដ្ឋតិ។ វិភាវនិបាឋេ “ឧក្កំសគតិ បរិច្ឆេទវសេនា”តិ ឧក្កដ្ឋប្បវត្តិនិយមនវសេន។ ឧក្កដ្ឋនយវសេនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ អភិរូបស្ស កញ្ញា ទាតព្ពាតិ ឯត្ថ កញ្ញា ទាតព្ពាតិ សាមញ្ញតោ វុត្តេបិ អភិរូបស្ស បុរិសស្សាតិ វុត្តត្តា កញ្ញាបិ អភិរូបកញ្ញា ឯវ វិញ្ញាយតិ។ អយំ ឧក្កដ្ឋនយោ នាម។ “តត្ថ តានិ សព្ពានី”តិអាទីសុ។ តានិសព្ពានិបិ ចក្ខុ សោត ឃាន ភាវ ទ្វយានិ ន ឱមកេន កម្មេន លព្ភតិ។ ឧក្កដ្ឋេន កម្មេន ឯវ លព្ភតីតិ អធិប្បាយោ។ វិភង្គបាឋេ។ សទ្ទាយតនំ នាម បដិសន្ធិកាលេ ន លព្ភតីតិ វុត្តំ “ឯកាទសាយតនានី”តិ។ ចក្ខុវេកល្លស្ស ទស, សោតវេកល្លស្ស អបរានិទស, ចក្ខុ សោតវេកល្លស្សនវ , គព្ភសេយ្យស្សវសេន សត្តាយតនានិ។ បាឡិយំ ឱបបាតិកគព្ភសេយ្យកានំ ឯវ វុត្តត្តា “បាឡិយំ អវុត្តំបិបនា”តិ វុត្តំ។ អវុត្តម្បិ ចក្ខាទិវេកល្លំ។ “អញ្ញមញ្ញំ អវិនាភាវវុត្តិតា វុត្តា”តិ កថំ វុត្តា យស្ស ឃានាយតនំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស ជិវ្ហាយតនំ ឧប្បជ្ជតីតិ, អាមន្តា។ យស្ស វា បន ជិវ្ហាយតនំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស ឃានាយតនំ ឧប្បជ្ជតីតិ, អាមន្តាតិអាទិនា វុត្តា បេយ្យាលមុខេន។ អាចរិយានន្ទត្ថេរេ ន បន ឥច្ឆិតន្តិ សម្ពន្ធោ។ “ជិវ្ហាវេកល្លតាវិយា”តិ ជិវ្ហាវេកល្លតានាម នត្ថិ វិយ។ “ឃានវេកល្លតាបិ អត្ថីតិ យុត្តំ”តិ ឯត្ថ បាឡិយំ អឃានកានំ ឥត្ថីនំ បុរិសានំតិ ឥទំ មាតុគព្ភេ ឃានាយតនេ អនុប្បន្នេយេវ បុរេតរញ្ច វន្តានំ ឥត្ថិបុរិសានំ វសេន វុត្តំ។ ន ឃានវេកល្លានំ អត្ថិតាយាតិបិ វទន្តិ។ គព្ភេ សេន្តីតិ គព្ភសយា។ គព្ភសយា ឯវ គព្ភសេយ្យា។

បវត្តិកាលេតិអាទីសុ។ មូលដីកាបាឋេ។ “ឱរតោ”តិ បដិសន្ធឹ ឧបាទាយ វុត្តំ។ ឯកាទសមសត្តាហេ អនាគតេតិ វុត្តំ ហោតិ។ រូបាយតនំ នុប្បជ្ជិស្សតិ។ នោ ច ចក្ខាយតនំ នុប្បជ្ជិស្សតីតិ ឥទំ អទ្ធាបច្ចុប្បន្នវសេន វុត្តំ។ តស្មា បដិសន្ធិតោ បដ្ឋាយ ឧប្បន្នំ រូបាយតនំ យាវជីវំបិ ឧប្បន្នន្នេវ វុច្ចតិ។ ន ឧប្បជ្ជិស្សមានន្តិ។ ចក្ខាយតនំ បន ឯកាទសមសត្តាហា ឱរតោ បិតស្ស ន ឧប្បន្នំ។ តទា អនុប្បន្នត្តា ឯកាទសមេ សត្តាហេ សម្បត្តេ ឧប្បជ្ជិស្សតីតិ វត្តព្ពំ ហោតិ។ បច្ឆិម ភវិកត្តា បន តទុភយម្បិ ភវន្តរេ នុប្បជ្ជិស្សតិយេវាតិ។ ឃា នាយតនំ និព្ពត្តេតីតិ ឃានាយតនានិព្ពត្តកំ, កម្មំ។ តេន កម្មេន គហិតប្បដិសន្ធិកានំ។ ឥទញ្ច យទិ តន្និព្ពត្តកេន កម្មេន បដិសន្ធឹ គណ្ហេយ្យុំ។ ឃានាយតនេ អនុប្បន្នេ អន្តរា ន កាលង្ករេយ្យុន្តិ កត្វា វុត្តំ។ តន្និព្ពត្តកេន កម្មេន បដិសន្ធឹ គណ្ហន្តាបិ តតោ ពលវន្តេ ឧបច្ឆេទកកម្មេ អាគតេ សតិ។ ឃានាយតនុប្បត្តិ កាលំ អបត្វា អន្តរា នកាលង្ករោន្តីតិ នត្ថិ។ “ចក្ខុឃានេសុ វុត្តេសូ”តិ ដីកាយំ វុត្តេសុ។ “អត្ថតោ សិទ្ធា ឯវា”តិ ឯកាទសមសត្តាហេ ឧប្បន្នាតិ សិទ្ធា ឯវ។ “ព្លទិសេសុឋានេសូ”តិ សភាវំ វិចារេ តុំ ទុក្ករេសុ ឋានេសុ។

អដ្ឋកថាយេវ បមាណំ កាតុំ យុត្តាតិ អធិប្បាយោ។ អដ្ឋកថាបាឋេ។ “បុរិមំ ភវចក្កំ”តិ អវិជ្ជាមូលកំ វេទនាវសានំ ភវចក្កំ។ “អនុបុព្ពប្បវត្តិទីបនតោ”តិ យថា បច្ឆិមេ តណ្ហាមូលកេ ភវចក្កេ ឧបបត្តិភវប្បវត្តិ វ ទន្តេន ភវបច្ចយាជាតីតិ ឯវំ ឯកតោ កត្វា វុត្តា, ន តថា បុរិមេ ភវចក្កេ។ តត្ថ បន សង្ខារបច្ចយា វិញ្ញាណំ, វិញ្ញាណ បច្ចយា នាម រូបន្តិអាទិនា អនុបុព្ពប្បវត្តិទីបនតោ។ “សោ បដិក្ខិត្តោយេវា”តិ អាយតនានំ កមតោ វិនិច្ឆយដ្ឋានេ ទេសនាក្កមោវ យុត្តោតិ វត្វា សោ ឧប្បត្តិក្កមោ បដិក្ខិត្តោ។

សំយុត្តកេ យក្ខសំយុត្តបាឡិយំ។ គាថាសុ។ “កលលា”តិ កលលតោ។ “អព្ពុទា”តិ អព្ពុទតោ។ “បេសិយា”តិ បេសិតោ។ “ឃនា”តិ ឃនតោ។ “ជាតិឧណ្ណំសូហី”តិ សុទ្ធជាតិកស្ស ឯឡកស្ស លោមំសូហិ។ “បរិបក្កសមូហកំ”តិ កលលតោ បរំ ថោកំ បរិបក្កញ្ច សមូហាការញ្ច ហុត្វា។ “វិវត្តមានំ តព្ភាវំ”តិ កលលភាវំ វិជហិត្វា វត្តមានំ។ “វិលីនតិ បុសទិសា”តិ អគ្គិម្ហិ វិលីនតិបុរសសទិសា។ “មុច្ចតី”តិ កបាលេ នលគ្គតិ។ ឯតានិជាយន្តីតិ ឯវំ អដ្ឋកថាយញ្ច វុត្តំ។ “ទ្វា ចត្តាលីសមេ សត្តាហេ”តិ នវមាសេ អតិក្កម្ម វីសតិមេទិវសេ។ យទិ ឯវំ, បញ្ចមេសត្តាហេ បញ្ចប្បសាខា ជាយន្តិ, ឯកាទសមេសត្តាហេ ចត្តារិ អាយតនានិ ជាយន្តិ, មជ្ឈេបន បញ្ចសត្តាហា អត្ថិ។ តត្ថ កថន្តិ អាហ “ឯត្ថ ចា”តិអាទី។ “ឆសត្តាហា”តិ ឯកាទសមេន សទ្ធឹ ឆសត្តាហា។ ឯកាទសមេបិ ហិ បច្ឆិមទិវសេ ជាតត្តា ឆទិវសានិ អវសិដ្ឋានិ ហោន្តិ។ “បរិណតកាលា”តិ បរិបក្កកាលា។ បរិបាកគតា ឯវ ហិ កម្មជមហាភូតា សុប្បសន្នា ហោន្តិ។ តេសញ្ច បសាទគុណា បសាទរូបា ហោន្តីតិ។ “តស្សា”តិ កលលស្ស។ វណ្ណជាតំ វា សណ្ឋានំ វាតិ សម្ពន្ធោ។ “អាកាសកោដ្ឋាសិកោ”តិ មនុស្សេហិ អាកាសកោដ្ឋាសេ ឋបិតោ។ ហុត្វាតិ បាឋសេសោ។ កថំ បរមាណុតោ បរិត្តកំ សិយាតិ អាហ “សោហី”តិអាទី។ “សោ”តិ បរមាណុ។ បដិសន្ធិក្ខណេ កលលរូបំ កលាបត្តយ បរិមាណំ។ បរមាណុ បន ឯកូនបញ្ញាសកលាបបរិមាណោ។ តស្មា តំ តតោ បរិត្តកន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ បដិសន្ធិក្ខណតោ បរំ បន តំបិ ខណេខណេ ឧបចិតមេវ ហោតិ។ “ធាតូនំ”តិ ចតុធាតុវវត្ថានេ អាគតានំ ចតុន្នំ មហាភូតានំ។ កលលស្សវា ឧបចិតប្បមាណំ គហេត្វា វុត្តន្តិបិ យុជ្ជតិ។ “វត្ថុស្មឹ”តិ អព្ពុទាទិវត្ថុម្ហិ។ “ជលាពុមូលានុសារេនា”តិ ជលាពុជាតកកាលេ តស្ស មូលានុ សារេនាតិ អធិប្បាយោ។ គាថាយំ។ “មាតុតិរោ កុច្ឆិគតោ”តិ វត្តព្ពេ គាថាពន្ធវសេន “មាតុកុច្ឆិគតោ តិរោ”តិ វុត្តំ។ តេនាហ “មាតុយា តិរោកុច្ឆិ គតោ”តិ។ “ឆិទ្ទោ”តិ សុខុមេហិ ឆិទ្ទេហិ សមន្នាគតោ។ លទ្ធំវា បានភោជនំ។ “តតោ បដ្ឋាយា”តិ សត្តវសមភវង្គចិត្តតោ បដ្ឋាយ។ “រូបសមុដ្ឋានេ វុត្តមេវា”តិ រូបសមុដ្ឋានេ មូលដីកាវាទ វិចារណាយំ ‘យំ បិតត្ថ ន ច យុត្ត’ន្តិអាទិនា វុត្តមេវ។ “អជ្ឈោហដាហារាភាវតោ”តិ ពហិទ្ធាហារាភាវតោតិ អធិប្បាយោ។ “តត្ថា”តិ រូបព្រហ្មលោកេ។ អភាវំ វណ្ណេតិ។ កស្មាបន វណ្ណេតិ, ននុ វណ្ណេន្តស្ស អដ្ឋកថា វិរោធោ សិយាតិ។ វិរោធោ វា ហោតុ, អវិរោធោ វា។ បាឡិយេវ បមាណន្តិ ទស្សេន្តោ “រូបធាតុយា”តិអាទិនា វិភង្គេ បាឡឹ អាហរិ។ តត្ថ “រូបធាតុយា”តិ រូបលោក ធាតុយា។ រូប ព្រហ្មលោកេតិ វុត្តំ ហោតិ។ “ឧបបត្តិក្ខណេ”តិ បដិសន្ធិក្ខណេ។ អាចរិយស្ស អធិប្បាយំ វិភាវេន្តោ “ឯត្ថចា”តិអាទិមាហ។ “ផោដ្ឋព្ពេ បដិក្ខិត្តេបី”តិ បញ្ចាយតនានីតិ វា បញ្ចធាតុយោតិ វា បរិច្ឆេទករណមេវ បដិក្ខិ បនំ ទដ្ឋព្ពំ។ “កិច្ចន្តរ សព្ភាវា”តិ ផោដ្ឋព្ពកិច្ចតោ កិច្ចន្តរស្ស វិជ្ជមានត្តា។ កិម្បន កិច្ចន្តរន្តិ។ រូបកាយស្ស បវត្តិយា ហេតុបច្ចយកិច្ចំ។ មហាភូតា ហេតូ មហាភូតា បច្ចយា រូបក្ខន្ធស្ស បញ្ញាបនាយាតិ ហិ ភគវតា វុត្តំ។ តត្ថ ហេតុកិច្ចំ នាម រូបជននកិច្ចំ។ បច្ចយ កិច្ចំ នាម រូបូបត្ថម្ភន កិច្ចំ។ កិច្ចន្តរមេវនត្ថីតិ ឃានាទីនំ វិសយ គោចរភាវកិច្ចំ តេសំ កិច្ចំ នាម, តតោ អញ្ញំ កិច្ចំ នាម នត្ថិ។ “យេនា”តិ កិច្ចន្តរេន។ “តេ”តិ គន្ធាទយោ។ ឥទានិ អដ្ឋក តានុគតំ វាទំ ទស្សេន្តោ “យថាបនា”តិអាទិមាហ។ “យេន កិច្ចវិសេសេនា”តិ វិសយគោចរភាវកិច្ចវិសេសេន។ រូបជននរូបូបត្ថម្ភន កិច្ចវិសេសេន ច។ “សព្ពត្ថា”តិ សព្ពស្មឹ បាឡិប្បទេសេ។ “តេសំ”តិ គន្ធាទីនំ។ “តត្ថា”តិ រូបលោកេ។ “និស្សន្ទ ធម្មមត្តភាវេនា”តិ ឯត្ថ យថា អគ្គិម្ហិ ជាតេ តស្ស និស្សន្ទា នាម ឥច្ឆន្តស្សបិ អនិច្ឆន្តស្សបិ ជាយន្តិយេវ។ វណ្ណោបិ ជាយតិ, ឱភាសោបិ, គន្ធោបិ, រសោបិ, ធូមោបិ, បុប្ផុល្លានិបិ កទាចិ ជាយន្តិយេវ។ តេហិ វណ្ណាទីហិ ករណីយេ កិច្ចវិសេសេ សតិបិ អសតិបិ។ តថា មហាភូតេសុ ជាតេសុ តេសំ និស្សន្ទា នាម ឥច្ឆន្តស្សបិ អនិច្ឆន្តស្សបិ កិច្ចវិសេសេ សតិបិ អសតិបិ ជាយន្តិយេវ។ ឯវំ និស្សន្ទធម្មមត្តភាវេន។ អនុប្បវេសោ យុត្តោ សិយា អជ្ឈត្ត សន្តានេតិ អធិប្បាយោ។ ពហិទ្ធា សន្តានេ បន វត្ថា ភរណ វិមានាទីសុ តេសំ ភាវោ ឥច្ឆិ តព្ពោ សិយា។ អជ្ឈត្តេបិ វា កាយំ ឱឡារិកំ កត្វា មាបិតកាលេតិ។ ឯត្ថ ច “ធម្មាយតន ធម្មធាតូសុ អនុប្បវេសោ”តិ ឯត្ថ អដ្ឋសាលិនិយំ តាវ។ យេ បន អនាបាតាគតា រូបាទយោបិ ធម្មារម្មណមិច្ចេវ វទន្តីតិ វុត្តំ។ តំ តត្ថ បដិក្ខិត្តំ។ អនាបាតាគមនំ នាម វិសយគោចរ កិច្ចរហិតតា វុច្ចតិ។ តញ្ច មនុស្សានម្បិ ទេវានម្បិ ព្រហ្មានម្បិ បសាទរូបេសុ អនាបាតា គមនមេវ អធិប្បេតំ។ តំ បន អត្ថិនត្ថីតិ វិចារេត្វា កថេតព្ពំ។ អបិ ច និស្សន្ទធម្មា នាម ឱឡារិកានំ មហាភូតានំ វិវិធាការាបិ ភវេយ្យុំ។ ព្រហ្មានំ បន អជ្ឈត្ត រូបំ អប្បនា បត្តកម្ម វិសេសេន បវត្តំ អតិសុខុមំ ហោតិ។ តស្មា កាមសត្ត សន្តានេ វិយ តត្ថ បរិបុណ្ណំ និស្សន្ទរូបំ នាម វិចារេតព្ពមេវ។ ធម្មា រម្មណញ្ច មុខ្យធម្មារម្មណំ អនុលោម ធម្មាយតនន្តិ បាឡិយំ វុត្តំ នត្ថិ យេវាតិ។ “ជីវិត ឆក្កញ្ចា”តិ វត្តព្ពំ រូប លោកេ។ “តត្ថា”តិ អសញ្ញសត្តេ។ កាមលោកេ ជីវិតនវកំ កស្មា វិសុំ ន វុត្តន្តិ។ បដិសន្ធិក្ខណេ កស្មា ន វុត្តំ។ បវត្តិ កាលេបិ វិសុំ ន វុត្តមេវ។ “អាហាររូបត្ថម្ភកស្សា”តិ អាហារសង្ខាតស្ស រូបូបត្ថម្ភកស្ស។ “សកលសរីរ ព្យាបិនោ

អនុបាលកជីវិតស្សា”តិ កាយទសកភាវទសកេសុ បរិយាបន្នស្ស ជីវិតស្ស។ “ឯត ទេវា”តិ ជីវិតនវកមេវ។
“តត្ថា”តិ រូបលោកេ។ ឧទយភូតស្សា”តិ វឌ្ឍិភូតស្ស។ “ទ្វីសុ អគ្គីសូ”តិ បាចកគ្គិស្មិញ្ច កាយគ្គិស្មិញ្ច។ អាតង្កោ
វុច្ចតិ រោគោ។ ពហុកោ អាតង្កោ យស្សាតិ វិគ្គហោ។ “វិសមវេបាកិនិយា”តិ វិសមំ បាចេន្តិយា។ “គហណិយា”តិ
ឧទរគ្គិនា។ “បធានក្ខមាយា”តិ បធាន សង្ខាតំ ភាវនារព្ភកិច្ចំ ខមន្តិយា។ “ឯតំ”តិ ជីវិតនវកំ។ “ថេរេន
ថា”តិ អនុរុទ្ធត្ថេរេន ច។ “ឯតំ”តិ ជីវិត នវកំ។ “និរោធក្កមោ”តិ មរណាសន្នកាលេ និរោធក្កមោ។ “ឯត្ថា”តិ
រូបលោកេ។ កឡេវរំ វុច្ចតិ មតសរីរំ។ តស្ស និក្ខេបោ កឡេវរនិក្ខេបោ។ អញ្ញេសញ្ច ឱបបាតិកានំ
កឡេវរនិក្ខេបោ នាម នត្ថិ។ កស្មា បន តេសំ កឡេវរនិក្ខេបោ នាម នត្ថីតិ អាហ “តេសញ្ហី”តិអាទឹ។
វិភាវនិបាឋេ។ សព្ពេសំបិ រូបព្រហ្មានំ។ អាហារសមុដ្ឋានានំ រូបានំ អភាវតោ តិសមុដ្ឋានានីតិ វុត្តំ។ អសញ្ញសត្តេ
ចិត្តសមុដ្ឋានានម្បិ អភាវតោ ទ្វិសមុដ្ឋានានីតិ វុត្តំ។ “តានី”តិ មរណាសន្ន ចិត្តសមុដ្ឋានានិ។ តំ បរិមាណំ
អស្សាតិ តាវត្តកំ។ “លហុកគរុកតាទិវិការោ”តិ សកលរូបកាយស្ស លហុកគរុកាទិវិការោ។ អបិ ច តត្ថ
ទន្ធត្តាទិករ ធាតុក្ខោភបច្ចយានំ សព្ពសោ អភាវតោ និច្ចកាលម្បិ សកលសរីរស្ស លហុតាទិគុណោ វត្តតិយេវ។
កឹ តត្ថ បដិបក្ខ ធម្មប្បវត្តិ ចិន្តាយ។ តថា អសញ្ញសត្តេបិ រូបូនវិការ ចិន្តាយាតិ។

រូបប្បវត្តិក្កមានុទីបនា និដ្ឋិតា។

១៦១. និព្ពានសង្គហេ។ ទ្វីសុ និព្ពានបទេសុ បឋមបទំ អវិញ្ញាតត្ថំ សាមញ្ញ បទំ។ ទុតីយំ វិញ្ញា តត្ថំ
វិសេសបទំ។ កិលេសេ សមេតីតិ សមណោ។ អរិយបុគ្គលោ។ សមណស្ស ភាវោ សាមញ្ញំ។ អរិយមគ្គោ។ សាមញ្ញស្ស
ផលានិ សាមញ្ញផលានិ។ លោកតោ ឧត្តរតិ អតិក្កមតីតិ លោកុត្តរំ។ លោកេ ន បញ្ញាវីយតីតិ បញ្ញត្តីតិ ឥមមត្ថំ
សន្ធាយ “នហី”តិអាទិមាហ ។ ចត្តារិមគ្គញ្ញាណានិ ចតុមគ្គញ្ញាណន្តិ ឯវំ សមាសវសេន ឯកវចនន្តំ បទំ វាក្យំ ប
ត្វា ពហុវចនន្តំ ហោតីតិអាហ “ចតូហិ អរិយមគ្គញ្ញាណេហី”តិ។ “តាទិសម្ហា”តិ អរិយមគ្គសទិសម្ហា។ “វិ
មុខានំ”តិ បរម្មុខានំ។ “ជច្ចន្ធានំ វិយា”តិ ជច្ចន្ធានំ ចន្ទមណ្ឌលស្ស អវិសយភាវោ វិយ។ “តស្សា”តិ និព្ពានស្ស។
តត្ថ “ជច្ចន្ធានំ”តិ អវិសយបទេ សាមិបទំ។ “តស្សា”តិ ភាវបទំ។ “យំ កិញ្ចី”តិ កិញ្ចិយំ អត្ថជាតំ។ អស្ស
និព្ពានស្ស សិទ្ធតន្តិ សម្ពន្ធោ។ អបាកដស្ស ធម្មស្ស។ វាយាមោបិ នាម ន អត្ថិ។ កុតោ តស្ស សច្ឆិករណំ
ភវិស្សតីតិ អធិប្បាយោ។ “យេនា”តិ វាយាមេន។ “និព្ពានេន វិនា”តិ និព្ពានារម្មណំ អលភិត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។ “អ
កិច្ចសិទ្ធី”តិ កិលេសប្បហាន កិច្ចស្ស អសិទ្ធី។ “តតោ”តិ តស្មា។ “វធាយា”តិ វធិតុំ។ “បរិសក្កន្តា”តិ វាយមន្តា។
គាថាយំ។ “អន្តោជដា”តិ អជ្ឈត្តសន្តានេ តណ្ហាជដា, តណ្ហាវិនទ្ធា។ “ពាហិជដា”តិ ពាហិទ្ធាសន្តានេ តណ្ហាជដា,
តណ្ហាវិនទ្ធា។ “តស្សា”តិ តណ្ហាយ។ “វត្ថុតោ”តិ វិសុំវិសុំ ជាតសរូបតោ។ បរិនិព្ពាយីសុ, បរិនិព្ពាយន្តិ,
បរិនិព្ពាយិស្សន្តីតិ បរិនិព្ពុតា។ តការបច្ចយស្ស កាលត្តយេបិ បវត្តនតោ។ យថា ទិដ្ឋា, សុតា, មុតា, វិញ្ញាតា,តិ។
វិសិដ្ឋំ កត្វា ជានិតព្ពន្តិ វិញ្ញាណំ។ ន និទស្សិតព្ពន្តិ អនិទស្សនំ។ នត្ថិ អន្តោ ឯតស្សាតិ អនន្តំ។ សព្ពតោ បវត្តា
គុណប្បភា ឯតស្សាតិ សព្ពតោបភំ។ “ភគវតា វុត្តំ”តិ ទីឃនិកាយេ កេវដ្ដសុត្តេ វុត្តំ។ “សវន្តិយោ”តិ
មហានទិយោ វា កុន្នទិយោ វា។ “អប្បេន្តី”តិ បវិសន្តិ។ “ធារាតិ” មេឃវុដ្ឋិធារា។ ពុទ្ធេសុ អនុប្បជ្ជន្តេសុ ឯក
សត្តោបិ បរិនិព្ពាតុំ ន សក្កោតីតិ ឥទំ ពុទ្ធុប្បាទកប្បេ ឯវ បច្ចេក សម្ពុទ្ធាបិ ឧប្បជ្ជន្តីតិ កត្វា វុត្តំ។ អបទាន
បាឡិយំ បន ពុទ្ធសុញ្ញកប្បេបិ បច្ចេកសម្ពុទ្ធានំ ឧប្បត្តិ អាគតា ឯវ។ “ឯកសត្តោបី”តិ វា សាវកសត្តោ
គហេតព្ពោ។ ឯវញ្ហិ សតិ អបទានបាឡិយា អវិរោធោ ហោតិ។ “អារាធេន្តី”តិ សាធេន្តិ បដិលភន្តិ។ សព្ពតោ ប
វត្តា គុណប្បភា ឯតស្សាតិ អត្ថំ សន្ធាយ “សព្ពតោបភា សម្បន្នំ”តិ វុត្តំ។ “ជោតិ វន្ត តរោវា”តិ ឱភាសវន្តតរោ
វា។ សព្ពត្ថ បភវតិ សំវិជ្ជតីតិ សព្ពតោបភន្តិ ឥមមត្ថំ សន្ធាយ សព្ពតោ វា បភុតមេវ ហោតីតិ វុត្តំ។ តេនាហ “ន
កត្ថចិ នត្ថី”តិ។ “ឯវំសន្តេ បី”តិ ឯវំ វុត្តនយេន ឯកវិធេ សន្តេបិ។ “ឧបចរិតុំ”តិ ឧបចារវសេន វោហរិតុំ។
“យថាហា”តិ តស្មឹ យេវសុត្តេ បុន កឹ អាហ។ ភវំ នេតីតិ ភវនេត្តិ។ ភវតណ្ហា ឯវ។ “សម្បរាយិកា”តិ ចុតិអនន្តរេ
បត្តព្ពា។ ទ្វិន្នំ ខីណាសវានំ អនុបាទិសេសតា វុត្តាតិ សម្ពន្ធោ។ ឯត្ថ “អនុបាទិសេសតា”តិ អនុ
បាទិសេសនិព្ពានំ វុច្ចតិ។ សេក្ខេសុ អរហត្តមគ្គដ្ឋស្ស សេក្ខស្ស កិលេសុបាទិសេស វសេន អនុបាទិសេសតា វុត្តា។
“កិលេសុបាទិសេសោ”តិ ច កិលេស សង្ខាតោ ឧបាទិសេសោ។ តថា ខន្ធុបាទិសេសោបិ។ អន្តរា
បរិនិព្ពាយីតិអាទីសុ បរិនិព្ពានំ នាម កិលេសបរិនិព្ពានំ វុត្តំ។ ឧភតោ ភាគ វិមុត្តាទីនំ បទត្ថោ នវមបរិច្ឆេទេ
អាគមិស្សតិ។ “កិលេសក្ខយេន សហេវ ខិយ្យន្តី”តិ បច្ចុប្បន្នភវេ អរហត្តមគ្គក្ខណេ កិលេសក្ខយេន សទ្ធឹ ឯវ
ខិយ្យន្តិ។ អនុប្បាទ ធម្មតំ គច្ឆន្តិ។ តថា អនាគាមិ បុគ្គលស្ស កាមបដិសន្ធិក្ខន្ធាបិ អនាគាមិមគ្គក្ខណេ,
សោតាបន្នស្ស សត្តភវេបបេត្វា អវសេស កាមបដិសន្ធិក្ខន្ធា សោតាបត្តិ មគ្គក្ខណេ តំ តំ កិលេសក្ខយេ ន
សហេវ ខិយ្យន្តីតិ។ បច្ចុប្បន្នក្ខន្ធា បន កិលេសក្ខយេន សហខិយ្យន្តិ។ ខន្ធុបាទិសេសា នាម ហុត្វា យាវមរណ
កាលា ខីណាសវានម្បិ បវត្តន្តិ។ កស្មា បវត្តន្តីតិ អាហ “យាវចុតិយា បវត្តមានំ”តិអាទឹ។ បច្ចុប្បន្នក្ខន្ធសន្តានំ
បន ធម្មតាសិទ្ធន្តិ សម្ពន្ធោ។ “ផលនិស្សន្ទភូតំ”តិ វិបាកផលភូតញ្ច និស្សន្ទផលភូតញ្ច ហុត្វា។ “តេនសហេវា”តិ
កិលេសក្ខយេន សហេវ។ “យស្មាបនា”តិអាទីសុ។ បរិសមន្តតោ ពុន្ធន្តិ នីវារេន្តិ, សន្តិសុខស្ស អន្តរាយំ ករោន្តីតិ
បលិពោធា។ កិលេសាភិសង្ខរណ កិច្ចានិ, កម្មាភិសង្ខរណកិច្ចានិ, ខន្ធាភិសង្ខរណ កិច្ចានិ ច។ បលិពោធេហិ

សហ វត្តន្តីតិ សបលិពោធា។ សង្ខារ និមិត្តេហិ សហ វត្តន្តីតិ សនិមិត្តា។ តណ្ហាបណិធីហិ សហ វត្តន្តីតិ សបណិហិតា ។“តតោ”តិ បាបកម្មតោ, អបាយទុក្ខតោ ច។ “កោចី”តិ កោចិធម្មោ។ “និរោធេតុំ សក្កោតី”តិ សក្កាយទិដ្ឋិយា និរុទ្ធាយ តេ និរុជ្ឈន្តិ។ អនិរុទ្ធាយ ននិរុជ្ឈន្តិ។ តស្មា សក្កាយទិដ្ឋិ និរោធោ និព្យាបារធម្មោបិ សមានោ តេ បលិពោធេ និរោធេតិ នាម។ “និរោធេតុំ សក្កោតី”តិ ច អព្យាបារេ ព្យាបារបរិកប្បនាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ សក្កាយទិដ្ឋិនិរោធោយេវ តេ បលិពោធេ និរោធេតុំ សក្កោតីតិ ឯត្ថ ទ្វិន្នម្បិ និរោធោ ឯកោយេវ។ ឯវំ សន្តេបិ អវិជ្ជា និរោធា សង្ខារ និរោធោតិអាទីសុ វិយ អភេទេ ភេទបរិកប្បនា ហោតីតិ។ ឧប្បាទោ ច បវត្តោ ច ឧប្បាទប្បវត្តា។ តេ មូលំ យស្សាតិ វិគ្គហោ។ យេន ឱឡារិកាការេន។ មារេន្តីតិ មារា។ វធកបច្ចត្ថិកាតិ វុត្តំ ហោតិ។ កិលេសមារាទយោ។ មារា ទហន្តិ តិដ្ឋន្តិ ឯតេសូតិ មារធេយ្យា។ មារេតិ ចាវេតិ ចាតិ មច្ចុ។ មរណមេវ។ មច្ចុទហតិ តិដ្ឋតិ ឯតេសូតិ មច្ចុធេយ្យា។ “នត្ថិ តស្មឹ និមិត្តំ”តិ វុត្តេ បញ្ញត្តិធម្មេសុបិ ឧប្បាទប្បវត្តមូលំ និមិត្តំ នាម នត្ថិ។ ឯវំសតិ, តេហិ និព្ពានស្ស អវិសេសោ អាបជ្ជតីតិ ចោទនា។ តំ បរិហរន្តោ “តញ្ហិ”តិអាទិមាហ។ វិទ្ធំសេត្វាតិ ច សាធេន្តន្តិ ច អត្ថវិសេស បាកដត្ថាយ អព្យាបារេ ព្យាបារ បរិកប្បនា ឯវ។ បណីតាទិភេទេ។ ឥទំ ពុទ្ធានំ និព្ពានំ បណីតំ។ ឥទំ បច្ចេកពុទ្ធានំ និព្ពានំ មជ្ឈិមំ។ ឥទំ ពុទ្ធសាវកានំ និព្ពានំ ហីនន្តិ ភិន្ទុំ ន ហោតីតិ យោជេតព្ពំ។ នានប្បការេន ចិត្តំ និធេតិ ឯតេនាតិ បណិហិតំ។ “និធេតី”តិ អារម្មណេសុ និន្នំ បោណំ បព្ភារំ កត្វា ឋបេតីតិ អត្ថោ។ តថា បណិធានបណិធីសុ។ អត្ថតោ ឯកំ អាសាតណ្ហាយ នាមំ។ “លព្ភមានាបី”តិ ភវសម្បត្តិ ភោគសម្បត្តិយោ លព្ភមានាបិ។ “បិបាសវិនយ ធម្មត្តា”តិ បាតុំ បរិភុញ្ជិតុំ ឥច្ឆា បិបាសា។ បិបាសំ វិនេតិ វិគមេតីតិ បិបាសវិនយោ។ “វេទយិតសុខំ”តិ វេទនាសុខំ។ “កតមំ តំ អាវុសោ”តិ បាឡិបាឋេ “តំ”តិ តស្មា។ “យទេត្ថ វេទយិតំ នត្ថី”តិ យស្មា ឯត្ថ វេទយិតំ នត្ថិ។ តស្មា និព្ពានេ សុខំ នាម កតមន្តិ យោជនា។ “ឯត្ថា”តិ ឯតស្មឹ និព្ពានេ។ “ឯតទេវេត្ថា”តិអាទិម្ហិ។ “ឯត ទេវា”តិ ឯសោឯវ។ យស្មា ឯត្ថ វេទយិតំ នត្ថិ។ តស្មា ឯសោ វេទយិតស្ស នត្ថិភាវោ ឯវ ឯត្ថនិព្ពានេ សុខន្តិ យោជនា។

“ឯត្ថ ចា”តិអាទីសុ។ យទេតំ ខិយ្យនំ និរុជ្ឈនំ អត្ថីតិ សម្ពន្ធោ។ កេចិ បន តំខិយ្យន និរុជ្ឈន ក្រិយាមត្តំ និព្ពានំ ន ហោតិ។ អភាវ បញ្ញត្តិមត្តំ ហោតីតិ វទន្តិ។ តំ បដិសេធេន្តោ “ន ហិតំ”តិអាទិមាហ។ “បញ្ញត្តិរូបំ”តិ បញ្ញត្តិសភាវោ។ បាឡិបាឋេ។ “បទហតី”តិ វីរិយំ ទឡ្ហំ ករោតិ។ បហិតោ អត្តា អនេនាតិ បហិតត្តោ។ “បហិតោ”តិ បទហិតោ។ អនិវត្តភាវេ ឋបិតោ។ បេសិតោតិបិ វណ្ណេន្តិ។ “កាយេនា”តិ នាមកាយេន។ តណ្ហាវសេ វត្តន្តីតិ តណ្ហាវសិកា។ “តេសំ បី”តិ តេសំ វាទេបិ។ តស្មឹ ខយ និរោធមត្តេ អនន្តគុណា នាម នត្ថីតិ ឥមំ វាទំ វិសោធេតុំ “និព្ពានស្ស ចា”តិអាទិ វុត្តំ។ “បដិបក្ខវសេន សិជ្ឈន្តី”តិ ឯតេន វដ្ដធម្មេសុ មហន្តំ អាទីនវំ បស្សន្តា ឯវ តេសំ និរោធេ មហន្តំ គុណានិសំសំ បស្សន្តីតិ ទីបេតិ។ យេ បន យថាវុត្តំ ខយនិរោធំ បរមត្ថនិព្ពានន្តិ ន ជានន្តិ, តេសំ វត្តព្ពមេវ នត្ថិ។ ឯវំ គុណបទានំ គម្ភីរត្តា តំខយនិរោធមត្តំ អនន្តគុណានំ វត្ថុ ន ហោតីតិ មញ្ញន្តិ។ ឥទានិ និព្ពានំ បរមំ សុខន្តិ វុត្តំ។ កថំ តំ ខយនិរោធមត្តំ បរមសុខំ នាម ភវេយ្យាតិ ឥមំ វាទំ វិសោធេតុំ “សន្តិសុខញ្ចនាមា”តិអាទិ វុត្តំ។ អត្ថិភិក្ខវេតិ សុត្តេ។ “នោចេតំ អភវិស្សា”តិ ឯតំ អជាតំ នោចេ សន្តំ វិជ្ជមានំ ន ភវេយ្យ។ “នយិមស្សា”តិ ន ឥមស្ស។ បច្ចក្ខភូតំ ខន្ធបញ្ចកំ ទស្សេន្តោ “ឥមស្សា”តិ វទតិ។ និស្សក្កត្ថេ ច សាមិវចនំ។ ឥមស្មា ជាតា ភូតា កតា សង្ខតា សត្តានំ និស្សរណំ នាម ន បញ្ញាយេយ្យាតិ យោជនា។ បរត្ថបិ ឯសនយោ។ ឯសនយោ សព្ពេសូតិអាទីសុ។ ទុច្ចរិត ធម្មា នាម បច្ចយេ សតិ, ជាយន្តិ។ អសតិ, ន ជាយន្តីតិ ឯវំ ជាតំ វិយ អជាតម្បិ តេសំ អត្ថិ។ យទិ ច អជាតំ នាម នត្ថិ។ ជាតមេវ អត្ថិ។ ឯវំសតិ, អត្តនិ ទុច្ចរិតានំ អជាតត្ថាយ សម្មាបដិបជ្ជន្តានំបិ សព្ពេ ទុច្ចរិត ធម្មា អត្តនិ ជាតាយេវ សិយុំ, នោ អជាតា។ កស្មា, អជាតស្ស នាម នត្ថិតាយាតិអាទិនា យោជេតព្ពំ។

“ឯត្តាវតា”តិ , អត្ថិ ភិក្ខវេ អជាតំតិអាទិនា បាឡិវចនេន។ សព្ពេសង្ខារា សមន្តិ វូបសមន្តិ ឯត្ថាតិ សព្ពសង្ខារ សមថោ។ សព្ពេ ឧបធយោ ឯត្ថ និស្សជ្ជន្តិ អរិយាជនាតិ សព្ពុបធិនិស្សគ្គោ។ “ឧបលព្ភមានោ”តិ សន្តិលក្ខណេន ញាណេន ឧបលព្ភមានោ។ “ឯសីសូ”តិ កត្វា ឯសនកិច្ចស្ស សិខាបត្តំ អត្ថំ ទស្សេតុំ “អធិគច្ឆីសូ”តិ វុត្តំ។

និព្ពានសង្គហានុទីបនា និដ្ឋិតា។

រូបសង្គហទីបនិយាអនុទីបនា និដ្ឋិតា។

៧. សមុច្ចយសង្គហអនុទីបនា

១៦២. សមុច្ចយសង្គហេ ។ អត្តនោ អាវេណិកភូតេន សាមញ្ញ លក្ខណេនតិ ច សម្ពន្ធោ។ អញ្ញាបទេសេន ឯវ តទុភយលក្ខណេន សលក្ខណានិ នាម វុច្ចន្តីតិ អធិប្បាយោ។ “និព្ពានស្សបិ សរូបតោ លព្ភមានសភាវតា”តិ អញ្ញនិស្សយ រហិតេន លព្ភមានសភាវតា។ ននុ និព្ពានម្បិ រាគក្ខយោ ទោសក្ខយោ មោហក្ខយោតិអាទិនា អញ្ញនិស្សយទស្សនំ អត្ថិ យេវាតិ។ ទស្សនមត្តំ អត្ថិ។ និព្ពានំ បន រាគាទីហិ បដិពទ្ធំ ន ហោតិ។ អថ ខោ តេហិ ទូរតរំ ហោតិ។ បដិបក្ខតរំ, បដិវិរុទ្ធតរំ។ យញ្ហិ រូបស្ស ខយោ វយោ ភេទោ អនិច្ចាតិ វុត្តំ។ តត្ថ រូបស្ស ឧប្បជ្ជិត្វា ខយោ វុត្តោតិ សោ រូបស្ស និស្សិតោ ឯវ ហោតិ។ ឥធ បន រាគាទីនំ បុន ឧប្បាទស្សបិ អភាវោ វុត្តោតិ សោ រាគាទីសុ អនិស្សិតោ ឯវ។ ន កេវលំ អនិស្សិតោ។ អថ ខោ តេហិ ទូរតរោ ច បដិបក្ខតរោ ច តេសំ បដិបក្ខ គុណេហិ ឥមស្សសិទ្ធត្តាតិ។ អនិប្ផន្នរូបានិបិ អធិប្បេតានិ ឯវ តេសម្បិ ខន្ធាយតនធាតុ សច្ចេសុ សង្គហិតត្តា។

អាសវាទីសុ។ “បារិវាសិយដ្ឋេនា”តិ បរិវាសករណដ្ឋេន។ “មទនីយដ្ឋេនា”តិ មទនជនកដ្ឋេន។ “បរិវាសំ គណ្ហន្តី”តិ ទោសវេបុល្លំ អាបជ្ជន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។ បុន “បរិវាសំ”តិ ទុគ្គន្ធតាទិបរិវាសំ។ “អាសវភរិតមេវា”តិ អាសវេហិ បូរិតមេវ។ “ឆទ្វារម្មណានិ ទូសេន្តី”តិ តានិ សាសវាទិភាវំ បាបេន្តីតិ អធិប្បាយោ។ “ភវតោ”តិ ភូមិតោ ឥច្ចេវត្ថោ។ អវធីយតិ បរិច្ឆិន្ទីយតិ ឯតស្មាតិ អវធិ។ អបាទានំ វុច្ចតិ។ មរិយាទោ នាម បរិយន្ត បរិច្ឆេទោ។ មរិយាទមត្តភូតោ ក្រិយាវិសយោ មរិយាទវិសយោ។ អវធិ នាម ព្យាបន វិធានំ, ក្រិយា ព្យាបនស្ស វិសយោ អភិវិធិវិសយោ។ “យស្សា”តិ អវធិ វត្ថុស្ស។ “អត្តានំ”តិ អវធិវត្ថុំ។ “ពាហិកត្វា”តិ សម្បត្តមត្តំ កត្វាតិ អធិប្បាយោ។ អវធិវិចារណាយំ។ “សទ្ទស្សា”តិ ភគវតោ កិត្តិសទ្ទស្ស។ “តំ”តិ អវធិភូតំ អត្ថំ។ “យសោ”តិ កិត្តិ សទ្ទោ។ “ឥតរំ”តិ អនភិវិធិវិសយំ ពហិ កត្វា បវត្តតិ។

កាមាសវាទីសុ។ “តន្នាមេនា”តិ កាមនាមេន។ “តទារម្មណា”តិ កាមធម្មារម្មណា។ “អយមត្ថោ វា”តិ កាមីយតីតិអាទិនា វុត្តោ បច្ឆិមត្ថោវ។ “មហគ្គតកុសលធម្មា”តិ ឥធាធិប្បេតំ កម្មភវំ សន្ធាយ វុត្តំ។ “តំ និព្ពត្តា”តិ តេន និព្ពត្តា។ “តទារម្មណា”តិ ទុវិធភវារម្មណា។ “តណ្ហា ឯវា”តិ ភវតណ្ហា ឯវ។ “ភវោ ឯវា”តិ ភវារម្មណតាយ ភវនាមិកា តណ្ហា ឯវ។ “ឥមេ ឯវា”តិ តណ្ហាទិដ្ឋិ អវិជ្ជា ឯវ។ “បរិវុត្ថេ សតី”តិ បរិវសិតេ សតិ។ “កាមវិសយា”តិ កាមធម្មវិសយា។ “តស្មិំ”តិ កាមាសវេ។ ភវវិសយា មានាទយោ បរិវុត្ថា ឯវាតិអាទិនា យោជេតព្ពំ។ តថា ទិដ្ឋិវិសយាតិ បទេបិ។

“អនស្សាសិកំ កត្វា”តិ អស្សាសបស្សាសរហិតំ កត្វា។ “អវហនដ្ឋេនា”តិ អជ្ឈោត្ថរិត្វា មារណដ្ឋេន។ អធោកត្វា មារណដ្ឋេនាតិបិ យុជ្ជតិ។ “ទុត្តរដ្ឋេនា”តិ តត្ថ បតន្តស្ស តរិតុំ ទុក្ករដ្ឋេន។ “វុត្តនយេនា”តិ អាសវេសុ វុត្តនយេន។

“វដ្ដស្មិំ”តិ តិវិធវដ្ដស្មិំ។ “ភវយន្តកេ”តិ អវិជ្ជាសង្ខារាទិកេ ភវចក្កេ។ “អាមសនំ”តិ បទស្ស អត្ថំ ទស្សេតិ “តថា តថា កប្បេត្វា គហណ”ន្តិ។ “សាសនេ”តិ បរិយត្តិសាសនេ តស្មិំ តស្មិំ សុត្តន្តេ។ “ទិដ្ឋិយោ ទិដ្ឋុបាទានំ”តិ ទិដ្ឋិវត្ថូសុ ទឡ្ហគ្គាហដ្ឋេន ទិដ្ឋិយោ ឯវ ទិដ្ឋុបាទានំ។ អត្តវាទុបាទានេ។ បរិកប្ប ពុទ្ធិ នាម មិច្ឆាញាណំ វុច្ចតិ។ “ឥស្សរ និម្មិតំ”តិ សកលលោកិស្សរេន មហាព្រហ្មុនា អាទិកប្បកាលេ និម្មិតំ។ “អធិច្ច សមុប្បន្នំ”តិ អហេតុ អបច្ចយា សមុប្បន្នំ។ “អច្ចន្តសស្សតំ”តិ ភវបរម្បរាសុ សស្សតំ។ “ឯកច្ចសស្សតំ”តិ ភវវិសេសំ បត្វា ឯកច្ចានំ សត្តានំ សស្សតំ។ “ឧច្ឆិន្នំ”តិ យត្ថកត្ថចិ បរម្មរណា ឧច្ឆិន្នំ។ បុរាណញ្ចកម្មំ បរិក្ខីណំ, នវញ្ចកម្មំ អកតំ។ ឯវំ សំសារ សុទ្ធីតិអាទិនា គហណន្តិ អត្ថោ។ សន្តោ កាយោ សក្កាយោ។ “សន្តោ”តិ បរមត្ថតោ វិជ្ជមានោ។ “កាយោ”តិ រូបកាយោ, នាមកាយោ។ អត្តនោ អត្តនោ កាយោ វា សក្កាយោ។ បច្ចត្តកាយោ, បាដិបុគ្គលិក កាយោតិ វុត្តំ ហោតិ។ យថាវុត្តកាយ ទ្វយមេវ។ សក្កាយេ ទិដ្ឋិ សក្កាយទិដ្ឋិ។ តត្ថ “សក្កាយេ ទិដ្ឋី”តិ បុព្ពន្តាបរន្ត កប្បិកានំ វិយ បុព្ពន្តា បរន្តេអចិន្តេត្វា សព្ពសត្តានំបិ អត្តនោ ខន្ធេសុ ឯវ ‘រូបំ មេ អត្តាតិ វា’ អត្តា មេ រូបវាតិ វា, អត្តនិ មេ រូបន្តិ វា, រូបស្មិំ មេ អត្តាតិ វា, ឯវមាទិនា ជម្មតា សិទ្ធា ទិដ្ឋីតិ វុត្តំ ហោតិ។ “អស្សុតវា”តិ ខន្ធទេសនាទិកេ សុញ្ញតធម្មប្បដិសំ យុត្តេ ទេសនា ធម្មេ អស្សុត បុព្ពត្តា នត្ថិ សុតំ ឯតស្សាតិ អស្សុតវា។ “បុថុជ្ជនោ”តិ លោកិយមហាជនោ។ តត្ថ បរិយាបន្នោ បន ឯកបុគ្គលោបិ បុថុជ្ជនោត្វេវ វុច្ចតិ។ សោ សុតវាបិ អត្ថិ, អស្សុតវាបិ អត្ថិ។ ឥធ អស្សុតវា អធិប្បេតោ។ អរិយ បុគ្គលោ បន តត្ថ បរិយាបន្នោ ន ហោតិ។ អហន្តិវា, មមាតិ វា, មយីតិ វា, មេតិ វា, បរាមសន បទានិ នាម។ “សេសធម្មេវា គហេត្វា”តិ រូបតោ អវសេសេ នាមក្ខន្ធ ធម្មេ អត្តា មេតិ គហេត្វា វា។ “ធម្ម មុត្តកំ វា អត្តានំ គហេត្វា”តិ បញ្ចក្ខន្ធធម្មវិមុត្តំ បរិកប្បសិទ្ធំ អត្តានំ វា គហេត្វា។ ចតស្សោ អវត្ថា យស្សាតិ ចតុរាវត្ថិកា។ វេទនាយ សម្ភោគរសត្តា “សំភុញ្ជី”តិ វុត្តំ។ “សុខិតោ”តិ សុខ វេទនាយ សមង្គីបុគ្គលោ។ ធម្មតោ ខន្ធ បញ្ចកមេវ។ តត្ថ បន សុខវេទនាបធានត្តា តថា សមនុបស្សន្តោ

វេទនំ អត្តាតិ សមនុបស្សតិ នាម។ “សមូហតោ គហេត្វា”តិ អហមស្មិ, អហំ ឯកោ សត្តោតិអាទិនា សមូហតោ។ “វត្ថូ”តិ បញ្ចក្ខន្ធា វុច្ចន្តិ។ ញាតបរិញ្ញាទិវសេន អបរិញ្ញាតានិ វត្ថូនិ ឯតេហីតិ អបរិញ្ញាតវត្ថុកា។ ឯកម្ហុត្តមត្តេបិ កាលេ។ រូបំ អត្តតោ សមនុបស្សតីតិអាទិកំ ចតុរាវត្តំ សន្ធាយ “កទាចិ អត្តតោ”តិអាទិ វុត្តំ។ “អត្តនិមិត្តំ”តិ អភិក្កមនាទីសុ កាយវចីមនោ ក្រិយាសុ អហំ អភិក្កមាមិ, អហំ បដិក្កមាមីតិអាទិនា ចិត្តេ ទិស្សមានា អត្តច្ឆាយា វុច្ចតិ។

“កាមនង្គេនា”តិ ឥច្ឆនង្គេន។ “ឆន្ទនង្គេនា”តិ បត្ថនង្គេន។ លីនភាវោ នាម ចិត្តចេតសិកានំ បដិកុដនំ។ អាបាទីយតេ អាបាទនំ។ លីនភាវស្ស អាបាទនន្តិ វិគ្គហោ។ “តន្ទី”តិ អាលស្យំ វុច្ចតិ។ “វិជម្ភិតតា” នាម កិលេសវសេន កាយង្គានំ វិជម្ភនំ សមិញ្ជនបសារណាទិករណំ។ សា ឯវ បច្ចយោ ឯតស្សាតិ វិគ្គហោ។

អនុសយបទត្ថេ។ “ឧប្បជ្ជន្តី”តិ ឧប្បជ្ជិតុំ សក្កោន្តិ។ ន បន ឯកន្តតោ ឧប្បជ្ជន្តិ។ សន្តេសុហិ ឯកន្តតោ ឧប្បជ្ជន្តេសុ អនុសយា នាម ន ហោន្តិ សយនកិច្ចស្សេវ អភាវតោ។ “ឧប្បជ្ជន្តី”តិ វា ឧប្បជ្ជិតុំ បហោន្តិ។ បត្ថោទនោ ពហូនំ ជនានំ បហោតីតិអាទីសុ វិយ។ បញ្ញត្តិយោហិ អសភាវធម្មជាតិកត្តា ការណ លាភេបិ ឧប្បជ្ជិតុំ នប្បហោន្តិ។ ឥមេ បន សភាវធម្មជាតិកត្តា ការណ លាភេ សតិ ឧប្បជ្ជិតុំ បហោន្តីតិ។ ឯវញ្ចសតិ, ឧប្បាទំ អបត្តានំបិ តេសំ បរមត្ថជាតិកតា សិទ្ធា ហោតីតិ។ “សហ អនុសេន្តី”តិ ឯកតោ អនុសេន្តីតិ វុត្តា កាមរាគានុសយោ ច បដិឃានុសយោ ច មានានុសយោ ច ទិដ្ឋានុសយោ ច វិចិកិច្ឆានុសយោ ច។ ឥមេសំ សត្តានំ សត្តសន្តានេ អនុសយកិច្ចមត្តំ បបេត្វា ឯកតោ ឧប្បត្តិ នាម នត្ថិ។ យទិ ឯកតោ ឧប្បជ្ជេយ្យុំ។ ទ្វាទសា កុសលចិត្តានិ សត្តសន្តានេ និច្ចកាលម្បិ ឯកតោ ឧប្បជ្ជេយ្យុំ។ ន ច ឧប្បជ្ជន្តិ។ តស្មា វិញ្ញាយតិ ឧប្បជ្ជនំ នាម អប្បហីនង្គេន ឧប្បជ្ជនារហភាវោ វុត្តោតិ។ សេន្តីតិ វត្វា តទត្ថំ ទស្សេតិ “វិសុំ”តិអាទិនា។ “អវុទ្ធិតា”តិ ឧប្បាទំ អបត្តា។ “តថាបវត្តា”តិ ថាលនាការេន បវត្តា។ បុន “តថាបវត្តា”តិ ជវនសហជាតាការេន បវត្តា។ “យេសំ”តិ កាមរាគានុសយាទីនំ។ “អាវជ្ជនំ”តិ អាវជ្ជនចិត្តំ។ “ទមថំ”តិ សុទន្តភាវំ។ “តថា បវត្តា”តិ ចិត្តសន្តានានុសយនាការេន បវត្តា។ តាអវត្ថា យេសំ តេ តទវត្ថិកា។ យទិ តេ ឧប្បាទំ អបត្តា។ ឯវំសតិ, តេ បរមត្ថាបិ នាម ន ភវេយ្យុន្តិ ចោទនំ បរិហរតិ “តេ បនា”តិអាទិនា។ សចេ តេ កុសលាព្យាកត ចិត្តសន្តានម្បិ អនុគតា។ ឯវំសតិ, តេ កុសលាព្យាកតានិ នាម សិយុន្តិ ចោទនំ បរិហរតិ “ន ចា”តិអាទិនា។ អថ តេ ឯកន្ត អកុសលា សិយុំ។ ឯវំសតិ, កុសលាព្យាកតេហិ វិរុទ្ធា ភវេយ្យុំតិ ចោទនំ បរិហរតិ “នាបី”តិអាទិនា។ យទិ ឧប្បាទំ អបត្តា។ ឯវំសតិ, កាលវិមុត្តា សិយុន្តិ អាហ “នាបិកាលត្តយ វិនិមុត្តា”តិអាទី។ “សានុសយេ ចិត្តសន្តានេ”តិ សេក្ខបុថុជ្ជនានំ ចិត្តសន្តានេ។ “សហ មគ្គុប្បាទា”តិ មគ្គុប្បាទេន សហេវ។ “តត្ថ តត្ថ វុត្តោ”តិ អដ្ឋកថាដីកាសុ វុត្តោ។ “អនាគតសាមញ្ញំ”តិ អនាគតសទិសំ។ ន ឯកន្ត អនាគតន្តិបិ វទន្តិ។ កថំ តេ សង្ខតជាតិកា ហោន្តីតិ អាហ “តេហិ មគ្គេ”តិអាទី។ វិភាវនិបាឋេ។ “អប្បហីនា”តិ មគ្គេន អប្បហីនា។ “តទវត្ថា”តិ ឧប្បជ្ជនារហាវត្ថា។ “តំ សភាវត្ថា”តិ កាមរាគាទិ សភាវត្ថា។ “តថា វុច្ចន្តី”តិ អនុសយាតិ វុច្ចន្តិ។ អនាគតា នាម ន ហោន្តិ។ ចិត្តសន្តានេ វត្តមានភាវេន សិទ្ធត្តា។ “ហញ្ចិ បជហតី”តិ យទិបជហតិ។ “តេនហី”តិ តតោ ឯវ។ “រត្តោ”តិ រាគសមង្គី ហុត្វា។ “ទុដ្ឋោ”តិ ទោសសមង្គី ហុត្វា។ “មុឡ្ហោ”តិ មោហសមង្គី ហុត្វា បជហតីតិ ទោសោ អាបជ្ជតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ បរិយុដ្ឋាន បត្តានំ រាគាទីនំ។ “មគ្គវជ្ឈំ”តិ មគ្គេន វធិតព្វំ។ “ឧប្បន្នំ”តិ បច្ចុប្បន្នំ។ វត្តមានញ្ច តំ ឧប្បន្នញ្ចាតិ វត្តមានុប្បន្នំ។ “ភុត្វា”តិ អារម្មណំ បរិភុញ្ជិត្វា។ វិគច្ឆតីតិ វិគតំ។ ភុត្វា វិគតញ្ច តំ ឧប្បន្នញ្ចាតិ ភុត្វា វិគតុប្បន្នំ។ វិបច្ចនត្ថាយ ឱកាសំ ករោន្តីតិ ឱកាសកតំ។ ឱកាសកតញ្ច តំ ឧប្បន្នញ្ចាតិ ឱកាសកតុប្បន្នំ។ សមុទាចារោ វុច្ចតិ ភិយ្យោ បវត្តនំ។ សមុទាចារោ ច សោ ឧប្បន្នញ្ចាតិ សមុទាចារុប្បន្នំ។ ខន្ធបញ្ចក សង្ខាតំ ភូមី លភតីតិ ភូមិលទ្ធំ។ ភូមិលទ្ធញ្ច តំ ឧប្បន្នញ្ចាតិ ភូមិលទ្ធុប្បន្នំ។ អារម្មណំ អធិកតរំ គណ្ហាតីតិ អារម្មណាធិគ្គហិតំ។ អារម្មណាធិគ្គហិតញ្ច តំ ឧប្បន្នញ្ចាតិ អារម្មណាធិគ្គហិតុប្បន្នំ។ មហគ្គតជ្ឈានេន អវិក្ខម្ភិតញ្ច តំ ឧប្បន្នញ្ចាតិ អវិក្ខម្ភិតុប្បន្នំ។ មគ្គេន អសមុគ្ឃាដិតញ្ច តំ ឧប្បន្នញ្ចាតិ អសមុគ្ឃាដិតុប្បន្នំ។ ឯវំ មគ្គវជ្ឈានំ អនុសយានំ ឧប្បន្នភាវេន វុត្តត្តា បច្ចុប្បន្នតា បរិយាយេន តេសំ វត្តព្វោតិ។ “សេក្ខា”តិ សត្តសេក្ខបុគ្គលា។

ឱរម្ភាគោ វុច្ចតិ កាមលោកោចេវ បុថុជ្ជនភាវោ ច។ ឱរម្ភាគេ សន្ទិស្សន្តីតិ ឱរម្ភាគិយានិ។ ឧទ្ធំភាគោ វុច្ចតិ មហគ្គតភាវោចេវ អរិយភាវោ ច។ ឧទ្ធំភាគេ សន្ទិស្សន្តីតិ ឧទ្ធំភាគិយានិ។ តត្ថ។ កាមច្ឆន្ទោ, ព្យាបាទោ,តិ ឥមានិ ទ្វេសំ យោជនានិ កាមលោកសង្ខាតេ ឱរម្ភាគេ ឯវ សន្ទិស្សន្តិ។ ទិដ្ឋិ, វិចិកិច្ឆា, សីលព្វតបរាមាសោ,តិ ឥមានិ តីណិ បុថុជ្ជនភាវ សង្ខាតេ។ សេសានិ បន បញ្ច មហគ្គតភាវសង្ខាតេ ច អរិយភាវសង្ខាតេច ឧទ្ធំភាគេបិ សន្ទិស្សន្តិ។ អថវា។ បុរិមានិ បញ្ចយស្ស តានិ មគ្គេន អប្បហីនានិ, តំ ឧបរិភវគ្គេ ឋិតំបិ កាមលោកសង្ខាតំ ឱរម្ភាគំ អាកឌ្ឍន្តិ, តស្មា ឱរម្ភាគាយ សំវត្តន្តីតិ ឱរម្ភាគិយានិ។ បច្ឆិមានិ បញ្ចយស្ស តានិ អប្បហីនានិ, តំ កាមលោកេ ឋិតំបិ ឧទ្ធំភាគំ អាកឌ្ឍន្តិ, តស្មា ឧទ្ធំភាគាយ សំវត្តន្តីតិ ឧទ្ធំភាគិយានិ។ តត្ថហិ ទ្វេរូបារូបរាគា ឯកន្តេន មហគ្គតភាវំ អាកឌ្ឍន្តិយេវ។ មានោ ច ឧទ្ធច្ចញ្ច អវិជ្ជាចាតិ

ឥមានិ ច រូបារូបរាគសហគតានិ ហុត្វា អាគច្ឆន្តិ។ ឱរំ ហេដ្ឋិមំ កាមលោកំ ភជន្តីតិ ឱរម្ភាគិយានិ។ ឧទ្ធំ រូបារូបលោកំ ភជន្តីតិ ឧទ្ធំភាគិយានីតិបិ វណ្ណេន្តិ។ “ឥតរានិ បនា”តិ ទ្វេ ឥស្សា សំយោជន មច្ឆរិយសំយោជនានិ។ “កមោបន ទ្វិន្នំ បិ”តិ ឥធ សង្គហេ ទ្វិន្នំបិ អនុក្កមោបន។

“វិពាធេន្តី”តិ វិហឹសន្តិ។ “ឧបតាបេន្តិចា”តិ ឧបគន្ត្វា សន្តាបេន្តិ។ សេសមេត្ថ សុវិញ្ញេយ្យំ។

អកុសលសង្គហានុទីបនា និដ្ឋិតា។

១៦៣. មិស្សកសង្គហេ។ “ចិត្តប្បដិបាទនំ ចិត្តនិយោជនំ។ “សុគតិ ទុគ្គតិ វិវដ្ដសង្ខាតាសុ ចា”តិ សុគតិភវ ទុគ្គតិ ភវនិព្ពានសង្ខាតាសុ ច។ និព្ពានញ្ហិ វដ្ដតោ គិគតត្តា វិវដ្ដន្តិ វុច្ចតិ។ “ទស្សនាទីហិ ឯវា”តិ ទស្សនសង្កប្បនាទីហិ ឯវ។ ឧជុគតិ នាម ហិតសុខសំវត្តនិកា បវត្តិ វុច្ចតិ។ វង្កគតិនាម អហិត ទុក្ខសំវត្តនិកា បវត្តិ។ “បថង្គានី”តិ បថស្សមគ្គស្ស អង្គានិ។ មគ្គោតិ ច ឧបាយោ វុច្ចតីតិ អាហ “ឧបាយង្គានី”តិ។ “ឥតរានី”តិ សម្មាទិដ្ឋិ សម្មាសង្កប្បាទីនិ អង្គានិ។ ឧជុគតិយា គមនស្ស ឧបាយង្គានិ។ ឥមេបិ ចត្តារោ មគ្គង្គ ធម្មា ធម្មា នាម អាគតា។ “តថា តថា បវត្តានំ”តិ មុសាវាទាទិវសេន បវត្តានំ។ “នា នាមគ្គោវា”តិ មិច្ឆាមគ្គោ ច សម្មាមគ្គោ ច។

“អត្តាធីនវុត្តិកេ”តិ អត្តាយត្តប្បវត្តិកេ។ អត្តនោ គតិ នាម ចក្ខុន្ទ្រិយាទីនំ ទស្សនាទិ កិច្ចមេវ វុច្ចតិ។ “ឥស្សរា អធិបតិនោ”តិ ឥទំ អាធិប្បច្ចត្ថបាកដត្ថំ វុត្តំ។ អត្ថោ បន ភាវប្បធានវសេន គហេតព្ពោ។ ឥន្ទ្រិយំ ឥស្សរិយំ អាធិប្បច្ចន្តិហិ ឥមេ ឯកត្ថាតិ។ “ឥត្ថាការានិ” នាម ឥត្ថិលិង្គបុរិសលិង្គាទិ។ “អញ្ញថា អប្បវត្តិយំ”តិ ឥត្ថិសណ្ឋានេ បុរិសលិង្គាទីនំ, បុរិសសណ្ឋានេ ឥត្ថិលិង្គាទីនំ អប្បវត្តិយំ។ តេនាហ “តថាហី”តិអាទី។ មនោ វិជាននកិច្ចេ សម្បយុត្តធម្មានំ ឥស្សរោ ហោតិ អនញ្ញាតភិភវនីយភាវេន បវត្តនតោតិ សម្ពន្ធោ។ ឯវំ បរត្ថ។ “អារម្មណាធិមុច្ចនេ”តិ អារម្មណេ និរាសង្កប្បវត្តិយំ។ “អារម្មណុបដ្ឋានេ”តិ ចិត្តេ ពុទ្ធគុណាធិកស្ស អារម្មណស្ស ឧបដ្ឋានេ។ “ចតុសច្ចធម្មេ”តិ តេន បុគ្គលេន អនញ្ញាត បុព្ពោ ចតុសច្ច ធម្មោ។ អនញ្ញាត បុព្ពំ អមតំ វា បទំ។ អនញ្ញាតំ ញស្សាមិ ឥតិ បវត្តំ ឥន្ទ្រិយន្តិ សមាសោ។ បដិបន្នស្សាតិ បន អត្ថតោ សិទ្ធត្តា វុត្តំ។ “វិប្បកតភាវេនា”តិ អនិដ្ឋង្គតភាវេន។ បុនប្បុនំ ជាននកិច្ចយុត្តានំ មជ្ឈេ ឆន្នំសេក្ខានំ។ ឯតេន អវសទ្ទស្សយាវ សព្ពកិលេសប្បហានា ជាននន្តិ អត្ថំ ទីបេតិ។ បឋម មគ្គេន ញាតំ មរិយាទំ អនតិក្កម្ម ជាននន្តិបិ វណ្ណេន្តិ។ អាជានិតត្ថាតិ អញ្ញាតាវី។ អរហា ខីណាសវោ កតកិច្ចោ វុសិត ព្រហ្មចរិយោ។ អញ្ញាតាវិនោ ឥន្ទ្រិយន្តិ អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយន្តិ អត្ថំ ទស្សេតុំ “បរិនិដ្ឋិត អាជាននកិច្ចស្សា”តិអាទិ វុត្តំ។ “តព្ពិមុត្តី”តិ អត្តគ្គាហ វិមុត្តិ។ “តស្មី វា”តិ តស្មឹ អត្តនិវា។ “សំកិលិដ្ឋោ”តិ នានាកិលេសេហិ សំកិលេសិតោ។ “វិប្ផន្ទិតោ”តិ នានាសុខទុក្ខេហិ សំកម្បិតោ។ “វោទានបត្តិយា”តិ វិសុទ្ធិបត្តត្ថាយ។ “តាយបដិ បត្តិយា”តិ ករណត្ថេ, ហេតុ អត្ថេ វា ករណវចនំ។ “វោទានបត្តិយា”តិ សាមិអត្ថេ សាមិវចនំ។

“ពលីយន្តី”តិ នាមធាតុនិទ្ទេសោ។ តេនាហ “ពលសា ករោន្តី”តិ។ “ពលសា”តិ ពលេន។ បរិតោ សមន្តតោ សេន្តិ បរិវារេន្តីតិ បរិស្សយា។ អស្សទ្ធស្ស ភាវោ អស្សទ្ធិយំ។ កោសជ្ជសង្ខាតេន បដិបក្ខធម្មេន។ មុដ្ឋា នដ្ឋា សតិ យស្សាតិ មុដ្ឋស្សតិ។ មុដ្ឋស្សតិស្ស ភាវោ មុដ្ឋស្សច្ចំ។ “សេសទុក ទ្វយំ”តិ អហិរិកទុកំ ហិរិទុកញ្ច។

គហបតិ, ជាយម្បតី, តិអាទីសុ វិយ បតិសទ្ទោ សាមិឥស្សរ បរិយាយោតិ អាហ “បតីតិ សាមិឥស្សរោ”តិ។ “បរេសំ”តិ សហជាតេសុ បរេសំ ឥន្ទ្រិយានំ។ “បរេហី”តិ កម្មត្ថេ ករណវចនំ។ បរេ សហជាតេ ឥន្ទ្រិយ ធម្មេតិ អត្ថោ។ “អធិកោ”តិ អធិកតរោ។ “អត្តាធីន វុត្តីនំ”តិ អត្តាយត្តវុត្តីនំ។ “ឆន្ទាគមនវសេន វា”តិ ឯត្ថ អាគច្ឆតិ ផលំ ឯតេនាតិ អាគមនំ។ អាទិការណំ, មូលការណំ, បភវការណំ។ ឆន្ទោ ឯវ អាគមនំ ឆន្ទាគមនំ។ តេនាហ “បុព្ពេ អតីតភវេសូ”តិអាទី។ សម្បយុត្ត ធម្មេ អត្តបរាធីនេ កត្វាតិ សម្ពន្ធោ។ មហោឃោ តិណបណ្ណកសដេ អត្តបរាធីនេ ករោន្តោ វិយាតិ យោជនា។ តត្ថ “អត្តបរាធីនេ”តិ អត្តសង្ខាតោបរោ អត្តបរោ។ អត្តបរេន អធីនា អត្តបរាធីនាតិ អត្ថោ។ “សេសេសុបី”តិ សេសេសុ វីរិយ ចិត្ត វីមំសាធិបតីសុបិ។ ឯតេន ‘វីរិយមេវ អធិបតិ វីរិយាធិបតិ។ វីរិយវតោ កី នាម កម្មំ ន សិជ្ឈតីតិ ឯវំ បុព្ពាភិសង្ខារវសេន វា បុព្ពេ អតីតភវេសុ សុដ្ឋុ អាសេវិតវីរិយាគមនវសេន វា តេសុ តេសុ កល្យាណ បាបកម្មេសុ សម្បយុត្ត ធម្មេ មហោឃោ វិយ តិណបណ្ណកសដេ អត្តបរាធីនេ និច្ចំ បគ្គហិតធុរេកត្វា បវត្តំ វីរិយ’ន្តិអាទិនយំ អតិទិសតិ។ “បច្ឆិមា តយោ ធម្មា”តិ វីរិយ ចិត្ត វីមំសា ធម្មា។ បរវសេបិ វត្តន្តិ, តទា តេសំ អធិបតិភាវោ នត្ថីតិ ចោទនា។ អធិបតិ កិច្ចំ នាម ធុរវាហិតាតិ សម្ពន្ធោ។ “តំ តំ កិច្ច វិសេសំ អនបេក្ខិត្វា”តិ ចក្ខុន្ទ្រិយំ ទស្សន កិច្ចេ ឥស្សរោ, សោតិន្ទ្រិយំ សវនេ កិច្ចេតិអាទីសុ តំ តំ កិច្ចវិសេសំ អបេក្ខតិ, តថា អនបេក្ខិត្វា។ “វិជាននាទិ កិច្ចំ”តិ ‘មនោ អារម្មណ វិជាននេ’តិអាទិនា វុត្តំ សព្ពំ ឥន្ទ្រិយ កិច្ចំ។

ភុសោ ហរន្តិ វហន្តីតិ អាហារា។ “ភុសោ”តិ អតិរេកតរន្តិ អត្ថោ។ កថំ បន ភុសោ ហរន្តីតិ អាហ “សហជាតាទី”តិអាទិ។ តេតេ បច្ចយ ធម្មា តេតេ បច្ចយុប្បន្នេ ធម្មេ ចាតិ យោជនា។ “ឯត្ថា”តិ ឥមិស្សំ បាឡិយំ។ “បច្ចយាហារោ វា”តិ ឯត្ថ ហេតុ អារម្មណាទិកោ សព្ពោបច្ចយោ បច្ចយាហារោ នាម។ អាហារបច្ចយោបន វិសុំ ឯកោ បច្ចយវិសេសោ។ “បច្ចយដ្ឋេនា”តិ ហេតុ អារម្មណាទិ បច្ចយដ្ឋេន។ “អាហារភូតា”តិ ឧបត្ថម្ភនកិច្ចវិសេសភូតាតិ វុត្តំ ហោតិ។ “កឡីរង្កុរានំ”តិ កម្មត្ថេ សាមិវចនំ។ “វឌ្ឍិយា”តិ វឌ្ឍនត្ថាយ។ “ឋិតិយា”តិ ឋិតត្ថាយ។ ឥមេសត្តា វដ្ដេ បវត្តន្តីតិ សម្ពន្ធោ។ សេសមេត្ថ សុវិញ្ញេយ្យំ។ “បត្ថេ វិយូហិត្វា”តិ បត្ថេ សញ្ចាលេត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។ “បត្ថេ”តិ វា បត្ថេហិ វាតំ ព្យូហិត្វា។ “តទនុសយិតស្សា”តិ តស្មិំ វិបាក សន្តានេ អនុសយិ តស្ស។ “វិភាវេត្វា”តិ បច្ចក្ខតោ វិភូតំ បាកដំ កត្វា។ “អលភិត្វា”តិ ចក្ខុម្ហិ អលភិត្វា។ អបស្សិត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។ “តត្ថេវា”តិ និវាសដ្ឋានេ ឯវ។ “សម្បយុត្តា”តិ វិញ្ញាណេន សម្បយុត្តា។ ករីសុ វឌ្ឍី សូតិ ភូតា។ សម្ភវវុឌ្ឍិការណំ ឯសន្តិ គវេសន្តីតិ សម្ភវេសិនោ។ “វុត្តនយេនា”តិ ‘យថា យវពីជានំ វា សាលិពីជានំ វា’តិអាទិនា វុត្តនយេន។ “អាហារេតី”តិ បវត្តេតិ។ “មនោសញ្ចេតនាហារោ”តិ កុសលាកុសល កម្មភូតោ មនោសញ្ចេតនាហារោ។ “តយោ ភវេ”តិ តយោ កាមភវាទិកេ ឧបបត្តិភវេ។ ឋិតិយាតិ ច អនុគ្គហាយាតិ ច វុត្តំ។ ឥតរថា ឧប្បត្តិយាតិ ច វុត្តំ សិយាតិ អធិប្បាយោ។

“ទុព្ពលកិច្ចដ្ឋានវត្តកត្តា”តិ ទុព្ពលកិច្ចត្តា ទុព្ពលដ្ឋានត្តា ទុព្ពលវត្តកត្តា។ “អភិនិបាត មត្តានិ ហោន្តី”តិ ទស្សន សវនាទិ មត្តានិ ហោន្តីតិ អធិប្បាយោ។ “វិតក្ក បច្ឆិមកំ ឈានំ”តិ ឈានានិ នាម វិតក្កស្ស បច្ឆានុគតំ ហោតីតិ អត្ថោ។ “តត្ថា”តិ តេសុបញ្ចវិញ្ញាណេសុ។ “តា”តិ វេទនា ឯកគ្គតា។ “តំ”តិ ឈានកិច្ចំ។ ឯកគ្គតា ពលវតី ន ហោតីតិ សម្ពន្ធោ។ “មគ្គិន្ទ្រិយ ពលភាវាយា”តិ មគ្គិន្ទ្រិយ ពលភាវត្ថាយ។ លោកុត្តរវិបាកានិ ជវនកិច្ចានិ ច សាធិបតិកានិ ច ហោន្តីតិ វុត្តំ “តិភូមកានី”តិអាទិ។ សេសមេត្ថ សុពោធំ។

មិស្សកសង្គហានុទីបនា និដ្ឋិតា។

១៦៤. ពោធិបក្ខិយសង្គហេ។ “សតិបដ្ឋានា”តិ ឯត្ថ បសទ្ទោ បមុខត្ថោ បធានត្ថោតិ អាហ “បមុខា បធានា ហុត្វា”តិ។ ឋាសទ្ទោ គតិនិវត្តិ អត្ថោតិ អាហ “ចិត្តគមនំ និវត្តេត្វា បវត្តន្តី”តិ។ “កាយេ អនុបស្សនា”តិ កាយេ បវត្តា អនុបស្សនា។ បុនប្បុនំ បស្សន្តិ យោគិនោ ឯតាយាតិ អនុបស្សនា។ កតមំ បស្សន្តីតិ អាហ “អស្សាសបស្សាសាទិកស្សា”តិអាទិ។ កថញ្ចតំ បស្សន្តីតិ វុត្តំ “តំ តំ កាយភាវេនា”តិអាទិ។ ឥទានិ បុនប្បុន សទ្ទស្ស អត្ថំ ទស្សេន្តោ “យាវា”តិអាទិមាហ។ វេទនានុ បស្សនាទីសុបិ ឯសេវនយោ។ តំ ន សុន្ទរំ។ កស្មា, សកលស្ស រូបកាយស្ស អធិប្បេតត្តា។ សេសមេត្ថ សុវិញ្ញេយ្យំ។ យទិ ឯវន្តិអាទីសុ។ “ឥតរាបិ សិទ្ធា”តិ កាយានុបស្សនាទយោបិ សិទ្ធា។ កស្មា, ធម្មានុបស្សនាយ អន្តោគធត្តា។ “តថា អនុបស្សន្តស្សា”តិ រូប្បនលក្ខណតោ អនុបស្សន្តស្ស។ “តំ តំ សមូហភូតរូបធម្មវសេនា”តិ អស្សាសបស្សាសាទិ សមូហភូតស្ស រូបធម្មស្ស វសេន។ “សុភាទិវិបល្លាសស្សា”តិ សុភ សុខ និច្ចវិបល្លាសស្ស។ “ឱឡារិកស្សា”តិ សុបាកដវសេន ឱឡារិកស្ស។ “អត្តូបនិពន្ធា”តិ អត្តេន ឧបនិពន្ធា, បដិពទ្ធា។

“កាមំ”តិ ឯកន្តេន។ ឧបសុស្សតូតិ សម្ពន្ធោ។ “យន្តំ”តិ ឈានាភិញ្ញា មគ្គផលនិព្ពានំ។ “វិរិយស្ស សណ្ឋានំ”តិ វិរិយគមនស្ស វិរិយប្បវត្តនស្ស និវត្តិវសេន សណ្ឋានំ។ ឧប្បន្នសទ្ទេន អតីត កិលេសាបិ បច្ចុប្បន្ន កិលេសាបិ គហេតព្ពា ហោន្តីតិ អាហ “អសុកស្មិំ កាលេ”តិអាទិ។ “មយ្ហំ ឧប្បន្នំ”តិ ឥទានិ ឧប្បន្នំ។ “បហានាយា”តិ ឯត្ថ សមុច្ឆេទប្បហានំ អធិប្បេតន្តិ អាហ “អនុប្បាទ ធម្មតាបាទនករណត្ថំ”តិ។ តត្ថ អនុប្បាទោ ធម្មោ យេសំ តេ អនុប្បាទ ធម្មា។ មគ្គេន បហីនា អកុសល ធម្មា។ អនុប្បាទ ធម្មានំ ភាវោតិ វិគ្គហោ។ អនុប្បាទ ធម្មតាយ អាបាទនំ។ តស្ស ករណន្តិ សមាសោ។ “ទិស្វា”តិ តេសំ ឧប្បត្តិំ វុត្តំ ទិស្វា។ “បច្ចយសមុច្ឆិន្ទនត្ថំ”តិ បច្ចយភូតស្ស អនុសយស្ស សមុច្ឆិន្ទនត្ថំ។ “អបត្តា”តិ ឥទានិ អបត្តា។ “សមយេ”តិ ពុទ្ធុប្បាទនវមក្ខណេ។ “និយាមំ ន ឱក្កមន្តី”តិ អរិយមគ្គសង្ខាតំ សម្មត្តនិយាមំ ន ឱក្កមន្តិ។ នប្បវិសន្តិ។ កិលេសេហិ អកោបេតព្ពតាយ អកុប្បោ ធម្មោ យស្សាតិ អកុប្ប ធម្មោ។ ខីណាសវោ។ អកុប្ប ធម្មស្ស ភាវោ អកុប្ប ធម្មតា។ អរហត្ត ផលំ។ “តេសំ”តិ កុសលានំ ធម្មានំ។ ឧប្បន្នានំ បាបកានំ បហានាយាតិ កត្វា វិសុទ្ធិធម្មេសុ យោគំ ករោន្តស្ស អនុក្កមេន ភាវនា កម្មេ មត្ថកំ បត្តេអាទិតោ បដ្ឋាយ ឧប្បន្នាបិ បាបកា បហិយ្យន្តិ។ អនុប្បន្នាបិ នុប្បជ្ជន្តិ។ អនុប្បន្នាបិ កុសលា ឧប្បជ្ជន្តិ។ ឧប្បន្នាបិ ភាវនា បារិបូរិំ គច្ឆន្តិ។ ឯសនយោ អនុប្បន្នានំ បាបកានំ អនុប្បាទាយាតិអាទីសុ។ ឯវំ ចតូសុ មុខេសុ ឯកេកមុខេនបិ សម្មាបទហន្តស្ស សម្មប្បធានំ ចតុកិច្ចសាធកំ ហោតិ។ តេនាហ “ឯតេសុ បនា”តិអាទិ។

អភិវិសិដ្ឋេន ធម្មវវត្ថានញ្ញាណេន ញាតព្ពា សព្ពេ បរមត្ថ ធម្មា អភិញ្ញេយ្យា នាម។ “អភិញ្ញា សិទ្ធី”តិ អភិជានន កិច្ចសិទ្ធិ។ វិសុំ វិសុំ បរិច្ឆិន្ទិត្វា ញាតព្ពា ចតុសច្ច ធម្មា បរិញ្ញេយ្យា នាម។ តេហិ ទុក្ខសច្ច ធម្មា

បរិញ្ញាតព្ពភាវេន, សមុទយ សច្ច ធម្មា បហាតព្ព ភាវេន, និរោធសច្ច ធម្មា សច្ឆិកាតព្ព ភាវេន, មគ្គសច្ច ធម្មា ភាវេតព្ពភាវេន ញាតព្ពា ហោន្តីតិ។ “ភាវនាសិទ្ធី”តិ ភាវនាកិច្ច សិទ្ធិ។ តំ សំយុត្តកេ ឥមាយបាឡិយា សមេតីតិ សម្ពន្ធោ។ “វិភង្គេ បនា”តិ ឥទ្ធិបាទវិភង្គេ បន។ “ចិត្ត ចេតសិករាសី”តិ សហ បុព្ពភាគភាវនាយ ឧត្តរិ មនុស្ស ធម្មបរិយា បន្នា ចិត្តចេតសិករាសិ។ “តត្ថ បនា”តិ វិភង្គេ តស្មិំ ឧត្តរចូឡភាជនីយេ បន។ “ឥធា”តិ ឥមស្មិំ សង្គហេ។

ចត្តារិ សោតាបត្តិយង្គានិ នាម ពុទ្ធេ អវេច្ចប្បសាទេន សមន្នាគតោ។ ធម្មេ, សង្ឃេ, អរិយកន្តេហិ សីលេហិ សមន្នាគតោតិ ឯវំ វុត្តានិ សោតាបត្តិយា អង្គានិ។ តត្ថ “អរិយកន្តេហី”តិ អរិយជនេហិ កាមិតេហិ ឥច្ឆិតេហិ។ “សីលេហី”តិ បញ្ចនិច្ចសីលេហិ, អាជីវដ្ឋមកសីលេហិ វា។ “សម្មប្បធានេសូ”តិ សម្មប្បធានកិច្ចេសុ។

“សោឡសហិកិច្ចេហី”តិ ឯកេកស្មិំ សច្ចេ ចត្តារិ ចត្តារិ កត្វា សោឡសហិ កិច្ចេហិ។ បីឡនដ្ឋោ, សង្ខតដ្ឋោ, តិអាទីហិ សោឡសហិ អត្ថេហីតិ វុត្តំ ហោតិ។ តេ ច អត្ថា បរតោ អាគមិស្សន្តិ។ សតិ ឯវ សម្ពោជ្ឈង្គោតិ វុត្តំ, កថំ បន សាសតិ សម្ពោធី សមុដ្ឋាបេតីតិ អាហ “សាហី”តិអាទី។ ឯសនយោ សេសពោជ្ឈង្គេសុបិ។ “តេសុ ធម្មេសូ”តិ អជ្ឈត្តពហិទ្ធា ធម្មេសុ។ “លីនសង្កោច កោសជ្ជបក្ខំ”តិ លីនបក្ខ សង្កោច បក្ខកោសជ្ជ បក្ខំ។ ធុរំ សុដ្ឋុ បគ្គណ្ហាតិ ឧក្ខិបតីតិ ធុរសម្បគ្គហោ។ “ធុរំ”តិ សមថធុរំ វិបស្សនា ធុរញ្ច។ “អរតិ ឧក្កណ្ឋ បក្ខំ”តិ អរតិបក្ខ និព្ពិទាបក្ខំ។ ធម្មេ រតិ ធម្មរតិ។ ធម្មេ នន្ទី ធម្មនន្ទី។ ធម្មេ អារាមោ ធម្មារាមោ។ “សារម្ភោ” នាម ចិត្តវិហេសា។ “ទរថោ” នាម ចិត្តសន្តាបោ។ សមាហិតោ ភិក្ខវេ យថាភូតំ បជានាតិ បស្សតីតិ វចនតោ បញ្ញាយ សមាធិ បាទកតា បាកដាតិ វុត្តំ “តស្សា”តិអាទី។ សមំ អវិសមំ អត្តនោ កិច្ចំ វហតិ សីលេនាតិ សមវាហី។ សមវាហិស្ស ភាវោ សមវាហិតា។

សា បន ចតុព្ពិធា ហោតីតិ សម្ពន្ធោ។ “តស្សា”តិ សម្មាទិដ្ឋិយា។ “វិសាខា”តិ អាលបន បទំ។ ‘សព្ពេ លោកុត្តរេ ហោន្តី’តិ វចនស្ស សម្ពន្ធំ ទស្សេតុំ “តេ បន សត្តតឹសប្បភេទា”តិអាទិមាហ។ ន វដ្ដានានិ អស្ស អត្ថីតិ នវដ្ឋានិកំ។ “លោកុត្តរេ”តិ លោកុត្តរ ចិត្តេ។ “អត្តប្បដិបក្ខានំ”តិ អត្តនា ឧជុប្បដិបក្ខានំ។ “តេ”តិ ពោធិបក្ខិយ ធម្មា។ ឯតេន ទស្សេតីតិ សម្ពន្ធោ។ “កុណ្ឌលិយា”តិ ឯវំ នាមកំ ព្រាហ្មណំ អាលបតិ។ “វិជ្ជា”តិ មគ្គវិជ្ជា។ “វិមុត្តី”តិ ផលវិមុត្តិ។

ពោធិបក្ខិយានុទីបនា និដ្ឋិតា។

១៦៥. សព្ពសង្គហេ។ “បញ្ចរាសយោ”តិ បញ្ចសង្គហា។ “អតីតាទិភេទភិន្នានំ”តិ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នភេទេន, អជ្ឈត្ត ពហិទ្ធាភេទេន, ឱឡារិកសុខុមភេទេន, ហីនបណីតភេទេន, ទូរសន្តិកភេទេន ច ភិន្នានំ។ “ឧបបត្តិ ទ្វារេសូ”តិ ចក្ខាទិ ទ្វារេសុ។ “កម្មទ្វារេសូ”តិ កាយកម្មទ្វារាទីសុ។ “សង្គម្មា”តិ សង្គន្ត្វា។ “សមាគម្មា”តិ សមាគន្ត្វា។ “សាធារណ កិច្ចានិ វា”តិ សព្ពិរិយាបថេហិ សាធារណ កិច្ចានិវា។ បាឡិបាឋេ។ “កិញ្ចា”តិ កស្មា ច។ “សង្ខារេវេទេថា”តិ សង្ខារា សង្ខារា ឥតិ តុម្ហេ វទេថ។ “កិញ្ចសង្ខតំ”តិ កតមញ្ចសង្ខតំ។ “រូបំ រូបត្តាយា”តិ រូប វិកតិយា ជាតត្តាយ រូបសង្ខាតំ សង្ខតំ អភិសង្ខរោន្តីតិ អត្ថោ។ ឧបភោគោ នាម វត្ថាភរណាទិកោ អន្តោភោគោ។ បរិភោគោ នាម មញ្ចបីឋាទិកោ ពាហិរ បរិភោគោ។ សម្បរាយិកញ្ច វេទនន្តិ អធិការោ។ សេសេសុបិ សញ្ញាសង្ខារ វិញ្ញាណេសុបិ។ “ទានំ ទានត្តាយា”តិ ទានបុញ្ញស្ស ជាតត្តាយ។ ទានសង្ខាតំ សង្ខតំ អភិសង្ខរោន្តីតិ អត្ថោ។ អថវា ទានស្ស អត្ថោ ទានត្ថោ។ “អត្ថោ”តិ ច វិបាកត្ថោ ផលត្ថោ។ ទានវិបាកត្តាយ ទានផលត្តាយ ទានបុញ្ញសង្ខាតំ សង្ខតំ អភិសង្ខរោន្តីតិ អត្ថោ។ ឯវំ សេសេសុបិ។ “អនុយុញ្ជន្តា”តិ វិបស្សនា កម្មំ អនុយុញ្ជន្តា។ “តីសុ ធម្មេសុ កិលមិស្សន្តី”តិ វុត្តំ។ កថំ កិលមិស្សន្តីតិ អាហ “តថាហិ យថា”តិអាទី។ “សុខ សញ្ញិតេសុ បដិសរណេសូ”តិ ចិត្តសាតចិត្តរតិ បដិលាភត្តាយ បដិសរណេសុ អារម្មណេសុ។ “តាហី”តិ សម្បត្តីហិ។ “តា”តិ សម្បត្តិយោ។ បរមុក្កំសគតំ សុខសញ្ញិតដ្ឋានំ ហោតិ។ តស្មា តត្ថ ទុក្ខានុបស្សនាញាណំ អតិរេកតរំ បវត្តេតព្ពន្តិ តទត្ថាយ ភគវា តំ វេទនំ វិសុំ ឯកំ ខន្ធំ កត្វា ខន្ធ ទេសនំ ទេសេតីតិ អធិប្បាយោ។ ឯសនយោ បរត្ថបិ។ “ញាណសម្មតំ”តិ បុថុជ្ជនេហិ ញាណសម្មតំ។ “បរមំ អត្តានំ កត្វា”តិ លោកេ វិញ្ញត្តំ បរមំ ហោតិ, តស្មា វិជាននំ បរមំ អត្តានំ កត្វា។ សេសមេត្ថ សុបាកដំ។ “យត្ថភុញ្ជតី”តិអាទីសុ។ “យត្ថ ភុញ្ជតី”តិ យស្មិំ ភាជនេ ភុញ្ជតិ។ “យញ្ច ភុញ្ជតី”តិ យញ្ច ភោជនំ ភុញ្ជតិ។ “យេន ច ភុញ្ជតី”តិ យេនព្យញ្ជនេន ភុញ្ជតិ។ “យោ ច ភោជកោ”តិ សមីបេ ឋត្វា បរិវេសកោ។ “យោ ច ភុញ្ជិតា”តិ យោ ច ភុញ្ជកោ។

“សាសវា ឯវា”តិ សាសវា នាម លោកិយ ធម្មា។ “ឧស្សាហន្តា វិយ ហោន្តី”តិ អព្យាបារ ធម្មត្តា វុត្តំ។ ន ហិ អព្យាបារ ធម្មានំ ឯកន្តេន ឧស្សាហោ នាម អត្ថិ។ ផលស្ស និព្ពត្តនតោ ផលត្តាយ ឧស្សាហន្តា វិយ ហោន្តីតិ។ “អាកិរិត្វា”តិ បត្ថរិត្វា។ សេសមេត្ថ សុពោធំ។

ធាតុសង្គហេ។ “អត្តនោ ឯវ សភាវំ”តិ អត្តនោ សភាវំ ឯវាតិបិ យុជ្ជតិ។ “ផ្លៀហា ច ព្យាបារោ ចា”តិ អភិក្កមាមិ បដិក្កមាមីតិអាទិនា ឧស្សាហោ ច, អភិក្កមនាទិ ព្យាបារោ ច។ “ន ច ជីវយោគា”តិ ន ច លោកិយមហាជន សម្មតេន ជីវេន យុត្តា។ អដ្ឋកថាបាឋេ។ យាយតិ ឯត្ថាតិ យន្តំ។ ឧទុក្ខលំ។ យន្ត ចក្កយដ្ឋិ នាម យន្ត ចក្កសម្ពន្ធា មុសលយដ្ឋិ។ អរណី វុច្ចតិ អគ្គិនិព្ពត្តកក្ខាយ កតា ទ្វេ សារយដិកា។ អធរារណី នាម ហេដ្ឋារណី។ ឧត្តរារណី នាម ឧទ្ធារណី។ “សល្លមិវា”តិ កណ្ឌោវិយ។ “សូលមិវា”តិ វិជ្ឈនកទណ្ឌោ វិយ។ “អាតុរាវិយា”តិ តេហិសល្លសូលេហិ វិទ្ធគិលានា វិយ។ អយថាភុច្ច និមិត្តំ នាម អយថាភូតំ សត្តបុគ្គលាទិ និមិត្តំ។ “វនមិគោ វិយា”តិ តិណ រូបេ បុរិស សញ្ញាលាភោ វនមិគោ វិយ។ “អង្គារកាសុយំ”តិ អង្គារកូបេ។ “នានាវិធុបទ្ទវ និមិត្តតោ”តិ នានាវិធានំ ឧបទ្ទវានំ ឧប្បត្តិ បច្ចយតោ។ “វនមក្កដោ វិយា”តិ វនវានរោ វិយ។ ទុក្ខេន ទមនំ អស្សាតិ ទុទ្ទមនោ។ “អស្សខឡុង្កោ”តិ ទុដ្ឋ អស្សោ។ “យត្ថ កាមនិបាតិតោ”តិ យស្មិំ យស្មិំ អារម្មណេ បតិតុំ កាមេតិ ឥច្ឆតិ, តត្ថ តត្ថ និបាតិតោ។ បុគ្គលវសេ អវត្តិត្វា អារម្មណេសុ យទិច្ឆកំ និបតនតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ “រង្គនដោ វិយា”តិ សមជ្ជនដកោ វិយ។ សភាវតោ អត្ថិ សំវិជ្ជតីតិ សន្តោ។ តថោតិ ច អវិតថោតិ ច អត្ថតោ ឯកំ។ អញ្ញោ បការោ អញ្ញថា។ នត្ថិ អញ្ញថា អស្សាតិ អនញ្ញថំ។ ទុក្ខទុក្ខំ នាម កាយិកទុក្ខ ចេតសិកទុក្ខំ។ “កម្មជានំ”តិ វិបាកក្ខន្ធកដត្តា រូបានំ។ “ឧប្បត្តិយា”តិ ឧប្បាទត្ថាយ។ “បគេវា”តិ បុរេតរមេវ។ “ឧប្បន្នំ បី”តិ ឧប្បន្នម្បិ ចក្ខុ។ “បវត្តិយា”តិ សន្តានដ្ឋិតិយា ឋិតត្ថាយ។ “បដិជគ្គន ទុក្ខំ”តិ សោធន ទុក្ខំ។ បច្ចយវេកល្លំ នាម អាហារច្ឆេទាទិកំ។ ននុ ភិជ្ជនភយេន បគេវ បច្ចយសម្បាទនំ នាម សង្ខារ ទុក្ខមេវ សិយាតិ។ សច្ចំ។ ឥធ បន អាសន្នេ ភិជ្ជននិមិត្តំ ទិស្វា កតំ បច្ចយ សម្បាទនំ អធិប្បេតំ។ “រក្ខាវរណគុត្តិ សំវិធាន ទុក្ខំ”តិ នានាភយតោ រក្ខណស្ស ច អាវរណស្ស ច គោបនស្ស ច សំវិធាន ទុក្ខំ។ “តទុភយេន សហេវ សិជ្ឈតី”តិ កសិគោរក្ខាទីនិ សង្ខារ កម្មានិ វា រក្ខាវរណ គុត្តិសំ វិធានាទីនិវា ករោន្តានំ តំ ទុក្ខ ទុក្ខំ តទុភយេន ទុក្ខេន សហេវ សិជ្ឈតិ។ “តេសំ”តិ ចក្ខាទីនិ អស្សាទេន្តានំ ន មុច្ចតីតិ សម្ពន្ធោ។ “បវត្តិ និរោធ ភូតស្សា”តិ បវត្តិយា និរោធ ភូតស្ស។ “តំ បជហតិ យេវា”តិ តំ លោភំ បជហតិយេវ។ “យាវទេវា”តិ ឧបរិមបរិយន្តេន។ អហំ អស្មីតិ បវត្តោ មានោ អស្មិមានោ។ តស្ស សមុគ្ឃាតនំ សមុច្ឆិន្ទនំ។ “បរិញ្ញាតេសូ”តិ តេសុ អនុសយិតាយ តណ្ហាយ បហានវសេន បរិញ្ញាតេសុ។ “តព្ពិបរីតេន បនា”តិ តតោ វិបរីតេន បន។ អស្មិ មានស្ស អនធិដ្ឋានភូតាតិអាទិ អត្ថេន។ អនិន្ទ្រិយពទ្ធ ធម្មា នាម បឋវីបព្ពតាទីសុ បវត្តា រូប ធម្មា។

សត្តេ អនុក្កណ្ឌមានេ ករោតីតិ សម្ពន្ធោ។ “ឥតី”តិ តស្មា។ តេសំ សត្តានំ។ ទុដ្ឋហោ នាម នត្ថិ។ តស្មា លោភោយេវ ទុក្ខសមុទយារិយ សច្ចំ នាមាតិ យោជនា។ សាសវា កុសលា កុសល ធម្មា សមុទយសច្ចំ នាម, ទុក្ខ សច្ចភូតានំ វិបាកក្ខន្ធកដត្តា រូបានំ សមុទយត្តា សំវឌ្ឍនត្តា។ មូលភាវេន វុត្តា ‘អវិជ្ជា បច្ចយា សង្ខារា’តិអាទីសុ។ “នន្ទនសទិសំ”តិ ទេវលោកេ នន្ទនវនុយ្យានសទិសំ។ “អាទិបភវបធានភូតា”តិ ទុក្ខ ធម្មានំ អាទិភូតា, បភវភូតា, បធានភូតា។ “បភវភូតា”តិ ច បឋមុប្បត្តិហេតុភូតា។ “តេសំ”តិ ទុក្ខ ធម្មានំ។

“កត្ថចី”តិ កាមភវាទីសុ កិស្មិញ្ចិភវេ។ “កទាចី”តិ អតីតាទិកាលេសុ កិស្មិញ្ចិកាលេ។ “កេសញ្ចី”តិ ទេវ មនុស្សាទីសុ សត្តេសុ កេសញ្ចិសត្តានំ។ “កុតោចី”តិ ពហូសុការណេសុ កុតោចិការណា។ “កថញ្ចី”តិ កេនចិប ការេន។

“បរិណាមោ”តិ បរិណមនំ អញ្ញថាភាវោ។ “តំ សមង្គីនំ”តិ តេហិ ចក្ខាទីហិ សមង្គីនំ បុគ្គលំ។ បាឡិបាឋេ។ “អាទិត្តំ”តិអាទីបិតំ សមុជ្ជលន្តំ។ “កេនា”តិ ករណភូតេន កេន អគ្គិនា។ តថា អរិយមគ្គោ វិបរិណាម ធម្មោ ច ហោតិ។ សោវិបរិណាម ទុក្ខេនបិ បុគ្គលំ ភុសំ បីឡេតិយេវាតិ យោជនា។ “នា”តិ ន សិយា។ សមនំ វូបសមនំ សន្តិ។ សព្ពទុក្ខានំ សន្តីតិ វិគ្គហោ។ សព្ពំ វដ្ដទុក្ខន្តិ សម្ពន្ធោ។ “តស្សា”តិ អរិយមគ្គស្ស។ “បវត្តមានា ចា”តិ សន្តតិឋិតិវសេន វត្តមានា ច។ “មហន្តំ បរិឡាហទុក្ខំ”តិ សោក បរិទេវ ទុក្ខ ទោមនស្សុបាយាសានំ បវត្តិវសេន មហន្តំ បរិឡាហ ទុក្ខំ។ និព្ពានស្ស អនុប្បាទ ធម្មត្តា ឧប្បាទត្ថាយ បច្ចយោ នាម នត្ថិ។ តថា អប្បវត្តិ ធម្មត្តា ប វត្តត្ថាយ។ សម្បាបុណិតព្ពត្តា បន សម្បាបនត្ថាយ បច្ចយោ អត្ថីតិ អាហ “សម្បាបក បច្ចយាភិសង្ខរណលេសំ”តិ។ សម្បាបក បច្ចយា នាម អរិយ មគ្គោ ច តស្ស បច្ចយា ច។

ភវាភវសង្ខាតស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្សាតិ សម្ពន្ធោ។ “តទេវា”តិ តំ ទុក្ខក្ខន្ធំ ឯវ។ អនុបុនប្បុនំ បទីយតេ អនុប្ប ទានំ។ “និយ្យាតនដ្ឋោ”តិ ហន្ទ គណ្ហាតិ សម្បដិច្ឆាបនដ្ឋោ។ “តតោ”តិ វដ្ដទុក្ខតោ។ “មុច្ចនូបាយស្សា”តិ ទានសីលនិក្ខមាទិកស្ស មុច្ចនូបាយស្ស។ “និស្សរណវិមុត្តិយា”តិ និស្សរណ សង្ខាតាយ វិមុត្តិយា។ សង្ខារ ទុក្ខស្ស អភាវដ្ឋោ។ “សម្មោហស្ស បហានវសេនា”តិ ឯតេន ឥធ ទស្សនំ នាម ឥតោ បដ្ឋាយ ចតូសុ សច្ចេសុ អសម្មោហ ភាវបត្តិ ឯវ អាលោកបត្តិ ឯវ វុច្ចតីតិ ទស្សេតិ ។ តេនាហ “បដិវិជ្ឈនដ្ឋោ”តិ។ តណ្ហាយ ទាសោ តណ្ហាទាសោ។ តណ្ហាទាសស្ស ភាវោ តណ្ហាទាសព្យំ។ បរវសតោ វិមុត្តិវសេន អបរាធីនតា ភុជិស្សភាវោ នាម។ លោកិយមគ្គាហិ តណ្ហាទាសព្យំ នាតិវត្តន្តិ។ តណ្ហាវសំ បូរយមានា តណ្ហាវិសយំ វិបាកំ ជនេន្តិ។ អយំ អរិយមគ្គោ

ឯវំ តណ្ហាយ អនារម្មណភាវេ ឋិតោ តណ្ហាទាសព្យំ អតិវត្តតិ។ តណ្ហាវសំ ភិន្ទមានោ តណ្ហាយ អវិសយំ វិបាកំ ជនេតីតិ អធិប្បាយោ។ “ទុក្ខមុត្តិយា”តិ ទុក្ខតោ មុច្ចនត្ថំ។ “ទុក្ខវុឌ្ឍិយា”តិ ទុក្ខវឌ្ឍនត្ថាយ។ សេសមេត្ថ សុពោធំ។ “ខយវិរាគ និរោធ ភូតោ”តិ ឯត្ថ កិលេស ធម្មានំ វិរជ្ជនំ វិគមនំ អន្តរធានំ វិរាគោ។ “អនត្ថ បទានី”តិ អហិតបទានិ។ ភយាទីនវបទានិ។ “ទ្វារឆក្កអារម្មណ ឆក្កភេទេនា”តិ ទ្វារឆក្កំ ធម្មារម្មណំ ហោតិ។ ឯវំសតិ, អារម្មណ ឆក្កន្តិ ន វត្តព្ពំ ធម្មារម្មណស្ស វិសុំ គហិតត្តាតិ។ នោ នវត្តព្ពំ។ កស្មា, ទ្វារឆក្កតោ សេសានំ ធម្មារម្មណានំ អត្ថិតាយាតិ ទស្សេតុំ “ឯត្ថ ចា”តិអាទិ វុត្តំ។ បរតោ “ឯត្ថបី”តិអាទីសុ ឯសេវនយោតិ។

សព្ពសង្គហានុទីបនា និដ្ឋិតា។

សមុច្ចយសង្គហទីបនិយាអនុទីបនា និដ្ឋិតា។

៨. បច្ចយសង្គហអនុទីបនា

១៦៦. យេហិបការេហិ យថា។ តេសំ វិភាគោ តំ វិភាគោ។ អយញ្ចនិទ្ទេសោ ឯកសេសនិទ្ទេសោ, វិច្ឆាលោបនិទ្ទេសោវាតិ ទស្សេតុំ “តេសំ”តិអាទិមាហ។ ន សមេតិ។ គាថាយំ ‘យេសំ’តិអាទិនា តីហិ-យ-សទ្ទេហិ ទស្សិតានំ តិណ្ណំ អត្ថានំ-ត-សទ្ទត្ថ សម្ភវតោ។ ត-សទ្ទត្ថានញ្ច អនុសន្ធិយំ បរិបុណ្ណំ កត្វា វត្តព្ពតោ។ “សមុប្បជ្ជតី”តិ សុដ្ឋុ បរិបុណ្ណំ កត្វា ឧប្បជ្ជតិ, បាតុភវតិ។ “អវិនា”តិ អវិនា ហុត្វា។ “សហជាត ធម្មេហី”តិ អវិជ្ជា បច្ចយា សង្ខារាតិអាទីសុ សង្ខារាទីនំ សហជាត ធម្មេហិ សហេវ ឧប្បជ្ជនំ។ “កលាបវសេនា”តិ សុទ្ធ ធម្ម កលាបវសេន។ “សាមញ្ញ លក្ខណំ”តិ សាធារណ លក្ខណំ។ “អត្ថោ”តិ ឥទប្បច្ចយតា សទ្ទស្ស អត្ថោ។ “អយមត្ថោ បដិក្ខិត្តោ”តិ ‘សមុប្បជ្ជនំ សមុប្បាទោ’តិ អយំភាវសាធនត្ថោ បដិក្ខិត្តោ។ “អយមេវា”តិ អយំ ភាវសាធនត្ថោ ឯវ។ ជរាមរណំ សម្ភវតីតិ យោជនា។ “ឧប្បាទាវា តថាគតានំ”តិ សម្មាសម្ពុទ្ធានំ ឧប្បាទេវា សតិ។ “អនុប្បាទាវា”តិ អនុប្បាទេវា សតិ។ “ឋិតាវ សាធាតូ”តិ ជាតិយា សតិ ជរាមរណស្ស បវត្តិសភាវោ លោកេ ឋិតោយេវ។ កតមា បន សាធាតូតិ អាហ “ធម្មដ្ឋិតតា”តិអាទី។ តត្ថ “ធម្មដ្ឋិតតា”តិ កេនចិ អកតា សភាវដ្ឋិតតា។ “ធម្មនិយាមតា”តិ សភាវនិយាមតា។ “តត្រ តថតា”តិ តស្មិំ សាមញ្ញលក្ខណេ សង្ខត ធម្មានំ តថតា។ សាមញ្ញ លក្ខណមេវ បដិច្ចសមុប្បាទោ នាមាតិ ទស្សេតិ, ន អវិជ្ជាទិកោ បច្ចយ ធម្មោ។ កស្មា, តេហិ វចនេហិ ធម្មនិយាមតា មត្តស្ស ទស្សិតត្តា។ អវិជ្ជាទីនំ ធម្ម សរូបានំ អទស្សិតត្តា។ “ធម្មនិយាមតាមត្តំ”តិ ច យថា វុត្តសាមញ្ញ លក្ខណមេវ វុច្ចតិ។ យទិ ភាវសាធនំ ឥច្ឆេយ្យ, ភាវសាធនំ នាម កត្តុរហិតំ ភវេយ្យ។ កត្តុរហិតេ ច សតិ, កថំ បដិច្ច ក្រិយាយ សមានកត្តុកតា លព្ភតិ។ អលទ្ធេ ច សមានកត្តុកត្តេ កថញ្ច បុព្ពកាលេត្វា បច្ចយសម្ភវោតិ។ អយំ ភាវសាធនំ ឥច្ឆន្តស្ស ព្យញ្ជនយុត្តិវិរោធោ។ តំ បរិហរន្តោ ន ចេត្ថាតិអាទិមាហ។ គម្ភីរោចានន្ទ បដិច្ចសមុប្បាទោ គម្ភីរាវ ភាសោចាតិ ភគវតា វុត្តំ។ ភាវសាធនេ ច កតេ ឧប្បជ្ជន ក្រិយាមត្តំ នាម វិសុំ ឯកោ ធម្មោ ន ហោតីតិ កថំ តំ គម្ភីរំ សិយាតិ។ អយំ ភាវសាធនំ ឥច្ឆន្តស្ស គម្ភីរវចន វិរោធោ។ តំ បរិហរន្តោ “សង្ខត ធម្មេសុ ចា”តិអាទិមាហ។ អបិ ច សង្ខត លក្ខណំ នាម សង្ខត ធម្មតោបិ គម្ភីរំ ហោតិ។ តថាហិ ចិត្តំ នាម សង្ខត ធម្មោ។ តញ្ច អត្ថិ មេចិត្តំ នាមាតិ សត្តានំ បាកដំ ហោតិ។ តស្ស បន អនិច្ចតា សង្ខាតំ សង្ខត លក្ខណំ អបាកដំ ហោតិ សុដ្ឋុ សន្តតិយា បដិច្ឆន្នំ។ តថា វេទនា នាម សុខាវា ទុក្ខាវា សង្ខត ធម្មោ។ សា ច អត្ថិ មេវេទនាតិ សត្តានំ បាកដា ហោតិ។ តស្សា បន អនិច្ចតា សង្ខាតំ សង្ខត លក្ខណំ អបាកដំ ហោតិ សុដ្ឋុ សន្តតិយា បដិច្ឆន្នំ។ ឯវំ សេសេសុ នាមធម្មេសុ ច រូបធម្មេសុ ច។ យតោ សត្តសុ វិសុទ្ធីសុ សង្ខត ធម្ម វវត្ថាន សង្ខាតំ ទិដ្ឋិវិសុទ្ធិញាណញ្ច អវិជ្ជាទិបច្ចយ បរិគ្គហ សង្ខាតំ កង្ខាវិតរណ វិសុទ្ធិញាណញ្ច បឋមំ សម្បាទេត្វា បច្ឆា ទសវិធានិ សង្ខត លក្ខណានុបស្សនា ញាណានិ សម្បាទេតព្ពានិ ហោន្តីតិ។ យថា ច អនិច្ចតា សង្ខាតំ សង្ខត លក្ខណំ សង្ខត ធម្មតោ គម្ភីរំ ហោតិ។ តថា ឥទម្បិ បដិច្ចសមុប្បាទ សង្ខាតំ សង្ខត លក្ខណំ សង្ខត ធម្មតោ គម្ភីរំ ហោតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។

“តព្ភាវភាវីភាវោ”តិ ឯត្ថ ភវតិ សំវិជ្ជតីតិ ភាវោ។ សោ សោ អវិជ្ជាទិកោ ភាវោ តព្ភាវោ។ តព្ភាវេ ភវន្តិ សម្ភវន្តិ សីលេនាតិ តព្ភាវភាវិនោ។ សង្ខារាទយោ។ “ភាវោ”តិ ឧប្បត្តិការណំ។ តព្ភាវភាវីនំ ភាវោតិ តព្ភាវភាវិភាវោតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេន្តោ “តស្មិំ តស្មិំ”តិអាទិមាហ។ អបិ ច “ភាវោ”តិ វិជ្ជមានតា វុច្ចតិ។ តស្ស តស្ស បច្ចយ ធម្មស្ស ភាវោតិ តព្ភាវោ។ តព្ភាវេ សតិ ភវន្តិ សម្ភវន្តិ ធម្មតាយាតិ តព្ភាវភាវិនោ។ តេសំ ភាវោតិបិ យុជ្ជតិយេវ។ “ហេត្វាទិ បច្ចយ សត្តិនិយាមំ”តិ ហេតុបច្ចយោ, អារម្មណ បច្ចយោ, តិអាទីសុ ហេតុសទ្ទ អារម្មណ សទ្ទាទយោ លោភាទីនំ រូបារម្មណាទីនញ្ច ធម្មានំ តំ តំ បច្ចយ សត្តិវិសេសំ ទីបេន្តិ។ តេសញ្ច សោ សោ បច្ចយ សត្តិវិសេសោ វិសុំ ធម្មនិយាមោ ហោតិ, ឯវំ ហេត្វាទិ បច្ចយសត្តិនិយាមំ និវត្តេតិ។ “តថា តថា”តិ មូលដ្ឋគោចរវិសយដ្ឋាទិកេន តេន តេន បច្ចយាការេន។ សោ ហិ វុច្ចតីតិ សម្ពន្ធោ។ “បច្ចយ ធម្មុទ្ធារ មត្តេ អបត្វា”តិ បច្ចយ ធម្មានំ នាម សញ្ញាវសេន ឧទ្ធរណមត្តំ អកត្វាតិ អធិប្បាយោ។ “អាហច្ចា”តិ អាហនិត្វា តំ តំ បច្ចយសត្តិ វិសេសំ បាបេត្វាតិ អត្ថោ។ តេនាហ “មត្ថកំ បាបេត្វា”តិ។ បច្ចយសត្តិ វិសេសោ ហិ ហេតុផលទីបនេ តតោ ឧត្តរិ វត្តព្ព កិច្ចាភាវតោ មត្ថកំ នាម ហោតីតិ។ “អនោសក្កមានា”តិ អនិវត្តមានា។ “ឯតាយា”តិ បច្ចយ សត្តិយា។ បបញ្ចេន្តេ អាចរិយេ។

ឯតស្មា ការណា ផលំ ឯតទេវ បដិច្ច អនាគតបក្ខតោ បច្ចុប្បន្នបក្ខំ អាគច្ឆតិ បាតុព្ភវតីតិ បច្ចយោ។ ឧប្បត្តិការណំ បវត្តិការណញ្ច។ តត្ថ ឧប្បត្តិការណំ ជនកបច្ចយោ។ បវត្តិការណំ ឧបត្ថម្ភក បច្ចយោ។ “ឯតេនា”តិ ហេតុនា។ “កាយវចី មនោកម្មំ”តិ ឯត្ថ “កម្មំ”តិ ក្រិយាវុច្ចតិ, គមន ឋាន និសជ្ជសយនាទិកំ កាយិក ក្រិយញ្ច។ អាលាប សល្លាប កថន សជ្ឈាយន គាយនាទិកំ វាចសិក ក្រិយញ្ច។ វិជានន ចិន្តន វីមំសនាទិកំ មានសិក ក្រិយញ្ច។ “អភិសង្ខរោន្តី”តិ អភិនិប្ផាទេន្តិ។ “ឯតេហី”តិ ឯតេហិ លោកិយកុសលាកុសល ចេតនា ធម្មេហិ។ អបិ ច សង្ខរោន្តិ សត្តា ឯតេហីតិ សង្ខារា។ “សង្ខរោន្តី”តិ កឹ សង្ខរោន្តិ។ អត្តភាវំ

សង្ខរោន្តិ។ ភវាភវំ សង្ខរោន្តិ។ ទិដ្ឋធម្មិកម្បិ អត្តំ វា អនត្តំ វា សង្ខរោន្តិ។ សម្បរាយិកម្បិ អត្តំ វា អនត្តំ វា សង្ខរោន្តីតិអាទិនា។ ចក្ខុម្បិ សង្ខរោន្តិ, សោតំបិ សង្ខរោន្តីតិអាទិនា។ ទស្សនម្បិ សង្ខរោន្តិ, សវនម្បិ សង្ខរោន្តីតិអាទិនា ច វត្តុំ វដ្តតិយេវ។ "វិជានាតី"តិ វិវិធេន ជានាតិ។ ភូតេនបិ ជានាតិ, អភូតេនបិ ជានាតិ។ "នមតី"តិ គោចរ វិសយត្ថាយ នមតិ។ "រុប្បតី"តិ កុប្បតិ, ខោភតិ។ "ផុសតី"តិ សំហនតិ។ "វេទយតី"តិ វិទិតំ ករោតិ។ តំ តំ អារម្មណំ លក្ខនវសេន ភុសំ នហតិ ពន្ធតិ, មុញ្ចិតុំ ន ទេតីតិ តណ្ហាតិបិ យុជ្ជតិ។ "ឧបាទិយតី"តិ ទឡ្ហំ គណ្ហាតិ។ តេនាហ "អមុញ្ចគ្គាហំ គណ្ហាតី"តិ។ ភវតីតិ ភវោ។ ឧបបត្តិភវោ។ ភវន្តិ ឯតេនាតិ ភវោ។ កម្មភវោ។ "ជននំ"តិ អភិនវស្ស បាតុព្ភវនំ។ "ជីរណំ"តិ អភិនវភាវតោ ហាយនំ។ "សោចនំ"តិ ចិត្តសន្តាបនំ។ "បរិទេវនំ"តិ រោទនំ។ "ទុក្ខំ"តិ កាយរុជ្ជនំ។ "ទោមនស្សំ"តិ ចិត្តរុជ្ជនំ។ "វិសីទនំ"តិ ពាឡ្ហំ ចិត្តកិលមថភាវេន វិរូបំ ហុត្វា ចិត្តស្សសីទនំ។ ថាមពលខិយ្យនំ។ យតោ អស្សាសបស្សាសានំ វិរូបប្បវត្តិវា តង្ខណេ សព្ពសោ ឧបរុជ្ឈនំ វា ហោតីតិ។ "កេនចិ សុខេនា"តិ ទុក្ខសច្ចតោ វិមុត្តេន កេនចិ សន្តិសុខេន។

"ទុក្ខប្បដិច្ឆាទិកា"តិ ភយង្គេន ទុក្ខភូតានំ តេភូមិក ធម្មានំ ទុក្ខភាវប្បដិច្ឆាទិកា។ "សមុទយប្បដិច្ឆាទិកា"តិ តណ្ហាយ ទុក្ខ សមុទយ ភាវប្បដិច្ឆាទិកា។ "និរោធប្បដិច្ឆាទិកា"តិ តណ្ហានិរោធស្សេវ ទុក្ខនិរោធ ភាវប្បដិច្ឆាទិកា។ "មគ្គប្បដិច្ឆាទិកា"តិ អដ្ឋង្គិក មគ្គស្សេវ ទុក្ខនិរោធ មគ្គភាវប្បដិច្ឆាទិកា។ បុព្ពន្តោ វុច្ចតិ អតីតេកាលេ ភវបរម្បរា។ អបរន្តោ វុច្ចតិ អនាគតេ ភវបរម្បរា។ បុព្ពន្តា បរន្តោ វុច្ចតិ តទុភយំ។ "បដិច្ចសមុប្បាទប្បដិច្ឆាទិកា"តិ បច្ចុប្បន្នភវេ ខន្ធានំ បដិច្ចសមុប្បាទប្បដិច្ឆាទិកា។ "សុត្តន្តិកនយេនា"តិ អភិធម្មេបិ វិភង្គេ សុត្តន្ត ភាជនីយំ នាម អាគតំ។ តេន សុត្តន្ត ភាជនីយនយេន។ សាសវា កុសលា កុសល ចេតនា សង្ខារា នាមាតិ យោជនា។ "អភិធម្មនយេនា"តិ វិភង្គេ អភិធម្មភាជនីយនយេន។ អដ្ឋកថាបាឋេ។ អវិជ្ជា កិរិយ ធម្មានំ នេវ ឧបនិស្សយ បច្ចយត្តំ លភតិ។ កុសលា កុសលមូលានិ កិរិយ ធម្មានំ ន ឧបនិស្សយ បច្ចយត្តំ លភន្តីតិ យោជនា។ កិរិយ ធម្មា អវិជ្ជាតោ ច កុសលា កុសល មូលេហិ ច ឧបនិស្សយ បច្ចយំ ន លភន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។ "បច្ចយាការោ"តិ បដិច្ច សមុប្បាទោ។ "អវិជ្ជាវិរាគា"តិ អវិជ្ជា វិគមនតោ។ តេសំបិកិរិយ ធម្មានំ។ វិញ្ញាណាទីសុបិ កិរិយ វិញ្ញាណំ, កិរិយ នាមំ, កិរិយ មនាយតនំ, កិរិយផស្សោ, កិរិយ វេទនាតិ អត្ថិតាយ "ឯសនយោ វិញ្ញាណាទីសុបី"តិ វុត្តំ។ "កុសលា កុសល វិបាកសម្បយុត្តំ"តិ កុសល វិញ្ញាណ សម្បយុត្តំ, អកុសល វិញ្ញាណសម្បយុត្តំ , វិបាក វិញ្ញាណ សម្បយុត្តំ។ "តំ អនុបបន្នំ"តិ បវត្តិវិបាកវិញ្ញាណ សហគតស្ស ខន្ធត្តយស្ស តំ សហជាតស្ស ចិត្តជរូបស្ស ច អវសិដ្ឋត្តា តំ ន សម្បន្នំតិ អត្ថោ។ តត្ថ ហិ វិញ្ញាណបទេ បវត្តិវសេន ទ្វត្តឹសវិធំ វិបាកចិត្តំ វិញ្ញាណំ នាមាតិ វុត្តំ។ ឯវញ្ចសតិ, នាម រូបបទេបិ បវត្តិវសេន តទុភយំ បវត្តិវិញ្ញាណសហគតំបិ គហេតព្ពមេវាតិ។ "តំ តំ វិញ្ញាណ សម្បយុត្តា"តិ បដិសន្ធិវិញ្ញាណ បវត្តិ វិញ្ញាណសម្បយុត្តា។ "តណ្ហុ បាទានាទិបាកដានី"តិ ឆ តណ្ហា រូបតណ្ហា សទ្ទតណ្ហាទិវសេន។ ចត្តារិ ឧបាទានានិ កាមុបាទានាទិវសេនាតិ ឯវំ បាកដានិយេវ។ "លក្ខណមត្តានី"តិ សង្ខត ធម្មានំ សង្ខតភាវសល្លក្ខណ និមិត្តមត្តានិ។ "ញាតិព្យស នាទីហី"តិ ញាតិវិនាសនាទីហិ។ "ញាតិព្យសនាទិនិមិត្តំ"តិ ញាតិវិនាសនាទិការណា។

"ខន្ធទុក្ខេ"តិ បច្ចក្ខន្ធសង្ខាតេ ទុក្ខសច្ចេ។ ខន្ធប្បវត្តិ មគ្គោ នាម តណ្ហាសមុទយោ ឯវ។ ខន្ធនិរោធ មគ្គោ នាម អរិយមគ្គោ។ "ខន្ធ សមុទយភូតា"តិ ខន្ធប្បវត្តិយា ការណភូតា។ "អវិជ្ជានិ វុឌានំ"តិ អវិជ្ជាយនីវារិតានំ បិហិតានំ។ "អប្បហីន ភវាភិលាសានំ"តិ មគ្គេន អប្បហីន ភវបត្ថនានំ។ អប្បហីនភវតណ្ហានន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ "វិពន្ធោ"តិ អន្តរាយោ។ "ឧទយភូតានំ"តិ វឌ្ឍិភូតានំ។ "អវស្សយោ"តិ និស្សយោ។ សុខវេទនា វិសេសតោ តណ្ហាយ បច្ចយោ ហោតីតិ វុត្តំ "សុខវេទនាសទិសោ"តិអាទិ។ ទោមនស្សានំ បន តស្សា បច្ចយភាវោ បរតោ បរិយេដ្ឋិតណ្ហាយំ បាកដោ ភវិស្សតិ។ ឧបេក្ខា វេទនាបិ ទុក្ខេន បីឡិតស្ស សុខឋានេ តិដ្ឋតិ។ សុខំ វិយ តំ បត្ថេតីតិ។ សមុទា ចរិត្វា បរិចយិត្វា។ "តណ្ហា ឯវា"តិ កាមតណ្ហា ឯវ។ "អត្តនិ ចា"តិ ទិដ្ឋិយញ្ចាតិ អធិប្បាយោ។ "អត្តនោ អារម្មណេសូ"តិ អត្ត ជីវ លោកាទីសុ ទិដ្ឋិយាគហិតា រម្មណេសុ។ "អស្សាទន ខមនរោចនភូតាយា"តិ សាធុរតាយំ មមទស្សនន្តិ ឯវំ រជ្ជន តុស្សន កន្តិភូតាយ។ "ឧបាទានីយស្សា"តិ ទឡ្ហំ គហេតព្ពស្ស។ "អត្ថស្សា"តិ អត្តនោ អត្តាទិកស្ស អត្ថស្ស។ គាថាយំ ។"ភវំ ហោតី"តិ ភវន្តោ វឌ្ឍន្តោ ហោតិ។ "បរាភវោ"តិ វិនាសន្តោ។

"អទ្ធានវន្តេ ធម្មេ"តិ តេកាលិកសង្ខត ធម្មេ។ អបតមានេ កត្វាតិ បាឋសេសោ។ យថា ឧបាទានំតិ ទិស្វា ឧបាទារូបំតិ បទេ អាទាសទ្ទោ វិញ្ញាយតិ។ ន ឧបុព្ព បទសទ្ទោ។ ឥតរថា ឧបាទានន្តិ នសិជ្ឈតិ។ ឯវំ អទ្ធា, អទ្ធាន, បទេសុបិ។ តេនាហ "អទ្ធានំ"តិ នសិជ្ឈតីតិ។ សំខិបន្តិ វិសតាការា ឯតេស្វតិ សង្ខេបា។ សង្គហា។ "វដ្ត ធម្មា"តិ សង្ខារាទយោ ធម្មា។ "ឯត្ថា"តិ ឯតាសុ អវិជ្ជាតណ្ហាសុ។ កថំ តិដ្ឋន្តីតិ អាហ "តទាយត្តវុត្តិតាយា"តិ។ "បតិដ្ឋា"តិ សុប្បតិដ្ឋិតដ្ឋានានិ។ "បភវា"តិ វដ្តធម្មបរម្បរប្បវត្តិយា មូល បធាន ការណានិ។ តត្ថ ហេតុ ច ទេសេតព្ពោ ហោតិ។ ឥតរថា ឥស្សរនិម្មានទិដ្ឋិ អហេតុក ទិដ្ឋីនំ ឱកាសោ សិយាតិ។ ផលញ្ច ទេសេតព្ពំ ហោតិ។ ឥតរថា ឧច្ឆេទទិដ្ឋិយា ឱកាសោ សិយាតិ។ "អទ្ធនោ"តិ ទីឃកាលស្ស។ "និវត្តេតី"តិ សមុច្ឆិន្ទតិ។ "អហេតូ

អបច្ចយា សត្តា បវត្តន្តី”តិ បុព្ពហេតុរហិតា បុព្ពបច្ចយរហិតា ហុត្វា ឥមេសត្តា បវត្តន្តិ។ “អវិជ្ជាទីហិ
សាធេតព្ពោ ន ហោតី”តិ ភវបរម្បរាសុ និច្ចោ ហុត្វា សន្ធាវន្តស្ស អវិជ្ជាទីហិ កត្តព្ព កិច្ចំ ន ហោតីតិ
អធិប្បាយោ។ “កេសញ្ចិ ន សម្ភវន្តិយេវា”តិ អនាគាមីនំ អរហន្តានញ្ច ន សម្ភវន្តិយេវ។ មហាអាទីនវរាសិ
ទស្សនត្ថំ សោកាទិវចនំ ហោតីតិ យោជនា។ “តេសំ”តិ អញ្ញេសំ បច្ចយានំ។ “លទ្ធា”តិ អត្ថតោ លទ្ធា។
“តទវិនាភាវិភាវលក្ខណេនា”តិ ឯត្ថ តេន តេន បច្ចយេន អវិនាភាវីនំ ភាវោ, សោ ឯវ លក្ខណន្តិ វិគ្គហោ។
“បវត្ត បី”តិ ឥតោ បរេសុ តណ្ហុបាទាន ភវគ្គហណេនាតិអាទីសុបិ។ “អាទិតោ”តិអាទិម្ហិ។ វិភាវនិបាឋេ។
“កិលេសភាវសាមញ្ញតោ”តិ កិលេសភាវេន សមានត្តា សទិសត្តា។ “លក្ខិតព្ព ធម្មេហី”តិ វិញ្ញាណាទីហិ។ “បឋ
មេន ទុតីយស្សា”តិ បឋមសង្ខេបេន សទ្ធឹ ទុតីយស្ស សង្ខេបស្ស ឯកា សន្ធីតិអាទិនា យោជេតព្ពំ។ “លោកស្ស
បាកដ វោហារេនា”តិ កិលេសធម្មា កម្មធម្មា ច លោកេ ហេតូតិ បាកដា ហោន្តិ។ វិបាកធម្មា បន ផលន្តិ
បាកដា។ ឯវំ លោកេ បាកដ វោហារេន។ ឥធ បន កិលេសធម្មកម្មធម្មា វា ហោន្តុ, វិបាកធម្មា វា, យោ យោ
បច្ចយបក្ខេ ឋិតោ, សោ សោ ហេតូតិបិ វត្តព្ពោយេវ។ យោ យោ បច្ចយុប្បន្ន បក្ខេ ឋិតោ, សោ សោ
ផលន្តិទស្សេន្តោ “ហេតុផលសទ្ធាបនា”តិអាទិមាហ។ អដ្ឋកថា បាឋេ។ “សជ្ជន្តស្សា”តិ សំវិទហន្តស្ស។
“អាយូហន សង្ខារា នាមា”តិអាទិតោ បដ្ឋាយ សមុច្ចយនសង្ខារា នាម។ “ទក្ខិណំ”តិ ទានវត្ថុំ។ ទក្ខិណោទកំ វា។
“ឯត្ថ ចា”តិ ឥមស្មឹ តតីយបញ្ចកេ ច។ “វុត្តនយេនេ វា”តិ បឋមបញ្ចកេ វុត្តនយេនេវ។ វិភាវនិបាឋេ។ “អាយតឹ
បដិសន្ធិយា បច្ចយចេតនា ភវោ នាមា”តិ ឥទំ ឧទ្ទេសបាឡិយំ យថាទិដ្ឋបាឋវសេនេវ វុត្តំ។ តថា បុរិម
កម្មភវស្មឹ ឥធ បដិសន្ធិយា បច្ចយចេតនា សង្ខារា នាមាតិ ឥទញ្ច។ ឥធ បន បុព្ពេយេវ ទ្វីសុហេតុបញ្ចកេសុ
ទ្វិន្នំ សង្ខារ កម្មភវានំ សង្គហិតត្តា អដ្ឋកថាយំ វុត្តនយេនេវ ទ្វិន្នំ សង្ខារ កម្មភវានំ វិសេសោ យុត្តោ។ តេនាហ
“តំ ឥធ ន យុជ្ជតី”តិ។ “សង្គហិតត្តា”តិ បុព្ពេយេវ សង្គហិតត្តា។ “ឯតំ”តិ វិភាវនិ វចនំ។ “ធម្ម
វិភាគរក្ខណត្ថំ”តិ វិភង្គេ ភវបទេ ឧបបត្តិភវស្សបិ វិភត្តត្តា ឯវំ វិភត្តស្ស ធម្មវិភាគស្ស រក្ខណត្ថំ។ ផលបញ្ចកតោ
អនញ្ញំបិ ឧបបត្តិភវំ អញ្ញំវិយ កត្វា ‘ឧបបត្តិភវសង្ខាតោ ភវេកទេសោ’តិ វុត្តំ។ សោ ច ឧបបត្តិភវោ នាម
បច្ចុប្បន្នហេតូហិ និព្ពត្តត្តា ចតុត្ថេ ផលបញ្ចកេ ឯវ សង្គហិតោ។ តស្មា តេន ឧបបត្តិភវសទ្ទេន ចតុត្ថ បញ្ចក
មេវ គហិតន្តិ យុត្តំ។ ឥតរថា ទ្វេ ផលបញ្ចកានិ វិបាកវដ្ដន្តិ វុត្តេ សិទ្ធមេវ ហោតិ។ ឯវញ្ចសតិ អវសេសា ចាតិ
ឯត្ថ ទុតីយផលបញ្ចកមេវ អវសិដ្ឋំ ហោតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ “អវិជ្ជា នាម មោហោ, សោ ច អកុសល មូល”ន្តិអាទិ
អភិធម្មេ មូលយមកេ មូលនាមេន អាគតត្តា វុត្តំ។ ទ្វីសុបនភវ ចក្កេសុ បុរិមចក្កេ អវិជ្ជា អាទិ ហោតិ។ បច្ឆិម
ចក្កេ តណ្ហា។ អាទិ ច នាម មូលន្តិ ច សីសន្តិ ច វត្តុំ វដ្ដតីតិ បរិយាយំ ទស្សេតុំ “អថវា”តិអាទិ វុត្តំ
។“អាគមនសម្ភារេស្វូ”តិ អតីតភវតោ ឥមំភវំ អាគមនសម្ភារេសុ។ តណ្ហា ឯវ សីសំ កត្វា វុត្តាតិ យោជនា។
“តេសំ អន្តរេ”តិ អវិជ្ជាសង្ខារានំ អន្តរេ។ តណ្ហាយ ឱកាសោ នត្ថីតិ កស្មា វុត្តំ។ ននុ អវិជ្ជាយ សតិ, តណ្ហា នាម
ឯកន្តេន សម្ភវតិយេវ។ សា ច សង្ខារានំ ពលវបច្ចយោ ហោតិ។ តស្មា សា អវិជ្ជា បច្ចយា តណ្ហា, តណ្ហា បច្ចយា
សង្ខារាតិ វត្តព្ពា សិយាតិ។ តំ បរិហរិតុំ “អយញ្ហី”តិអាទិវុត្តំ។ បដិលោមបដិច្ចសមុប្បាទោ នាម អវិជ្ជានិរោធា
សង្ខារនិរោធោតិ ឯវំ បវត្តោ បដិច្ចសមុប្បាទោ។ “ជរាមរណមុច្ឆយាតិអាទិ នវត្តព្ពំ សិយា”តិ ជរាមរណ
មុច្ឆាយាតិអាទិវចនំ អនុលោមបដិច្ចសមុប្បាទ សម្ពន្ធ វចនន្តិ កត្វា វុត្តំ។ “ឧបរិវដ្ដមូល ធម្មប្បដិបាទកានំ”តិ
ឧបរិ ទុតិយានាគតភាវាទីសុ អវិជ្ជាតណ្ហា សង្ខាតានំ វដ្ដមូលធម្មានំ និយោជកានំ។ “តេ បី”តិ សោកាទយោ
ទុក្ខធម្មាបិ។ “អាសវសម្ភូតា”តិ អាសវេហិ សម្ភូតា សញ្ជាតា។ “តេសំ”តិ សោកាទីនំ ទុក្ខធម្មានំ។ “ជរាមរណង្គេ
គហណំ”តិ ទ្វាទសសុ អង្គេសុ ជរាមរណង្គេ សង្គហណំ។ “បវឌ្ឍតី”តិ ភុសំ វឌ្ឍតិ។ “អាសវសមុទយា”តិ
អាសវសមុប្បាទា។ “អវិជ្ជាសមុទយោ”តិ អវិជ្ជាសមុប្បាទោ។ “អវិជ្ជាបច្ចយាសង្ខារាតី”តិ ឯត្ថ ឥតិសទ្ទោ អាទិ
អត្ថោ។ “នានាព្យសន ផុដ្ឋស្សា”តិ ញាតិព្យសនាទីហិ នានាព្យសនេហិ ផុដ្ឋស្ស, វិហឹសិតស្ស។ “យតោ”តិ យំ
ការណា, អវិជ្ជាតណ្ហានំ វឌ្ឍនការណា។ “វដ្ដំ”តិ សង្ខារាទិកំ ភវចក្កំ។ សំមុយ្ហនំ សម្មោហោ។ បរិយេសនំ បរិយេដ្ឋិ។
វិបច្ចតីតិ វិបាកោ។ វិបាកោ ឯវ វេបក្កំ។ សម្មោហោ វេបក្កំ អស្សាតិ សម្មោហវេបក្កំ។ តថា បរិយេដ្ឋិវេ បក្កញ្ចាតិ
ឥមមត្ថំ ទស្សេតិ “តទុភយំ”តិអាទិនា។ តទុភយំ វិបាកំ ឯតស្សាតិ កត្វា ទុក្ខំ សម្មោហវេបក្កន្តិ ច
បរិយេដ្ឋិវេបក្កន្តិ ច វុច្ចតីតិ យោជនា។ អបិ ច, សម្មោហំ វិបាចេតិ សញ្ជនេតីតិ សម្មោហ វេបក្កំ។ ឯវំ
បរិយេដ្ឋិវេបក្កន្តិបិ យុជ្ជតិ។ “កិច្ឆំ”តិ កសិរំ ទុក្ខំ អាបន្នោ។ “មិយ្យតី”តិ មរតិ។ “ច វតី”តិ សង្កមតិ។
“ឧបបជ្ជតី”តិ ភវន្តរំ ឧបេតិ។ “អថ ច បនា”តិ ឯវំភូតស្ស សតោ។ “ជរាមរណស្សា”តិ ជរាមរណ សង្ខាតស្ស
ឥមស្ស ទុក្ខស្សាតិ សម្ពន្ធោ។ “និស្សរណំ”តិ និក្ខមនំ។ “នប្បជានាតី”តិ អយំ លោកោ នប្បជានាតិ។
“អាគតិយា”តិ ឥមស្មឹ ភវេ បដិសន្ធិវិញ្ញាណុប្បត្តិវសេន អាគមនេន។ “គតិយា ចា”តិ អនាគតភវេ ជាតិ
បាតុព្ភាវវសេន គមនេន ច។ អាទិសង្ខាតោ បុព្ពបរិយន្តោ យស្ស អត្ថីតិអាទិមន្តំ។ ន អាទិមន្តំ អនាទិមន្តំ។
“វដ្ដប្បវត្តស្សា”តិ តិវិធវដ្ដសង្ខាតស្ស បពន្ធប្បវត្តស្ស។ ជាតិយា វុត្តាយ សព្ពានិ តស្សា និទានានិ វុត្តានិ ឯវ
ហោន្តីតិ កត្វា “ជាតិយា ឯវ វា”តិ វុត្តំ។ “ឥច្ចេវំ”តិ ឥតិ ឯវំ។ តត្ថ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារាតិអាទិនា នយេន
បដ្ឋបេសិ មហាមុនីតិ សម្ពន្ធោ។ អាចរិយ វាទេបន “ឥច្ចេវំ”តិ ជរាមរណ មុច្ឆាយាតិអាទិនានយេន។ អាពន្ធំ
អនាទិកន្តិ សម្ពន្ធោ។ ឥធបិ តមេវ សម្ពន្ធំ គហេត្វា យោជេតិ “ឥច្ចេវំ អាពន្ធន្តិ។ ល។ បុនប្បុនំ អាពន្ធំ”តិ។ អ

វិជ្ជា អាទិម្ហិ វុត្តា។ តស្មា សា សយំ អហេតុ អបច្ចយា ហុត្វា វដ្ដស្ស អាទិបច្ចយភូតា ហោតីតិ ចោទនា។ តំ បរិហរតិ “វដ្ដស្សា”តិអាទិនា។ “វដ្ដកថាយ សីសភូតត្តា”តិ វដ្ដស្ស អាទិនាម នត្ថិ។ តស្ស បន បវត្តិ និវត្តិយោ អត្ថិ។ ជានន្តេហិ តាសំ បកាសនត្ថាយ បដិច្ចសមុប្បាទកថានាម វដ្ដកថា ឯកន្តេន កថេតព្ពា ហោតិ។ កថេន្តេហិ ច វដ្ដធម្មានំ មជ្ឈេ កតមស្ស ធម្មស្ស កិច្ចំ វដ្ដប្បវត្តត្ថាយ បធានតរំ ហោតីតិ ជានិតព្ពំ ហោតិ។ តទា កិច្ចវសេន បធានតរំ ឯកំ ធម្មំ មូលំ សីសំ កត្វា វដ្ដកថា កថេតព្ពាតិ។ ឥទំ វដ្ដកថាយ សីសំ នាម។ តត្ថ អវិជ្ជា នាម មោហោ។ សោ ច មុយ្ហនកិរិយា។ អន្ធភាវករណញ្ចស្ស កិច្ចំ។ ន ច បញ្ញា ចក្ខុស្ស អន្ធភាវករណេ សទិសំ អញ្ញំ វដ្ដស្ស បវត្តត្ថាយ បធានកិច្ចំ នាម អត្ថិ។ តស្មា អវិជ្ជា ឯវេត្ថ សព្ពប្បធាន កិច្ចត្តា វដ្ដកថាយ សីសភូតា ហោតិ។ ឯវំ វដ្ដកថាយ សីសភូតត្តា សា អាទិម្ហិ វុត្តាតិ។ “អនាទិកភាវោ ឯវ ទស្សិតោ”តិ អនាទិកភាវោ ទស្សិតោ ឯវ។ នោ ន ទស្សិតោតិ អត្ថោ។ ឥតិ ឯតំ អត្ថជាតំ បច្ចក្ខតោ សិទ្ធំ។ “ឥធា”តិ ឥមស្មឹភវេ។ “តស្សា”តិ អតីត ភវបរិយាបន្នាយ អវិជ្ជាយ។ “អញ្ញាយ អវិជ្ជាយ ឯវា”តិ អតីតភវតោបិ បុរិមភវេ សិទ្ធាយ អញ្ញាយ អវិជ្ជាយ ឯវ។ “តស្សាបី”តិ បុរិមតរភវេ អវិជ្ជាយបិ។ “អត្តភាវោ”តិ បុរិមតរោ អត្តភាវោ។ “បធាន បច្ចយភូតត្តា”តិ បុព្ពេ វុត្តនយេន អន្ធភាវករណ កិច្ចត្តា វដ្ដប្បវត្តិយា បធាន បច្ចយភូតា ហោតិ។ ឯវំ បធានបច្ចយភូតត្តា។ “តស្ស តស្សាតិ និដ្ឋានមេវ ន បញ្ញាយេយ្យា”តិ តស្ស បច្ចយស្ស បច្ចយោ វត្តព្ពោ។ តស្សបិ បច្ចយស្ស បច្ចយោ វត្តព្ពោតិ ឯវំ វស្សសតម្បិ វស្សសហស្សំបិ និដ្ឋានមេវ ន បញ្ញាយេយ្យ។ “វុត្តោយេវា”តិ អវិជ្ជាយ បច្ចយោ វុត្តោយេវ។ “បញ្ចនីវរណាតិស្សវចនីយំ”តិ បញ្ចនីវរណ ធម្មា អវិជ្ជាយ អាហារោតិ វចនីយំ ភវេយ្យ។ តត្ថ “អាហារោ”តិ ពលវបច្ចយោ វុច្ចតីតិ។

បដិច្ចសមុប្បាទនយានុទីបនា និដ្ឋិតា។

១៦៧. បដ្ឋាននយេ។ “ហេតុ ច សោ បច្ចយោ ចា”តិ ឯត្ថ លោភោ ហេតុជាតិកត្តា ហេតុ ច ហោតិ។ អារម្មណានន្តរាទិ បច្ចយេន អញ្ញធម្មស្ស បច្ចយោ ច ហោតីតិ អត្ថស្ស សម្ភវតោ “ហេតុ ហុត្វា បច្ចយោ”តិ វណ្ណេតិ។ ឯវំ វណ្ណិតេបិ “ហេតុ ហុត្វា បច្ចយោ”តិ ហេតុ ហោន្តោ បច្ចយោតិ អត្ថេ សតិ, សោ យេវត្ថោ សម្ភវតីតិ “បុន ហេតុភាវេន បច្ចយោ”តិ វណ្ណេតិ។ ឯត្ថ សិយា, ហេតុ ច សោ បច្ចយោ ចាតិ ឯត្ថ បទ ទ្វយំ ឯកធម្មាធិករណត្តា តុល្យាធិករណំ ហោតិ។ ហេតុភាវេន បច្ចយោតិ ឯត្ថ បន បទទ្វយំ តុល្យាធិករណំ ន ហោតិ។ បុរិម បទញ្ហិ ធម្ម ភាវប្បធានំ, បច្ឆិមំ ធម្មប្បធានន្តិ។ ឯវំ សន្តេ តុល្យាធិករណំ វាក្យំ ភិន្នាធិករណំ កត្វា វណ្ណេតីតិ ន យុត្តមេតន្តិ។ នោ ន យុត្តំ។ មុខ្យោបចារមត្តេន នានត្ថត្តា។ បច្ឆិមវាក្យំហិ មុខ្យវចនំ។ បុរិមវាក្យំ ឧបចារ វចនំ។ ឧបចារវចនេ ច ឧបចារត្ថោ យុជ្ជតិ។ មុខ្យវចនេ មុខ្យត្ថោតិ។ “ហេដ្ឋាវុត្តមេវា”តិ បកិណ្ណក សង្គហេ វុត្តមេវ។ ហិនោន្តិ ឯត្ថាតិ ហេតុ។ ហិនោន្តិ ឯតេនាតិ ហេតុ។ តត្ថ “ហិនោន្តី”តិ សុដ្ឋុបតិដ្ឋហន្តិ។ កេ បតិដ្ឋហន្តីតិ អាហ “សហជាត ធម្មា”តិ។ កថញ្ច សុដ្ឋុបតិដ្ឋហន្តីតិ អាហ “វុទ្ធិ វិរុឡ្ហិ វេបុល្លបត្តវសេនា”តិ។ កស្មា តេ សុដ្ឋុ បតិដ្ឋហន្តីតិ។ បតិដ្ឋិតដ្ឋានស្ស បតិដ្ឋិតការណស្ស វា ថាមពលសម្បន្នត្តាតិ ទស្សេតុំ “អារម្មណេ ទឡ្ហ និបាតិនា ថាមពលសម្បន្នេនា”តិ វុត្តំ។ ហេតុវិសេសនញ្ចេតំ។ អារម្មណេ ទឡ្ហនិបាតិម្ហិ ថាមពលសម្បន្នេ ឯត្ថ ធម្មេតិបិ យោជេតព្ពំ។ ឧបការកោតិ ច ឧបលទ្ធិយេវាតិ សម្ពន្ធោ។ “យាទិសេនសភាវេនា”តិ ហេតុភាវាទិសភាវេន។ “ឧបលទ្ធិយេវា”តិ កស្មា វុត្តំ។ ននុ ឧបការក សទ្ទោ កត្តារំ វា ការេតារំ វា វទតីតិ។ វោហារ មត្តេន វទតិ។ ធម្មតោ បន កត្តា វា ការេតា វា នត្ថីតិ ទស្សេតុំ “ន ហិ សភាវ ធម្មេសូ”តិអាទិមាហ។ យទិ ធម្មតោ កត្តាវា ការេតាវា នត្ថិ។ កស្មា ឧបការកោតិ វុច្ចតីតិ អាហ “តថា ឧបលទ្ធិយំ បនា”តិអាទឹ។

អារម្មណបច្ចយេ។ “អជ្ឈោលម្ពមានា”តិ អារម្មណ ករណវសេន អធិឱលម្ពមានា។ “អារម្មណភាវេនា”តិ គោចរវិសយភាវេន។

អធិបតិបច្ចយេ។ “គរុកតា”តិ អស្សាទនាភិនន្ទនាទិវសេន វា សទ្ធាបសាទាទិវសេន វា គរុកតា។ “សាមិនោ វិយ ទាសេ”តិ សាមិនោ អត្តនោទាសេ អត្តនោវសេ វត្តយមានា វិយ។ សហជាតាធិបតិ បន ហេដ្ឋា សមុច្ចយ សង្គហេ វុត្តោតិ ឥធ ន វុត្តោ។

អនន្តរបច្ចយទ្វយេ។ “អន្តរំ”តិ ឆិទ្ទំ វិវរំ។ “សន្តានំ”តិ ចិត្តសន្តានំ។ “សន្តានានុពន្ធវសេនា”តិ ចិត្តសន្តានំ បុនប្បុនំ ពន្ធនវសេន។ ឧប្បាទេន្តិ សម្ពន្ធោ។ “ធម្មន្តរស្សា”តិ នាមក្ខន្ធ ធម្មន្តរស្ស។ “អនន្តរ បច្ចយតា”តិ អនន្តរបច្ចយ កិច្ចន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ យំ កិញ្ចិ ធម្មន្តរំ។ “បុរិមបច្ឆិមភាគប្បវត្តានំ”តិ និរោធស្ស អសញ្ញីភវស្ស ច បុរិមភាគេ ច បច្ឆិមភាគេ ច បវត្តានំ។ “ចិត្តុប្បាទានំ បី”តិ និរោធស្ស បុព្ពភាគេ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតន កុសល ក្រិយ ចិត្តុប្បាទានំ។ បច្ឆាភាគេ អនាគាមិផល អរហត្តផលចិត្តុប្បាទានំ ។ អសញ្ញីភវស្ស បុព្ពភាគេ កាមភវេ ចុតិ ចិត្តុប្បាទានំ។ បច្ឆាភាគេ កាមភវេ ឯវ បដិសន្ធិ ចិត្តុប្បាទានំ។ តេសុ បន កថំ អនន្តរំ នាម សិយា។ ទ្វិន្នំ ទ្វិន្នំ បុរិមភាគ បច្ឆិម ភាគានំ មជ្ឈេ អចិត្តកស្ស កាលស្ស អចិត្តកស្ស រូបសន្តានស្ស ច អន្តរិ

កត្តាតិ ចោទនា។ តំ បរិហរិតុំ “ន ហិ អភាវភូតោ”តិអាទិ វុត្តំ។ “តេសំ”តិ ទ្វិន្នំ ទ្វិន្នំ ចិត្តុប្បាទានំ។ រូបធម្មោ អន្តរំ ន ច ករោតិ នាម។ អរូបធម្មានំ អនន្តរតា នាមាតិអាទិនា យោជនា ហោតិ។ “តថាបវត្តន សមត្ថតា”តិ ឯកីភូតានំ វិយ អត្តនោ អនន្តរេ ធម្មន្តរំ ឧប្បាទនេ សមត្ថតា។

សហជាតបច្ចយេ។ “យេ បន ធម្មា”តិ បច្ចយុប្បន្ន ធម្មា។ “អត្ថនី”តិ បច្ចយ ធម្មោ វុច្ចតិ។

“អញ្ញមញ្ញំ ឧបត្ថម្ភន្តំ តិទណ្ឌំ វិយា”តិ ភូមិយំ អញ្ញមញ្ញំ និស្សាយ ឧស្សិតា តយោទណ្ឌា អញ្ញមញ្ញំ ឧបត្ថម្ភន្តា វិយ។ “បុរិមេនា”តិ បុរិមេន សហជាត បច្ចយេន។ “ឥតរីតរោ បត្ថម្ភនំ”តិ អញ្ញមញ្ញោ បត្ថម្ភនំ។

“សូទោ”តិ ភត្តការកោ។ “ឧក្ខលី”តិ ភត្តបចនកុម្ភី។ “វុដ្ឋិធារា”តិ មេឃវុដ្ឋិធារា។ “ឧបនិស្សយោ”តិ ភត្តុប្បត្តិយា ឧបនិស្សយោ។ “តាសុ អសតី”តិ សាលិក្ខេត្ត វុដ្ឋិធារាសុ អសតិ។ “ពលវតរដ្ឋេនា”តិ ពលវតរនិស្សយដ្ឋេន។ “បកតូបនិស្សយោ”តិ ឯត្ថ “បកតោ”តិ ភុសំ កតោ។ តេនាហ “សុដ្ឋុកតោ”តិ។ ករណញ្ច អត្តនោ សន្តានេ សុដ្ឋុឧប្បាទនញ្ច សុដ្ឋុឧបសេវនញ្ច ទដ្ឋព្ពន្តិ សម្ពន្ធោ។ “វុត្តប្បការេនា”តិ ‘យថា កតេ សតី’តិអាទិនា វុត្តប្បការេន។

“និស្សយារម្មណ ធម្មា ឯវា”តិ និស្សយ បច្ចយ ធម្ម អារម្មណ បច្ចយ ធម្មា ឯវ។ “បុរេជាតតាមត្តវិសិដ្ឋា”តិ ឯត្ថ មត្តសទ្ទេន និស្សយារម្មណសត្តិតោ វិសុំ បុរេជាតសត្តិ នាម នត្ថីតិ ទស្សេតិ។ វិសុំ បុរេជាតសត្តិ នាម អត្ថីតិបិ វទន្តិ។ តំ វាទំ ទស្សេតុំ “អាចរិយានន្ទត្ថេរេនា”តិអាទិមាហ។ ឯត្ថ បញ្ចវត្ថូនិ ច បញ្ចារម្មណានិ ច បុរេជាតត្តា ឯវ សុដ្ឋុពលវតាយ បញ្ចវិញ្ញាណានំ វត្ថុ កិច្ច អារម្មណ កិច្ចានិ សាធេន្តិ។ តថា ហទយវត្ថុ ច មនោធាតុ មនោវិញ្ញាណធាតូ នន្តិ។ អយំ វិសុំ បុរេជាតសត្តិ វិសេសោតិ វទេយ្យ។ សច្ចំ។ សុទ្ធមនោ ទ្វារេបន ឥធ បត្វា និរយេសុ ឯវរូបានិ និរយគ្គិរូបានិ អត្ថិ។ ឥទានិ ទេវេសុ ច ឯវរូបានិ ទិព្ពរូបានិ អត្ថីតិ ចិន្តយន្តានម្បិ, តេសុ បុរេ ឯវរូបានិ ឧប្បជ្ជឹសូតិ វា, តេសុ អនាគតេ ឯវរូបានិ ឧប្បជ្ជិស្សន្តីតិ វា ចិន្តយន្តានំបិតានិ រូបានិ និព្ពិសេសានិ ហុត្វា មនោវិញ្ញាណានំ អារម្មណ បច្ចយត្តំ គច្ឆន្តិ។ តត្ថ បុរេ ជាតានិ ហុត្វា តទា វិជ្ជមានានិ បច្ចុប្បន្នរូបានិ អារម្មណ បុរេជាតបច្ចយោ។ ឥតរានិ អារម្មណ បច្ចយោ ឯវ។ ន ចេត្ថ បុរេជាតានំ បច្ចុប្បន្នរូបានំ បុរេជាតត្តេន វិសេសោ អត្ថិ។ ន ច តានិ បុរេជាតបច្ចយោ ន ហោន្តិ។ យទិ វិសុំ បុរេជាតសត្តិវិសេសោ បុរេជាតបច្ចយោតិ វទេយ្យ។ តានិ បុរេជាតបច្ចយោ នាម ន ភវេយ្យុំ។ កស្មា, តាទិសស្ស វិសេសស្ស នត្ថិតាយ។ ន ច នភវន្តិ។ កស្មា, បុរេជាតមត្តវិសេសស្ស អត្ថិតាយ។ ឯត្ថ វទេយ្យ, បញ្ចទ្វារេសុ បន បុព្ពេ វុត្តនយេន វិសុំ បុរេជាតសត្តិវិសេសោ ទិស្សតីតិ។ កិញ្ចាបិទិស្សតិ។ សោ បន ពហុវិធានំ និស្សយ បច្ចយ អារម្មណបច្ចយានំ មជ្ឈេ និស្សយសត្តិវិសេសោ ឯវ, អារម្មណ សត្តិវិសេសោ ឯវ ចាតិ។ អបិ ច វិសុំ បុរេជាត សត្តិវិសេសោ នាម នត្ថីតិ ឥទំ យថា វុត្តេ សុទ្ធមនោទ្វារេ តព្ពិសេសាភាវំ សន្ធាយ វុត្តំ។ វិសុំ បុរេជាត សត្តិវិសេសោ នាម អត្ថីតិ ឥទំ បញ្ចទ្វារេសុ តព្ពិសេសស្ស អត្ថិភាវំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ។ យំ រុច្ចតិ, តំ គហេតព្ពំ។

បច្ឆាជាតបច្ចយេ។ “រុក្ខបោតកានំ វិយា”តិ បច្ឆា អាសិញ្ចិយមានំ ឧទកំ រុក្ខបោតកានំ វុទ្ធិវិរុឡ្ហិភាវំ បាបេត្វា ឧបត្ថម្ភនវសេន ឧបការកោ វិយាតិ យោជនា។ អាហារំ អាសី សតីតិ អាហារាសា។ ជិឃច្ឆា, បិបាសា, តណ្ហា។ តាយ សម្បយុត្តា ចេតនាតិ វិគ្គហោ។ សា បន អាហារាសា ចេតនា ឧបត្ថម្ភតិ យេវាតិ សម្ពន្ធោ។ “អយមត្ថោ”តិ ‘សុបាកចេនា’តិអាទិនា វុត្តោ អយមត្ថោ។ សព្ពាចេសាវិចារណា គិជ្ឈោបមាយ ឧបមាមត្តភាវំ នីវារេតា ហោតីតិ។

អាសេវន្តិ តំ បច្ចយ ធម្មំ បច្ចយុប្បន្នា ធម្មាតិ អាសេវនំ។ ឯតេន ភុសោ បច្ចយុប្បន្ន ធម្មេហិ អាសេវិតព្ពត្តា អាសេវនន្តិ វុច្ចតីតិ ទស្សេតីតិ។ “តំ”តិ តំ បុរិមំ បុរិមំ បច្ចយ ធម្មំ។ “ភជន្តី”តិ ឧបេន្តិ។ កេ ភជន្តីតិ អាហ “អបរាបរំ ឧប្បជ្ជមានា ធម្មា”តិ។ “ធម្មា”តិ ច អនន្តរុប្បន្នា ចិត្តចេតសិកា ធម្មា។ កថញ្ច តំ តេភជន្តីតិ អាហ “សុដ្ឋុសេវមានា វិយ ភជមានា វិយ បវត្តន្តី”តិ។ វិយ សទ្ទេន លោកេ កិញ្ចិជនំ កេចិជនា កេនចិ អត្ថេន សុដ្ឋុសេវន្តា វិយាតិ ទស្សេតិ។ កថំ សុដ្ឋុសេវិយមានា វិយ ហោន្តីតិ អាហ “តស្ស បុរិមស្សា”តិអាទិ។ បុរិមស្ស អនន្តរស្ស ចិត្តុប្បាទស្សាតិ អត្ថោ។ “សព្ពបរិប្ហំ អាការំ”តិ ជវនេគសហិតេហិ វិជាននផុសនាទីហិ សារវដ្ឋាន វដ្ឋាទីហិ ច សព្ពេហិ ជវនគុណេហិ បរិប្ហំ អាការំ។ “អាសេវេតី”តិ មំ សុដ្ឋុ សេវថាតិ និយោជេន្តំ វិយ ហោតិ។ តេនាហ “អត្តនោ វាសំ”តិអាទិ។ តត្ថ “វាសំ”តិ វាសនំ។ “សុដ្ឋុ គាហាបេតី”តិ បរិបុណ្ណំ ទេតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯតេន យថា លោកេ ឯកោ បរេសំ យថិច្ឆិតំ ទេតិ។ ឯវំ ទេន្តំ បន បរេ ភជន្តិយេវ។ មំ ភជថាតិ និយោជនកិច្ចំ នត្ថិ។ ឯវមេវ ឥធបិ សុដ្ឋុវាសទានមេវ ភជាបនំ នាមាតិ ទស្សេតិ។ “វឌ្ឍេតិ វា”តិ ឯតេន អាសេវនា ភាវនា វឌ្ឍនាតិ ឥមំបរិយាយត្ថំ វទតិ។ បុរិមាភិយោគោ នាម អាទិតោ បដ្ឋាយ សជ្ឈាយនាទិកម្មេសុ យថាសត្តិ យថាពលំ វា យាមករណំ។ តថា ករោន្តស្ស តំ ឧគ្គហណ កម្មំ ឧបរូបរិ ប

គុណភាវំ គច្ឆតីតិ។ “អាសេវនដ្ឋេនា”តិ វឌ្ឍាបនដ្ឋេន, ឧបការកោតិ សម្ពន្ធោ។ “សជាតិយានំ”តិ កុសលាទិភាវេន សមានជាតិកានំ។

កាយង្គាភិសង្ខរណំ នាម កាយសញ្ចេតនាកិច្ចំ។ វាចង្គាភិសង្ខរណំ វចីសញ្ចេតនាកិច្ចំ។ ចិត្តង្គាភិសង្ខរណំ មនោសញ្ចេតនាកិច្ចំ។ “កិរិយាភាវេនា”តិ ទស្សនសវនាទិកិច្ចេសុ គមនឋាន និសជ្ជាទិកិច្ចេសុ សំវិធាន កិរិយាភាវេន។ “វត្តុម្ពី”តិ គព្ភាវត្តុម្ហិ។ យថាវុត្តាភិសង្ខរណកិច្ចំ នាម កាយង្គវាចង្គ ចិត្តង្គាភិសង្ខរណ កិច្ចំ។ “តទភិសង្ខរណវេគជនិតំ”តិ តស្ស កាយង្គាទិកស្ស អភិសង្ខរណវេគេន ជនិតំ កិរិយាវិសេស និធានកិច្ចន្តិ សម្ពន្ធោ។ “សន្តានេ”តិ ចិត្តសន្តានេ។

វិបច្ចនភាវោ ច នាម បាតុភាវោតិ សម្ពន្ធោ។ និរុស្សាហ សន្តភាវោ នាម កុសលា កុសលានំ វិយ កាយង្គវាចង្គាភិសង្ខរណ កិច្ចេសុ ច អាយតី វិបច្ចន កិច្ចេសុ ច និរុស្សាហភាវេន សន្តភាវោ។ ន កិលេសុ ប សន្តភាវេន។ ចិត្តាភិសង្ខរណ កិច្ចេសុបន សម្បយុត្តចេតនាវសេន យថោបដ្ឋិតេសុ អារម្មណេសុ សម្បយុត្ត ធម្មានំ ឯកតោ សន្និបាតគមនុស្សាហមត្តំ អត្ថិ។ តតោបរំ បន សុបិន ទស្សន កិច្ចំបិ នត្ថីតិ។ “មន្ទមន្ទា ការេនា”តិ មន្ទតោ អតិមន្ទាការេន។ កិញ្ចិដានេន ចិត្តំ នាម កម្មាទិ អារម្មណំ អប្បមត្តកំបិ ដានេនំ វីថិចិត្តំ។ តស្ស បវត្តិយា។

“អរូបិនោ”តិ អរូបលក្ខណ សមង្គិនោ។ នាមលក្ខណ សមង្គីនោតិ វុត្តំ ហោតិ។ “ជនយន្តាបី”តិ សហជាត ធម្មេ ជនេន្តាបិ។ “សន្តានដ្ឋិតិយា”តិ បពន្ធប្បតិដ្ឋានស្ស។

“កស្មាបនេត្ថា”តិអាទីសុ។ “ភាវិន្ទ្រិយ ទ្វយំ”តិ ឥត្ថិន្ទ្រិយ បុរិសិន្ទ្រិយ ទ្វយំ។ “ឥធា”តិ ឥមស្មឹ ឥន្ទ្រិយបច្ចយេ។ កស្មា ន គហិតំ។ ននុ ឥត្ថិលិង្គាទីនំ បវត្តិការណត្តា ឥធ គហេតព្ពមេវាតិ អធិប្បាយោ។ ជនកត្តំ នាម ជនក កិច្ចំ។ ឯវំ សេសេសុបិ។ “ឯតំតយំបិ នត្ថី”តិ ជនកត្តាទិកិច្ចត្តយំបិ នត្ថិ។ ឯវំសន្តេកថំ លិង្គាទីនំ បវត្តិការណំ ហោតីតិអាហ “កេវលំ បនា”តិអាទី។ “ទ្វយំ”តិ ឥត្ថិភាវបុម្ភាវ ទ្វយំ។ ន ឥន្ទ្រិយ បច្ចយត្តេន ឥន្ទ្រិយំ នាម ហោតិ។ យថាហិ ឯកោ រាជា អត្តនោ វិជិតេ គេហានិ ករោន្តិ។ ឯវំ ករោន្តូតិ គេហ សណ្ឋានំ បដ្ឋបេតិ។ សព្ពេជនា តថេវ ករោន្តិ, នោ អញ្ញថា។ តត្ថ រាជា គេហុប្បត្តិយា ច គេហដ្ឋិតិយា ច កិញ្ចិ កិច្ចំ ន ករោតិ។ គេហសាមិកាវា គេហវឌ្ឍកិនោ វា ករោន្តិ។ ករោន្តា បន រញ្ញោ បដ្ឋបិតំ សណ្ឋានំ អនតិក្កមិត្វាវ ករោន្តិ។ ឯវមេវ មិទំ ទដ្ឋព្ពំ។ ឧបគន្ធា ឈាយនដ្ឋេនាតិ សម្ពន្ធោ។ ឧបសទ្ទោ ឧបនិស្សយ បទេវិយ ឧបរិ អត្ថោ។ “ឧបវី”តិ ច ថាមពលវុទ្ធិវសេនាតិ អាហ “តស្មឹ វា”តិអាទី។ “តស្មឹ”តិ អារម្មណេ។

“សុគតិ ទុគ្គតិ និព្ពាន សម្បាបកដ្ឋេនា”តិ វុត្តំ។ សោ អត្ថោ អព្យាកតមគ្គង្គេសុ នត្ថិ។ ឯវញ្ចសតិ តានិ កថំ មគ្គបច្ចយត្តំ គច្ឆន្តីតិ អាហ “ឯត្ថ ចា”តិអាទី។ “សម្មាទស្សនាទិនា”តិ សម្មាទស្សន សង្កប្បនាទិនា។ “តេសំ”តិ សម្មាទិដ្ឋីនំ។ “តេសំ បី”តិ អព្យាកត ភូតានំ សម្មាទិដ្ឋីនម្បិ។ “តេនេវដ្ឋេនា”តិ សម្មាទស្សនាទិនា លក្ខណដ្ឋេន។ អថវា។ “តេនេវដ្ឋេនា”តិ សុគតិ និព្ពាន សម្បាបកដ្ឋេនេ វាតិ អត្ថោ។ ឯវញ្ចសតិ សហេតុកា វិបាក ក្រិយា ព្យាកតធម្មាបិ តេនេវដ្ឋេន សព្ពសោ កុសលសទិសា សិយុន្តិ។ ន សិយុំ, បច្ចយ វេកល្លត្តា។ វិបាកាព្យាកតាហិ កម្មវេគេន សន្តានេ បតិតមត្តត្តា និរុស្សាហសន្តសភាវតោ តំ សម្បយុត្តា ចេតនា នានក្ខណិក កម្មបច្ចយត្តំ ន គច្ឆតិ។ កិរិយាព្យាកតា ច និរនុសយសន្តានេ ឧប្បន្នត្តា តំ សម្បយុត្តចេតនាបិ តប្បច្ចយត្តំ ន គច្ឆតិយេវ។ តស្មា តេសុ វិបាក ក្រិយាព្យាកតេសុ សម្មាទិដ្ឋាទីនិបិ សុគតិ សម្បាបកដ្ឋំ ន សាធេន្តិ។ កិលេសប្បហាន កិច្ចស្ស អភាវតោ និព្ពាន សម្បាបកដ្ឋម្បិ នសាធេន្តិ។ សភាវ លក្ខណវេកល្លតាបន តេសំ សម្មាទិដ្ឋាទីនំ នត្ថិយេវ។ តស្មា តានិ មគ្គបច្ចយេ សង្គហិតានីតិ។ ឥន្ទ្រិយ ធម្មេសុ អរូបិន្ទ្រិយានំ អាធិប្បច្ច កិច្ចំ អរូបធម្មេ ស្វេវ ផរតិ។ រូបធម្មា បន តំ សមុដ្ឋិតត្តា ឯវ តប្បច្ចយុប្បន្នេសុ វុត្តា។ តថា ហេតុ កម្ម មគ្គ ឈានេសុ។ តេន វុត្តំ “ឯសនយោ កម្មិន្ទ្រិយឈានបច្ចយេសុបី”តិ។ តត្ថ កម្មសទ្ទេន នានក្ខណិក បច្ចយោ គហេតព្ពោ។

“សម្បយុត្តាសង្កា សម្ភវតី”តិ សហជាតា នាមធម្មា តំ សមុដ្ឋាន រូបេហិ, បច្ឆាជាតា ច អត្តនោ អត្តនោ បច្ចយុប្បន្នរូបេហិ, វត្ថុ ធម្មា ច តន្និស្សិតនាមធម្មេហិ កាលតោ ច ឋានតោ ច ឯក សម្ពន្ធត្តា តេសុ សម្បយុត្តាសង្កា សម្ភវតិ។ “វិប្បយុត្តបច្ចយប្បសង្គោ នត្ថី”តិ អារម្មណានន្តរាទិបច្ចយាបិ អត្តនោ បច្ចយុប្បន្នេហិ សម្បយុត្តា ន ហោន្តិ។ តស្មា តេបិ វិប្បយុត្តបច្ចយ ភាវេន វត្តព្ពាតិ ឯវរូបោ វិប្បយុត្តបច្ចយប្បសង្គោ តេសុ អារម្មណ បច្ចយាទីសុ នត្ថីតិ អធិប្បាយោ។

“ហេដ្ឋាវុត្តប្បការេសុ ឯវា”តិ ឯត្ថ ឯវសទ្ទេន បច្ចយន្តរំ ន ហោតីតិ ទស្សេតិ។ យទិ បច្ចយន្តរំ ន ហោតិ, ន វត្តព្ពោយេវ។ កស្មា, ទេសកស្ស បុនវុត្តិនិវត្តកវាទិតា បត្តិតោតិ។ នោ ន វត្តព្ពោ។ កស្មា, លោកេ យោ សយំ នត្ថិ, វិគតោ ហោតិ។ សោ កស្ស បច្ចយោ ភវិតុំ អរហតីតិ ឯវរូបស្ស មិច្ឆាភិនិវេសស្ស បហានតោ។ តេន ឥមមត្ថំ ញាបេតិ, លោកេ កេចិធម្មា សយំ អត្ថិកាលេ ឯវ អញ្ញេសំ បច្ចយា ហោន្តិ, នោ នត្ថិកាលេ។ កេចិ ធម្មា សយំ នត្ថិកាលេ ឯវ អញ្ញេសំ បច្ចយា ហោន្តិ, នោ អត្ថិកាលេតិ អយញ្ចវិភាគោ អវស្សំ ឥច្ឆិតព្ពោ យេវាតិ។ “ឱកាសទានសង្ខាតេនា”តិ តស្ស អញ្ញស្ស ចិត្តុប្បាទស្ស ឧប្បត្តិយា ឱកាសទានសង្ខាតេន។

សុត្តន្តេ, អត្ថីតិ អយ មេកោ អន្តោតិ សត្តានំ សេដ្ឋសារភូតោ អត្តានាម អនមតគ្គេ សំសារេ និច្ចកាលំ អត្ថិ។ ឧច្ឆេទោ វា វិមោក្ខោ វា សព្ពសោ នត្ថិ។ អយំ សស្សតវាទោ នាម ឯកោវិសមន្តោ ឯកាវិសមាកោដិ។ នត្ថីតិ សត្តោនាម ឯកភវបរមោ ហោតិ, មរណតោ បរំ នត្ថិ។ ឯកន្តេន ឧច្ឆិជ្ជតិ។ អយំ ឧច្ឆេទវាទោ នាម ទុតិយោ វិសមន្តោ ទុតិយាវិសមកោដិ។ ឥមេ បដិច្ច សមុប្បាទំ អជានន្តានំ ឧភោវិសមន្តា នាម។ ជានន្តានំ បន តាទិសោ អត្តានាម នត្ថិ, យោ អត្ថីតិ វា នត្ថីតិ វា វត្តព្ពោ ភវេយ្យ។ សុទ្ធធម្មប្បពន្ធោ ឯវ អត្ថិ។ តស្ស ច យាវ អវិជ្ជា អប្បហីនា ហោតិ, តាវ ឧច្ឆេទោ នាម នត្ថិ។ អវិជ្ជាយ បន បហីនាយ តតោបរំ ន បវត្តតិ។ អត្ថិ នាម ន ហោតិ។ អយំ អន្តទ្វយមុត្តោ មជ្ឈិមញាយោ នាម។ ពហុំ នានត្ថ សម្ភវំ វណ្ណេន្តិយេវ។ វណ្ណេន្តានំបិ តេសំ ពហុ បយោជនំ នត្ថិ យេវាតិ អធិប្បាយោ។

បច្ចយុទ្ទេសានុទីបនា និដ្ឋិតា។

១៦៨. បច្ចយនិទ្ទេសេ។ “បញ្ចធា”តិ បញ្ចវិធេហិ បច្ចយេហិ។ “ឯកធា”តិ ឯកវិធេន បច្ចយេន។ ឯវំ សេសេសុបិ។ “អវិច្ឆេទាយា”តិ អវិច្ឆេទត្ថាយ។ “បដិបាទនាយា”តិ យោជនត្ថាយ។ យោ កោចិ ចិត្តុប្បាទោ អវិរុទ្ធស្ស យស្ស កស្សចិ ចិត្តុប្បាទស្ស បច្ចយោ ន ន ហោតីតិ យោជនា។ “បុនុប្បន្នានំ”តិ និរុជ្ឈិត្វា បុន ឧប្បន្នានំ។ “បុរិមានិ ជវនានី”តិ ឯត្ថ មគ្គោ គោត្រភុតោ អាសេវន បច្ចយំ លភតិ។ ផលស្ស បន សោ ភិន្នជាតិកត្តា អាសេវន បច្ចយោ ន ហោតិ។ ផលំ បន សព្ពសោ អាសេវន មុត្តំ ហោតិ។ តស្មា តទុភយំ ឥធ បុរិមជវនសង្ខ្យំ ន គច្ឆតីតិ វុត្តំ “មគ្គ ផលជវនវជ្ជានី”តិ។ ផលជវនវជ្ជានំ បច្ឆិមានំ ជវនានំ។ “សព្ពាការបារិបូរំ”តិ ឯត្ថ កុសលាទិជាតិបិ សង្គហិតាតិ វុត្តំ “ជាតិមត្តេនបី”តិ។ អភិន្នា ឯវ សិយុំ។ ន បន ភិន្នា ហោន្តិ។ កទាចិ កេចិភិន្នា ឯវ ហោន្តិ។ តស្មា ភិន្នជាតិកា ធម្មា។ ល។ ន សក្កោន្តីតិ យោជនា។ “កាមាវចរភាវតោ មហគ្គតានុត្តរភាវបត្តិ នាមា”តិ ចិត្តសន្តានស្សាតិ អធិប្បាយោ។ គោត្រ ភុចិត្តំ កាមភូមិ។ ឈានចិត្តំ មហគ្គតភូមិ។ មគ្គចិត្តំ លោកុត្តរ ភូមិ។ កម្មចេតនាយ និរុទ្ធាយបិ តស្សា បវត្តាការោ ននិរុជ្ឈតិ។ ចិត្តសន្តានំ អនុគច្ឆតិ។ សោ ឯវ អាយតឹ វិបាកធម្មរាសិ ហុត្វា បាតុព្ភវតិ។ តស្មា សោ វិបាកស្ស ពីជសង្ខ្យំ គច្ឆតិ។ សោ ច យាវ ន វិបច្ចតិ។ តាវ សំសារប្បវត្តិយា សតិ, អន្តរា វិនដ្ឋោ នាម ន ហោតិ។ តស្មា កម្មចេតនា ឧប្បជ្ជមានា ចិត្តសន្តានេ តស្ស ពីជស្ស និធានត្ថាយ ឧប្បជ្ជតិ, និរុជ្ឈមានា ច និទហិត្វា ឯវ និរុជ្ឈតីតិ វុត្តំ “អត្តនោ បវត្តាការសង្ខាត ពីជនិធានញ្ហា”តិ។ “ចេតនាយ ហោតី”តិ ចេតនាយ សាធារណំ ហោតិ។ បុរេជាតា សាល រុក្ខបោតកា បច្ចយា ហោន្តីតិ សម្ពន្ធោ។ បុរិមចិត្តក្ខណេសុ ឧប្បន្នា ចតុសមុដ្ឋានិករូបធម្មាតិ សម្ពន្ធិតព្ពំ។ “អាហារជកាយោ”តិ ឯវំ វុត្តាតិ បាឋសេសោ។ “បច្ឆា ជាតេនា”តិ បច្ឆាជាតបច្ចយេន បយោជនំ នត្ថិ។ ជិណ្ណបតរុក្ខស្ស ឧទកាសិញ្ចនំ វិយ ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ “យទគ្គេនា”តិ យេនការណ កោដ្ឋាសេន។ “វត្ថុ រូបំ”តិ និរោធាសន្នំ ហទយវត្ថុ រូបំ។ “ឯវមយំ បី”តិ ឯវំ អយំ បច្ឆាជាតបច្ចយោបិ។ វីរិធេន អាការេន ផរណំ កាលន្តរ ទេសន្តរ គមនំ វិប្ផារោ។ មហន្តោ វិប្ផារោ យស្សាតិ សមាសោ។ “វត្ថុម្ហី”តិ ហទយវត្ថុម្ហិ។ បញ្ចហិ ខន្ធេហិ វោកិណ្ណោ សម្មិស្សោតិ បញ្ចវោការោ។ កាម រូបភវោ ។ វិនា ឧប្បជ្ជិតុំ ន សក្កោតិ។ រូបវិរាគភាវនាពលេន រូបស្ស អវិក្ខម្ភិតត្តាតិ អធិប្បាយោ។ “បុរេជាតំ វា”តិ ឯកចិត្តក្ខណាតីតេ បុរេជាតំ វា។ “វឌ្ឍនបក្ខេ ឋិតំ វា”តិ តតោ បច្ឆា យាវ អដ្ឋម ចិត្តក្ខណា វឌ្ឍនបក្ខេ ឋិតំ វា។ “ឧប្បន្នំ វត្ថូ”តិ ឧប្បន្នំ វត្ថុរូបំ។ “ឯត្ថា”តិ ឥមស្មឹ បុរេជាត បច្ចយេ។ កិញ្ចាបិ ទិស្សតីតិ សម្ពន្ធោ។ “បច្ចនីយេ”តិ បច្ចនីយ វារេ។ “តំ”តិ អារម្មណបុរេជាតំ។ តស្ស អារម្មណស្ស អបរិព្យត្តត្តាវាតិ សម្ពន្ធោ។ ការណំ វទន្តិ បដ្ឋានដីកាចរិយា។ អរូបភវេ មរណាសន្នកាលេ កស្សចិ គតិនិមិត្ត បដ្ឋានំ អដ្ឋកថាសុ វុត្តមេវ។ ឯវញ្ចសតិ, តត្ថ អារម្មណ បុរេជាតំ លទ្ធព្ពមេវ។ បដ្ឋានេបន តស្មឹភវេ សព្ពំ បុរេជាតបច្ចយំ បដិក្ខិបតិ។ កស្មា ឥតិ ចេ, វត្ថុ បុរេជាតបច្ចយស្ស តត្ថ អលទ្ធព្ពត្តាតិ ឥមិនា អធិប្បាយេន “អារុប្បេវិយា”តិ វុត្តំ។ ឯត្ថ ច បដ្ឋានេ អរូបភវេ ទ្វេបិ បុរេជាតបច្ចយា បដិក្ខិត្តា, តស្មា សព្ពេបិ អរូប បុគ្គលា សព្ពំបិ រូបធម្មំ អារម្មណំ ន ករោន្តីតិបិ វទន្តិ។ ឯវញ្ច កត្វា អារម្មណ សង្គហទីបនិយំ ‘អសញ្ញីភវតោ ចុតានំ វិយ អរូបភវតោ ចុតានំបិ គតិនិមិត្តភូតំ កាមបដិសន្ធិយា អារម្មណំ ភវន្តរេ កេនចិ ទ្វារេន អគ្គហិតំ, កេវលំ កម្មពលេនេវ ឧបដ្ឋាបិត’ន្តិ វុត្តំ។ “គូថកុណបាទីនី”តិ គូថញ្ច មតបូតិសរីរានិ ច។ “ឯវំ វុត្តេហី”តិ បដ្ឋានេ វុត្តេហិ។ តេ បន អកុសលា ធម្មា កថំ ចតុភូមិក កុសលានំ ឧបនិស្សយ បច្ចយា ហោន្តីតិ អាហ “តត្ថ អានន្តរិយ វជ្ជានី”តិអាទឹ។ តត្ថ អានន្តរិយ កម្មកតានំ កិលេសាវរណ កម្មាវរណេហិ សមន្នាគតត្តា

ឈានមគ្គប្បដិលាភោ នាម នត្ថីតិ វុត្តំ “អានន្តរិយ វជ្ជានី”តិ។ “តានី”តិ រាគាទីនិ អកុសលានិ ចតុភូមិក
កុសលានំ ឧប្បត្តិយា ពលវនិស្សយា ហោន្តីតិ យោជនា។ “សមតិក្កមមុខេនា”តិ បដ្ឋានេ អកុសលោ ធម្មោ
កុសលស្ស ធម្មស្ស ឧបនិស្សយ បច្ចយេន បច្ចយោតិ ឯតស្ស បញ្ហស្ស វិភង្គេ បាណំ ហន្ត្វា តស្ស បដិឃា តត្ថាយ
ទានំ ទេតិ, សីលំ សមាទិយតិ, ឧបោសថកម្មំ ករោតិ, ឈានំ ឧប្បាទេតិ, មគ្គំ ឧប្បាទេតិ, អភិញ្ញំ ឧប្បាទេតីតិ
វុត្តំ។ តត្ថ “តស្ស បដិឃាតត្ថាយា”តិ តស្ស បាណាតិបាតកម្មស្ស បដិហននត្ថាយ បហានត្ថាយ
សមតិក្កមនត្ថាយាតិ វុត្តំ ហោតិ។ សោ ចេ បាណាតិបាតី បុគ្គលោ បុន សំវេគំ អាបជ្ជិត្វា តស្ស កម្មស្ស
សមតិក្កមនត្ថាយ ទានំ ទេតិ, សីលំ សមាទិយតិ, ឧបោសថ កម្មំ ករោតិ។ តទា តំ បាណាតិ បាតកម្មំ តំ
បុគ្គលំ ទានកម្មេនិយោជេតិ នាម។ តថា សីលកម្មេ ឧបោសថ កម្មេតិ។ យថាហិ រាជា ឯវំ វទេយ្យ ឥមស្មឹ ទិវសេ
យោ ឧបោសថំ នុបវសតិ, តំ ឃាតេស្សាមីតិ។ តទា សព្ពេបិ នាគរា ឧបោសថំ ឧបវសេយ្យុំ។ ឯវមិទំ ទដ្ឋព្ពំ។
រាជាវិយ ហិ តស្ស បាណាតិបាតកម្មំ។ នាគរា វិយ សោ បាណឃាតកោ។ ឧបោសថ កម្ម កុសលានិ វិយ តស្ស
ទានសីល ឧបោសថ កម្ម កុសលានីតិ។ “ឈានំ ឧប្បាទេតិ, មគ្គំ ឧប្បាទេតិ, អភិញ្ញំ ឧប្បាទេតី”តិ បទេសុបិ
ឯសេវនយោ។ ឯវំ សមតិក្កមមុខេន ឯកំបិ អកុសលំ សព្ពានិ ចតុភូមិក កុសលានិ ឧបនិស្សយ សត្តិយា
ជនេតិ បវត្តេតីតិ វេទិតព្ពំ។ “តានិយេវ សព្ពានី”តិ អានន្តរិយ កម្មសហិតានិសព្ពានិ អកុសលានិយេវ សព្ពេសំ
អកុសលានំ អព្យាកត ធម្មានំ ឧប្បត្តិយា ពលវនិស្សយា ហោន្តីតិ យោជនា។ ទានសីលាទយោ កុសលា ធម្មា។
សុដ្ឋុ ពលវំ កម្មំ អធិប្បេតំ, ន ទុព្ពលំ។ ឧបនិស្សយដ្ឋានត្តា។ តេសំបិ រូបធម្មានំ ពលវនិស្សយា ននុហោន្តីតិ
សម្ពន្ធោ។ កថំ ហោន្តីតិ អាហ “ពហិទ្ធារុក្ខតិណាទីនំ”តិអាទី។ តត្ថ បថវីរស អាបោរសវស្សោទក ពីជានិ
រុក្ខតិណាទីនំ ពលវនិស្សយា ហោន្តិ។ មូលភេសជ្ជាទីនិ អជ្ឈត្តំ សន្តានំ ពលវនិស្សយា ហោន្តីតិ យោជនា។
“បកតស្សេវា”តិ បឋមតរំ កតស្ស ឧប្បាទនាទិកម្មស្សេវ។ “ន ឯវំ រូបសន្តានេនា”តិ ឯវំ រូបសន្តានេន
ឧប្បាទិតា ឧបសេវិតា ធម្មា នត្ថិ។ “តំ”តិ ឧតុពីជាទិកំ។ កម្មាទិកញ្ច។ “បកតំ”តិ បុរេតរំ ឧប្បាទិតញ្ច
ឧបសេវិតញ្ច។ សចេតនស្សេវ ចេតនំ បកប្បនំ បករណន្តិ សម្ពន្ធោ។ ចេតនំ បកប្បនំ បករណំ នាមាតិ
អត្ថោ។ “បកប្បនំ”តិ ច សំវិធានំ។ “កិញ្ចី”តិ កិញ្ចិកម្មាទិកំ ឧតុភោជនាទិកញ្ច។ អត្តនោ ច ឧប្បន្នា
រាគាទយោ បរស្ស ច សន្តានេ បរស្ស ច ឧប្បន្នា រាគាទយោ អត្តនោ ច សន្តានេតិ យោជនា ។ “និទស្សនំ”តិ
ឧទាហរណំ ហោតិ។ មនោបទោសិកទេវា អញ្ញមញ្ញំ ទិស្វា អត្តនោ មនំ បទូសេន្តិ។ ពាឡ្ហំ ឥស្សាធម្មំ ឧប្បាទេន្តិ។
តស្មឹយេវ ខណេ ចវន្តិ។ តេសំ ទ្វេ ឥស្សាធម្មា អញ្ញមញ្ញស្ស ពលវនិស្សយា ហោន្តីតិ។ កាមាវចរ កុសលស្ស
ពលវនិស្សយា ហោន្តីតិអាទិនា យោជេតព្ពំ។ វិភាវនិបាឋេ។ ឈាន មគ្គ ផល វិបស្សនាទិភេទំ អាលម្ពណំ
បច្ចវេក្ខន អស្សាទនាទិ ធម្មេ អត្តាធីនេ ករោតីតិ យោជនា។ “អត្តាធីនេ”តិ អត្តាយត្តេ អត្តាពទ្ធេ។ បដ្ឋានេ
បញ្ហាវារេ ទានំ ទត្វា សីលំសមាទិយិត្វា ឧបោសថកម្មំ កត្វា តំ គរុំ កត្វា បច្ចវេក្ខតិ។ បុព្ពេ សុចិណ្ណានិ គរុំ កត្វា
បច្ចវេក្ខន្តីតិអាទិនា អាគតត្តាទាន សីល។ ល។ និព្ពានានិ ចេវាតិ វុត្តំ។ រាគំ គរុំកត្វា អស្សាទេន្តិ,
អភិនន្ទតីតិអាទិនា, ចក្ខុំ គរុំ កត្វា អស្សាទេន្តីតិអាទិនា ច អាគតត្តា “រាគ ទិដ្ឋិ ចក្ខុ សោតាទីនិចា”តិ វុត្តំ។
“បរត្ថ បី”តិ បរតោ និស្សយ បច្ចយាទីសុបិ។ “សោ ឯវា”តិ បច្ចុបត្ថម្ភកោ ឯវ។ “កិញ្ចី”តិ កិញ្ចិមត្តំបិ។
មហាភូតេ កិញ្ចិ ឧបត្ថម្ភេតុំ ន សក្កោន្តីតិ យោជនា។ ននុ អាហារ រូបំ មហាភូតេ ឧបត្ថម្ភេតុំ សក្កោតិ។ ជីវិត
រូបញ្ច កម្មជមហាភូតេ អនុបាលេតុន្តិ។ សច្ចំ។ ឥធ បន សហជាតបច្ចយ កិច្ចំ អធិប្បេតំ។ តេសញ្ច ទ្វិន្នំ
សហជាតបច្ចយ កិច្ចំ នត្ថិ។ តំ បរតោ អាវិ ភវិស្សតីតិ។ “វត្ថុ វិបាកានំ”តិ វត្ថុរូបំ វិបាកានំ។ បដ្ឋានបាឋេ។
អារម្មណញ្ច, និស្សយោ ច, បុរេជាតញ្ច, វិប្បយុត្តោ ច, អត្ថិ ច, អវិគតោ ចា,តិ ឆសុបច្ចយេសុ ឋិតេសុ តីណិ
វិសជ្ជនានិ លព្ភន្តីតិ យោជនា។ តីណិ វិសជ្ជនានិ នាម វត្ថុ កុសលានំ ខន្ធានំ ឆ ហិ បច្ចយេហិ បច្ចយោ។ វត្ថុ
អកុសលានំ, វត្ថុ អព្យាកតានន្តិ។ ឯត្ថ ច អត្តនោ អជ្ឈត្តំ វត្ថុំ អារព្ភ វត្ថុ មេ អនិច្ចន្តិអាទិនា សម្មសន្តស្ស វត្ថុ
រូបំ កុសលានំ ខន្ធានំ ឆហិ បច្ចយេហិ បច្ចយោ។ ឯតំ មម, ឯសោ ហមស្មិ, ឯសោ មេ អត្តា,តិ ឧបាទិយន្តស្ស
វត្ថុ រូបំ អកុសលានំ។ ឧភយត្ថបិ អាវជ្ជនក្ខណេ អព្យាកតានំ។ អរហតោ បន តំ អនិច្ចន្តិអាទិនា សម្មសន្តស្ស
ក្រិយាព្យាកតានំ ខន្ធានន្តិ។ តេនាហ “បច្ចុប្បន្នំ វត្ថុំ”តិអាទី។ តត្ថ “បច្ចុប្បន្នំ វត្ថុំ”តិ អត្តនោ បច្ចុប្បន្នំ វត្ថុំ។
អធិដ្ឋានវិធានេ បន អាកាស គមនេ រូបកាយំ អារព្ភចិត្តំ វិយ កាយំ លហុកំ អធិដ្ឋហន្តស្ស តប្បរិយាបន្នំ វត្ថុ
អភិញ្ញាចិត្ត ទ្វយស្សាតិ យោជេតព្ពំ។ “អនិដ្ឋេបានេ”តិ ជវនចិត្តស្ស អាវជ្ជនេន វិនា ឧប្បជ្ជនំ នាម កត្ថចិ
ឥច្ឆិតព្ពំ ហោតិ។ កត្ថចិ អនិច្ឆិតព្ពំ។ តត្ថ និរោធសមាបត្តិតោ វុដ្ឋានេ, មគ្គវីថីសុ គោត្រភុវោទានដ្ឋានេ,
អាគន្តុក ភវង្គដ្ឋានេតិ ឥទំ ឥច្ឆិតព្ពដ្ឋានំ នាម។ ឥតោ អញ្ញំ អនិច្ឆិតដ្ឋានំ នាម។ ឯវំ អនិច្ឆិតព្ពេ ឋានេតិ
អត្ថោ។ “បកតិកាលេ”តិ មរណាសន្នកាលតោ អញ្ញស្មឹកាលេ។ “តានិវា”តិ អត្តនោ អត្តនោ និស្សយវត្ថូនិវា។
“អញ្ញំ វា”តិ វត្ថុតោ អញ្ញំ រូបាទិកំ វា។ “ភិន្នារម្មណានិ នាមា”តិ អញ្ញំ អាវជ្ជនស្ស អារម្មណំ, អញ្ញំ ជវនានន្តិ ឯវំ
ជវនានិ អាវជ្ជនេន ភិន្នារម្មណានិ វា។ តេន វុត្តំ “បច្ឆាឧប្បន្នានី”តិអាទិ។ “តេសំ”តិ វីថិចិត្តានំ។ “តទេវា”តិ តំ
ឯវវត្ថុ រូបំ។ “វត្ថុ ចា”តិ និស្សយោ ច។ “តេសំ”តិ អដ្ឋកថាចរិយានំ។ ន ហិ គហេតុំ សក្កោន្តីតិ សម្ពន្ធោ។ សេស
មេត្ថ សុពោធំ។ “កស្មា វុត្តំ”តិអាទីសុ។ “តស្ស យក្ខស្សា”តិ ឥន្ទកនាមស្ស តស្សយក្ខស្ស។ “ឥតរេសំបី”តិ
សំសេទជោបបាតិកានំបិ។ “ទុវិធេនា”តិ រូបជនន កិច្ចំ រូបូបត្ថម្ភន កិច្ចន្តិ ឯវំ ទុវិធេន។ អថវា “ទុវិធេនា”តិ

អជ្ឈត្តាហារស្ស ឧបត្ថម្ភនំ ពហិទ្ធាហារស្ស ឧបត្ថម្ភនន្តិ ឯវំ ទុវិធេន។ “តថារូបានញ្ចា”តិ អប្បនាបត្តកម្ម
វិសេសេន សិទ្ធានញ្ច។ “អជ្ឈត្តាហារោបី”តិ បិសទ្ទេន យថាវុត្តជីវិតិន្ទ្រិយញ្ច អរូបាហារេ ច សម្បិណ្ឌេតិ។ “វត្ថុ
វិបាកានំ”តិ វត្ថុរូបំ វិបាកានំ។ “សព្ពថា”តិ អព្យាយបទំ។ តញ្ច សព្ពវិភត្តិយុត្តំ។ តេជ បន បច្ចត្តវចនន្តិ អាហ
“សព្ពថា”តិ សព្ពប្បការន្តិ។ បការោ ច វេទិតព្ពោតិ សម្ពន្ធោ។ កថំ វេទិតព្ពោតិ អាហ “តិវិធោ”តិអាទី។
“សហជាតេ សង្គហេតព្ពំ”តិ បច្ចយភាវេន សង្គហេតព្ពំ។ សហជននំ នាម អត្តនា សហ ជនេន្តស្ស សហជននំ។
តញ្ច កម្មចិត្តាទីនំ វិយ វិសុំ ជននកិច្ចំ ន ហោតិ។ អត្តនិ ឧប្បជ្ជន្តេ ឯវ ឥតរានិ រូបានិ ឧប្បជ្ជន្តិ។ អនុប្បជ្ជន្តេ
ន ឧប្បជ្ជន្តីតិ ឯវរូបំ ជននកិច្ចំ វេទិតព្ពំ ។“វិនាវ សហុប្បាទនកិច្ចេនា”តិ អត្តនា សហុប្បាទនកិច្ចេ អាហារស្ស
ព្យាបារោ នត្ថីតិ អធិប្បាយោ។ តេនេវ សហជាតានិ ឧបត្ថម្ភន្តោបិ សហជាតបច្ចយត្តំ ន គច្ឆតីតិ។ ឯសនយោ
រូបជីវិតិន្ទ្រិយេបិ។ តេន វុត្តំ “ជីវិតំបី”តិអាទិ។ “តីសូ”តិ អារម្មណញ្ច ឧបនិស្សយោ ច អត្ថិចាតិ ឥមេសុ តីសុ។
អារម្មណាធិបតិម្ហិ បុរេជាតា រម្មណាធិបតិបិ អត្ថិ។ សោ បុរេជាតត្ថិ បច្ចយោ ឯវាតិ អត្ថិបច្ចយេ សង្គហិតោ។
“តស្មិំ កតេ បវត្តមានានំ”តិ តស្មិំ កម្មេ កតេ តស្ស កតត្តា ឯវ បវត្តមានានំ។ អារម្មណាការោ គោចរវិសយា
ការោ។ “សន្តានវិសេសំ កត្វា”តិ ពីជនិធានំ កត្វាតិ អធិប្បាយោ។ “តេ”តិ អារម្មណបច្ចយ កម្ម បច្ចយា។
“អកាលិកោ”តិ មគ្គចេតនាវសេន អកាលិកោ។ សោហិ អត្តនោ អនន្តរផលំ ជនេតិ។ តស្មា អាគមេតព្ពស្ស
អាយតិកាលស្ស អភាវា អកាលិកោតិ វុច្ចតិ។ អវសេសោ នានក្ខណិកបច្ចយោ កាលិកោ។ “បច្ចយង្គេនា”តិ
បច្ចយកិច្ចេន។ លោកប្បវត្តិយា កម្មហេតុកត្តាតិ សម្ពន្ធោ។ “ផលហេតូ បចារេនា”តិ ផលភូតាយ សព្ព
លោកប្បវត្តិយា ហេតុភូតស្ស កម្មស្ស នាមំ ផលម្ហិ អារោបេត្វា វោហារេន សព្ពោបិ តេវិសតិបច្ចយា កម្មសភាវំ
នាតិវត្តន្តីតិ យោជនា។ កម្មបច្ចយ សង្ខ្យំ គច្ឆន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។ “វិជ្ជមានា យេវា”តិ អត្ថិបច្ចយា ឯវាតិ វុត្តំ
ហោតិ។ “សាសនយុត្តិយា វិរុទ្ធមេវា”តិ ឯត្ថ សាសនយុត្តិ នាម តីណិបិដកានិ។ “វិរុទ្ធមេវា”តិ អារម្មណ
បច្ចយភូតា សព្ពេ បថវី បព្ពត នទីសមុទ្ទ អជដាកាសាទយោ ច សព្ពាបញ្ញត្តិយោ ច និព្ពានញ្ច កម្មសង្ខ្យំ
គច្ឆន្តីតិ វទន្តោ ច, សព្ពេ អតីតានាគត ធម្មា អត្ថិបច្ចយា ឯវាតិ វទន្តោ ច, តីហិ បិដកេហិបិ វិរុជ្ឈតិយេវ។ ប
ដ្ឋានបាឡិយា បន វត្តព្ពមេវ នត្ថិ។ អត្ថិ សទ្ទោហិ បដ្ឋានេ បច្ចុប្បន្នភាវេន វិជ្ជមានត្ថោ។ ន បរមត្ថ ធម្ម
ភាវេន។ នាបិលោក សម្មុតិវសេន។ ន ហិ បរមត្ថ ធម្ម ភូតាបិ អតីតានាគតធម្មា តេជ អត្ថិ សង្ខ្យំ គច្ឆន្តិ។
នាបិបញ្ញត្តិ ហោតិ។ “អញ្ញមញ្ញប្បដិពទ្ធឱកាសេ”តិ អញ្ញមញ្ញំ និស្សយនិស្សិតភាវេ ន បដិពទ្ធេ កាម
រូបភវោកាសេ។ “យតោ”តិ យម្ហាបដិសន្ធិ វិញ្ញាណតោ។ “យតោ”តិ វា យម្ហាសីសតោ, យម្ហាពីជតោ និព្ពត្តីតិ
យោជនា។ “ពីជតោ វិយ មហារុក្ខស្សា”តិ ពីជបច្ចយា កឡីរង្កុរាទិកស្ស មហារុក្ខសន្តានស្ស និព្ពត្តិវិយ។
បាឡិបាឋេ។ “ន ឱក្កមិស្សថា”តិ សចេ ន ឱក្កមេយ្យ។ “សមុច្ឆិស្សថា”តិ អបិនុខោ សមុច្ឆេយ្យ, វឌ្ឍេយ្យ។ “វោក្ក
មិស្សថា”តិ សចេ វិគមេយ្យ, វិនាសេយ្យ។ “អភិនិព្ពត្តិស្សថា”តិ អបិនុខោ អភិនិព្ពត្តេយ្យ, បាតុភវេយ្យ។
“វោច្ឆិជ្ជិស្សថា”តិ សចេឧច្ឆិជ្ជេយ្យ។ “អាបជ្ជិស្សថា”តិ អបិនុខោ អាបជ្ជេយ្យ។ “យទិទំ”តិ យំ ឥទំ។ “ឥទំ”តិ
និបាតមត្តំ។ “វិញ្ញាណំ”តិ បដិសន្ធិវិញ្ញាណំ។ យំ វិញ្ញាណំ អត្ថិ។ ឯសេវ វិញ្ញាណ ធម្មោតិ យោជនា។ “រូបុប្បត្តិយា”តិ
រូបុប្បាទស្ស។ វិញ្ញាណំ បច្ចយោ ឯតស្សាតិ វិញ្ញាណ បច្ចយា។ រូបុប្បត្តិ។ “រូបប្បវេណិយា”តិ កម្មជរូបសន្តតិយា។
“ឧតុអាហារាបី”តិ អជ្ឈត្ត ឧតុអជ្ឈត្ត អាហារាបិ។ ឥទញ្ច សម្ភវយុត្តិ វសេន វុត្តំ។ អត្ថតោ បន បុរិមុប្បន្នាយ
រូបប្បវេណិយា អសតិ, អជ្ឈត្តំ តេ ឧតុអាហារាបិ នត្ថិយេវ។ ពហិទ្ធា ឧតុបន អសតិបិ បុរិមុប្បន្នាយ
រូបប្បវេណិយា រូបំ ន ជនេតីតិ ន វត្តព្ពំ។ ដីកាបាឋេ។ “អរូបំ បនា”តិ អរូបភូមិបន។ “យស្មិំរូបេ”តិ កម្មជរូបេ។
“បច្ចយភាវោ អត្ថី”តិ បច្ឆិមរូបុប្បត្តិយា បច្ចយសត្តិ អត្ថិ។ តស្មា វិញ្ញាយតីតិ ចេ។ “បុគ្គលស្សា”តិអាទិមាហ។
“ពីជភាវសង្ខាតំ”តិ អម្ពពីជាទីនំ ពីជភាវសង្ខាតំ។ “និយាមរូបំ នាមា”តិ ឧតុវិសេសមាហ។ “យថា វា តថា
វា”តិ អនិយមតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ “យោនិភាវសង្ខាតំ”តិ តំ តំ គោត្តកុលជាតីនំ ជាតិភាវសង្ខាតំ។ “និយាម
រូបំ”តិ ឧតុវិសេស សង្ខាតំ និយាមរូបំ។ សទិសានិ រូបសណ្ឋានានិ យេសន្តិ វិគ្គហោ។ “បដិសន្ធិរូបស្សេវ
អានុភាវោ”តិ កលលកាលាទីសុ ឧប្បន្នស្ស បដិសន្ធិរូបស្សេវ អានុភាវោ។ បុន តមេវត្ថំ វិសេសេត្វា ទស្សេតុំ
“អបិចា”តិអាទិមាហ។ “សមុទាគតំ”តិ សុដ្ឋុ ឧបរូបរិអាគតំ។ ឥត្ថិភាវាទិរូបំ ពីជរូបញ្ច និយាមេតីតិ សម្ពន្ធោ។
“និយាមកំ”តិ នានាវណ្ណសណ្ឋានាទីនំ និយាមកំ។ “តត្ថ ឥមស្មិំ ភវេ”តិអាទីសុ។ ធនញ្ច ធញ្ញញ្ច តតោ អវសេសា
សព្ពេឧបភោគបរិភោគាជាតិ វិគ្គហោ។ វិជ្ជា ច សិប្បញ្ច នានាពហុស្សុតញ្ច បរិយត្តិ ចាតិ ទ្វន្ទោ។ “អនាគតានំ
តាសំ”តិ តាសំ អភិនវធនធញ្ញាទិសម្បត្តីនំ។ “ឧបនិស្សយ បច្ចយតា”តិ បុព្ពយោគកម្មស្ស ឧបនិស្សយ
បច្ចយតា។ តត្ថ ធនធញ្ញភោគានំ បដិលាភត្ថាយ បុព្ពយោគករណំ នាម កសិកម្ម វាណិជ្ជកម្មាទីនំ ករណំ។ តត្ថ
កសិកម្មេ តាវ ធនធញ្ញភោគានំ បដិលាភត្ថាយ កសិកម្មករណេ ធនធញ្ញភោគា អនាគតូបនិស្សយ បច្ចយោ។
ឥទានិ កសិកម្មករណំ តស្ស បច្ចយុប្បន្នំ។ ធនធញ្ញ ភោគានំ បដិលាភបរិភោគកាលេសុ កសិកម្មករណំ
អតីតូបនិស្សយ បច្ចយោ។ តេសំ បដិលាភោ ច បរិភោគោ ច តស្ស បច្ចយុប្បន្នោ។ កសិកម្មករណក្ខណេ បន
ខេត្ត, វត្ថុ, ពីជ, មេឃវុដ្ឋិយោ ច នង្គលាទីនិ កសិភណ្ឌានិ ច គោមហីសា ច កម្មការក បុរិសា ច
បច្ចុប្បន្នូបនិស្សយោ។ កសិកម្មករណំ តស្ស បច្ចយុប្បន្នំ។ កម្មសាធិកស្ស មាតាបិតាទយោ បុព្ពបុរិសា តស្ស
កម្មស្ស អតីតូបនិស្សយ បច្ចយោ។ តំ កម្មំ តស្ស បច្ចយុប្បន្នន្តិ។ ឯវំ សេសេសុបិ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យំ។

“បញ្ចវិធ”ន្តិអាទីសុ។ “សណ្ឋានត្តំ”តិ អណុ, តជ្ជារី, រថរេណុ, លិក្ខាទីនិ ឧបាទាយ សព្ពេសំ រូបសណ្ឋានានំ ភាវោ សណ្ឋានត្តំ។ “ភាវោ”តិ ច តេសំ បវត្តិ វុច្ចតិ។ “បវត្តិ ហេតូ”តិ ច បរមត្ថ រូប ធម្មា ឯវ។
“អនុបគមនតោ”តិ ឯត្ថ សភាវតោ អតិសុខុមត្តា អនុបគមនំ វេទិតព្ពំ។ អធិវចនសង្ខាតំ នាមាភិធានន្តិ វិគ្គហោ។ “អធិវចនំ”តិ ច អត្ថប្បកាសកត្តា អធិកំ វចនំ អធិវចនំ។ “នាមាភិធាន”ន្តិ ច នាមបញ្ញត្តិ វុច្ចតិ។
“គហេតព្ព ភាវោ”តិ ឥទំ ចិត្តំ នាម, អយំ ផស្សោនាមាតិអាទិនា កថេន្តានំ សន្តិកា នាមាភិធានំ សុត្វា តទនុរូបស្ស សភាវត្ថស្ស ជាននវសេន ញាណេន គហេតព្ពភាវោ។ នាម បញ្ញត្តានុសារេន ជានិតព្ពត្តា នាមន្តិ វុច្ចតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ អារម្មណេ នមតីតិ នាមំ។ អារម្មណិក ធម្មា វា ឯត្ថ នមន្តីតិ នាមន្តិបិ យុជ្ជតិ។

ឥមស្មិំ បច្ចយសង្គហេ បច្ចយធម្មេសុ បញ្ញត្តីនំបិ សង្គហិតត្តា បញ្ញត្តិ សង្គហោបិ ថេរេន ឥធ និក្ខិត្តោ។ តត្ថ “បញ្ញាវីយតី”តិ ឯត្ថ បញ្ញាបនំ នាម វោហារដ្ឋបនំ។ តញ្ចបនំ ទ្វីហិការណេហិ សិជ្ឈតិ វទន្តានំ វោហារេន ច, សុណន្តានំ សម្បដិច្ឆនេន ចាតិ ទស្សេតុំ “អយំ បិ”តិអាទិមាហ។ “សម្បដិច្ឆីយតី”តិ យថា បុព្ពបុរិសេហិ វោហរីយតិ, តថា បច្ឆិម ជនបរម្បរាហិ វោហរីយតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ បការេន ញាបីយតីតិ បញ្ញត្តីតិបិ យុជ្ជតិ។
“ព្យញ្ជនត្ថោ”តិ មនុស្ស, ទេវ, បថវី, បព្ពតាទិកោ សទ្ទត្ថោ។ “បញ្ញា បីយន្តី”តិ បការេន ឋបីយន្តិ។ សទ្ទបញ្ញត្តី អាហាតិ អធិការោ។ អធិមត្តភាវប្បកាសោ នាម បថវីបព្ពតាទីសុ បថវីធាតុយា អធិមត្ត ភាវវិសេសោ។ នទីសមុទ្ទោទកាទីសុ អាបោធាតុយា។ អគ្គិក្ខន្ធេសុ តេជោធាតុយា។ វាតក្ខន្ធេសុ វាយោធាតុយាតិ ឯវំ អធិមត្ត ភាវវិសេសោ។ វិវិធេន បការេន បរិណមនំ វិបរិណាមោតិ អាហ តថា តថា វិបរិណាមាការន្តិ។ បថវីបព្ពតាទិវោហារោ សណ្ឋិតាការំ និស្សាយ បវត្តោ ន ហោតិ។ បថវី នាម ឯវំ សណ្ឋានា, បព្ពតោ នាម ឯវំ សណ្ឋានោតិ សណ្ឋាននិយមោ នត្ថិ។ បំសុសិលានំ រាសិបុញ្ជប្បវត្តិមត្តេន វោហារោ សិទ្ធោតិ វុត្តំ “ន ហិ ឥធ សណ្ឋានំ បធានំ”តិ។ “កដ្ឋាទយោ ឯវ វុច្ចន្តី”តិ តេ ឯវសណ្ឋាននានត្តំ បដិច្ច នានាវោហារេន វុច្ចន្តិ។ បថវី បព្ពត នទីសមុទ្ទាទីសុ វិយ ភូតានំ បវត្តិវិសេសាការេនាតិ វុត្តំ “ន ហិ ឥធ សមូហោ បធានំ”តិ។ “ឧបាទាបញ្ញត្តី”តិ បញ្ចក្ខន្ធ ធម្មេ ឧបាទាយ តេហិ អនញ្ញំ ឯកីភូតំ កត្វា បញ្ញត្តិ។ ន អាកាស បញ្ញត្តិ ទិសាទេសបញ្ញត្តិយោ វិយ តេហិ ខន្ធេហិ មុញ្ចិត្វា បញ្ញត្តិ។ “យតោ”តិ យម្ហាទិសតោ។ “លទ្ធប្បកាសត្តា”តិ លទ្ធប្បភាសត្តា។ “អហស្សា”តិ ទិវសស្ស។ ឧទ្ធុមាតកាទីនិ ‘ឧទ្ធុមាតកំ បដិកូលំ’តិអាទិនា បដិកូលវសេន មនសិករោន្តស្សបិ និមិត្តំ ឧបដ្ឋហន្តំ ភូតវិការប្បការេន ឧបដ្ឋហតីតិ កត្វា ភូតនិមិត្តេ សង្គណ្ហាតិ។ “អដ្ឋកថាយំ”តិ បុគ្គលបញ្ញត្តិ អដ្ឋកថាយំ។
“តាសំ”តិ ភូមិបព្ពតាទិកានំ អត្ថ បញ្ញត្តីនំ។ “តថា តថា”តិ អយំ ភូមិ, អយំ បព្ពតោ, តិអាទិនា តេន តេន វោហារេន។ អត្ថានំ បរមត្ថានំ ឆាយាតិ អត្ថច្ឆាយា។ “ឆាយា”តិ ច និមិត្តច្ឆាយាយោ វុច្ចន្តិ។ អត្ថច្ឆាយានំ អាការោ អត្ថច្ឆាយាការោ។ “អាការោ”តិ ច នានាសមូហ នានាសណ្ឋានាទិកោ អាការោ។ អត្ថោតិ វា សទ្ទាភិធេយ្យោ វចនត្ថោ។ សោយេវ សមូហាការាទិ និមិត្ត មត្តត្តា អត្ថច្ឆាយាការោតិ វុច្ចតីតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេតិ “សទ្ទាភិធេយ្យ សង្ខាតេនា”តិអាទិនា។ “ទព្ពប្បដិពិម្ពាការេនា”តិ ទព្ពសង្ខាតេន បដិពិម្ពាការេន។
“ឱលម្ពិយា”តិ អវលម្ពិត្វា។ “គណនូបគំ កត្វា”តិ អយ មេកោ អត្ថោ, ឥទមេកំ វត្ថូតិ ឯវំ គណនូបគំ កត្វា។
“ឥមេឆា”តិ ឥមេ ឆសទ្ទបញ្ញត្តិ វោហារា នាម នាមកម្មាទិ នាម។ “អត្ថនី”តិ នាមបទ សង្ខាតេ អត្ថនិ។ អត្ថវិសយំ ឯវ ហុត្វា បវត្តតិ ភាសញ្ជូនន្តិ អធិប្បាយោ។ “នាមេ សតី”តិ អក្ខរសមូហោ បទំ, បទសមូហោ វាក្យន្តិ ឯវំ វុត្តេ នាមបទេ វិជ្ជមានេ សតិ។ “តទុគ្គណ្ហន្តានំ”តិ តំ តំ នាមបទំ វាចុគ្គតករណ វសេន ឧគ្គណ្ហន្តានំ ជនានំ។
“តទត្ថា”តិ តស្ស តស្ស នាម បទស្ស អត្ថា។ “អាគច្ឆន្តិ យេវា”តិ ភាសញ្ជូនំ ញាណាភិមុខំ អាគច្ឆន្តិយេវ។ ឯតេន អត្ថនិ អត្ថស្ស នាមនំ នាម អត្ថជោតន កិច្ចមេវាតិ ទីបេតិ។ “សុណន្តានំ ញាណំ”តិ ឯត្ថ “ញាណំ”តិ ឧបលក្ខណ វចនំ, អកុសល វិញ្ញាណស្សបិ អធិប្បេតត្តា។ “តំ តំ អត្ថាភិមុខំ នាមេតី”តិ អារម្មណ ករណវសេន នាមេតិ។ “នាមគ្គហណ វសេនា”តិ អយំ អសុកោនាម ហោតូតិ ឯវំ នាមគ្គហណវសេន។ “ធារីយតី”តិ យាវជីវំបិ អប្បមុស្សមានំ កត្វា ធារីយតិ។ នីហរិត្វា វុច្ចតិ អត្ថោ ឯតាយាតិ និរុត្តិ។ “ឯតាយា”តិ ករណភូតាយ ឯតាយ នាមជាតិយា។ “អវិទិតបក្ខេ”តិ នាមបទំ អស្សុតកាលេ អវិញ្ញាតបក្ខេ។ “តតោ នីហរិត្វា”តិ អវិទិតបក្ខតោ ញាណេន នីហរិត្វា។ “កថីយតី”តិ តំ សុតកាលេ វទន្តេន សុណន្តស្ស អាចិក្ខីយតិ ជានាបីយតិ។ “អត្ថស្សា”តិ អវិទិតបក្ខេ បិតស្ស អត្ថស្ស។ “ឯតស្សេ វា”តិ នាមបទស្សេវ។ នាមបទន្តិ ច ក្រិយ បទំបិ , ឧបសគ្គបទម្បិ, និបាតបទម្បិ, បាដិបទិកបទំបិ, ឥធ នាមបទន្ត្វេវ វុច្ចតិ។ “វិសេសនភូតានំ”តិ អញ្ញបទត្ថសមាសេ សមាសបទានំ អត្ថា វិសេសនា នាម។ ឯវំ វិសេសនភូតានំ។ “បុគ្គលស្សា”តិ អញ្ញបទត្ថភូតស្ស អភិញ្ញាលាភី បុគ្គលស្ស។ “វទន្តី”តិ អានន្ទាចរិយំ សន្ធាយ វុត្តំ។ សោ ហិ ធម្មសង្គណិយំ បញ្ញត្តិទុកនិទ្ទេសេ មូលដីកាយំ តថា វទតិ។
“តព្ភាវំ”តិ អក្ខរ បទព្យញ្ជនភាវំ។ “អស្សា”តិ នាមបញ្ញត្តិយា។ អក្ខរបទព្យញ្ជនំ គោចរោ អារម្មណំ អស្សាតិ វិគ្គហោ។ “អនុសារេនា”តិ អនុគមនេន។ “លោកសង្កេត និម្មិតា”តិ លោកសង្កេតញ្ញាណេន បវត្តិតា។ “លោកសង្កេតញ្ញាណំ”តិ ច ឥទំ នាមំ ឥមស្សត្ថស្ស នាមំ, អយមត្ថោ ឥមស្ស នាមស្ស អត្ថោតិ ឯវំ បុរេតរំ លោកសញ្ញាណ ជាននកញ្ញាណំ។ “អតីត សទ្ទមត្តារម្មណា”តិ សោតវិញ្ញាណ វីថិយា អារម្មណំ ហុត្វា និរុទ្ធំ អតីត សទ្ទមត្តំ កុរុមានា។ “តេន វុត្តវចនេ”តិ តេន សិក្ខំ បច្ចក្ខន្តេន ភិក្ខុនា សិក្ខំ បច្ចក្ខាមីតិ វុត្តវចនេ។ បច្ចុប្បន្នំ សទ្ទំ

សោតវិញ្ញាណ វីថិយា, អតីតញ្ច សទ្ទំ មនោវិញ្ញាណ វីថិយាតិ យោជនា។ “តានិ អក្ខរានី”តិ សិក្ខំ បច្ចក្ខាមីតិ វាក្យេ អវយវក្ខរានិ។ “អយំ អក្ខរ សមូហោ”តិ ឥទំ នាមបទន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯតស្ស អត្ថស្ស។ “វិនិច្ឆយវីថី”តិ អក្ខរ បទសល្លក្ខណវីថិញ្ច។ “ឯកក្ខរេ សទ្ទេ”តិ ‘គោ’ ឥច្ចាទិកេ ឯកក្ខរេ បញ្ញត្តិ សទ្ទេ។ “យា”តិ នាម បញ្ញត្តិ។ “វទន្តស្ស មនសា”តិ សម្ពន្ធោ។ “បុព្ពភាគេ”តិ យំ កិញ្ចិ អត្ថំ បរេសំ វត្តុកាមោ វទន្តោ តស្ស តស្ស អត្ថស្ស នាមំ បឋមំ មនោទ្វារវីថិយា និយមេត្វា ឯវ វទតិ, តំ នាមំ បុព្ពភាគេ វទន្តេន មនសា វវត្ថាបិតា នាមបញ្ញត្តីតិ វុច្ចតិ។ បដិបាដិកថនំ បវត្តិក្កមកថនំ។ “វុត្តំ”តិ អដ្ឋកថាសុ វុត្តំ។ តថា អទ្ធមត្តិកន្តិ ច វុត្តន្តិ សម្ពន្ធោ។ “វុត្តំ”តិ ច សទ្ទសត្ថេសុ វុត្តំ។

គាថាយំ។ “មត្តា”តិ ឯកវិជ្ជុប្បាទក្ខណំ វុច្ចតិ។ ឯកា មត្តាយស្សាតិ ឯកមត្តោ។ “ទីឃមុច្ចតេ”តិ ទីឃោ នាម វុច្ចតេ។ “ប្លុតោ”តិ នានប្បការេន រុតោ គាយិតោតិ បរុតោ ។ សោ ឯវ រការស្ស លការំ កត្វា បការេ ច សរលោបំ កត្វា ប្លុតោតិ វុច្ចតិ។ គីតន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ “បរមត្ថ សទ្ទសង្ឃាដានំ”តិ បរម្បរា បវត្តានំ បរមត្ថ សទ្ទ រាសីនំ។ “អនេកកោដិសតសហស្សានិ ចិត្តានី”តិ ជវនវីថីនំ អន្តរន្តរា ភវង្គចិត្តេហិ សទ្ធឹ អនេកកោដិសត សហស្សានិ ចិត្តានិ។

បដ្ឋាននយានុទីបនា និដ្ឋិតា។

បច្ចយសង្គហានុទីបនា និដ្ឋិតា។

៩. កម្មដ្ឋានសង្គហអនុទីបនា

១៧០. កម្មដ្ឋានសង្គហេ ។ វិទិតោ វិញ្ញាតោ នាមរូប វិភាគោ យេនាតិ វិគ្គហោ។ យោគី បុគ្គលោ។ “កិលេសេ សមេតី”តិ កាមច្ឆន្ទាទិកេ នីវរណកិលេសេ ឧបសមេតិ។ “តថា បវត្តោ”តិ ភាវនាវសេន បវត្តោ។ រូបសមនវសេន វា បវត្តោ។ “តាយា”តិ តាយភាវនា បញ្ញាយ, បស្សន្តីតិ សម្ពន្ធោ។ “បសង្សិតំ”តិ សមនុបស្សិតំ។ កថំ កសិណភាវនាទិកំ យោគកម្មំ អត្តាវ អត្តនោ ឋានំ ហោតីតិ វុត្តំ “អាទិមជ្ឈបរិយោសានានំហី”តិអាទិ។ វិភាវនិបាតោ។ “បទដ្ឋានតាយា”តិ ឯតេន តិដ្ឋតិ អនិវត្តមានំ បវត្តតិ ឯតេនាតិ ឋានន្តិ អត្ថេន បទដ្ឋានមេវ ឋានន្តិ វុច្ចតីតិ ទីបេតិ។ “សុខវិសេសានំ”តិ ឈានសុខ មគ្គសុខ ផលសុខានំ។ “ទសកសិណានី”តិអាទីសុ មុខ្យតោ វា ឧបចារតោ វា ទ្វិធាបិ អត្ថំ ទស្សេតុំ “ទសកសិណានី”តិអាទិ វុត្តំ។ “សេសានិបី”តិ អប្បមញ្ញាទីនិ សេសកម្មដ្ឋានានិបិ។ យំ យំ អនុរូបំ យថានុរូបំ។ “សមុទាចរណំ”តិ បុនប្បុនំ ភុសំ បវត្តនំ។ “សំសគ្គ ភេទោ”តិ ឯកមេកស្ស បុគ្គលស្ស កស្សចិ ទ្វេចរិយា, កស្សចិ តិស្សោតិអាទិនា សម្មិស្ស វិភាគោ។ អដ្ឋកថាយំ”តិ វិសុទ្ធិមគ្គ អដ្ឋកថាយំ។ “សព្ពាយបិ អប្បនាយា”តិ ឈានប្បនាយ ច មគ្គប្បនាយ ច ផលប្បនាយ ច។ “យា អាសន្នេ ប វត្តា ទូរេ បវត្តាតិ អធិការោ។ “ឥតរា បនា”តិ ទូរេ បវត្តាបន។ “តាសំ បនា”តិ តិស្សន្នំ ភាវនានំ បន។ “តេសំ បី”តិ ទ្វិន្នំ និមិត្តានំបិ។ “វិទត្ថិចតុរង្គុលំ” នាម វិត្ថារតោ ចតុរង្គុលាធិកំ វិទត្ថិប្បមាណំ។ វិទត្ថិប្បមាណំ វា ចតុរង្គុលប្បមាណំ វាតិបិ យុជ្ជតិ។ តថាហិ វិសុទ្ធិមគ្គេ វាយោកសិណ វិធានេ ចតុរង្គុលប្បមាណំ សីសំ វាតេន បហរិយមានំ ទិស្វាតិ វុត្តំ។ ខលមណ្ឌលំ នាម កស្សកានំ កស្សមទ្ទនភូមិភាគមណ្ឌលំ។ “កតំ វា”តិ នីលាទិវណ្ណវិសេស រហិតំ អរុណវណ្ណំ មត្តិកក្ខណ្ឌំ ឧទកេន មទ្ទិត្វា ចក្កមណ្ឌលំ វិយ បរិមណ្ឌលំ សុមដ្ឋតលំ បថវីមណ្ឌលំ ករោន្តិ។ ឯវំ កតំ វា។ “អកតំ វា”តិ កត្ថចិ ភូមិភាគេ កេនចិ អកតំ សយំ ជាតំ វា។ “កសិណេន ជម្ពុទីបស្សា”តិ ឯត្ថ។

> ពុទ្ធោតិ កិត្តយន្តស្ស, កាយេ ភវតិ យា បីតិ;
> វរមេវ ហិ សាបីតិ, កសិណេនបិ ជម្ពុទីបស្សាតិ។

គាថាសេសោ។ តត្ថ ជម្ពុទីបស្ស កសិណតោ សាបីតិវរា ឯវាតិ យោជនា។ “កសិណតោ”តិ ច សកល មណ្ឌលតោ។ សកលស្ស ជម្ពុទីបមណ្ឌលស្ស ឥស្សរិយាធិបតិតោ បីតិ វុត្តំ ហោតិ។ “សន្និវិដ្ឋា”តិ សមំ សណ្ឋិតា។ “សណ្ឋាន បញ្ញត្តី”តិ មណ្ឌលសណ្ឋានេន ឧបដ្ឋិតា និមិត្តបញ្ញត្តិ ឯវ វុច្ចតិ។ “ផុដ្ឋដ្ឋានេ”តិ កាយេវា រុក្ខគ្គាទីសុវា វាតេន បហតដ្ឋានេ។ “វាយុ វដ្ដី”តិ វាតបរិមណ្ឌលំ។ ចន្ទសូរិយានំ អគ្គិស្ស ច ឱភាសេន វិសិដ្ឋាតិ សមាសោ។ “វិសិដ្ឋា”តិ វិសេសិតា។

“ធូមាតំ”តិ ធូមាយិតំ។ ធូមបូរិតបដំ វិយាតិ វុត្តំ ហោតិ។ តេនាហ “សូនភាវំ គតំ”តិ។ អន្តេ កការោ និទ្ទត្ថជោតកោតិ វុត្តំ “កុច្ឆិតត្តា”តិ។ ជេគុច្ឆិ តព្ពត្តាតិ អត្ថោ។ “ឆវសរីរស្សា”តិ លាមកសរីរស្ស។ “តទេវា”តិ ឆវសរីរមេវ។ វិបុព្ពកំ វិច្ឆិន្នកំ នាមាតិ សម្ពន្ធោ។ តត្ថ វិសេសេន នីលន្តិវិនីលំ។ តមេវ កុច្ឆិតត្តា វិនីលកំ។ “តទេវ បុន បច្ឆិត្វា”តិ វិនីលកសរីរមេវ បុន កាលាតិក្កមេ បច្ឆិត្វា។ បូតិលោហិតានំ បរិបក្កភាវំ បត្វាតិ អត្ថោ។ តតោ តតោ ទ្វារច្ឆិទ្ទតោ។ យុត្តំ តទេវ សរីរន្តិ សម្ពន្ធោ។ វិច្ឆិន្នកំ នាម, វិច្ឆិទ្ទកន្តិបិ បឋន្តិ។ “អបកឌ្ឍិត្វា”តិ ខណ្ឌានិ សរីរតោ មោចេត្វា តំ តំ បទេសំ កឌ្ឍិត្វា។ “បគ្ឃរិតលោហិត សរីរ”តិ ឆិន្នវិទ្ធដ្ឋានេសុ វណមុខេហិ បគ្ឃរិតលោហិតសរីរំ។

“ពុទ្ធានុស្សតី”តិ ឯត្ថ ពុទ្ធសទ្ទោ គុណូបចារ វចនំ ហោតិ។ គុណិនោ ទព្ពស្ស នាមេន គុណានំ គហេតព្ពត្តាតិ វុត្តំ “ពុទ្ធគុណស្ស អនុស្សតិ ពុទ្ធានុស្សតី”តិ។ ឯសនយោ ធម្មានុស្សតាទីសុ។ “អរហតាទី”តិ អរហតាទិគុណោ។ វិគតានិ ទុស្សិល្យាទិ មលានិ ច មច្ឆេរញ្ច យស្ស តំ វិគតមលមច្ឆេរំ។ តស្ស ភាវោតិ វិគ្គហោ។ “អត្តនា អធិគតនិព្ពានញ្ចា”តិ ឯតេន អរិយបុគ្គលានំ កិលេសានំ អច្ចន្តវូបសមោ វុត្តោ។ “យំ អារព្ភា”តិ យំ បុគ្គលំ អារព្ភ។ ហិតូបសំហារោ នាម អយំ បុគ្គលោ អវេរោ ហោតុ, អព្យាបជ្ជោ ហោតូតិអាទិនា អវេរតាទីនិ ហិតសុខានិ តស្មិំ បុគ្គលេ ចិត្តេន ឧបសំហរណំ។ ករុណា, មុទិតា, ហេដ្ឋា ចេតសិកសង្គហេ វុត្តត្ថា ឯវ។ ហិតូបសំហារោ ច ហិតមោទនា ច អហិតាបនយនញ្ចាតិ ទ្វន្ទោ។ តត្ថ ហិតូបសំហារោ មេត្តាយ កិច្ចំ។ ហិតមោទនា មុទិតាយ។ អហិតាបនយនំ ករុណាយ កិច្ចំ។ តត្ថ បរំ ហិតសុខសម្បន្នំ ទិស្វា តេន បរហិតេន អត្តនិ បីតិបាមោជ្ជវឌ្ឍនំ ហិតមោទនា នាម។ បរំ ទុក្ខិតំ ទិស្វា អយំ ឥមម្ហាទុក្ខា មុច្ចតុ, មាកិលមតូតិ ឯវំ ចិត្តេន បរស្មិំ អហិតស្ស ទុក្ខស្ស អបនយនំ អហិតាបនយនំ នាម។ “តេសំ”តិ បរសត្តានំ។ សស្ស អត្តនោ ឥទន្តិ សកំ។ “ឥទំ” សុខទុក្ខការណំ។ អត្តនា កតកម្មំ ឯវ សកំ យេសំ តេ កម្មស្សកា។ បរសត្តា ឯវ។ តេសំ ភាវោ។ តស្ស អនុព្រូហនន្តិ វិគ្គហោ។ “សីមសម្ភេទោ”តិ អត្តា ច បិយបុគ្គលោ ច មជ្ឈត្តបុគ្គលោ ច វេរិបុគ្គលោ ចាតិ ចតស្សោ សីមា។ សម្ភិន្ទនំ សម្ភេទោ។ សម្មិស្សនំ អនានត្តករណន្តិ អត្ថោ។ សីមានំ សម្ភេទោ សីមសម្ភេទោ។ សព្ពា

ឥត្ថិយោ, សព្ពេបុរិសាតិអាទិនា ឱធិសោ បរិច្ឆេទតោ ផរណំ ឱធិសោផរណំ នាម។ សព្ពេសត្តា, សព្ពេបាណា,
សព្ពេភូតាតិអាទិនា អនោធិសោ អបរិច្ឆេទតោ ផរណំ អនោធិសោផរណំ នាម។ បុរត្ថិមាយទិសាយ សព្ពេសត្តា
អវេរាហោន្តូតិអាទិនា ទិសាវិភាគវសេន ផរណំ ទិសាផរណំ នាម។ “តំ សមង្គីនោ ចា”តិ តាហិ អប្បមញ្ញាហិ
សមង្គីនោ បុគ្គលា។ “និច្ចំ សោម្មហទយភាវេនោ”តិ សព្ពកាលំ សន្តសីតល ហទយភាវេន។ ព្រហ្មសទ្ទោ វា សេដ្ឋ
បរិយាយោ ‘ព្រហ្មំ បុញ្ញំ បសវតី’តិអាទីសុ វិយ។ អសិតព្ពំ ភុញ្ជិតព្ពន្តិ អសិតំ។ បញ្ចភោជនំ។ បាតព្ពន្តិ បីតំ។
អដ្ឋវិធំ បានំ។ ទន្តេន ខាយិតព្ពំ ខាទិតព្ពន្តិ ខាយិតំ។ បូវក្ខជ្ជផលក្ខជ្ជាទិកំ នានាខាទនីយំ ។ អង្គុលីហិបិ គហេ
ត្វា សាយិតព្ពំ លេហិតព្ពន្តិ សាយិតំ។ មធុប្ផាណិតាទិកំ សាយនីយំ។ សរសប្បដិកូលតា នាម អត្តនោ សភាវតោ
បដិកូលតា។ ចតុព្ពិធោបិ ហិ អាហារោ ភាជនេសុ វា ហត្ថមុខាទីសុ វា យត្ថ យត្ថ សម្មក្ខេតិ, លគ្គតិ, លិម្បតិ។ តំ
ឧទកេន ធោវិតព្ពំ ហោតិ។ អធោតំ បន តម្បិ ជេគុច្ឆនីយំ ហោតិ។ អាសយតោ បដិកូលតា នាម តស្ស
អជ្ឈោហរិយមានស្ស កណ្ណាទីសុ ឋិតេហិ បិត្តសេម្ហាទីហិ អាសយេហិ សម្មិស្សនវសេន បដិកូលតា។ និធានតោ
បដិកូលតា នាម និធានតោ បដិកូលតា។ “និធានំ”តិ ច អាមាសយោ វុច្ចតិ។ បក្កតោ បដិកូលតា នាម តស្ស
និធានគតស្ស បរិបក្កកាលេ គូថមុត្តាទិភាវបត្តិតោ បដិកូលតា។ អបក្កតោ បដិកូលតា នាម តស្មឹ
អបរិបក្កេ អជិណ្ណេ សតិ សរីរេ នានារោគុប្បត្តិវសេន បដិកូលតា។ ផលតោ បដិកូលតា នាម តស្ស បរិបក្ក
កាលតោ បដ្ឋាយ សរីរេ កេសលោមាទីនំ បដិកូលរាសីនំ វឌ្ឍនវសេន បដិកូលតា។ និស្សន្ទតោ បដិកូលតា
នាម តស្ស ន វហិទ្វារេហិ វា លោមកូបេហិវា អញ្ញេហិ នានាវណមុខេហិ វា ឧគ្ឃរណ បគ្ឃរណាទិវសេន
បដិកូលតា។ “តត្ថា”តិ តស្មឹ ចតុព្ពិធេ អាហារេ។ “និកន្តិប្បហានសញ្ញា”តិ កន្តារមគ្គេ មាតាបិតូនំ កន្តារ
និត្ថរណត្ថាយ បុត្ត មំសខាទនេ វិយ អតិ មនុញ្ញេបិ អាហារេ រសតណ្ហា បហានវសេន បវត្តា សញ្ញា។ “សលក្ខណា
ទិវសេនា”តិ សលក្ខណសសម្ភារាទិវសេន។ “រាគេន ចរតី”តិ ឯត្ថ “រាគេនា”តិ ករណត្ថេ, ឥត្ថម្ភូតលក្ខណេវា
ករណ វចនំ។ តត្ថ ករណត្ថេតាវ “រាគេន ចរតី”តិ ចតូសុ ឥរិយាបថេសុ យេភុយ្យេន រាគចិត្តេន ចរតិ។ រាគ
ចិត្តេន និយ្យមានោ វិចរតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឥត្ថម្ភូត លក្ខណេ បន “រាគេន ចរតី”តិ តេសុ រាគកេតុ រាគធជោ ហុ
ត្វា វិចរតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ “អស្សា”តិ តស្សបុគ្គលស្ស។ “ឧស្សន្នោ”តិ ឧគ្គតោ បាកដតរោ។ ពហុតរោតិបិ វទន្តិ។
“បហានាយា”តិ ឯត្ថ ឥតិសទ្ទោ អាទិ អត្ថោ។ តេន ករុណា ភាវេតព្ពា វិហឹសាយ បហានាយ។ មុទិតា ភាវេតព្ពា
អរតិយា បហានាយាតិ ឥមំ បាឡិសេសំ សង្គណ្ហាតិ។ “និស្សរណតាវចនតោ”តិ និស្សរណញ្ហេតំ ព្យាបាទស្ស
យទិទំ មេត្តាចេតោ វិមុត្តិ។ និស្សរណញ្ហេតំ វិហេសាយយទិទំ ករុណា ចេតោវិមុត្តិ។ និស្សរណញ្ហេតំ អរតិយា
យទិទំ មុទិតា ចេតោ វិមុត្តីតិ ឯវំ និស្សរណ ភាវវចនតោ ច។ ចតស្សោ អប្បមញ្ញាយោ។ ល។ ទោស ចរិតស្សាតិ
វុត្តំ។ “ទោស វត្ថុត្តាភាវតោ ចា”តិ ទោសុប្បត្តិយា វត្ថុ ភាវស្សករណ ភាវស្ស អភាវតោ ច។ នីលាទីនិ ចត្តារិ
កសិណានិ ទោស ចរិតស្សាតិ វុត្តំ។ កស្មាបនេត្ថ ទោស ចរិតស្ស ឧបេក្ខា សប្បាយការណំ វិសុំ ន វុត្តន្តិ។ អញ្ញ
ការណត្តា ន វុត្តន្តិ ទស្សេន្តោ “ឯត្ថ ចា”តិអាទិមាហ។ “តិស្សោ”តិ តិស្សោ អប្បមញ្ញាយោ។ “មនាបិយរូបានី”តិ
មនាបិយវណ្ណានិ។ វិក្ខិត្តចិត្តោ ច ហោតីតិ អធិការោ។ “តស្សា”តិ បមាទ ពហុលស្ស វិក្ខិត្តចិត្តស្ស ច បុគ្គលស្ស។
វុត្តំ សិយា។ វិសុទ្ធិ មគ្គេ បន ឯវំ វុត្តំ នត្ថីតិ អធិប្បាយោ។ វិភាវនិបាឋេ។ “ពុទ្ធិវិសយ ភាវនា”តិ វុត្តំ។ យទិ ពុទ្ធិ
វិសយត្តា មោហចរិតស្ស សប្បាយំ។ ពុទ្ធិវិសយភូតានិ មរណ ឧបសមសញ្ញា វវត្ថានានិបិ មោហចរិតស្ស
សប្បាយានិ សិយុន្តិ វុត្តំ “ឯវញ្ហិសតី”តិអាទី។ “ភូតកសិណានី”តិ បថវីកសិណាទីនិ មហាភូតកសិណានិ។
“តត្ថាបី”តិ វា តេសុ ចត្តាលីស កម្មដ្ឋានេសុបិ។ ឯវំសតិ វណ្ណកសិណានំ បុថុលខុទ្ទកតាបិ ឯត្ថ សង្គហិតា
ហោតីតិ។ “មហន្តំ”តិ វិទត្ថិ ចតុរង្គុលតោ មហន្តំ។ យទិ ឯវំសទ្ទោ យថារុតមេវ យុជ្ជេយ្យ។ ឯវំសតិ ខុទ្ទកំ វិតក្ក
ចរិតស្សេវ សប្បាយំ, ន ពុទ្ធិចរិតាទីនន្តិ ឯវមត្ថោបិ គណ្ហេយ្យ។ អថ ពុទ្ធិចរិតស្ស បន អសប្បាយំ នាម នត្ថីតិ
អដ្ឋកថាវចនេន វិរុជ្ឈេយ្យាតិ ឥមិនា អធិប្បាយេន “ខុទ្ទកន្តិ បទេយុជ្ជតី”តិ វុត្តំ។ អថវា, បុថុលំ មោហ
ចរិតស្ស, ខុទ្ទកំ វិតក្កចរិតស្សេវ, នមោហចរិតស្សាតិ អត្ថេ សតិ, ពុទ្ធិចរិតាទីនំ បន បុថុលំបិ ខុទ្ទកំបិ
អនុញ្ញាតំ ហោតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ “សព្ពញ្ចេតំ”តិ សព្ពញ្ច ឯតំចរិតវិភាគវចនំ។ ឧជុវិបច្ចនីកវសេន តីសុ អកុសល
ចរិតេសុ បុគ្គលេសុ។ វិតក្ក ចរិតេ ច អតិសប្បាយតាយ សទ្ធាពុទ្ធិ ចរិតេសូតិ អធិប្បាយោ។ តេនាហ “រាគាទីនំ
បន អវិក្ខម្ភិកា”តិអាទី។

“ពុទ្ធធម្ម។ ល។ គុណានំ”តិ ឯត្ថ គុណសទ្ទោ បុព្ពបទេសុ យោជេតព្ពោ ពុទ្ធគុណានញ្ច ធម្ម
គុណានញ្ចាតិអាទិនា។ “តត្ថា”តិ តស្មឹ គុណបទេ។ ន តប្បេតីតិ អតប្បនីយោ។ តប្បនំ សន្តុដ្ឋី ន ជនេតីតិ
អត្ថោ។ សំវេជនំ សំវេគំ ជនេតីតិ សំវេជនិយោ។ “ធម្មោ”តិ សភាវោ។ សំវេជនិយោ ធម្មោ យស្សាតិ សំវេជនិយ
ធម្មំ។ មរណំ។ “បញ្ចមជ្ឈានសមាធិស្សា”តិ រូបាវចរ បញ្ចមជ្ឈាន សមាធិស្ស។ “ឧទយមត្តានី”តិ វឌ្ឍិតមត្តានិ។
“តត្ថា”តិ បដិកូលារម្មណេសុ។ “បុព្ពច្ឆដ្ឌកស្សា”តិ បុរាណច្ឆដ្ឌកស្ស។ គូថមុត្តវិស្សជ្ជន កស្សាតិ វុត្តំ ហោតិ។
តេនាហ “គូថរាសិ ទស្សនេ វិយា”តិ។ ន តេ កទាចិ សោមនស្សេន វិនា អប្បនំ បាបុណន្តិ។ ព្យាបាទវិហឹសា
អរតីនំ ទូរិភាវេន សោមនស្សុប្បត្តិយា អតិសុករត្តា បញ្ចមជ្ឈានេ វិយ សុខសោមនស្សានញ្ច អវិក្ខម្ភនតោ។
“ឧទាសិនបក្ខេ”តិ អជ្ឈុបេក្ខនបក្ខេ។ “ទឡ្ហំ”តិ ភុសំ។ “វិភូតំ”តិ បាកដំ។ និមិត្តំ ទឡ្ហវិភូតំ កត្វា គហណំ ទឡ្ហ

វិភូតគ្គហណំ។ “កស្សចិ អារម្មណស្សា”តិ ពុទ្ធគុណាទិ អារម្មណស្ស។ “បដិភាគនិមិត្តំ”តិ ឯត្ថ បដិភាគសទ្ទោ
តស្ស ទិសេ បវត្តោតិ អាហ “តាទិសេ”តិអាទិ។ “តំសណ្ឋានេ”តិ ឯតេន បថវីមណ្ឌលាទីសុ វិយ សណ្ឋានាការេន
ឋិតេសុ សភាវ ធម្ម បុញ្ជេសុ ឯវ តស្សទិសំ បដិភាគនិមិត្តំ នាម សិជ្ឈតីតិ ទស្សេតិ។ “ឯវ”ន្តិ សមថសង្គហេ តាវ
ទសកសិណានិ, ទសអសុភាតិអាទិនា វុត្តេន វចនក្កមេន។ “ឧគ្គហកោសល្លំ”តិ ភាវនាកម្មំ អារភិតុកាមេន
ភិក្ខុនា អាចរិយស្ស សន្តិកេ សព្ពស្ស កម្មដ្ឋាន វិធានស្ស ឧគ្គហណំ ឧគ្គហោ។ តស្មិំ កោសល្លំ ឧគ្គហកោសល្លំ។
អបិចេត្ថ។ សព្ពំ ឧគ្គហិតុំ អសក្កោន្តេន យំ អត្តនា អារភិស្សតិ។ តស្ស ឯកស្ស វិធានំ បរិបុណ្ណំ ឧគ្គហេតព្ពំ។
“ឧគ្គណ្ហន្តស្សា”តិ ឯត្ថ ឧការោ ឧបរិ អត្ថោ។ “គហណំ”តិ ច យថា ចិត្តេ អវិនស្សមានំ ហុត្វា លព្ភតិ, តថា កត្វា
ចិត្តេន គហណន្តិ ទស្សេតុំ “ឧបរូបរី”តិអាទិ វុត្តំ។ “សមនុបស្សន្តស្សា”តិ សម្មា បុនប្បុនំ ចក្ខុនា ទស្សនសទិសំ
ករោន្តស្ស។ បរិតោ សមន្តតោ ករណំ បរិកម្មំ។ តស្មិំ និមិត្តគ្គហណកម្មេ យំ យំ កត្តព្ពវិធានំ អត្ថិ, តំ តំ បរិបុណ្ណំ
កត្វា គហណន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ ភាវនាតិ វឌ្ឍនាតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេន្តោ “បុនប្បុន”ន្តិអាទិមាហ។ “និរន្តរំ
បទហន្តស្សា”តិ រត្តិទិវំ និរន្តរំ អារភន្តស្ស។ ឧគ្គហ និមិត្តេ សណ្ឋានំ គណ្ហន្តោបិ វណ្ណរូបាទិនា សភាវ ធម្មេន
សហេវ គណ្ហាតិ។ បដិភាគនិមិត្តេ បន សភាវធម្មំ មុញ្ចិត្វា តស្ស ទិសំ និមិត្ត បញ្ញត្តិ សង្ខាតំ សុទ្ធសណ្ឋានមេវ
គណ្ហាតិ។ ឯត្ថ សិយា, បដិភាគនិមិត្តេបិ វណ្ណោ នាម សន្ទិស្សតិ យេវាតិ។ សច្ចំ។ សោ បន បដិភាគមត្តំ ហោតិ។
ន ឯកន្តវណ្ណោ។ តេនាហ “តប្បដិភាគំ វត្ថុ ធម្មវិមុច្ចិតំ”តិ។ “សន្និសិន្នំ”តិ អចលំ។ “បវេសិតំ”តិ ភាវនាចិត្តស្ស
អព្ភន្តរេ បក្ខិត្តំ វិយ ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ ឱភាសតីតិ ឱភាសោ។ ឱភាសោ ហុត្វា ជាតន្តិ ឱភាសជាតំ។
ឱភាសនំ វា ឱភាសោ។ ជាតោ ឱភាសោ អស្សាតិ ឱភាសជាតំ។ “បាតេន្តី”តិ បដិបាតេន្តិ។ បុន ឧប្បជ្ជនវសេន
ឧដ្ឋាតុំ ន ទេន្តិ។ “ឯតាយា”តិ កត្តុ អត្ថេ ករណវចនំ។ “និមិត្តរក្ខណវិធានំ”តិ សមុប្បន្នស្ស និមិត្តស្ស
អនស្សនត្ថាយ សត្តវិធេហិ បលិពោធ ធម្មេហិ រក្ខណត្ថំ។ កតមេ បន តេសត្តវិធា បលិពោធធម្មា នាមាតិ។
ឥធ អម្មេហិ វត្តព្ពំ នត្ថិ។ វិសុទ្ធិ មគ្គេ ឯវ តេ វុត្តាតិ ទស្សេតុំ គាថមាហ។ “អាវាសោ”តិ អសប្បាយាវាសោ។
“គោចរោ”តិ អសប្បាយគោចរគាមោ។ “ភស្សំ”តិ អសប្បាយវចនំ។ ឯវំ បុគ្គលាទីសុ។ “សេវេថា”តិ សេវេយ្យ។
“ឯវញ្ហិបដិបជ្ជតោ”តិ ឯវំហិវជ្ជិតព្ពេ វជ្ជនវសេន សេវិតព្ពេ សេវនវសេន បដិបជ្ជន្តស្ស។ “កាមតណ្ហាយ
វិសយភាវំ អតិក្កមិត្វា”តិ ឯតេន កាមភូមិ កាមភវសមតិក្កមោ, រូបភូមិរូបភវ ឱក្កមោ ច វុត្តោ។ វសនំ វសី។
សត្តិ។ សាមត្ថិយន្តិ អត្ថោ។ វសី ភូតំ បត្តន្តិ វសិភូតំ។ វសី ឯវ វសិតា។ យថា បារមិតាតិ។ “តតោ វិចារន្តិ” ឯត្ថ
ឥតិសទ្ទោ អាទិអត្ថោ។ តេន តតោ បីតីតិអាទី សង្គណ្ហាតិ។ ឥច្ឆន្តានំ តេសំ សព្ពញ្ញុពុទ្ធានំ។ “យត្ថា”តិ យេសុ
ទ្វីសុភវង្គេសុ។ “ភវង្គចារេ”តិ ភវង្គប្បវត្តិយំ។ “ទន្ធាយិតត្តំ”តិ ទន្ធំ ហុត្វា អយតិ បវត្តតីតិ ទន្ធាយិតំ។ តស្ស
ភាវោ ទន្ធាយិតត្តំ។ “ឋបេតុំ”តិ អធិដ្ឋានំ កត្វា ឋបេតុំ។ តតោ អនតិក្កមិតុំ។ “យត្តិច្ឆកំ”តិអាទីនិ ក្រិយា
វិសេសនបទានិ។ “យត្តិច្ឆកំ”តិ យត្ថ យត្ថ ឋានេ ឥច្ឆានុ រូបំ។ យទិច្ឆកន្តិយស្មិំ យស្មិំ ខណេ ឥច្ឆានុ រូបំ។ “យាវ
តិច្ឆកំ”តិ យត្តកេន បមាណេន ឥច្ឆានុ រូបំ។ “វិតក្កាទិកំ ឱឡារិកង្គំ បហានាយា”តិ ឯត្ថ កស្ស ពលេន បហានំ
ហោតិ។ តំ តំ វិរាគ ភាវនា ពលេន បហានំ ហោតិ។ កាច តំ តំ វិរាគភាវនា នាម ហោតិ។ អជ្ឈាសយ វិសេស
បរិគ្គហិតា ឧបចារភាវនា ឯវាតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេតុំ “បឋមជ្ឈានំ តាវា”តិអាទិ វុត្តំ។ “អាតាបវីរិយំ”តិ យេន
វីរិយេន យោគិនោ អត្តានំ វា កិលេស ធម្មេ វា អាតាបេន្តិ បរិតាបេន្តិ។ តំ អាតាបវីរិយំ នាម។ ឧគ្ឃាដិយ
មានម្បិ អាកាសមេវ ហោតិ។ តំ អារព្ភ ឧបរិឈានន្តរុប្បត្តិយា ភាវនំ ករោន្តស្សបិ បុនប្បុនំ តមេវ បញ្ចមជ្ឈានំ
ឧប្បជ្ជតិ។ អារម្មណេ ច អនតិក្កន្តេ ឈានំបិ អនតិក្កន្តមេវ ហោតីតិ។ “តត្ថា”តិ តស្មិំ អាកាសកសិណេ។
“តទតិក្កមនសម្ភវោ”តិ កសិណ និមិត្តាតិក្កមនសម្ភវោ។ “យថាទិដ្ឋេ”តិ ឈានចក្ខុនា ទិដ្ឋប្បការេ។ “សម្ភាវេ
ត្វា”តិ ថោមេត្វា។ សម្មា អនុស្សរណំ សមនុស្សរណំ។ “ឥតរេសំបិ វា”តិ បុថុជ្ជន បណ្ឌិតានំបិ វា។ មរណ សញ្ញា វ
វត្ថានេសុ បរិកម្មញ្ច សមាធិយតិ, ឧបចារោ ច សម្បជ្ជតីតិ យោជនា តិក្ខបញ្ញានំ បន បុថុជ្ជនានំបិ សតំ ពុទ្ធ
គុណាទីសុបិ ឧបចារ សម្ភវោ អដ្ឋកថាយំ វុត្តោយេវ។ “សមថជ្ឈានេសូ”តិ ឥទំ អធិការវសេន វុត្តំ។ វិបស្សនា
កម្មំបិ គហេតព្ពមេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ បុព្ពេទានំ ទត្វា ឥមិនា បុញ្ញេន អាយតី ឈានាភិញ្ញាយោ វា មគ្គផលានិ វា
បដិលភិស្សាមីតិ បត្ថនំ កត្វា អាគតោបិ កតាធិការោ ឯវាតិបិ វទន្តិ។ កតមោ បន កតាធិការោ នាមាតិ
អាហ “អាសន្នភវេ”តិអាទី។ អដ្ឋវិធេសុ ចតុក្កនយវសេន, នវវិធេសុ បញ្ចកនយវសេន វុត្តោតិ តេសំ វាទីនំ
សាធកវចនំ។ វិចារេត្វា បន គហេតព្ពំ។ អាកាស កសិណេន វិនា អរូបជ្ឈានានិ លភិត្វា បុន អភិញ្ញត្ថាយ
បរិកម្មេកតេ អាកាសកសិណេបិ កត្តព្ពត្តា តស្ស អភិញ្ញាបាទកតា សម្ភវោ វុត្តោតិ អត្ថស្ស សម្ភវតោ។ បុព្ពេ
អភាវិត ភាវនោតិ ច អកតាធិការោតិ ច អត្ថតោ ឯកំ។ “អាទិកម្មិកោ”តិ អភិញ្ញាកម្មេ អាទិកម្មិកោ។ “តា
ទិសានំ”តិ បុព្ពេ អកតាធិការានំ អភាវិតភាវនានំ ឥទានិ ឥទ្ធិវិកុព្ពនំ ករិស្សាមីតិ អារភន្តានំ អភិញ្ញាកម្មេ
អាទិកម្មិកកុលបុត្តានន្តិ សម្ពន្ធោ។ “ឥទ្ធិវិកុព្ពនំ”តិ ច ឧបលក្ខណវចនំ។ ទិព្វាយ សោតធាតុយា សទ្ទំ សវនំ
ករិស្សាមីតិអាទិកំបិ គហេតព្ពំ។ ឥទញ្ច អាទិកម្មិកវិធានាធិការត្តា វុត្តំ។ អភិញ្ញាសុ វសិបត្តានម្បិ តំ បញ្ច
មជ្ឈានំ ឆសុអារម្មណេសុ យថារហំ អប្បេតិយេវ។ “អធិដ្ឋាតព្ពំ”តិ យថិច្ឆិត និប្ផត្តត្ថាយ សតំ ហោតុ សហស្សំ
ហោតូតិអាទិនា ចិត្តេន អភិវិធាតព្ពំ។ អភិនីហរិតព្ពន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ “សតំ ហោមិ, សហស្សំ ហោមីតិ វា”តិ
អត្តានំ សតំ វា សហស្សំ វា និម្មិននវសេន វុត្តំ។ សេសំ បន អញ្ញថានិម្មិននវសេន។ សោតុំ វា សទ្ទំ, បស្សិតុំ វា រូបំ,

ជានិតុំ វា បរចិត្តំ។ អនុស្សរិតុំ វា បុព្ពេនិវុត្ថំ។ អដ្ឋកថាបាឋេ។ “អធិដ្ឋាតី”តិ អភិញ្ញាយ អធិដ្ឋាតិ។ អភិនិជាតិ និព្ពត្តេតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ទុវិធំហិ អធិដ្ឋានំ បរិកម្មេន អធិដ្ឋានំ អភិញ្ញាយ អធិដ្ឋានន្តិ។ ឥធ បន អភិញ្ញាយ អធិដ្ឋានំ វុត្តំ។ “អធិដ្ឋាន ចិត្តេនា”តិ អភិញ្ញាចិត្តេនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ “បរិកម្មចិត្តស្សា”តិ បុព្ពភាគេ អាវជ្ជន បរិកម្ម អធិដ្ឋានបរិកម្មចិត្តស្ស។ បច្ឆិមំ បន បាទកជ្ឈាន សមាបជ្ជនំ។ បរិកម្មចិត្តស្ស សមាធានត្ថាយាតិ វុត្តំ។ បរិកម្មចិត្តេ សមាហិតេ កឹ បយោជនន្តិ អាហ “តថាហិ”តិអាទិ។ “សេសាភិញ្ញាសុបិ យថារហំ វត្តព្ពោ”តិ ទិព្ពសោតបរិកម្មេ តេនេវបរិកម្ម សមាធិញ្ញាណសោតេន អាសន្នេ ទិព្ពវិសយំបិ សទ្ទំ សុណាតីតិអាទិនា វត្តព្ពោ។ “ឥតិ កត្វា”តិ ឥតិ មនសិកត្វា។ “តំ”តិ បច្ឆិមំ បាទកជ្ឈាន សមាបជ្ជនំ។ “ឥធ នគហិតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ”តិ ថេរស្ស មតេន ទដ្ឋព្ពន្តិ អធិប្បាយោ។ ឥធ បន អាទិកម្មិកវិធានប្បធានត្តា បច្ឆិមំបិ បាទកជ្ឈាន សមាបជ្ជនំ វត្តព្ព មេវាតិ។ “កាយគតិកំ អធិដ្ឋហិត្វា”តិ អយំ កាយោ វិយ ឥទំ ចិត្តំបិ ទន្ធគមនំ ហោតូតិ ឯវំ ចិត្តំ កាយគតិកំ ករណេន អធិដ្ឋហិត្វា។ “ទិស្សមានេន កាយេនា”តិ ទន្ធគមនេន គច្ឆន្តត្តា ពហុជនានម្បិ ទិស្សមានេន រូប កាយេន។ តត្ថ បរិតេន សីឃគមនំ វេទិតព្វំ។ “អារម្មណមត្តំ ហោតី”តិ អនិប្ផន្នរូបំ សន្ធាយ វុត្តំ។ “អារម្មណ បុរេជាតំ”តិ និប្ផន្នរូបំ។ ឥតរំ បន ហទយ វត្ថុរូបំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្វំ។ បរចិត្ត វិជាននដ្ឋានេ អដ្ឋកថាដីកាចរិយានំ វិចារណា អត្ថីតិ តំ ទស្សេតុំ “ឯត្ថ ច អដ្ឋកថាយំ តាវា”តិអាទិ វុត្តំ។ “អដ្ឋកថាយំ”តិ ធម្មសង្គណិអដ្ឋកថាយំបិ វិសុទ្ធិមគ្គ អដ្ឋកថាយំបិ។ “ខណិកវសេនា”តិ ខណិកបច្ចុប្បន្នវសេន។ អាវជ្ជនេ និរុទ្ធេតិ សម្ពន្ធោ។ “ឯកំ ចិត្តំ”តិ បរស្ស ចិត្តំ។ តទេវ អតីតំ ចិត្តំ គណ្ហន្តិ។ “តានី”តិ ជវនានិ។ “តេសំ”តិ ជវនានំ។ “តេនា”តិ អាវជ្ជនេន។ “ឥតរថា”តិ អញ្ញថា សន្តតិ អទ្ធាវសេន វុត្តន្តិ គហិតេ សតិ។ វុត្តោ សិយា។ កស្មា, សន្តតិ អទ្ធាវសេន បច្ចុប្បន្នេ គហិតេ សតិ, សព្ពាយ ឯកជវនវីថិយា ឯកបច្ចុប្បន្នត្តា។ “សព្ពានិ ចិត្តានី”តិ ជវនចិត្តានិ។ “សហុប្បន្នានី”តិ ឥទំ សហុប្បន្នានំបិ អត្ថិតាយ វុត្តំ។ អាវជ្ជនាទីនិ បន ខណភេទំ នគណ្ហន្តិ។ សព្ពំ បរស្ស ចិត្តំ ឯកចិត្តមិវ គណ្ហន្តិ។ តស្មា កាលភេទោបិ នត្ថីតិ ទដ្ឋព្វំ។ “និព្ពានញ្ហា”តិ វុត្តំ, កថំ និព្ពានំ បុព្ពេនិវុត្ថំ នាម សិយាតិ។ អតីតេ បរិនិព្ពុតានំ មគ្គផលានិ អនុស្សរណកាលេ តេសំ អារម្មណភូតំ និព្ពានំបិ អនុស្សរតិយេវ។ តត្ថ តេសំ មគ្គផលានំ អតីតត្តា និព្ពានំបិ បុព្ពេនិវុត្ថំ នាម ហោតីតិ។

“យំ យំ អធិដ្ឋាតី”តិ យំ យំ សតាទិកំ សំវិធាតិ។ “យថា យថា អធិដ្ឋាតី”តិ យេន យេន អាវិភាវាទិកេន បការេន សំវិធាតិ។ “បកតិវណ្ណំ”តិ បកតិសណ្ឋានំ។ “តស្សេវា”តិ បកតិវណ្ណស្សេវ។ ទេវានំ បសាទសោតន្តិ សម្ពន្ធោ។ “អារម្មណ សម្បជិច្ចន សមត្ថំ”តិ អារម្មណស្ស ឧបដ្ឋានំ សម្បជិច្ចន សមត្ថំ។ តទេវ ចេតោបរិយញាណន្តិបិ វុច្ចតីតិ សម្ពន្ធោ។ “ចេតោ”តិ ចិត្តំ។ “បរិច្ឆិជ្ជា”តិ ឥទំ សរាគចិត្តំ, ឥទំ វិរាគចិត្តន្តិអាទិនា បរិច្ឆិន្ទិត្វា។ “គោចរ និវាសវសេនា”តិ គោចរំ កត្វា និវសនវសេន។ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណគតិកំ សព្ពញ្ញុពុទ្ធានំ អនាគតំ សញ្ញាណន្តិ អធិប្បាយោ។ អនាគតេ សត្តទិវសតោ ឱរិមា ចិត្តចេតសិក ធម្មា ចេតោបរិយញ្ញាណស្ស វិសយោតិ កត្វា អនាគតេ សត្តទិវសតោតិ វុត្តំ។ បដ្ឋាយ បវត្តមានាតិ បាឋសេសោ។ ឥមស្មឹ ទិវសេ ច អនាគតបក្ខេ សព្ពំបិ អារម្មណំ បកតិញ្ញាណស្ស វិសយោតិ កត្វា “ទុតិយទិវសតោ បដ្ឋាយា”តិ វុត្តំ។ “ឯតំ”តិ ឯតំ អនាគតំ សញ្ញាណំ។ “យថា ចេតំ”តិ យថា ច ឯតំ ឥមស្មឹ ភវេ អនាគត ធម្មេ ជានាតិ។ “អសាធារណ កាលវសេនា”តិ អញ្ញេនញាណេន អសាធារណ កាលវសេន។ បច្ចុប្បន្នភវោហិ អញ្ញញ្ញាណសាធារណោតិ។

សមថកម្មដ្ឋានានុទីបនា និដ្ឋិតា។

១៧១. វិបស្សនាកម្មដ្ឋានេ។ “យថាទិដ្ឋំ”តិ សក្កាយទិដ្ឋិយា យថាទិដ្ឋំ។ និច្ចនិមិត្តំ នាម សត្តបុគ្គលាទិ និមិត្តមេវ។ សត្តនិមិត្តញ្ហិ បញ្ញត្តិ ធម្មត្តា ខណេខណេ ខយវយភេទាភាវតោ សោ ឯវគច្ឆតិ សោ ឯវ តិដ្ឋតីតិអាទិនា និច្ចាការសណ្ឋិតំ ហោតីតិ។ “ធុវនិមិត្តំ”តិ ថិរនិមិត្តំ។ ឥទម្បិ សោ គច្ឆន្តោបិ ននស្សតិ, តិដ្ឋន្តោបិ ននស្សតីតិអាទិនា ថិរាការសណ្ឋិតំ សត្តនិមិត្តមេវ។ “សុខនិមិត្តំ”តិ ខណេខណេ ខយវយភេទ ទុក្ខានំ អភាវតោ សុខិតោ និទ្ទុក្ខោ និព្ភយោតិអាទិនា សុខាការសណ្ឋិតំ សត្តនិមិត្តមេវ។ “អត្តនិមិត្តំ”តិ គន្តុំ ឥច្ឆន្តោ គច្ឆតិ, ឋាតុំ ឥច្ឆន្តោ តិដ្ឋតីតិអាទិនា វសវត្តនាការ សណ្ឋិតំ សត្តនិមិត្តមេវ។ “កិរិយា”តិ ភាវនា កិរិយា។

វិសុជ្ឈតីតិ វិសុទ្ធិ។ វិសោធេតីតិ វា វិសុទ្ធិ។ សីលមេវ វិសុទ្ធិ សីលវិសុទ្ធីតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេន្តោ “និច្ចសីលមេវា”តិអាទិមាហ។ តត្ថ និច្ចសីលមេវ ឧបរិឈានាទិវិសេសានំ អធិដ្ឋាន កិច្ចសាធកត្តា ឥធ អធិប្បេតន្តិ វុត្តំ “និច្ចសីលមេវា”តិ។ សមាធិ អធិប្បេតោ ។ វក្ខតិហិ “ទុវិធោបិ សមាធិ ចិត្តវិសុទ្ធិ នាមា”តិ។ ឯតេន វិសុជ្ឈតិ ឯតាយាតិ វិសុទ្ធិ។ ចិត្តស្ស វិសុទ្ធិ ចិត្តវិសុទ្ធិ។ សមាធិ ឯវាតិបិ ទីបេតិ។ វិសុជ្ឈនំ វា វិសុទ្ធិ។ ចិត្តស្ស វិសុទ្ធិ ចិត្តវិសុទ្ធិ។ អត្ថតោបន វិសុទ្ធចិត្តមេវ វុច្ចតីតិបិ យុជ្ជតិ។ វិសុទ្ធិសទ្ទ សម្បន្នេ ហិ សតិ, ចិត្តវិសុទ្ធិ ឥច្ចេវ វុច្ចតិ។ ន សមាធិវិសុទ្ធីតិ។ “សោឡសវិធំ កង្ខំ”តិ អហោសឹ នុ ខោ អហ មតីតមទ្ធានន្តិអាទិនា សុត្តន្តេអាគតំ សោឡសវិធំ វិចិកិច្ឆំ។ “អដ្ឋវិធំ វា កង្ខំ”តិ សត្ថរិកង្ខតីតិអាទិនា អភិធម្មេ អាគតំ អដ្ឋវិធំ វិចិកិច្ឆំ។ វិសមហេតុទិដ្ឋិ នាម

សត្តានំ ឧប្បត្តិយា អការណមេវ ការណំ កត្វា គហណទិដ្ឋិ។ “មនសិការវិធី”តិ អនិច្ចលក្ខណាទីសុ មនសិការ
វិធិ។ អនុបាយភូតោ មនសិការោ នាម និច្ចាទិវសេន មនសិការោ។ អធិមានវត្ថុ នាម ឱភាសាទីនិ។
“មគ្គតោ”តិ មគ្គភាវេន។ “អមគ្គតោ”តិ អមគ្គភាវេន។ “ទស្សនញ្ច”តិ តេសំអធិមានវត្ថូនំ អនិច្ចតាទិ
ទស្សនញ្ច។ តមេវ វិសុទ្ធិនាមាតិ សម្ពន្ធោ។ “សម្មោហមលតោ”តិ ចតុសច្ចប្បដិច្ឆាទក សម្មោហមលតោ។ ននុ
ទស្សនន្តិ ញាណមេវ។ ឯវំសតិ, ញាណន្តិ វុត្តេ សិទ្ធេ កត្វា ទស្សនសទ្ទេន សហ ញាណទស្សនន្តិ វុត្តន្តិ អាហ
“ឯត្ថុចា”តិអាទឹ។ “សុតមយាទិវសេនា”តិ សុតមយ ចិន្តាមយវសេន។ តត្ថ យថាសុតស្ស បាឡិធម្មស្ស អត្ថមត្ត
ជាននំ សុតមយញ្ញាណំ នាម។ អត្ថំ ញត្វា អត្ថានុរូបស្ស សភាវលក្ខណស្ស ចិន្តនាវសេន ឧប្បន្នំ ញាណំ ចិន្តាម
យញ្ញាណំ នាម។ “អនុមានាទិញាណំបី”តិ នាមរូប ធម្មេសុ សភាវានុមានញ្ញាណ សភាវជាននញ្ញាណំបិ។ “អត្ត
បច្ចក្ខញ្ញាណមេវា”តិ អត្តនា បច្ចក្ខករណញ្ញាណមេវ។ “សព្ពត្ថា”តិ មគ្គាមគ្គញ្ញាណទស្សនាទីសុ សព្ពេសុ ឋានេសុ។
ឯត្ថ ច ទសសុ វិបស្សនាញាណេសុបិ វិបស្សនា វចនេន បច្ចក្ខទស្សនមេវ អធិប្បេតន្តិ កត្វា សព្ពត្ថគ្គហណំ
កតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ សម្មសនញ្ញាណតោ បដ្ឋាយ ហិ ទស្សនមេវ អធិប្បេតំ។ ន សភាវជាននមត្តំ។ យតោ ចក្ខុនា
បស្សន្តស្សេវ សុដ្ឋុ បច្ចក្ខតោ ទស្សនត្ថាយ បុនប្បុនំ ភាវនា កម្មំ នាម តត្ថ ឥច្ឆិតព្ពំ ហោតិ។

“ធម្មា”តិ សង្ខត ធម្មា។ អនិច្ចតា ឯវ លក្ខណន្តិ អនិច្ចលក្ខណំ។ អនិច្ចានំ វា សង្ខត ធម្មានំ លក្ខណន្តិ
អនិច្ចលក្ខណន្តិបិ យុជ្ជតិ។ “អភិណ្ហសម្បដិប្បីឡនាការោ”តិ យថា សីឃសោតាយំ នទិយំ នាវាយ ឧទ្ធំ គច្ឆន្តំ សា
នាវា អភិសង្ខរណទុក្ខេន អភិណ្ហំ សុដ្ឋុ បដិប្បីឡេតិ។ កស្មា, អសតិ អភិសង្ខារេ តង្ខណេ ឯវ អធោវុយ្ហនតោ។
អធោវុយ្ហនញ្ហិ នាវាយ បកតិ កិច្ចំ។ ឧទ្ធំ អារូហនំ អភិសង្ខារ សិទ្ធំ។ ឯវមេវ សីឃសោតេ សំសារេ អត្តភាវេន ឧទ្ធំ
ខណតោ ខណំ ទិវសតោ ទិវសំ គច្ឆន្តំ បុគ្គលំ អយំ អត្តភាវោ អភិសង្ខរណ ទុក្ខេន អភិណ្ហំ សុដ្ឋុ បដិប្បីឡេតិ។ ក
ស្មា, អសតិ អភិសង្ខារេ, បច្ចយវេកល្លេ ច សតិ, តង្ខណេ ឯវ វិបរិណមនតោ។ វិបរិណមនញ្ហិ អត្តភាវស្ស បកតិ
កិច្ចំ។ ឧទ្ធំគមនំ អភិសង្ខារ សិទ្ធំ។ ឯវំ អភិណ្ហ សម្បដិប្បីឡនំ វេទិតព្ពំ។ ឯត្ថ ច សំសារស្ស សីឃសោតតា នាម
អត្តភាវបរិយាបន្នានំ នាម រូបធម្មានំ បវត្តិនិវត្តិ សីឃតា វុច្ចតិ។ ឯត្ថ ច មរណំ ទុវិធំ សម្មុតិ មរណញ្ច បរមត្ថ
មរណញ្ច។ តត្ថ សម្មុតិ មរណំ នាម សម្មុតិ សច្ចភូតស្ស សត្តស្ស មរណំ។ តំ ឯកភវបរិយន្តេ សន្និស្សិតំ។ បរមត្ថ
មរណំ នាម បរមត្ថ សច្ចភូតានំ នាមរូប ធម្មានំ មរណំ។ ឥទមេវ ឯកន្តមរណំ, សច្ចមរណំ, សភាវមរណំ ហោតិ។
ឥមស្មឹ វិបស្សនា កម្មេ ឥទំ បរមត្ថ មរណំ ឯវ អនិច្ចតាតិ ច វុច្ចតិ។ ធម្មានំ សុសានក្ខេត្តន្តិ ច សុសានភូមីតិ
ច វុច្ចតីតិ។ សា ច សុសានភូមិនាម សត្តានំ បដិសន្ធិតោ បដ្ឋាយ សន្តានំ អនុពន្ធតិយេវ។ អនុពន្ធត្តា ច
សត្តានំ បដិសន្ធិតោ បដ្ឋាយ សោ នាម សមយោ នត្ថិ, យត្ថ សត្តា ន មរន្តីតិ។ ឥទញ្ច អនុពន្ធនំ សត្តានំ
អភិណ្ហសម្បដិប្បីឡនមេវ ហោតិ។ តេសំ សព្ពិរិយាបថេសុ ជីវិតស្ស ច អង្គបច្ចង្គានញ្ច កាយវចីមនោ កម្មានញ្ច
សម្ពាធបត្តិតោ។ អវសវត្តនាការោ បន អភិសង្ខារ ទុក្ខំ អភិណ្ហំ បច្ចនុភវន្តានំ បាកដោយេវ។ វសវត្តនេហិ
សតិ, អភិសង្ខរណ កិច្ចស្ស ឱកាសោ នត្ថិ។ វសវត្តនេនេវ យថិច្ឆិ តស្ស កិច្ចស្ស សម្បជ្ជនតោ។ លោកស្មិញ្ហិ សព្ពំបិ
អភិសង្ខារ កិច្ចំ នាម អន្តមសោ អស្សាសនបស្សាសន កិច្ចំ ឧបាទាយ ធម្មានំ វសវត្តនាភាវតោ ករោន្តីតិ។

អនិច្ចស្ស ធម្មស្ស អនុអនុបស្សនាតិ សម្ពន្ធោ។ “អនុអនុបស្សនា”តិ ច ញាណចក្ខុនា បុនប្បុនំ
និជ្ឈាយនា ឱលោកនា។ “ធម្មានំ”តិ បញ្ចក្ខន្ធ ធម្មានំ។ “យត្ថ យត្ថា”តិ យស្មឹ យស្មឹ សរីរង្គេ។ “បុរាណ ធម្មានំ”តិ
បុរាណានំ បាតុព្ភូតានំ, វឌ្ឍិតានញ្ច ធម្មកោដ្ឋាសានំ អន្តរធានំ វយោ វុច្ចតិ។ វិបស្សនា កម្មំ បត្វា ខណិកវសេន
ឯកេកធម្មវិភាគវសេន ច អនុបស្សនា កិច្ចំ នត្ថីតិ អាហ “សមូហ សន្តតិវសេន បនា”តិ។ ឯកេកធម្ម
វិភាគវសេន អនុបស្សនាបិ បន បកតិយា សុបាកដេសុ ចិត្តវេទនាទីសុ ឥច្ឆិតព្ពាយេវ។ “អនិច្ចតាយ ប
រមាកោដី”តិ តតោ ឧត្តរិ អនិច្ចតា នាម នត្ថីតិ អធិប្បាយោ។ ធម្មានំ តថា តថា ភាយិតព្ពប្បការោ នាម
បញ្ចក្ខន្ធេ ‘អនិច្ចតោ, ទុក្ខតោ, រោគតោ, គណ្ឌតោ, សល្លតោ, អឃតោ, អាពាធតោ, តិអាទិនា វុត្តោ
ភាយិតព្ពប្បការោ។ តស្ស សមនុបស្សនាញាណំ ភយញាណំ។ ឯតេន អបាយទុក្ខ សំសារ ទុក្ខភីរុកេហិ ជនេហិ
ភាយិតព្ពន្តិ ភយំ។ តេ វា ភាយន្តិ ឯតស្មាតិ ភយំ។ ភយស្ស សមនុ បស្សនាញាណំ ភយញាណន្តិ ឥមមត្ថំ
ទស្សេតិ។ “កិញ្ចិភយវត្ថុំ”តិ សីហព្យគ្ឃាទិកំ ភយវត្ថុំ។ “បដិស្សរណេ”តិ គុហាលេណាទិកេ បដិស្សរណេ។ “តេសំ”តិ
ភិជ្ជនសភាវានំ ធម្មានំ។ “តេហី”តិ ភិជ្ជនសភាវេហិ។ ឧក្កណ្ឋតា នាម ចិត្តស្ស វិរុទ្ធតា និក្ខមាភិមុខតា។
“ចត្តាលីសាយ អាការេហី”តិ បញ្ចក្ខន្ធេ ‘អនិច្ចតោ, ទុក្ខតោ, រោគតោ, គណ្ឌតោ, សល្លតោ, អឃតោ,
អាពាធតោ, បរតោ, បលោកតោ, ឦតិតោ,។ ឧបទ្ទវតោ, ភយតោ, ឧបសគ្គតោ, ចលតោ, បភង្គុតោ,
អទ្ធុវតោ, អតាណតោ, អលេណតោ, អសរណតោ, រិត្តតោ,។ តុច្ឆតោ, សុញ្ញតោ, អនត្តតោ, អាទីនវតោ,
វិបរិណាម ធម្មតោ, អសារកតោ, អឃមូលតោ, វធកតោ, វិភវតោ, សាសវតោ,។ សង្ខតតោ, មារាមិសតោ,
ជាតិធម្មតោ, ជរាធម្មតោ, ព្យាធិធម្មតោ, មរណធម្មតោ, សោកបរិទេវធម្មតោ, ទុក្ខទោមនស្ស ធម្មតោ,
ឧបាយាស ធម្មតោ, សំកិលេសិក ធម្មតោ, បស្សន្តោ សុញ្ញតោ លោកំ អវេក្ខតីតិ ឯវំ មហានិទ្ទេសេ
មោឃបញ្ហនិទ្ទេសេ អាគតេហិ ចត្តាលីសាយ អាការេហិ។ តត្ថ បញ្ចក្ខន្ធេ អនិច្ចតោ បស្សន្តោតិអាទិនា
យោជេតព្ពំ។ “អនិច្ចតោ”តិ ច អនិច្ចភាវេនាតិ អត្ថោ។ សព្ពេបិ បញ្ចក្ខន្ធា អនិច្ចា ឯវាតិ បស្សន្តោតិ វុត្តំ

ហោតិ។ កថំ បន អនិច្ចតោ បស្សន្តោ សុញ្ញតោ លោកំ អវេក្ខតីតិ។ និច្ចគុណ សុញ្ញតាយ សុញ្ញតោ បញ្ចក្ខន្ធភូតំ លោកំ អវេក្ខតិ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវនយោ។ តត្ថ “អនិច្ចា ឯវា”តិ បដិសន្ធិក្ខណតោ បដ្ឋាយ យទាកទាចិ មរណ ធម្មត្តា អនិច្ចា ឯវ។ “ទុក្ខា ឯវា”តិ អនិច្ច ធម្មត្តាយេវ ទុក្ខា ឯវ។ យទនិច្ចំ, តំ ទុក្ខំតិហិ វុត្តំ។ ទុក្ខ សច្ច ធម្មត្តា វា។ “រោគា ឯវា”តិ រោគជាតិកត្តា រោគា ឯវ។ យេហិ កេចិ លោកេ ចក្ខុ រោគាទិកា អនេកសហស្សា រោគា នាម សន្ទិស្សន្តិ។ សព្ពេតេ ឥមេបញ្ចក្ខន្ធា ឯវ។ ឥតោ អញ្ញោកោចិ រោគោ នាម នត្ថិ។ តស្មា តេ ឯកន្តេន រោគជាតិកា ឯវាតិ។ អបិ ច, ទុក្ខសច្ច ធម្មត្តាតីហិ ទុក្ខតាហិ ចតូហិ ទុក្ខដ្ឋេហិ ច អភិណ្ហ សម្បដិប្បីឡនតោ រុជ្ជនដ្ឋេន រោគា ឯវ។ តត្ថ “តីហិ ទុក្ខតាហី”តិ ទុក្ខទុក្ខតា សង្ខារ ទុក្ខតា វិបរិណាម ទុក្ខតាតិ ឥមាហិ តីហិទុក្ខតាហិ។ “ចតូហិ ទុក្ខដ្ឋេហី”តិ ទុក្ខស្ស បីឡនដ្ឋោ, សង្ខតដ្ឋោ, សន្តាបដ្ឋោ, វិបរិណាមដ្ឋោ,តិ ឥមេហិ ចតូហិ ទុក្ខដ្ឋេហិ។ ទុក្ខ កិច្ចេហីតិ អត្ថោ។ ឯសនយោ គណ្ឌាទីសុ។ តត្ថ គណ្ឌោនាម បីឡកាពាធោ។ សល្លំ នាម វិជ្ឈនដ្ឋេន កិលេស សល្លញ្ច ទុក្ខសល្លញ្ច។ អឃន្តិ និរត្ថកំ។ ឥមេ ច ខន្ធា វិបត្តិ បរិយោសានត្តា និរត្ថកា ឯវ ហោន្តិ។ សព្ពាសម្បត្តិយោ វិបត្តិបរិយោសានាតិ ហិ វុត្តំ។ អវិស្សាសិកដ្ឋេន បរេ ឯវ។ ន ហិ តេ ឯតំ មម, ឯសោ ហមស្មិ, ឯសោ មេ អត្តាតិ ឯវំ វិស្សាសំ អរហន្តិ។ តថា វិស្សាសំ ករោន្តស្ស នានា ទុក្ខេហិ និច្ចំ វិហឹសនតោ។ បដិសន្ធិតោ បដ្ឋាយ យទាកទាចិ បលុជ្ជនធម្មត្តា បលោកធម្មា ឯវ។ “ឦតី”តិ អន្តរាយោ វុច្ចតិ។ ខន្ធា អន្តរាយ ជាតិកា ឯវាតិ វុត្តំ ហោតិ។ អជ្ឈត្តភាវំ ឧបគន្ត្វា ទុតត្តា វិពាធកត្តា ឧបទ្ទវា ឯវ។ ភាយិតព្ពត្តា ភយា ឯវ។ អនត្ថា ឯវ សមានា អជ្ឈត្តភាវំ ឧបគន្ត្វា សជ្ជនតោ លគ្គនតោ ទុម្មោ ចយតោ ឧបសគ្គា ឯវ។ និច្ចកាលំ លោកធម្មេហិ ចលនត្តា វិប្ផន្ទនត្តា ចលាឯវ។ នានប្បការេន ភញ្ជនធម្មត្តា បភង្គុនោ ឯវ។ ខណមត្តម្បិ អថិរត្តា អទ្ធុវា ឯវ។ ជរាមរណាទិតោ អបាយវិនិបតនាទិតោ ភយតោ តាយតិ រក្ខតីតិ តាណំ។ តេ ច ខន្ធា កស្សចិតាណា ន ហោន្តិ។ តេសញ្ច កិញ្ចិតាណំ នាម នត្ថិ។ តស្មា អតាណា ឯវ។ ភយតោ ភីរុកា ជនា លីយន្តិ និលីយន្តិ ឯត្ថាតិ លេណំ។ តេ ច កស្សចិលេណា ន ហោន្តិ។ តេសញ្ច កិញ្ចិលេណំ នាម នត្ថិ។ តស្មា អលេណា ឯវ។ ភយំ សរតិហឹសតីតិ សរណំ។ តេ ច កស្សចិសរណំ ន ហោន្តិ។ តេសញ្ច កិញ្ចិសរណំ នាម នត្ថិ។ តស្មា អស្សរណា ឯវ។ និច្ចតាទីហិ សព្ពេហិ សោភណគុណេហិ សព្ពសោ រហិតត្តា តុច្ឆត្តា សុញ្ញត្តារិត្តា ឯវ។ តុច្ឆា ឯវ។ សុញ្ញា ឯវ។ អត្តា វុច្ចតិ យស្សកស្សចិ កោចិ សារភូតោ បដិស្សរណោ។ តេ សយញ្ច កស្សចិ អត្តាន ហោន្តិ។ អត្តនោ ច កោចិ អត្តានាម នត្ថិ។ តស្មា អនត្តា ឯវ។ អនិច្ចតាទីហិ អាទីនវេហិ ទោសេហិ សម្បុណ្ណត្តា អាទីនវា ឯវ។ វិបរិណាម សភាវត្តា វិបរិណាមា ឯវ។ សារភូតស្ស កស្សចិ អធិដ្ឋានស្ស អភាវា អសារាឯវ។ អឃស្ស សព្ពនិរត្ថកស្ស បតិដ្ឋានត្តា អឃមូលា ឯវ។ តេ សយំ មរណ ធម្មសមង្គីនោ ហុត្វា តេន មរណសត្ថេន មរណាវុធេន សំសារេ សត្តានំ និច្ចំ មារកត្តា ជីវិតិន្ទ្រិយុបច្ឆេទកត្តា វធកា ឯវ។ និច្ចសុខហិត វុឌ្ឍិវិគតត្តា វិភវា ឯវ។ អាសវេហិ បរិគ្គហិតត្តា សាសវា ឯវ។ និច្ចកាលំ បច្ចយាយត្តវុត្តិកត្តា សង្ខតា ឯវ។ កិលេសមារមច្ចុមារានំ អាមិសាហារត្តា មារាមិសា ឯវ។ អនិច្ចន្តស្សេវ សតោ ចក្ខុរោគាទិភាវេន អបាយភវាទិភាវេន ជាតសភាវត្តា ជាតិធម្មា ឯវ។ អនិច្ចន្តស្សេវ សតោ ហាយនមរណសភាវត្តា ជរាមរណ ធម្មា ឯវ។ សោកាទីនំ វត្ថុភាវេន ធារណត្តា សោកាទិ ធម្មា ឯវ។ តណ្ហា សំកិលេស ទិដ្ឋិសំកិលេស ទុច្ចរិត សំកិលេសេហិ និយុត្តត្តា សំកិលេសិក ធម្មា ឯវាតិ។ តេន វុត្តំ “ចត្តាលីសាយ អាការេហី”តិ។ “បដិសង្ខានវសេនា”តិ បរិវីមំសនវសេន ។“និកន្តិយា”តិ និកន្តិតណ្ហាយ។ “បរិយាទិន្នាយា”តិ សុក្ខភាវបត្តាយ។ “ភយញ្ចា”តិ ភយញាណវសេន ឧប្បន្នំ ឱត្តប្បភយញ្ច។

លោកេ អត្តជីវា នាម សត្តានំ អជ្ឈត្ត ធម្មេសុ សារធម្មា ហោន្តិ។ តេសុ វិគតេសុ សេសធម្មា និស្សត្ត និជ្ជីវភាវំ បត្វា ផេគ្គុភូតា កចវរភូតាតិ លោកស្ស អភិមានោ។ តេ ច អត្តជីវា នាម សព្ពសោ នត្ថីតិ ទិដ្ឋេ ខន្ធេសុ កចវរភាវទស្សនំ អត្តជីវ សុញ្ញតា ទស្សនំ នាម។ “វិមុច្ចមានោ”តិ ឯតេន វិមុច្ចតីតិ វិមោក្ខោតិ អត្ថំ ទស្សេតិ។ វិមុច្ចន្តិ ឯតេនាតិ វិមោក្ខោតិបិ យុជ្ជតិ។ “និមិត្តានី”តិ វិបល្លាសធម្មេហិ និម្មិតានិ និច្ចនិមិត្ត សុខ និមិត្ត អត្តនិមិត្ត ជីវនិមិត្តានិ។ សត្ត បុគ្គល ឥត្ថិ បុរិស ហត្ថ បាទ សីស គីវាទីនិ និមិត្តានិ ច។ តត្ថ សង្ខារានំ ខណិក ធម្មត្តា អនិច្ចានំយេវ សតំ សន្តតិ យនេន បដិច្ឆន្នត្តា ហិយ្យោបិ សោ ឯវ, អជ្ជបិ សោ ឯវាតិអាទិនា និច្ចាការេន ឧបដ្ឋានំ និច្ចនិមិត្តំ នាម។ កិលេសមលេហិ បរិគ្គហិតត្តា អសុភានំយេវ សតំ អវិជ្ជាយ បដិច្ឆន្នត្តា ឥទំ ឥដ្ឋំ, កន្តំ, មនាបំ, បិយរូប, ន្តិអាទិនា សុភាការេន ឧបដ្ឋានំ សុភនិមិត្តំ នាម។ ភយដ្ឋេន អខេមដ្ឋេន ទុក្ខានំបិ សតំ តាយេវ បដិច្ឆន្នត្តា ឥទំ សុខំ, និព្ភយំ, ខេមំ, សាតរូប, ន្តិអាទិនា សុខាការេន ឧបដ្ឋានំ សុខ និមិត្តំ នាម។ បច្ចយា យត្តវុត្តិកត្តា បច្ចយេន វិនា កេវលំ អត្តនោ វសាយត្តវុត្តិតា ភាវតោ អនត្តានំយេវ សតំ អត្តនោ ឥច្ឆាវសេន ករោតិ, កថេតិ, ចិន្តេតិ, គន្តុំ ឥច្ឆន្តោ គច្ឆតិ, ឋាតុំ ឥច្ឆន្តោ តិដ្ឋតី, តិអាទិនា វសវត្តនាការេន ឧបដ្ឋានំ អត្តនិមិត្តំ នាម។ តថា សត្តោនាម សត្តាហំបិ ជីវតិ, មាសំបិ ជីវតិ, សំវច្ឆរំបិ ជីវតីតិអាទិនា ជីវាការេន ឧបដ្ឋានំ ជីវនិមិត្តំ នាម។ ននុ ចេត្ថ អត្តនោ ឥច្ឆាវសេន ករោតីតិអាទីសុ ឥច្ឆានាម តណ្ហាវាឆន្ទោ វា។ តទុភយម្បិ ចិត្តសម្បយុត្តំ។ ករណញ្ច នាម កាយិកក្រិយាភូតានំ ចិត្តជរូបកលាបានំ បវត្តិវិសេសោ។ ឯវញ្ចសតិ តេសំ ចិត្តវសេន បវត្តត្តា អត្តនោ ឥច្ឆាវសេន ករោតីតិ ឥទំ អភិធម្មវិរុទ្ធំ ន ហោតីតិ។ ន ន ហោតិ។ អត្តនោតិ ច ករោតីតិ ច វុត្តត្តា។ ន ហិ អត្តានាម អត្ថិ, យោ អត្តនោតិ វុច្ចេយ្យ។ ន ច កត្តានាម អត្ថិ, យោ

ករោតីតិ វុច្ចេយ្យ។ ឥធ បន តស្មឹ សមយេ បវត្តំ ខន្ធបញ្ចកមេវ អត្តាតិ ច កត្តាតិ ច គហេត្វា អត្តនោតិ ច ករោតីតិ ច វុត្តំ។ “អវស្សយោ ហោតី”តិ បតិដ្ឋា ហោតិ។ “វិធមិត្វា”តិ ញាណេន អន្តរធាបេត្វា។ សភាវតោ វិជ្ជមានានិ ន ហោន្តីតិ ទស្សនញាណេន វិនិច្ឆយំ បាបេត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។ ភាវទស្សនំ នាម សោកទុក្ខាទីនំ អភាវទស្សនំ។

“តំ តំ ឃនវិនិព្ភុជ្ជនវសេនា”តិ សមូហសន្តតិ ឃនាទីនំ ភិន្ទន ឆិន្ទនវសេន។ តត្ថ សមូហឃនភិន្ទនំ អាទិតោ ធម្មវវត្ថានញាណកិច្ចំ។ តទា អត្តទិដ្ឋិ វិក្ខម្ភិតា ហោតិ។ ជីវទិដ្ឋិ ច នាម សុខុមតរា អត្តទិដ្ឋិ ឯវ វុច្ចតិ។ មគ្គក្ខណំ បត្វា ឯវ តទុភយំបិ សព្ពសោ សមុច្ឆិន្ទតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ “បណិហិតគុណស្សា”តិ បត្ថិតគុណស្ស។

“បាតិមោក្ខ”ន្តិ ឯត្ថ “បតី”តិ ជេដ្ឋកោ វុច្ចតិ។ “មុខំ”តិ មូលការណំ។ បតិ ច សោ មុខញ្ចាតិ បតិមុខំ។ បតិមុខមេវ បាតិមោក្ខន្តិ ឥមមត្ថំ ទស្សេន្តោ “តំ ហី”តិអាទិមាហ។ សព្ពលោកិយសីលានិ នាម ចតុបារិសុទ្ធិសីលានិ។ តេសំ មជ្ឈេ។ “ជេដ្ឋកត្តា”តិ ជេដ្ឋកសីលត្តា។ “តមេវា”តិ វិនយបញ្ញត្តិសីលមេវ +។ “យេសំ ធម្មានំ”តិ ឧទ្ធច្ច មុដ្ឋស្សច្ចាទិ ធម្មានំ។ “វិប្ផន្ទិតានិ នាមា”តិ វិប្បកិណ្ណានិ នាមាតិ អធិប្បាយោ។ តេនាហ “លោលានិ នាមា”តិ។ “តទនុពន្ធា”តិ តានិវិប្ផន្ទិតានិ ឥន្ទ្រិយានិ អនុគតា។ “ពុទ្ធប្បដិកុដ្ឋេហី”តិ ពុទ្ធេនភគវតា បដិក្កោសិតេហិ នីវារិតេហិ។ “មិច្ឆាបយោគេហី”តិ អដ្ឋកុលទូសនកម្មេហិ ចេវ ឯកវីសតិអនេសនកម្មេហិ ច។ “តិវិធកុហនវត្ថូហី”តិ បច្ចយប្បដិសេវនញ្ច, សាមន្តជប្បនញ្ច, ឥរិយា បថ សន្និស្សិតញ្ចាតិ ឥមេហិ តិវិធេហិ កុហនវត្ថូហិ។ តិវិធេហិ អច្ឆរិយ កម្មវិធានេហីតិ វុត្តំ ហោតិ។ បរិសុជ្ឈតីតិ បរិសុទ្ធិ។ បរិសុទ្ធិ ឯវ បារិសុទ្ធិ។ “សម្មោហស្សា”តិ ធាតុមនសិការាទីសុ សម្មុយ្ហនស្ស។ “គេធស្សា”តិ សម្មោហត្តាយេវ បច្ចយេសុ ភត្តនិក្ខិត្តកាកស្សេវិយ គេធស្ស, អភិកង្ខស្ស។ “មទស្សា”តិ លាភសក្ការា ទិមូលកស្ស មានមទស្ស។ “បមាទស្សា”តិ កុសលេសុ ធម្មេសុ បមាទស្ស មុដ្ឋស្សច្ចស្ស។ តំ តំ បយោជន មរិយាទោ នាម ចីវរបច្ចយេ តាវ សីតប្បដិឃាតាទិកោ បយោជនមរិយាទោ។ “មរិយាទោ”តិ ច យាវទេវាតិ បទេន ទស្សិតោ សីតប្បដិឃាតាទិកោ ចីវរប្បយោជន បរិច្ឆេទោ។ សោ ច ចីវរបច្ចយេ សម្មោហាទិកេ សាវជ្ជបក្ខេ អបតនត្ថាយ ឋបិតោ។ តេន វុត្តំ “សម្មោហស្ស គេធស្ស មទស្ស បមាទស្ស បហានត្ថំ”តិ។ ឯសនយោ បិណ្ឌបាតបច្ចយាទីសុបិ។ ឯតេន បច្ចវេក្ខនាបាឋេសុ អយមត្ថោ ទស្សិតោ។ ឥធ ភិក្ខុ ចីវរំ បដិសេវតិ យាវទេវ សីតស្ស បដិឃាតាយ ឧណ្ហស្ស បដិឃាតាយាតិអាទីសុ យាវទេវ សីតស្ស បដិឃាតាយ បដិសេវតិ។ ន តតោ ឧត្តរិ សម្មោហត្ថាយ គេធត្ថាយ មទត្ថាយ បមាទត្ថាយ បដិសេវតីតិអាទិ។ ឯវញ្ចសតិ, យំ ចីវរំ បដិសេវន្តស្ស សម្មោហគេធមទប្បមាទា ឧប្បជ្ជន្តិ។ តំ ន សេវិតព្ពំ។ ឥតរំ សេវិតព្ពន្តិ ទស្សិតំ ហោតីតិ។

“បច្ចត្តសភាវោ”តិ បច្ចេកសភាវោ។ “ការិយសង្ខាតំ”តិ កាតព្ពំ អភិនិប្ផាទេតព្ពន្តិ ការិយំ។ អាសន្នប្ផលំ។ តេនាហ “អគ្គិស្សជូមោរិយា”តិ។ អាសន្នការណំ បទដ្ឋានំ នាម អគ្គិការកោ វិយ។ បជ្ជតិ គច្ឆតិ បវត្តតិ ផលំ ឯតេនាតិ បទំ។ តិដ្ឋតិ ផលំ ឯត្ថាតិ ឋានំ។ ឧភយំបិ ការណ បរិយាយោ ឯវ។ តេន អតិស្សយត្ថោបិ សិជ្ឈតីតិ អាហ “អាសន្នការណំ”តិ។ “សទ្ធឹ សញ្ញា ចិត្ត វិបល្លាសេហី”តិ ទិដ្ឋិសម្បយុត្តេហីតិ អធិប្បាយោ។ ទិដ្ឋិវិប្បយុត្តា បន សញ្ញា ចិត្ត វិបល្លាសា វិក្ខម្ភិតុំ សក្កោតីតិ ន វត្តព្ពា។ “សាសន ធម្មេ”តិ អនត្តលក្ខណ សុត្តន្តាទិកេ សុញ្ញត ធម្មប្បដិសំយុត្តេ ទេសនាធម្មេ។ “ទិដ្ឋិវិបល្លាសោ វិក្ខម្ភិតោ”តិ តាទិសំ ធម្មទេសនំ សុត្វា ទេសកេ សត្ថរិ ច ទេសិតេ ធម្មេ ច សទ្ធំ បដិលភិត្វា សច្ចមេវ ភគវា អាហ, អហំ បន ឯតំ មម, ឯសោហមស្មិ, ឯសោ មេ អត្តា,តិ គណ្ហាមិ, មិច្ឆាវតាយំ មមគាហោតិ ឯវំ វិក្ខម្ភិតោ ហោតិ។ តតោ បដ្ឋាយ ឯសោ មេ អត្តាតិ វទន្តោបិ ទិដ្ឋិសម្បយុត្តចិត្តេន ន វទតិ។ ទិដ្ឋិវិប្បយុត្តចិត្តេន ឯវ វទតីតិ អធិប្បាយោ។ ឥទម្បន ទន្ធគ្គាហ វិក្ខម្ភនមត្តំ ឯវ ។ ន អត្តទស្សន វិក្ខម្ភនំ។ តំ បន ធម្មវវត្ថានញ្ញាណេ សិទ្ធេ ឯវ សិជ្ឈតីតិបិ វទន្តិ។ ចតុន្នំ អាហារានំ វសេន ចតុធា នាមរូបំ បរិគ្គហេតព្ពមេវ។ កស្មា, ចត្តារោ អាហារេ បរិគ្គហេត្វា តេស្វេវ លក្ខណត្តយំ សមនុបស្សន្តស្ស អន្តេ លោកុត្តរញ្ញាណទស្សនប្បដិលាភកិច្ចស្ស សិទ្ធត្តាតិ អធិប្បាយោ។ បញ្ចជាតិអាទីសុ ឯសនយោ។ អាទិកម្មិកានំ អវិសយោ, វិសុំ វិសុំ លក្ខណ រសាទីហិ បរិគ្គហេតុំ អសក្កុណេយ្យត្តា។ បរិគ្គហណេ សក្កោន្តស្សបិ វិបស្សនា កម្មេ វិសុំ វិសុំ បស្សិតុំ អសក្កុណេយ្យត្តា ច។ តថាហិ វក្ខតិ “កលាបវសេន សំខិបិត្វា”តិ។ “អញ្ញស្ស កស្សចី”តិ អត្ត ជីវាទិកស្ស។ សោ ករោតិ កុសលាកុសលំ កម្មំ។ សោ បដិសំវេទេតិ ភវន្តរំ បត្វា តព្ពិបាកំ។ សំសរតិ ភវតោ ភវំ។ សន្ធាវតិ កម្មវេគេន ខិត្តោ។ សុទ្ធេ នាមេ ឯវ វា រូបេ ឯវ វា ឦហាព្យាបារានំ អភាវទស្សនតោតិ យោជនា។ បុគ្គលសត្តានំ ក្រិយាយោតិ សញ្ញិតាតិ វិគ្គហោ។ “អត្តាតិ បវត្តា ទិដ្ឋី”តិ ការក ទិដ្ឋិ។ “តទត្ថា ភិនិវេសវសេនា”តិ សត្តោ, បុគ្គលោ, តិអាទិ វោហារស្ស សព្ភាវតោ តស្ស អត្ថភូតោ សត្តបុគ្គលាទិកោបិ សភាវតោ អត្ថិយេវ។ នោ នត្ថីតិ ឯវំ ទឡ្ហំ ហទយេ សន្និធានករណ វសេន។ “អតិធាវនញ្ច”តិ វោហារ បញ្ញត្តិមត្តេ អដ្ឋត្វា តំ អតិក្កមិត្វា បញ្ចក្ខន្ធេ សត្តាទិភាវេន គហណញ្ចាតិ អធិប្បាយោ។

“កម្មចិត្តោតុកាហារវសេនា”តិ ឯត្ថ កការោ សន្ធិ វសេន អាគមោ។ កម្មវសេន ចិត្តវសេន ឧតុវសេន អាហារវសេនាតិ អត្ថោ។ អនុរូបានំ បច្ចយានំ សាមគ្គីតិ វិគ្គហោ។ “អញ្ញថា បវត្តិយា”តិ អញ្ញេន បការេន បវត្តនស្ស។ “ហេតុសម្ភារបច្ចយេហី”តិ ហេតុបច្ចយ សម្ភារបច្ចយេហិ។ ជនក បច្ចយា ហេតុបច្ចយា នាម។ បរិវារបច្ចយា សម្ភារបច្ចយា នាម។ “កម្មប្បវត្តិយា”តិ កម្មប្បវត្តិតោ។ “វិបាកប្បវត្តិយា”តិ វិបាកប្បវត្តិតោ។ ឯកស្ស សត្តស្ស អនមតគ្គេ សំសារេ សំសរន្តស្ស រូបកាយោបិ អត្ថិ នាមកាយោបិ អត្ថិ។ តតោ អញ្ញោ កោចិសភាវោ នាម នត្ថិ។ ទ្វេ ច កាយា បញ្ចវោការេ សំសរន្តស្ស ឯកតោ បវត្តន្តិ។ អសញ្ញសត្តេ សំសរន្តស្ស រូបកាយោ ឯវ បវត្តតិ។ សោ ឯវ តត្ថ ឯកោសត្តោតិ សង្ខ្យំ គច្ឆតិ។ អរូបេ សំសរន្តស្ស នាម កាយោ ឯវ បវត្តតិ។ សោ ឯវ តត្ថ ឯកោ សត្តោតិ សង្ខ្យំ គច្ឆតិ។ “សង្ខ្យំ គច្ឆតី”តិ ច បញ្ញត្តិមត្តំ គច្ឆតីតិ អធិប្បាយោ។ តេសុ ច កាយេសុ រូបកាយេ ចុតិ បដិសន្ធីនំ អញ្ញមញ្ញំ អនន្តរ បច្ចយតា នាម នត្ថិ។ ឯកមេកស្មឹ ភវេ ឯកមេកោ ហុត្វា ចុតិកាលេ ភិជ្ជតិ។ រូបសន្តតិ ឆិជ្ជតិ។ បដិសន្ធិរូបេន សហ បច្ចយ បច្ចយុប្បន្នតា បពន្ធោ នប្បវត្តតិ។ នាមកាយេ បន ចុតិ បដិសន្ធីនំ អញ្ញមញ្ញំ អនន្តរបច្ចយតា អត្ថិ។ ចុតិកាលេបិ នាមសន្តតិ ន ឆិជ្ជតិ។ បដិសន្ធិនាមេន សហ បច្ចយ បច្ចយុប្បន្នតា បពន្ធោ បវត្តតិយេវ។ តត្ថ បដិច្ចសមុប្បាទ កុសលោ ភិក្ខុ បដិច្ចសមុប្បាទញ្ញាណេ ឋត្វា ឯកស្មឹភវេ ឯកស្ស សត្តស្ស បវត្តឹ បស្សន្តោ សត្តំ នាម ន បស្សតិ។ បុគ្គលំ នាម ន បស្សតិ។ អហន្តិបិ ន បស្សតិ។ បរោតិបិ ន បស្សតិ។ អហំ អតីតេសុ ភវេសុ អហោសិន្តិបិ ន បស្សតិ។ ឥមស្មឹភវេ អស្មីតិបិ ន បស្សតិ។ អនាគតេសុ ភវិស្សាមីតិបិ ន បស្សតិ។ អថ ខោ អវិជ្ជា បច្ចយា សង្ខារា បវត្តន្តិ។ សង្ខារបច្ចយា ភវន្តរេ វិញ្ញាណំ បវត្តតីតិអាទិនា នយេន នាមរូប ធម្មានំ ហេតុផល បរម្បរាវសេន អវិច្ឆេទប្បវត្តិមេវ បស្សតិ។ ឯកស្មឹភវេ បវត្តឹ បស្សន្តេ សតិ, អនមតគ្គេសំសារេ អនន្តេសុ ភវេសុ តស្ស សត្តស្ស បវត្តិ ទិដ្ឋា ឯវ ហោតិ តត្ថបិ ឯវមេវ, តត្ថបិ ឯវមេវាតិ។ តទា តស្ស សោឡសវិធា កង្ខា បហីយតីតិ ឥមមត្ថំ “ទស្សេន្តោ អនមតគ្គេ សំសារេ”តិអាទិមាហ។ តត្ថ កតមា សោឡសវិធា កង្ខាតិ។ អហោសឹ នុ ខោ អហំ អតីតមទ្ធានំ។ ន នុ ខោ អហោសឹ។ កឹ នុ ខោ អហោសឹ។ កថំ នុ ខោ អហោសឹ។ កឹ ហុត្វា កឹ អហោសឹ នុ ខោ អហំ អតីតមទ្ធានន្តិ ឯវំ បុព្ពន្តេ បញ្ចវិធា កង្ខាវុត្តា។ ភវិស្សាមិ នុ ខោ អហំ អនាគតមទ្ធានំ។ ន នុ ខោ ភវិស្សាមិ។ កឹ នុ ខោ ភវិស្សាមិ។ កថំ នុ ខោ ភវិស្សាមិ។ កឹ ហុត្វា កឹ ភវិស្សាមិ នុ ខោ អហំ អនាគតមទ្ធានន្តិ ឯវំ អបរន្តេ បញ្ចវិធា កង្ខា វុត្តា ។ អហំ នុ ខោ ស្មិ។ នោ នុ ខោ ស្មិ។ កិន្នុ ខោ ស្មិ។ កថំ នុ ខោ ស្មិ។ អហំ នុ ខោ សត្តោ កុតោ អាគតោ។ សោ កុហឹ គាមី ភវិស្សាមីតិ ឯវំ បច្ចុប្បន្នេ ឆព្ពិធា កង្ខា វុត្តា។ ឥមា សោឡសវិធា កង្ខាតិ។ តត្ថ អហោសឹ នុ ខោ, ន នុ ខោ អហោសិន្តិ ឥមិនា បទទ្វយេន អតីតកាលេ អត្តនោ អត្ថិ នត្ថិភាវេ កង្ខតិ។ សចេ អត្ថិ, កឹ នុ ខោ អហោសិន្តិ កង្ខតិ។ កេនចិ ហេតុនា បច្ចយេន វា អហោសឹ។ កេនចិ ឥទ្ធិមន្តេន វា និម្មិតោ អហោសឹ។ អហេតុ អបច្ចយា វា អនិម្មិតោ វា សយំជាតោ អហោសិន្តិ អត្ថោ។ យទិ តេសុបការេសុ អញ្ញតរេន អហោសឹ។ កថំ នុ ខោ អហោសឹ។ អបាទកោវា អហោសឹ។ ទ្វិបាទកោ វា។ ចតុប្បាទកោវា។ ពហុប្បាទកោវា។ រូបីវា។ អរូបីវា។ សញ្ញីវា។ អសញ្ញីវា ឥច្ចាទិ។ អថ តេសុ អបាទកាទីសុ អញ្ញតរោ អហំ អហោសឹ។ កឹ ហុត្វា កឹ អហោសឹ។ បឋមភវេ កឹ ហុត្វា ទុតិយ ភវាទីសុ កឹ អហោសិន្តិ ឥទំ ភវបរម្បរាវសេន វុត្តំ។ ឯសនយោ អបរន្តេបិ។ បច្ចុប្បន្នេ “អហំ នុ ខោ ស្មិ, នោ នុ ខោ ស្មី”តិ យថា ឧទុទ្ទកវត្ថុ វិភង្គេ អដ្ឋសតតណ្ហាវិចរិតេសុ។ សតស្មីតិ ហោតិ។ សិតស្មីតិ ហោតីតិ វុត្តំ។ តត្ថ “សតស្មី”តិ អហំ សស្សតោ វា ភវាមិ។ “សិតស្មី”តិ អហំ ឧច្ឆិន្នោវា ភវាមីតិ អត្ថោ។ យថា ច។ អត្ថីតិ ខោ ឯកោ អន្តោ។ នត្ថីតិ ខោ ទុតិយោ អន្តោតិ វុត្តំ។ តត្ថ “អត្ថី”តិ អត្តានាម ភវាភវេសុ និច្ចកាលំ អត្ថិ។ “នត្ថី”តិ តថា នត្ថិ, ឧច្ឆិជ្ជតិ។ ន ហោតិ បរម្មរណាតិ អត្ថោ។ តថា ឥធាបិ អហំ នុ ខោ ស្មិ។ នោ នុ ខោ ស្មីតិ កង្ខតិ។ តត្ថ “អហំ នុ ខោស្មី”តិ អយំ អហំ នាម ភវាភវេសុ និច្ចកាលំ អស្មិ នុ ខោ, មម អត្តានាម សស្សតោ ហុត្វា សព្ពកាលំ អត្ថិ នុ ខោតិ វុត្តំ ហោតិ។ “នោ នុ ខោ ស្មី”តិ តថា នោ អស្មិ នុ ខោ។ មម អត្តា តថា នត្ថិ នុ ខោតិ អត្ថោ។ ឯត្ថ ច “ភវាភវេសូ”តិ បវត្តេបិ បច្ចុប្បន្នេ វត្តមានំ អត្តានំ គហេត្វា បវត្តា បច្ចុប្បន្នេ សង្គហិតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ “កឹ នុ ខោ ស្មី”តិ អហំ នាម សន្តោ ជាតោ កឹ នុ ខោ អស្មិ។ កេនចិ ហេតុនា បច្ចយេន វា អស្មិ នុ ខោ។ កេនចិ ឥទ្ធិមន្តេន វា និម្មិតោ ភវាមិ នុ ខោ។ ឧទាហុ អហេតុ អបច្ចយា វា កេនចិ អនិម្មិតោ វា សយំ នុ ខោ ភវាមិ នុ ខោតិ អត្ថោ។ “កថំ នុ ខោ ស្មី”តិ ឯត្ថ បន អបទាទីហិ អយោជេត្វា អហំ នុ ខោ កឹ គោត្តោ ភវាមិ។ គោតមគោត្តោ វា វាសេដ្ឋ គោត្តោ វា តិអាទិនា យោជេតព្ពំ។ អាទិ កប្បកាលេ តានិ គោត្តានិ ឯតរហិ សម្ភេទំ គច្ឆន្តិ។ តស្មា តេសុ កង្ខន្តោ កង្ខតិយេវ។ “អហំ កុតោ អាគតោ”តិ អហំ អតីតេ កុតោភវតោ អាគតោ អស្មិ។ “សោកុហឹគាមី ភវិស្សាមី”តិ សោ អហំ អាយតឹ ភវេ កុហឹ គាមិកោ ភវិស្សាមីតិ កង្ខតិ។ “កង្ខាយ អតិក្កមោ”តិ សោ ភិក្ខុ បដិច្ចសមុប្បាទេ អវិជ្ជាទិកំ អតីតហេតុ បញ្ចកំ បស្សន្តោ តស្មឹភវេ សព្ពំបិ បដិច្ចសមុប្បាទំ បស្សតិយេវ។ ឯវំ បស្សន្តោ ន តត្ថ អហំ នាម កោចិ អត្ថិ, យំ បដិច្ច អតីតវិសយា បញ្ចវិធា កង្ខា ឧប្បជ្ជតិ។ ធម្ម មត្តមេវ តត្ថ អត្ថីតិ ឯវំ អតីតេ កង្ខា វត្ថុស្ស អភាវទស្សនេន បញ្ចវិធាយ កង្ខាយ អតិក្កមោ ហោតិ។ ននុ តថា បស្សន្តស្សបិ កថំ នុ ខោ ស្មិ, កឹ ហុត្វា កឹ អហោសឹ នុ ខោតិ អយំ កង្ខា អត្ថិយេវ។ តថា បស្សន្តោបិ ហិ វិនា បុព្ពេនិវាសញ្ញាណេន អតីតេ ភវេ អហំ ទ្វិបាទកោ អហោសិន្តិវា ចតុប្បាទកោ អហោសិន្តិ វា តតោ ចុតោ អសុកភវេ ឧប្បន្នោតិ វា ន ជានាតិ ន បស្សតីតិ។ វុច្ចតេ។ សា បន

កង្ខា ធម្ម មគ្គប្បវត្តិ ទស្សនតោ បង្ខាយ អន្តរាយិក កង្ខា ន ហោតិ។ វិចិកិច្ឆា បដិរូបិកា ឯវ។ សា ហិ អរិយានំបិ លព្ភតិ យេវាតិ។ តថា អនាគតេ ផលបញ្ចកំ បស្សន្តោ អបរន្តេ បញ្ចវិធំ កង្ខំ អតិក្កមតិ។ បច្ចុប្បន្នេ ផលបញ្ចកញ្ច ហេតុបញ្ចកញ្ច បស្សន្តោ បច្ចុប្បន្នេ កង្ខា ឆក្កំ អតិក្កមតិ។ សេសំ សព្វំ បុព្វន្តេ វុត្តនយមេវាតិ។ អដ្ឋវិធាយ កង្ខាយ អតិក្កមនេ បន បដិច្ចសមុប្បាទំ អនុលោមប្បដិលោមំ បស្សន្តោ ទេសនា ធម្មេ ច លោកុត្តរ ធម្មេសុ ច កង្ខំ អតិក្កមតិ។ ធម្មេ កង្ខាតិក្កមនេន សហេវ ទេសេន្តេ សត្ថរិ ច, យថានុសិដ្ឋំ បដិបន្នេ សង្ឃេ ច, តីសុ សិក្ខាសុ ច, យថាវុត្តេ បុព្វន្តេ ច, អបរន្តេ ច, បុព្វន្តា បរន្តេសុ ច, បដិច្ចសមុប្បាទេន សហ បដិច្ចសមុប្បន្នេសុ ធម្មេសុ ច សព្វំ កង្ខំ អតិក្កមតិយេវ។ តេនាហ “សភាវ ធម្មប្បវត្តិយា”តិអាទិ។ តត្ថ “សភាវធម្មប្បវត្តិយា ចា”តិ បច្ចយបរម្បរាវសេន សភាវធម្មានំ បរម្បរប្បវត្តិយា ច។ ធម្មសុ ធម្មតា នាម ទេសនា ធម្មស្ស ស្វាក្ខាតតាទិភាវេន សុន្ទរ ធម្មតា។ អនវជ្ជធម្មតា។ ពុទ្ធសុពុទ្ធតា នាម តំ ធម្មំ ទេសេន្តស្ស ពុទ្ធស្ស សព្វញ្ញុពុទ្ធតា។

បរិយុដ្ឋិតានំ ទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆានំ វិក្ខម្ភនំ នាម ហេដ្ឋា ធម្មវវត្ថាន វសេន បច្ចយបរិគ្គហវសេន ច សិជ្ឈតិ។ វិបស្សនា កម្មំ បន អនុសយភូតានំ ទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆានំ សល្លិខនត្ថាយ ករីយតីតិ វុត្តំ “អនុសយ សមូហននត្ថញ្ចា”តិអាទិ។ “តត្ថ បនា”តិ តស្មឹ បដិសម្ភិទា មគ្គេ បន។ វិភត្តេសូតិ បាឋសេសោ។ “យស្សា”តិ យោគី បុគ្គលស្ស។ “យំ ទូរេ សន្តិកេវា”តិ យំ ទូរេ បវត្តំ រូបំ វា, សន្តិកេ បវត្តំ រូបំវាតិ បាឋសេសោ។ “តទត្ថស្ស បនា”តិ សម្មសិតធម្មទ្វារត្ថស្ស។ “ញាណេន ទឡ្ហំ គហេត្វា”តិ ធម្មវវត្ថានញ្ញាណេន សុដ្ឋុវិភូតំ កត្វាតិ អធិប្បាយោ។ ឥទានិ យំ យំ ទឡ្ហំ គហេតព្វំ។ តំ តំ សរូបតោ ទស្សេតុំ “តត្ថា”តិអាទិមាហ។ បុន ទឡ្ហំ គហិតស្ស រូបស្ស អនិច្ចលក្ខណំ ទស្សេតុំ “សា ច ក្រិយា”តិអាទិ វុត្តំ។ “នស្សន្តី”តិ ភិជ្ជន្តិ។ អនិច្ចតំ គច្ឆន្តិ។ “វិក្ខម្ភន ក្រិយា”តិ ឯត្ថ វីរិយេន ថម្ភនំ វិក្ខម្ភនំ។ នានាទិសាភិមុខវសេន ថម្ភនំ វហនន្តិ អត្ថោ។ “ឥមាសញ្ចា”តិ ចតុន្នំ មហាភូតានញ្ច។ វិសុំ វិសុន្តិ វុត្តត្តា តាសំ អញ្ញមញ្ញញ្ច សហជាតេសុ គហណំ សម្ភវតីតិ វុត្តំ “អាបាទីនំ”តិ។ អាបាទីនំ សេសមហាភូតានញ្ចាតិ អត្ថោ។ សន្តតិយា សរីរានិ សន្តតិ សរីរានិ។ “តថា តថា កប្បេត្វា”តិ រូបធម្មានំ សន្តតិ បរិវត្តិ នាម អភិក្កមន្តស្ស ឯវំ ភវេយ្យ, បដិក្កមន្តស្ស ឯវំ ភវេយ្យ, តថា សមិញ្ជន្តស្ស បសារេន្តស្សាតិអាទិនា បរិកប្បេត្វា។ “សេសខន្ធេសុបិ តំ តំ សន្តតិ នានត្តំ”តិ វេទនាក្ខន្ធេ តាវ កាយេ កាយិក សុខសន្តតិ ទុក្ខសន្តតីនំ នានត្តំ។ ចិត្តេ សោមនស្ស ទោមនស្ស សន្តតីនំ។ ឧបេក្ខា សន្តតិ បន អវិភូតា ហោតិ។ កប្បេត្វា គហេតព្ពា។ យទា ចិត្តេ សោមនស្ស ទោមនស្សានិ ន សន្ទិស្សន្តិ, តទា ឥទានិ ឧបេក្ខា មេ វេទនា បវត្តតីតិ វា, យទា តានិ សន្ទិស្សន្តិ , តទា សា និរុជ្ឈតីតិ វា ឯវំ តក្កេត្វា សម្មសិតព្ពាតិ វុត្តំ ហោតិ។ សញ្ញាក្ខន្ធេ រូបសញ្ញាសទ្ទសញ្ញាទីនំ វសេន។ សង្ខារក្ខន្ធេ រូបសញ្ចេតនា សទ្ទសញ្ចេតនាទីនំ វសេន, នានាវិតក្ក វិចារាទីនំ វសេន, លោភាលោភ ទោសាទោស មោហាមោហាទីនំ វសេន ច។ វិញ្ញាណក្ខន្ធេ ចក្ខុវិញ្ញាណាទីនំ, កុសលា កុសលវិញ្ញាណាទីនញ្ច វសេន សន្តតិ នានត្តំ វេទិតព្វំ។ វិស្សាសំ ករោតីតិ វត្វា តទត្ថំ វិវរតិ “ឯតំ មេ”តិអាទិនា។ តត្ថ តយោវិស្សាសា តណ្ហាវិស្សាសោ, មានវិស្សាសោ, ទិដ្ឋិវិស្សាសោ។ តត្ថ ឯតំ មមាតិ តណ្ហា វិស្សាសោ។ ឯសោហមស្មីតិ មានវិស្សាសោ។ ឯសោ មេ អត្តាតិ ទិដ្ឋិវិស្សាសោ។ “បរិហរតី”តិ ភវាភវេសុ បរិគ្គហេត្វា ហរតិ វហតិ។ “បរមជ្ឈត្តភាវេនា”តិ បធានអជ្ឈត្តភាវេន។ អជ្ឈត្តសារភាវេនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ “បរិគ្គហិតោ”តិ ឯសោ មេ អត្តាតិ ទិដ្ឋិបរិគ្គហេន បរិគ្គហិតោ។ តយោ ហិ បរិគ្គហា តណ្ហា បរិគ្គហោ, មានបរិគ្គហោ, ទិដ្ឋិបរិគ្គហោតិ។ វសេ សព្វសោ វត្តន្តោ នាម កេវលំ វសាយត្តវុត្តិកោ ឯវ សិយា, ន បច្ចយាយត្ត វុត្តិកោតិ ទស្សេន្តោ “យថាវុត្តេហី”តិអាទិមាហ។ តត្ថ “យថាវុត្តេហី”តិ សព្វសង្គហេ វុត្តប្បការេហិ កម្មាភិសង្ខរណាទីហិ។ “តថាបរិគ្គហេតព្វោ”តិ ឯសោ មេ អត្តាតិ ឯវំ បរមជ្ឈត្តភាវេន បរិគ្គហេតព្វោ។ តថា ហិ យោ អត្តនោ វសេន វត្តតិ, តស្មឹ អត្តនោ សាមិភាវោ នត្ថិ។ យស្មិញ្ច សាមិភាវោ នត្ថិ, តស្មឹ រូបាទិកេ ធម្មេ អត្តានំ សាមិកំ កត្វា ឯសោ មម អត្តាតិ បរិគ្គហោ នាម មិច្ឆា ឯវ។ តថា យោ ច ខណិក ធម្មោ ហោតិ, ខណេ ខណេ ភិជ្ជតិ, តំ រូបាទិកំ ខន្ធបញ្ចកំ អត្តនោ សារំ កត្វា តថា បរិគ្គហោបិ មិច្ឆា ឯវ។ ឯត្ថ ច “មិច្ឆា ឯវា”តិ បរមត្ថ សច្ចំ បត្វា មិច្ឆា ឯវ។ វិបល្លាសោ ឯវាតិ វុត្តំ ហោតិ។ “សុខំ វិន្ទំសេតី”តិ កាយិកសុខញ្ច ចេតសិក សុខញ្ច វិន្ទំសេតិ។ វិនាសេតិ។ “នានាទុក្ខំ ជនេតី”តិ កាយិកទុក្ខញ្ច ចេតសិក ទុក្ខញ្ច ជនេតិ ឧប្បាទេតិ។ “ឥទញ្ច រូបំ ឯទិសមេវ ហោតី”តិ កថំ ហោតិ។ មនុស្សត្តភាវេ ឋិតានំ សត្តានំ យថាបវត្តំ មនុស្ស សុខំ វិន្ទំសេតិ, ជិណ្ណ ភិន្នភាវំ បាបេតិ, នានាទុក្ខំ ជនេតិ។ សយំ អបាយត្តភាវំ គហេត្វា តេសំ នានាអបាយ ទុក្ខំ ជនេតិ។ តថា ទេវត្តភាវេ សក្កត្តភាវេ ព្រហ្មត្តភាវេ ឋិតានន្តិអាទិនា វត្តព្វំ។ តថា មនុស្សត្តភាវេ ឋិតានំ នានាវិបរិណាម កិច្ចេហិ យថាបវត្តំ សុខំ វិន្ទំសេតិ, នានាបច្ចយាភិសង្ខរណកិច្ចេហិ នានាទុក្ខំ ជនេតិ។ តេន វុត្តំ “ឥទញ្ច រូបំ ឯទិស មេវា”តិ។ “សារោនាម ថាមពលវិសេសោ វុច្ចតី”តិ ឯតេន ថាមពលវិសេសេន សម្បន្នំ វត្ថុំបិ សង្គណ្ហាតិ។ “អសារកដ្ឋេនា”តិ ឯត្ថ សារោ ឯវ សារកំ, ន សារកំ អសារកន្តិ ឥមមត្ថំ សន្ធាយ “រូបំ បន សយំបិ ឯវរូបោ សារោ ន ហោតី”តិ វុត្តំ។ សត្តានំ អត្តសារោ ជីវសារោ ន ហោតីតិ អត្ថោ។ នត្ថិ សារោ ឯតស្សាតិ អសារកន្តិ ឥមមត្ថំ សន្ធាយ “ន ច ឯវរូបេន សារេន យុត្តំ”តិ វុត្តំ។ អត្តសារេន ជីវសារេន សំយុត្តំ ហោតីតិ អត្ថោ។ តត្ថ

បុរិមោ អត្ថោ រូបំ អត្តតោ សមនុបស្សតីតិ ឥទំ សន្ធាយ វុត្តោ។ បច្ឆិមោ រូបវន្តំ វា អត្តានំ, អត្តនិ វា រូបំ, រូបស្មឹ វា អត្តានំតិ ឥមានិ សន្ធាយ វុត្តោ។ ឯតេន អសារកដ្ឋេនាតិ អសារភាវេន, អសារយុត្តភាវេន វាតិ ច។ អនត្តាតិ ឯត្ថបិ ន អត្តា អនត្តា, នត្ថិ អត្តា ឯតស្សាតិ វា អនត្តាតិ ច ទ្វិធា អត្ថោ សិជ្ឈតិ។ “យញ្ច”តិ យញ្ច រូបំ។ “បីឡេតី”តិ តំ សមង្គី បុគ្គលំ បីឡេតិ។ ឯតេន អនត្តភាវេ សិទ្ធេ ទុក្ខភាវោបិ សិទ្ធោតិ ទស្សេតិ។ “តិណ្ណំ វយានំ វសេន អទ្ធាភេទោ យោជេតព្ពោ”តិ បឋមវយេ បវត្តំ រូបំ ទុតិយវយំ ន បាបុណាតិ, បឋមវយេ ឯវ និរុជ្ឈតីតិអាទិនា អទ្ធាបច្ចុប្បន្នេ អន្តោគធភេទោ យោជេតព្ពោ។ “សភាគេកសន្តានវសេនា”តិ សភាគានំ ធម្មានំ សភាគដ្ឋេន ឯកីភូតា សន្តតិ សភាគេកសន្តតិ។ “សភាគានំ ធម្មានំ”តិ ច ចិត្តជេសុតាវ និរន្តរប្បវត្តេន លោភសម្បយុត្តចិត្តេន សហជាតា រូបធម្មា សភាគរូបធម្មា នាម។ តថា នាម ធម្មា ច។ ឯវំ ទោសសម្បយុត្តាទីសុបិ។ ឧតុជេសុ និរន្តរប្បវត្តេន សីតឧតុនា សមុដ្ឋិតា រូបធម្មា សភាគរូប ធម្មា នាម។ តថា ឧណ្ហឧតុនា សមុដ្ឋិតា។ ឯសនយោ អាហារជេសុបីតិ ឯវំ សភាគេកសន្តតិវសេន។ “សម្បាបុណិតុំ”តិ ញាណេន សម្បាបុណិតុំ។ “អទ្ធាសន្តតិវសេនា”តិ ឯត្ថ សន្តតិវសេន សម្មសនំ វិសេសតោ អធិប្បេតំ។ ឯវញ្ច កត្វា ហេដ្ឋា អនិច្ចំ ខយដ្ឋេនាតិ បទេ ចតុន្នំ មហាភូតានំ សន្តតិ វិភាគនយោ សុដ្ឋុ ទស្សិតោតិ។ “អនិច្ចលក្ខណ ទស្សនមេវ បធានំ”តិ ឥមស្មឹ ញាណេបិ ឧទយព្ពយញ្ញាណេបិ ភង្គញ្ញាណេបិ អនិច្ចលក្ខណ ទស្សនមេវ បធានំ។ ភយញ្ញាណេ ច អាទីនវញ្ញាណេ ច និព្ពិទាញាណេ ច ទុក្ខលក្ខណ ទស្សនំ បធានំ។ ឧបរិ ចតូសុ ញាណេសុ អនត្តលក្ខណ ទស្សនំ បធានន្តិ។ “សមុទិតេសូ”តិ អញ្ញមញ្ញំ អវិនាភាវសហាយភាវេន សមុប្បន្នេសុ។ ឥទញ្ច អវិជ្ជាសមុទយា រូបសមុទយោ។ តណ្ហាសមុទយា ឧបាទាន សមុទយោ។ អាហារ សមុទយា រូបសមុទយោតិ បាឡិវសេន វុត្តំ។ អប្បហីន វសេនាតិ បាឡិបទេ បន អវិជ្ជា តណ្ហា ទិដ្ឋានុសយានំ អប្បហីនដ្ឋេន សន្តានេ វិជ្ជមានតា ឯវ បមាណន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ “សមុទេន្តី”តិ បដិសន្ធិតោ បដ្ឋាយ ឯកតោ ឧទេន្តិ។ ឧបរូបរិ ឯន្តិ។ អាគច្ឆន្តីតិ អត្ថោ។ ឯកភវភាវេន បាតុព្ភវន្តីតិ អធិប្បាយោ។ តេនាហ “យាវមរណកាលា”តិអាទី។ “បសវន្តី”តិ បវឌ្ឍមានា សវន្តិ, បវត្តន្តិ, សន្ទន្តិ។ “តេសុ បនា”តិ អវិជ្ជា តណ្ហុបាទាន កម្មេសុ។ “និរុជ្ឈន្តី”តិ តស្មឹភវេ ឯវ និរុជ្ឈន្តិ។ តស្មឹ ភវេ និរោធោ នាម ភវន្តរេ បុន អនុប្បាទោ យេវាតិ វុត្តំ “ភវន្តរេ”តិអាទិ។ “តំ សន្តតិយំ”តិ តស្មឹ បច្ចុប្បន្ន ភវេតិ វុត្តំ ហោតិ។ “បុន អនុប្បាទសង្ខាតំ និរោធំ”តិ សន្តតិ និរោធោ នាម វុត្តោ។ ន និព្ពាន និរោធោ។ ឯតាហិ បច្ចយេ សតិ, ភវន្តរេ ឧប្បជ្ជិស្សន្តិ យេវាតិ។ ឥទានិ យថាបវត្ត សន្តតីសុ បរិយាបន្នានំ សព្ពបច្ឆិមានំ នាម រូបានំ ខណិកនិរោធវសេន អត្ថំ វទន្តោ “យថាបវត្ត សន្តតិយោ វា ឆិជ្ជន្តិ ភិជ្ជន្តី”តិ វុត្តំ។ “ឧទយព្ពយំ សមនុបស្សន្តស្ស ចា”តិ ឯត្ថ កតមោ ឧទយោ នាម, កតមោ វយោ នាម, កថញ្ច តទុភយំ សមនុបស្សតីតិ អាហ “ឧទយព្ពយំ បស្សន្តស្សាតិ ឯត្ថ យថា នាមា”តិអាទី។ តត្ថ “តមោ ខន្ធោ”តិ តមោរាសិ។ “វេតី”តិ វិគច្ឆតិ។ អន្តរ ធាយតិ ។“ឧទយោ”តិ ឧប្បាទោ ចេវ វឌ្ឍិ ច។ “វយោ”តិ វិគមនំ, អន្តរធានំ។ “នានាបយោគវសេនវា”តិ សមិញ្ជនប្បសារណាទិ នានាបយោគវសេន វា។ ឧទយបក្ខានំ នានាសន្តតីនំ ឧទយញ្ច ឧទយតោ។ វយបក្ខានំ នានាសន្តតីនំ វយញ្ច វយតោតិ យោជនា។

ពោជ្ឈង្គ ធម្មេហិ សម្បន្នត្តា អារាធេតិ អត្តនោ ចិត្តំតិ អារទ្ធោ។ តុដ្ឋចិត្តោតិ អត្ថោ។ វិបស្សតីតិ វិបស្សកោ។ អារទ្ធោ ហុត្វា វិបស្សកោ អារទ្ធវិបស្សកោ។ ទុវិធោហិ វិបស្សកោ តរុណ វិបស្សកោ ច អារទ្ធវិបស្សកោ ច។ តត្ថ ខន្ធានំ ឧទយព្ពយំ សុដ្ឋុ អបស្សន្តោ ទុព្ពលវិបស្សកោ តរុណ វិបស្សកោ នាម។ ខន្ធានំ ឧទយព្ពយំ សុដ្ឋុ បស្សន្តោ វិបស្សនា កម្មេ អារាធិត ចិត្តោ ពលវិបស្សកោ អារទ្ធវិបស្សកោ នាម។ យំ សន្ធាយ វុត្តំ។

[ក]

‘សុញ្ញាគារេ បវិដ្ឋស្ស, សន្តចិត្តស្ស ភិក្ខុនោ;
អមានុសី រតី ហោតិ, សម្មា ធម្មំ វិបស្សតោ,តិ ច។

[ខ]

‘យោ ច វស្សសតំ ជីវេ, អបស្សំ ឧទយព្ពយំ;
ឯកាហំ ជីវិតំ សេយ្យោ, បស្សតោ ឧទយព្ពយំ,តិ ច។

អយមិធ អធិប្បេតោ។ វិបស្សនំ ឧបេច្ច កិលេសេន្តិ, មលីនភាវំ គមេន្តីតិ វិបស្សនុបក្កិលេសា។ បរិពន្ធន្តិ និវារេន្តីតិ បរិពន្ធកាតិ ហេដ្ឋា វុត្តមេវ អន្តរាយិក ធម្មានំ នាមំ។ “សរីរោភាសោ”តិ សកលសរីរតោ និក្ខន្តោ ឱភាសោ។ “បញ្ចវិធា បីតី”តិ ខុទ្ទិកា បីតិ, ខណិកា បីតិ, ឱក្កន្តិកា បីតិ, ឧព្ពេគា បីតិ, ផរណា បីតីតិ។ “ទុវិធា បស្សទ្ធី”តិ អតិពលវន្តី កាយបស្សទ្ធិចេវ ចិត្តបស្សទ្ធិ ច។ វិបស្សនា កម្មេ ឱកប្បនាការប្បវត្តា សទ្ធាឯវ

អធិមុច្ចនដ្ឋេន អធិមោក្ខោ សទ្ធាធិមោក្ខោ។ “វីរិយំ”តិ តស្មឹ កម្មេ អនិក្ខិត្តធុរំ បគ្គហិតសីសំ វីរិយំ។ “សុខំ”តិ
ចិត្តសុខំ។ តេនាហ “សោមនស្សំ”តិ។ “វិបស្សនាញាណំ”តិ ឥន្ទវិស្សដ្ឋវជិរសទិសំ ពលវវិបស្សនាញាណំ។ “សតី”តិ
តស្មឹ កម្មេ អប្បមុដ្ឋា សតិ។ “តត្រមជ្ឈត្តុបេក្ខា”តិ ចិត្តស្ស លីនុទ្ធច្ចាទីហិ វិសមន្តេហិ វិមុត្តា តត្រ
មជ្ឈត្តតាសង្ខាតា ឧបេក្ខា។ “អាវជ្ជនុបេក្ខា”តិ វសិភាវបត្តា អាវជ្ជនសង្ខាតា ឧបេក្ខា។ “អាលយំ”តិ
តណ្ហាលយំ។ “កុរុមានា”តិ ករោន្តី។ “សុខុមា តណ្ហា”តិ កុសលេហិ មិស្សកត្តា ឥទំ អកុសលន្តិបិ ជានិតុំ អ
សក្កុណេយ្យា សុខុមតណ្ហា។ “ន វតមេ”តិ មម ន ឧប្បន្នបុព្ពោវតាតិ យោជនា។ “អស្សាទសហិតា”តិ
ឱភាសាទីសុ អស្សាទតណ្ហា សហិតា។ “អធិមាន វសេនា”តិ អធិកតរំ មញ្ញនាវសេន។ “តាវទេវា”តិ និកន្តិយា
ឧប្បត្តិក្ខណេយេវ។ “និកាមនាការោ”តិ ឥច្ឆនាការោ។ អស្សាទនាការោ។ “និកាមនស្សវត្ថូ”តិ និកន្តិយា វត្ថុ។
“អទ្ធា”តិ ឯកន្តេន។ “ហន្ទា”តិ ចិត្តវិស្សដ្ឋករណេ និបាតបទំ។ ឥទានេវ នំ វិសោធេមិ, ន ចិរំ បវត្តិតុំ ទស្សាមីតិ
ឥមមត្ថំ ទីបេតិ។ “តេស្វេវា”តិ តេសុឱភាសាទីសុ ឯវ។ អដ្ឋកថាយ ន សមេតិ។ អដ្ឋកថាយំ និកន្តិ វិក្ខម្ភនស្ស
វិសុំ វុត្តត្តាតិ អធិប្បាយោ។ វិបស្សនាបរិបាកោ នាម វិសេសន្តរប្បវត្តេន បាកដោតិ ទស្សេតុំ “សង្ខារុបេក្ខាភាវំ
បត្តា”តិអាទិមាហ។ វុដ្ឋានគាមិនិ វិបស្សនាភាវបត្តេនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ “ទ្វេ វិបស្សនា ចិត្តានី”តិ
ឧបចារានុលោមចិត្តានិ។ សោ ហិ វុដ្ឋានន្តិ វុច្ចតីតិ សម្ពន្ធោ។ សង្ខារ និមិត្តតោ វា វុដ្ឋាតិ។ និព្ពានំ អារព្ភ
បវត្តិតោ។ យទិ ឯវំ គោត្រភុបិ វុដ្ឋានំ នាម សិយាតិ។ ន សិយា។ មគ្គស្ស អាវជ្ជនមត្តេ ឋិតត្តា។ បដិវេធ
កិច្ចស្សច សម្មោហ សមុច្ឆេទកិច្ចស្ស អភាវតោ។ “សយំ”តិ មគ្គសង្ខាតោ សយំ។ “តំ សមង្គីបុគ្គលំ វា”តិ តេន
មគ្គេន សមង្គីបុគ្គលំ វា។ “វដ្ដប្បវត្តតោ ចា”តិ អាយតី ភវេសុ អបាយវដ្ដប្បវត្តតោ វា, អដ្ឋម ភវតោ បដ្ឋាយ
កាមសុគតិ វដ្ដប្បវត្តតោ វា។ អវស្សំ វុដ្ឋានំ គមេតិ សម្បាបេតីតិ វុដ្ឋានគាមិនីតិ វចនត្ថោ។ “អវស្សំ វុដ្ឋានំ
គច្ឆន្តី”តិ ឥធ ឋិតានំ វុដ្ឋានតោ និវត្តិ នាម នត្ថីតិ អធិប្បាយោ។ ឥទញ្ច បច្ចេកពុទ្ធានំ ពុទ្ធសាវកានញ្ច វសេន
ទដ្ឋព្ពំ។ សព្ពញ្ញុ ពោធិសត្តា បន បុព្ពពុទ្ធានំ សាសនេ បព្ពជិត្វា វិបស្សនា កម្មំ អារភន្តា អនុលោមញ្ញាណំ
អាហច្ច ឋបេន្តីតិ អដ្ឋក ថាសុ វុត្តំ។ តត្ថ “អាហច្ចា”តិ ឥទំ សង្ខារុបេក្ខាញាណស្ស មគ្គកបត្តិទស្សនត្ថំ វុត្តន្តិ
ទដ្ឋព្ពំ។ “អាវជ្ជនដ្ឋានិយំ”តិ តតោ បុព្ពភាគេ កេនចិ ចិត្តេន អគ្គហិតេ និព្ពានា រម្មណេ អាវជ្ជនដ្ឋានិយំ។
“តំ”តិ គោត្រភុញ្ញាណំ។ គោត្តំ ភវតិ អភិភវតិ ឆិន្ទតីតិ គោត្រភុ។ គោត្តំ វា អភិសម្ភុណាតិ បាបុណាតីតិ
គោត្រភូតិ វចនត្ថោ។ កថំ បន គោត្រភុ ចិត្តំ គោត្រភុញ្ញាណំ បុថុជ្ជនគោត្តំ ឆិន្ទតិ, អរិយគោត្តំ បាបុណាតីតិ
យុជ្ជេយ្យ, សោហិ បុគ្គលោ តស្មឹខណេ បុថុជ្ជនគោត្តបរិយាបន្នោឯវាតិ។ សច្ចំ។ អត្ថនិ បន ឆិន្ទន្តា សយំ ឆិន្ទតិ
នាម។ និព្ពានស្ស ច អរិយគោចរត្តា តំ អារម្មណ ករណវសេន អរិយគោត្តំ បាបុណាតិ នាមាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ បច្ចយ
សត្តិវិសេសេន អត្តនោ អនន្តរេ អរិយគោត្តំ ភាវេតិ, បាតុភាវេតីតិ គោត្រភូតិបិ យុជ្ជតិ។ “បរិច្ឆិជ្ជា”តិ បរិច្ឆិន្ទិ
ត្វា។ ទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆាទីហិ សព្ពវិប្ផន្ទនេហិ មុញ្ចិត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។ សម្មោហស្ស បហានមេវ ទដ្ឋព្ពំ។ ន តេ ធម្មេ
អារម្មណ ករណ វសេន ជាននំ។ កថំ តេ ធម្មេ អារម្មណំ អករោន្តោ មគ្គោ តេ ធម្មេ បរិជានាតិ នាមាតិ។ កិច្ច
សិទ្ធិ វសេន។ សោ ហិ សម្មោហំ បជហន្តោ អារម្មណំ ករោន្តានិបិ ហិ បុព្ពភាគញ្ញាណានិ តប្បហានកិច្ចស្ស អ
សាធកត្តា ទុក្ខ សច្ចំ បរិជានន្តានីតិ ន វុច្ចន្តិ។ មគ្គោ បន អារម្មណំ អករោន្តោបិ តប្បហានកិច្ចស្ស
សាធកត្តាតំ សច្ចំ បរិជានាតីតិ វុច្ចតិ។ កស្មា។ តតោ បដ្ឋាយ តស្សបុគ្គលស្ស សព្ពកាលំ តស្មឹសច្ចេ បរិជានន
កិច្ចស្ស សិទ្ធត្តា។ យថាហិ ឯកោ បុរិសោ ចក្ខុម្ហិ បិត្តសេម្ហាទិទោសេហិ បលិពុទ្ធត្តា អន្ធោ ហោតិ។ ន កិញ្ចិ
បស្សតិ។ យទា បន សោ ឯកំ តេជវន្តំ អញ្ជនំ លភិត្វា ចក្ខុំ អញ្ជយន្តោ សព្ពរត្តឹ និទ្ទាយតិ។ តស្ស និទ្ទាយន្តស្សេវ
ចក្ខុម្ហិ សព្ពទោសា នស្សន្តិ។ ចក្ខុ វិប្បសន្នំ ហោតិ។ តង្ខណតោ បដ្ឋាយ សោ និទ្ទាយន្តោបិ រូបានិ បស្សតីតិ
វុច្ចតិ។ កស្មា, អន្ធភាវវិគមេន ទស្សនកិច្ចស្ស សិទ្ធត្តា។ ឯវមេវមិទំ ទដ្ឋព្ពន្តិ។ ឯកទេសេន វា ហេដ្ឋិមមគ្គេសុ,
អនវសេសេន វា អរហត្តមគ្គេ។ “អបច្ចាវត្តិកំ”តិ ឯត្ថ បច្ចតោ អាវត្តនំ បច្ចាវត្តំ។ នត្ថិ បច្ចាវត្តំ អស្សាតិ អ
បច្ចាវត្តិកន្តិ វិគ្គហោ។ “បុន អនុប្បាទធម្មតាបត្តិវសេន និរោធសង្ខាតំ”តិ មគ្គក្ខណេ ឯវ តានិវដ្ដានិ បុន
អនុប្បាទសភាវំ អាបជ្ជន្តិ, និរុជ្ឈន្តិ។ តថា និរោធសង្ខាតំ។ “ឧប្បាទនសង្ខាតាយ ភាវនាយា”តិ ឯតេន មគ្គស្ស
ឯកចិត្តក្ខណិកត្តា វឌ្ឍនសង្ខាតាយ ភាវនាយ ឱកាសោ នត្ថីតិ កត្វា វុត្តំ។ អរិយមគ្គំ បដិលាភត្ថាយ បន
បវត្តិតា បុព្ពភាគភាវនាបិ មគ្គភាវនា ឯវ។ សា ច អរិយមគ្គំ បត្វា មត្ថកបត្តា ហោតិ។ តស្មា អរិយមគ្គោ ឯវ
មត្ថកបត្តោ ភាវនានុត្តរោ ហោតីតិ ឥមិនាបរិយាយេន វឌ្ឍន សង្ខាតាយ ភាវនាយាតិបិ យុជ្ជតិយេវ។ អត្តនោ
អនន្តរេ បវត្តំ អានន្តរិកំ។ អានន្តរិកំ ផលំ ឯតស្សាតិ វិគ្គហោ។ តស្ស ច តតោបរំ ទ្វេ វា តីណិ វា ផលចិត្តានិ ប
វត្តន្តីតិ ឥមិនា សម្ពន្ធោ។ អបនីតោ អគ្គិ ឯតស្មាតិ អបនីតគ្គិកោ។ “និព្ពាបេន្តោ វិយា”តិ ឯតេន
បដិប្បស្សម្ភនប្បហានកិច្ចេន មគ្គានុកុលប្បវត្តឹ ទស្សេតិ។ “តេសំ”តិ តេសំ ចក្ខូនំ។ តំ រូបំ តស្ស បាកដំ ន តាវ
ហោតីតិ សម្ពន្ធោ។ “តស្សា”តិ តស្ស បុគ្គលស្ស។ “បច្ចវេក្ខនវារេសូ”តិ ឯត្ថ បសាទចក្ខុនា ទិដ្ឋេ បវត្តា អនុ
ពន្ធក វីថិយោបិ សង្គយ្ហន្តិ។

ឧបរិមគ្គេហិ វធិតព្ពា មារេតព្ពាតិ ឧបរិមគ្គវជ្ឈា។ “កិលេសវិភាគេសូ”តិ អសុកមគ្គេន អសុកាកិលេសា
បហីយន្តីតិ ឯវំ កិលេសវិភាគេសុ។ “បាឡិយំ”តិ បដិសម្ភិទា មគ្គបាឡិយំ។ វុច្ចមានេ បន វត្តព្ពន្តិ សម្ពន្ធោ។

មគ្គង្គពោជ្ឈង្គាទីនំ បច្ចវេក្ខនំ នាម មគ្គបច្ចវេក្ខនមេវ។ តថា បច្ឆា វា បវត្តតីតិ សិទ្ធំ។ “អវិរុទ្ធា ហោតី”តិ
វិសុទ្ធិមគ្គេន អសមេន្តាបិ បច្ចវេក្ខន្តានំ ឥច្ឆានុរូបសម្ភវតោតិ អធិប្បាយោ។ “អធិមាននិទ្ទេស អដ្ឋកថាសូ”តិ
វិនយេ ចតុត្ថបារាជិកេ អធិមានបទនិទ្ទេស អដ្ឋកថាសុ។ “សោ”តិ អរិយភូតោ ភិក្ខុ។ “នោ លទ្ធំ ន វដ្ដតី”តិ អ
លទ្ធំ ន វដ្ដតីតិ អត្ថោ។ លទ្ធំ នោ ន វដ្ដតីតិ វា យោជនា។ ចតុព្ពិធំ មគ្គញ្ញាណំ គហិតំ។ ញាណទស្សនវិសុទ្ធិ
នាមាតិ វុត្តត្តា។

“អភិនិវិសនំ”តិ អជ្ឈត្តំ ទឡ្ហតរំ បតិដ្ឋានំ។ “និខាតសិនេរុបា ទស្សរិយា”តិ តស្ស បវត្តនំ វិយ។ “កេវលំ
បច្ចយាយត្ត វុត្តិតាយ អទិដ្ឋត្តា”តិ ឯតេន ឯសោ មេ អត្តា, ន បរស្ស អត្តាតិ ឯវំ អត្តានំ អត្តស្ស សាមិកំ កត្វា
គហណការណំ វទតិ។ តត្ថ កេវលសទ្ទេន បរមត្ថ សច្ចំ បត្វា អត្តស្សេវ អភាវតោ ខន្ធបញ្ចកស្ស អត្តនោវសាយត្ត
វុត្តិតំ និវត្តេតិ។ សម្មុតិ សច្ចំ បន បត្វា អត្តស្ស វិជ្ជមានត្តា មហាជនោ អត្តនោ ខន្ធបញ្ចកំ អត្តនោ វសាយត្ត
វុត្តិំ មញ្ញមានោ ឯសោ មេ អត្តាតិ គណ្ហាតិ។ “ខណភង្គស្ស ច អទិដ្ឋត្តា”តិ ឯតេន ឯសោ មេ សារដ្ឋេន អត្តា។
ឯសោ មម សារោ។ ឯតំ មម សរីរំ។ យាវ វស្សសតំបិ វស្សសហស្សម្បិ ឯតំ ខន្ធបញ្ចកំ ន ភិជ្ជតិ, ន វិនស្សតិ។ តាវ
អហំ ន មរាមិ។ យទា ឯតំ ភិជ្ជតិ, វិនស្សតិ។ តទា អហំ មរាមិ។ អហញ្ច មម ខន្ធបញ្ចកញ្ច អទ្វយំ អនានត្តន្តិ
ឯវំ គហណការណំ វទតិ។ តត្ថ “ខណភង្គស្សា”តិ នាមរូបធម្មានំ ខណេ ខណេ ភញ្ជនស្ស ភិជ្ជនស្ស មរណស្ស។
ឥទម្បនមរណំ សម្មុតិ សច្ចេ នត្ថិ។ បរមត្ថ សច្ចេ ឯវ អត្ថិ។ តស្មា តំ អបស្សន្តោ មហាជនោ អត្តនោ ខន្ធ
បញ្ចកំ អត្តនោសារំ មញ្ញមានោ ឯសោ មេ អត្តាតិ គណ្ហាតីតិ។ “តំ ទ្វយំ សុទិដ្ឋំ កត្វា”តិ ខន្ធបញ្ចកស្ស កេវលំ
បច្ចយាយត្ត វុត្តិតញ្ច ខណភង្គញ្ច ញាណ ចក្ខុនា សុដ្ឋុទិដ្ឋំ កត្វា។ តត្ថ បញ្ចន្នំ ខន្ធានំ បដិច្ចសមុប្បាទំ
សុដ្ឋុបស្សន្តោ កេវលំ បច្ចយាយត្ត វុត្តិតញ្ច អវសាយត្ត វុត្តិតញ្ច សុដ្ឋុ បស្សតិ។ យោ ច អត្តនោ វសាយត្តវុត្តិ ន
ហោតិ។ សោ បរមត្ថសច្ចំ បត្វា ឯសោ មម សន្តកន្តិបិ វត្តុំ នារហតិ។ កុតោ មម អត្តាតិ។ អបិ ច, សត្តោ នាម
សភាវតោ នត្ថិ។ បញ្ញត្តិមត្តំ ហោតិ។ យោ ‘អហន្តិ វា, មេតិ វា, មមាតិ វា, គយ្ហេយ្យ។ អសន្តេ ច អត្តស្មឹ កោ មម
អត្តា នាម ភវេយ្យាតិ។ ខណភង្គោ ហោតិ។ ខណេ ខណេ ភិជ្ជតិ។ សត្តោ ច នាម ឯកស្មឹភវេ អាទិម្ហិ សកឹ ឯវ
ជាយតិ។ អន្តេ សកឹ ឯវ មរតិ។ អន្តរា វស្សសតំបិ វស្សសហស្សំបិ មរណំ នាម នត្ថិ។ អញ្ញាហិ ខណិកធម្មានំ គតិ។
អញ្ញា សត្តស្ស។ ឯវំសន្តេ កថំ ខណិកធម្មា សត្តស្ស សារដ្ឋេន អត្តានាម ភវេយ្យុន្តិ។ តស្មា តេ អវសវត្តនដ្ឋេន
អសារកដ្ឋេន ច អនត្តា ឯវ។ អបិច “អវសវត្តនដ្ឋេនា”តិ ឯត្ថ វសោ នាម សត្តសន្តានេ ឯកោ បធានធម្មោ។
សចេ អត្តានាម អត្ថិ។ សោ ឯវ បធានភូតស្ស វសស្សបិ អត្តា ភវេយ្យ។ ឯវំសតិ, យោ វសោ, សោ អត្តា។ យោ
អត្តា, សោ វសោតិ ភវេយ្យ។ តថា ច សតិ, រូបំ អត្តាតិ គណ្ហន្តោ រូបញ្ច វសញ្ច អត្តានញ្ច ឯកត្តំ កត្វា គណ្ហាតិ
នាម។ តថា វេទនំ អត្តាតិ។ សញ្ញំ, សង្ខារេ, វិញ្ញាណំ អត្តាតិ គណ្ហន្តេបិ។ ឯវញ្ចសតិ, សត្តោ ច ខន្ធបញ្ចកញ្ច វសោ
ច អត្តា ច សព្ពមេតំ ឯកត្តំ គច្ឆតិ, ឯកោ សត្តោតិ សង្ខ្យំ គច្ឆតិ។ ន ហិ ឥមស្មឹ វសវត្តនដ្ឋេ ឯកស្សសត្តស្ស ទ្វេ
អត្តា តយោ អត្តា ពហូអត្តាតិ សក្កា ភវិតុំ។ អថ យថា យថា សត្តស្ស វសោ វត្តតិ, ឥច្ឆា បវត្តតិ។ តថា តថា
ខន្ធបញ្ចកម្បិ និច្ចកាលំ សត្តស្សវសំ អនុគច្ឆេយ្យ។ កស្មា, សត្តស្ស ច ខន្ធបញ្ចកស្ស ច វសស្ស ច នា
នត្តាភាវតោ។ ឯវំ អនុគច្ឆន្តេ សតិ។ រូបំ មេ អត្តា, វេទនា មេ អត្តាតិអាទិគ្គហណំ វដ្ដេយ្យ។ សភាវតោ អវិរុទ្ធំ
ភវេយ្យ។ ន បន តថា អនុគច្ឆតិ។ ន ហិ ទុព្ពណ្ណោ ទុរូបោ បុរិសោ អត្តនោ រូបកាយំ អត្តនោ វសេនេវ សុវណ្ណំ
សុរូបំ កាតុំ សក្កោតិ។ តថា ទុស្សទ្ទោវា សុសទ្ទំ, ទុគ្គន្ធោវា សុគន្ធំ។ ន ច អន្ធោវា អនន្ធំ។ ពធិរោវា អពធិរំ។
រោគីវា អរោគំ។ កុជ្ជីវា អកុជ្ជំ។ គណ្ឌីវា អគណ្ឌំ។ ជិណ្ណោវា តរុណំ។ អជរំ វា អមរណំ វា កាតុំ សក្កោតិ។ នាបិ
អបាយេសុ ច អបតន្តុំ។ បតិត្វា វា តតោ វិមុត្តុំ កាតុំ សក្កោតិ។ តថា ទេវោ វា ទេវត្តា អចាវេតុំ។ សក្កោវា
សក្កត្តា, មារោ វា មារត្តា, ព្រហ្មា វា ព្រហ្មត្តាតិ។ ឯសនយោ សេសខន្ធេសុបិ។ តថា បន អវសានុគមនតោ
បរមត្ថ សច្ចំ បត្វា ខន្ធបញ្ចកេ អត្តនោ សាមិកិច្ចំ ឥស្សរកិច្ចំ នាម នត្ថិ។ អសាមិកមេវ តំ ហោតិ, អនិស្សរំ។
តថា ច សតិ, អត្តានំ តស្ស សាមី ឥស្សរំ កត្វា រូបំ មេ អត្តាតិ គហណំ មិច្ឆាគហណំ នាម ហោតីតិ។ លោកេ
បន មហាជនោ ធម្មានំ បដិច្ចសមុប្បាទំ ន ជានន្តិ, ន បស្សន្តិ, ន បដិវិជ្ឈន្តិ។ តេសំ បរម្បរ បច្ចយវសេន ប
វត្តមានេ ខន្ធសន្តានេ សម្មុតិ សច្ចវសេន នានាវសវត្តនាការា នាម សន្តិ។ នានាសាមិ ឥស្សរាធិបតិវោហារា ច
លោកេ សន្ទិស្សន្តិ។ តេ សម្មុតិ សច្ចវសេន ឧប្បន្នេសុ តេសុ សាមិឥស្សរាធិបតិ វោហារេសុ វោហារមត្តេ អឋត្វា
សភាវសច្ចំ មញ្ញន្តា មិច្ឆាគហណំ គណ្ហន្តិ។ ឯត្ថ សិយា។ ន នុ វសោនាម ឥច្ឆា។ សត្តោ ច គន្តុំ ឥច្ឆន្តោ គច្ឆតិ។
ឋាតុំ ឥច្ឆន្តោ តិដ្ឋតិ។ ឯវំសតិ។ តស្ស ខន្ធបញ្ចកំ តស្ស វសាយត្ត វុត្តិ ឯវ ហោតីតិ។ ន ហោតិ។ កស្មា,
បច្ចយាយត្ត វុត្តិត្តា ឯវ។ តថាហិ គន្តុំ ឥច្ឆានាម ពហិទ្ធា ធនហេតុវា ឧប្បជ្ជេយ្យ។ នានាភោគហេតុ វា។ អញ្ញេន
វា នានាការណេន។ តត្ថ យេសំ ធនេ អសតិ, យំ យំ ទុក្ខំ អាគច្ឆេយ្យ កាយិកំ វា ចេតសិកំ វា។ តេសំ តំ តំ ទុក្ខ
បច្ចយា ធនិច្ឆា នាម ឧប្បជ្ជតិ។ ធនិច្ឆា បច្ចយា គន្តិច្ឆាទយោ ឧប្បជ្ជន្តិ។ តថា នានាភោគិច្ឆា នានាកម្មិច្ឆាសុ
ចាតិ។ នានាទុក្ខភយុបទ្ទវមូលិកាសុ ឥច្ឆាសុ វត្តព្ព មេវ នត្ថិ។ តថា នានារម្មណានំ បលោភន ទុក្ខមូលិកាសុ ច
នានាវិតក្កានំ វិប្ផន្ទនមូលិកាសុ ច ឥច្ឆាសុ។ ឯវំ វសោបិ បច្ចយាយត្ត វុត្តិកោ ឯវ ហោតិ។ “គមនំ”តិ
គមនាការេន បវត្តំ ខន្ធបញ្ចកំ។ យេនយេនធនាទិហេតុនា សោ សោ វសោ ឧប្បជ្ជតិ។ គមនម្បិ តេន តេនេវ

ឧប្បជ្ជតិ អាហារុបត្ថម្ភនាទិបច្ចយេន ច។ វសោ បន គមនស្ស បច្ចយេក ទេសមត្តំ ហោតិ។ សោ ហិ
តទញ្ញបច្ចយេហិ វិនា សយំ ឧប្បជ្ជិតុំ ន សក្កោតិ។ កុតោ គមនំ ឧប្បាទេតុំ។ ឯវំ ឋានាទីសុ។ ឯវញ្ច សតិ, តទំ
ខន្ធបញ្ចកំ បច្ចយាយត្ត វុត្តិកន្តិច្ចេវ វត្តុំ អរហតិ។ នោ វសាយត្ត វុត្តិកន្តិ។ អបិ ច គន្តុំ តច្ឆន្តោ គច្ឆតីតិ បញ្ញត្តិ
មត្តភូតោ សត្តោ គច្ឆតិ។ ខន្ធបញ្ចកំ បន ខណិក ធម្មត្តា ន គច្ឆតិ។ ឧប្បន្នុប្បន្នំ តត្ថ តត្ថេវ ភិជ្ជតិ។ សន្តតិ
វសេន គមនាការ និមិត្តំ បញ្ញាយតិ។ ឯវំ អវសវត្តនំ ហោតីតិ។ ហោតុ តត្ថ តត្ថេវ ភិជ្ជនំ។ អវិច្ឆេទប្បវត្តិយា
សតិ, គមនំ សម្បជ្ជតិយេវ។ គមនេ ច សម្បជ្ជមានេ ខណិកភិជ្ជនេន ទោសោ នត្ថីតិ ចេ។ អត្ថិ។
ខណិកមរណញ្ហិ សត្តស្ស សុសានភូមិ នាម ហោតិ។ អន្តរាយេវា អាគតេ បក្ខលន្តេ វា សតិ, គច្ឆន្តោ សត្តោ យទា
កទាចិ មរណំ វា និគច្ឆតិ មរណ មត្តំ វា ទុក្ខន្តិ។ កិលេសេ និមិនាតិ បវត្តេតីតិ និមិត្តន្តិ វចនត្ថោ។ “វិបល្លាស
និមិត្តំ”តិ ច វិបល្លាស ធម្មានំ វសេន ឧបដ្ឋិតំ កិច្ច និមិត្តំ។ តណ្ហា ឯវ បណិធីតិ សម្ពន្ធោ។ មហន្តានំ អាទីនវានំ
រាសិ មហាអាទីនវរាសិ។ ខន្ធេសុ សុញ្ញតលក្ខណំ នាម អតិ គម្ភីរំ ហោតិ។ ញាណស្សេវ វិសយភូតំ។ សុញ្ញត
ទស្សនញ្ច ទិដ្ឋិយា ឧជុប្បដិបក្ខន្តិ អាហ “សង្ខារេសុ សុញ្ញតទស្សនវសេនា”តិអាទី។ តត្ថ “អត្ថ សិទ្ធិ នាមា”តិ
មគ្គផលប្បដិលាភសង្ខាតស្ស អត្ថស្ស សិទ្ធិ នាម។ អត្តាតិ អភិនិវេសោ អត្តាភិនិវេសោ។ គណ្ហាតីតិ គាហោ។ ឧ
បាទីយតីតិ អត្ថោ។ ទិដ្ឋិសង្ខាតោ គាហោ ទិដ្ឋិគ្គាហោ។ អត្តាភិនិវេសោ ច សោ ទិដ្ឋិគ្គាហោ ចាតិ វិគ្គហោ។ តស្ស
បដិបក្ខំ អនត្តានុបស្សនាញាណំ។ អនុ អនុ ភវនំ អានុភាវោ។ បរម្បរតោ វឌ្ឍនន្តិ អត្ថោ។ “តថា សមនុបស្សិ
ត្វា”តិ សុញ្ញតា ការេន សមនុបស្សិត្វា។ វិមុញ្ចន្តស្ស អរិយបុគ្គលស្ស។ “អនិច្ចលក្ខណំ នាម នាតិ គម្ភីរំ ហោតិ។
សទ្ធាយបិ វិសយភូតំ។ ឧន្នតិលក្ខណោ ច អហំ មានោ ខន្ធេសុ និច្ចធុវវិបល្លាសមូលកោ សទ្ធាយ ច បដិបក្ខោតិ
អាហ “អនិច្ចទស្សនវសេនា”តិអាទី។ “និមិត្តាភិនិវេសភូតស្សា”តិ និច្ចធុវនិមិត្តាភិនិវេសភូតស្ស។
“មានគ្គាហស្សា”តិ មានសង្ខាតស្ស គាហស្ស។ “សទ្ធាយ បី”តិបិសទ្ទេន ញាណំ សម្បិណ្ឌេតិ។ ទុក្ខលក្ខណំ នាម
ភយសំវេគ ជនកំ ហោតិ។ អារម្មណេសុ តណ្ហាលោលស្ស តណ្ហាវិប្ផន្ទនស្ស បដិបក្ខំ។ វិសេសតោ សមាធិស្ស អនុ
រូបន្តិ អាហ “ទុក្ខទស្សន វសេនា”តិអាទី។ “តិណ្ណំ ធម្មានំ”តិ បញ្ញិន្ទ្រិយ សទ្ធិន្ទ្រិយ សមាធិន្ទ្រិយ សង្ខាតានំ តិណ្ណំ
ឥន្ទ្រិយ ធម្មានំ។ “វិបស្សនា គមនវសេនេ វា”តិ វុដ្ឋានគាមិនិ វិបស្សនា សង្ខាតស្ស អាគមន ការណស្ស វ
សេនេវ។

ឥទានិ បុព្ពេ យំ វុត្តំ ‘សត្តអរិយ បុគ្គលវិភាគស្ស បច្ចយភាវបត្តិយា ចា’តិ។ តត្ថ សត្ត អរិយបុគ្គលវិភាគំ
ទស្សេតុំ “តត្ថា”តិអាទិ វុត្តំ។ ធម្មានុសារី នាមាតិ ឯត្ថ “ធម្មោ”តិ បញ្ញា វុច្ចតិ ‘សច្ចំ, ធម្មោ, ធីតិ, ចាគោ,តិ
ឯត្ថ វិយ។ តិក្ខតរំ ធម្មំ អនុស្សរតីតិ ធម្មានុសារី។ បញ្ញាពលានុសារេន អាទិម្ហិ មគ្គំ លភតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ អថវា។
“ធម្មោ”តិ និស្សត្តនិជ្ជីវដ្ឋេន សង្ខារ ធម្មោ វុច្ចតិ។ សុញ្ញតទស្សនញ្ច នាម វិសេសតោ សុទ្ធធម្ម ទស្សនំ នាម។
ឥតិ សុទ្ធធម្មំ អនុស្សរតិ, ញាណគតិយា អនុគច្ឆតីតិ ធម្មានុសារី។ ទិដ្ឋិបត្តោតិ ឯត្ថ ទិដ្ឋិនាម ទស្សនញ្ញាណំ
វុច្ចតិ។ អាទិតោ បដ្ឋាយ បរិសុទ្ធ ទស្សនសម្បន្នត្តា ទិដ្ឋិពលេនេវ សុខេន តំ តំ មគ្គផលំ បត្តោតិ ទិដ្ឋិបត្តោ។
តេនេវ ទស្សន បញ្ញាពលេន កិលេសពន្ធនតោ វិមុត្តោតិ បញ្ញាវិមុត្តោ។ សង្ខារ ធម្មានំ ខណិក ធម្មភាវេ សុដ្ឋុ
សទ្ទហនំ អវេច្ចប្បសាទោ សទ្ធា នាម។ តត្ថ “អវេច្ចប្បសាទោ”តិ ញាណសម្បយុត្តប្បសាទោ។ “ញាណំ”តិ ច
សង្ខារ ធម្មានំ ខណិកភាវនិមិត្តានំ ទស្សនញ្ញាណំ។ តាទិសេ ហិ ញាណេ សតិ, តត្ថ អវេច្ចប្បសាទោ នាម ជាយតិ,
នោ អញ្ញថាតិ។ សទ្ធំ អនុស្សរតីតិ សទ្ធានុសារី។ សទ្ធាពលេនេវ អាទិម្ហិ អរិយមគ្គំ បាបុណាតីតិ វុត្តំ ហោតិ។
សទ្ធាពលេន វិមុត្តោតិ សទ្ធាវិមុត្តោ។ “កាយសក្ខិ នាមា”តិ ឯត្ថ សក្ខំតិ សន្ទិដ្ឋំ។ យំ សាធកន្តិបិ វុច្ចតិ។ អត្តនោ
កាយេ ឯវ លទ្ធំ សក្ខំ យស្សាតិ កាយសក្ខី។ ទុក្ខានុ បស្សី បុគ្គលោ ហិ សំវេគ ពហុលោ ហោតិ។ សំវេគោ ច បធាន
វីរិយស្ស បទដ្ឋានំ។ សំវិគ្គោ យោនិសោ បទហតីតិ ហិ វុត្តំ។ តស្មា សោ សំវេគវសេន ភាវនំ អនុយុញ្ជន្តោ យំ យំ
បុរិសថាមេន បត្តព្ពំ ហោតិ។ តំ តំ បាបុណាតិ។ បាបុណន្តោ ច អត្តនោ កាយេ ឯវ សក្ខំ លភតិ។ សន្ទិដ្ឋំ ឈាន
សុខំ វា មគ្គផលសុខំ វា លភតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ “ឧភតោភាគ វិមុត្តោ”តិ អរូបជ្ឈានេហិ រូបកាយតោ អរហត្ត
មគ្គផលេហិ នាមកាយតោតិ ឯវំ ឧភោហិ កាយភាគេហិ វិមុត្តោ។ ឯត្ថ ច តយោ អរិយបុគ្គលា បញ្ញាធិកោ ច
សទ្ធាធិកោ ច វីរិយាធិកោ ច។ តត្ថ ធម្មានុសារី ច ទិដ្ឋិបត្តោ ច បញ្ញាវិមុត្តោ ច បញ្ញាធិកោ នាម។ សទ្ធានុសារី
ច សទ្ធាវិមុត្តោ ច សទ្ធាធិកោ នាម។ កាយសក្ខី ច ឧភតោភាគវិមុត្តោ ច វីរិយាធិកោ នាមាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ អយញ្ច
បុគ្គលវិភាគនយោ បដិសម្ភិទាមគ្គនយេន វុត្តោ។ អភិធម្មេ បន បុគ្គល បញ្ញត្តិយំ សទ្ធាវិមុត្តោ ច កាយសក្ខី ច
ទ្វេបុគ្គលា សេក្ខេសុ ឯវ វុត្តា។ អរហត្តំ បត្តា បន ឯតេ ទ្វេបិ បញ្ញាវិមុត្តា ឯវាតិ ទដ្ឋព្ពា។ ឯត្ថ សិយា, សង្ខារ
ធម្មានំ ខណិក ធម្មភាវេ សុដ្ឋុ សទ្ទហនំ អវេច្ចប្បសាទោ សទ្ធា នាមាតិ វុត្តំ។ កឹ បន តាទិសេន សទ្ធាមត្តេន
សោតាបត្តិ មគ្គំ បាបុណាតីតិ។ ឯត្ថ អម្ហេហិ វត្តព្ពំ នត្ថិ។ ភគវតា ឯវ វុត្តំ។ យថាហ មហាវគ្គេ ឱក្កន្ត សំយុត្តេ
ចក្ខុ ភិក្ខវេ អនិច្ចំ វិបរិណាមី អញ្ញថាភាវី, យោ ឯវំ សទ្ទហតិ, ឯវំ អធិមុច្ចតិ។ អយំ វុច្ចតិ សទ្ធានុសារី។ ឱក្កន្តោ
អរិយភូមឹ។ អតិក្កន្តោ បុថុជ្ជនភូមឹ។ សោ យេនកម្មេន អបាយំ ទុគ្គតឹ វិនិបាតំ ឧប្បជ្ជេយ្យ។ ន តំ កម្មំ
ករោតីតិ។ សោតំ ភិក្ខវេ អនិច្ចំ។ វិបរិណាមី អញ្ញថាភាវីតិអាទិនា ទ្វាទសាយតនានិ វិត្ថារេ តព្ពានិ។ តត្ថ
“វិបរិណាមី”តិ វិបរិណាមោ យស្ស អត្ថីតិ វិបរិណាមី។ វិបរិណាមោតិ ច ខណេ ខណេ ជីរណតា ភិជ្ជនតា វុច្ចតិ។

“អញ្ញថាភាវី”តិ តស្សេវ វេវចនំ។ “ឯវំ អធិមុច្ចតី”តិ ឯតេន ញាណសម្បយុត្តសទ្ធំ ទីបេតិ។ សា ឯវំ សោតា
បត្តិយង្គេសុ ពុទ្ធេ អវេច្ចប្បសាទេន សមន្នាគតោ, ធម្មេ, សង្ឃេ អវេច្ចប្បសាទេន សមន្នាគតោតិ វុត្តា។ តត្ថ
ញាណសម្បយុត្តសទ្ធា នាម ចក្ខាទីនំ អនិច្ចនិមិត្ត ទស្សនញ្ញាណេន សម្បយុត្តា ឱកប្បនសទ្ធា។ អនិច្ចនិមិត្តញ្ច
នាម រូបំ អនិច្ចំ ខយដ្ឋេនាតិបទេ វុត្តនយេន ចក្ខាទិនិស្សយានំ មហាភូតានំ សន្តតិ បរិវត្តនាទិកំ វុច្ចតិ។ តញ្ហិ
បស្សន្តោ ចក្ខាទីនំ អនិច្ចភាវេ សទ្ទហតិ, អធិមុច្ចតិ។ តានិបិ ខណេ ខណេ ឯកន្តេន ភិជ្ជតិ យេវាតិ សទ្ធាធិ
មោក្ខំ សទ្ធាវិនិច្ឆយំ បដិលភតីតិ អត្ថោ។ “ពុទ្ធេ អវេច្ចប្បសាទេនា”តិ ឯត្ថ បន អរហតា សម្មាសម្ពុទ្ធតាទីនំ
ពុទ្ធគុណាទីនំ ទស្សនញ្ញាណេន សម្បយុត្តោ បសាទោ អវេច្ចប្បសាទោ នាម។ អរិយភូមិ នាម ទិដ្ឋានុសយ
វិចិកិច្ឆានុសយេហិ បរិសុទ្ធា អវត្ថាភូមិ វុច្ចតិ។ តេហិ សហិតា អវត្ថាភូមិ បុថុជ្ជនភូមិ នាម។ កថំ បន តស្ស
បុគ្គលស្ស បុថុជ្ជនភូមី អតិក្កន្តតា អរិយភូមី ឱក្កន្តតា ច វិញ្ញាយតីតិ អាហ “សោ យេនា”តិអាទី។ យោ
អត្តនោ ជីវិតហេតុបិ កិញ្ចិ កម្មបថបត្តំ អបាយគាមិ កម្មំ ន ករោតិ។ សោ ឯកន្តេន បុថុជ្ជនភូមី អតិក្កន្តោ,
អរិយភូមី ឱក្កន្តោតិ វិញ្ញាយតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឥទំ សទ្ធានុសារិសុត្តំ។ អបរំបិ វុត្តំ ចក្ខុ ភិក្ខវេ វិបរិណាមី
អញ្ញថាភាវី។ យស្ស ឯវំ មត្តសោ និជ្ឈានំ ខមតិ។ អយំ វុច្ចតិ ធម្មានុសារី តិអាទិ។ តត្ថ “មត្តសោ និជ្ឈានំ
ខមតី”តិ សទ្ធានុសារីវិយ សទ្ទហនមត្តេ អដ្ឋត្វា ចក្ខាទីនំ តាទិសំ អនិច្ចតំ សមនុបស្សន្តោ ថោកំ ថោកំ
ទស្សនំ លភតិយេវ។ ឯវំសតិ, ចក្ខាទីនិ តស្ស បុគ្គលស្ស និជ្ឈានំ ឱលោកនំ មត្តសោ ខមន្តិ នាម។ ឥទំ
ធម្មានុសារិសុត្តំ។ អបរំបិ វុត្តំ ចក្ខុ ភិក្ខវេ អនិច្ចំ វិបរិណាមី អញ្ញថាភាវី។ យោ ឯវំ បជានាតិ បស្សតិ។ អយំ វុច្ចតិ
សោតាបន្នោ តិអាទិ។ តត្ថ “បជានាតិ បស្សតី”តិ ធម្មានុសារីវិយ មត្តសោ និជ្ឈានក្ខមមត្តេ អដ្ឋត្វា បញ្ញាយ
បជានាតិ, ញាណចក្ខុនា បច្ចក្ខតោ បស្សតីតិ អត្ថោ។ ឥទំ ទិដ្ឋិបត្តាទីនំ សុត្តំ។

“យថា សកំ ផលំ”តិ ឯត្ថ សស្ស អត្តនោ ឥទំ សកំ។ យំ យំ សកំ យថាសកន្តិ អត្ថំ ទស្សេតិ
សោតាបន្នស្សាតិអាទិនា។ ផលសមាបត្តិ វីថិយំ បន អនុលោមជវនានិ ឯវ ផលានំ អាសន្នការណានិ, ន
មគ្គជវនានីតិ អាហ “ន មគ្គាគមនវសេនា”តិ។ “សោ”តិ មគ្គោ។ សន្តោ សំវិជ្ជមានោ សព្ភាវោ។ “អស្សា”តិ
មគ្គស្ស។

អនិច្ចានុបស្សនា កិច្ចតោ អនិមិត្តា ហោតិ។ សភាវតោ សនិមិត្តាឯវ។ និច្ចនិមិត្តសហិតាឯវ។ យតោ សា
ឯសោហមស្មីតិគ្គហណំ លភតិ។ ឥទំបិ វិបស្សនាញាណំ អនិច្ចំ ខយដ្ឋេនាតិ សមនុបស្សិតព្ពា ច ហោតីតិ។ តត្ថ
ច អភិធម្មំ បត្វា សភាវប្បធានំ ហោតិ, ន កិច្ចប្បធានំ។ តស្មា អភិធម្ម នយេន វិបស្សនា អត្តនោ និមិត្ត
នាមំ មគ្គស្ស ទាតុំ ន សក្កោតិ។ អយំ អដ្ឋកថាយ អធិប្បាយោ។ កិលេស ធម្មា នាម យស្ស ឧប្បជ្ជន្តិ, តំ បុគ្គលំ
បលិពុន្ធន្តិ។ សម្ពាធំ ករោន្តិ។ តស្មា បលិពោធករានាម។ តំ បុគ្គលំ និច្ចនិមិត្ត សុភនិមិត្ត សុខនិមិត្ត អត្ត
និមិត្តានិ គាហេន្តិ។ តស្មា និមិត្តករានាម។ តំ បុគ្គលំ អារម្មណេសុ ភុសំ និហិតំ និវិដ្ឋំ ករោន្តិ។ តស្មា បណិធិករា
នាម។ តេ ច មគ្គផលានិ អារម្មណំ ន ករោន្តិ។ មគ្គផលេហិ ច សម្បយោគំ ន គច្ឆន្តិ។ ឯវំ អារម្មណករណា
ទិវសេន មគ្គផលេសុ តេសំ អភាវោ។ អភាវត្តាឯវ ច តានិ មគ្គផលានិ អត្តនោ ធម្មតាយ តីណិនាមានិ
លភន្តីតិ ទស្សេតុំ “អារម្មណ ករណវសេនវា”តិអាទិ វុត្តំ។ “អត្តនោ សភាវេនា”តិ អត្តនោ ធម្មតាយ។

“អត្តទិដ្ឋិយា ឧប្បន្នាយ ឧប្បជ្ជន្តី”តិ ឥទំ តាសំ ទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆានំ អត្តទិដ្ឋិយា អវិនាភាវំ ទីបេតិ។ ន បន
អត្តទិដ្ឋិយា តាហិ អវិនាភាវន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ វិបច្ចន្តីតិ អបាយេសុ វិបច្ចន្តិ។ អបាយបដិសន្ធី ជនេន្តិ។ ទិដ្ឋសច្ចានញ្ច
អរិយបុគ្គលានំ។ ទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆាសម្បយុត្តា អកុសលធម្មា ទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆាគ្គហណេន គហិតាតិ អាហ “ទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆា
វិប្បយុត្តា”តិ។ “អកុសលធម្មាចេ វា”តិ បច្ចុប្បន្នភូតា ទសាកុសលកម្មបថ ធម្មា ចេវ។ “សត្តហិ ភវេហី”តិ
ក្រិយាបវគ្គេ ករណវចនំ។ យថា សត្តហិ មាសេហិ វិហារំ និដ្ឋាបេតីតិ។ ក្រិយាបវគ្គោតិច ក្រិយាយសីឃតរំ
និដ្ឋាបនំ វុច្ចតិ។ “សត្តក្ខត្តុំ”តិ សត្តវារា។ តីណិ សំយោជនានិនាម ‘សក្កាយទិដ្ឋិ, វិចិកិច្ឆា, សីលព្ពតបរាមាសសំ
យោជនានិ,។ “អវិនិបាត ធម្មោ”តិ វិរូបំ ហុត្វា បតនំ វិនិបាតោ។ អបាយនិបាតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ “ធម្មោ”តិ
សភាវោ។ នត្ថិ វិនិបាតោ ធម្មោ យស្សាតិ វិគ្គហោ។ “និយតោ”តិ សុគតិភវេសុ និយត គតិកោ។ សម្មា ពុជ្ឈតីតិ
សម្ពោធិ។ មគ្គញ្ញាណំ។ “បរាយនំ”តិ បរភាគេ គន្តព្ពដ្ឋានំ វុច្ចតិ។ សម្ពោធិសង្ខាតំ បរាយនំ អស្សាតិ សម្ពោធិប
រាយនោ។ “អនិយមត្ថោ”តិ វាសទ្ទត្ថោតិ វុត្តំ ហោតិ។ វា សទ្ទត្ថេសុ ច អនិយមត្ថោ។ ន វិកប្បត្ថោ។ វិកប្បត្ថេហិ
សតិ ទ្វេ ឯវ សត្តក្ខត្តុបរមា លព្ភន្តិ។ មិស្សកភវោន លព្ភតិ។ អនិយមត្ថេ តយោបិ លព្ភន្តិ។ អដ្ឋកថាយំ បន
សមុច្ចយត្ថស្ស គហិតត្តា ឯកោ មិស្សកភវោ ឯវ លព្ភតិ។ ននុ ច សទ្ទោ នាម សមុច្ចយត្ថេ បាកដោ, ន
អនិយមត្ថេ។ តស្មា សមុច្ចយត្ថោវ ឥធ យុត្តោតិ ចេ។ ន យុត្តោ។ កស្មា។ ទ្វិន្នំ អសង្គហិតត្តា។ អដ្ឋកថាយំ បន
សមុច្ចយត្ថំ គហេត្វា តេ ទ្វេ បុគ្គលា ឥមស្មឹ បាឋេ អសង្គហិតាតិ វុត្តំ។ យទិ តេ ឥមស្មឹ បាឋេ អសង្គហិតា។
កត្ថតេ សង្គហិតា ភវេយ្យុំ។ ន ហិ កោចិ សត្តក្ខត្តុ បរមោ នាម ឥធ អសង្គហិតោតិ យុត្តោតិ។ “អស្សា”តិ
តស្សបាឡិបាឋស្ស។ “ឯត្ថ ច យស្មា។ ល។ បរមោ នាម វុត្តោ”តិ ឥទំ ឧបរិ ‘យេ កាមភវេ យេវា’តិអាទិនា
‘យេទិដ្ឋ ធម្មេ វា’តិអាទិនា ច យោជេតព្ពំ។ សោ ច សុក្ខវិបស្សកោ វា បរិហីនជ្ឈានោ វា ទដ្ឋព្ពោតិ សម្ពន្ធោ។

“បាឡិយំ”តិ បុគ្គលបញ្ញត្តិ បាឡិយំ។ “ឥធ និដ្ឋា”តិ ឥមស្មឹ កាមលោកេ អាសវក្ខយំ បត្វា ខន្ធបរិនិព្ពានបត្តិ
វសេន និដ្ឋា។ និដ្ឋានំ បរិយោសានន្តិ អត្ថោ។ កុលតោ កុលំ គច្ឆតីតិ កោលំកោលោ។ ភវតោ ភវំ គច្ឆតីតិ
អត្ថោ។ ឯកមេវ បដិសន្ធិសង្ខាតំ ភវពីជំ អស្ស អត្ថីតិ ឯកពីជី។ យោ ច ទិដ្ឋេវ ធម្មេ អរហា។ តស្ស ច ឥធ
និដ្ឋាតិ យោជនា។ កេន បន តិណ្ណំ សោតាបន្នានំ វិសេសោ កតោតិ។ សត្តក្ខត្តុ បរមោ តាវ កេវលំ បឋមមគ្គ
សម្បយុត្តេហិ ឥន្ទ្រិយេហិ កតោ។ ឥតរេ ទ្វេ ឧបរិមគ្គត្ថាយ បវត្តិតេហិ វិបស្សនិន្ទ្រិយេហិ កតោតិ។ តត្ថ
សត្តក្ខត្តុ បរមោ សព្ពមុទុកោ ហោតិ។ តតោ កោលំកោលោ តិក្ខោ។ សោ បន ឆ ភវិកោ, បញ្ចភវិកោ,
ចតុភវិកោ, តិភវិកោ, ទ្វិភវិកោតិ បញ្ចវិធោ។ តត្ថ បញ្ចភវិកោ តិក្ខោ។ សេសា អនុក្កមេន តិក្ខតរាតិ ទដ្ឋព្ពា។
ឯកពីជី បន ឯកភវិកោ សព្ពតិក្ខោ។ តត្ថ សត្តក្ខត្តុ បរមោ កេវលេន បឋមមគ្គានុភាវេន សិទ្ធត្តា សព្ព
មុទុកោ ហោតិ។ ឥតរេ ទ្វេបកតិយា សត្តក្ខត្តុ បរមភាវេ ឋត្វា ឧបរិមគ្គត្ថាយ វិបស្សនា កម្មំ បដ្ឋបេន្តិ។ តទា
តេសំ ឥន្ទ្រិយានិ បុន វិសេស បត្តានិ ហោន្តិ, តិក្ខានិ។ តស្មា តេ សត្តក្ខត្តុ បរមតោ តិក្ខានាម ហោន្តីតិ។
“សត្តវារតោ ឱរំ វា”តិ ឥទំ កោលំកោល ឯកពីជិនោ សន្ធាយ វុត្តំ។ “ឧបរិ តិណ្ណំ មគ្គានំ វិបស្សនា និយាមេតី”តិ
ឥទំ ឧបរិមេ ទ្វេសោតាបន្នេ សន្ធាយ វុត្តំ។ សត្តក្ខត្តុ បរមោបន បឋមមគ្គេនេវ និយមិតោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ តថាហិ
សោយេវ សង្គហបាឋេ សរូបតោ អាគតោ សោតាបត្តិ មគ្គំ ភាវេត្វា ទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆាបហានេន បហីនា
បាយគមនោ សត្តក្ខត្តុ បរមោ សោតាបន្នោ នាម ហោតីតិ។ ឥតរេ បន ទ្វេ បាឡិយំ សោតាបន្ន បុគ្គលវិភាគ
ដ្ឋានេស្វេវ អាគតាតិ។ “យេ បនា”តិ យេ សោតាបន្ន បុគ្គលាបន។ គាថាយំ “ឥតោសត្តា”តិ ឥមស្មឹ មនុស្ស
លោកេ សត្ត សំសរានិ។ “តតោសត្តា”តិ តស្មឹ ទេវលោកេ សត្តាតិ អត្ថោ។ អង្គុត្តរបាឋេ “តេនចិត្តប្បសា
ទេនា”តិ មហាសហស្សិលោកធាតុំ សរេន វិញ្ញាបេតុំ សមត្ថស្ស សត្ថុគុណេ ចិត្តប្បសាទោ ជាយតិ។ តេន
ចិត្តប្បសាទេន។ “តេន បរិយាយេនា”តិ សចេ សោ ទេវេសុ ឯវ សំសរតិ។ សត្តក្ខត្តុំ ឱបបាតិក បដិសន្ធិយោ
គណ្ហិត្វា តត្ថេវ បរិនិព្ពាយិស្សតិ។ យទិ មនុស្សេសុ ឯវ សំសរតិ។ សត្តគព្ភសេយ្យក បដិសន្ធិយោ គណ្ហិត្វា ឯត្ថេវ
បរិនិព្ពាយិស្សតិ។ ឯវំ ទេសនា វារេន ចុទ្ទស កត្វា ទេសិតេន បរិយាយេនាតិ អត្ថោ។ “តំ វីមំសិតព្ពំ”តិ វទន្តេន
ដីកាចរិយេន សយំ ចុទ្ទសបដិសន្ធិយោវ ឥច្ឆតីតិ ទីបេតិ។ ឥទានិ តំ ចុទ្ទសបដិសន្ធិវាទំ បដិក្ខិបន្តោ “វិភង្គេ
បនា”តិអាទិមាហ។ “វិភង្គេ”តិ អភិធម្មេ ញាណវិភង្គេ។ នត្ថិ ឋានមស្សាតិ អដ្ឋានំ។ “ឋានំ”តិ មូលការណំ។ នត្ថិ
អវកាសោ អស្សាតិ អនវកាសោ។ “អវកាសោ”តិ បច្ចយការណំ។ “យំ”តិ ក្រិយាបរាមសនំ។ យំ និព្ពត្តេយ្យ, តំ
និព្ពត្តនំ អដ្ឋានំ។ សោ និព្ពត្តន ធម្មោ អនវកាសោតិ យោជនា។ “អភិសង្ខារ វិញ្ញាណស្សា”តិ សត្តភវតោ ឧទ្ធំ
កាមភវេ បដិសន្ធិជនកស្ស កុសលា កុសលកម្ម វិញ្ញាណស្ស។ “និរោធេនា”តិ សោតាបត្តិ មគ្គក្ខណេ ឯវ
និរោធនេន។ និរុជ្ឈន្តីតិ សម្ពន្ធោ។ “នាមញ្ច រូបញ្ចា”តិ យេ នាម រូបធម្មា ឧប្បជ្ជេយ្យុំ។ ឯតេ នាម រូបធម្មា ឯត្ថ
ឯតស្មឹ អភិសង្ខារ វិញ្ញាណ និរោធក្ខណេ និរុជ្ឈន្តីតិ យោជនា។ “យថាវុត្តនយេនេវា”តិ តេន បរិយាយេនាតិ
វុត្តប្បការនយេនេវ។ “តទេកដ្ឋមោហស្សា”តិ តេន រាគេន តេន ទោសេន ឯកស្មឹ ចិត្តេ ឯកតោ ឋិតស្ស
មោហស្ស។ ន ទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆា សម្បយុត្តស្ស មោហស្ស។ តស្ស បឋមមគ្គេ ឯវ បហីនត្តា។ នាបិ ឧទ្ធច្ចចិត្ត
សម្បយុត្តស្ស មោហស្ស។ តស្ស ចតុត្ថមគ្គេ ឯវ បហាតព្ពត្តា។ ឧប្បជ្ជន្តា រាគទោសមោហា។ “ធម្មិកេសូ”តិ
ធម្មេន សមេន ឧប្បន្នេសុ។ “យតោ”តិ យំការណា។ ពលវន្តការណាតិ អត្ថោ។ “តេសំ”តិ សោតាបន្នានំ។
“សល្លិខន វសេនា”តិ ពហលបក្ខំ ថូលភាគំ សុដ្ឋុលិខនវសេន។ អធិច្ចុប្បត្តិ នាម បុព្ពេ យថាបវត្តំ កាលំ អធិច្ច
អតិក្កម្ម ឧប្បត្តិ ។ ឧប្បជ្ជន្តានម្បិ រាគទោសមោហានំ។ “តេសំ បី”តិ សកទាគាមីនម្បិ។ “មេថុនវត្ថុ
សមាយោគោ ឥច្ឆិតោ”តិ ជាយម្បតីនំ មេថុនកម្មសមាយោគោ នាម សកទាគាមីនំ អត្ថីតិ ឥច្ឆិតោ។ ថេរោហិ
អធិច្ចុប្បត្តិមត្តំ ឥច្ឆតិ។ បរិយុដ្ឋានមន្ទតំ ន ឥច្ឆតិ។ សកទាគាមីនំ បុត្តធីតរោបិ សន្ទិស្សន្តីតិ វទតិ។ “មហា
អដ្ឋកថាយំ បដិក្ខិត្តោ”តិ ថេរស្ស មនោរថមត្តំតិ វត្វា បដិក្ខិត្តោ។ ឥទំ សព្ពំ អដ្ឋសាលិនិយំ វុត្តំ។ “ឆក្ក
និបាតេ”តិ អង្គុត្តរេ ឆក្កនិបាតេ។ “មិគាសាឡវត្ថុម្ហី”តិ មិគាសាឡនាមិកាយ ឧបាសិកាយ វត្ថុម្ហិ។ កេចិ ឥមំ
វត្ថុំ ទិស្វា មហាអដ្ឋកថាវាទំ ន រោចេន្តិ។ មហាសិវត្ថេរវាទំ រោចេន្តិ។ “អព្រហ្មចារិនោ”តិ មេថុន ធម្មា
អប្បដិវិរតស្ស។ “សកទាគាមិត្តំ ព្យាកតំ”តិ តស្មឹ កាលង្កតេ សោ ព្រាហ្មណោ ឥធ សកទាគាមិភាវំ បត្វា តុសិតា
កាយំ ឧបបន្នោតិ ឯវំ តស្ស យំ សកទាគាមិត្តំ ភគវតា ព្យាកតំ។ “អធិគមវសេនា”តិ សកទាគាមិភាវំ
បដិលាភវសេន។ ន បន អព្រហ្មចារិនោ សតោ អធិគមវសេនាតិ អធិប្បាយោ។ មរណាសន្នកាលេបិ ហិ
សិក្ខាបទាធិដ្ឋានេន សហ ឧបរិមគ្គផលាធិគមនំ នាម តិក្ខបញ្ញស្ស អរិយសាវកស្ស ន ទុក្ករន្តិ។ ឯតេន
កេសញ្ចិ ថេរវាទរោចនំ បដិក្ខិត្តំ ហោតិ។ “សកឹទេវ ឥមំលោកំ អាគន្ត្វា”តិ ឯតេន ឥតោ បរលោកំ គមនស្ស ច
តតោ បុន ឥធាគមនស្ស ច សិទ្ធត្តា អយំ បុគ្គលោ សុទ្ធេន មគ្គនិយាមេន កាមភវេ ទ្វិក្ខត្តុ បរមោនាម
ហោតីតិ សិទ្ធោ។ កថំ។ ឥធ បត្វា តត្ថ និព្ពត្តិត្វា ឥធ បរិនិព្ពាយី, តត្ថ បត្វា ឥធ និព្ពត្តិត្វា តត្ថ បរិនិព្ពាយីតិ។
សេសាបន ចត្តារោ វិបស្សនានិយាមេន សិទ្ធា ហោន្តីតិ វិញ្ញាយតិ។ កតមេ ចត្តារោ។ ឥធ បត្វា ឥធ បរិនិព្ពាយី។
តត្ថ បត្វា តត្ថ បរិនិព្ពាយី។ ឥធ បត្វា តត្ថ បរិនិព្ពាយី។ តត្ថ បត្វា ឥធ បរិនិព្ពាយីតិ។ ឯត្ថ ច តីសុ
សោតាបន្នេសុ ឯកោសត្តក្ខត្តុ បរមោ ឯវ មគ្គនិយាមេន សិទ្ធោ។ សេសា បន ទ្វេ សោតាបន្នា វិបស្សនា
និយាមេន សិទ្ធា។ ឆ សកទាគាមីសុ ទ្វេ ឯវ មគ្គនិយាមេន សិទ្ធា។ សេសា បន ចត្តារោ វិបស្សនានិយាមេន

សិទ្ធា។ តត្ថ មគ្គសិទ្ធេសុ សោតាបន្ន សកទាគាមីសុ សង្ករោ នត្ថិ។ វិបស្សនាសិទ្ធេសុ បន សង្ករោ អត្ថិ។ អត្ថតោ អវិរុទ្ធេ សតិ, វោហារមត្តេន សង្ករេ ទោសោ នត្ថីតិ ទដ្ឋព្វំ។ អាគន្ត្វាតិ បាឋវសេន អាគមនតោតិ វុត្តំ។ អាគន្តាតិ បន បាឋោ យុត្តោ។ អាគមនសីលោ អាគមន ធម្មោ ហុត្វា សកទាគាមី នាមាតិ អត្ថោ។ អនាគន្ត្វា ឥត្ថត្តន្តិ ឯត្ថបិ ឯសេវនយោ។ អរហតោ ភាវោ អរហត្តំ។ អរហត្ត មគ្គំ។ ទក្ខិណាយ វិបត្តិករានាម អប្បប្ផល អប្បានិសំសករា។ សម្បត្តិករា នាម មហប្ផល មហានិសំសករា។ សីលក្ខន្ធាទិគុណា នាម សីលក្ខន្ធ សមាធិក្ខន្ធ បញ្ញាក្ខន្ធ វិមុត្តិក្ខន្ធ វិមុត្តិញ្ញាណ ទស្សនក្ខន្ធគុណា។ “ទក្ខិណេយ្យេសូ”តិ ទក្ខិណារហ បុគ្គលេសុ។ “ធុរំ”តិ បធានសីសដ្ឋានិយំ វុច្ចតិ។ សទ្ធា ឯវ ធុរំ អស្សាតិ សទ្ធាធុរោ។ ឯវំ បញ្ញាធុរោ។ កស្មា បនេត្ថ វីរិយធុរោ ន គហិតោតិ។ បាឡិយំ សទ្ធាវាហី មគ្គំ ភាវេតិ, បញ្ញាវាហី មគ្គំ ភាវេតីតិ វុត្តំ។ ន បន វុត្តំ វីរិយវាហី មគ្គំ ភាវេតីតិ។ តស្មា ន គហិតោតិ។ កស្មា បន វីរិយវាហី មគ្គំ ភាវេតីតិ ន វុត្តន្តិ។ វុច្ចតេ។ មគ្គំ ភាវេន្តស្ស នាម អាទិម្ហិ ទិដ្ឋិ វិចិកិច្ឆានំ បហានាយ កម្មំ មហន្តំ ហោតិ។ កស្មា, អបាយមូលកត្តា។ តត្ថ សទ្ធា ច វិចិកិច្ឆា ច ទ្វេ ឧជុប្បដិ បក្ខា ហោន្តិ។ យស្មឹ អារម្មណេ សទ្ធា និវិសតិ, តស្មឹ វិចិកិច្ឆា នត្ថិ។ យស្មឹ វិចិកិច្ឆា និវិសតិ, តស្មឹ សទ្ធា នត្ថិ។ តថា បញ្ញាទិដ្ឋីយោ ច ឧជុប្បដិបក្ខា។ យត្ថ បញ្ញា, ន តត្ថ ទិដ្ឋិ។ យត្ថ ទិដ្ឋិ, ន តត្ថ បញ្ញាតិ។ អបិ ច សទ្ធា អត្តនោ វិសយេ ទិដ្ឋឹ វិធមតិយេវ។ បញ្ញាយ វិចិកិច្ឆាវិធមនេ វត្តព្ពមេវ នត្ថិ។ តស្មា អារទ្ធ វិបស្សកោ អនិច្ចាទីសុ អ វេច្ចប្បសាទមត្តេនបិ ទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆាយោ បជហិត្វា សទ្ធានុសារិភាវញ្ច សុដ្ឋុតរំ បសីទិត្វា សទ្ធាវិមុត្តភាវញ្ច បាបុណាតិ។ បញ្ញាយ អនិច្ចាទីនិ និជ្ឈានក្ខមំ កត្វា ធម្មានុសារិភាវញ្ច សុដ្ឋុតរំ បស្សិត្វា ទិដ្ឋិបត្តបញ្ញា វិមុត្តភា វញ្ច បាបុណាតិ។ វីរិយំ បន ទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆានំ បដិបក្ខមត្តម្បិ ន ហោតិ។ អថ ខោ តាសំ សហាយោបិ ហោតិ, ធុរភូតញ្ច។ បគ្គហលក្ខណញ្ហិ វីរិយំ។ តំ សទ្ធំបិ បគ្គណ្ហាតិ, បញ្ញំបិ បគ្គណ្ហាតិ, ទិដ្ឋឹបិ បគ្គណ្ហាតិ, វិចិកិច្ឆម្បិ បគ្គណ្ហាតិយេវ។ កុតោបន អត្តនោ សភាវេន ទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆាយោ បជហិតុំ សក្ខិស្សតិ។ តស្មា ឥមស្មឹ ឋានេ វីរិយវាហីតិ ច វីរិយធុរោតិ ច ន វុត្តោតិ។ កាយសក្ខិម្ហិ បន សទ្ធា ច បញ្ញា ច សមពលា ហោន្តិ។ វីរិយញ្ច សយំ សម្មប្បធានដ្ឋានេ ឋត្វា តទុភយំ ឧបព្រូហេតិ។ សោ ច បុគ្គលោ តទុភយពលេន ទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆាទយោ បជហិត្វា កាយសក្ខិភាវំ បាបុណាតិ។ អដ្ឋវិមោក្ខេ វា ឧប្បាទេត្វា ឧភតោភាគ វិមុត្តភាវំ បាបុណាតិ។ ឥមេសុ បន ទ្វីសុ បុគ្គលេសុ វីរិយស្ស ថាមោ សុដ្ឋុ បាកដោ។ តស្មា ឥមេ ទ្វេ វីរិយាធិកាត្វេវ វត្តព្ពា។ ន វីរិយធុរោតិ។ ចតុប្បដិបទា នាម ទុក្ខាបដិបទា ទន្ធាភិញ្ញា។ ទុក្ខាបដិបទា ខិប្បាភិញ្ញា។ សុខាបដិបទា ទន្ធាភិញ្ញា។ សុខាបដិបទា ខិប្បាភិញ្ញា។ តិវិធវិមោក្ខោ នាម សុញ្ញតោ វិមោក្ខោ។ អនិមិត្តោ វិមោក្ខោ។ អប្បណិហិតោ វិមោក្ខោ។ “តយោ អន្តរា បរិនិព្ពាយិនោ”តិ ឯត្ថ អាយុកប្បស្ស បរិយន្តំ អបត្វា អន្តរា ឯវ កិលេសបរិនិព្ពានបត្តា អន្តរា បរិនិព្ពាយី នាម។ សោ តិវិធោ។ អាយុកប្បស្ស បឋមភាគេ បរិនិព្ពាយី, ទុតិយភាគេ, តតិយភាគេតិ។ ឥមេ តយោ អន្តរា បរិនិព្ពាយិនោ នាម។ ឧបហច្ចបរិនិព្ពាយី នាម អាយុកប្ប បរិយន្តេ បរិនិព្ពាយី។ ឧទ្ធំ មុខោ វដ្ដសោតោ ឯតស្សាតិ ឧទ្ធំសោតោ។ អកនិដ្ឋំ អវស្សំ គមិស្សតីតិ អកនិដ្ឋគាមី។ វិបស្សនា កម្មំ សសង្ខារំ សប្បយោគំ កត្វា បរិនិព្ពាយី សសង្ខារ បរិនិព្ពាយី។ សង្ខាររហិតេន សុខេន វិបស្សនា កម្មេន បរិនិព្ពាយី អ សង្ខារ បរិនិព្ពាយី។ “ទ្វាទស សោតាបន្នា”តិ ឯកពីជិកា តយោ។ តេ ឯវ ចតូហិ បដិបទាហិ គុណិតា ទ្វាទស។ ទ្វាទស សកទាគាមិនោ បុព្ពេ វុត្តនយា ឯវ។

ឯកច្ចានំ ឯវ អនាគាមិ អរហន្តានំ ឯវ។ “អជ្ឈោសិតស្សា”តិ អធិឱសិតស្ស។ មមេវិទន្តិ និដ្ឋានំ កត្វា ឋបិតស្ស។ គិលិត្វា ឋបិតស្សាតិ វុត្តំ ហោតិ។ ពហលេន ថូលេន កាមរាគេន វិមុត្តា ពហលរាគវិមុត្តា។ អារុប្បេសុ ច តស្សោ អរូបសមាបត្តិយោ ឯវ អត្ថិ។ ន ចតស្សោ រូបសមាបត្តិយោ។ តស្មា តត្ថ អនុបុព្ពនិរោធោ ន លព្ភតិ។ “អាទិតោ បដ្ឋាយា”តិ អដ្ឋសុ សមាបត្តីសុ បឋមជ្ឈាន សមាបត្តិអាទិ។ តតោ បដ្ឋាយ។ អនុបុព្ពនិរោធោ នាម បឋមជ្ឈានេ បដិឃសញ្ញានានត្តសញ្ញានំ និរោធោ។ បដិឃសញ្ញា នាម បញ្ចវិញ្ញាណសញ្ញា។ នានត្តសញ្ញា នាម កសិណ និមិត្តតោ អញ្ញេសុ នានារម្មណេសុ បវត្តមនោវិញ្ញាណ សញ្ញា។ ទុតិយជ្ឈានេ វិតក្ក វិចារានំ និរោធោតិអាទិនា អនុបុព្ព និរោធោ។ “តតោ បញ្ចមជ្ឈានំ”តិ បញ្ចកនយេន វុត្តំ។ អដ្ឋសមាបត្តិ វចនំ បន ចតុក្កនយេន វុត្តំ។ តទុភយំបិ បុគ្គលានុរូបំ លព្ភតិយេវ។ យុគនន្ធំ នាម ទ្វន្ទ្វពន្ធនំ, សមថវិបស្សនានំ យុគនន្ធន្តិ វិគ្គហោ។ “សមាបជ្ជន វុដ្ឋាន វិបស្សនាវសេនា”តិ ឯត្ថ វសិភាវបត្តំ សមាបជ្ជនញ្ច វុដ្ឋានញ្ច គហេតព្ពំ។ អត្តនោ សរីរ ពទ្ធេសុ បរិក្ខារេសុ សមាបត្តិពលេនេវ អន្តរាយាភាវតោ វិសុំ អធិដ្ឋាតព្ព កិច្ចំ នត្ថីតិ វុត្តំ “អត្តនោ សរីរពទ្ធេ បរិក្ខារេ ឋបេត្វា”តិ។ “នានាពទ្ធានី”តិ នានាឋានេហិ អាពទ្ធានិ។ នានាឋានេសុ ឋ បិតានីតិ វុត្តំ ហោតិ។ “បរិស្សយេនា”តិ អន្តរាយេន។ មាវិនស្សន្តូតិ វា នានាពទ្ធ អវិកោបនំ អធិដ្ឋាតព្ពំ។ តទា វុដ្ឋហាមីតិវា សង្ឃប្បតិមាននំ អធិដ្ឋាតព្ពំ។ ឯវំ សត្ថុបក្កោសនំបិ។ “អទ្ធានបរិច្ឆេទោ”តិ អត្តនោ ជីវិតកាលស្ស ឧបបរិក្ខណំ។ មរណញ្ហិ នាម សមាបត្តិពលេនបិ បដិពាហិតុំ ន សក្កាហោតិ។ អន្តោ សមាបត្តិយញ្ច មរណេ សតិ សព្រហ្មចារីសុ កត្តព្ពវត្តំ ន ករេយ្យ។ ឯតញ្ហិ វត្តំ យំ អរិយសាវកានំ មរណាសន្នេ សព្រហ្មចារីនំ វា ឧបដ្ឋាកានំ វា អប្បមាទកថានុ សាសនិកម្មំ។ សមាបត្តិយំ វា អញ្ញតិត្ថិយានំ គរហា វិវជ្ជនត្ថំ។ ឯវញ្ហិ តេ គរហេយ្យុំ។ គោតម

សាវកានំ និរោធសមាបត្តិ នាម ឯកំ មរណមុខំ។ យំ សមាបជ្ជន្តោ អសុកោ ភិក្ខុ មរណំ គច្ឆតិ។ អនរិយ កម្មំ ហេតន្តិ។

“យទត្ថំ”តិ បដិបត្តិ រសស្សាទត្ថំ។ “តទត្ថេ”តិ តស្មឹ អត្ថេ។ និរាមិស សុខំ នាម អាមិសរហិត សុខំ។ ទុវិធញ្ហិ សុខំ សាមិសសុខញ្ច និរាមិសសុខញ្ច។ តត្ថ យេ លោកេ ឥដ្ឋ កន្ត មនាបិយា បញ្ចកាមគុណា នាម អត្ថិ។ តេ កិលេសេហិ អាមសិតព្ពត្តា អាមិសា នាម។ យញ្ចសុខំ តេ អាមិសេ បដិច្ច ឧប្បជ្ជតិ, តំ សាមិសសុខំ នាម។ យំ លោកេ ទិព្វំ សុខំ មានុសកំ សុខន្តិ មមាយន្តិ។ យញ្ច អនុភវន្តំ មហាជនំ សព្ពានិ អបាយភយ វដ្ដភយានិ សម្បរិវារេន្តិ។ ឈានសុខ មគ្គសុខ ផលសុខ និព្ពានសុខំ បន និរាមិសសុខំ នាម។ យំ នេក្ខម្មសុខន្តិ ច បវិវេក សុខន្តិ ច ឧបសមសុខន្តិ ច សម្ពោធិសុខន្តិ ច វិមុត្តិសុខន្តិ ច អរិយសុខន្តិ ច អនវជ្ជសុខន្តិ ច វុច្ចតិ។ យញ្ច អនុភវន្តំ អរិយជនំ សព្ពានិ អបាយភយ វដ្ដភយានិ សម្បរិវជ្ជន្តិ។ “អស្សាទិតព្ពង្គេនា”តិ កិលេសបលិពោធេហិ វិមុត្តត្តា វិបុល គម្ភីរ សន្ត បណីតរសត្តា ច អហោសុខំ អហោសុខន្តិ ឧទាហរន្តេនបិ អស្សាទិតព្ពង្គេនាតិ។

កម្មដ្ឋានសង្គហានុទីបនា និដ្ឋិតា។

និគមគាថាសុ។

២៦២. ចរិតព្ពន្តិ ចារិត្តំ។ ទសកុសលកម្មបថធម្មជាតំ។ “កុលាចារេនា”តិ កុលបរម្បរតោ អាគតេន អាចារេន។ “ញាតិ មិត្ត ធន ភោគសម្បត្តិយា”តិ ហេតុអត្ថេ ករណវចនំ។ “វិសាលេ”តិ វិបុលេ។ “តេនា”តិ តស្សបទស្ស វិភត្យន្ត ទស្សនំ។ “សទ្ធាយា”តិ រតនត្តយេ អវេច្ចប្បសាទសទ្ធាវសេន។ “អភិវុឌ្ឍានំ”តិ ហានភាគិយ ឋិតិភាគិយភាវំ អតិក្កម្មវិសេសភាគិយ និព្ពេធភាគិយ ភាវបត្តិវសេន អតិស្សយ វុឌ្ឍានំ។ “បរិសុទ្ធានញ្ចា”តិ អត្តុក្កំសន បរវម្ភនាទិ ទោសេហិ បរិសុទ្ធានញ្ច។ នំ នំ ជនំ បាតិរក្ខតីតិ នម្ពោ។ ទិដ្ឋទិដ្ឋេសុ មេត្តាវិហារីតិ វុត្តំ ហោតិ។ អាវ្ហាតព្ពោតិ អវ្ហយោ។ នាមំ។ នម្ពោ ឥតិ អវ្ហយោ អស្សាតិ នម្ពវ្ហយោតិ វចនត្ថោ។ “បណិធាយា”តិ បត្ថេត្វាតិ អត្ថំ និវត្តេតិ “ភុសំ និធាយា”តិអាទិនា។ “ឧបាទាយ បដិច្ចា”តិ តស្ស បទស្ស បរិយាយទស្សន មេតំ។ “អត្តនោ មន្ទពុទ្ធីនំ”តិ បច្ចត្តេ ធរមានានន្តិ អធិប្បាយោ។ តេនាហ “បច្ឆិម ជនានំ វា”តិ។ អនុកម្បនំ អនុកម្បោ។ កថំ នុ ខោ ឥមេ ជនា អភិធម្មត្ថេសុ សុខេន អាជានេយ្យុន្តិ ឯវំ បវត្តោ ចិត្តព្យាបារោ។ អត្ថតោ អនុទយសង្ខាតា ករុណាយេវ។ តេនាហ “អនុទយំ ការុញ្ញំ”តិ។ “បត្ថិតំ”តិ វា សាធុវតស្ស យំ ថេរោ ឯវរូបំ បករណំ ករេយ្យាតិ ឯវំ ចិរកាលំ បត្ថិតំ អាសីសិតន្តិ អត្ថោ។ “ខុទ្ទសិក្ខាដីកាយំ”តិ បោរាណដីកំ សន្ធាយ វុត្តំ។ សោម វិហារោត្វេវ បញ្ញាយិត្ថ តស្មឹ ទីបេតិ អធិប្បាយោ។ គាថាយំ “អថា”តិ តស្មឹកាលេ។ “ឯត្ថា”តិ ឯតស្មឹ នគរេ។ “សទ្ទោ”តិ កស្មា រាជា ឯវរូបំ មង្គលហត្ថឹ ព្រាហ្មណានំ អទាសិ។ នេតំ បតិរូបំ យំ រញ្ញោ កតន្តិ ឯវំ បវត្តោ អមនាបសទ្ទោ។ “ភេរវោ”តិ ភីរុកាជនកោ ភយានកោ។ “សិវីនំ”តិ សិវិរដ្ឋវាសីនំ។ “រដ្ឋវឌ្ឍនេ”តិ រដ្ឋំ វឌ្ឍេតីតិ រដ្ឋវឌ្ឍនោ។ ហត្ថិនាគោ។ សោ ហិ លក្ខណសម្បន្នោ អាជានិយោ ហោតិ។ យស្មឹ រដ្ឋេ តំ អភិមង្គលំ ករោន្តិ, តស្មឹ រដ្ឋេ ទេវោ សម្មា វស្សតិ, នានាភយុបទ្ទវា តស្មឹ នុប្បជ្ជន្តីតិ លោកសម្មតោ មង្គលហត្ថី ហោតិ។ តេន វុត្តំ “សិវីនំ រដ្ឋវឌ្ឍនេ”តិ។ “វិត្ថិណ្ណោ”តិ វិត្ថារិតោ។ អតិវិត្ថារោតិ វុត្តំ ហោតិ។ ធនីយន្តិ មហាជនេហិ ទដ្ឋុំ បត្ថីយន្តីតិ ធញ្ញា។ មហិទ្ធិកា។ អធិវសន្តិ ឯត្ថាតិ អធិវាសោ។ ធញ្ញានំ អធិវាសោតិ សមាសោ។ អជ្ឈាវសីសុ ឯត្ថាតិ អជ្ឈាវុត្ថំ។ កិត្តិគុណវសេន ឧទេន្តិ ឧគ្គច្ឆន្តីតិ ឧទិតា។ ឧទិតានំបិ ឧទិតោតិ វិគ្គហោ។ តេនាហ “នភមជ្ឈេ”តិអាទឹ។ សារជ្ជនំ សារទោ។ វិគតោ សារទោ យស្សាតិ វិសារទោ។ វិសារទស្ស ភាវោ វេសារជ្ជំ។ បរិយត្តិយំ វេសារជ្ជំ បរិយត្តិវេសារជ្ជំ។ តេបិដកបរិយត្តិយំ វេយ្យត្តិយញ្ញាណំ។ តំ អាទិ ឯតិស្សា បញ្ញាយាតិ បរិយត្តិវេសារជ្ជាទិ បញ្ញា។ បាបតោ លជ្ជនសីលាតិ លជ្ជិនោតិ អាហ “បាបគរហិនោ”តិ។ បាបំ ធម្មំ គរហន្តិអាទីនវំ កថយន្តិ សីលេនាតិ បាបគរហិនោ។ “អនុស្សរន្តូ”តិ បុនប្បុនំ សរន្តុ។ វិសេសេន ភវន្តិ វេបុល្លំ គច្ឆន្តីតិ វិភវា។ បុញ្ញានិ ច តានិ វិភវាចាតិ បុញ្ញវិភវា។ វិបុលបុញ្ញានីតិ ទស្សេតុំ “វិបុលានំ”តិអាទិមាហ។ អនុត្តរិយ ធម្មា នាម ទស្សនានុត្តរិយ សវនានុត្តរិយាទយោ។ លោកេ ពហូសុ ទស្សនេសុ ឥតោ ឧត្តរំ អញ្ញំ ទស្សនំ នាម នត្ថីតិ ទស្សនានុត្តរិយំ។ រតនត្តយទស្សនំ។ ចតុសច្ចទស្សនញ្ច។ រតនត្តយគុណកថាសវនំ , ខន្ធាយតន ធាតុ សច្ចបដិច្ចសមុប្បាទ កថាសវនញ្ច សវនានុត្តរិយំ នាម។ តេសុ រតនត្តយាទីសុ សទ្ធា បដិលាភោ លាភានុត្តរិយំ នាម។ តេសមេវ បុនប្បុនំ សរណំ អនុស្សតានុត្តរិយំ នាម។ រតនត្តយេ ចតូហិ បច្ចយេហិ វា វត្តប្បដិវត្តករណេន វា បរិចរណំ បារិចរិយានុត្តរិយំ នាម។ ពុទ្ធបញ្ញត្តាសុ តីសុ សិក្ខាសុ សមាទាយ សិក្ខនំ សិក្ខានុត្តរិយំ នាម។ តាទិសេ បញ្ញាវទាត គុណសោភាទិកេ គុណេ អវស្សំ ភជន្តិ បាបុណន្តីតិ តាទិសគុណភាគិនោ។ “ភវិស្សាមា”តិ ភវិតុំ ឧស្សាហំ ករិស្សាមាតិ វុត្តំ ហោតិ។

ទីបនិយា និគមគាថាសុ។

“ពស្សុសុញ្ញចម្មេកម្ហី”តិ ឯត្ថ “ពស្សុ”តិ អដ្ឋសង្ខ្យាយ សង្កេត វចនំ។ “ចម្មំ”តិ ទ្វិសង្ខ្យាយ។ ឯកញ្ច ទុកញ្ច សុញ្ញញ្ច អដ្ឋចាតិ គណនក្កមោ។ សហស្ស ទ្វិសត អដ្ឋសង្ខាតេ សាកេតិ អត្ថោ។ ឯសនយោ បរតោ “នវបញ្ច ចម្មេកម្ហី”តិ បទេបិ។ គាថាវណ្ណនាសុ។ នគរតិ ន ចវតីតិ នគរំ។ ថាវរិយន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ “រញ្ជេតី”តិ រមេតិ។ ខេមសុភិក្ខតាទិគុណេហិ អនាគតេ ជនេ គមាបេតិ, អាគតេ អញ្ញត្ថ គន្តុំ ន ទេតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ រោហិតមិគា នាម សុវណ្ណវណ្ណមិគា។ “សាកេ”តិ សាកនាមេន រញ្ញា បុន សង្ខតត្តា ឥមំ កលិយុគំ សាកន្តិ វុច្ចតិ។ យំ ឯតរហិ សាក្ររាជន្តិបិ វោហរន្តិ។ សាករាជា ច នាម ឧត្តរាបថេសុ ឯកោ គន្ធាររាជា។ យំ ជេដ្ឋកំ កត្វា ភិន្នលទ្ធិកា វជ្ជីភិក្ខូ ឥមំ ធម្ម វិនយំ មហាសង្ឃីកំ នាម សង្គហំ អារោបេន្តិ។ សោ ច ធម្មវិនយសង្គហោ ឧត្តរាបថេសុ វត្តតិ។ វេសាលិយំ យសត្ថេរ សង្គហោ បន ទក្ខិណាបថេសូតិ។ ចត្តារិយុគានិ នាម លោកេ បញ្ញបេន្តិ សត្យយុគំ, ទ្វាបរយុគំ, តេត្រយុគំ, កលិយុគ,ន្តិ។ យុគន្តិ ច អាយុបរិមាណំ វុច្ចតិ។ ឥទានិបន កលិយុគំ វត្តតិ។ តេន វុត្តំ “សាកេតិ កលិយុគេ”តិ។ បាបយុគេតិ អត្ថោ។ “ល តី”តិ សាលិក្ខេត្តានំ សោធនដ្ឋានត្តា ឯវំ ម្រម្មទេស វោហារេន លទ្ធនាមំ អរញ្ញំ។ តំ បន មុំរ្វានគរស្ស ឯសន្នេ បញ្ចធនុសតិកេ បទេសេ ជាតំ។ “វិស្សុតេ”តិ វិសេសេន កិត្តិតោ។ សារញ្ច អសារញ្ច វិវេចេន្តិ វិចារេត្វា ជានន្តិសីលេនាតិ សារាសារ វិវេកិនោតិ វចនត្ថោតិ។

ឥតិ បរមត្ថទីបនិយា អនុទីបនា និដ្ឋិតា។

១. បរមត្ថទីបនី នាម, យេន ថេរេន សា កតា។

តេនេវ សា កតា ហោតិ, អយំ តស្សានុ ទីបនី។

២. អដ្ឋសត្តទ្វយេកម្ហិ, សាកេ សា ជេដ្ឋមាសកេ។

កាឡេ នវមិយំ ទិវា, មជ្ឈន្តិកេ និដ្ឋំ គតា។

អនុទីបនី និដ្ឋិតា។